

Den ofrivilligt frivillige företagaren

—

Starta eget-bidragsföretagande och en förändrad livssituation

Christer Johansson

Linköpings universitet
FILOSOFISKA FAKULTETEN

Linköping Studies in Arts and Science • No. 502

Linköpings universitet, Institutionen för Tema, Forskarskolan CIVITAS
Linköping 2009

Vid filosofiska fakulteten vid Linköpings universitet bedrivs forskning och ges forskarutbildning med utgångspunkt från breda problemområden. Forskningen är organiserad i mångvetenskapliga forskningsmiljöer och forskarutbildningen huvudsakligen i forskarskolor. Gemensamt ger de ut serien Linköping Studies in Arts and Science. Denna avhandling kommer från Forskarskolan CIVITAS, sociologi vid Institutionen för Tema.

Distribueras av:
Institutionen för Tema
Linköpings universitet
581 83 Linköping

Christer Johansson

Den ofrivilligt frivillige företagaren
Starta eget-bidragföretagande och en förändrad livssituation

Upplaga 1:1

ISBN 978-91-7393-490-9
ISSN 0282-9800

Grafisk design: Dennis Netzell och Christer Johansson

Tryckeri: LiU-Tryck Linköping 2009

© 2009 Christer Johansson och Institutionen för Tema

Förord

Om jag någon gång ombeds att endast rekommendera EN handledare, så är svaret givet – Tommy Svensson! Tommy har med sin kunskap och analytiska skärpa hjälpt mig att utveckla och formulera mitt arbete under denna process. Jag har alltid känt Tommys stöd samtidigt som jag har haft frihet att skapa min avhandling. Tommy Svensson – min handledare, TACK!

Jag har dessutom haft förmånen att få avhandlingsmanus granskat av ett antal mycket kvalificerade och engagerade personer. De har på ett betydelsefullt sätt bidragit med konstruktiv kritik. Speciellt tack till Lars-Christer Hydén som var manusgranskare vid slutseminariet och för fortsatta konstruktiva bidrag. Lennart Svensson, Helena Klöfver och John Boman ni har alla bistått med ert granskande vilket därmed gjort mitt manus till ett bättre manus. Utan eran insats hade det inte resulterat i denna produkt. Jag är förevigt tacksam för ert bidrag och ert engagemang!

Jag passar även på att tacka forskarskolan CIVITAS föreståndare Dag Lindström som även granskat manus och bidragit med konstruktiv kritik. Tack Per Månson du gav mig initialt möjligheten att utveckla värdefulla insikter om mig själv och mitt avhandlingsarbete. Detta arbete har inte direkt "gått på räls" och färdvägen har därmed varit likt en krokig alpväg. Anna Lundqvist och Sven Andersson, tack för ert stöd och bidrag på denna "alpina" färd.

För givande diskussioner och inslag vill jag tacka Daniel Persson Thunqvist, Sofia Wistus, Ulrik Lögdlund, Maria Bennich, Mattias Hellgren, Martin Lundberg och Ronny Högberg. Tack Marita Wiktorsson och Berit Starkman vid Institutionen för Tema och Maude Tillfeldt samt alla andra kollegor vid avdelningen för Sociologi, Linköpings universitet. Tack Kent Waltersson för samarbetet vi hade vid Forskarskolan CIVITAS.

Ett varmt tack riktas även till alla starta eget-bidragsföretagare i Östergötland som deltagit i min studier. Ett särskilt tack till alla ni som tog er tid att berätta om ert liv för mig.

Alma och Désirée avhandlingsarbetet har inte bara varit påfrestande för mig, utan även inneburit uppoffringar för er – tack!

Denna avhandling tillägnas dig Alma.

Christer Johansson
Linköping

Innehåll

1 Inledning	11
2 Bakgrund.....	15
2.1 ARBETSMARKNADSPOLITIK OCH DEN AKTIVA ÅTGÄRDEN SEB	16
2.2 NATIONELL ÖVERSIKT	20
<i>Studierna och programmen .....</i>	<i>22</i>
<i>Programmen och deltagarna.....</i>	<i>26</i>
<i>Deltagarna och företagandet.....</i>	<i>30</i>
2.3 INTERNATIONELL ÖVERSIKT	35
2.4 SAMMANFATTNING – MED SVÄRIGHETER OCH MÖJLIGHETER	38
3 Tidigare betydelse av arbete – för vem, vad?	41
3.1 VAD ÄR ARBETE?	41
3.2 ARBETETS BETYDELSE – NÅGRA NEDSLAG	42
3.3 ARBETSLÖSHETENS KONSEKVENSER – NÅGRA NEDSLAG.....	44
3.4 STUDIER AV LÖNEARBETARES INSTÄLLNING TILL ARBETE	46
3.5 STUDIER AV FÖRETAGARES INSTÄLLNING TILL ARBETE	49
3.6 SAMMANFATTNING – MED UTGÅNGSPUNKTER FÖR FORTSATT FORSKNING	52
4 Metod, forskningsprocess och genomförande	55
4.1 DEDUKTIV FORSKNING MED INITIAL INDUKTIV ANSATS	55
4.2 LIVSBERÄTTELSEN SOM METOD	56
4.3 FORSKNINGSPROCESS OCH METODUTVECKLING	60
4.4 SEB-FÖRETAGARE I ÖSTERGÖTLAND FRÅN 1995	68
4.5 METODREFLEKTIONER	72
4.6 SYFTE OCH PRECISERADE FRÅGESTÄLLNINGAR.....	75
5 Perspektiv på arbete – enkätstudie.....	77
5.1 MOTIV TILL FÖRETAGSETABLERING	77
<i>Företagande och etableringsmotiv – en modell .....</i>	<i>77</i>
<i>SeB-företagarnas motiv till etablering .....</i>	<i>79</i>
5.2 SEB-FÖRETAGANDE EFTER NÅGRA ÅR.....	82
<i>Efter företagsetablering – vad händer? .....</i>	<i>82</i>
<i>Inställning till SeB .....</i>	<i>85</i>
5.3 INSTÄLLNING TILL ARBETE – GENERELLT	86
5.4 INSTÄLLNING TILL ARBETE VIA ANSTÄLLNING	88
5.5 INSTÄLLNING TILL ARBETE VIA FÖRETAGANDE	92
<i>Nuvarande och tidigare SeB-företagares inställning till arbete som företagare .....</i>	<i>92</i>
5.6 SAMMANFATTNING	95
6 Perspektiv på arbete – intervjustudie.....	97

6.1 MOTIV TILL FÖRETAGSETABLERING	99
<i>SeB-företagarnas motiv till företagsetablering</i>	99
6.2 SEB-FÖRETAGANDE EFTER NÅGRA ÅR.....	102
<i>Efter företagsetablering – vad händer?</i>	102
<i>Inställning till SeB</i>	103
6.3 INSTÄLLNING TILL ARBETE – GENERELLT.....	107
6.4 INSTÄLLNING TILL ARBETE VID ANSTÄLLNING	111
6.5 INSTÄLLNING TILL ARBETE VID FÖRETAGANDE	114
6.6 SAMMANFATTNING	117
7 Arbetslöshet, företagande och handlingsmöjligheter – intervjustudie	119
7.1 INSTÄLLNING TILL ARBETSLÖSHET.....	119
7.2 FÖRETAGANDE OCH HANDLINGSMÖJLIGHET I REPRODUKTIONSSFÄREN	124
<i>Företagande gentemot familjen</i>	124
<i>Företagande gentemot fritiden</i>	125
7.3 FÖRETAGANDE OCH HANDLINGSMÖJLIGHET I PRODUKTIONSSFÄREN	128
<i>Arbetskrävande situationer vid företagande</i>	129
<i>Företagande mot en anställning</i>	130
<i>Innovationsbenägenhet i etableringsskedet</i>	130
<i>Eventuell fortsatt innovationsbenägenhet</i>	131
7.4 SAMMANFATTNING	135
8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie	137
8.1 SEB-FÖRETAGARNAS LIVSLOPPSTECKNINGAR	137
<i>Livsloppsteckningarnas struktur</i>	138
8.2 VAD FRAMSTÄLLS I LIVSLOPPSBERÄTTELSEN?	142
<i>Ämneskategorier i livsloppsberättelsen</i>	143
<i>Livsloppsberättelser under ungdomsfasen</i>	144
<i>Livsloppsberättelser under vuxenfasen</i>	148
8.3 HUR FRAMSTÄLLS LIVSLOPPSBERÄTTELSEN?.....	151
<i>Intrig och signifikant händelse i livsloppsberättelse</i>	152
<i>SeB-företagande ger effekter för det fortsatta livet – resultatet från en enkätfrågeställning</i>	158
8.4 SAMMANFATTNING	160
9 Analys och diskussion	161
9.1 EN INLEDANDE ANALYS	161
<i>Etableringsmotiv och överlevnadsgrad</i>	161
<i>Avvecklingsmotiv och inställning till SeB</i>	163
<i>Generell inställning till arbetet</i>	164
<i>Arbete via anställning respektive företagande</i>	165
9.2 INFÖR EN FÖRDJUPAD ANALYS	165
<i>En typologi med sex typfall av SeB-företagare och deras bakgrund</i>	166
<i>Mot en fördjupad analys via livsberättelsen</i>	168
9.3 LIVSBERÄTTELSE OCH SEB-FÖRETAGANDE.....	169
<i>SeB-företagande och handlingsmöjligheter</i>	169
<i>SeB-företagande i ett entreprenörskapsperspektiv</i>	170

<i>SeB-företagande i ett livsformsperspektiv</i>	175
9.4 LIVSBERÄTTELSE OCH IDENTITET	179
<i>Självbild/identitet</i>	179
<i>Identitet kopplat till förlust av arbete och arbeten över tid</i>	180
<i>SeB-företagande och identitet vid arbetsförlust</i>	185
<i>SeB-företagande och identitet över tid</i>	186
9.5 SAMMANFATTNING – MED KONKLUSIONER	188
10 Slutligen och frågor för framtiden	191
10.1 PERSPEKTIV PÅ SEB-FÖRETAGANDE PÅ INDIVIDNIVÅN	191
10.2 SAMHÄLLELIG TILLTRO TILL ENTREPRENÖRSKAP–FÖRETAGANDE	195
10.3 FRÅGOR FÖR FRAMTIDEN	199
<i>Avslutningsvis – en ”framgångsrik och lyckad” SeB-företagare</i>	203
Summary	205
Litteratur	211
Bilaga 1. Svensk författningssamling – SeB	229
Bilaga 2. Studier av företagande via SeB / SSN	230
Bilaga 3. Presentationsbrev (provintervjuer)	272
Bilaga 4. Stödmall vid berättelse om livslopp	273
Bilaga 5. Presentationsbrev (aktiva SeB-företagare)	274
Bilaga 6. Frågeområden – intervju (aktiva SeB-företagare)	275
Bilaga 7. Presentationsbrev (f.d. SeB-företagare)	276
Bilaga 8. Frågeområden – intervju (f.d. SeB-företagare)	277
Bilaga 9. Enkät (nuvarande och tidigare SeB-företagare)	278

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 2.1 Andelen individer som skulle ha startat företag utan stödet (SeB/SSN).....	26
Tabell 4.1 Antal enkätsvar vid enkätutskick och telefonkontakt.....	70
Tabell 4.2 Antal angivna skäl vid nio enkätfrågeställningar med öppet svarsalternativ.....	73
Tabell 5.1 Undersökningsgruppen (263 personer) fördelat på kön och ålder.....	77
Tabell 5.2 Undersökningsgruppen (263 personer) fördelat på kön och födelsedecennium.....	77
Tabell 5.3 Huvudsakligt motiv till företagsetablering i svenska studier.....	79
Tabell 5.4 Modell av motiv till företagsetablering via SeB fördelat i påverkanskategorier.....	79
Tabell 5.5 Total andel av nuvarande och tidigare SeB-företagares motiv till företagsetablering.....	80
Tabell 5.6 Andelen nuvarande SeB-företagares motiv till företagsetablering.....	80
Tabell 5.7 Andelen tidigare SeB-företagare motiv till företagsetablering.....	81
Tabell 5.8 Modell av utvecklingsmotiv av SeB-företag fördelat i påverkanskategorier.....	84
Tabell 5.9 Andel angivna motiv till företagsutveckling fördelat på påverkanskategorier (tidigare SeB-företagare).....	84
Tabell 5.10 Nuvarande och tidigare SeB-företagares inställning till arbete.....	88
Tabell 5.11 Andel angivna <i>fördelar vid anställning</i> fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.....	90
Tabell 5.12 Andel angivna <i>nackdelar vid anställning</i> fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.....	91
Tabell 5.13 Total andel angivna <i>fördelar och nackdelar vid anställning</i> fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.....	91
Tabell 5.14 Andel angivna <i>fördelar vid företagande</i> fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.....	93
Tabell 5.15 Andel angivna <i>nackdelar vid företagande</i> fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.....	94
Tabell 5.16 Total andel angivna <i>fördelar och nackdelar vid företagande</i> fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.....	95
Tabell 5.17 Total andel angivna fördelar och nackdelar vid anställning respektive företagande fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.....	96
Tabell 6.1 Aktiva och f.d. SeB-företagares motiv till företagsetablering fördelat på påverkanskategorier.....	101
Tabell 7.1 Arbetsinnehåll i företaget kontra tidigare arbeten.....	131
Tabell 8.1 Aktiva SeB-företagares livsloppsteckningar.....	138
Tabell 8.2 F.d. SeB-företagares livsloppsteckningar.....	140
Tabell 8.3 Andel ämneskategoriserade texttrader i de 26 intervjupersonernas livsloppsberättelser.....	143
Tabell 8.4 Andel ämneskategoriserade texttrader i de <i>aktiva företagarnas</i> livsloppsberättelser.....	144
Tabell 8.5 Andel ämneskategoriserade texttrader i de <i>f.d. företagarnas</i> livsloppsberättelser.....	144
Tabell 8.6 Intervjupersonernas förhållningssätt till SeB-företagande och tidigare arbete.....	150
Tabell 8.7 Intrigriktning under tre faser i livsloppsberättelsen, enligt Gergens (1994) modell.....	153
Tabell 8.8 Andel individer fördelad på tre livsriktningar beroende på SeB-företagandet.....	158
Tabell 9.1 Sammanfattning av 26 intervjupersoners livsloppsriktning efter att SeB-företaget etablerats fördelat på tre typer av motstånd.....	167
Tabell 9.2 Sex typfall av SeB-företagares bakgrund, inställning till arbete företagande och livsformsideologi.....	178
Tabell 9.3 Sex typfall av SeB-företagare – identitet vid arbetsförlust och över tid.....	188
Tabell B1. Svenska rapporter kring studier av stöd till företagande (Starta eget-bidrag och Start av näringsverksamhet).....	230
Tabell B2. Internationella rapporter kring studier av stöd vid egenföretagande (SELF-EMPLOYMENT: grants, subsidies, assistance, and START-UP: grants, subsidies, assistance).....	267
Tabell B3. Internationella bidragsformer för stöd till start av näringsverksamhet.....	271

FIGURFÖRTECKNING

Figur 1.1 Presentationsordning	14
Figur 2.1 Antal personer med SeB och SSN och totalt antal nystartade företag i Sverige under 1985–2008.....	18
Figur 2.2 Andelen nystartade företag i Östergötland under 2000–2007 (ITPS 2001, 2002b, 2004, 2006b, 2008b).	18
Figur 2.3 Antal SSN sökande i Östergötland per månad, perioden april 2007–oktober 2009 (AF).....	19
Figur 2.4 Svenska studier av företags överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B1).	24
Figur 2.5 Överlevnadsgrad tre år efter start – SeB/SSN-företag och övrigt nyföretagande i Sverige och i Östergötland (ITPS 2002a, 2003a, 2005, 2006a, 2008a).	25
Figur 2.6 Total andel bidragsföretagande i Sverige under 1997–2008 fördelat på ålder (AMS 1998–2007, AF 2008–2009).	27
Figur 2.7 Andelen bidragsföretagare med eftergymnasial utbildning 1997–2008 fördelat på kön (AMS 1998–2007, AF 2008–2009).	28
Figur 2.8 Överlevnadsgrad per etableringsmotiv tre år efter start – SeB/SSN-företag och övriga nystartade företag (ITPS 2002a, 2003a, 2005, 2006a, 2008a).	29
Figur 2.9 Andel nystartade företag per branschgrupp under 2000–2008 (ITPS 2001, 2002b, 2003b, 2004, 2006b, 2008b, Tillväxtanalys 2009).	30
Figur 2.10 Överlevnadsgrad per näringsgren 2006 tre år efter start – SSN-företag/övriga företag (ITPS 2008a).	31
Figur 2.11 Företagande och försörjningsmöjligheter – ett respektive tre år efter start (AMS 1996, Spånt–Enbuske & Okeke 2001, ITPS 2006a, ITPS 2008a).	32
Figur 2.12 Företagande och framtidsutsikter – ett respektive tre år efter start (ITPS 2005, 2006a, 2008a).	33
Figur 2.13 Företagande och hinder för tillväxt tre år efter start (ITPS 2003a, 2005, 2006a, 2008a).	33
Figur 2.14 Företagande och vilja att växa tre år efter start (ITPS 2006a, 2008a).	34
Figur 2.15 Internationella studier av företags överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B2).	36
Figur 2.16 Finländsk studie av företags överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B2).	37
Figur 2.17 Nationella och internationella studier av överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B1, Tabell B2).	38
Figur 2.18 SeB-forskning på tre nivåer ur två perspektiv.	40
Figur 4.1 Ett sätt att förstå vad avhandlingsupplägget inte innebär och vad det innebär.	55
Figur 4.2 Forskningsprocessens faser.	60
Figur 4.3 Livsberättelsens beståndsdelar, presentation och forskarens förhållningssätt.	61
Figur 4.4 1995 års SeB-deltagare fördelat på inkomsttyp under 1998 (Skattemyndigheten Atct 044, AMS databas HÄNDEL).	68
Figur 4.5 1995 års SeB-deltagare (Skattemyndigheten Atct 044, AMS databas HÄNDEL) och andelen besvarade enkäter, våren 2000.	70
Figur 4.6 Avhandlingens beståndsdelar.	76
Figur 5.1 1995 års SeB-deltagare enligt Skattemyndigheten Atct 044, AMS databas HÄNDEL och antal besvarade enkäter, våren 2000, fördelat på inkomsttyp.	83
Figur 8.1 Ämneskategorier i livsloppsberättelsen.	143
Figur 8.2 Rudimentary Forms of Narrative (Gergen 1994, s. 196).	151
Figur 10.1 Sex typfall av SeB-företagare – en översikt.	192
Figur 10.2 Perspektiv på arbete, företagande och livssituation.	195

1 Inledning

Vårt samhälle är i ständig förändring. Vad betyder då arbete för individen i allmänhet och speciellt för de som startar företag via arbetsmarknadspolitisk åtgärd? Intresset för frågan tog fart 1989 i samband med att jag blev friställd från mitt arbete p.g.a. arbetsbrist. Jag hade då varit tillsvidareanställd, på ett metallindustriföretag i Mellansverige, i drygt fem år. Denna oförutsedda förlust av lönearbetet ledde till att min livssituation förändrades och därmed tog ny riktning i form av universitetsstudier.

Mina doktorandstudier påbörjades hösten 1997. Den huvudsakliga datainsamlingen gjordes under våren 2000. Slutseminariet var bokat till den 25 mars år 2002 och seminariemanuset hade distribuerats. Disputationen var planerad till hösten 2002. Detta inplanerade arbetsschema avbröts abrupt den 17 mars 2002, då jag drabbades av en stroke – hjärninfarkt. Effekterna av stroke innebär att livet förändrades på ett sådant sätt som jag ej kunnat föreställa mig. Den ”vanliga” vardagen med vardagliga normala arbets- och familjebestyr upphörde att vara ”normalproblem”. Den egna hälsan, vilken jag tidigare tog så förgivet, kom nu istället att hamna i fokus. Efter drygt fem års rehabilitering återupptog jag mina doktorandstudier igen. Detta innebär att avhandlingsarbetet genomgått ett antal förändringar. Forskningsläget har uppdaterats med nya rapporter och studier och teoretiska begrepp har reviderats. Forskningsresultat i form av avhandlingar med angränsande intresseområden har tillkommit efter min initiala ”version” från år 2002. Detta har tagits i beaktande och avhandlingsarbetet har därmed ytterligare omarbetats.

Åter till mitt inträde på den svenska arbetsmarknaden hösten 1984 där det en gång startade. Efter avslutad militärtjänstgöring sökte jag en anställning med ambitionen att få ett jobb. Jag ville ha en lön för att kunna skaffa eget boende och möjlighet till en rimlig konsumtion av den produktflora som samhället hade att erbjuda en nittonåring. Vid anställningsintervjun ombads jag berätta vem jag var, vilka formella meriter jag hade och vad jag hade för ambitioner med den eventuella anställningen. Antagligen känns denna situation igen utav flertalet som någon gång sökt ett lönearbete. Arbetet jag sökte och fick var en tillsvidareanställning som metallarbetare. Jag trivdes relativt bra med mina arbetsuppgifter som maskinskötare. Min inställning till arbete var då att det var ett medel för att nå ett mål, dvs. att skapa en god fritid. Med en dynamisk chef och företagets arbetskraftsbehov om direkt arbetad tid och ett ökat kvalifikationskrav, erbjöds jag så småningom möjligheten till kompetensutveckling inom ramen för företagets verksamhet. Efter drygt tre år omvandlades min tillsvidareanställning från metallarbetare till tjänsteman med benämningen produktionstekniker. Mina arbetsuppgifter handlade om att understödja produktionschefen i hans arbete inom produktionen. Med de nya arbetsuppgifterna följde ökat ansvar och befogenheter, men också ett indirekt krav på att ständigt vara företaget behjälplig och tillgänglig såväl inom som utanför min normala arbetstid. Under de påföljande två åren som produktionstekniker deltog jag i utformningen av den dagliga produktionsverksamheten, men också i mer omfattande projekt så som skapandet av nya beslutsunderlag för verksamhetsstyrning och vid anskaffningen av en för företaget betydelsefull och omfattande produktionsutrustning. Det senare projektet innebär att jag under flera och långvariga perioder var verksam som företagets representant vid konstruktion och utprovning, hos leverantören av produktionsutrustning i utlandet. I likhet med den initiala inställningen till arbetet trivdes jag med mina nya arbetsuppgifter.

Efter fem års anställning blev jag och ett flertal andra varslade och uppsagda p.g.a. arbetsbrist. Företaget hade blivit uppköpt av en konkurrent med stor rationaliseringsbenägenhet. – Inget arbete, vad gör jag nu, tänkte jag? I samband med detta kontaktades jag av Trygghetsrådet, en organisation som stödjer tjänstemän i situationer som denna. I likhet med den formella intervjun vid anställningstillfället kallade även Trygghetsrådet till samtal. Uppmanad av Trygghetsrådets representant ombads jag att berätta om mitt liv, vem jag var, mina formella meriter och mina ambitioner. Den här gången kunde jag inte koppla mina ambitioner till en väl definierad anställning, utan istället till en osäker framtid. Jag tänkte: – Vad vill jag göra, men också: – vad kan jag göra? Jag fick tillfälle att reflektera över vad som hade inträffat i mitt liv och framförallt få perspektiv på de sista åren som i huvudsak bestått av intensivt arbete. Jag hade varit så engagerad i mitt arbete, med dess ansvar och befogenheter, att jag ofta använt delar av min fritid för att kunna lösa arbetsrelaterade problem på företaget. Min inställning till arbetet hade förändrats. Arbetet hade blivit ett mål och fritiden hade blivit mer eller mindre ett medel för att nå detta mål. Uppsägningen innebar att jag förlorade arbetet jag trivdes med, men den gav mig också möjlighet att aktivt reflektera över de fem arbetade åren och förändra min livssituation. Jag valde att vidareutbilda mig. Flertalet arbetskamrater fick anställning i andra företag medan några blev arbetslösa. En tredje grupp valde företagande via *starta eget-bidrag*.

Mina tankar har genom åren gått till de arbetskamrater som också blev arbetslösa och speciellt till dem som valde att bli företagare via *starta eget-bidrag*. Tankarna under åren har inte direkt handlat om ”hur det personligen kunde ha gått för mig om jag hade startat företag”. Istället har jag varit mer generellt intresserad av hur detta fenomen drabbar eller möjliggör en individ i ett samhälle som förändras. Intresset för fenomenet blev för mig än mer aktuellt då jag granskade två artiklar med olika inriktning och dignitet. Den första artikeln beskriver fenomenet kopplat till en konkret livssituation. Den andra artikeln handlar om att fenomenet forskningsmässigt är relevant och nya forskningsmetoder på individnivå efterfrågas. I den första artikeln ”Den ofrivillige företagaren” beskriver Harriet Öhlin hur hon startade företag via *starta eget-bidrag* p.g.a. av nödtvång. Hon anser sig inte vara företagare, utan hävdar att:

”– En företagare är för mig en person som driver något. Jag känner inte att jag driver något. Jag är bara en utkastad anställd med förpliktelser mot samhället och mig själv, men utan rättigheter” (Arbetsmiljö 1997, s. 18).

Den andra artikeln är ”Changing Identities in Changing Societies – A narrative for empirical research” vilken tar sin utgångspunkt i den finska arbetsmarknaden och dess förändring under 1990-talet och är författad av Åkerberg (1999) från *Svenska handelshögskolan Helsingfors*. I artikeln framhålls att det finns skäl för att studera identitetstransformationer hos gruppen *individer som går från arbetslöshet till företagande*. Forskningsinsats bör även bedrivas utifrån ett berättaranalytiskt perspektiv eftersom tidigare forskning ej omfattar detta perspektivtagande. Frågan om vad arbete betyder för individen gäller fortfarande, även om den första artikeln ensidigt handlar om en ”drabbad” individ. Intresset omfattar därför både hur arbete kan drabba och möjliggöra en individs liv. Kunskap om arbetets betydelse för individen förstärks i den andra artikeln där nya metoder efterfrågas som bör komplettera tidigare forskning.

Målgruppen i min avhandling är de individer som blev företagare via den arbetsmarknadspolitiska åtgärden *starta eget-bidrag* under 1995 i Östergötland. Min avhandling inbegriper människors berättelser om deras livssituation efter att de har förändrat sin försörjningsform. Avhandlingens empiri grundas på människor som varit i en valsituation liknande den jag en gång befann mig i och som valde att bli *starta eget-bidragföretagare*. Den gängse benämningen, som använts av myndigheter och återfinns i flertalet studier, på den arbetsmarknadspolitiska

Åtgärden som syftar till etablering av företag är ”starta eget-bidrag”. Under perioden 1984 till 1999 benämns åtgärden *starta eget-bidrag* och därefter *stöd till start av näringsverksamhet* i Sverige. I min avhandling deltar individerna i den arbetsmarknadspolitiska åtgärden under 1995 vilket då benämndes ”starta eget-bidrag”. Försättningsvis kommer den arbetsmarknadspolitiska åtgärden ”starta eget-bidrag” att förkortas med *SeB*.¹ En deltagare i den arbetsmarknadspolitiska åtgärden ”starta eget-bidrag” benämns *SeB-deltagare*. En deltagare i den arbetsmarknadspolitiska åtgärden ”starta eget-bidrag” som etablerat ett företag benämns *SeB-företagare*. Intervjustudierna omfattar 26 *SeB-företagare*. Den ena kategorin omsluter fjorton individer som bedriver aktiv näringsverksamhet och benämns *aktiva SeB-företagare*. Den andra kategorin omsluter tolv individer som ej längre bedriver näringsverksamhet och benämns *f.d. SeB-företagare*. Enkätstudien omfattar populationen *SeB-deltagare* från 1995 i Östergötland. Den ena kategorin omsluter 156 individer som fortfarande bedriver aktiv näringsverksamhet och benämns *nuvarande SeB-företagare*. Den andra kategorin omsluter 107 individer som ej längre bedriver näringsverksamhet och benämns *tidigare SeB-företagare*. Den nuvarande benämningen på den arbetsmarknadspolitiska åtgärden för *stöd till start av näringsverksamhet* förkortas med *SSN*.² Den svenska myndigheten Arbetsförmedlingen förkortas med *AF*.

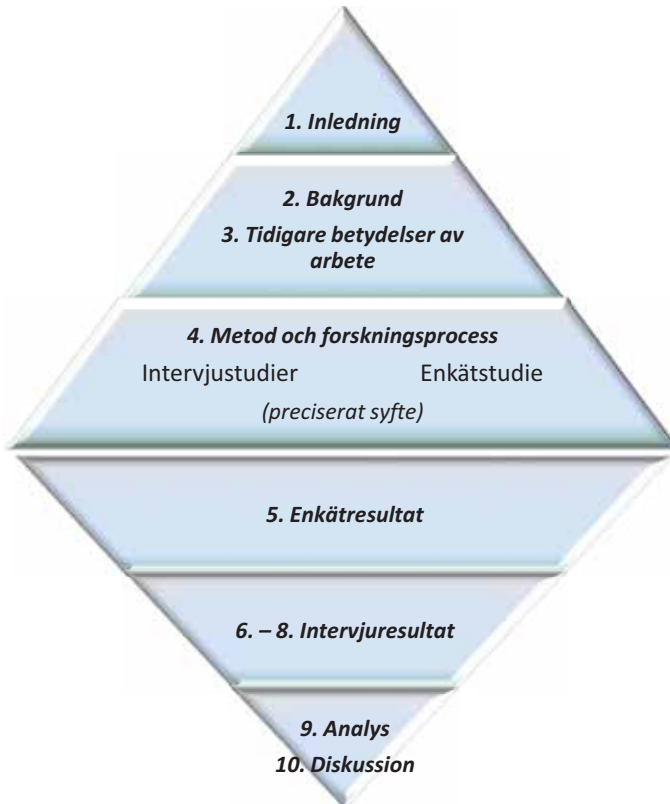
Disposition

Efter detta inledande kapitel redovisas tidigare forskning beträffande bidragsföretagande och tidigare betydelser av arbete (se Figur 1.1, s. 14). Ett preciserat syfte återfinns i slutet av det fjärde kapitlet. I det andra kapitlet ges en bakgrund till en förändrad arbetsmarknad och den arbetsmarknadspolitiska åtgärden starta eget-bidrag. Huvudfokus i det kapitlet handlar om tidigare forskning och studier av företagande via arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Där presenteras en nationell och internationell forskningsöversikt av tidigare studier. Det tredje kapitlet ger en bakgrund vad gäller tidigare betydelser av arbete, arbetslöshet och inställningen till arbete via företagande samt löneanställning. Kapitlet avslutas med en sammanfattning och utgångspunkter för fortsatt forskning. Det fjärde kapitlet handlar om metod, forskningsprocess och studiernas genomförande. Det preciserade syftet och frågeställningarna var inte helt utformade från början av forskningsprocessen, utan har växt fram och formats under forskningsprocessen. I kapitlet 5 redovisas resultaten från enkätstudien vad gäller arbete, företagande, arbetslöshet och dessas betydelse. I det kapitlet presenteras *SeB-företagarnas* inställning till arbete, i stort, vid anställning och vid företagande. I kapitel 6 redovisas resultaten från intervjustudierna i enlighet med tidigare kapitel och dess avsnittsordning. I kapitlet 7 behandlas arbetslöshet, företagande och handlingsmöjligheter. Kapitel 8 inleds med *SeB-företagares* berättelser om sina liv: det nedtecknade livet med individens egenrubricerade tidsperioder (livsloppsteckning) och det berättade livet (livsloppsberättelsen) med signifikanta händelser. Kapitel 9 inleds med rekapitulerande och en analys av resultaten vilket även leder till en fördjupad analys samt sammanfattning med konklusioner. I kapitel 10 diskuteras effekter av denna försörjningsform och frågor för framtiden som genererats.

---

¹ Förkortningen av den arbetsmarknadspolitiska åtgärden ”starta eget-bidrag – *SeB* ska INTE förväxlas med den affärsdrivande banken: Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) förkortat med enbart tre versaler.

² Den 1 januari 1999 ändrades själva benämningen på den arbetsmarknadspolitiska åtgärden ”starta eget-bidrag” till ”Stöd till start av näringsverksamhet”.

Figur 1.1 Presentationsordning.

De teoretiska analysbegreppen presenteras kort innan studierna genomförs i avsnitt 3.6 (se s. 52). Däremot utvecklas inte begreppen förrän de tillämpas i respektive resultat- och analysavsnitt. Valet av analysbegrepp har inte i alla fall varit uppenbart vid forskningsprocessens början.

Avhandlingens syfte är att beskriva arbetets betydelse i SeB-företagares liv och omfattar en utbredd och en djup dimension. Den utbredda dimensionen omfattar populationen SeB-företagare från 1995 i Östergötlands län. Den djupa dimensionen omfattar två målgrupper av populationen om aktiva respektive före detta SeB-företagares inställning till arbete genom deras livsberättelser.

2 Bakgrund

Småföretag och nyföretagande uppfattades tidigare som en närmast marginell och anakronistisk företeelse i både den ekonomiska och den politiska debatten som bedrivits i Sverige. Småföretag uppfattades tidigare som en ”obsolet företagsform”. Framtiden tillskrevs vanligtvis de progressiva storföretagen vilka kunde tillgodogöra sig skalekonomiska fördelar (Gratzer 1996). Tilliten var riktad mot storföretagen och deras roll beträffande tryggad sysselsättning och ekonomisk tillväxt i landet. Storföretagens förutsättningar för detta förändrades i samband med bl.a. avregleringar av de finansiella marknaderna och globaliseringen av ekonomin (Jakobsson 1998, Lithander 2005). Johannisson och Lindmark (1996) hävdar att en förändrad sysselsättningsnivå därmed blev ett faktum och att arbetslösheten ökade i samband med detta.

Neddragningar i offentlig sektor och struktumvandlingen i välfärdssamhället är ytterligare två stora förklaringar till ett ökat företagande i Sverige hävdar Sätre Åhlander (2006). Den offentliga sektorn växte gradvis från sent 1950-tal till början av 1980-tal. Samhället stod då inför situationen att det var effektivitetsskäl var svårt att ytterligare expandera den offentliga sektorn. Vid tidigare konjunkturnedgångar med påföljande friställningar i den privata sektorn var det ”vanligt” att slussa över övertalig arbetskraft till offentlig sektor. Under dessa tidigare konjunkturnedgångar ökade även staten de offentliga utgifterna. Det skedde dock begränsade övergångar från offentlig sektor till privat sektor vid konjunkturuppgångar. Arbetsvillkoren inom offentlig sektor som helhet kom att likna dem i den privata sektorn, dvs. att ständigt eftersträva effektivitetsökningar. 1990-talets finansiella kris ökade besparingskraven och struktumvandlingen samt friställning av personal blev ett faktum. Sundin (2003) anser i detta sammanhang att det är viktigt att hålla i minnet att många små företag och ett livligt nyföretagande i sig inte är ett tecken på något specifikt. Nyföretagandet kan vara ett tecken på att många människor vill och kan starta eget, men kan också vara ett tecken på att det finns brister i ekonomin, att stora organisationer sviktar och att arbetsmarknaden stagnerar. Den dåvarande statsministern Göran Persson (1997) anser i en artikel att vi inte skall vara rädda för förändringar på den svenska arbetsmarknaden:

”Sedan en tid tillbaka pågår en tydlig förskjutning av produktionen från stora till små företag. Det är i de små och medelstora företagen som de nya jobben kommer att skapas. I framtiden är det därför av avgörande betydelse att ge ökad plats för företagaren, entreprenören. Entreprenören som utvecklar sitt företag, ofta genom ekonomisk risktagning och mycket stor arbetsinsats, har en nyckelroll i samhälls-ekonomin” (Persson 1997, s. 4).

Denna förskjutning i både samhälle och politisk debatt kan sammanfattas med Lithanders (2005) rubrik:

Från solidarisk lönepolitik till entreprenörskap (Lithander 2005, s. 5).

I den statliga utredningen *Aktiv arbetsmarknadspolitik* (SOU 1996) visas att den aktiva arbetsmarknadspolitikens kommit att spela en alltmer betydande roll för sysselsättningen i Sverige under 1990-talet. Inom ramen för arbetsmarknadspolitikens erbjuds de arbetslösa bl.a. förmedlingstjänster, utbildning, praktikplatser och SeB med förhoppning om att detta ökar de arbetslösas möjlighet till ett nytt arbete på den reguljära arbetsmarknaden. 1990-talet inleddes med akut arbetslöshetskris vilket medförde en kraftig ökning av den öppna arbetslösheten.

Som motåtgärd expanderade de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och en av dessa åtgärder var *SeB* och sedermera *stöd till start av näringsverksamhet (SSN)*.

Förändring i svenskt arbetsliv och omställning för individen analyseras av von Otter (2003, 2004). I slutsatserna diskuteras arbetslivets förändringsbehov utifrån temat eller begreppet ”aktiv arbetslivsplanering” (von Otter 2003). Tyngdpunkten i begreppet arbetslivsplanering ligger på att den enskilde individen ska aktivt agera för att förbättra sitt yrkesliv så att kombinationen arbete tillsammans med det övriga livet fungerar. Arbetslivsplaneringen bör omfatta situationer med för hög arbetsbelastning, sviktande hälsa och arbetsförlust. Syftet är att skapa en medveten hög anställningsbarhet, dvs. efterfrågad kompetens på arbetsmarknaden. Karriärplanering är ett närliggande begrepp, men något snävt, som vanligtvis kopplas till avancemang på lönetrappan eller beföringsstegen. Fredriksson Larsson (2006) resonerar på liknande sätt i sin studie beträffande ”vanliga” löneanställda som väljer att bli egna företagare. Hon anser att om samhället ska lyckas med sitt uttalade mål, att flera ska satsa på nyföretagande, bör insatser skärpas för att utveckla individens förståelse av sin egen roll i arbetslivet. Här handlar det om att medverka till att stödja individens kreativitet och personliga utveckling. Att skärpa insikten om att påverkan kommer utifrån medan tänkandet och besluten kommer från individen själv.

2.1 Arbetsmarknadspolitik och den aktiva åtgärden *SeB*

Arbetsmarknadspolitik är en sammanfattande beteckning på i första hand statens selektiva åtgärder för att främja sysselsättning, motverka arbetslöshet och förbättra arbetsmarknadens funktionssätt. Varje exakt avgränsning av arbetsmarknadspolitiken blir i viss mån godtycklig, eftersom alla ekonomiskt-politiska åtgärder påverkar arbetsmarknaden och eftersom åtgärder i första hand har andra syften, men som ofta motiveras med sysselsättningspolitiska skäl.³ De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kan indelas i matchningsåtgärder, utbudspåverkande och efterfrågepåverkande åtgärder. Vid sidan av dessa åtgärder som benämns ”aktiva” finns ”passiva” åtgärder som omfattar kontantstöd vid arbetslöshet. Matchningsåtgärder är inriktade på att snabbare och bättre koppla samman arbetsökande med lediga platser och består av AF:s informationsspridande och platsförmedlande verksamhet. Avsikten med utbudspåverkande åtgärder är att påverka arbetskraftens egenskaper så att anställningar underlättas. Det mest omfattande av dessa åtgärder är arbetsmarknadsutbildning som ger vuxna yrkesutbildning. Efterfrågepåverkande åtgärder syftar till att minska arbetslösheten genom att på olika sätt vidmakthålla eller öka efterfrågan på en viss typ av arbetskraft. De traditionella efterfrågepåverkande medlen har varit beredskapsarbeten, ungdomsplatser och ungdomslag. Överhuvudtaget har den svenska arbetsmarknadspolitiken sedan mitten av 1970-talet förändrats från att ha tillhandahållit beredskapsarbeten inom byggnads- och anläggningsarbete till t.ex. arbeten inom tjänstesektorn – till stor del beroende på den ökande andelen ungdomar och kvinnor (AMS 1998).⁴

³ (<http://www.amv.se/jubileum1998/index.html>) 1998-01-16.

⁴ 1948 skapades Arbetsmarknadsverket (AMV) för att omsätta den statliga arbetsmarknadspolitiken i hela landet. Under de 50 år som gått har verksamheten hela tiden utvecklats för att snabbt svara mot förändringarna på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt. Inom AMV är det AF som har de direkta kundkontakterna med de arbetsökande. Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) är den centrala myndigheten och i varje län finns en länsarbetsnämnd. Vid AMS och Länsarbetsnämnderna finns styrelser som beslutar i övergripande frågor. AMS ger riktlinjer och uppdrag till Länsarbetsnämnderna, fördelar resurser och följer upp verksamheten i länen. Länsarbetsnämnden har motsvarande ansvar för arbetsförmedlingar, arbetsmarknadsinstitut och Arbetslivstjänster i det egna länet. Verksamhetsidéen bygger på att man skall tillsätta platserna, rusta den enskilde, stimulera efterfrågan och förhindra utslagning. Det övergripande syftet med arbetsmarknadspolitiska åtgärder är att de skall leda till ett arbete och där bekämpa arbetslösheten (AMS 1998). I början av 2008 omorganiseras tidigare ansvariga myndigheter och därmed tar myndigheten Arbetsförmedlingen över ansvaret och (Olofsson & Wadensjö 2009).

Calmfors *et al* (2002) menar att aktiv arbetsmarknadspolitik både får avsedda och icke avsedda effekter på sysselsättning och arbetslöshet. Strävan är att arbetsmarknadspolitiska insatser av förmedlingskaraktär och utbildning ska leda till sysselsättning på arbetsmarknaden. Icke avsedda behandlingseffekter av arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan uppstå i form av inläsning och undanträngning. *Inläsningseffekter* handlar om att den enskilde individen binds upp under den tid som åtgärden pågår och att denne slutar eller minskar sitt arbetssökande under den aktuella åtgärdsperioden. Matchningsprocessen försvåras vilket leder till lägre reguljär sysselsättning. *Undanträngningseffekter* handlar om att arbetsmarknadspolitiska program kan tränga undan reguljär arbetskraftsefterfrågan. *Dödsviktseffekt* handlar exempelvis om att samma individ skulle ha anställts oavsett den arbetsmarknadspolitiska åtgärden alternativt blir undanträngningen av en *substitutionseffekt* där individen anställs istället för att någon annan gör det. En tredje form av undanträngning benämns *konkurrensnedvridning* och uppstår när sysselsättningen minskar eller trängs undan p.g.a. någon åtgärd.

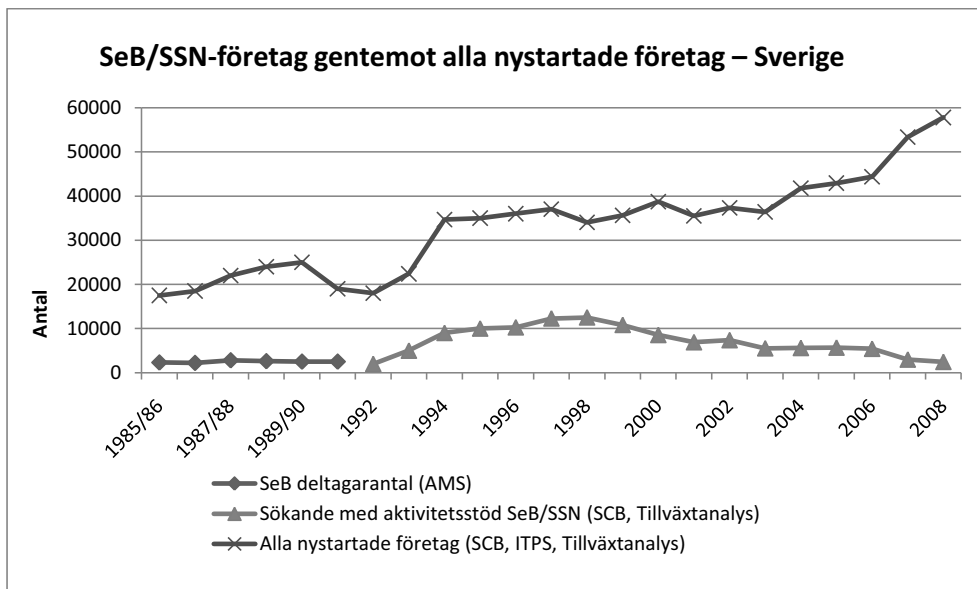
I juli 1984 infördes villkor för bidragstilldelning och *SeB* till arbetslösa som startar egen näringsverksamhet (se Bilaga 1, SFS 1984). Bidraget lämnas till den som söker arbete genom den offentliga AF, dvs. den som är arbetslös eller riskerar att bli arbetslös.⁵ Bidraget lämnas även till den som är bosatt i ett stödområde. Den som söker bidraget måste bedömas ha goda förutsättningar att bedriva verksamheten och bedömas få en tillfredsställande lönsamhet samt ge bidragstagaren en varaktig sysselsättning. Bidraget lämnas från och med den första juli det år bidragstagaren fyller tjuogo år. Ersättningen utgår i högst sex månader. Förlängning under sex månader kan beviljas om näringsverksamheten bedrivs i glesbygd eller om bidraget avser kvinnor som varit arbetslösa och anmälda som arbetssökande hos AF under minst sex månader. Ersättningen motsvarar ersättning från arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd. Den bidragssökande bereds i vissa fall möjlighet att delta i utbildningsarrangemang, men måste presentera företagets affärsidé och en ekonomisk kalkyl, vilket ligger till grund för granskning och beslut om att erhålla *SeB*. För att erhålla ersättning i form av bidrag via t.ex. kontant arbetsmarknadsstöd eller arbetslöshetskassa krävs det att man anmäler sig som arbetssökande hos AF. *SeB* är en av flera arbetsmarknadspolitiska åtgärder som AF erbjuder den arbetssökande (AMS 1997). Enligt AF faktablad⁶ från maj 2009 ska den sökande ha fyllt 25 år för att kunna ta del av *SSN*. Däremot kan stödet sökas av yngre personer med funktionshinder innan de fyllt 25 år.

I Figur 2.1 (s. 18) redovisas bidragsföretagandet och totalt antal nystartade företag i Sverige från 1985 fram till 2008. Under den första perioden, från det att bidraget infördes fram till 90-talet hålls bidragstilldelningen på en relativt låg nivå och utgör cirka en tiondel av alla nystartade företag i Sverige per år. I början av 1990-talet ökar bidragstilldelningen och når sin höjdpunkt 1998 med över tolv tusen deltagare i programmet och utgör därmed ungefär en tredjedel av alla nystartade företag i Sverige. Enligt Carling och Gustafson (1999) beror ökningen dels på en vikande konjunktur i samhället som drabbar arbetsmarknaden, dels på en förändrad arbetsmarknadspolitik. Konjunkturedgången medför ökad arbetslöshet och därmed fler personer med egenskaper som är lämpade för att starta eget. Under 1992 ändras regelverket så att åtgärden blir prioriterad från att tidigare ha betraktats som en sista hands åtgärd (se Bilaga 1, SFS 1992). Detta innebär att *SeB* kan lämnas redan då det finns risk för arbetslöshet eller om den sökande blivit uppsagd p.g.a. arbetsbrist. Förändringen innebar även att bidragstiden går att förlänga med ytterligare sex månader. Under 2000-talet minskar deltagarantalet successivt

⁵ Bilaga 1. Svensk författningssamling – *SeB*.

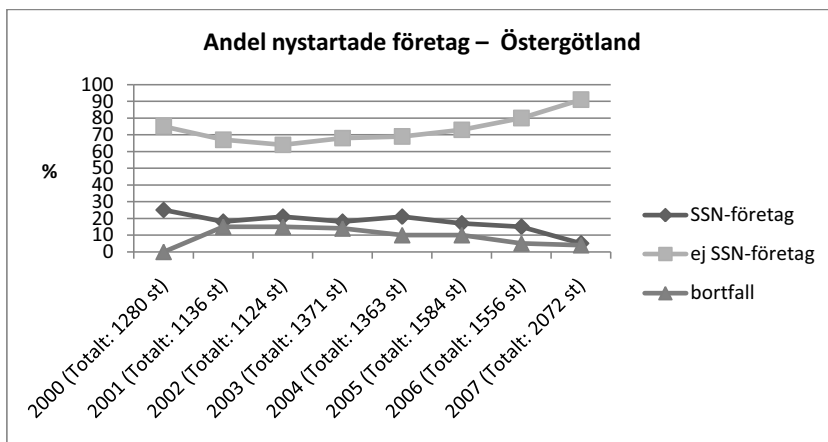
⁶ <http://www.arbetsformedlingen.se/admin/Documents/faktablad/stosta.pdf> 2009-11-16.

i åtgärden och under 2008 utgör återigen gruppen bidragsföretagande en tiondel av allt nyföretagande i Sverige.

Figur 2.1 Antal personer med SeB och SSN och totalt antal nystartade företag i Sverige under 1985–2008.⁷

Av Figur 2.2 framgår att nystartade företag minskar i Östergötland under perioden 2000–2002 för att därefter öka. Initialt minskar även SSN-företagande. Under perioden 2001–2004 är SSN-företagande relativt konstant. Efter 2004 minskar SSN-företagande fram till 2007.

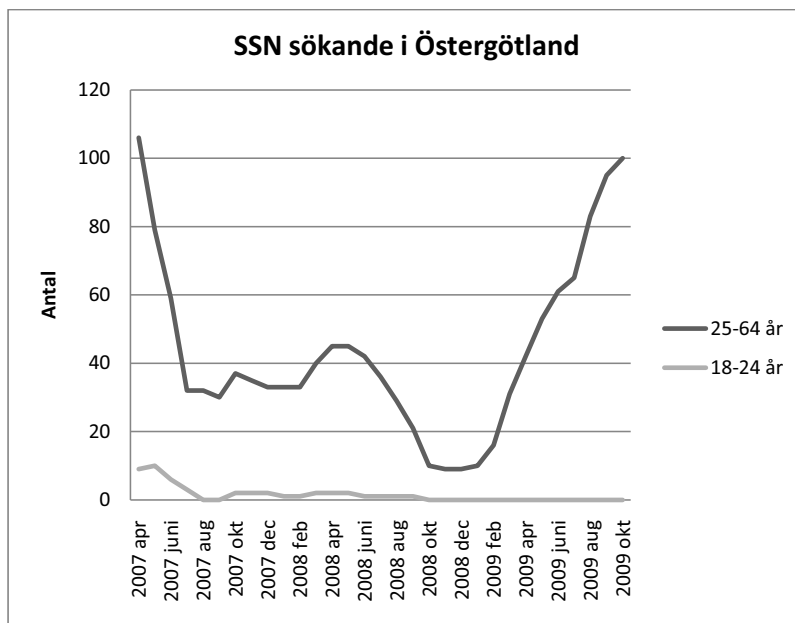

Figur 2.2 Andelen nystartade företag i Östergötland under 2000–2007 (ITPS 2001, 2002b, 2004, 2006b, 2008b).

⁷ Statistisk årsbok SCB (1992–2008). AMS årsredovisning 1985–1991 återfinns i Bergwall och Larsson (1999) och Riksdagens revisorer (1996). Antalet nystartade företag 2007 uppgick till 58526 stycken. Frånräknat de nya branschgrupperna *Jordbruk, skogsbruk och fiske* samt *Fastighetstjänster* uppgick antalet nystartade företag till 54362. 22 procent ökning jämfört med 2006

http://www.itps.se/Archive/Documents/Swedish/Publikationer/Rapporter/Statistik/S2008/S2008_006.pdf

Arbetsförmedlingens månatliga statistik av antalet sökande i program med aktivitetsstödet SSN i Östergötland, tidsperioden 2007–2009 redovisas i Figur 2.3. I april 2007 uppgick antalet sökande till 115 personer därefter sjunker det till i snitt 35 personer per månad fram september 2008. Sökantalet var som lägst i perioden oktober 2008 till februari 2009. Därefter stiger sökantalet stadigt och i oktober 2009 sökte 100 personer SSN. Av statistiken framgår att ungdomar i åldern 18–24 år sökte SSN som mest i april 2007. I början av perioden var det tio som mest och därefter ungefär två sökande per månad fram till oktober 2008.

Figur 2.3 Antal SSN sökande i Östergötland per månad, perioden april 2007–oktober 2009 (AF)⁸.

I motionen av Ericsson (1995) framgår att, *Tillskottet*, ett samarbetsprojekt lett till att småföretagarstöd använts synnerligen effektivt i Östergötland. Man har beroende på detta stöd skapat 486 nya jobb inom småföretagsvärlden. Länsstyrelsen, ALMI, Länsarbetsnämnden och Arbetslivsfonden har med *Tillskottet* öppnat upp en myndighetssamverkan med strävan att förstärka nyföretagandet och näringslivsutvecklingen i länet. Falkenhall *et al* (2003) beskriver *Tillskottet* som ett relativt lyckat initiativ och förordar därmed denna typ av myndighetssamordning. I avslutande kommentarer och förslag till förändring slår Falkenhall *et al* vakt om AMS huvuduppgift som går ut på att bereda sysselsättning åt arbetslösa. Falkenhall *et al* föreslår förändringar om att stödet bör ges en bestämd tidsperiod p.g.a. att inga bättre effekter av förlängd stödperiod över sju månader kan konstateras. För vissa grupper av företagare bör ingen förlängning ges utan att affärsidén prövas på nytt. Utredningen rekommenderar fokuserad bidragstilldelning till den egentliga målgruppen, dvs. motiverade och ”lämpade” arbetslösa eller de som riskerar att bli detta. I samband med detta ska hållbar affärsidé en redovisas och stödet tilldelas under en begränsad tidsperiod, vilket i sin tur minskar dödviktsförluster och undanträngningseffekter. Eriksson och Larsson (2009), landshövding respektive styrelseordförande i Regionförbundet Östsam, redovisar ett *Handlingsprogram för att möta lågkonjunkturen i Östergötland*. Där framgår att befintliga företagarrådgivningar i länet upplevt stora

⁸ Månadsstatistik AF, <http://mstatkommun.arbetsformedlingen.se/> (2009-11-13).

volymökningar fr.o.m. hösten 2008 fram tills nuläget. Regionen väljer därför under perioden februari 2009 – juni 2010 att tillföra extra medel till befintliga rådgivningsresurser. Detta för att behandla potentiella nyföretagare inom rimlig tid och på ett professionellt sätt. Här förutsetts att rådgivningen ska ske via ett SSN-samarbete med bl.a. AF:s coacher och övriga inblandade parter.

Med utgångspunkt i detta anser jag att man bör skapa en bild av tidigare kunskapsmassa. Avsnitten som följer syftar till att ge en översikt av publikationer vad gäller företagande via arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Det handlar om att analysera alla delresultaten i nationella studier (se Tabell B1, Bilaga 2). I de internationella studierna kommer enbart huvudresultaten vara föremål för analys (se Tabell B2, Bilaga 2). De utländska benämningarna på respektive program som omfattar företagande via arbetsmarknadspolitisk åtgärd presenteras i samband med den internationella översikten (se Tabell B3, Bilaga 2).

2.2 Nationell översikt

Avsnittet inleds med en genomgång av två tidigare svenska rapporters forskningsöversikter. I de två statliga rapporterna från Riksdagens revisorer (1996) och Riksrevisionen (2008) återfinns forskningsöversikter eller s.k. sammanfattningar av nationella och internationella studier av företagande via arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Riksdagens revisorer (1996) identifierar tio svenska SeB-uppföljningar varav fem regionala och fem nationella. I forskningsöversikten konstateras att tidigare s.k. uppföljningsstudier huvudsakligen utformats som enkätundersökningar:

”Det bör poängteras att undersökningar av den här typen är förenade med betydande metodproblem och att bortfallet kan vara stort” (Riksdagens revisorer 1996, s. 42).

Revisorerna anser också att resultaten kan ifrågasättas:

”i genomförda regionala och lokala uppföljningar har det på grund av för små urval blivit stora brister i tillförlitlighet” (Riksdagens revisorer 1996, s. 43).

I forskningsöversikten analyseras två frågeställningar eller två typer av resultat från tidigare studier. Den ena frågeställningen handlar om företagens överlevnadsgrad efter bidragets upphörande. Den andra frågeställningen handlar om andelen personer som skulle ha startat företag utan SeB. Revisorerna konstaterar att det inte utförts några egentliga effektutvärderingar av SeB i Sverige. Befintliga analyser begränsas därmed till ”relativt enkla uppföljningar eller enkätundersökningar” (Riksdagens revisorer 1996, s. 44). Resultatet av Riksdagens revisorer (1996) och Riksrevisionen (2008) bygger också på postal enkätundersökning.

När det gäller den internationella forskningen refererar Riksdagens revisorer (1996) till en OECD-rapport beträffande statlig kostnad i förhållande till deltagarnivå i det arbetsmarknadspolitiska programmet vilket syftar till företagande. I Riksrevisionens (2008) rapport presenteras sju effektstudier av SeB och SSN i Sverige. Initialt refereras till Riksdagens revisorer (1996) enkätstudie och ytterligare sex andra studier.⁹ Två av dessa studier har jämfört SeB/SSN med andra arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogram och då använt registerdata. I de övriga fyra studierna används registerdata i kombination med enkätundersökningar. Riksrevisionen (2008) väljer att analysera de sju studierna med utgångspunkt från urval, metod, och beroende variabel. När det gäller den internationella erfarenheten av SeB/SSN program ger

⁹ Enkätundersökningen som Riksdagens revisorer genomförde 1996 uppvisar större likheter med kategorin ”uppföljningsstudier” än med kategorin ”effektstudier”.

Riksrevisionen (2008) en generell uppräknig av förekomsten i 14 europeiska länder. Man refererar därefter till två källor vilka drar slutsatser beträffande effektiviteten av arbetsmarknadsåtgärden och konstaterar att:

*Det finns få nationella och internationella effektstudier av stöd till start av näringsverksamhet. Studier-
na indikerar att stödet, inklusive dess internationella motsvarigheter, är relativt framgångsrikt i vissa
aspekter samtidigt som stor osäkerhet råder om stödets sammantagna effekter. I Sverige finns endast en
studie där deltagande i stödet har jämförts med alternativet öppen arbetslöshet, och få studier innehåller
skattningar av stödets undanträngningseffekter. Utvärderingar av undanträngningseffekter har ock-
så generellt visat sig vara behäftade med betydande metodproblem (Riksrevisionen 2008, s. 33).*

I båda rapporterna (Riksdagens revisorer 1996, Riksrevisionen 2008) konstateras att huvuddelen av de tidiga svenska studierna handlar om s.k. uppföljningar, medan senare studier handlar om effektstudier. I båda fallen syftar forskningsöversikterna och studierna till en utvärdering av den arbetsmarknadspolitiska åtgärden SeB/SSN. Båda rapporterna bidrog med varsin ”uppföljningsstudie” insamlad via enkät. Urvalet i Riksdagens revisorers uppföljningsenkät består av 375 individer och svarsfrekvens uppgår till 78 procent (Riksdagens revisorer 1996). Urvalet i Riksrevisionen uppföljningsenkät består av 494 individer och svarsfrekvens uppgår till 60,9 procent (Riksrevisionen 2008). I Riksdagens revisorer (1996) och Riksrevisionen (2008) presenteras studier på nationell nivå med analyser av två respektive fyra variabler (ihop med kortfattad summering av resultaten).

Efter att själv ha granskat tidigare publicerade studier (se Tabell B1, Bilaga 2) kan konstateras att det finns en komplex mängd data som både Riksdagens revisorer och Riksrevisionen väljer att inte analysera och presentera i sina rapporter. I båda rapporterna påpekas att effektstudier på en internationell nivå är få till antalet. Min nationella översikt, under tidsperioden 1992–2009, bygger på totalt 48 svenska studier som handlar om SeB/SSN.¹⁰ 25 av dessa studier handlar *direkt* om SeB/SSN och de övriga 23 handlar *indirekt* om SeB/SSN. Nedan presenteras den svenska översikten kopplat till typ av datainsamlingsmetod. Den nationella översiktskategorin omfattar:

- 22 direkta studier via enkät- och/ eller registerdata: Westin & Bäckström–Flyckt (1992), Ramström & Fondelius (1994), Berglund & Bergstén (1995), Gustafsson (1995), AMS (1995), AMS (1996), Riksdagens revisorer (1996), Aldeen *et al* (1997), Kronholm *et al* (1997), Bengtsson & Gustafsson (1998), Viklands (1998), Carling & Gustafson (1999), Okeke (1999), Grefwe (1999), Okeke (2000), Carling & Richardson (2001), Spänt–Enbuske & Okeke (2001), Stolpe (2001), Falkenhall *et al* (2003), Andersson & Wadensjö (2007), Behrenz *et al* (2008), Riksrevisionen (2008).
- tre direkta studier via intervjudata: Westin & Bäckström–Flyckt (1993), Persson (1998), Eriksson & Larsson (2001).
- 23 indirekta studier via enkät- och/ eller registerdata från AMS, AF, Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) och *Tillväxtanalys* – den nya myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.¹¹ Rapporterna där SeB/SSN ingår är AMS (1998, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007), AF (2008,

¹⁰ Studiernas respektive delresultat redovisas i Tabell B1, Bilaga 2. Sökbegrepp i min översikt av tidigare studier: *starta eget-bidrag* och *stöd till start av näringsverksamhet* via: Libris, Google Scholar, <http://www.arbetsformedlingen.se/>, <http://www.ifau.se/>, <http://www.itps.se/>.

¹¹ ITPS genomför studier eller uppföljningar av allt nyföretagande i Sverige. ITPS är en statlig myndighet som främst förser regeringskansliet, riksdagens ledamöter samt andra statliga myndigheter med statistiska utvärderingar och underlag inom närings- och utvecklingspolitikens områden. ITPS avvecklas som enhet 2009-04-01. ITPS bildar tillsammans med *Glesbygdsverket* numera myndigheten *Tillväxtanalys* - myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.

Kapitel 2 – Bakgrund

2009), ITPS (2001, 2002a, 2002b, 2003a, 2003b, 2004, 2005, 2006a, 2006b, 2008a, 2008b) och Tillväxtanalys (2009).¹²

Den nationella översikten av SeB/SSN kategoriseras och presenteras enligt följande:

- **Studierna och programmet**
Hur ser studiernas syfte urval, metod, tidpunkt efter bidragsslut, svarsfrekvens ut?

Hur ser den arbetsmarknadspolitiska åtgärdens behandlings- och undanträngningseffekter samt företags överlevnadsgrad ut?
- **Programmet och deltagarna**
Vilka är deltagarnas: kön, ålder, härkomst, utbildningsbakgrund, tidigare praktiska arbetserfarenheter och tidigare erfarenhet av företagande?

Varför startar man företag via denna arbetsmarknadspolitiska åtgärd och hur finansieras starten?

Vad anser deltagarna om programmet beträffande utbildning och handläggning?
- **Deltagarna och företaget**
Hur ser företaget ut beträffande företagsform, bransch, marknadsinriktning?

Hur ser arbetsformen ut och vilket handlingsutrymme anges?

Vilka försörjningsmöjligheter anges?

Vilka framtidsutsikter och vilja/hinder för tillväxt anges?

Vilka avvecklingsmotiv anges?

Studierna och programmen

Generellt kan konstateras att studier som bedrevs på 1990-talet är av karaktären uppföljningsstudier. I slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet publiceras fler effektutvärderingsstudier. Antalet studier minskar dock under 2000-talet, vilket också påpekas i rapporten från Riksrevisionen (2008). Riksrevisionen rekommenderar att AF i högre utsträckning ska prioritera SSN, gentemot de andra arbetsmarknadspolitiska programmen, i syfte att effektivisera arbetsmarknadspolitiken. Studiernas analysnivå har sitt fokus riktat mot att utvärdera den arbetsmarknadspolitiska åtgärden i sig. Detta val påverkar möjligheten att analysera fenomen på individnivå. Individerna är dock den som befolkar programmen.

Insamlingen av data bygger på enkätundersökningar och/eller registerstudier vilka bearbetas med olika kvantitativa metoder. Enkäterna bygger nästan uteslutande på frågeställningar med fasta svarsalternativ. I slutet av enkäterna finns möjlighet för individen att komma med eventuella kommentarer. Tre studier bygger uteslutande på intervju som datainsamlingsmetod.

---

¹² PDF-rapporter från ITPS (2003b, 2004) finns tillgängliga på ITPS internetsida. När man trycker på hänvisningen: "Läs mer" länkas skickas man till någon typ av Internetshop, vilken inte alls har något med ITPS verksamhet att göra (datum: 2009-11-16).

Studierna av Westin och Bäckström–Flyckt (1993) och Persson (1998) visar hög grad av strukturering vad gäller frågor och fasta svarsalternativ. Dessa två intervjustudier uppvisar därför stora likheter med enkätundersökningarna och kan närmast likställas med dem. Endast i Erikssons och Larssons (2001) studie används en intervju med låg grad av strukturering och öppna svar för deltagarna.

Enkätstudiernas urval under 1990-talet var huvudsakligen kopplat till SeB i ett alternativt två län med ett hundratal deltagare. Registerstudierna på 2000-talet är nationella och urvalet omfattar några tusental deltagare. Svarsfrekvensen i enkätstudierna på 1990-talet understiger inte 70 procent, förutom i Bengtssons och Gustavssons (1998) studie med en svarsfrekvens om 64 procent.

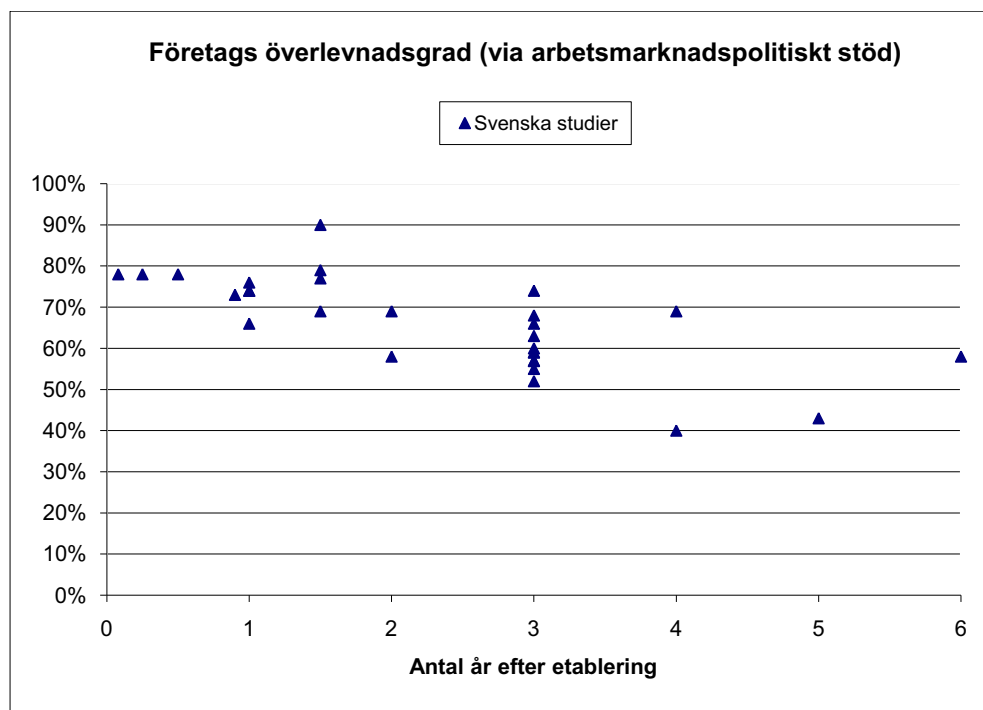
På 2000-talet ökar de registerbaserade studierna. I två av de fem enkätstudierna på 2000-talet understiger svarsfrekvensen 70-procent, Okeke (2000) 68 procent och Riksrevisionen (2008) med 60,9 procent.¹³ Majoriteten av studierna under 1990-talet är genomförda inom tidsramen två år efter det att bidraget upphört. De övriga 90-tals studierna genomförs efter tre till sex år. Majoriteten av studierna under 2000-talet är genomförda inom 180 dagar. Dessa studier utgörs huvudsakligen av AMS och AF:s årligen återkommande undersökningar. I övrigt är det endast två studier som genomförs inom en treårsperiod (förutom ITPS uppföljningar som presenteras nedan).

Behandlingseffekt mäts när en aktiv arbetsmarknadspolitisk åtgärd är avslutad (Calmfors *et al* 2002). I Figur 2.4 (s. 24) presenteras svenska studier, huvuddelen framtagna vid enkätundersökningar av företags överlevnadsgrad.

Redan efter 180 dagar visar AMS–AF-statistiken, under 1998–2009, att överlevnadsgraden i genomsnitt är 78 procent och varierar mellan 72–85 procent. Majoriteten av övriga studier utförs oftast inom en treårsperiod efter att programmen avslutats. Överlevnadsgraden av företagen det *första året* är i genomsnitt 72 procent men varierar mellan 66–74 procent. Överlevnadsgraden hos företagen det *tredje året* är i genomsnitt 61 procent och visar en variation avseende överlevnad om 52–74 procent. Överlevnadsgraden hos företagen det *femte året* uppgår i en studie till 43 procent (Westin & Bäckström–Flyckt 1992, Berglund & Bergstén 1995, Gustafsson 1995, AMS 1995, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Kronholm *et al* 1997, AMS 1998, Bengtsson & Gustafsson 1998, Okeke 1999, Grefwe 1999, AMS 2000, Okeke 2000, AMS 2001, Carling & Richardson 2001, Spånt–Enbuske & Okeke 2001, Stolpe 2001, AMS 2002, AMS 2003, Falkenhall *et al* 2003, AMS 2004, AMS 2005, AMS 2006, AMS 2007, AF 2008, Riksrevisionen 2008, AF 2009).

---

¹³ Riksrevisionen (2008) bygger på en postal enkätundersökning där SCB ansvarar för datainsamling och administration.

Figur 2.4 Svenska studier av företags överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B1).

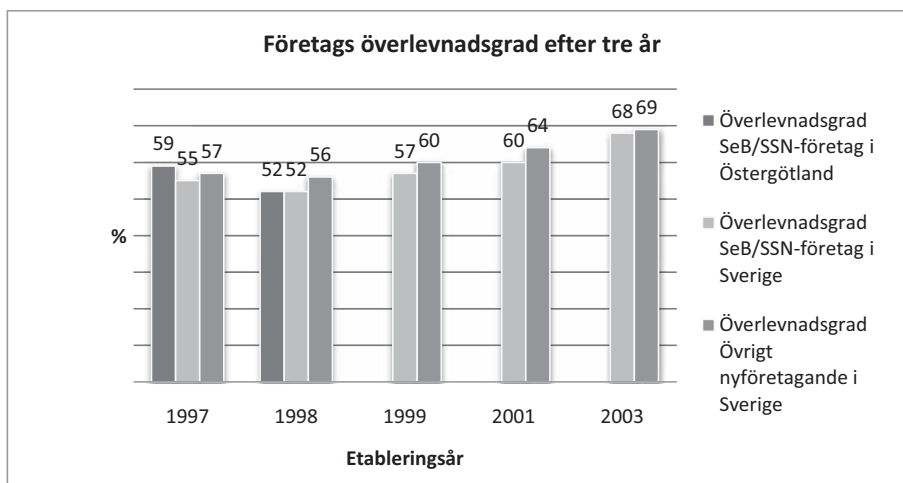
Riksrevisionen (2008) varnar för jämförelser av överlevnadsgrad mellan olika program. Jämförelsen kan försvåras av att det kan förekomma olika typer av finansiering eller skillnader i urvalsprocess, dvs. individer som kan antas lyckas bäst är de som får delta i programmet. Trots detta är det intressant att studera överlevnadsgraden som en behandlingseffekt och inte bara till bidragsperiodens slut. Effekstudier av SeB/SSN uppträder mot slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet i Sverige. I studierna analyseras effekten av SeB/SSN i förhållande till övrigt företagande utan stöd eller gentemot andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Okeke (1999) studerar bidragets effekt vad gäller företagens sannolikhet för överlevnad. I studien framgår ingen signifikant skillnad mellan de företag som startats med hjälp av SeB och andra företag som startade utan stöd. Spånt–Enbuske och Okeke (2001) finner liknande resultat i sin utvärdering. Här framgår att andelen som upplevde att det var ”möjligt att leva på företagets avkastning” tre år efter företagsstart var högre bland dem som fått stöd än bland företag som startade utan stöd. De näringspolitiska effekterna av SSN analyseras av Falkenhall *et al* (2003). Av studien framgår att sambandet är svagt mellan omfattningen av stöd och antalet nya företag. Företag med SSN uppvisar generellt en lägre överlevnadsgrad jämfört med företag som startade utan stöd. Dock är överlevnadsgraden något högre för en grupp SSN-företagare, dvs. de som varit arbetslösa strax innan de startade sin verksamhet, jämfört med företag som startade utan stöd.

Carling och Gustafson (1999) finner att risken att återgå i öppen arbetslöshet var mer än dubbelt så stor för personer som fick rekryteringsstöd jämfört med individer som fick SeB. Okeke (2000) fann i sin studie att sannolikheten att vara sysselsatt ett år efter avslutad stödperiod var cirka 30 procent högre för SeB-företagare än för jämförelsegruppen öppet arbetslösa personer som var inskrivna vid AF. Carling och Richardson (2001) analyserar åtta arbetsmarknadsprogram under perioden 1995–1997. Sannolikheten att få ett arbete ökar vid deltagande i syssel-

sättningsnära program. Sannolikheten var störst för deltagarna i programmet *rekryteringsstöd* följt av SeB-programmet. I en ekonometrisk studie finner Andersson och Wadensjö (2007) att benägenheten att bli egenföretagare under 1998 är störst bland de inaktiva på arbetsmarknaden följt av andra arbetslösa. Benägenheten är lägst bland löntagare. I effektstudien av Behrenz *et al* (2008) visas SSN-programmet ha goda sysselsättningseffekter. Efter två år var 79 procent av deltagarna i SSN inte registrerade vid AF vilket var 25 procentenheter bättre än jämförelsegruppen (öppet arbetslösa och deltagare i andra program). Efter fyra år var 85 procent av deltagarna i SSN inte registrerade vid AF vilket var 14 procentenheter bättre än jämförelsegruppen. Deltagare i SSN hade 46 procents högre sannolikhet efter två år att leda till arbete jämfört gruppen öppet arbetslösa eller deltagare i övriga arbetsmarknadspolitiska program.

I rapporter från Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS 2002a, 2003a, 2005, 2006a, 2008a) jämförs överlevnadsgraden för nyföretagande och SeB/SSN-företagande 1997–1999, 2001, 2003. I Sverige varierar överlevnadsgraden för SeB/SSN-företag mellan 52–68 procent och för övrigt nyföretagande mellan 56–69 procent. I Östergötland är överlevnadsgraden för SeB/SSN-företag som startade 1997 59 procent och 52 procent för de som startade 1998 (se Figur 2.5).

Figur 2.5 Överlevnadsgrad tre år efter start – SeB/SSN-företag och övrigt nyföretagande i Sverige och i Östergötland (ITPS 2002a, 2003a, 2005, 2006a, 2008a).

Enligt två studier, Calmfors och Skedinger (1995) och Dahlberg och Forslund (1999), framgår att sysselsättningsskapande program tränger undan reguljär sysselsättning. Undanträngnings- eller dödviktseffekten omfattar dock inte själva utbildningsprogrammet. Resultaten i studien av Bergwall och Larsson (1999) visar att SeB medför undanträngning av egenföretagare. Storleken på undanträngningseffekten är svår att uppskatta p.g.a. problem med datamaterialet. Falkenhall *et al* (2003) menar att det inte finns några entydiga resultat av undanträngningens omfattning då utvärderingar av dessa effekter är förknippade med metodproblem. Riksrevisionen (2008) menar att det kan finnas skäl att tro att deltagarna i efterhand kan underskatta stödets betydelse. Man bör därför vara försiktig vid tolkningen av resultat från olika studier. I Tabell 2.1 (s. 26) redovisas personernas inställning till start av företag utan bidrag.

Tabell 2.1 Andelen individer som skulle ha startat företag utan stödet (SeB/SSN).

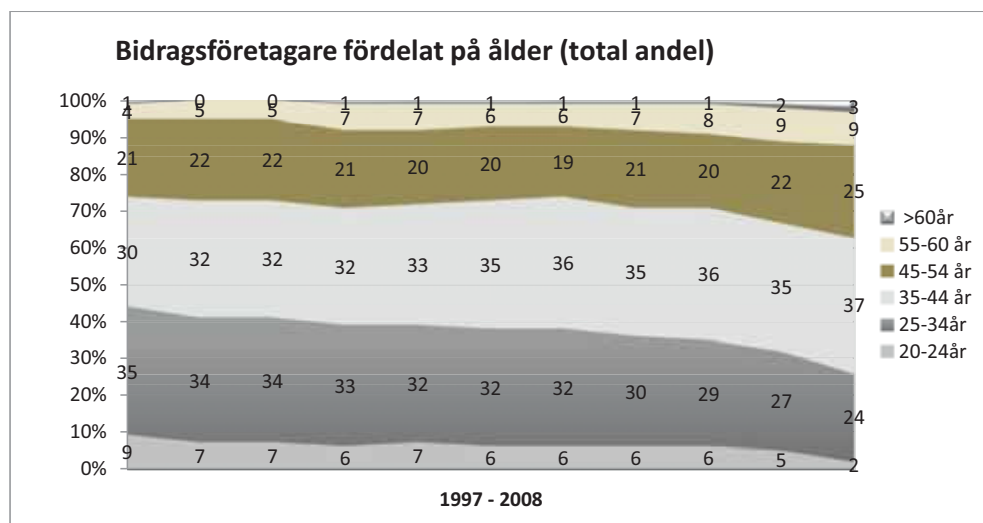
(En vidareutveckling av Falkenhall <i>et al</i> (2003, sid. 24))	Ja	Tveksam	Nej
Totalt			
Westin & Bäckström–Flyckt (1992)	38	33	29
Berglund & Bergstén (1995)	38	44	18
Gustafsson (1995)	30	46	24
AMS (1995)	46	17	36
AMS (1996)	40	39	21
Riksdagens revisorer (1996)	41	31	18
Aldeen <i>et al</i> (1997)	43	38	19
Kronholm <i>et al</i> (1997)	31	38	31
Bengtsson & Gustafsson (1998)	48	35	17
Okeke (2000)	29	40	31
Behrenz <i>et al</i> (2008)	20	-	-
Riksrevisionen (2008)	41	38	11
Aktivt verksamma företagare			
AMS (1996)	44	40	16
Riksdagens revisorer (1996)	48	44	8
Kronholm <i>et al</i> (1997)	40	39	21
Ej verksamma företagare			
AMS (1996)	29	38	33
Riksdagens revisorer (1996)	27	36	37
Kronholm <i>et al</i> (1997)	21	37	41

I Okeke (2000) och Behrenz *et al* (2008) registerundersökningar är dödviktseffekten 29 procent respektive 20 procent. I de övriga enkätundersökningar varierar dödviktseffekten mellan 30–50 procent. Dessutom är kategorin *tveksam* ungefär lika stor vilket medför en osäkerhet vad gäller den faktiska dödviktseffekten. Andelen är också något lägre i kategorin med ej längre verksamma företagare. Ju större urval studien består av desto lägre dödviktseffekt framgår. I fyra enkätstudier behandlas även stödets eventuella konkurrensnedvidande effekter. Av resultatet framgår att mellan 20–45 procent ansåg att bidraget gav dem en fördel jämfört med konkurrenterna (Gustafsson 1995, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Riksrevisionen 2008).

Programmen och deltagarna

Avsnittet behandlar deltagarna i programmet, kön, ålder, härkomst, utbildningsbakgrund, tidigare praktisk arbetserfarenhet och eventuell tidigare företagarbakgrund. Här redovisas även incitament för etableringen, finansieringen och vad deltagarna anser om den arbetsmarknads-politiska åtgärden.

Av studierna framgår att män (två tredjedelar) i större utsträckning erhåller SeB/SSN än vad kvinnor gör (en tredjedel). I de tidigare studierna är förhållandet tre fjärdedelar män kontra en fjärdedel kvinnor (Ramström & Fondelius 1994, Gustafsson 1995, Riksdagens revisorer 1996). Med tiden har könsfördelningen förändrats och de tre senare studierna visar en relativt jämn könsfördelning av deltagare i programmet (AMS 2006, AMS 2007, AF 2008). Företagets överlevnadsgrad är högre bland män än hos kvinnor (Westin & Bäckström–Flyckt 1992, Berglund & Bergstén 1995, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Persson 1998, Okeke 1999, Okeke 2000, Spånt–Enbuske & Okeke 2001). Åldersmässigt visar det sig att gruppen 45–50 åringar har en högre överlevnadsgrad på sina företag (Riksdagens revisorer 1996, Okeke 2000, Spånt–Enbuske & Okeke 2001). I Figur 2.6 (s. 27) redovisas AMS och sedermera AF:s årliga uppföljning av alla bidragsföretagare i Sverige under 1997–2008.

Figur 2.6 Total andel bidragföretagande i Sverige under 1997–2008 fördelat på ålder (AMS 1998–2007, AF 2008–2009).¹⁴

Under tidsperioden 1997–2008 är bidragföretagare i gruppen medelålders personer störst, dvs. 35–44 år. Trenden visar att SeB-deltagande ökar i all grupper som är äldre än 34 år. Denna trend är gemensam för både kvinnor och män. Andelen deltagare i gruppen 35–44 år är störst följt av gruppen 45–54 år.¹⁵

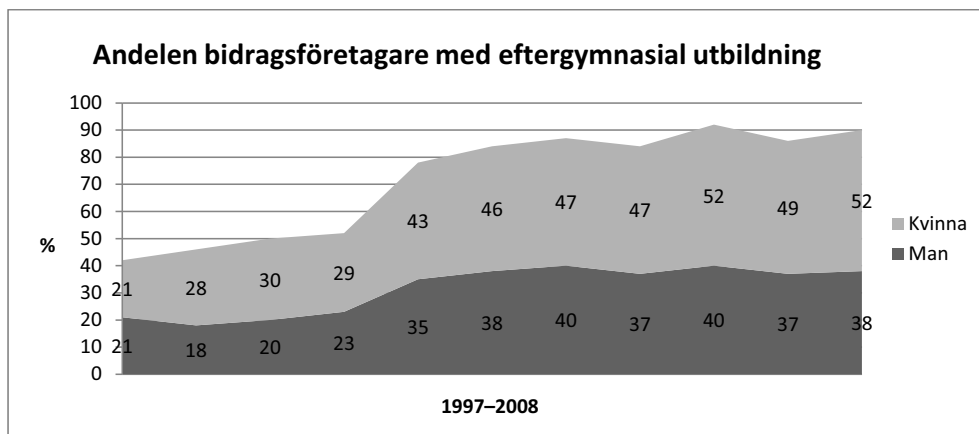
Deltagarna i programmet är huvudsakligen av svenskfödd härkomst. Gruppen med invandrare, utrikes födda eller med utländsk härkomst är underrepresenterade i programmet (AMS 1998–2007, AF 2008–2009). Detta trots att andelen nästan fördubblats mellan 1997 och 2009, från 10 procent till 19 procent. Andelen deltagare med utländsk härkomst i de tidigare studierna varierar mellan fem och 22 procent. En av arbetsmarknadspolitikens uppgifter är att stärka svaga grupper som t.ex. invandrare vilka har det speciellt svårt på arbetsmarknaden. Invandrare som sökt och erhållit SeB har också fått sin garanterade sex månadersperiod förlängd med ytterligare sex månader. Trots dessa åtgärder visar Carlings och Gustafsons (1999) resultat att invandrare klarar sig sämre än vad infödda svenskar gör. Resultatet visar att risken för att åter bli arbetslös är dubbelt så stor efter en anställning med rekryteringsstöd jämfört med att erhålla SeB. Liknande resultatet framgår även i två andra studier (Okeke 1999, Spånt-Enbuske & Okeke 2001).

Det är främst de tidiga studierna fram t.o.m. 2001, som behandlar alla nivåuppgifter om deltagarnas utbildningsbakgrund. Det är i genomsnitt 20 procent av deltagarna som har grundskoleutbildning, 44 procent har gymnasieutbildning, 26 procent har eftergymnasial utbildning och 10 procent har annan utbildningsbakgrund. AMS (1998–2007) och AF:s (2008–2009) årliga studier innefattar endast uppgifter om andelen män och kvinnor som har en eftergymnasial utbildning. Figur 2.7 (s. 28) visar att andelen bidragföretagare med eftergymnasial

¹⁴ AMS årliga uppföljning av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. OBS, data gäller enbart rapporterna AMS 1998 och AMS 2000–2008. Rapporten från 1999 fanns inte tillgänglig och lånades varken ut från biblioteken i Stockholm eller från Göteborg. I sammanställningen av AMS (2005) uppgår den totala andelen som erhållit SeB under 2004 till 129 procent. För att erhålla andelar med heltal har totala andelar korrigerats. Korrigeringarna omfattar alla rapporter av AMS 1998–2007 och AF 2008–2009.

¹⁵ Förekommer kvotering eller är det en slump att fördelningen är ungefär lika trots skiftande deltagarantal?

utbildning ökar från 42 till 86 procent på tio år. Ökningen gäller båda könen, men ökningen är störst bland kvinnorna.

Figur 2.7 Andelen bidragsföretagare med eftergymnasial utbildning 1997–2008 fördelat på kön (AMS 1998–2007, AF 2008–2009).¹⁶

Överlevnadsgraden på företag är högre bland dem som har en gymnasie- eller eftergymnasial utbildning (Riksdagens revisorer 1996, Kronholm *et al* 1997, Okeke 2000, Spånt–Enbuske & Okeke 2001).

De tidigare studierna behandlar information beträffande deltagarnas tidigare erfarenheter. Detta gäller praktisk erfarenhet av arbete och visar om man tidigare varit företagare. I AMS (1997–2007) och AF (2008–2009) förekommer inga data beträffande detta. I majoriteten av de tidiga studierna framgår att drygt två tredjedelar av deltagarna har två eller fler års tidigare praktisk arbetserfarenhet från det verksamhetsområdet de etablerade sitt företag inom (Ramström & Fondelius 1994, Berglund & Bergstén 1995, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Kronholm *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Viklands 1998, Carling & Gustafsson 1999, Okeke 2000, Spånt–Enbuske & Okeke 2001).

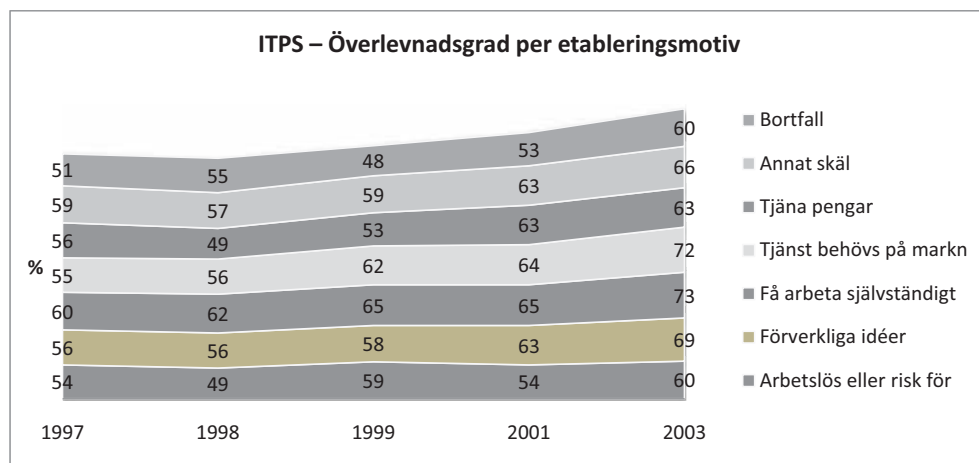
I studien av Gustafsson (1995) och AMS (1996) har över 80 procent av deltagarna denna typ av praktisk arbetserfarenhet. Persson (1998) genomförde tio fallstudier på uppdrag av Trygghetsstiftelsen. Resultatet visar att företagarna hade tidigare ingående erfarenheter av verksamheten. De var noga förberedda inför företagandet och hade uppbyggda kontaktnät. Det framgår även att dessa kontaktnät var den viktigaste stödresursen för företagandet. Överlevnadsgraden för företag är högre bland dem som har tidigare praktisk arbetserfarenhet inom det verksamhetsområdet de etablerat sitt företag inom (Ramström & Fondelius 1994, Riksdagens revisorer 1996, Kronholm *et al* 1997, Okeke 2000, Spånt–Enbuske & Okeke 2001).

I tio av studierna framgår att 20 till 35 procent av deltagarna tidigare har varit företagare (Ramström & Fondelius 1994, Gustafsson 1995, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Viklands 1998, Okeke 2000, Riksrevisionen

¹⁶ AMS årliga uppföljning av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. OBS, data gäller enbart rapporterna AMS 1998 och AMS (2000–2007) och AF (2008–2009). Rapporten från 1999 fanns inte att tillgå och lånades varken ut från biblioteken i Stockholm eller från Göteborg. I sammanställningen av AMS (2005) uppgår den totala andelen som erhållit SeB under 2004 till 129 procent! Andelarna i AMS (1998–2007) och AF (2008–2009) avrundas till heltal.

2008). I studien av Spånt–Enbuske och Okeke (2001) framgår att 71 procent av deltagarna tidigare har varit företagare. Det huvudsakliga motivet till att starta företag, via denna arbetsmarknadspolitiska åtgärd, är att undvika arbetslöshet. Drygt en tredjedel av deltagare anger detta som främsta incitamentet för att starta företag. Detta framgår i fyra av fem studier som behandlar etableringsmotiv (Riksdagens revisorer 1996, Viklands 1998, Okeke 1999, Spånt–Enbuske & Okeke 2001). Därpå följer att: förverkliga idéer, krav på självständighet, tjäna pengar, mitt företag behövdes på marknaden eller annan orsak. Majoriteten angav att etableringsidén kring företaget kom tidsmässigt i samband med arbetslösheten eller strax innan, vid uppsägningen (Ramström & Fondelius 1994, Riksdagens revisorer 1996, Viklands 1998, Okeke 2000). I Erikssons och Larssons (2001) studie framkommer: arbetslöshet och utkontraktering, intresse/hobby, otrivsel på arbetsplatsen, behov av självständighet, familjen, tidigare erfarenhet, önskan att bo kvar på orten som etableringsidéer.

SCB för statistik över alla nystartade företag i Sverige. ITPS genomför fem uppföljningsstudier av alla nystartade företag i Sverige. Figur 2.8 nedan visar överlevnadsgraden per etableringsmotiv tre år efter företagets start. SeB/SSN-företag ingår i denna statistik, men särbehandlas inte i denna kategoriindelning. Andelarna etableringsmotiv är relativt jämnt fördelade genom åren.

Figur 2.8 Överlevnadsgrad per etableringsmotiv tre år efter start – SeB/SSN-företag och övriga nystartade företag (ITPS 2002a, 2003a, 2005, 2006a, 2008a).

Drygt en tredjedel av deltagarna har genomgått någon form av SeB-utbildning vilket framgår i tio av de tidiga studierna (Berglund & Bergstén 1995, Gustafsson 1995, AMS 1995, AMS 1996, Aldeen *et al* 1997, Kronholm *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Viklands 1998, Okeke 1999, Spånt–Enbuske & Okeke 2001).

Deltagarna tillfrågades vad de anser om handläggningen av deras ärende. I genomsnitt ansåg två tredjedelar av deltagarna i fem studier att handläggningen utfördes bra alternativt mycket bra (Gustafsson 1995, AMS 1996, Aldeen *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Riksrevisionen 2008). Det motsatta resultatet; en uppfattning med dålig alternativt mycket dålig handläggning, framkommer i två studier (Riksdagens revisorer 1996, Kronholm *et al* 1997).

I studien av Westin och Bäckström–Flyckt (1992) intervjuades handläggarna själva. Handläggarna anser att åtgärden generellt sett är bra. De anser att den stimulerar nytänkande, den

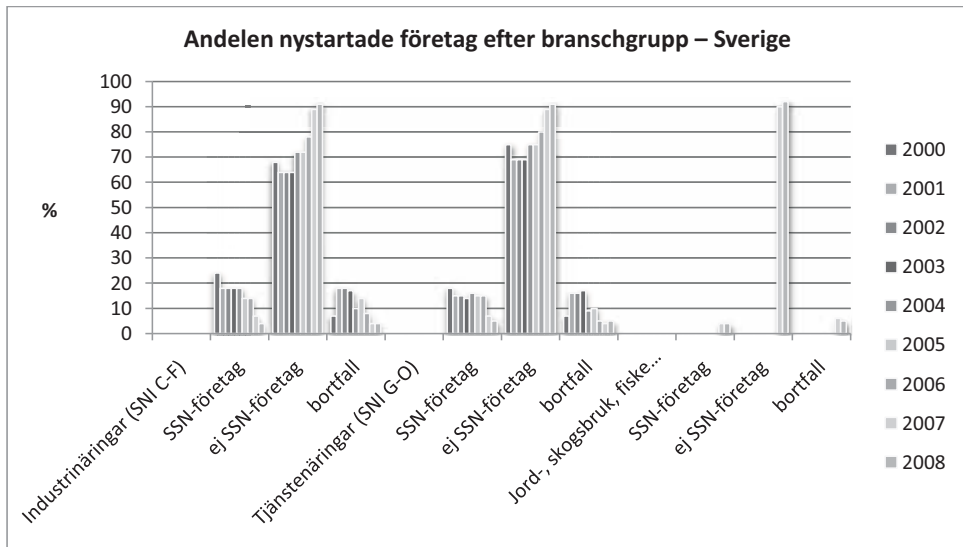
uppmuntrar kreativa personer och åtgärden är billig för samhället. En arbetsförmedlare anser att då ingen annan arbetsmarknadspolitisk åtgärd passar är personen heller inte lämplig för att driva eget företag. Deras synpunkter beträffande administrationen handlar om svårigheten att bedöma en affärsidé. Arbetsförmedlarna är oense om bidraget bör hanteras av en annan myndighet, Utvecklingsfonden eller AF själva. De föreslår även att mer resurser bör avsättas till att följa upp SeB-företagen.

Deltagarna och företagandet

Hur ser företagandet ut beträffande företagsform, bransch, marknadsinriktning och arbetsförhållanden samt konsekvenser i samband med företagandet?

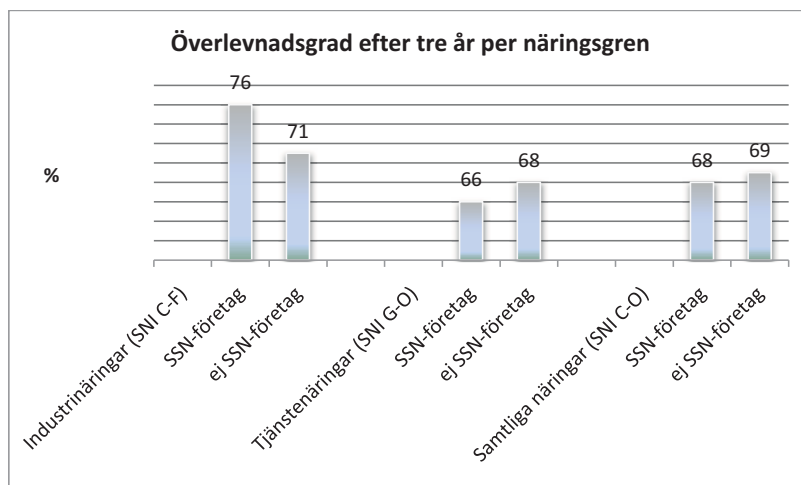
I elva studier framkommer att den vanligast förekommande företagsformen är enskild firma (Westin & Bäckström–Flyckt 1992, Ramström & Fondelius 1994, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Kronholm *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Grefwe 1999, Okeke 2000, Spånt–Enbuske & Okeke 2001, Stolpe 2001). Drygt två tredjedelar startar enskild firma följt av en fjärdedel aktiebolag, en sjundedel handelsbolag och cirka två procent startar ekonomisk förening eller kommanditbolag.

Varuhandel–resturang–hotell är den vanligast förekommande branschen där SeB/SSN-företag etableras. En fjärdedel av deltagarna startar företag inom varuhandel–resturang–hotell branschen. Därpå följer branscherna, i fallande ordning; konsult, personlig–sociala–tjänster, tillverkning, byggnad, transport och annan bransch (Berglund & Bergstén 1995, Gustafsson 1995, Aldeen *et al* 1997, Kronholm *et al* 1997, Viklands 1998, Carling & Gustafson 1999, Okeke 1999, Grefwe 1999, Okeke 2000, Stolpe 2001, Riksrevisionen 2008). När det gäller inriktning av marknad visar tre studier att den lokala marknaden är viktigast. Därpå följer den nationella och minst betydande har den internationella marknaden (Riksdagens revisorer 1996, Okeke 1999, Riksrevisionen 2008). I *sju rapporter* från ITPS och Tillväxtanalys redovisas andelen nystartade företag i Sverige under tidsperioden 2000–2008 (se Figur 2.9).

Figur 2.9 Andel nystartade företag per branschgrupp under 2000–2008 (ITPS 2001, 2002b, 2003b, 2004, 2006b, 2008b, Tillväxtanalys 2009).

I fem studier framgår överlevnadsgraden efter tre år fördelat på branschtillhörighet (Westin & Bäckström–Flyckt 1992, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Bengtsson & Gustafsson 1998, Spånt–Enbuske & Okeke 2001). Den genomsnittliga överlevnadsgraden för företag i transportbranschen var 69 procent. Därpå följer företag inom branscher som: byggnad (63 procent), tillverkning (60 procent), personlig–sociala–tjänster (59 procent), annan bransch (57 procent), konsult (55 procent) och varuhandel–restaurant–hotell (51 procent). ITPS (2008a) presenterar för första gången SSN–företag per näringsgren. Studien från 2006 tre år efter start visar att överlevnadsgraden för SSN–företag inom industrinäring är 76 procent följt av 66 procent i tjänstenäring (se Figur 2.10).

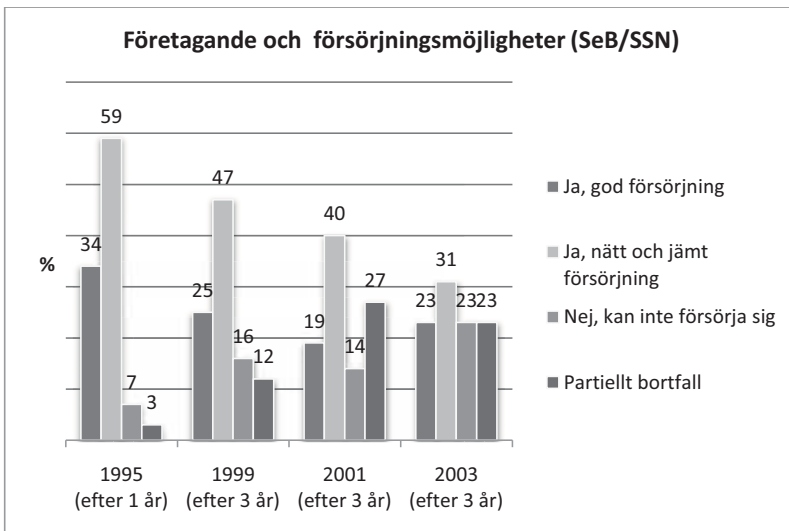
Figur 2.10 Överlevnadsgrad per näringsgren 2006 tre år efter start – SSN-företag/övriga företag (ITPS 2008a).

Studien av Eriksson och Larsson (2001) behandlar framgångar och misslyckanden vid SeB-företagande. Resultatet relateras till: företagsnivå, sysselsättningsnivå, individnivå. På företagsnivå kan SeB bidra till en s.k. mjukstart, men om bestämmelserna kring bidraget är för rigida kan detta leda till misslyckanden. SeB kan på sysselsättningsnivån stämpla individerna såväl positivt som negativt. En negativ stämpel om företagandet går dåligt, en positiv om det går bra. Effekter av SeB på individnivån kan medverka till att människor försätts i ekonomiska svårigheter eller situationer med undermåliga arbetsvillkor.

I åtta studier (Westin & Bäckström–Flyckt 1992, Ramström & Fondelius 1994, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Viklands 1998, Okeke 1999, Spånt–Enbuske & Okeke 2001) framgår det att ungefär tre fjärdedelar av företagen drivs av den enskilde individen på heltid. Drygt tjugo procent har en anställd och fem procent har fler än en anställd. Två av de tidiga studierna visar att företagarna arbetar mer än ”vanlig” 40-timmarsvecka. Majoriteten av företagarna i Ramström och Fondelius (1994) studie arbetar mer än 40 timmar per vecka. I studien av Riksdagens revisorer (1996) framgår att 78 procent arbetar mer än 40 timmar per vecka (varav: 40 procent arbetar 41–55 timmar, 26 procent arbetar 56–70 timmar 11 procent arbetar >70 timmar). Hög och långvarig arbetsbelastning begränsade möjligheten till nödvändig ledighet och semester (Bengtsson & Gustafsson 1998).

Majoriteten av företagare i nio studier (AMS 1996, Aldeen *et al* 1997, Kronholm *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Viklands 1998, Grefwe 1999, Okeke 2000, Spånt–Enbuske &

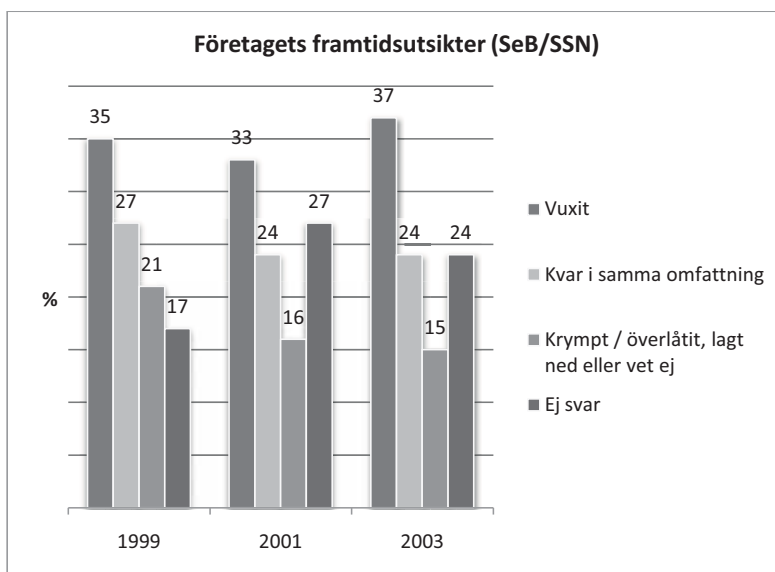
Okeke 2001, Stolpe 2001) framför klagomål avseende lönsamheten och begränsad möjlighet att försörja sig på företaget de driver. I studien av Spånt–Enbuske och Okeke (2001) framgår att mindre än hälften av företagarna som är aktiva har en positiv försörjningsgrad. Av dem som har valt att avveckla sina företag angav majoriteten orsaken dålig lönsamhet som argument för avvecklingen (Riksrevisionen 2008). Här framgår att företagets dåliga lönsamhetsgrad lett till raserad ekonomi vilket påverkar familje- och sociala förhållanden negativt. Förlo-rad självkänsla omnämns i samband med detta (Kronholm *et al* 1997). I två av de fem ITPS (2006a, 2008a) uppföljningarna framgår statistik över försörjningsmöjligheter via SeB/SSN-företagande. Genom att kombinera ITPS (2006a, 2008a) efter tre år med statistiken från Spånt–Enbuske och Okeke (2001) efter tre år och med AMS (1996) efter ett år framgår följande statistik beträffande försörjningsmöjligheten vid företagande (se Figur 2.11). Drygt en tredjedel anser att försörjningsmöjligheten vid företagande efter ett år var *god*. De följande tre studierna efter tre år visar att den sjunker till mellan 19–25 procent. De som anser sig *nätt och jämnt* kunna försörja sig via SeB/SSN-företagandet går från hälften till en tredjedel. Efter ett år anser sju procent att de *inte kan försörja sig*. De följande tre studierna efter tre år visar att andelen med de som *inte kan försörja sig* via företaget ökar och ligger mellan 16–23 procent.

Figur 2.11 Företagande och försörjningsmöjligheter – ett respektive tre år efter start (AMS 1996, Spånt–Enbuske & Okeke 2001, ITPS 2006a, ITPS 2008a).

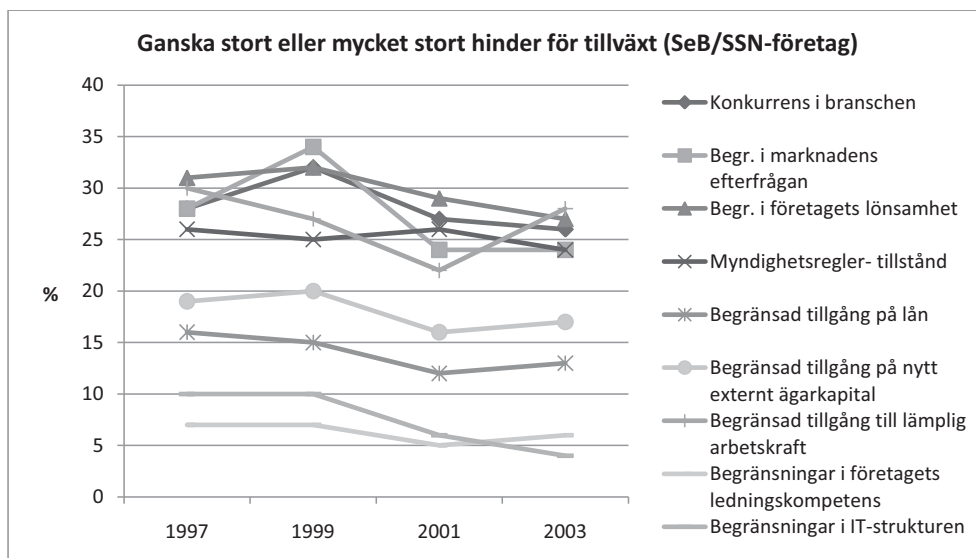
I tre av ITPS (2005, 2006a, 2008a) studier framgår individernas framtidsutsikter vad gäller SeB-företagande (se Figur 2.12, s. 33). Trenden visar att en dryg tredjedel av de aktiva företagarna anser att företaget kommer att växa. En fjärdedel ansåg att de kommer att vara kvar i samma omfattning. En dryg femtedel ansåg att de kommer att ha krympt, överlåtit, lagt ned företaget. Liknande positiva framtidsutsikterna framgår i studierna av Aldeen *et al* (1997), Viklands (1998) och Grefwe (1999). Stabila eller negativa framtidsutsikterna framgår i studierna av Westin och Bäckström–Flyckt (1992), Ramström och Fondelius (1994), Riksdagens revisorer (1996), Kronholm *et al* (1997).

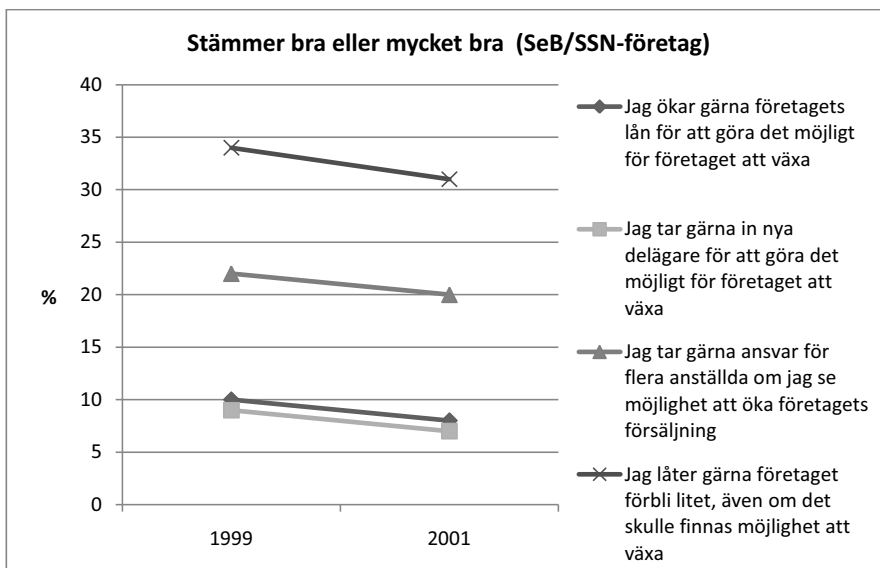
Figur 2.12 Företagande och framtidsutsikter – ett respektive tre år efter start (ITPS 2005, 2006a, 2008a).

Bland de fortfarande verksamma företagen efter tre år visar fyra ITPS utvärderingar att det största hindret för tillväxt är *begränsningar i företagets lönsamhet* (se Figur 2.13). Drygt en tredjedel anser att detta är ett ganska stort eller mycket stort hinder för tillväxten. Därpå följer hinder för tillväxt som *begränsningar i marknadens efterfrågan*, *konkurrens i branschen*, *begränsad tillgång till lämplig arbetskraft*, *myndighetsregler – tillstånd*, *begränsad tillgång på nytt externt ägarkapital*, *begränsad tillgång på lån*, *begränsningar i företagets ledningskompetens*, *begränsningar i IT-strukturen*.

Figur 2.13 Företagande och hinder för tillväxt tre år efter start (ITPS 2003a, 2005, 2006a, 2008a).

Bland de fortfarande verksamma företagen efter tre år visar två ITPS (2006a, 2008a) utvärderingar individens vilja till tillväxt. Drygt en tredjedel anser att det stämmer bra eller ganska bra att man *gärna låter företaget förbli litet även om det skulle finnas möjlighet att expandera*. Drygt en femtedel anser att det stämmer bra eller ganska bra att man *gärna tar ansvar för fler anställda om man ser möjligheten att öka företagets försäljning*. Drygt en tiondel anser att det stämmer bra eller ganska bra att man *gärna ökar lån för att göra det möjligt att växa* samt att man *gärna tar in delägare för att göra det möjligt för företaget att växa* (se Figur 2.14).

Figur 2.14 Företagande och vilja att växa tre år efter start (ITPS 2006a, 2008a).

I nio studier framgår att dålig lönsamhet är det största motivet till att man avvecklar sitt SeB-företag (Berglund & Bergstén 1995, Gustafsson 1995, AMS 1995, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Grefwe 1999, Stolpe 2001, Riksrevisionen 2008). Bristande kapital är också ett avvecklingsmotiv (Berglund & Bergstén 1995, Gustafsson 1995, AMS 1995, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Riksrevisionen 2008).

I korthet

I redovisningen av tidigare studier har jag valt att analysera dessa gentemot kategorierna: studierna-programmet, programmet-deltagaren och deltagaren-företagandet. I majoriteten av dessa studier framgår av enkätfrågeställningarna att fokus ligger på att studera fördelarna och möjligheterna med SeB/SSN. Man ger deltagaren få möjligheter att reflektera och svara på både möjligheter och begränsningar som SeB/SSN medför dem.

Individerna studeras utifrån kvantitativa utgångspunkter där företagens överlevnadsgrad mäts, dvs. verkningsgraden av den arbetsmarknadspolitiska åtgärden SeB/SSN efter ett antal månader-år granskas. Ett fåtal effektstudier genomförs för att kontrollera effektiviteten av SeB/SSN programmet i förhållande till något annat program inom ramen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Tre av de 25 direkta studierna använder intervju som huvudsaklig datainsamlingsmetod, men endast en av dessa studier genomförs som ett samtal.

ITPS, AMS och AF:s enkätuppföljningar av nyföretagande i Sverige har utvecklats och förfinats under årens lopp. De 23 studierna syftar till att studera allt nyföretagande och handlar inte primärt om SeB/SSN-företagande och benämns *indirekta studier*. Dessa studier innehåller dessutom en del felaktigheter.¹⁷ I dessa undersökningar används en enkät som datainsamlingsmetod och utgör även grunden för databasregistrerade studier. Vad händer om den redan inmatad registerdata i en effektstudie faktiskt bygger på data insamlad från en postenkät? Vad är ett tillräckligt stort urval och vilken svarsfrekvens är tillräcklig för att resultaten inte ska ifrågasättas?

Det uppenbart att majoriteten av studier intar ett top-down perspektiv och förbiser ett bottom-up perspektivet på företagande via SeB/SSN. Studiernas huvudsyfte är att studera SeB/SSN utifrån en aggregerad sysselsättningsnivå, för att använda Erikssons och Larssons (2001) nivåindelning. Intresset handlar om hur programmet varit och hur det gått för företaget, inte hur det går för människan som deltar i programmet. Det är enbart tre av studierna som har några frågeställningar där erfarenheter av företagets konsekvenser på individnivå efterfrågades.

2.3 Internationell översikt

Den internationella forskningsöversikten, beträffande studier av nyföretagande via statligt stöd (arbetsmarknadspolitisk åtgärd) bygger på en sökning av benämningar som: *self-employment* (subsidies-, grants-, assistance program) och *start-up* (subsidies-, grants-, assistance program).¹⁸

Sedan slutet av 1980-talet har det genomförts internationella studier av bidragsföretagande runt om i världen. Studierna har nästan uteslutande en kvantitativ metodansats, dvs. kvantitativ bearbetning av enkät- och/ eller registerbaserade data. Ibland används registerdata kombinerat med undersökningsdata från datorstödda telefonintervjuer (t.ex. Cueto & Mato 2006, Baumgartner & Caliendo 2008). Från följande 30 internationella studier kommer enbart huvudresultaten redovisas (Breen & Halpin 1988, Wilson & Adams 1994, Graves & Gauthier 1995, Bryson & White 1996, Meager 1996, Chapman *et al* 1998, Wießner 1998, Hinz & Jungbauer-Gans 1999, Lohman *et al* 1999, O’Leary 1999, Nätti *et al* 2000, Pfeiffer & Reize 2000, Reize 2000, del Monte & Scalera 2001, Kelly *et al* 2001, Kosanovich & Fleck 2001, Crepon & Duguet 2003, Falkenhall *et al* 2003,¹⁹ Meager *et al* 2003, Reize 2004, Benus & Rodriguez-Planas 2006, Cueto & Mato 2006, Perry 2006, Tokila 2006, Caliendo & Kritikos 2007, Caliendo & Steiner 2007, Rodriguez-Planas 2007, Baumgartner & Caliendo 2008, Caliendo 2008, Wolff & Nivorozhkin 2008).²⁰ I huvudsak har bidragsföretagens överlevnadsgrad studerats sen slutet av 1980-talet. Effektutvärderingsstudier där behandlingseffekt analyseras gentemot andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder har genomförts mot slutet av 1990-talet. Denna kategorisering av studierna är inte helt distinkt då några studier består av information som tangerar båda kategorierna.

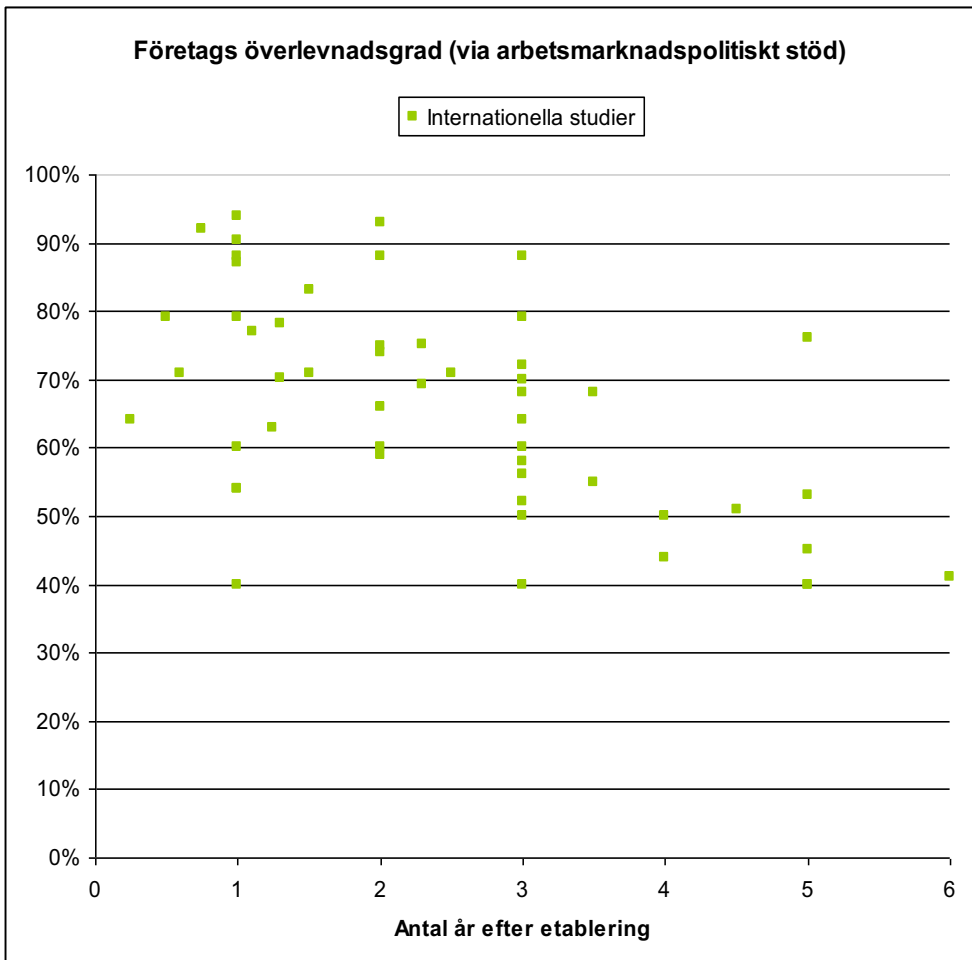
¹⁷ ITPS 2002a, 2003a redovisar endast överlevnadsgrad per län. ITPS-rapporten (2003a) behandlar Figur 26–29 (s. 33–37) viljan om att växa och Figur 38–31 (s. 38–41) hinder för tillväxt. Figurerna redovisar inga numeriska värden eller skalsteg, utan ger enbart en tendens. I figurtexten till Figur 12 på sidan 32 (ITPS 2008a) anger ITPS år 2004 vilket är en felskrivning då statistiken avser år 2006. Det är något förvirrande då man trycker på *Läs mer* länken på ITPS (2003b och 2004) och länkas vidare, från ITPS statistikside, till en internethemsida där man säljer kläder!

¹⁸ Sökning via: Google Scholar, Social Science Research Network, Social Science Citation (ISI Web of Knowledge), Academic Search Premier (EBSCOhost), Wiley Inter Science, Libris (se Tabell B2).

¹⁹ En svensk studie med referenser till två internationella studier.

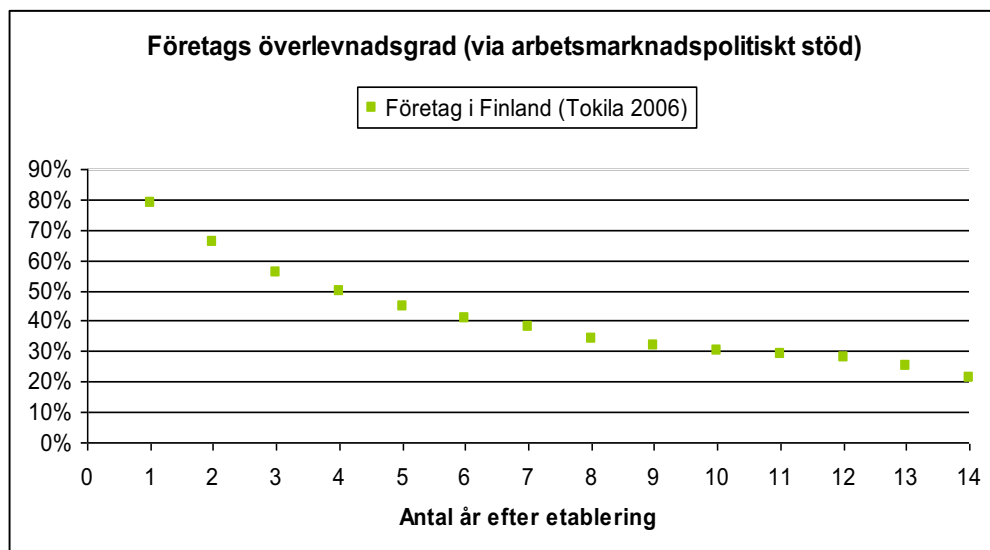
²⁰ se Tabell B3, Bilaga 2.

I Figur 2.15 presenteras bidragsföretagens överlevnadsgrad enligt internationella studier, huvuddelen framtagna via enkätundersökningar. Studierna omfattar länder som: Irland, Australien, Danmark, Frankrike, Nederländerna, UK, USA, Kanada, Tyskland, Finland, Ungern, Polen, Nya Zeeland, Spanien och Italien. Majoriteten av studierna har utförts inom en treårsperiod efter att de arbetsmarknadspolitiska programmen avslutats. Företagens överlevnadsgrad efter det *första året* är i genomsnitt 72 procent, men varierar från 40 till drygt 94 procent. Företagens överlevnadsgrad efter det *tredje året* är i genomsnitt 65 procent och varierar mellan 40–90 procent. Företagens överlevnadsgrad efter det *femte året* är i genomsnitt 54 procent, men varierar mellan 40 till drygt 76 procent (Breen & Halpin 1988, Wilson & Adams 1994, Graves & Gauthier 1995, Meager 1996, Chapman *et al* 1998, Wießner 1998, Hinz & Jungbauer–Gans 1999, Pfeiffer & Reize 2000, del Monte & Scalera 2001, Kelly *et al* 2001, Kosanovich & Fleck 2001, Crepon & Duguet 2003, Falkenhall *et al* 2003, Meager *et al* 2003, Benus & Rodriguez–Planas 2006, Cueto & Mato 2006, Tokila 2006, Caliendo & Kritikos 2007).

Figur 2.15 Internationella studier av företags överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B2).

I Figur 2.16 redovisas en longitudinell studie av finländska SeB-företag. Perioden omfattar företags överlevnadsgrad upp till fjorton år efter avslutad arbetsmarknadspolitisk åtgärd (Tokila 2006). Efter ett år uppgår överlevnadsgrad till 79 procent. Därefter sjunker den och efter fjorton år är siffran nere på 21 procent.

Figur 2.16 Finländsk studie av företags överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B2).

Effektstudierna handlar främst om utfallet av den arbetsmarknadspolitiska åtgärden och biståndsprogram i förhållande till andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Effektstudier med kontrollerade experiment i USA indikerar att stödet ger positiva sysselsättningseffekter (Kosanovich & Fleck 2001, Wilson & Adams 1994).

Att gå från arbetslöshet till eget företagande har framförallt ökat i Tyskland under de senare åren. Resultatet visar att i slutet av den undersökta perioden leder programmen till en högre anställningsgrad i förhållande till en kontrollgrupp med icke-deltagande i programmen (Reize 2000, Reize 2004, Caliendo & Steiner 2007, Baumgartner & Caliendo 2008, Caliendo 2008, Wolff & Nivorozhkin 2008). I liknande studier från Finland, Ungern, Polen, Frankrike, UK, Nya Zeeland och Rumänien konstateras också att stödet har starka positiva sysselsättningseffekter (Nätti *et al* 2000, O’Leary 1999, Lohman *et al* 1999, Bryson & White 1996, Perry 2006, Rodriguez-Planas 2007).

I korthet

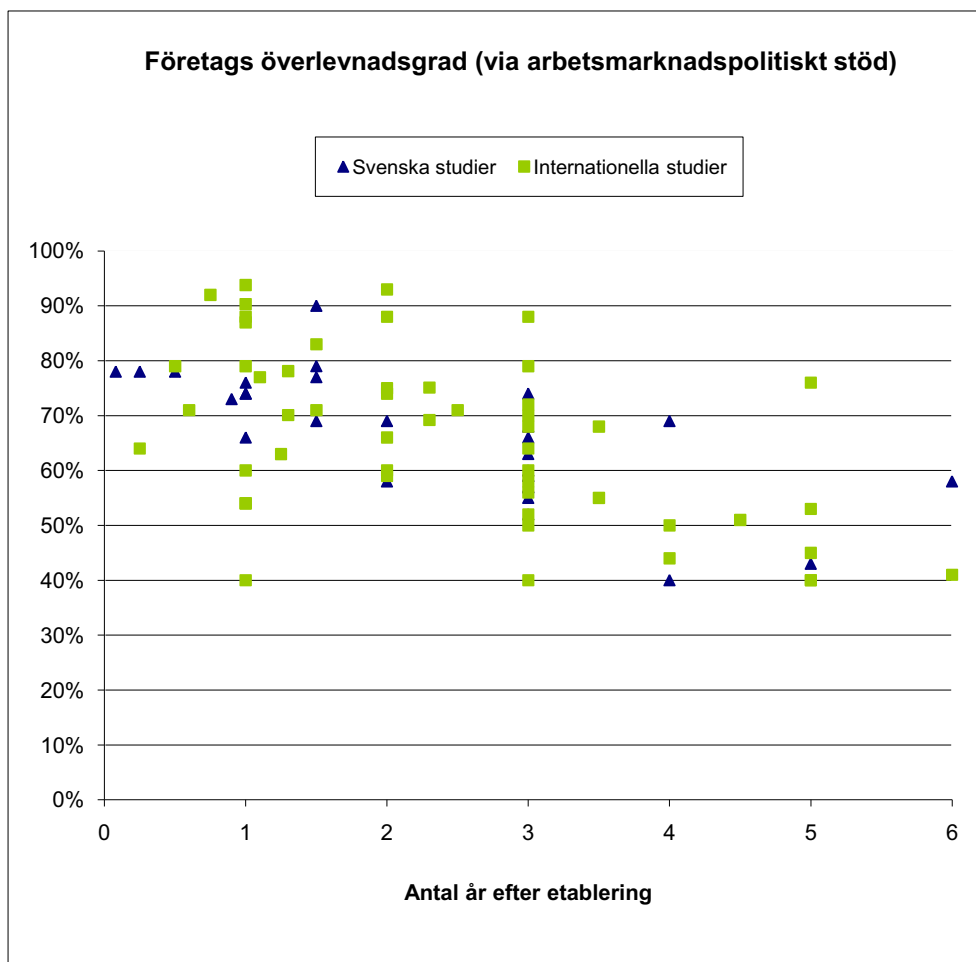
Sammanfattningsvis visar de internationella studierna att erfarenheterna av egenföretagande via stödprogram i allmänhet har varit positiva. Resultaten pekar på att stödprogrammen är framgångsrika i att minska beroende av arbetslöshetsförsäkringen och öka deltagarnas inkomster. Stödformerna skiljer sig åt mellan de olika länderna (se Tabell B3, Bilaga 2). Man brukar initialt även ge rådgivning och hjälp vid utvecklingen av affärsplanen. I samband med detta utgår ekonomiskt stöd under en begränsad period. Detta gäller bidragsperiodens längd, bidragets storlek, utbetalningsperiodicitet. Exempelvis i Polen är det inte ens ett bidrag, utan kan istället betraktas som ett lån där individen har återbetalningsskyldighet efter en viss tid.

2.4 Sammanfattning – med svårigheter och möjligheter

Utifrån denna genomgång av nationella och internationella studier kan främst konstateras:

- att syftet med studierna huvudsakligen handlar om effektiviteten av programmet i sig oavsett om det handlar om en uppföljnings- eller en effektstudie
- att en majoritet av studierna är kvantitativt orienterade och bygger på enkät och registerutdragsdata
- att enkätfrågorna är strukturerade och huvudsakligen består av fasta svarsalternativ
- att studier främst mäter företags överlevnadsgrad inom tre år efter avslutad bidragsperiod

I Figur 2.17 jämförs både nationella och internationella studier av företags överlevnadsgrad efter avslutad bidragsperiod. Av figuren framgår att svenska studier visar en relativt hög företagsöverlevnadsgrad även efter ett antal år.

Figur 2.17 Nationella och internationella studier av överlevnadsgrad (Bilaga 2, Tabell B1, Tabell B2).

Syftet med majoriteten av studierna handlar om hur effektivt den arbetsmarknadspolitiska åtgärden SeB/SSN är i sig och gentemot andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det har skett en intresseförskjutning från uppföljningsstudier till effektstudier. Tidsspannet för när studien genomförs har minskat, dvs. perioden efter att bidraget upphört har förkortats. Detta anser jag förstärker bilden av att intresset riktas mot själva nyttan av programmet i sig. I ett samhällsperspektiv kan det anses vara befogat att utvärdera hur effektivt SeB/SSN-programmet är i förhållande till andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Analysperspektivet ligger därmed på en övergripande nivå. Detta får dock konsekvenser för perspektivet på den enskilde individen, vilket därmed blir sekundärt eller relativt obefintligt.

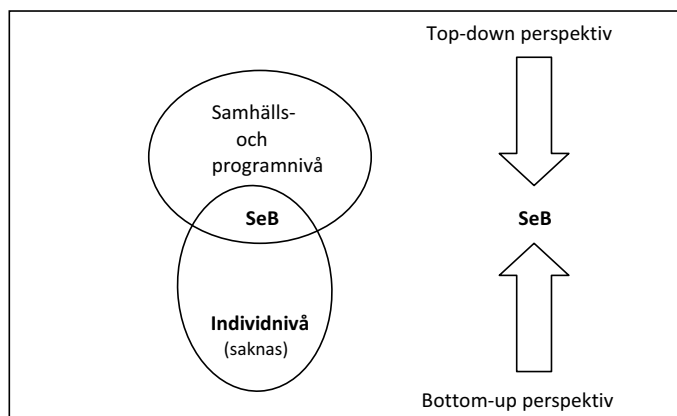
Vissa grupper, egenskaper eller karakteristika kan medföra en mer eller mindre lyckad situation för företagare. Okeke (2000) delger t.o.m. en s.k. profil på en framgångsrik företagare som är; *man i medelåldern med hög utbildning*. Däremot delges inget om hur individen uppfattar sin situation, dvs. vilka möjligheter och begränsningar denna typ av företagande medför för individen. Om individen har ett framgångsrikt företag (efter det arbetsmarknadspolitiska programmet) implicerar detta resonemang att personen ifråga är lyckad. Kan inte effekter av SeB på *individnivå* medverka till att människor försätts i svårigheter eller situationer med undermåliga arbetsvillkor om denne är aktiv SeB-företagare? Det samma gäller även motsatsen. Vad finns det för positiva effekter på *individnivå* förutom att inneha ett arbete via SeB/SSN-företag och hur kan man ta tillvara på det?

I ett samhällsperspektiv är det bra med en hög överlevnadsgrad för denna typ av företag som skapar faktiska arbetstillfällen för individen. Det är även ett positivt resultat för den arbetsmarknadspolitiska åtgärden med hög överlevnadsgrad bland företagare efter avslutad bidragsperiod. Går det att förutsätta att detta positiva resultat på program- och företagsnivå är något positivt på individnivå, förutom att denne har ett arbete? Om man antar ett individperspektiv när man granskar dessa studier kan man ställa frågan hur företagandet via SeB/SSN möjliggör och/eller drabbar individen. Det finns andra metoder som inte bara genererar kvantitativa register- och enkätdata. I några av studierna har intervju använts. Oftast har intervjuerna skett via telefon och detta då för att förbättra uteblivet enkätvarsresultat eller för att komplettera bortfallsanalysen. Handläggare intervjuas om vad de anser om frågor kopplade till SeB/SSN. Denna typ av datainsamling har ett värde, men är föga relevant när det gäller individen i sig som deltagit i SeB/SSN-programmet.

När är en utvärdering tidsmässigt lämpligt eller rättare sagt när går tidsgränsen för att mäta och utvärdera SeB/SSN-programmet i sig kontra någon annan arbetsmarknadspolitisk åtgärd? Är det efter 30 dagar, 90 dagar, 180 dagar eller exempelvis tre år? När betraktas den aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärden som "avslutad"?

Underlag för studie av SeB-företagande på individnivå

Kunskapsstillskottet i tidigare studier handlar om att man kartlagt individens handlande från ett *top-down perspektiv*, dvs. ifrån en samhälls- och programnivå. Däremot ger detta perspektiv inte tillräcklig information för en analys på en individnivå, vilket implicerar en nödvändig perspektivförskjutning (se Figur 2.18, s. 40). Forskningen bör därför kompletteras med ett *bottom-up perspektiv* med fokus på SeB utifrån individnivån. Det handlar här om att studera hur individen själv upplever arbete via SeB-företagande.

Figur 2.18 SeB-forskning på tre nivåer ur två perspektiv.

I tre tidigare svenska studier har man använt intervju och samtal som datainsamlingsmetod. Däremot används intervjun för att i huvudsak besvara frågor om SeB/SSN-programmet i sig. Eriksson och Larsson (2001) belyser en till viss del effekten av företagande på individnivå, men efterfrågar samtidigt forskning beträffande arbete på denna nivå. De ger ett forskningsförslag om att tillämpa s.k. livsformsanalys för att öka förståelsen för SeB-företagande på individnivå.

Det går därmed att konstatera att delmängden SeB-forskning på individnivå, i huvudsak, lyser med sin frånvaro. Utifrån top-down perspektivet finns studier med mycket statistisk kunskap om effekter av SeB/SSN på en aggregerad nivå. Däremot saknas perspektiv på individnivån, dvs. vad deltagarna själva anser om SeB-företagandet i deras liv. Var tar individen i åtgärden vägen? Ett bottom-up perspektiv där livsberättelsen som metod kan därmed komplettera tidigare kunskapsmassa. Varför inte bereda individen möjlighet att berätta om arbetets svårigheter och möjligheter i dennes liv? Detta är ett skäl för att intervjua individer och analysera deras berättelser, dvs. perspektiv på SeB-företagande utifrån individnivån.

I följande kapitel presenteras tidigare studier beträffande betydelser av och inställningar till arbete. Det handlar om arbetets betydelse och konsekvenser av dess motsats, dvs. arbetslöshet. Här presenteras även studier beträffande inställningen till arbete bland anställda och företagare.

3 Tidigare betydelser av arbete – för vem, vad?

Arbetets betydelse och människors inställning till arbete är ständigt aktuella. Avsnittet inleds med ett resonemang om vad arbete är följt av perspektiv på arbete genom historien. Därpå presenteras tidigare forskning beträffande människors inställning till arbete via lönearbete respektive företagande. Kapitlet avslutas med en sammanfattning med utgångspunkter för fortsatt forskning.

3.1 Vad är arbete?

I denna studie är arbete ett centralt begrepp. Karlsson (1986) har skrivit en avhandling med titeln *Begreppet arbete: definitioner, ideologier och sociala former*. Karlsson urskiljer tre typer av teoretiska problem i begreppsbyggnaden. Det första handlar om att formulera ett eller flera arbetsbegrepp. Det andra omfattar den begreppslogiska grunden, dvs. om den ska utgöras av vissa verksamheter eller av verksamheter i specifika relationer. Den tredje motsättningen handlar om man ska ha en ontologisk eller empirisk begreppsriktning. Som övergripande begreppsbestämning föreslås ett ontologiskt arbetsbegrepp: *människors görande i nödvändighetens sfär*. Karlsson konstruerar olika arbetsbegrepp som baseras på arbetets sociala relationer. Han finner i litteraturen fyra huvudkategorier av arbetsformer: slaveri, livegenskap, lönearbete och egenarbete.

Furåker (1991) hävdar att Karlssons ontologiska arbetsbegrepp är onödigt snävt då ”nödvändighetens sfär” inte är definierad. Han ställer sig också tveksam till nödvändigheten av att basera arbetsbegreppet på ett antal olika sociala relationer under vilket arbetet sker. Han har dock en liknande uppfattning som Karlsson vad det gäller behovet av flera arbetsbegrepp för att kunna beskriva dess empiriska variationer. Furåkers allmänna utgångspunkt för en sådan uppsättning arbetsbegrepp bygger på Karl Marx som utgår ifrån att arbete först och främst är ett samspel mellan människa och natur. Furåker definierar arbete som en process varigenom människor med hjälp av sin arbetskraft och olika arbetsmedel (verktyg, redskap) omvandlar ett arbetsföremål (objekt) till en, i förväg planerad, produkt eller resultat.

Begreppet arbete är inte entydigt förekommande i vardagligt språkbruk. Den vanligast förekommande formen av arbete i samhället förknippas oftast med att en person får ersättning för att utföra en yrkesmässig aktivitet, dvs. förvärvsarbete eller lönearbete. Furåker menar att det finns ytterligare betydelser av arbete som syftar på något utanför förvärvsarbetsituationen, dvs. på fritiden. Arbetet står då för en aktivitet och har en innebörd av uppoffring, ansträngning, lek, njutning eller konsumtion. Det oavlönade arbetet som oftast kvinnor har utfört i hemmet är ett exempel på det som räknas som icke-lönearbete.

Furåker (1989) klassificerar individens olika försörjningsalternativ i samhället. Klassificeringen bygger på distinktioner som dels omfattar försörjningsenhet och dels försörjning via arbete eller via annat. De individer som försörjer sig genom att icke arbeta kan kopplas till tre enheter, nämligen att man via staten *uppbär bidrag* i någon form, via annan egendom *erhåller kapitalavkastning* eller *via familjen* får sin försörjning tryggad. Furåker gör en åtskillnad mellan de som försörjer sig *via arbete* genom olika utbytesformer: icke-monetärt utbyte, arbetskraft mot pengar och produkter mot pengar. Det icke-monetära utbytet kan hänföras till hemarbete och medhjälp i företag som tillhör den egna familjen. De som säljer sin arbetskraft mot pengar benämns lönearbetare och kopplas därmed till köparsidan som består av andra indivi-

der, familjer, företag, fristående organisationer och offentliga institutioner. Den tredje kategorin som enligt Furåker inte säljer sin arbetskraft, utan istället säljer produkter i form av varor och tjänster mot pengar är *egenföretagare*. Vissa av dessa egenföretagare har anställda som utför arbete åt dem och genom deras insatser erhåller egenföretagaren inkomster. Om egenföretagaren ackumulerar inkomster kan denne även erhålla kapitalavkastning, vilket är en kombination av två olika försörjningsalternativ. Kategorin med egenföretagare delas enligt Lindh och Ohlsson (1997) ofta in i fyra grupper; företagare som har anställda, ensamföretagare, medlemmar i ett producentkooperativ, obetalda familjemedhjälpare, förutom inom jordbruket.

3.2 Arbetets betydelse – några nedslag

Arbete och sysselsättning har alltid varit angelägna för människan. Frågan om arbete – arbetslöshet är av intresse vad gäller effekter för såväl individ som samhälle. Enligt Hallsten (1998) mår de individer som har arbete oftast bättre än de som är arbetslösa. För samhället medför arbete intäkt medan arbetslöshet blir till en kostnad och för individen innebär arbetslöshet lägre intäkt. Synen på arbete och dess värde har förändrats genom tiderna. Helldén (1979) har studerat arbete i ett idéhistoriskt perspektiv. Tidigare ansågs arbete vara något negativt, vilket senare förändras till motsatsen.

Arbete som sysselsättning är förmodligen lika gammalt som mänskligheten själv, men som begrepp är arbete en relativt ny företeelse. Helldén (1979, s. 11) hävdar att ordet *arbete* på olika språk etymologiskt betecknar ”slit”, ”möda” och ”knog”. Det franska ordet för arbete, *travaille*, härleds från namnet på ett tortyrredskap som användes i antikens Rom. Arbetet uppfattades som ”slavgöra” och det ryska ordet *robot* betyder ”trä”. Ur detta ord härleds sedan det ryska språkets ord för arbete.

Genom arbetets historia har det utifrån det antika Grekland löpt två parallella idétraditioner, en negativ och en positiv. Grenholm (1987, s. 135–138) skriver att den negativa traditionen förespråkar idén om det kontemplativa livet, medan den positiva förespråkar idén om det aktiva livet. Idén om det kontemplativa livet hade under antiken sina största förespråkare i Platon och Aristoteles och under medeltiden i Thomas av Aquino. Gemensamt för dessa är att den andliga världen skiljs från den materiella. Kroppsarbetet ses som en lågt stående sysselsättning, medan den andliga, intellektuella sysselsättningen är det högsta som skiljer människan från djuren. I denna idétradition finns alltså ett förakt för kroppsarbete.

Detta förakt som uppstod i antiken anses bl.a. vara en funktion av en agrar kultur med en religiöst magisk syn på naturen. Det var de gudomliga krafterna i naturen som arbetade, inte människan. Enligt Grenholm (1994) är en annan förklaring kopplad till hur den härskande eliten befäste sin maktställning gentemot ett växande hantverkarskikt med hjälp av en sorts ideologisk utstötning. Hantverkarna var de som hade sämst status. Det är framförallt i hantverkarskikten man finner idén om det aktiva livets överlägsenhet över det kontemplativa livet. Det aktiva livet bygger på arbetets idé, dvs. att tillägna sig naturen, omforma och bearbeta den. Det finns här en motsättning mellan en agrar landsbygdskultur och en stadskultur. I stadskulturens skikt av hantverkare, köpmän och fria arbetare återfinns ett prestigeideal. Det är inte vad du *är* utan vad du *gör*, som ger social prestige. Detta ideal motsatte sig landsbygdskulturens aristokratiska prestigeideal där godsägarna fick social prestige för det de *var*. Det var med andra ord arbetets negativa idétradition som dominerade under antiken.

Jordbruket var under det feodala samhället den viktigaste näringsgrenen (Karlsson 1977, s. 29–34). Utmärkande för feodalismen var jordbrukets organisation i gods, med godsherre och livegna bönder. Den mark godset omfattade var uppdelad i godsherrens jord (huvudgård), de

livegnas jordbitar och gemensam mark som, t.ex. betesmarker, skog och ängar. Med godsens följde även livegna bönder som, till skillnad från antikens slavar, hade en något starkare ställning då de hade besittningsrätt till några jordbitar. Detta ägande implicerade skyldigheter som att den livegne tillhörde godset i egenskap av att säkra sin herres försörjning. De livegna hade omfattande skyldigheter gentemot godsherren och den främsta var arbetet på huvudgården.

Under medeltiden framträder en inställning som liknade den grekiska överklassens syn på arbete hos de högre stånden. Synen får stöd hos Thomas av Aquino som skilde mellan det kontemplativa och det aktiva livet. Det kontemplativa livet var ett liv avskärmat från kroppsarbete i meditation och gemenskap med Gud, menar Edwards *et al* (1992). Även Grenholm (1980) återkommer till detta i sin uppsats som behandlar synen på arbetet i den kristna traditionen. Thomas av Aquino ansåg att kroppsarbetet var till för fyra ändamål. Det första syftet faller under den praktiska nödvändighetens bud, dvs. *att skaffa sig livsuppehälle*. Individens var skyldig att kroppsarbete om denne inte på annat sätt kunde skaffa sig livsuppehälle. För det andra var kroppsarbetets syfte *att undanröja sysslösheten*, vilket kunde ge upphov till många onda ting. Det tredje syftet var *att tygla sina begär genom att späka kroppen*, och för det fjärde syftade kroppsarbete också till *att skaffa vad man behövde för att kunna ge allmosor*. I uppsatsens fortsättning beskrivs Luthers kallelselära, som kan betraktas som en positiv idétradition. Enligt Luther var arbetet en kallelse som syftar till att människan tar del i Guds fortsatta skapelseverk. Gud använder människan som redskap i sin fortsatta skapelse. Arbetet syftade också till att åstadkomma sådant som är till nytta för andra människor (Edwards *et al* 1992).

Under upplysningstiden uppvärderas arbetet som en följd av reformationen. 1700-talets upplysningsfilosofer som Diderot, Locke och Smith fortsatte i en liknande riktning. Enligt Helldén (1979, s. 25) är det i och med upplysningsfilosofin som det aktiva livsidealet framförs som ett nytt människoideal. Det är den arbetande människan som hyllas, i polemik mot det kontemplativa idealet. Begreppen *arbete* och *folk* ”upptäcks” under upplysningen. Arbetet och folket, vetenskapen och tekniken var funktionellt beroende av varandra. ”Utan den positiva synen på arbetet skulle folket, de som *arbetar*, aldrig ha tillmätts ett sådant centralt värde i industrisamhällets ideologier. Och *arbetet* skulle aldrig utan vetenskapens och teknikens ställning i den industriella civilisationen ha blivit ett centralt värde i våra föreställningar.” Helldén understryker dock att lovsången till det arbetande folket oftast är en hyllning till vad som idag kallas medelklassen, bourgeoisie. Borgarklassen får under denna epok representera folket. Den typ av borgare som fascinerar filosoferna är den självmedvetne, upplyste och rastlöst verksamme företagaren eller köpmannen: den moderna kapitalisten.

Med industrialismens framväxt under slutet av 1700–1800-talet skedde en utveckling som kännetecknades av att producenterna skildes från produktionsmedlen, som i stället koncentreras till en ägande klass: kapitalisterna. Enligt Karlsson (1977, s. 43–46) uppstod därmed en egendomslös klass: lönarbetarna. Deras enda möjlighet att försörja sig var att sälja sin arbetskraft. Kapitalistens produktion var inriktad på att skapa profit, varmed effektivitet och produktivitet blev viktiga medel. Arbetsdelning, dvs. arbetets uppdelning i specialiserade delmoment, blev en central faktor för att höja effektiviteten och produktiviteten.

Karlsson (1983) menar att lönarbetet som hämtat sitt grundmönster från den industriella varuproduktionen kännetecknas av underordnandet under en central planering och av arbetsdelning. Underordningen har en tvingande struktur eftersom lönarbetaren måste anpassa sin arbetsinsats till en helhet han ej kan överblicka. Lönen är en betalning för den tid lönarbetaren underordnar sig systemet.

Grenholm (1987, s. 48) skriver att marxistisk teori om arbete hävdar att människan förverkligar sig själv som art genom ändamålsenligt arbete. Detta anses vara det utmärkande och medvetna drag som skiljer människan från djuren. Arbetet har också kulturbetingade syften utöver strävan att erhålla resurser för livsuppehållet. Arbete anses i förhållande till andra verksamheter ha ett relativt högt värde. Genom skapande och medvetet arbete frambringar människan en objektvärld. Människan förvandlar den natur hon har omkring sig och bearbetar världen så att den kan tjäna hennes syften: ”Resultatet av arbete är dess ”objektivering”, vilket innebär att arbete som verksamhet får sitt verkliga uttryck i arbetsproduktionen. Samtidigt innebär objektiveringen också att människan genom sitt arbete lägger ner alla sina förmågor – sin energi, vilja intelligens och kroppskraft – i själva arbetsproduktionen och därmed sin omvärld, så att hon kan betrakta sig själv i en av henne skapad värld. Människan realiserar sig sålunda som självmedveten art inte genom andra aktiviteter utan genom att i arbete skapa en objektvärld i vilken hon kan betrakta sig själv”.

Grenholm (1987) behandlar ytterligare tre teorier om arbete eller s.k. arbetsvetenskapliga skolor som växer fram under 1900-talets början: taylorism, human relation (HR) och socioteknik. Dessa syftar till att människan skall vara arbetsam och bygger på antaganden om hur människan är beskaffad och vilka drivkrafter som ligger bakom hennes motivation till arbete. Den tayloristiska teorin om arbete hävdar att människans främsta motiv för att arbeta är strävan att erhålla ett ekonomiskt utbyte för dess egen skull. Taylorismens antagande om människans motiv bakom arbetsprestationer är att de är materiella, dvs. människan arbetar för att få sin lön. Ett liknande antagande är att människan av naturen är arbetsovillig och intar en instrumentell inställning till arbete och ser detta som ett medel för att behovstillfredsställa sig på fritiden. Enligt HR-skolans teori om arbete är människans drivkrafter sociala. Motivet till varför människor arbetar är att det ger socialt stöd från omgivningen. Enligt denna teori ser människor inte på sitt arbete enbart som ett medel att erhålla resurser med vars hjälp de på fritiden kan tillfredsställa sina materiella behov, utan de behov de önskar tillfredsställa är också sociala. Socioteknisk teori om arbete hävdar att arbete bör vara en källa till behovstillfredsställelse. Genom arbete tillfredsställer människan flera behov. Det handlar om ekonomiska och sociala behov samt behovet av självaktualisering, frihet, mening, social integration och självförverkligande.

3.3 Arbetslöshetens konsekvenser – några nedslag

Gränserna för vem som ska anses vara anställd eller arbetslös är vidsträckta. Skaran med arbetslösa kan delas in i flera grupper vilka är mer eller mindre kopplade till arbetsmarknaden. Starkast koppling till arbetsmarknaden har gruppen deltidsarbetslösa, dvs. personer vilka arbetar deltid, men önskar utökad arbetstid. Svagast eller obefintlig koppling till arbetsmarknaden har gruppen med arbetslösa som inte längre söker arbete därför de ej anser att de kommer att få ett arbete. Slutligen förekommer gruppen med öppet heltidsarbetslösa vilka direkt kan ta arbete och gruppen arbetslösa som är sysselsatta i någon typ av arbetsmarknadsåtgärd.

Föregående avsnitt visar att arbetets värde på senare tid är högt skattat i samhället. Problemet med arbetslöshet fick en modern innebörd i samband med marknadsekonomins framväxt och lönearbetets ökade omfattning under tidigt 1800-tal (Ohlsson & Olofsson 1998). Enskilda individers svårigheter att sälja sin arbetskraft uppfattades som ett nytt och övergripande samhällsproblem. Problemet är aktuellt då det finns ett klarlagt samband mellan arbetslöshet, fattigdom och socialbidragstagande under de senaste decennierna (Korpi 1973, Bergmark 2002).

Internationell forskning beträffande arbetslöshetens ekonomiska, sociala och psykologiska konsekvenser har främst bedrivits på 1930-talet och från 1970-talet och framåt. Svensk arbetslöshetsforskning omfattas av folkhälsovetenskaplig och samhällsvetenskaplig, samhälls-ekonomisk forskningsinriktning. Den folkhälsovetenskapliga forskningen har till stor del studerat arbetslöshetens konsekvenser utifrån olika stressteoretiska ansatser (t.ex. Janlert 1991, Grossi 1999). Arbetslöshetens konsekvenser har inom samhällsvetenskaplig forskning främst bedrivits utifrån sociologi och psykologi (t.ex. Nordenmark 1999, Rantakeisu 2002). Arbetsmarknadens mekanismer och arbetslösas sökbeteende har varit studiefokus inom samhälls-ekonomisk forskning (t.ex. Björklund *et al* 2006, Ohlsson & Olofsson 1998).

En av de klassiska arbetslöshetsundersökningarna inom samhällsvetenskaplig forskning gjordes av Jahoda *et al* (1971) under depressionen på 1930-talet. Här studeras sociala och psykologiska konsekvenser av arbetslöshet i Marienthal, Österrike. Bland de före detta textilarbetarna återfanns fyra huvudsakliga inställningar: de obrutna, de resignerade, de förtvivlade, och de apatiska. Arbetslösheten drabbade inte bara arbetaren, utan den påverkade även familjerelationerna negativt. Fürth (1979) studerade arbetslösas sociala villkor i Stockholm på 1930-talet. Hos dem som drabbades, manliga arbetare i 30–40 års ålder, sjönk levnadsnivån och för flertalet halverades hushållsinkomsten, under perioden 1930–1933. Problemet ledde till att en del blev socialt utslagna och/eller drabbades av sjukdom. Fürth hävdar i sin avhandling att det tidigare saknats denna typ av studier inom svensk arbetslöshetsforskning.

Först i slutet av 1970-talet slutet och början på 80-talet återupptogs arbetslöshetsforskningen i Europa (Gallie & Paugam 2000). Brenner (1988) studerade arbetslöshetens effekter i samband med och två år efter nedläggningen av L M Ericsson fabriken i Olofström och Facit-Halda i Bräkne-Hoby. Studien visar att både arbetslöshet och osäkerhet i anställningen innebär betydande risk för ohälsa. En femtedel av de undersökta uppvisade depressiva symtom och kronisk stress.

När det handlar om den arbetslöses välbefinnande har den tidiga arbetslöshetsforskningen huvudsakligen arbetat utifrån kvalitativ datainsamling via intervjuer, observationer och dokumentstudier. Urvalet i studierna var huvudsakligen män med löneanställning. Den moderna forskningen är mestadels inriktad på statistisk analys av större datamaterial (Strandh 2000, Samuelsson 2002).

Svensk arbetslöshetsforskning fick ett uppsving under 1990-talet i samband med att arbetslösheten ökade i början av decenniet (Jönsson 2003). Dessa studier var kvantitativt inriktade och andra grupper och urval som ungdomar, tjänstemän inom både offentlig och privat sektor kom att ingå i studierna. Studier som Nordenmark (1999) och Strandh (2000) visar att det finns ett starkt samband mellan arbetslöshet och försämrat psykiskt välbefinnande.

Enligt Samuelsson (2002) framgår det att arbetslöshet påverkar individens livssituation negativt. Av resultaten framgår att lönearbete ger individen en tidsstruktur. Denna struktur är viktig för att kunna upprätthålla en strukturerad och meningsfull tillvaro. Individer med arbete tenderar att ha en starkare tidsstruktur än vad arbetslösa har. Resultaten visar att fritidsaktiviteter, arbetssökaktiviteter och hushållsarbeten kan till viss del bidra till en meningsfull tillvaro, men kan inte ersätta lönearbetet. De arbetslösas möjlighet att hantera sin situation i termer av känsla av mening är kopplade till de ekonomiska förutsättningarna.

I slutet av 1980-talet börjar arbetslöshetsstudier med en kvalitativ ansats bli mer vanligt förekommande (Angelöw 1989, Starrin & Larsson 1987). Angelöw intervjuade varvsanställda

som varslats på varvet i Landskrona. Han fann att det psykologiska välbefinnandet gradvis försämrades hos de intervjuade. De som fastnade i långtidsarbetslöshet försämrade sitt välbefinnande ytterligare medan de som snabbt erhöll arbete återhämtade sig fort. Starrin och Larsson intervjuade trettio arbetslösa kvinnor om hur de upplevde och hanterade sin arbetslöshets-situation. Resultatet visar följande fyra individgrupper: ”fasthållarna”, ”omcentrerarna”, ”uppgivarna” och de ”ambivalenta”.

Antalet personer som inte är anställda har ökat i Sverige sedan början av 1990-talet. Arbetslösheten har visat sig påverka hälsan. Resultaten från Åhs (2006) avhandling visar att dålig hälsa bland arbetslösa, under hög arbetslöshet, är ett folkhälsoproblem för samhället. Stojanovic (2001) studerar arbetslösa ungdomars inställning till arbete och hur deras identitet kopplas till arbete.

I Ezzy's (2001) studie av arbetslöshet studeras komplexiteten i samspelet människa och hennes omgivning. En människas identitet är en produkt av de livserfarenheter som berättas. Det som individen berättar är en produkt av det som har hänt och hur denne reagerat på det som har hänt. Ezzy menar att arbetslöshet ska betraktas som en status passage och framhäver att passagen eller övergången handlar mer om en process än om ett tillstånd. Han använder istället begreppet ”*job loss*” eller *arbetsförlust*. Individen strävar att finna mål och mening i tillvaron och misslyckas detta kan det psykiska välbefinnandet påverkas negativt. Den sociala rollen arbetslös har låg status i samhället och den är förknippad med skam och andra negativa emotioner.

Ezzy använder en kvalitativ ansats i en studie som omfattas av 33 arbetslösa där han identifierar tre idealtyper eller huvudgrupper med förlust av arbete; *tragedi*, *romans*, och *komplex*. Arbetsförlusten som *tragedi* handlar om dem som anger arbetsförlusten som något traumatiskt. De intervjuade är negativt inställda och anser att de förlorat sin trygghet. Att inte vara behövd och att vara värdelös p.g.a. att arbetslöshet leder ofta till nedstämdhet och självförakt. Gruppen med arbetsförlust som *romans* ser på förlusten som en positiv erfarenhet. De arbetslösa anser att det är en vändpunkt i deras liv och att de nu har möjlighet att hitta ett arbete som de verkligen kan trivas med. Den tredje gruppen benämns *komplex*. Här berättas om arbetsförlusten som en positiv, men också negativ erfarenhet. Gruppen kan även jämföra och relatera arbetsförlusten i förhållande till andra händelser som varit betydelsefulla i deras liv.

Andersson (2006) belyser människors egna berättelser om hur det känns att vara arbetslös. Framställningar som är diskursiva synliggör en medvetenhet om de rådande samhällsnormerna och hur man tvingas att hela tiden ”hantera” sin position i relation till ”de andra”. Detta gäller oavsett om de lyfter fram positiva eller negativa känslor. Identitetsformeringen som arbetslös får genomgripande konsekvenser i enskilda människors liv. Andersson anser att i förlängningen kan sådana processer få återverkningar för samhällets möjligheter att hantera dilemmat som helhet.

3.4 Studier av lönearbetares inställning till arbete

Under 1960 och 1970-talet genomfördes ett antal studier som handlade om den yrkesarbetande människans inställning till arbete. En av de klassiska studierna inom området gjordes av Goldthorpe *et al* (1971). Författarna utgår ifrån att det finns tre typer av inställning till arbete: instrumentell, byråkratisk, solidarisk. Med *instrumentell inställning* menas att arbete främst är ett medel för att uppnå mål utanför arbetssituationen. Genom arbete, vilket betraktas som en ansträngning, genereras inkomst vilket ligger till grund för att skapa ett gott liv utanför arbetet. Här existerar det en skarp gräns mellan arbete och det som finns utanför arbetet. Författar-

na menar att en *byråkratisk inställning* utgår ifrån att människan ser arbete som en karriärutveckling. Arbetaren anses vara kalkylerande och i utbyte mot en karriär vad gäller stigande inkomster, social status och långsiktig trygghet, ställer denne sina tjänster till organisationens förfogande. Betalningen för arbetet ses som en förmån som kopplas till en speciell tjänst, funktion eller en anställningstid. Arbetet anses vara en viktig del i livet hos den anställde och engagemanget bygger på vissa moraliska förpliktelser mot organisationen. Här existerar det inte en skarp gräns mellan arbetet och det som finns utanför det. Med *solidarisk inställning* har arbete en ekonomisk betydelse, men ses inte enbart ett medel för att nå ett mål då det handlar om en gruppsolidaritet. Förutom att arbete har en instrumentell betydelse så kan det även tillfredsställa känslomässiga behov. Det ekonomiska utbytet av arbetet kan åsidosättas om normer eller solidariteten i den grupp man tillhör hotas. Resultaten visar att den engelske industriarbetaren ofta uppvisade en instrumentell inställning till sitt arbete. Som förklaring ansågs att den ökade benägenheten att se arbete som ett medel att uppnå mål utanför arbetet hänger samman med faktorer som urbanisering, geografisk förlighet och att vissa arbetare hade uppnått ett högt välbefinnande.

I en studie av Korpi (1978) visade resultaten att det inte fanns någon tendens till en utbredd instrumentell inställning till arbetet bland svenska metallarbetare. Resultatet visade också att instrumentell inställning till arbetet inte var på väg att öka. Endast hälften sade sig arbeta endast för pengar och 39 procent ansåg att deras jobb, utöver lönen, också gav för arbetarna självkänsla av personlig tillfredsställelse. Korpi menar att arbetet inte har något värde i sig, utan att det är det arbetet leder fram till som är huvudsaken. Studien visade inte på samma resultat som det Goldthorpe *et al* kommit fram till. Korpi ansåg istället att det som styr arbetarnas inställning är graden av medbestämmande i arbetet, dvs. instrumentell inställning beror då på att individen saknar medbestämmande.

Gardell (1976) visade i en studie att det var förhållandevis vanligt med en instrumentell inställning till arbete bland industriarbetare. Tjänstemän tenderade att uppskatta mer psykologiskt givande sidor i arbetet jämfört med industriarbetare.

Behovet av att inneha ett arbete är stort bland såväl industriarbetare som tjänstemän anser Westlander (1976). Arbetets främsta funktion är att ge en viss inkomst för att säkra överlevnad. Vid en rangordning hamnar arbetet på en undanskymd plats i jämförelse med hälsa, hem och familj. Arbete tycktes dock bidra till självkänsla, självförverkligande och allmän livstillfredsställelse. Denna tendens var dock måttlig, vilket tyder på att andra delar av livssituationen samverkar på dessa tillstånd.

Enligt Gardell och Svensson (1981) ger arbete individen möjligheter att få en relation till sitt samhälle och därigenom en känsla av att denne behövs. I sin studie av medbestämmande och självstyrelse visar de att ju mer styrt och repetitivt arbetet är desto mer utbredd är den instrumentella attityden till ett arbete.

Johansson (1991) studerar inställningen till arbete hos anställda vid företag i Katrineholms kommun. Av resultaten framgår att förtjänsten bedöms som viktigare hos privatanställda jämfört med offentliganställda. Den instrumentella inställningen till arbete var betydligt mindre vanlig hos de kommunalanställda. Johansson förklarar detta med att det finns uppenbara skillnader i respektive anställningsgrupps arbetsuppgifter. Johansson hävdar att de kommunalanställda arbetar mer direkt med att tillfredsställa människors behov och i samband med det ger detta en personlig tillfredsställelse. Den instrumentella inställningen hos de privatanställda kopplar Johansson till arbetets kvalifikationsnivå och grad av inflytande på arbetsplat-

sen. I enlighet med Goldthorpe *et al*, Korpi samt Gardell är den instrumentella inställningen hög hos gruppen individer med okvalificerade arbeten och som har begränsat eller inget inflytande på det egna arbetet. Theanderssons (2000) undersökning står i samklang med tidigare forskning där arbetare i större utsträckning betonar det ekonomiska utbytet jämfört med tjänstemän.

Zetterberg (1977) menar att när arbete blir sin egen belöning handlar det om att arbete blir en livsstil. Arbete ger, via den ekonomiska kompensationen, möjlighet att utveckla en livsstil utanför arbetet. Livsstilen domineras exempelvis av konsumtion, hemliv eller sällskapsliv. För den som har arbetet som livsstil är lönens storlek inte så central i jämförelse med livsstilar utanför arbetet. Slutsatsen var att svenskarna hade omvärderat arbetet som livsstil från 1960-talet till 1970-talet. Svensken hade utvecklat livsstilen utanför arbetet och då på förtjänsten av industrins produktivitet och välfärdssamhällets möjligheter. Ungdomar hade speciellt utvecklat en föreställning om att personlig frihet handlar om att följa livsstilar som fanns utanför arbete. I en senare studie visar Zetterberg *et al* (1983, s. 24) att den tidigare beskrivna trenden vad gäller livsstilar utanför arbetet bryts på 1980-talet. Istället handlar det om arbetet som plats där individen förverkligar sig. Det handlar här om ”det osynliga kontraktet” något som varje människa har inom sig. Detta kontrakt består dels av förväntningar på arbetsgivaren och arbetskamrater, dels av vad den anställde är beredd att ge av sig själv. Enligt Zetterberg *et al* handlar det ”om jobb som ger utrymme för entreprenadanda, för skapandekraft, självständighet, utmaningar utvecklande av nya färdigheter, utnyttjande av ny teknik, roligt samarbete människor emellan, individuell prestation, personligt erkännande”.

I studier av chefer i olika positioner på företag, beträffande förhållandet mellan familj och arbete, visar det sig att cheferna oftast anger att det inte finns någon direkt gräns som skiljer familje- och arbetsliv åt. De tenderar istället att gå i varandra och då på bekostnad av familjelivet (Evans & Bartolomé 1981, Edlund *et al* 1990, Andersson 1993).

Eriksson (1998) studerar inställning till lönearbete hos ett slumpmässigt urval individer i Sverige. Studien utgår ifrån Johansson *et al* (1996) uppdelning vad gäller inställningen till arbetscentralitet. Av resultaten framgår det att arbetscentralitet är hög i människornas liv. Endast fem procent instämde helt och hållet att arbete var en tråkig nödvändighet och att om individerna inte var tvungna skulle de inte arbeta. Studien visar att arbetscentralitet däremot är lägre. Vid rangordning av olika faktorer som människorna ansåg som viktiga i livet visade det sig att 53 procent *inte placerat* arbete som en av de tre viktigaste sakerna i livet. Faktorerna var: att få vara frisk, att umgås med familj, släkt/vänner, att ha ett intressant arbete, att tjäna pengar, att ha en meningsfull fritidssysselsättning, att ha en bra bostad, att kunna göra en aktiv arbetsinsats, att kunna äta och dricka gott. Enkäter utgjorde huvuddata i studien. Eriksson kompletterade studien med drygt 20 intervjuer och använde frågor från enkäten för att beröra samma områden.

Theandersson (2000) studerar hur faktorer i och utanför arbetssituationen påverkar löneanställdas inställning till arbete. Enkätundersökningen behandlar benägenheten hos dessa att påbörja respektive avsluta en anställning. Resultatet visar att en instrumentell arbetssyn framträder bland kategorier som okvalificerade, äldre, lågutbildade manliga industriarbetare samt manliga industriarbetare med hemmavarande barn. Det visar sig att lönen har en klart högre prioritet jämfört med arbetets icke-instrumentella sidor i samtliga kategorier.

Berglund (2001, s. 89–93, 185–186) studerar attityder till arbete i fem västeuropeiska länder och i USA. Studien utgår ifrån enkätundersökningen ”Workorientation” 1997 och 1989 som

bygger på ett slumpmässigt urval av den vuxna befolkningen i sex länder. Studien omfattar människor i följande klasspositioner: lönearbete (managers, professionella, servicearbetare, manuella arbetare), egenföretagande och kategorin ”ej i arbetskraft”. Berglund sammanför fyra typer av attityder som är operationaliseringar av teoretiska begrepp i en modell (altruistisk, materialistisk, instrumentell, individualistisk). De fyra attitydmönstren mäts genom skolor i form av additivt index och de sex ländernas medelvärde jämförs. USA har det högsta medelvärdet vad gäller *altruistisk attityd* till arbete och Sverige, Tyskland, Norge och Frankrike har det lägsta medelvärdet. USA har det högsta medelvärdet vad gäller *materialistisk attityd* till arbete medan Sverige och Norge har de lägsta medelvärdena. Frankrike följt av Storbritannien har de högsta medelvärdena vad gäller *instrumentell attityd* till arbete medan Sverige och Norge har de lägsta medelvärdena. Sverige har det högsta medelvärdet vad gäller *individualistisk attityd* till arbete och Storbritannien har det lägsta medelvärdet.

Den *altruistiska attityden* utgörs av positiva värderingar av att arbetet är ett sätt att hjälpa andra människor och att arbete syftar till någon form av samhällsnytta. Denna attityd är vanligare bland anställda inom offentlig sektor än vad den är hos anställda i privat sektor. Kvinnor värderar oftare denna attityd som viktigare än vad männen gör. *Materialistisk attityd* bygger på positiva värderingar som berör möjligheten till hög inkomst och goda karriärmöjligheter. De som värderar denna attityd är främst den yngsta ålderskategorin (18–29 år) och den typiska klasspositionen är managers. I flera länder är det också vanligare bland gifta än hos ensamstående. *Instrumentell attityd* handlar om den positiva värderingen av att arbete bara är ett sätt att tjäna pengar – inget mer. Attityden återfinns oftare hos manuella arbetare och servicearbetare än hos professionella och managers. Den är också vanligare bland lågutbildade. I flera länder uppvisar männen oftare denna attityd än vad kvinnor gör. *Individualistisk attityd* bygger på positiva värderingar av att ha ett arbete där man får möjlighet att arbeta självständigt och kunna styra sina arbetstider. Denna dimension utmärker främst egenföretagare men i flera länder är attityden även vanlig hos professionella. Attityden återfinns främst i ålderskategorierna 30–39 år och 40–49 år. Kvinnor anger oftare denna attityd i jämförelse med männen.

3.5 Studier av företagens inställning till arbete

Antalet små företag uppgår till cirka en halv miljon i Sverige år 2006 (Sundin 2006). Sundin uppskattar att det finns ungefär lika många småföretagare och använder i detta sammanhang benämningen ”brödföretagare eller levebrödsföretagare”. Den som förlänas med denna benämning tillskrivs inte några andra drivkrafter än att skapa en försörjning, dvs. bröd på bordet för sig och sin familj. Forskningsmässigt hamnar levebrödsföretag i skymundan av forskare som är inriktade på små och medelstora företag. Sundin menar att levebrödsföretagens ovilja att expandera även gör att de hamnar i bakvattnet vid samhällsmässiga stöd och satsningar.

I en skrift av Nielsen (1996) riktad till dem som har tankar på att starta eget företag står det:

”Eget företagande – en livsstil. Att driva företag är att skaffa sig en livskamrat, man lever ständigt med sitt företag” (Nielsen 1996, s. 13).

Persson (1991) beskriver i sin avhandling *Att leva som småföretagare* hur 39 småföretagare upplever sitt arbete och sin livssituation och då huvudsakligen kopplat till stressbegreppet. Dessa egenföretagare kan anses vara starkt identifierade med sina företag eller företagande. Vad det gäller förhållandet mellan familj och arbete har dessa egenföretagare inte någon direkt gräns som skiljer dem åt, de förefaller gå in i varandra. Småföretagarna anser till viss del att de behöver offra en del av sitt privat- och familjeliv för att företagsverksamheten kräver

detta engagemang. Effekten på privat- och familjeliv resulterar i försummelse av barnen i familjen och främst när barnen är små.

I en annan studie av Persson (1998) intervjuades 21 egenföretagare och deras respektive om hur de såg på egenföretagarens arbets- och livssituation. Syftet med undersökningen var att förstå de psykologiska och sociala konsekvenserna av att äga och leda ett småföretag. Undersökningen visar att egenföretagandet kan anses vara en typ av livsstil där denna form av att arbeta är ett sätt att skapa mening i tillvaron. Att arbeta i det egna företaget medför att personen erhåller en existentiell identitet där hon anser sig vara ett med sitt företag.

Ångman *et al* (1996) fann i sin studie av femton småföretagare att dessa är arbets- karriär- och frihetsorienterade. De är intresserade av utveckling av både sig själva och företaget. De arbetar gärna hårt, många och långa dagar för att nå sina uppställda mål med verksamheten. Arbetet anses vara en del av livet. Huvudsaken är att de själva kan bestämma arbetstiden, vilket ger dem möjlighet att styra sina egna liv. Företagarna är missnöjda med den höga arbetsbelastningen som begränsar umgänget med vänner och bekanta. Vissa av företagarna anser inte att det är något problem att hålla ihop familjen och arbetet, medan några anser att det är ett stort problem.

Nilsson (2006) studerar identitetsförändringar hos sju forskare som startar eget för att kommersialisera egen idé. Här kartläggs det historiska och det förväntade identitetsarbetet utifrån grad av frivillighet. Resultaten visar att förlusten av forskaridentiteten i förhållande till företagaridentiteten visar att ett stödjande av företagande i akademiska sammanhang kan innebära en förlust av frontforskare genom successiv övergång till mer administrativa uppgifter i företagen.

Studier av företagande utifrån berättelsemetod och entreprenörskapsbegreppet

Den kvalitativa djupintervjun som metod har använts vid studier av företagande och livsformsanalys (Lönbrink 2003, Bergqvist 2004). På 2000-talet framstår även berättelseanalysen som en potentiell metod för kvalitativ forskning i ett företagsekonomiskt perspektiv med fokus på företagaren som entreprenör (Hytti 2003b, Nilsson 2003). Fredriksdotter Larsson (2006) studerar frågan om löneanställning kontra eget företagande.²¹ Gemensamt för studierna är att man diskuterar och använder berättelseanalys i någon form vid företagande kopplat till begreppet entreprenörskap. Den narrativa metodens eller berättelseanalysens gränser och möjligheter diskuteras i förhållande till företagande och entreprenörskap (Steyaert & Bouwen 2000, Gartner & Birley 2002, Downing 2005, Gartner 2007, Hjorth 2007, Steyaert 2007).

Av studierna framgår att företagaren främst analyseras utifrån begrepp som entreprenör och entreprenörskap i förhållande till identitet (Hytti 2003b, Nilsson 2003, Johansson 1997, Johansson 2004, Hytti 2005, Jones *et al* 2008). Hytti (2003a) och Bowman (2007) studerar entreprenören kontra dennes familj-familjeliv och entreprenören-företagaren kontra könsaspekter (Hytti 2003a, Ahl 2007).

Man kan konstatera att berättelseforskning och speciellt utifrån individens livsberättelser kan bedrivas på olika sätt. Det är tre studier som använder individernas s.k. "livsberättelse" som metod. Nilssons (2003) utformning av samtalsguiden anser jag mer närma sig en kvalitativ

---

²¹ I Fredriksdotter Larssons (2006) studie ingår sex "vanliga" löneanställda individer som väljer att bli företagare. Urvalsgruppen omfattar egentligen fyra "vanliga" företagare, en som erhåller SeB och en individ som blir arbetslös.

Kapitel 3 – Tidigare betydelse av arbete – för vem, vad?

traditionell ansats med djupintervjuer än vad en narrativ metod gör. Tillblivelsen av ett flertal hjälpmedel för att lyckas med konversationerna tyder på detta:

Först skapades "spontant" 190st. rimliga och möjliga frågor som lagrades i en databas. Dessa matchades med de teman som är viktiga delar i vad man kan kalla en världs bild... På detta sätt växte de teman och underteman fram som konversationerna borde beröra... Detta förarbete genererade sedan en samtalsguide som mera var en del i min förberedelse, än något som skulle användas/följas... Den förberedelsen gjorde att jag lugnt och avspänt kunde gripa in om alltför stora luckor skapades eller om berättandet hamnade på tomgång. Dessutom skapades som nämnts, en ordspråkslista, en lista med metaforförslag för att få spontana reaktioner på dessa förutbestämda "triggers". I detta avseende var jag ytterst väl förberedd och i detta avseende fungerade samtliga samtal väl. Mina "triggers" skapade också en lekfull stämning som kunde utnyttjas... (Nilsson 2003, s. 122–123).

I Fredriksdotter Larssons (2006) studie analyseras inte hela individens liv utan enbart frågan om "att välja i arbetslivet", löneanställning kontra eget företagande. I Fredriksdotter Larsson (2006) söker inte efter en lista i kronologisk följd av olika anställningar och arbetsinsatser, utan enbart en berättelse om arbetslivet.

Varje möte med de människor som bidrar med sina Berättelser har startat med en öppen uppmaning – Berätta om ditt arbetsliv, men i en öppen form där mötet mellan den som berättar och mig som lyssnar är det centrala (Fredriksdotter Larsson 2006, s. 42).

Det är endast två studier som har en urvalsgrupp företagare med en mindre delmängd SeB-företagare samt använder individernas s.k. "livsberättelse" som metod. I Hyttis (2003b) studie av åtta finländska entreprenörer är det två som är SeB-företagare. Fredriksdotter Larssons (2006) studie ingår fem svenska företagare och en av dessa är SeB-företagare.

Hyttis (2003b) intervjuteknik inbjuder till berättelser om livet:

In most interviews I speak relatively little and the entrepreneurs engage in long 'monologues', and I only mutter 'mmmh, yes ...' to tell them that I have understood, this is interesting. Sometimes I am surprised and I say 'Really?' ... (Hytti 2003b, s. 60).

Men Hytti (2003b, första sidan i Appendix 1) har redan via utskicket av presentationsbrevet definierat deltagarna som entreprenörer och ber dem att förbereda sig inför kommande intervjutillfälle. Uppmaningen handlar om att teckna ned: händelser och viktiga situationer som bidragit på ett meningsfullt sätt för nuvarande entreprenörskap både före och efter etableringen; viktiga personer som bidragit på ett meningsfullt kopplat till sitt nuvarande entreprenörskap; ange positiva och negativa stunder kopplat till sitt entreprenörskap.

Sju studier av företagande utifrån intervju–berättelsemetod, entreprenörskapsbegrepp eller livsformsbegrepp presenteras. Vid granskning av dessa företagastudier framgår att urvalsprocedurerna genomförts på olika sätt och beskrivningen av den totala populationen företagare anges ej:

... Då vi eftersträvat variationsbredd i svaren från de intervjuade har alltså ett strategiskt urval gjorts. Det har gått till så att vi har kontaktat arbetsförmedlingarna har man tillfrågat tänkbara intervjupersoner om de varit villiga ställa upp för en intervju... Eftersom vi själva inte har valt ut intervjupersonerna har vi heller inte helt och hållet kunnat ha kontrollen över variationsvidden bland dem... (Eriksson & Larsson 2001, s 19). 34 intervjupersoner.

... Jag har fått kontakt med företagen via tips från bl.a. Utvecklingsfonden, Företagarnas Riksorganisation och Job's ans Society... (Johansson 1997, s. 122). 9 intervjupersoner.

Kapitel 3 – Tidigare betydelse av arbete – för vem, vad?

... Jag kan sägas ha använt ett styrt lämplighetsurval där urvalet styrdes av access och variation. Jag letade alltså upp sex företagare i sydregionen med olika inriktning avseende tillväxt och utveckling för att få variation i materialet... (Nilsson 2003, s. 123). 2 prov- och 4 "genuina" intervjupersoner.

I did not personally know but I applied various methods in locating them... My supervisor suggested two... One of the entrepreneurs suggested that I should interview her 'mentee'... A colleague of mine suggested that I should interview her former colleague... One of the entrepreneurs participated in another study... I heard another entrepreneur give a seminar speech... The eight entrepreneurs were suggested by another professor... (Hytti 2003b, s. 93–94). 8 intervjupersoner.

... Sammanlagt har jag intervjuat 19 kvinnoföretagare på landsbygden i dessa tre kommuner. Urvalet har varit av "snöbollskaraktär", det vill säga respondenterna har föreslagit andra intervjupersoner i sin omgivning. De första intervjupersonerna valdes ut efter kännedom om företagare på respektive plats, samt utifrån en företagarförteckning från Arvika kommuns EU-finansierade rådgivare för företagare... (Lönnbring 2003, s. 73). 19 intervjupersoner.

... Problematiken i att välja personer för intervju inriktade på en viss livsform består i att man aldrig kan vara riktigt säker på vilken livsform människorna lever förrän man har talat med personerna ifråga. Det är således inte möjligt att i förväg välja ut de rätta personerna att intervjua... Intervjupersonerna i min undersökning, som till slut blev 18 till antalet, har kontaktats genom kollegor, vänner och bekanta samt genom dem som ställt upp på att intervjuas av mig... (Bergqvist 2004, s. 51–52). 18 intervjupersoner.

Mitt val av deltagare och senare av urval bland dem som deltog, har alltså inte haft representativitet som urvalsmetod, utan snarare polaritet. Jag har sökt olika infallsvinklar på frågan om val i arbetslivet, för att i mitt arbete kunna ge en mångfald förslag till hur människor väljer i arbetslivet och vilken mening de lägger i sina val (Fredriksdotter Larsson 2006, s. 43). 6 intervjupersoner.

I dessa sju studier varierar urvalsförfarandet av företagarna. Jag ifrågasätter inte presenterat resultatet från dessa studier, men resultatet från studierna kan enbart gälla för de aktuella företagarna. Jag anser därmed att generaliserbarheten är liten då ingen av studierna presenterar respektive företagarpopulation, dess karakteristika i sig eller i förhållande till urvalet.

3.6 Sammanfattning – med utgångspunkter för fortsatt forskning

I ett idéhistoriskt perspektiv har synen på arbete och dess värde gått från en negativ betraktelse till en positiv betraktelse.

Tidigare forskning vad gäller inställning till arbete bygger ofta på målgrupper med individer som har en löneanställning som försörjningsform. Forskningen har oftast ett kvantitativt ursprung, dvs. enkätundersökningar eller databasbehandling av större kvantiteter. Den handlar oftast om individens arbetstillfredsställelse relaterat till själva arbetsplatsen. Studierna bygger på att forskarna har en förståelse, operationaliserade begrepp utifrån tidigare etablerade teorier, om vad som ska isoleras och studeras. Några väljer dock att kombinera kvantitativa med kvalitativa data genom att intervjua en mindre grupp individer. Dessa intervjuer bygger oftast på strukturerade frågor, dvs. frågor som fokuseras på specifika intresseområden för forskaren.

Urvalet vid företagarstudier med kvalitativ metod visar på att generaliserbarheten i studierna är begränsade till just de intervjuade personerna. I studierna framgår inte vilka kriterier de eventuellt övriga företagarna hade och varför just förestående grupp med företagare valdes.

Grund för min studie av SeB-företagande, arbetets betydelse och livsberättelsen

Moderna studier fokuserar på entreprenörskapet när företaget startas och då speciellt av vanliga lönearbetare. Jag anser att det finns behov av att studera inställning till arbete i en männi-

skas hela liv, inte bara se till arbete som en enskild företeelse. Studierna, förutom Fredriksdotter Larsson (2006), fokuserar enbart på positionen, antingen de som redan är lönearbetare eller redan är företagare, men inte på dem som växlar där emellan. Moderna studier studerar vanliga företagare och därmed saknas forskning beträffande företagande via SeB. Jag anser att tidigare studier har negligerat arbetets betydelse i hela en människas liv och därför förefaller en studie via livsberättelsen som naturligt. Forskningsperspektivet i min avhandling kan ses som ett komplement till den ovan presenterade arbetslivsforskningen.

Nedan presenteras ett antal begrepp som ligger till grund för kategorisering och analys av resultaten i denna avhandling. Begreppen har från början av forskningsarbetet inte varit styrande, ej heller givna, utan tillförts efter arbetets gång. Livsberättelsen som framkommer i samband med intervjustudierna skapar empiri som söker analys via teori. Detta genererar där efter enkätstudien.²² Följande begrepp kommer därav att utvecklas i resultatkapitlen och sedermera användas i analys och diskussionskapitel:

- Bestämningsfaktorer och etableringsmotiv för företagande har tidigare studerats utifrån begreppsparen *endogena–exogena faktorer* (Nordlund 1992) och *push–pull* (Hult *et al* 1991, Lundström 1996, Storey 1991, Vivarelli 1991).
- I avsnitt 5.1 utvecklas en modell där de båda begreppsparen kombineras. *Instrumentell–icke–instrumentell inställning* till arbete (t.ex. Goldthorpe *et al* 1971, Theanderson 2000) och *arbetets absoluta centralitet* – arbetets betydelse i sig och i jämförelse med andra aktiviteter Johansson *et al* (1996) har haft lönearbetare som urvalsgrupp. Det finns inga studier gjorda på företagares inställning till arbete eller arbetets absoluta centralitet i deras liv. Begreppen utvecklas och tillämpas i avsnitt 5.3.
- *Entreprenörskapsbegreppet* kommer att beröras i avsnitt 9.3 i syfte att fördjupa analysen i förhållande till tidigare resultat.
- *Livsformsbegreppet* utvecklas i avsnitt 9.3. Sundin och Thörnqvist (2006, s. 14) resonerar kring ”löntagarägda företag” där den som startar eget företag trots allt har sin identitet i anställningen, dvs. i att vara löntagare. De anser att livsformsbegreppet kan leda till en fruktbar analys.

En gemensam nämnare för tidigare presenterade studier är att någon form av berättelseanalys tillämpas. Den andra gemensamma nämnaren handlar om att urvalsgruppen huvudsakligen är ”vanliga” egenföretagare, dvs. *ingen* av dem har målgruppen SeB-företagare som huvudsaklig urvalsgrupp. Åkerbergs (1999) artikel om att förändrade samhällen innebär nya definitioner av sociala identiteter gäller fortfarande och hennes argument handlar om att detta fenomen bör studeras utifrån individens berättelser. Därmed saknas fortfarande en studie med enbart urvallet SeB-företagare via deras hela livsberättelser.

- *Livsberättelsen* som metod utvecklas i kapitel fyra. Underliggande centrala begrepp som *livslopp*, *intrig* och *signifikant händelse* utvecklas i kapitel åtta.
- Självbilden eller identiteten är kopplad till signifikanta händelser i en individs liv. Identitetsförändringar över tid, kommer även att analyseras i avsnitt 9.4. Det handlar om individens hela livsberättelse och dennes redogörelser beträffande sin självbild

---

²² Forskningsprocessen kommer att presenteras i följande kapitel 4.

Kapitel 3 – Tidigare betydelser av arbete – för vem, vad?

kopplat till olika skeden i arbetslivet. I detta avsnitt utvecklas begreppsparet *biografiskt brott–biografiskt arbete* med Bury (1982) som en framträdande gestalt för detta analyskoncept.

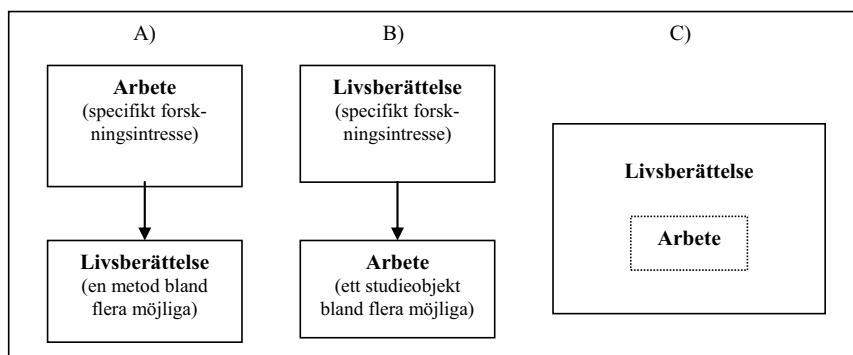
4 Metod, forskningsprocess och genomförande

I det andra kapitlet konstateras att ett bottom-up perspektiv saknas, dvs. tidigare SeB-forskning på aggregerad nivå bör kompletteras med forskning på individnivå. I detta fjärde kapitel utvecklas en metod för att studera detta via livsberättelsen. Här presenteras forskningsprocessen och studiernas genomförande. Kapitlet avslutas med ett syfte och preciserade frågeställningar.

4.1 Deduktiv forskning med initial induktiv ansats

Initialt skulle detta forskningsarbete tilldelas etiketten induktiv ansats, men allteftersom forskningsprocessen fortskrider förändras ansatsen. Förskjutningen sker redan i samband med analysen av intervjumaterialet och genom att arbetet utvidgas med enkätstudien. Livsberättelserna analyseras utifrån tidigare studiers begrepp och kategorisering. Denna initiala del av forskningsprocessen utgör grunden för enkätstudien. Den initialt induktiva ansatsen övergår i en deduktiv ansats.

Vad innebär detta för hur man ska läsa och förstå avhandlingen? Nedanstående Figur 4.1 utgör ett försök att åskådliggöra *vad avhandlingsupplägget inte innebär* och *vad det innebär*. Att läsa och förstå avhandlingen utifrån alternativ A leder till att arbete blir till det specifika forskningsintresset och livsberättelsen metoden för att närma sig forskningsområdet. Man skulle och borde direkt ifrågasätta detta metodval. Om man redan bestämt sig för och utgått ifrån en förförståelse, operationaliserad utifrån exempelvis teoriperspektiv som etnicitet, genus eller klass, innebär detta att man har en deduktiv ansats vilket närapå diskvalificerar den induktiva ansatsen som livsberättelsen ändå utgör.

Figur 4.1 Ett sätt att förstå vad avhandlingsupplägget inte innebär och vad det innebär.

Att läsa och förstå avhandlingen utifrån alternativ B leder till att arbete blir ett studieobjekt som underordnas livsberättelsen. Det specifika forskningsintresset blir livsberättelsen och i dess extrema form skulle analysen enbart vara fokuserad på exempelvis ren konversationsanalys eller ren lingvistik. Arbete skulle här bli ett studieobjekt bland många andra.

Alternativ A och B framställs i deras extremaste former. Gemensamt för dem är att både livsberättelsen och arbetet kan anta formen som forskningsintresse. Istället bygger mitt avhand-

lingsupplägg på alternativ C. Utifrån detta synsätt har istället livsberättelsen och inställningen till och betydelsen av arbete ett förhållande där de förutsätter varandra. Livsberättelsen ska i detta alternativ ses som en metod för att kunna förstå människors förhållande till arbete genom hela livet.

Inom forskning används huvudsakligen två ansatser, en induktiv som bygger på upptäckandets väg och en deduktiv för slutledning som handlar om bevisandets väg (Starrin *et al* 1991). Med en deduktiv ansats studeras forskningsobjektet oftast med ett utifrånperspektiv, dvs. forskaren håller viss distans till objektet. Man utgår ifrån en hypotes kopplad till en teori och försöker bevisa hur relationerna mellan olika omständigheter förhåller sig i verkligheten. Oftast används en kvantitativ metod. Med en induktiv ansats studeras forskningsobjektet oftast med ett inifrånperspektiv, dvs. forskaren håller viss närhet till objektet. Man utgår från upptäckter i verkligheten som sammanförs till allmänna principer, vilka i sin tur kan sammanföras i en teori, en kvalitativ metod är då vanlig (Olsson & Sörensen 2001). Utifrån den sistnämnda ansatsen ställer jag inga hypoteser om utfallet av livsberättelsen, som är intervjupersonens respons vid forskningsintervjun. Enligt Kvale (1997) är ämnet för en kvalitativ forskningsintervju subjektens upplevda värld och dennes relation till densamma. Intervjun är en konstruktionsplats för kunskap där kunskap inte finns inuti eller någonstans ute i världen, utan istället existerar mellan personen och världen. Forskningsintervjun är inte ett samtal mellan jämställda parter, eftersom det är forskaren som definierar och kontrollerar situationen. Vid tolkningsarbetet är syftet att beskriva och förstå centrala teman i personens erfarenheter.

Mishler (1986) hävdar att en del kvalitativa forskningsintervjuer som exempelvis enbart utnyttjar färdiga frågeformulär systematiskt missar och utestänger delar av intervjupersonens tankar och upplevelser. Ett sätt att undvika detta är att låta intervjupersonen själv berätta och sedan utnyttja dessa berättelser för analys. Ett utmärkande drag för en analys av berättelser är enligt Riessman (1993) att den bygger på en berättelse (personal narrative) där en person i en konversation tar lyssnaren tillbaka till det förgångna och rekapitulerar vad som hände och gör en poäng av det och menar att berättelseanalys:

... takes as its object of investigation the story itself... The purpose is to see how respondents in interviews impose order on the flow of experience to make sense of events and actions in their lives... Analysis in narrative studies opens up the forms of telling about experience, not simply the content to which language refers. We ask, why was the story told that way? (Riessman 1993, s. 1–3).

Enligt Patton (1980) kan analysarbetet beskrivas som en process vilken har till syfte att skapa ordning i datamaterialet och organisera det i mönster, kategorier eller andra beskrivningsenheter. Tolkningen innebär att foga mening och signifikans till analysen och förstå de beskrivande mönstren och upptäckta relationer mellan dem.

4.2 Livsberättelsen som metod

Avsnittet handlar om vad en berättelse är, hur begreppet berättelse kan studeras och analyseras. Därpå följer ett avsnitt som behandlar begreppet livsberättelse som berättelse och mina metodreflektioner.

Den sociologiskt biografiska forskningstraditionen har sitt ursprung i den amerikanska pragmatismen vid University of Chicago kring sekelskiftet. Ett klassiskt exempel inom sociologins biografiska forskning är *The Polish Peasant in Europe and America*, som publicerades mellan 1918–1920 av Znanieckis och Thomas (1996). Detta är det första verket inom sociologin som använder levnadshistorier som huvudkälla. Forskarna använde sig bl.a. biografitävlingar, där man i tidningsannonser ombad människor att skriva om olika ämnen, där ett hand-

lade om: "life as a peasant". I den amerikanska traditionen skapade man en människas livshistoria baserad på "personliga dokument" som inte bara inbegrep muntliga och skriftliga självbiografier utan även brev, dagböcker, personliga minnesanteckningar och intervjuer (Bertaux & Kohli 1984).

Under efterkrigstiden kommer den biografiska forskningen något i skymundan. I stället är det funktionalismen och kvantitativt inriktad forskning som dominerar (Bernler & Bjerkman 1990, s. 57). Det är inte förrän i slutet på 1970-talet som biografisk forskning ges ett förnyat intresse inom flertalet av samhällsvetenskapliga ämnesområden (Bertaux 1983, s. 7–9). Enligt Bertaux är syftet med det biografiska projektet att synliggöra de sociala, ekonomiska, kulturella och historiska krafter som skapar, förändrar och träder in i levd erfarenhet. Biografisk forskning kan därmed visa hur sociala förhållanden, subkulturer och familjemönster återspeglar sig i människors liv.²³ Denzin (1989) påpekar i detta sammanhang sociologins roll som språkrör, som utgivare av livsberättelser för en bred publik speciellt vid studier av utsatta grupper som t.ex. avvikande, prostituerade, fattiga alkoholister och immigranter. Den muntliga historieforskningen eller oral history är en metod, vilken gränsar till life history metod, där speciellt socialhistoriska frågeställningar är i fokus. Ett mål för den muntliga historieforskningen är att med biografiska data rekonstruera historien (Thompson 1980).

Hydén (1997, s. 16) skriver att många av tradition uppfattar den skrivna och tryckta romanen eller novellen som en modell för vad en berättelse är. Inom samhällsvetenskapen som i stor utsträckning arbetar med muntliga berättelser har det vuxit fram en medvetenhet om att denna typ av berättelse skiljer sig ifrån den skrivna. Skillnader vad gäller formell bearbetning, närvaro respektive frånvaro av icke-verbala aspekter i framställningen och möjligheten att korrigera ordval och uppbyggnad.

Vad menas då med berättelse? Mishler (1997, s. 68) anser att en *berättelse* eller en narrative är "en redogörande framställning som har till syfte att åskådliggöra en sammanhängande sekvens av händelser". Termen berättelse översätts ofta från engelskans *narrative*. Det råder oenighet bland forskarna om en precis definition av det engelska begreppet narrative. Adelswärd (1991, s. 2) anser att den engelska termen narrative har en mer övergripande innebörd i jämförelse med den svenska termen. Den engelska termen inbegriper en rad skilda sätt att skildra något såsom anekdot, rapport, redogörelse, plan, reportage, ögonvittnesskildring, historia och berättelse. Enligt Lieblich *et al* (1998) definieras begreppet narrative som:

"discourse, or an example of it, designed to represent a connected succession of happenings" (Lieblich *et al* 1998, s. 2).

Berger och Luckmann (1979) ställer sig kritiska till den överdrivna betydelsen av det teoretiska tänkandet i samhället och historien:

"De teoretiska formuleringarna av verkligheten, de må vara vetenskapliga eller filosofiska eller till och med mytologiska, återger inte uttömmande vad som är 'verkligt' för medlemmarna i ett samhälle" (Berger & Luckmann 1979, s. 24–25).

---

²³ Bertaux (1983, s. 29) skriver i kapitelinledningen beträffande sitt närmande till biografisk forskning: "Once I was a positivist. I thought sociology could become a true science, and I was eager to make it more scientific. I thought 'the more you quantify, the better'. I thought: enough with social philosophy, down with abstract theorization. Lets us go to the facts! I had been trained in mathematics, physics, electronics and computers. I had worked five years as a research scientist in feeding systems theory and applications, and in artificial intelligence. I thought I knew what science was about..."

Fokus bör enligt Berger och Luckmann istället vara på vad människor ”vet” är ”verklighet” i det vardagsliv de lever utan eller före teorier. ”Med andra ord måste ’common sense’ – kunskap, grundad på vardagligt sunt förnuft ... stå i centrum i stället för ’idéer’.”

Shay (1994) som bedriver berättelseforskning i samband med rehabilitering av krigsveteraner har också en något skeptisk inställning till att lyssna på och tolka en persons livsberättelse utifrån tidigare etablerade teoretiska förbehåll:

”All too often, however, our mode of listening deteriorates into intellectual sorting, with the professional grabbing the veterans words from the air and sticking them in metal bins. To some degree that is institutionally and educationally necessary, but listening this way destroys trust. At its worst our educational system produces counsellors, psychiatrists, psychologists, and therapists who resemble museum-goers whose whole experience consists of mentally saying, ‘That’s cubist! ... That’s El Greco!’ and who never see anything they’ve looked at. ‘Just listen’ say the veteran when telling mental health professionals what they need to know to work with them. Passages of narrative here contain the particularity of individual men’s experiences, bearing a different order of meaningfulness than any categories they might be put into” (Shay 1994, s. 4–5).

Hydén (1997, s. 14) anser att inom ramen för ett konstruktionistiskt perspektiv betraktas språket som grundläggande för hur människor både uppfattar och framställer den sociala verkligheten. Detta medför att språkliga framställningar av vad vi uppfattar som sant och falskt eller rätt och fel kan studeras och analyseras som uttryck för samhälleliga värderingar och normer.

Sedan slutet av 1800-talet har en stark misstro mot mänskligt tal präglat samhällsvetenskaperna. Möjligheten till att förstå världen ur den andres perspektiv hämmades av denna hållning. Hydén (1997, s. 9–10) menar att samhällsvetenskapernas intresse för berättelser under de senaste decennierna återigen har ökat. ”Uppenbarligen finns vare sig ’samhället’, ’sjukdomen’, eller ’självet’ bortom eller oberoende av de människor som lever i samhället, är sjuka eller upplever sig själva – utan i de berättelser som vi som lyssnare och medlyssnare får ta del av.” Nu handlar det inte om att försöka nå en social verklighet bortom berättelsen, utan intresset riktas istället mot berättelsen som sådan. Analysen av berättelser tar sin utgångspunkt i ett konstruktionistiskt perspektiv.

Lieblich *et al* (1998, s. 12–14) konstaterar att berättelseforskning inte är något ensidigt forskningsfält, vilket avspeglar sig i det stora antalet olika analyser av levnadsberättelser som de studerat. Utifrån denna mångfald, med möjligheter att läsa, tolka och analysera levnadsberättelser, presenterar de en modell för klassificering och organisering av olika typer av narrativ analys. Modellen, en matris med fyra perspektiv på berättelseanalys, bygger på två av varandra oberoende dimensioner med ändpolerna: *holistic–categorical* och *content–form*. Vid berättelseanalys enligt ett *holistic–content* perspektiv används oftast en individs hela levnadsberättelse med fokus på berättelsens innehåll. Separata delar av en levnadsberättelse kan också användas och vanligtvis utgår man då från öppnings- eller avslutningsdelen av berättelsen. Forskarens fokus ligger på analysen av den valda delens innebörd i förhållande till resterande delar eller till berättelsens helhet. Berättelseanalys utifrån perspektivet med *holistic–form* använder även den oftast en individs hela levnadsberättelse, men fokuserar istället på berättelsens intrig (plot) eller berättelsens struktur. Frågeställningar i detta perspektiv handlar vanligtvis om berättelsens utveckling och klimax. Utvecklas exempelvis berättelsen som en tragedi eller en komedi? Var utgår berättelsen ifrån, dvs. löper berättelsen kronologiskt fram till berättarens nuvarande situation eller exempelvis från en värdeladdad situation? Perspektivet med *categorical–content* på berättelseanalys använder vissa delar av en berättelse, men då hos en grupp individers levnadsberättelser. Man fokuserar på innehållet i den valda delen oberoende kontexten i hela levnadsberättelsen. Här finns vissa likheter med en innehållsanalys, där

man först bryter ned texten i relativt små beståndsdelar för att därefter behandla dem deskriptivt eller statistiskt. Berättelseanalys utifrån *categorical-form* perspektivet använder även delar av en levnadsberättelse hos en grupp individer och fokuserar på berättelsens intrig (plot) eller berättelsens struktur.

Kvalitetskriterier i berättelseforskning

Altheide och Johnson (1994, s. 485–487) hävdar att det ”gamla” sättet att värdera forskning bygger på kriterier med kända begrepp som reliabilitet, validitet, enkelhet, objektivitet och replikerbarhet. Dessa kriterier tillhör vanligtvis den kvantitativa forskningen och uttrycks i koefficienter av korrelationer eller liknande måttsatser.

Lieblich *et al* (1998, s. 171) anser att i det narrativa forskningsperspektivet antar man en tolkande utgångspunkt. De hävdar att det narrativa materialet, dvs. berättelsen – som verkligheten i sig själv, kan läsas, förstås, och analyseras på ett antal sätt. Enligt detta perspektiv är en alternativ tolkning av berättelsen inte ett tecken på ett dåligt forskningsresultat, utan det manifesterar istället berättelsens rika innebörd och bredden av forskares tolkningsmöjligheter. Lieblich *et al* (1998, s. 173) utgår från följande fyra kriterier vid utvärdering av narrativa studier: *Width: The Comprehensiveness of Evidence*. Denna dimension refererar till den innehållsmässiga kvaliteten hos intervjun, observationen, föreslagna tolkningarna eller analysen. Den narrativa studien bör rapportmässigt bestå av en mängd citat och förklaringar. Detta för att läsaren skall ha möjlighet att bedöma såväl innehållet i berättelsen som forskarens tolkning av berättelsen. *Coherence: The Way Different Parts of the Interpretation Create a Complete and Meaningful Picture*. Sammanhanget i berättelsen kan värderas både internt, i termer av hur de olika delarna passar samman, och externt gentemot tidigare forskning. *Insightfulness: The Sense of Innovation or Originality in the Presentation of the Story and Its Analysis*. Angränsande till detta kriterium är frågan om läsarens självinsikt. Har läsningen av analysen av livsberättelsen om en ”annan” individ resulterat i större insikt beträffande läsarens egna liv. *Parsimony: The Ability to Provide an Analysis Based on a Small Number of Concepts, Elegance or Aesthetic Appeal*. Detta kriterium relateras till förmågan att kunna skapa en litterär bedrift utifrån ett ibland relativt magert källmaterial. Wengraf (2001) för ett resonemang om intervjudesign vid berättelseforskning. Designen tar sin utgångspunkt i studiens syfte, vilket därmed påverkar valet av struktureringsgrad beträffande intervjuens djup och antal intervjuer. Wengraf (2001) menar att motsatsen till en helt strukturerad intervju är livsberättelseintervju med uppmaningen:

”I want you to tell me your life story, all events and experiences which were important for you, up to now. Start wherever you like” (Wengraf 2001, s. 121).

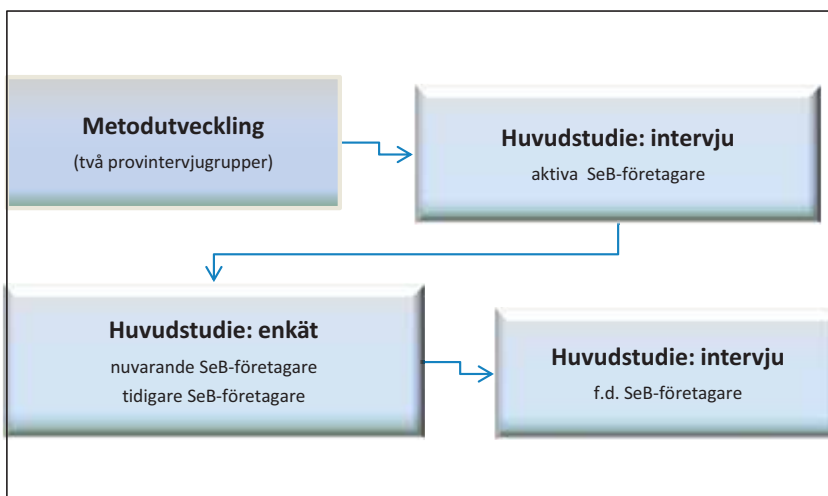
Denna intervjudesign kan erbjuda forskaren ett rikt datamaterial, men är tidskrävande att genomföra och analysera, vilket innebär att designen är begränsad i förhållande till antalet intervjupersoner. Lieblich *et al* (1998, s. 25–26) arbetade med ett stort antal intervjupersoner i en livsberättelsestudie av hur immigranter i Israel upplevt sin studietid. Insamlingen av data börjar med att intervjupersonen ombads, efter en kort introduktion, att dela in sitt liv i olika faser eller tidsperioder på ett papper. Intervjupersonen har full frihet att själv sätta rubrik på perioderna och tidsspännet, dvs. när den påbörjas och när den avslutas. Utifrån detta ombads personen att berätta om händelser och personer som varit betydelsefulla för denne. De uppmanades också att berätta om sig själva, vad de ansåg sig vara för personer och varför de valde att avsluta respektive period som de beskrivit. Wengraf (2001) benämner Lieblich *et al* (1998) intervjudesign som en semistrukturerad livsberättelsestudie. Jag har valt att arbeta med denna kvalitativa metod vilken utgår ifrån den semistrukturerade intervjudesignen som Lieblich *et al* (1998) använder vid studier av livsberättelser.

4.3 Forskningsprocess och metodutveckling

I detta avsnitt presenteras forskningsprocessen och studiernas genomförande. Avsnittet inleds med en översikt av forskningsprocessen. Två metodutvecklande provintervjugarupper leder till de två huvudsakliga intervjustudierna och en enkätstudie. Efter detta presenteras ingående studiernas genomförande vad gäller urvalsförfarande, datainsamlingsmetod, förmedlad information, beskrivning av intervjutillfället och databearbetningen.

Under våren 1998 tillhandahöll Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) Statistiktjänster uppgifter vad gäller de som startat företag via SeB ur AMS databas HÄNDEL.²⁴ Denna grupp om 67 personer, från en månad under 1994 i Östergötland, betecknas som provintervjugarupp och resulterade i *den första-* och *den andra provintervjugaruppen*. Under hösten 1998 tillhandahölls liknande registeruppgifter vad gäller SeB-företagare i Östergötland 1995 vilket resulterade i intervjustudierna: *aktiva* och *f.d. SeB-företagare*. Via Skattemyndigheten i Linköping tillhandahålls s.k. allmänhetsterminaler med medborgarnas deklarationsuppgifter. Med detta kontrollerades SeB-företagarnas persondata vad gäller inkomsttyp och adressuppgifter.²⁵

Forskningsprocessen består av fyra faser, dvs. metodutvecklingsfas och huvudstudier; intervjuer med aktiva SeB-företagare, enkätstudie, huvudstudie med f.d. SeB-företagare (se Figur 4.2). I studiens initialskede valde jag att provintervjua två grupper av företagare som bedrev aktiv näringsverksamhet från och med 1994. Syftet med provintervjuerna var att testa intervjuguiden (Bilaga 4). Huvudstudierna är förlagda till 1995 års SeB-deltagare. Metodutvecklingsfasen omfattar två provintervjugarupper. Huvuddatainsamlingsfasen omfattar därmed två intervjustudier och en enkätstudie.

Figur 4.2 Forskningsprocessens faser.

²⁴ För att nå SeB-företagare i Östergötland företagare kontaktades AF i Linköping vilket ledde vidare till på Länsarbetsnämnden i Linköping och sedermera till AMS Statistiktjänster i Stockholm.

²⁵ Syftet med avhandlingen presenterades initialt för ALMI Företagspartner AB i Linköping redan under hösten 1998. ALMI uppvisade ointresse för denna typ av studie och meddelade att de enbart var intresserad av incitament av ekonomisk beräkningsbar kvantitet. Enligt ALMI:s hemsida är bolagets uppdrag ”att främja utvecklingen av mindre företag som vill och kan växa och se till att fler nya livskraftiga företag kan starta. Det sker genom en kombination av affärsstrategisk rådgivning, kompetensutveckling och finansiering” (http://www.almi.se/Ostergotland/om_almi.asp 2002-01-26).

Intervjuguiden består av två delområden vilka båda utgör livsberättelsen i enlighet med Lieblich *et al* (1998). Jag betraktar hela intervjun som en livsberättelse, dvs. intervjupersonens utsagor som denne berättar vid livsloppsberättelsen och berättelserna om inställningen till SeB, se Figur 4.3 nedan. Den första delen handlar om livsloppet som utgör själva inramning- en av intervjupersonens liv. Livsloppet består av en livsloppsteckning och en livsloppsberät- telse. Den andra delen i intervjun handlar om en fördjupning av livsloppet kopplat till SeB- företaget. Utifrån det insamlade och analyserade intervjumaterialet konstruerades även en enkät. Den inledande delen (intervjumoment A och B), där jag som forskare intar en passiv roll, kan betraktas närmast som monologisk. Intervjupersonen ges möjlighet att fritt berätta om sitt liv, utan direkt inverkan från mig som forskare. Upplägget i intervjuns andra del liknar det som Mishler (1986, s. 96–99) benämner fokuserad intervju. Den fokuserade intervjun (in- tervjumoment C) handlar om hur arbetsrelaterade händelser inverkat på informantens var- dagsliv. Den andra delen av intervjun kan betraktas som mer dialogisk, där jag som forskare intar en mer aktiv roll.

Intervjumoment:	Livsberättelse		
	A	B	C
Intervjupersonen framställer:	Livslopps- teckning	Livslopps- berättelse	Intervjudialog beträffande arbetsrelaterade händelser
Resultat- presentation:	Kapitel 8	Kapitel 8	Kapitel 6, 7
Forskarens förhållningssätt:	Passiv	Passiv	Aktiv

Figur 4.3 Livsberättelsens beståndsdelar, presentation och forskarens förhållningssätt.

Metodutveckling – den första provintervjugruppen

AMS Statistiktjänst i Solna tillhandahöll en lista med 67 personnummer på personer som hade registrerats som SeB-deltagare under en månad i mitten av 1994. Listan kontrollerades gentemot Skattemyndigheten beträffande namn- och adressuppgifter. Sökningen visade att femton personer bedrev aktiv näringsverksamhet. Till dessa personer skickades ett presentationsbrev (se Bilaga 3). Då mitt forskningsintresse kan betraktas som brett, nämligen en persons livsberättelse, har jag valt intervjun som metod för datainsamling. Urvalsgruppen består av de tre första personerna som frivilligt ställde upp på att bli provintervjuade. Nedan presenteras de inledande utsagor som framkom under provintervjun och en analys av dem. Intervjuförfarandet under den första och den andra provintervjugruppen ligger till grund för huvuddatainsamlingsstudierna.

Ett brevutskick gjordes till gruppen med de femton företagen. I brevet presenterades mina avsikter och förhoppningen om att avtala en tid för sammanträffande och samtal (se Bilaga 3). Två veckor efter brevutskicket kontaktades de tre första personerna per telefon och datum för ett intervjutillfälle bestämdes. Denna grupp benämns i fortsättningen *den första provintervjugruppen*. Vid telefonkontakten beskrevs intentionen med studien utifrån presentationsbrevet och en mer beskrivande presentation gavs vid telefon- och intervjutillfällena. Företagen fick själva välja plats för var intervjun skulle äga rum. Alla intervjuer utom en bandades på kassetbandspelare. Företagaren som benämns *Amir* tillät inte ljudupptagning på bandspelare och istället dokumenterades detta med handskrivna anteckningar. Respektive intervjutillfälle va-

rade mellan en till två och en halv timmar. Intervjuerna transkriberades och textutskriften analyserades. Som tidigare nämnts informerades intervjupersonerna än en gång vid telefonkontakten och vid intervju tillfället enligt informationstexten på Bilaga 3. I denna första provintervjegrupp ingår det tre företagare; *Amir*, *Anita* och *Rolf*. De tre är födda på 1950-talet, alla är sambo och har hemmaboende barn. Intervjun inleddes med att företagarna fick beskriva dagsläget i deras företag. Ambitionen var att skapa förståelse för deras livsberättelse och nuvarande situation. Därefter hade jag för avsikt att arbeta utifrån Lieblich *et al* (1998) sätt för att erhålla personernas livsberättelser.

Det visade sig att de tre företagarna var verksamma inom helt olika branscher. I dagsläget hade en företagare (Rolf) anställd personal medan de två andra var enmansföretagare.

- Rolf [företagare]: Det här företaget är idag [företag] konsulter eller [företag] som man kallar det. Vår inriktning är idag mot [företag] och mot [företag] och dess modernisering. Vi är idag 18 anställda och ett antal fasta konsulter, ungefär 20–22 personer. Vi är idag fyra delägare som äger via ett [företag]. Våra konsultinsatser är dels utredningar på konstruktions och förutsättningsnivå. Det är också på montage, inte på själva monteringen, men däremot montageledning, idriftsättning och provsättning.
- Amir [företagare]: Ja, jag tillverkar [företag], alltså jag är grossist. Alltså... jag bygger och levererar [produkt] till [företag] och [företag]. Ja... ja, det går bra... Det går bra för jag och min familj klarar oss, ja...
- Anita [företagare]: Ja, mitt företag... Det är ju bara jag då. Jag ser mig inte som företagare, utan jag ser mig som [yrke]. Det är ju ett företag själva formen, men först ser jag mig som [yrke].

Alla tre angav att de blivit arbetslösa och därmed blivit SeB-företagare.

- Rolf [företagare]: Ja, från början så startade jag för egen del 1993, någon gång... Körde igång det här som ett enmansföretag och sedan har det successivt växt med både ägare och anställda. Det var så att säga ... Bakgrunden är från [företag] och... Dem skulle ... Ja så att säga, ja helt enkelt. Jag blev uppsagd! Man skulle dra ner på personalen och ... ja och då skulle jag göra något annat... och då gjorde jag det här.
- Amir [företagare]: Fem år har jag nu haft [företag], men först sålde jag i en [företag]. Det var första företaget. Man måste ju tjäna pengar för att leva på något, du vet. Det var tufft... och min A-kassa höll på att ta slut... De sa att de inte kunde ge mig mera A-kassa ... Jag ville inte gå till Socialen så jag började sälja [produkt]. Jag kände en svensk som han sa att det fanns en [företag] att köpa och jag köpte den. Jag fick sådant där företagsbidraget, du vet, Arbetsförmedlingen starta eget du vet i sex månader. Det hade aldrig gått om jag inte fått hjälp med pengar av mina släktingar, du vet. Jag hade [företag] i 7 år och sen jag sålde den och började med detta företag med [produkt].
- Anita [företagare]: Anledningen till... eller varför jag startade företag var för att jag blev arbetslös och fick starta eget-bidrag. Men... jag hade ju funderat tidigare då att jobba som [yrke]. Fast... det som gjorde att jag kom till skott var ju att tidningen där jag jobbade gick i konkurs. Ja... och sen var jag arbetslös och stämplade länge, sammanlagt ett halvår. Jag började snart då frilansa, då. Problemet är då att man inte får stämpla samtidigt som man frilansar, va. Men sen då när jag skulle få starta eget-bidraget... För att kunna få det så måste jag bevisa att jag kunde klara mig som [yrke], så det är liksom ett moment-22. Ja jag hade föräldraledighet att ta ut, så då tog jag ut det på halvtid och så frilansade jag samtidigt på halvtid, så då stämplade jag inte alls då under den perioden. Sen då, då kunde jag när jag var arbetslös igen kunde jag visa på att jag kunde klara av att bli företagare. Så jag hade egentligen inte alls behov av starta eget-bidrag när jag fick det. Jag hade gjort det här innan, ja... I och för sig, jag har sökt ett jobb efter det jag blivit arbetslös. Som jag ser det var egenföretagandet min enda chans för att kunna stanna kvar här i [ort]. Jag trivs ju med att jobba så här.

Fram till instruktionen om livsberättelsen förlöpte intervjuerna utan problem. De tre intervjupersonerna visade sig intresserade av vad jag hade informerat om beträffande min forskning. De var positivt inställda till att få medverka i studien. De svarade på det jag frågade om och var villiga att gå vidare med intervjun. Det huvudsakliga syftet med intervjuerna var att få tillstånd en livsberättelse, dvs. personen skulle berätta om händelser sitt liv i en sammanhängande kronologisk ordning. Instruktionen som gavs efter att första frågan om företagets dagsläge ställts, löd som följande:

- ”varje persons liv kan skrivas ned som en bok. Jag skulle vilja att du nu tänker på ditt liv som att du skrev en bok. Tänk på att en bok innehåller olika kapitel (samtidigt delades Stödmodell för livsberättelse ut, Bilaga 4) Skriv ned årtalen på raderna till vänster – från det du föddes. När avslutades denna period? Fortsätt till nästa tidsperiod i ditt liv tills dagsläget. Tänk nu på en titel för respektive kapitel och skriv detta i den högra kolumnen”.

Reaktionen dröjde och de blev mycket förvånade. Alla tre grimaserade på olika sätt, höjde ögonbrynen och ryggade till, spände ögonen i mig osv. Efter en kort stund och grimaserande vägrade alla tre att delge sin livsberättelse. Nedan följer de tre intervjupersonernas utsagor.

- Rolf [företagare]: Liv?... Oj då. Det var ju ett övergrepp, höll jag på att säga. Nej, det vet jag inte om jag kan göra så här på rak arm, så att det blir ... så att du har någon nytta av det...
- Amir [företagare]: Va... .. Nej, fan heller! Jag är väl ingen författare eller...? Nej, jag har aldrig på mig själv tänkt på detta sättet. I en bok kanske, men ska jag göra en bok... vet du. Du skrev i brevet att vi skulle tala om mitt företag och nu vill du prata om annat?
- Anita [företagare]: ... Nej... jag vet inte det... vad har... du säger ifrån det jag föddes... Vad har min barndom med mitt frilansande att göra? Jag trodde att det skulle handla om det här med SeB, eller vad säger du?

Jag blev till en början helt ställd efter vad de svarat. De följde inte alls min intervjumall vilken till stor del var uppbyggd enligt Lieblich *et al* (1998) sätt att bedriva livsberättelseforskning. Jag övervägde här om intervjun skulle avbrytas helt och hållet eller om jag skulle söka annan information. Jag valde återigen att försöka få tillstånd en livsberättelse.

Dialog med Rolf:

- I: Men varför inte? Kan man inte se på sitt liv som man genomgått olika faser fram till dagsläget?
- Rolf [företagare]: Jag har över huvudtaget inte reflekterat... eller jag är inte sådan ... eller så att jag håller på att göra bokslut på det viset så att jag kan tänka ... att sätta rubriker på sådär. Utan det får jag ju tänka efter då...
- I: En enkel indelning som man ibland kan höra berör ju faser som barndomen, skolan osv.
- Rolf [företagare]: Ja, men det vet du ju redan. Det har ju alla!
- I: Det är jag medveten om många har men hur ser det ut för dig efter det? Hur skulle du vilja beskriva ditt liv i faser eller tidsperioder?
- Rolf [företagare]: Ja... Nej jag vet inte riktigt vad ...

Dialog med Amir:

- I: Nej, du ska inte skriva någon bok, utan bara kort beskriva tidsperioder i ditt liv. Hur skulle du vilja beskriva ditt liv i olika perioder?
- Amir [företagare]: Det var väl om företag du fråga om? Du skrev och prata ju om mitt företag...
- I: Jo, men kan du beskriva ditt liv innan du blev företagare och så kan vi prata om företaget sedan?
- Amir [företagare]: Jag förstår inte vad du menar... varför tidsperioder... jag arbetar ju i mitt

Kapitel 4 – Metod, forskningsprocess och genomförande

företag nu.

Dialog med Anita:

- I: Jo, det ska det också göra, men som jag sade i inledningen så var jag intresserad av att ta del av hela resan fram till företagandet, dvs. ditt perspektiv på det du varit med om i ditt liv fram till dagsläget som för närvarande även innehåller ditt egenföretagande.
- Anita [företagare]: Fylla i papper... som [yrke] så använder jag inte ens bandspelare när jag gör intervjuer, men... Här är det ju okej om du vill ha bandspelare så... men att fylla i det här papperet... Kan vi inte bara prata på så får vi se hur det går? Som jag ser på mig nu så jag ju [yrke] för tidigare jobbade jag ju som också som [yrke]

Vid det här laget beslutade jag att inte försöka erhålla deras livsberättelser då de vägrade på ett eller annat sätt att delge den. Jag ville heller inte avbryta intervjun, utan beslutade att söka annan information med perspektiv på arbete, fritid, arbetslöshet och företagandet.

Dialog med Rolf:

- I: Vad är egentligen arbete för dig?
- Rolf [företagare]: Jo, egentligen är jag nog som en... i det fallet som en lite mera, alltså som en... lite bonde över det hela. Att arbetet är ju, så att säga, en integrerad del av tillvaron och personen. Alltså, det är svårt och skilja... Det hänger så nära ihop, alla sakerna man gör och arbetet här... däri. Däremot måste man ju naturligtvis dra rågångar... När man kommer hem får man ju stänga av telefonen osv., men likt förbaskat så hänger ju arbete och fritid ihop. Det gör det ju

Dialog med Amir:

- I: Vilka andra erfarenheter har du av arbete?
- Amir [företagare]: Jag jobbat på [företag]. Bygga däck. Det var tungt och mycket smutsigt, du vet. Stora traktordäck... hemskt. Detta jobbet fick jag efter att ha gått arbetslös några månader, du vet. Det var lite lättare att få jobb som utlänning i Sverige på mitten på 1970-talet. Jag och min bror komma från [land].
- I: Hade du arbete i [land] och i så fall, vad arbetade du med?
- Amir [företagare]: Jag hade jobb på en restaurang som kock.
- I: Varför kom du till Sverige?
- Amir [företagare]: Ah, du vet. Vi [folkslag] har det svårt att leva bland [folkslag] och [folkslag]. Min bror ville inte göra militärtjänst, så vi flydde till [land].

Dialog med Anita:

- I: Hur ser du på arbete och fritid om du jämför perioden då du jobbade med nuläget som egenföretagare?
- Anita [företagare]: Ja, arbete och fritid, de går i varandra mera nu då va. När jag tidigare jobbade på [företag] då jobbade jag där och sedan var jag ledig och kopplade av. Nu kopplar jag väl aldrig av i princip.
- I: Vad menar du med att inte koppla av, vad tänker du på då?
- Anita [företagare]: Artiklar som skall skrivas och... ja, för mig handlar det hela tiden om att hitta nya artiklar att skriva om. Detta pågår ju alltid, även på sommaren då jag egentligen verkligen är ledig. Det tror jag är väldigt vanligt för företagare och speciellt när man sitter hemma och jobbar.

Efter att ha genomfört tre intervjuer i den första provintervjugruppen modifierade jag kontaktproceduren och intervjudesignen. Orsaken var att de tre individerna inte delgav sin livsberättelse. Tre ofrivilligt frivilliga företagare ställde frivilligt upp på intervju, men var ovilliga att delge sin livsberättelse. Vid de tre påföljande intervjuerna i *den andra provintervjugruppen* delgavs livsberättelserna.

Metodutveckling – den andra provintervjugruppen

Den andra provintervjugruppen består av ytterligare tre personer som frivilligt ställde upp på att bli intervjuade. De tre personerna valdes i likhet med den första provintervjugruppen utifrån listan med 67 personnummer på personer som hade registrerats som SeB-deltagare under en månad i mitten av 1994. Utifrån de erfarenheter som gjorts i samband med den första provintervjugruppen, beträffande intervjupersonernas vägran av att delge sin livsberättelse, ändrades ordningen vad gäller frågeområdena. Den andra provintervjugruppen bestod av följande personer: Martin född på 1940-talet, Hans född på 1950-talet och Emil född på 1960-talet år. De är sambo och har hemmaboende barn. Intervjuerna inleddes med instruktionen att delge deras livsberättelse enligt stödmallen (Bilaga 4). Reaktionen dröjde inte länge, utan alla tre delgav sina livsberättelser. Ett gemensamt mönster för deltagarna var att de avgav en relativt kortfattad livsberättelse när de fyllde i stödmallen med tidsperioder och rubriker på tidsperioderna. Utsagorna enligt de tre intervjupersonerna i den andra provintervjugruppen lyder som följande.

- Martin [företagare]: Ja, 1945 och sen kan man säga då att fram till skolstarten... 52... vad är det då... barndom, ja det är väl en rätt bra beskrivning. Jag ska skriva ned samtidigt. Sen från 52, då är det ju då skola, grundskola kan man väl säga. Fram till... 59... då är det obligatorisk skola. Sen, 60 till 62, då är det realskola. Jag har gått den långa vägen. Sen 66... är det ekonomiutbildning som hamnar där. Jag har gått handelsgymnasium 3 år... 66 till 67 värnplikt, det är väl en bra rubrik. 67 till... ja vad ska vi säga... 72 så skriver jag arbete... vad ska vi kalla det? Det är också arbete offentlig sektor sätter jag på nummer två, medan jag letar efter ett bra ord här... Jag jobbade ett tag inom Landstinget här 1,5 år. Vad heter motsatsen? Privat, ja, och sen 74 till... 92 så sätter jag också arbete privat sektor. Så sätter vi 93 till och med 94, det är ett år, då var jag arbetslös... och sen 94 till vidare... egen företagare. Det är några rubriker...
- Hans [företagare]: Tidsperiod... det är ju svårt att sätta sig med papper och penna i handen och ange olika tidsskeden i sitt tidigare liv och dela in det i olika rubriker, men man kan ju skriva första... det är ju alltså Barndom va... och så kan vi fylla in tiden sen. Sen har du Ungdom... och sen har du då Utbildning... sen har du Arbetsliv... därefter så har du Erfarenhetsanskaffning... hoppas att du kan läsa min... och sen har du Vidareutbildning... sen kan man väl säga att du gör en Utvärdering... och här kommer valet, va... anser jag, Vad ska du göra med ditt liv? Sen väljer du... sen är det Framåt. Nu har jag... inte skrivit in tidsperioden... men jag kan förklara för dig. Det här har jag ju inte sett, så jag kan ju förklara för dig hur jag tänker...
- Emil [företagare]: Om vi säger från noll till... ja vad ska jag tänka mig... fem år då. Man kan säga från fem till ungdom, barndom har jag skrivit här, ungdom fem till ska vi säga femton och från femton då tänker jag då när grundskolan är över då till 18 år, då va från 18 till 21 och... Från 21 till 23 det var väl då jag gick erfarenhetsanskaffning och... Från 23 till 26 då kan jag tänka mig att jag gick på utbildning här på universitetet. Jag gjorde en utvärdering från 26 till 28 och när jag var 28 då väljer jag och byter arbetsgivare... och när jag då är 30 till 33 så var jag arbetslös... Sen väljer jag entreprenörsform...

Emil gjorde inte samma korta summeringsförfarande av tidsperioderna som Martin eller Hans inleddes med. Här fanns det ett behov att bistå Emil med förtydligande frågor kring tidsperiodernas längd och rubrik då denne uppvisade svårigheter med detta. Nedan exemplifieras detta med intervjuens inledande dialog.

- I: Du föddes ju någon gång?
- Emil [företagare]: Nja, [årtal], ja det är en mycket bra årgång... Ja, vad ska en sätta sen... En började skolan [årtal] då... måste det väl ha blivit va... [Och på dagis var du ju också!]²⁶ Nej,

²⁶ Intervjun med Emil gjordes i hans hem, där även hans sambo och fyraårige son befann sig. Emils sambo tog sig friheten att vid flera tillfällen under intervjun ge sin syn på Emils liv och händelser. Min avsikt var att endast

Kapitel 4 – Metod, forskningsprocess och genomförande

det vet jag inte vad det är!

- I: Vad skulle du vilja kalla den här perioden sen du föddes fram till... om du sätter en rubrik?
- Emil [företagare]: Nja, få väl skriva barndom... för det var ju... om man säger... morsan och farsan hade ju gården... så en var ju hemma, då var det ju inte så aktuellt med barnomsorg och dagis och sånt där... här ute, utan det var ju att vare hemma, så det kan jaa... jo, vi skriver barndom
- I: Och den pågår fram till?
- Emil [företagare]: Ja, vad var det? En kan ju säga att den höll på till en börje skolan och det gjorde jag alltså [årtal] ... måste det ha blivit. Första examen var [årtal]. Jaa, vad ska en skriva sen...
- I: Vad har det hänt sen?
- Emil [företagare]: Sen började den förbannade skolan!... kan en ju säga då... och där gick en ju alltså till... Vad blir det... till [årtal] va? Det här måste en ju räkna mää va. Det här var ju besvärligt så här på morran... .. Jo, [årtal] slöt en! Ja... skoltid... .. Ja, en kan ju skriva skoltid för det var ju det... som gällde. En gick ju över om en säger hemifrån vad en kunde göra mer och mer i ålder... I början fick en bare köre ved och ved och sen fick en gå över lite mer, vet du och arbete lite mer på vanligt... men sen... Ja, sen börje en ju att arbete... [årtal] .... [årtal] till [årtal] då var jag ju bonddräng och högg i skogen... .. [årtal] då började jag på [företag] och jobbe. Vad skriver en då?...
- I: Vad gjorde du där?
- Emil [företagare]: [Yrke]... och där var jag alltså fram till [årtal] ... [yrke] måste vi skriva för... skogen. För det var ju inte bara maskiner, utan det var ju motorsågar och allt, från att slipe yxor upp till skruve nye [maskiner]... och [maskiner] hade vi mycket... Det är ju den här [företag] ... som ska läggas ner [årtal], var det ju. Det var där jag jobbe på den... när det var på uppväxt så att säga. När de började öka allting då. För jag var först, ja det var en på verkstan då jag tog över jobbet efter [årtal] då. Jag var ju inte så gammal då, men jag fick ett direkt... men sen under den tiden då till [årtal] så hade de ju ökat så då var vi en. två... tre... vi var fem anställda på [yrke] så mycket växte om man säger det under den tiden. Så sen var det dags att gå därifrån för då vart det för stort...

Gemensamt för intervjupersonerna i den andra provintervjugruppen var att alla delgav någon slags kortversion av sin livsberättelse med tidsperioder och benämningar. Deras livsberättelser skall här inte betraktas som färdigberättade, utan som en initial struktur och underlag för det fortsatta berättandet. Intervjupersonerna valde därefter på eget initiativ att förklara och utförligt exemplifiera vad de hade erfaren under sitt liv kopplat till de olika tidsperioderna. Intervjupersonen fick ta ställning och berätta om händelser och personer som denne ansåg som viktiga eller betydelsefulla under respektive tidsperiod.

Metodutveckling – analys av provintervjugrupperna

Hur kan man förstå detta metodproblem utifrån den sociala interaktionen som uppstår mellan forskare och intervjuperson? Låt oss studera och analysera interaktionen med hjälp av några av Goffmans begrepp. Goffman (1994) skriver i *Jaget och maskerna* att han inte så mycket har för avsikt att studera människorna och deras ögonblick, utan mera ögonblicken och deras människor. Goffman har studerat social interaktion och använder sig av begrepp som lånats från teatern för att analysera social interaktion. Med social interaktion menas individernas ömsesidiga inflytande på varandras handlingar och sätt att fungera när de befinner sig i varandras omedelbara fysiska närvaro. Han betraktar socialt liv som om det utfördes av olika aktörer på en eller flera teaterscener. Han menar att det sätt som vi agerar på styrs av de olika roller vi innehar vid en viss given tidpunkt och använder olika former av intrycksstyrning för att andra ska reagera på ett önskvärt sätt. När en individ eller aktör möter en annan aktör projicerar denne sin definition av situationen. I en idealisk situation finns det en enighet bland de individer som interagerar om hur verkligheten är beskaffad. Vanligt är att de olika individerna

---

intervjua Emil som startat företag, inte hans sambo. Emils sambo var här mer intresserad av sin "biroll" vid intervjun än som mamma åt sin son som sökte uppmärksamhet.

undertrycker vissa åsikter och agerar i strävan att nå en slags samstämmighetsnivå. Denna nivå benämner Goffman som en preliminärt fungerande enighet. Den skapas för att man ska kunna fortsätta att kommunicera, men kan senare komma att modifieras. Trots att det finns möjlighet att justera den första tillfälliga situationsdefinitionen menar Goffman att det är viktigt att den initiala definitionen fungerar relativt bra eftersom det för initiativtagaren kan vara svårt att göra stora förändringar, utan att förlora sin trovärdighet. Människor har enligt Goffman intresse av att styra andras intryck och den gemensamma situationsdefinitionen. Goffman använder sig av begreppet roll eller framträdande och med det avser han strategier för intrycksstyrning som upprepas i olika situationer. Goffman skiljer mellan två typer av budskap, avsiktliga budskap (uttryck som människan medvetet sänder ut) och oavsiktliga budskap (uttryck som människan överför, t.ex. kroppsspråk och mimik). De överförda uttrycken förmodas vara oavsiktliga och genom att manipulera dessa kan man påverka andra för att etablera en situationsdefinition. Han använder sig också av begreppen ärligt och cyniskt rollspel. Med ärlig aktör avses den person som inte är medveten om att det är en roll han spelar, utan identifierar sig med rollen. Med cynisk aktör avses en individ som är på det klara med att han spelar en roll och att han inte är identisk med rollen.

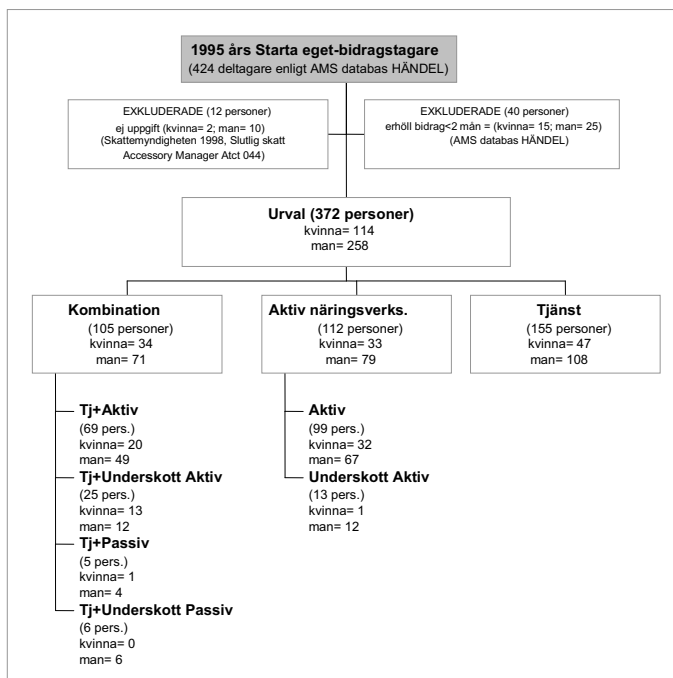
Alla sex individer hade fått samma information via presentationsbrevet beträffande mitt forskningsintresse och förväntningar på deras roll i studien. Den första situation där forskare och intervjuperson interagerade var per telefon, då förtydligande information gavs och datum för intervju bestämdes. Såväl presentationsbrev som information vid telefonkontakt och intervjutillfälle är en form av intrycksstyrning utifrån min roll som forskare. Med intervjupersonerna i den första provintervjugruppen valde jag att börja intervjun med frågan om företagets dagsläge. Min avsikt var att etablera en preliminärt fungerande enighet som skulle ligga till grund för en gemensam situationsdefinition. Jag utgick ifrån att det skulle vara svårare att direkt börja tala om livsberättelsen än att tala om företaget. Företaget och företagandet kan uppfattas som mer neutrala ämnen av individen än vad privata och intima upplevelser kan göra. Den preliminärt fungerande enigheten etablerades initialt med frågan om företaget i dagsläget. När jag övergick till delen beträffande livsberättelse vägrade alla tre i den första provintervjugruppen att tala om detta. I samband med detta ögonblick upphörde mitt budskap att vara avsiktligt under en kort period. Intervjupersonerna hade en helt annan uppfattning beträffande situationsdefinitionen än vad jag hade. Man ansåg att det vi skulle tala om endast skulle handla om företagandet och inte alls om något annat. Detta kan förefalla vara konstigt. De hade ändå erhållit information vid tre tillfällen om att intervjun skulle handla om såväl resan fram mot ett eget företagande som om själva företaget. Troligtvis hade min intrycksstyrning inte påverkat dem "tillräckligt". Detta blev bara tydligare i dialogen beträffande de upprepade försöken att få till stånd en situationsdefinition och därmed en nystart på livsberättelserna.

Fram tills dess att den första provintervjugruppen vägrade delge sin livsberättelse uppfattade jag mig som en ärlig aktör och identifierade mig med rollen som livsberättelseforskare. Jag blev därefter en cynisk aktör, medveten om min roll som forskare och spelade därför rollen som företagsforskare. Jag tvingades mer eller mindre att "övertyga" intervjupersonerna med denna roll. Alternativet hade varit att avbryta intervjun. Som cynisk aktör eller som företagsforskare ställde jag därför frågor som utgick ifrån arbete och företag. Det intressanta är att delar av intervjupersonernas svar i den första provintervjugruppen tangerar vad som skulle kunna ha berättats i ett livsberättelseperspektiv. I den andra provintervjugruppen etablerades en preliminärt fungerande enighet i samband med att intervjun påbörjades. Intrycksstyrningen vid telefonkontakten och instruktion om livsberättelsen resulterade i att en gemensam situationsdefinition lyckades. En direkt erfarenhet ifrån den ovan beskrivna metodutvecklingsfasen är att telefonkontakten är ett viktigt tillfälle som ligger till grund för resterande kontakter med

individ. Man bör vara överens om en grundläggande situationsdefinition beträffande kommande intervjutillfällen. På det viset kan stormoment minimeras. Utifrån Goffmans perspektiv på social interaktion vad gäller ovanstående metodproblem vill jag lyfta fram två slutsatser. Den preliminärt fungerade enigheten måste etableras i syfte att nå en gemensam situationsdefinition för att intervjupersonen ska delge sin livsberättelse. Avsiktlig intrycksstyrning fungerar, men bör tillämpas med ett homogent budskap vad gäller forskningsområdet.

4.4 SeB-företagare i Östergötland från 1995

I detta avsnitt beskrivs populationen och inkomsttypen de deklarerat tre år senare. AMS Statistiktjänst i Solna tillhandahöll en lista ur databasen HÄNDEL med 424 personnummer med personer som hade registrerats som SeB-deltagare under 1995. Vid ytterligare granskning av registeruppgifterna framkom det att några personer endast hade erhållit bidraget under ett par dagar och senare övergått till annan arbetsmarknadspolitisk åtgärd. I den föreliggande populationen var det 40 personer som erhöll SeB i mindre än två månader. Uppgifterna visade att personerna per definition hade erhållit bidrag och registrerats som SeB-deltagare. Presumtiva sökande har möjlighet att erhålla SeB i sex månader, men endast om de av AF bedöms som seriösa och har förutsättning att etablera och driva företag. Denna revidering görs vanligtvis efter två månader. Dessa exkluderades och motivet för avgränsningen handlar om att de inte kan betraktas som seriöst etablerade företagare. En ytterligare avgränsning om tolv personer gjordes i samband med sökningen i Skattemyndighetens databas ”Slutlig skatt”, Atct 044. Här saknades uppgifter om tolv personer, dvs. uppgifterna var ej tillgängliga p.g.a. sekretesskäl. Urvalet i studien uppgår därmed till 372 personer (Figur 4.4).

Figur 4.4 1995 års SeB-deltagare fördelat på inkomsttyp under 1998 (Skattemyndigheten Atct 044, AMS databas HÄNDEL).

Av Figur 4.4 (s. 68) framgår det tre kategorier av inkomsttyper: aktiv näringsverksamhet, tjänst och en kombination av de två inkomsttyperna. Drygt en tredjedel av urvalet återfinns i kategorin *Tjänst*, dvs. dessa personer är ej längre företagare och har därmed annan inkomsttyp.²⁷ De övriga personerna som uppgett att de har inkomst via någon form av företagande, är relativt jämt fördelade på de två andra kategorierna. I kategorin med inkomst via *Aktiv näringsverksamhet* är det en fjärdedel som har underskott av aktiv näringsverksamhet. Kategorin med *Kombination* består av de personer som uppgett att de kombinerar inkomst via tjänst med antingen aktiv- eller passiv näringsverksamhet.

Mitt urval för intervjustudierna av SeB-deltagare bygger på Skattemyndighetens kategorier *Aktiv näringsverksamhet* och *Tjänst*. Det handlar om att individen antingen helt och hållet försörjer sig via företagandet eller inte alls. I studiens initialskede valde jag att intervjua en grupp med företagare som bedrev aktiv näringsverksamhet. Fokus riktades därmed på de 112 personer som uppbar inkomst via aktiv näringsverksamhet, dvs. de som var företagare efter tre år. Därmed exkluderades de tretton personer som deklarerade ett ekonomiskt underskott vid aktiv näringsverksamhet, enligt Figur 4.4 (s. 68). Bland de 99 personerna som bedrev aktiv näringsverksamhet i Östergötland uppgick inkomsten från bara några få kronor till flera hundra tusen kronor. Urvalsgruppen avgränsades till att omfatta dem som hade redovisat en taxerad inkomst som översteg 100 000 kronor. Sökningen visade att 48 personer hade en inkomst som översteg 100 000 kr genom enbart aktiv näringsverksamhet. Till dessa personer skickades ett presentationsbrev i början av 2000 (se Bilaga 5).

Vid telefonkontakt valde femton personer att frivilligt ställa upp på intervju. De resterande 33 avböjde att delta i studien i samband med telefonkontakten. Med tanke på en bortfallsanalys, ombads de därför att ange skäl varför man valde att inte delta i studien. Det huvudsakliga skälet som 25 personer angav var att man inte hade tid att avvara, därför att deras företagande var för tidskrävande. Två personer ville inte tala om sin situation, men angav att det var ”tufft och krävande” att vara egen företagare och sökte ett ”vanligt jobb” med förhoppning att få en anställning och ville därför inte intervjuas. De resterande personerna avböjde att bli intervjuade p.g.a. att de ej längre bedrev företag.

Vid intervjuerna med de aktiva företagarna användes intervjuguiden som utarbetats enligt ovan (Bilaga 5 och 6). Intervjuns första del hade en öppen och ostrukturerad karaktär och omfattade hela livsberättelsen, dvs. intervjupersonens utsagor från födseln till nuvarande situation enligt Lieblich *et al* (1998). Den andra delen av intervjun var också öppen och ostrukturerad i sin karaktär, men den omfattade en del av livsberättelsen som enligt Bertaux (1983) benämns för ”topical life story”. I detta fall fokuseras livsberättelsen på ett visst ämne som i det här fallet handlade om SeB-företagandet. Huvuddelen av de aktiva företagarna (nio) valde att genomföra intervjun på sitt företag. Fyra valde att bli intervjuade vid Linköpings universitet och en person förlade intervjun till sitt hem. Alla intervjuer spelades in för att kunna transkriberas.

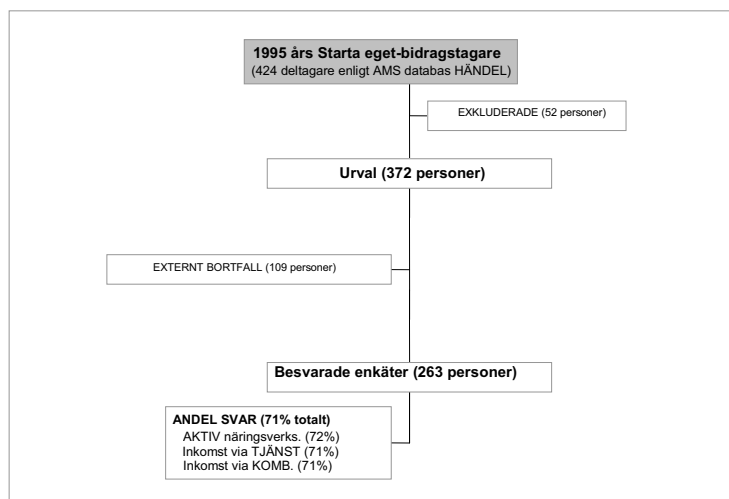
Efter att ha bearbetat det insamlade materialet från intervjuerna med *aktiva SeB-företagare* valde jag att studera gruppen med *före detta SeB-företagare*. Urvalet av f.d. SeB-företagare gjordes beträffande nuvarande sysselsättningssituation som framgick av enkätstudien. Enligt de besvarade enkäterna var det 25 personer som angivit att de var arbetslösa.²⁸ Under våren

²⁷ Inkomsttypen *Tjänst* omfattar inkomst kategorier som: lön i samband med förvärvsarbete, a-kasseersättning, sjukpenning etc. Uppgifter om olika inkomst kategorier är inte offentliga enligt Skattemyndigheten.

²⁸ En av de kvinnliga intervjupersonerna var registrerad som att hon bedrev aktiv näringsverksamhet 1998 enligt Skattemyndigheten. Hon hade sen blivit arbetslös och därefter blivit sjukpensionär.

2000 skickades ett presentationsbrev till dessa f.d. SeB-företagare (Bilaga 7). Vid telefonkontakt valde 11 personer och den nyblivna sjukpensionären som varit arbetslös att frivilligt ställa upp på intervju, dvs. tolv intervjupersoner. De resterande 13 avböjde att delta i studien i samband med telefonkontakten. Även dessa ombads därför att ange skäl varför man valde att inte delta i studien. Det huvudsakliga skälet som åtta angav var att man ville inte ville berätta om sina upplevelser i samband med SeB-företagandet. De ansåg att detta hade varit tillräckligt jobbigt och ville inte rekapitulera ”denna tragiska period i deras liv” som de uttryckte det. Fem personer ansåg att de inte hade tid eller ville ägna någon tid på en intervju. Delar av frågeguiden omformulerades för f.d. SeB-företagare. Förändringen omfattar frågeställningar i delområde två som handlar om personens perspektiv på perioden som företagare och perioden efter som arbetslös (Bilaga 8). Intervjuer genomfördes enligt samma tvådelade intervjuförfarande som användes vid intervjuer med aktiva SeB-företagare. Huvuddelen av de före detta företagarna (nio) valde att genomföra intervjun i sitt hem. Två personer genomförde intervjun vid Linköpings universitet. En person valde att bli intervjuad i ett bibliotek.

Målgruppen för enkätundersökning var populationen SeB-deltagare från 1995 i Östergötland. Enkätstudien omfattar urvalet 372 personer när studien skulle genomföras under våren 2000. (se Figur 4.5). Alla personer tilldelades indexnummer för att underlätta enkätutskick, den fortsatta databehandlingen och bortfallsanalys.

Figur 4.5 1995 års SeB-deltagare (Skattemyndigheten Atct 044, AMS databas HÄNDEL) och andelen besvarade enkäter, våren 2000.

Datansamlingen genomfördes under våren 2000. Efter det första enkätutskicket utgick det fyra påminnelser. I Tabell 4.1 framgår frekvensen.

Tabell 4.1 Antal enkätsvar vid enkätutskick och telefonkontakt.

	Första utskicket	Första påminnelsen	Andra påminnelsen	Tredje påminnelsen	Fjärde påminnelsen	Telefonkontakt	Totalt
Kvinna	44	9	4	2	0	23	82
Man	75	36	17	10	0	43	181
Totalt	119	45	21	12	0	66	263

Huvuddelen av enkäterna returneras de redan i samband med det första utskicket. I syfte att öka svarsfrekvensen skickades fyra påminnelser ut. Efter att den fjärde påminnelsens svarsdatum gått ut kontaktades de som inte besvarat enkäten via telefon. Vid denna telefonkontakt presenterade jag mig själv och syftet med studien och vikten av deltagarnas medverkan. Därpå tillfrågades personen varför denne valt att inte besvara enkäten. Majoriteten av svarade att de inte hade tid för denna typ av undersökningar och prioriterade annat på sin fritid. Vid denna telefonkontakt valde 66 personer att besvara enkätfrågeställningarna muntligt. I slutet av telefonkontakten läste jag upp vad som nedtecknats på enkäten av mig och den intervjuade fick verifiera detta. Det fanns därmed möjlighet för intervjupersonen att komplettera nedskrivna svaren som avgetts vid denna telefonkontakt.

Efter detta uppgår det *externa bortfallet* till 109 uteblivna enkätsvar. Vid telefonkontakten angav 18 SeB-företagare att de inte ville vara med i denna enkätundersökning p.g.a. tidsbrist då de arbetade med sitt företag. 38 avböjer medverkan, p.g.a. att de har inte tid och vill inte delta i undersökningen och heller inte telefonintervjuas. De ansåg att det inte var några direkta fel på frågorna som ställdes beträffande SeB-företagandet, utan helt enkelt prioriterade annat. 26 personer angav att de aldrig deltog i någon typ av undersökningar oavsett dess syfte och angav inga andra skäl. Två personer ville inte bli påmind om företagandet då det skapat förnedring för dem. 10 personer ansåg att det var konstiga frågor och därmed ej besvarbara. 15 personer returnerades av Posten p.g.a. felaktiga adressuppgifter och kunde heller ej nås per telefon. Den slutliga svarsfrekvensen uppgår till 71 procent, dvs. 263 personer av de 372 personerna svarade på enkäten (se Figur 4.5, s. 70).

Man kan ifrågasätta om det är rätt att skicka ut fyra påminnelser och därefter telefonledes kontakta de personer som inte valt att delta i enkätstudien. Om jag av strikt forskningsetiska skäl skulle ha tagit ett nej för ett nej och inte skickat några påminnelser alls hade andelen enkätsvar uppgått till 32 procent. Om telefonkontakt inte tagits hade svarsandelen uppgått till 53 procent. De forskare som genomfört enkätstudier är medvetna om att en studie med för låg svarsfrekvens begränsar. Med facit i hand kan man dra slutsatsen att bortfallsanalysen kunde ha genomförts redan efter andra påminnelsen. Bortfallsanalysen visar att majoriteten av de som valde att inte delta i undersökningen gjorde detta p.g.a. att de prioriterade sin tid och inte för att enkäten i sig bestod av tvivelaktiga frågeställningar.²⁹

Enkätundersökningens *interna bortfall* kan betecknas som lågt. För två av frågeställningarna (åtta, nio) uppgick det interna bortfallet till tio respektive elva procent. Det interna bortfallet hos de resterande frågeställningarna var mindre än sju procent (se Bilaga 9).

Motivet till enkätundersökningen var en strävan att skapa en helhetsbild av urvalets inställning till arbete, företagande och SeB (se Bilaga 9). Frågeställningarna växte fram i samband med bearbetning och analys av provintervjustudierna och med gruppen aktiva SeB-företagare. Den första frågeställningen med fast svarsalternativ handlar om att fastställa individens aktuella sysselsättningstyp. Den andra handlar om personen har planer på att bli företagare igen om denne tidigare avvecklat sin aktiva näringsverksamhet. Den tredje frågeställningen med fasta svarsalternativ handlar om personens inställning till företagande via SeB. De övriga nio frågeställningarna hade öppna svarsalternativ eller svarsutrymme, vilket innebär att personen har stor frihetsgrad att besvara respektive frågeställning, dvs. det är upp till den enskilde att

---

²⁹ Vid tidpunkten för enkätinsamlingen var jag rädd för att inte få tillräckligt med data för avhandlingen och genomförde därför detta påminnelseförfarande. Efter att återupptagit mina doktorandstudier har jag fått annat perspektiv på forskningsprocessen. Jag tror jag inte skulle genomföra detta påminnelseförfarande i jakten på att få enkätsvar i dagsläget.

använda egna ord vad gäller svarets form och innehåll. Denna typ av svar har vid databearbetningen kodats efter kategorier som återspeglar svarsinnehållet.³⁰

4.5 Metodreflektioner

Avsnittet beskriver hur det insamlade datamaterialet analyserats och bearbetats, dvs. från verbal respektive handskreven utsaga via text till ”ny” text. Att transkribera individers tal till text är att försöka teckna intervjun så noggrant som möjligt för att därefter kunna analysera texten. Hur man väljer att transkribera har att göra med vad som ska analyseras. Vid analys av transkriberat tal kan begreppet samtalstur användas. Begreppet *samtalstur* omfattar yttranden som är sammanhängande och där en och samma person disponerar det gemensamma samtalsutrymmet mellan parterna (Linell 1994).

Ljudupptagningarna med de 26 intervjupersonerna transkriberades och materialet i form av texttrader sammanställdes. Här framgår det att mina samtalsturer i form av uppmaningar om livsloppsberättelse och med påföljande frågeställningar upptar en liten del i jämförelse med intervjupersonens samtalsturer. Under den första delen av intervjun beträffande livsloppsberättelsen upptar mina samtalsturer sex procent av alla texttrader. Samtalsturerna kan betecknas som turtagningskontrollerande då det initialt handlade om uppmaningen till intervjupersonen om att avge en livsloppsberättelse, men framförallt om ett förtydligande av hur man ska förhålla sig till stödmallen (Bilaga 4). Intervjupersonerna ställde frågor om hur de skulle skriva sin livsloppsteckning, dvs. hur de skulle indela sitt liv i tidsperioder och etikettera perioderna med en för dem lämplig rubrik. Under den andra delen av intervjun beträffande fokusfrågorna upptar mina frågeställningar fjorton procent av den utskrivna textmassan. Alla 26 intervjuer spelades in på kassettbandspelare och transkriberade av mig själv. Utskrifterna utgör tillsammans 345 maskinskrivna A4-sidor.³¹

I samband med transkriberingen av intervjuerna påbörjades även en tidig analys av intervjuaterialet. Jag noterade ned mina reflektioner parallellt med transkriptionen av intervjupersonens utsagor till text. Reflektionerna handlade om spår eller mönster som framträdde i intervjupersonens berättelser. Det kunde handla om en intervjupersons åsikter eller upplevelser som upprepade gånger återkom i dennes berättelse. Mönstren kunde också framträda mellan ett antal intervjupersoner med liknande erfarenheter. Efter transkriptionsfasen lästes hela intervjuaterialet igenom ett antal gånger. Läsningen av alla intervjuer resulterade i att datamaterialet kunde grupperas i nya kategorier och teman, vilka också ligger till grund för den fortsatta databearbetningen. Detta kategoribildande är inspirerat av det sätt som Glaser och Strauss (1967) arbetar utifrån. Den tidiga analysen åtföljdes av en fördjupad analys. Intervjuaterialet granskades den här gången i förhållande till tidigare berättelseforskning.

Frågeställningarna som används i samband med enkätundersökningen bygger på områden som aktualiserades i samband med granskningen av intervjustudierna. Registreringen av enkätsvaren gjordes i en databas i programmet Excel, dvs. all text skrevs in ordagrant. I de nio frågeställningarna med öppet svarsalternativ angavs att man skulle svara med ett svar, ”*ange det viktigaste motivet...*”, vilken var *den största fördelen...*” vilken var *den största nackdelen...*”. I Tabell 4.2 (s. 73) redovisas antalet angivna svar per frågeställning.

³⁰ Enkätsvaren på frågeställning 1–11 återfinns i kapitel fem. Svaren på den tolfte enkätfrågeställningen återfinns i slutet av kapitel 8.

³¹ Intervjustudien med *aktiva SeB-företagare* består av 166 sidor och intervjustudien med *f.d. företagare* består av 179 A4-sidor. Textformat: enkelt radavstånd, tolvpunktets teckenstorlek, teckensnitt Times New Roman.

Tabell 4.2 Antal angivna skäl vid nio enkätfrågeställningar med öppet svarsalternativ.

	Fråga 1	Fråga 4	Fråga 6	Fråga 7	Fråga 8	Fråga 9	Fråga 10	Fråga 11b	Fråga 12
Tidigare SeB-företagare ett skäl	106	104	101	100	101	100	100	99	104
två skäl	14	10	49	28	42	17	53	26	29
tre skäl	*	*	17	4	10	5	24	2	4
fyra skäl	*	*	*	*	*	*	2	*	*
Nuvarande SeB-företagare ett skäl	155	*	151	150	136	133	144	147	149
två skäl	35	*	71	44	64	23	82	37	45
tre skäl	*	*	26	9	13	3	28	4	8
fyra skäl	*	*	*	*	*	*	7	*	*
TOTALT	310	114	415	335	366	281	440	315	339

Denna textmassa av citat genomlästes ett stort antal gånger. Reflektionerna noterades och låg sedan till grund för kategorisering och kodning. I resultatkapitlen redovisas kategorierna i form av andelar och citaten omfattar svaret, kön, ålder och enkätnummer. I och med att det enbart var en person som kodade allt materiel borgar detta för en god kodarrelabilitet. Dessa kategorier består av data på ordinalskalenivå vilket diskvalificerar någon mer avancerad statistisk bearbetning av den. I och med att enkätundersökningen omfattar populationen SeB-företagare i Östergötland 1995 är det inte nödvändigt med exempelvis ett Chi2-test.

Min initiala utgångspunkt var att i SeB-företagarnas utsagor upptäcka det som påverkar deras liv. Min utgångspunkt var t.ex. inte att specifikt söka efter det manliga eller kvinnliga hos de aktiva företagarna. Jag var däremot intresserad av skillnader och likheter. Jag sökte en förståelse av SeB-företagarnas livssituation och utgick ifrån uppmaningen om livsloppsberättelsen. Genom att fördjupa mig i materialet och speciellt under analysfasen av intervjudata med aktiva SeB-företagare föreföll det intressant att göra en komparation med utsagor från en grupp före detta företagare. Under denna fas blev även nya frågeställningar aktuella. De handlade mer specifikt om arbete kontra arbetslöshet och den senare gruppens perspektiv på perioderna före, under och efter företagandet. Syftet med studierna utvecklades och komparationen mellan gruppen aktiva respektive före detta företagare blev en central del. Jag hade inga hypoteser vad gäller frågeställningarna i enkätstudien, utan jag var istället intresserad av att kunna beskriva SeB-deltagares inställning. Enkätresultaten illustreras med citat som består av enkätnummer, kön, ålder och själva svaret. Här finns det utrymme för att diskutera hur denna enkätstudie skiljer sig från ”vanliga” enkätstudier. För att kvantitativt deduktiva studier ska ha en hög intern reliabilitet består enkäter oftast av kontrollfrågor till frågeställningarna. I föreliggande fall anser jag att denna enkätstudie har ett explorativt syfte och har därmed inte behov av kontrollfrågor då svarsalternativen är öppna för informantens alla skäl.

Trovärdigheten i avhandlingen bygger dels på en s.k. metodtrianglering och dels på resultatpresentationen i sig. Metodtriangleringen uppnås genom att kombinera intervju- och enkätresultat. Detta innebär att det studerade fenomenet belyses utifrån en djup och en utbredd dimension. Resultaten från de två olika datainsamlingsmetoderna stödjer huvudsakligen varandra. Jag har avsiktligt valt att presentera resultaten i följande kapitel med många och långa

citat, från såväl enkät- som intervjustudierna.³² Jag redovisar resultat kategoriseringar som är förankrade i såväl enkät- som intervjudata. Genom den omfattande och rika datanärheten anser jag att trovärdigheten för avhandlingens resultat därmed säkerställs.

Jag ställer mig relativt skeptisk till kvalitativ forskning beroende på hur och vilka resultat kategorier som presenteras i en slutprodukt. Jag ifrågasätter speciellt forskningsartiklar där resultat presenteras med några ibland få citat på en relativt begränsad yta. Kvalitativ forskning, speciellt livsberättelseforskning, genererar vanligtvis en stor mängd data. Man bör ifrågasätta varför just föreliggande resultat presenteras och det som eventuellt exkluderas. En redovisning av eventuella avgränsningar ger en kompletterande uppfattning om hela intervjumaterialet. För att säkerställa en hög granskningsgrad väljer jag att presentera flera citat per resultat kategori. Citaten är därmed många och ibland relativt långa. Resultatets räckvidd är givetvis knuten till frågeställningarna i enkätstudien och i intervjustudierna. Resultatets generaliserbarhet är kopplat till population kontra urvalet. I slutet av avsnitt 3.5 (s. 51–52) presenteras urvalsmetoden i sju tidigare företagastudier med kvalitativ forskningsinriktning. Vid granskning av dessa studier saknas beskrivning och detaljer beträffande populationen kontra urvalet med företagare. Jag tvivlar inte på studiernas resultat eller analys, utan anser istället att resultatet därmed automatiskt begränsas till de medverkande intervjupersonerna. I denna avhandling består populationen av 1995 års SeB-deltagares i Östergötland (datainsamling via enkät). Urvalet med intervjupersoner är härledd ur populationen. Frågeställningarna i min studie är förankrade i både enkät- och intervjumaterial. Därmed kan den fördjupade analysen, av enkät- och intervjumaterial, kopplas till 1995 års SeB-deltagares i Östergötland.

Berättelseanalys verkar i jämförelse med andra metoder i den biografiska forskningstraditionen gå ett steg längre i analysen av livsberättelser, men också vad gäller den totala tilliten till berättelsen som enda datakälla. Via denna typ av analys studeras inte bara innehållet i berättelsen, utan själva berättelsen i sig (livslopp, intrig, signifikant händelse). Om exempelvis en fiktiv företagare skulle hävda, i sin berättelse, att denne har en god inkomst som gör att han eller hon lever ett gott liv, skulle berättelsen inte vara ”sann” om man ur en life history inspirerad ansats kontrollerade detta med andra datakällor. Enligt Skattemyndighetens statistik visar det sig kanske att företagaren faktiskt har lägre inkomst än vad hon hade tidigare som löneanställd. Den fiktive företagarens livsberättelse fokuserar istället på varför denne anser sig leva ett gott liv. En analys av livsberättelsen strävar mot att komma bakom berättelsen oavsett ”sanningsgrad”.

Om man exempelvis skulle ge en arbetslös mamma med invandrarbakgrund möjlighet att berätta om sig själv och hon valde att enbart berätta om sin arbetslöshet, skulle denna inriktning spegla vad hon ville presentera sig som. Hon kunde också enbart valt att berätta om att hon ursprungligen kom från ett annat land eller att hon enbart var mamma åt sina barn. Ljuger kvinnan för mig om hon endast väljer en av de tre presentationsformerna? Nej, det gör hon inte! Vad händer om hon väljer att berätta om något som jag själv som forskare inte ”känner” till om henne? Nu råkar ju de nämnda tre presentationsformerna tillhöra s.k. trivial bakgrundsfakta, men tänk om jag hör någonting som jag inte har någon förståelse för eller verifierbar bakgrundsfakta att kontrollera den emot? Ljuger kvinnan för mig om hon inte väljer någon av de tre ”troliga” presentationsformerna som hon ändå ”borde” beröra? Nej, det gör hon inte! Detta förbiser frågan om sant–falskt, som framförallt återfinns inom positivis-

---

³² Man skulle kunna underlätta för läsaren genom att markera viktiga delar av citaten. Detta skulle ställa krav på systematiken i valet av vad som är viktigt och mindre viktigt. Därför väljer jag att inte markera någon del av citaten p.g.a. risken för att styra läsaren.

tiskt präglade forskningssammanhang, men även vid metoddiskussioner i samband med triangulering av kvalitativa data. Med livsberättelsen som metod är berättarens ”sanning” sann. En berättelse kan vara sann för berättaren och falsk för åhöraren.

En angränsande metodreflektion som även den handlar om komplexiteten hos individen är antalet angivna skäl eller skäl per enkätfrågeställning som SeB-företagarnas själva anger (se Tabell 4.2, s. 73). Här väljer jag att redovisa kollektivets samlade inställningar till arbete. Jag anser att en individ kan vara bärare av mer än en inställning till arbete. Därför väljer jag huvudsakligen att använda frågeställningar med öppna svarsalternativ i enkätundersökningen. Detta grundas på erfarenheten från intervjuerna. Vid kategoriseringen av framkomna svar synliggörs komplexiteten i kategorin *övriga faktorer* (kapitel fem och sex). Som exempel: kategorin *övriga faktorer* omfattar svar som varken är entydigt *instrumentell* eller *icke-instrumentell faktor*. Liknande förfarande gäller hur individen förhåller sig till arbete, dvs. kategorin *övriga faktorer* omfattar svar som inte är entydigt *arbetet i sig* eller *arbete i relation till annat*. Enkätfrågeställningar med öppna svarsalternativ ger förståelse för SeB-företagarnas komplexa situation, dvs. den ger kollektivets inställningar till arbete (1995 års SeB-företagare i Östergötland). Den individuella inställningen tillgodoses via de 26 livsberättelseintervjuerna som uppvisar liknande inställning.

Jag påbörjade mina forskarstudier och avhandlingsarbetet hösten 1997. Datainsamlingen via intervju och enkät genomfördes under 1999–2000. För att forskning ska kunna bedrivas korrekt måste individualskydds krav och följderna för deltagarna beaktas. Detta anser jag att jag tagit hänsyn till (se Bilaga 3, 5, 7, 9). Vetenskapsrådet (2007) förespråkar detta utifrån följande fyra begrepp; informations-, samtyckande-, konfidentialitets- samt nyttjandekravet. Informationskravet tillgodoses genom att alla berörda deltagare har informerats skriftligt om syftet med min studie. Intervjudeltagarna har även fått en muntlig information där de kunnat ställa frågor. Samtyckeskravet tillgodoses genom att alla har förstått att de deltar i min studie på frivillig basis. Deltagarna har haft möjlighet att avböja deltagande och när som helst kunnat avbryta deltagandet. Konfidentialitetskravet tillgodoses genom att deltagarna även informerats om att studien var anonym och att intervju- och enkätmaterial skulle behandlas konfidentiellt. Jag har valt att skydda alla deltagare genom att tilldela dem fiktiva namn, ortsnamn och företagsnamn, dvs. INGEN slags information, direkt eller indirekt, kan hänföras till en fysisk person varken nu eller här efteråt. Nyttjandekravet tillgodoses genom att deltagarna också informerats om att deras medverkan via enkät och intervju endast kommer att användas i denna studie och att uppgifterna inte lämnas vidare.

4.6 Syfte och preciserade frågeställningar

Avhandlingens syfte är att beskriva arbetets betydelse i starta eget-bidragföretagares liv och omfattar en utbredd och en djup dimension. Den utbredda dimensionen omfattar hela populationen SeB-företagare från 1995 i Östergötlands län med datainsamling via enkät (resultat i kapitel 5)³³. Den djupa dimensionen omfattar två målgrupper av populationen om aktiva respektive före detta SeB-företagares inställning till arbete genom deras livsberättelser (resultat i kapitel 6–8). Nedan presenteras de preciserade frågeställningarna:

Perspektiv på arbete (kapitel 5 och 6)

- Vilka etableringsmotiv och vilken överlevnadsgrad framgår vid SeB-företagande?
- Vilka avvecklingsmotiv anges och hur ser inställningen till SeB ut?
- Vilken är arbetets generella betydelse?

---

³³ Resultat från enkätfråga nr 12 presenteras i slutet av kapitel 8.

- Vad anses som positivt och negativt vid anställning och SeB-företagande?

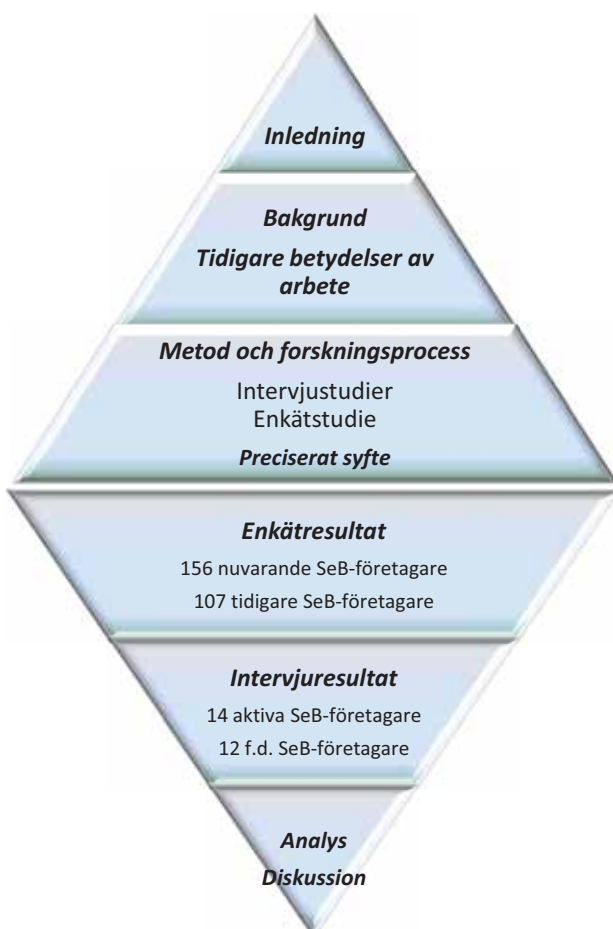
Arbetslöshet, företagande och handlingsmöjligheter (kapitel 7)

- Vilken inställning har individen till arbetslöshet?
- Hur ser handlingsmöjligheterna ut i produktions- och reproduktionssfären vid SeB-företagande?

Arbetet i ett livslopp (kapitel 8)

- Hur framställs livsloppet och SeB-företagandet?
- Hur påverkar SeB-företagande det fortsatta livet?

I det nionde kapitlet analyseras resultaten vilket leder fram till en fördjupad analys av sex typfall framtagna ur populationen 1995 års SeB-företagare i Östergötland. I det tionde och avslutande kapitlet förs en diskussion och frågor för framtiden introduceras (se Figur 4.6).

Figur 4.6 Avhandlingens beståndsdelar.

5 Perspektiv på arbete – enkätstudie

I detta kapitel redovisas kategorierna *nuvarande-* och *tidigare SeB-företagares* perspektiv på arbete. Kapitlet bygger på resultatet från enkätundersökningen beträffande alla 1995 års SeB-företagare i Östergötland. Kapitlet är indelat i avsnitt som omfattar motiv till företagsetablering, efter några år – inställningen till företagande via SeB, den generella inställningen till arbete, inställningen till arbete via anställning respektive via företagande. Totalt består undersökningsgruppen av 263 personer där huvuddelen är män (Tabell 5.1 och Tabell 5.2). Majoriteten är födda på 1950 och 60-talet. Genomsnittsåldern är 42 år.

Tabell 5.1 Undersökningsgruppen (263 personer) fördelat på kön och ålder.

	kvinnor	män
Antal	84	179
yngst (år)	25	26
äldst (år)	64	66
medel (år)	42,2	41,8

Tabell 5.2 Undersökningsgruppen (263 personer) fördelat på kön och födelsedecennium.

	1930-tal	1940-tal	1950-tal	1960-tal	1970-tal	Totalt
Kvinnor	2	16	29	29	8	84
Man	9	34	45	65	26	179
Totalt	11	50	74	94	34	263

5.1 Motiv till företagsetablering

En frågeställning som aktualiseras i samband med att starta eget företag eller s.k. företagsetablering är *varför* företagen etableras. Förutom att typen av forskningsinriktning kan styra perspektivet på frågeställningen så kan även själva undersökningsmetoden inverka på resultatet. Lundström (1996) påpekar att många undersökningar om dem som startar företag använder enkla standardfrågor med givna svarsalternativ. Lundström menar att det ofta finns en mängd samverkande drivkrafter. SCB genomför varje år en enkätundersökning av nyföretagandet i Sverige. Enkätfrågan som handlar om motivet till företagsetableringen har sex fasta svarsalternativ och ett annat skäl (se även Figur 2.9, s. 30).³⁴ I 1994 års undersökning framgår det att de två främsta motiven med lika stora andelar är *p.g.a. arbetslöshet eller risk för arbetslöshet* och att *arbeta självständigt*. 1995 års undersökning visar att det främsta etableringsmotivet handlar om att få *arbeta självständigt*. Under 1996 är det möjligheten att *förverkliga mina idéer* som anges av flest. I 1997 års undersökning framgår två lika stora motiv till företagsetablering, att få *arbeta självständigt* respektive möjligheten att *förverkliga mina idéer*. 1998 års undersökning visar att störst andel anger möjligheten att *förverkliga mina idéer* som etableringsmotiv (SCB 1994b, 1995b, 1996b, 1997b, 1998b).

Företagande och etableringsmotiv – en modell

Vid studier av företagsetablering och bestämningsfaktorer används uppdelningen endogena och exogena faktorer (Nordlund 1992). *Det endogena perspektivet* utgår från individen och

³⁴ SCB:s statistik om motiv för nyföretagande finns tillgänglig från 1990-talet. Företagaren tillåts endast markera det viktigaste motivet till varför man startade med ett enda kryss. De fasta svarsalternativen som SCB använder sig av beträffande motivet till starten är: Få arbeta självständigt, förverkliga mina idéer, p.g.a. arbetslöshet eller risk för arbetslöshet, min produkt/ tjänst behövs på marknaden, tjäna pengar, annat skäl. SCB statistiken används av organisationer som AMS, AF, ITPS, IFAU och Tillväxtanalys.

faktorerna är därmed förknippade med företagarnas personliga resurser. Exempel på detta är arv, kunskapskapital tillika förvärvade möjligheter, erfarenheter och kunskaper. De endogena faktorerna består ytterligare av etniskt kulturkapital eller kulturarv, vilket innefattar språkkunskaper, utbildning, yrkeserfarenhet, socioekonomisk bakgrund, etniskt- och kulturellt ursprung. *Det exogena perspektivet* betonar starten av verksamheten utifrån individens förhållande till strukturella faktorer. Dessa innefattar faktorer som marknads- och strukturförhållanden. Detta perspektiv betonar exempelvis sambandet mellan individens utsatta situation på arbetsmarknaden och företagsamheten i olika grupper. Några andra faktorer i det exogena perspektivet är individens nätverk och stödstrukturer. Det kan gälla möjligheter till praktik inom andra företag innan starten, tillgång till etnisk arbetskraft som är villig att arbeta för lägre löner, möjligheter till lån av start- och utvecklingskapital. Ytterligare exogena faktorer handlar om institutionella ramar, hit räknas myndighetsutövning samt organisationers och företags attityder gentemot invandrarföretag, dvs. hur lagar, regler och bestämmelser tillämpas i praktiken.

I annan litteratur som behandlar bestämningsfaktorer vid start av företag brukar man skilja mellan push- och pullfaktorer (jfr Hult *et al* 1991; Lundström 1996, Storey 1991, Vivarelli 1991). Begreppen *push* och *pull*, från engelskan, dvs. ”tryck” och ”dra”, är kända från forskning inom discipliner som sociologi, teknikhistoria, innovationsforskning och historia (Sundin & Holmquist 1989). En *pushfaktor*, för en person som står inför valet att bli företagare, utgörs av en otillfredsställande situation innan företagsetableringen, vilken stöter bort eller tvingar personen på ett eller annat sätt till ett företagande. Valet av att bli egenföretagare är inte motiverat av direkt intresse för denna försörjningsform. Exempel på detta är arbetslöshet eller hot om att bli arbetslös, otillfredsställelse med tidigare arbete eller arbetsgivare, arv till företag, giftermål som leder till företag eller omsorgsansvaret för familj. Faktorer som framställer företagande som något positivt och eftersträvt benämns *pullfaktor*. Hit räknas förhoppningen och möjligheten att få högre inkomster, förverkliga sig själv, få utlopp för sina idéer och att slippa ta order av andra.

Etableringsmotiv utifrån endogena/exogena respektive pull/push faktorer

Vid sökning i LIBRIS på ämnesordet *företagsetablering* kan resultatet delas in i tre kategorier; hur det är att vara företagare, hur man bör vara som företagare och slutligen varför man blev företagare. Huvuddelen av dessa träffar bestod av publikationer som ansluter sig till den andra kategorin med normativ inriktning mot vad man kan kalla ”kokböcker” i företagande: ”X antal sätt att starta eget, ”så kan du söka bidrag när du ska starta eget”, ”hur du skall göra för att bli en framgångsrik egenföretagare” (jfr Kullstedt 1994; Trostek 1995; Stensson 1997; Wahlgren 1998). Förutom detta fanns publikationer som behandlade företagsetablering, men som inte fokuserade på företagarens motiv till etablering och publikationer som bestod av utländska jämförelser och beskrivningar av företagsetablering vilka ansluter sig till den första kategorin (jfr Poignant 1994; Lundén 1995; Stangendahl 1996; Thorburn 1998). Den tredje kategorins källmaterial, vilken är avgränsad till 20 publicerade svenska studier med ämnesordet *företagsetablering* under 1998, behandlar just varför man blev företagare. Ytterligare kriterier för dessa studier var information om undersökningsmetod, urvalsgrupp med avseende på kön, urvalets lokalisering i Sverige och urvalets sektortillhörighet.

Vid en sammanfattning av de 20 studierna beträffande huvudsakligast motiv till företagande uppgavs pullfaktorer mest. Därpå följer endogena faktorer, exogena faktorer och slutligen pushfaktorer (Tabell 5.3, s. 79). Genom att kombinera de båda paren med bestämningsfaktor, exogena/endogena faktorer respektive pull/pushfaktorer, erhålls en modell med fyra kategorier av påverkansfaktorer. Av resultatet framgår att pullfaktorer ihop med endogena faktorer

utgör den största gruppen med motiv för företagande. Det mest utmärkande motivet som anges i flest studier har att göra med att *man vill arbeta självständigt* följt av att få *förverkliga sina egna idéer och möjlighet till att påverka sin situation*. Sammanfattningsvis kan man konstatera att det i flera studier anges endogena faktorer jämfört med exogena faktorer samt fler pullfaktorer i jämförelse med pushfaktorer (Tabell 5.3). Det mest utmärkande huvudsakliga motivet som anges i flest studier har att göra med att man vill förverkliga sina egna idéer.

Tabell 5.3 Huvudsakligt motiv till företagsetablering i svenska studier.

Påverkansfaktorer	Exogena faktorer	Endogena faktorer
Pull faktorer	<ul style="list-style-type: none"> • Att bli delaktig i familjeföretag (Larsson & Olsson 1992) • Utbildningsaktiviteter (Näsman 1992; Näsman 1997) • Företagartradition i familjen (Pripp 1994) 	<ul style="list-style-type: none"> • Vilja att skapa något själv (Sundin & Holmquist 1989) • Vara självständig och påverka sin situation (Tovman & Vedin 1989) • Förverkliga sin idé (Hult <i>et al</i> 1991; Örtenblad & Bader 1996) • Förverkliga sina egna idéer (Ramström & Fondelius 1994) • Såg behov av produkt på marknaden (Jonsson <i>et al</i> 1991) • Arbeta med något intressant (Elmlund 1998) • Behov av självständighet (Aronsson 1991; Thuné 1997) • Behov att bestämma (Ångman <i>et al</i> 1996)
Push faktorer	<ul style="list-style-type: none"> • Barn- och familjebehov (Cantzler 1992) • Svårighet att få anställning (Najib 1992) • På grund av eller hot om arbetslöshet (Bernström 1993; Sjöback 1997) 	<ul style="list-style-type: none"> • Trivdes ej med arbete (Hult & Ohlson 1989) • Missnöje med arbetsplats (Hult 1996)

SeB-företagarnas motiv till etablering

Tabell 5.4 är modell och en sammanfattning av de motiv som angetts i samband med enkätundersökningen och bygger på den tidigare presenterade modellen. Motiv till företagsetablering är fördelade i fyra påverkanskategorier.

Tabell 5.4 Modell av motiv till företagsetablering via SeB fördelat i påverkanskategorier.

Påverkansfaktorer	Exogena	Endogena
	Motiv utgår ifrån strukturen utanför individen och dennes handlande bygger på ett oreflekterat förhållningssätt	Motiv utgår ifrån individ själv och dennes handlande bygger på ett reflekterat förhållningssätt
Pull Företagande som positivt eller eftersträvanvärt	– Jag startade med hänsyn till att det erbjöds...	– Jag startade med hänsyn till personligt positiva omständigheter...
Push Företagande som negativt eller tvingande	– Jag var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds...	– Jag var tvungen att starta med hänsyn till personligt negativa omständigheter...

I det fortsatta avsnittet redovisas resultatet från enkätundersökningen. Enkättagarna ombads att ange det viktigaste motivet till varför de startade företag via SeB. Frågeställningen är av öppen karaktär, dvs. det finns inga fasta svarsalternativ, utan personen har stor svarsfrihet.³⁵ Efter att ha kodat och grupperat samtliga angivna etableringsmotiv, utifrån tidigare modell, framgår det att exogena faktorer anges som största motivet (64 procent) gentemot endogena faktorer (36 procent). Vid gruppering av motiven utifrån modellens andra begreppspar anges pullfaktorer som största motiv (63 procent), gentemot pushfaktorer (37 procent) (Tabell 5.5). Vid svarsgranskning utifrån de fyra påverkanskategorierna framgår det att det största etableringsmotivet handlar om att man *var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds...* följt av att man *startade med hänsyn till personligt positiva omständigheter...* Störst andel motiv bland kvinnorna handlar om att de *startade med hänsyn till personligt positiva omständigheter...* Den största andelen motiv bland männen handlar om att de *var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds...*

Tabell 5.5 Total andel av nuvarande och tidigare SeB-företagares motiv till företagsetablering.

Påverkansfaktorer	Exogena	Endogena
Pull	30 %	33 %
	28 % (kvinna)	39 % (kvinna)
	31 % (man)	30 % (man)
Push	34 %	3 %
	31 % (kvinna)	2 % (kvinna)
	36 % (man)	3 % (man)

Nedan presenteras andelen angivna motiv till företagsetablering fördelat i påverkanskategorier vad gäller grupperna *nuvarande* respektive *tidigare* SeB-företagare. I gruppen med de 156 nuvarande SeB-företagare (39 kvinnor, 117 män) anges exogena faktorer som det främsta motivet (66 procent), gentemot endogena faktorer (34 procent) varför man startar företag. Vid gruppering av motiv utifrån modellens andra begreppspar anges pullfaktorer (63 procent) som största motiv, gentemot pushfaktorer (37 procent), till varför man startar företag (Tabell 5.6).

I gruppen med de 107 tidigare SeB-företagare (47 kvinnor, 62 män) anges exogena faktorer som det främsta motivet (60 procent), gentemot endogena faktorer (40 procent), varför man startar företag. Vid gruppering av motiven utifrån modellens andra begreppspar anges pullfaktorer (63 procent) som det främsta motivet, gentemot pushfaktorer (37 procent), till varför man startar företag (Tabell 5.7, s. 81).

Tabell 5.6 Andelen nuvarande SeB-företagares motiv till företagsetablering.

Påverkansfaktorer	Exogena	Endogena
Pull	33 %	30 %
	33 % (kvinna)	33 % (kvinna)
	33 % (man)	29 % (man)
Push	33 %	4 %
	30 % (kvinna)	4 % (kvinna)
	34 % (man)	4 % (man)

³⁵ Enkätfrågeställning 1 har ett öppet svarsalternativ vilket medger möjligheten för den som svarar att ange fler än ett svar. Här handlar alltså resultatet om hela kollektivet 1995 års SeB-företagare i Östergötland.

Tabell 5.7 Andelen tidigare SeB-företagare motiv till företagsetablering.

Påverkans-faktorer	Exogena	Endogena
Pull	25 %	38 %
	23 % (kvinna)	44 % (kvinna)
	28 % (man)	32 % (man)
Push	35 %	2 %
	33 % (kvinna)	0 % (kvinna)
	37 % (man)	3 % (man)

Vid granskning av de fyra påverkanskategorierna i gruppen nuvarande SeB-företagare fördelas andel motiv lika på exogena-pull- respektive pushfaktorer. I gruppen tidigare SeB-företagare anges kategorin endogena-pullfaktorer mest. Skillnaden framgår vid granskning av etableringsmotiven utifrån kön. Det främsta motivet bland männen (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) handlar om att de *var tvungna att starta med hänsyn till att de inte erbjöds...* Den största andelen motiv bland kvinnor (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) handlar om att de *startade med hänsyn till personligt positiva omständigheter...*

Nedan presenteras de fyra kategorierna av påverkansfaktorer med citat från enkätstudierna. I slutet av varje enkätcitat redovisas kön, ålder och indexnummer.

– Jag startade med hänsyn till att det erbjöds... (exogena-pullfaktorer)

Denna kategori med etableringsmotiv i enkät studien handlar till stor del om ekonomiska incitament. Det viktigaste motivet till varför man startade företag är SeB i sig. De uppmuntras initialt att starta företag p.g.a. bidraget.

- Med hjälp av pengarna gick det att starta företaget [man 43 år, nr 294]
- AF puschade på en denna åtgärd [man 39 år, nr 311]

Flertal motiv handlade om att SeB enbart anses vara en ekonomisk möjlighet för företagsetableringen.

- Gav möjlighet att inte belasta företaget med lön [man 31 år, nr 340]
- Bidraget gav en liten "säker" inkomst i början [kvinna 25 år, nr 396]

– Jag startade med hänsyn till personligt positiva omständigheter... (endogena-pullfaktorer)

Den näst största kategorin med etableringsmotiv som angavs handlade om att de strävade efter att påverka sin situation, både vad gäller arbetsinnehåll och livssituation.

- Övergång till ny verksamhet på egna villkor [man 58 år, nr 160]
- Större makt över sitt liv och sitt arbete [kvinna 33 år, nr 381]

I samma delkategori återfinns motiv som handlar om personernas strävan att kontrollera val av arbetsplatsens lokalisering, vilket i en del fall är kopplat till familjens behov.

- Ville då jobba hemma i samband med barn [kvinna 42 år, nr 49]
- Möjlighet till boende på landet [kvinna 54 år, nr 264]

En mindre andel motiv handlade om att de strävade efter pröva sig själv och sin egen förmåga i samband med företagsetableringen.

- Ville växa själv [man 40 år, nr 55]
- Bidraget lockade ej utan känslan att jobba åt sig själv [man 35 år, nr 214]

I denna delkategori hade man förbestämda etableringsmotiv eller en s.k. företagsidé innan de erbjöds bli SeB-deltagare. Några hade tidigare varit företagare och ansåg att de hade kontroll i denna situation. SeB ansågs som något sekundärt.

- Fd. hobby ville pröva detta i ett företag [kvinna 51 år, nr 403]
- Jobbat i branschen, hade visioner [kvinna 48 år, nr 33]

– Jag var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds... (exogena–pushfaktorer)

Etableringsmotiven i den största av de fyra kategorierna handlade om att de såg sig som drabbade och tvingade till företagsetablering. Huvuddelen angav arbetslöshet eller långtidsarbetslöshet som det största etableringsmotivet.

- Enda sättet för att få ett arbete efter arbetslöshet [kvinna 31 år, nr 341]
- Långtidsarbetslös 4 år [kvinna 50 år, nr 171]

Andra orsaker handlar om arbetslöshet och negativa valsituationer som:

- Arbetslös och trött på ströjobb [man 30 år, nr 147]
- Hade inget jobb, ville jobba - inte gå på socialen [man 55 år, nr 207]

– Jag var tvungen att starta med hänsyn till personligt negativa omständigheter... (endogena–pushfaktorer)

Den fjärde och minsta kategorin med etableringsmotiv är de som hävdade att de hade en hög ålder eller att de hade fysiskt handikapp och därmed tvingades starta företag.

- Ryggskada, tog tag i min situation och startade [kvinna 41 år, nr 54]
- Fick arbetsskada, ingen ville ha mig, skapade företaget [man 36 år, nr 326]

I enkätstudien fördelas andel etableringsmotiv relativt lika på exogena–pull- respektive pushfaktorer i gruppen med nuvarande SeB-företagare (39 kvinnor, 117 män). I gruppen tidigare SeB-företagare (47 kvinnor, 62 män) anges mest endogena–pullfaktorer. Vid granskning av etableringsmotiven utifrån kön anger männen (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) i högre utsträckning än kvinnorna exogena–pushfaktorer. Det främsta motivet bland kvinnor (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) handlar om endogena–pullfaktorer.

5.2 SeB-företagande efter några år

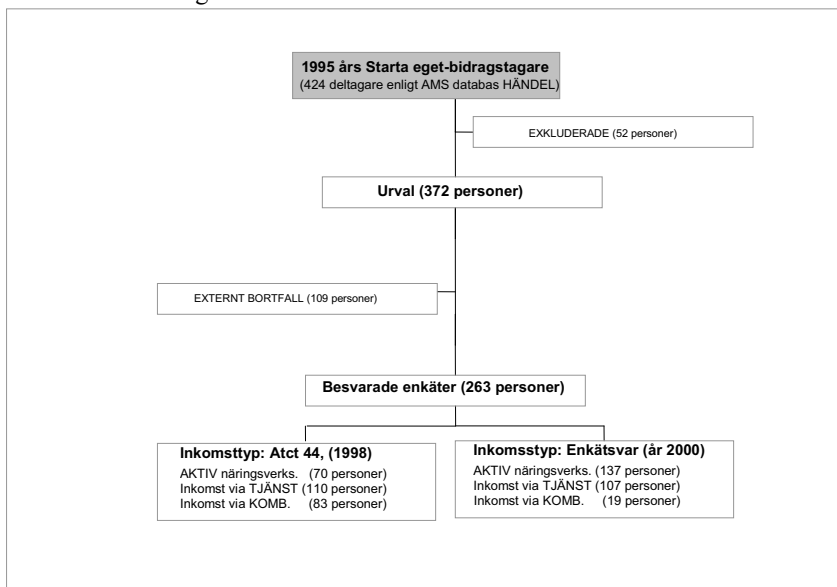
I detta avsnitt redovisas 1995 års SeB-företagares sysselsättningssituation efter tre år. Majoriteten, drygt två tredjedelar, av dem bedrev företag i någon form, dvs. gruppen med *aktiv näringsverksamhet* och gruppen med *kombination*. Den senare gruppen omfattar SeB-företagare som kombinerar företagandet ihop med någon form av tjänst. Drygt en tredjedel återfanns i kategorin *Tjänst*, dvs. de som ej längre är företagare och därmed har annan inkomsttyp.

Efter företagsetablering – vad hände?

I detta avsnitt redovisas svaren på en frågeställning från enkätundersökningen där personerna ombads att ange den nuvarande typen sysselsättning.³⁶ Uppgifterna från Skattemyndigheten (1998) visar att efter tre år uppgår överlevnadsgraden till 58 procent (se Figur 4.4, s. 68). 217 av 372 från 1995 års SeB-deltagare i Östergötland uppbär inkomst antingen av via aktiv näringsverksamhet eller företagande i någon form i kombination med tjänst.

³⁶ Enkätfrågeställning 3.

I Figur 5.1 jämförs individernas inkomstform, resultaten från enkätstudien kontrolleras gentemot deras tidigare inkomstform, dvs. Skattemyndighetens uppgifter från 1998. Här framgår att inkomst via tjänst är konstant. Däremot förändras inkomstformen i förhållande till företagandet. Här handlar det om att de som 1998 kombinerade företagande med tjänst minskar och företagande via aktiv näringsverksamhet ökar.

Figur 5.1 1995 års SeB-deltagare enligt Skattemyndigheten Atct 044, AMS databas HÄNDEL och antal besvarade enkäter, våren 2000, fördelad på inkomsttyp.

Motiv till avveckling av företaget – tidigare SeB-företagare

Enkätundersökningen visar att majoriteten av de 107 bidragstagarna, som startade företag under 1995, avvecklade sina företag inom en tvåårsperiod.³⁷ De ombads att ange det viktigaste motivet för avveckling av företaget.³⁸ Vid analysen av avvecklingsmotiv används modellen i Tabell 5.8 (s. 84) som är en sammanfattning av de motiv som angetts i samband med enkätundersökningen fördelade i fyra påverkanskategorier. Exogena-pullfaktorer handlar om *att man avvecklar företaget med hänsyn till att det erbjuds...* Endogena-pullfaktorer handlar om *att man avvecklar företaget med hänsyn till personligt positiva egenskaper...* Exogena-pushfaktorer handlar om *att man är tvungen att avveckla företaget med hänsyn till att det inte erbjuds...* Endogena-pushfaktorer handlar om *att man avvecklar företaget med hänsyn till personligt negativa egenskaper...*

³⁷ Enkätfrågeställning 2.

³⁸ Enkätfrågeställning 4.

Tabell 5.8 Modell av avvecklingsmotiv av SeB-företag fördelat i påverkanskategorier.

Påverkans-faktorer	Exogena Motiv utgår ifrån strukturen utanför individen och dennes handlande bygger på ett oreflektat förhållningssätt	Endogena Motiv utgår ifrån individ själv och dennes handlande bygger på ett reflekterat förhållningssätt
Pull Företagsavveckling som positivt eller eftersträvarvärt	– Jag avvecklar företaget med hänsyn till att det erbjuds...	– Jag avvecklar företaget med hänsyn till personligt positiva egenskaper...
Push Företagsavveckling som negativt eller tvingande	– Jag är tvungen att avveckla företaget med hänsyn till att det inte erbjuds...	– Jag avvecklar företaget med hänsyn till personligt negativa egenskaper...

Av analysen framgår att andelen angivna avvecklingsmotiv nästan uteslutande handlar om *pushfaktorer* (87 procent). Både kvinnor och män ansåg främst att de var tvingade att avveckla företaget p.g.a. omvärldsfaktorer (Tabell 5.9).

Tabell 5.9 Andel angivna motiv till företagsavveckling fördelat på påverkanskategorier (tidigare SeB-företagare).

Påverkans-faktorer	Exogena	Endogena
	9 %	4 %
Pull	2 % (kvinna)	8 % (kvinna)
	14 % (man)	0 % (man)
	67 %	20 %
Push	61 % (kvinna)	29 % (kvinna)
	71 % (man)	15 % (man)

Den främsta andelen avvecklingsmotiv handlade om att de blev tvingade till att avveckla företaget av *exogena-pushfaktorer* och främst beroende på dålig lönsamhet.

- Dålig lönsamhet, lade ned innan konkurs [kvinna 25 år, nr 236]
- Avregistrerade firman pga. uteblivna intäkter efter 6 månader [man 28 år, nr 400]

Kategorin med näst störst andel avvecklingsmotiv handlar om *endogena-pushfaktorer*, dvs. personligt negativa omständigheter.

- Kunde inte producera tillräckligt mycket på grund av sjukdom [kvinna 64 år, nr 132]
- Dålig lönsamhet, kroppen orkade inte [man 57 år, nr 161]

I korthet

Enligt Skattemyndighetens register uppgår överlevnadsgraden till 58 procent efter tre år, dvs. 217 av 372 SeB-deltagare i Östergötland från 1995. Av enkätundersökningen år 2000, dvs. fem år efter företagsutblåsningen bedriver 156 personer någon form av näringsverksamhet och övriga (107 personer) uppbär inkomst via tjänst. Majoriteten av de 107 tidigare företagarna avvecklade sina företag inom en tvåårsperiod. Avvecklingsmotiven handlade nästan uteslutande om pushfaktorer. Majoriteten av både kvinnor och män ansåg främst att de var tvingade att avveckla företaget p.g.a. *exogena-pushfaktorer*.

Inställning till SeB

En av frågeställningarna handlade om personernas inställning till att starta företag via SeB. Tre fjärdedelar av de 263 personerna ansåg att det var bra att starta företag via SeB.³⁹ Drygt tio procent hävdade att det var både bra och dåligt att starta företag via SeB medan tio procent hade en negativ inställning. Frågeställningen åtföljs av möjlighet att motivera svaret.⁴⁰ Majoriteten uppger en positiv inställning till sättet att starta på. De såg SeB som ett bidragande etableringsmotiv.

- Du förs starta eget eftersom du har ekonomisk trygghet det första halvåret och har en möjlighet att bygga upp företagets ekonomi [man 34 år, nr 332]
- Det ger en större chans att klara det hela ekonomiskt och få en bättre start med företaget [man 35 år, nr 329]

Ett annat motiv som angavs var att bidraget var avgörande för den fortsatta driften av företaget.

- Behöver tid till sin marknadsföring, bidraget är bra till lön i början [kvinna 45 år, nr 42]
- Bra ekonomisk grund att stå på under de första månaderna som är jobbiga [man 39 år, nr 60]

En tredje positiv inställning till sättet att starta på handlade om att de erhöll goda stödfunktioner i samband med starten av företaget:

- Kursen bra för insikt, slippa dyra lönekostnader i början [kvinna 35 år, nr 328]
- Får råd, stöd, kursverksamhet [kvinna 46 år, nr 37]

De som hade en negativ inställning till att starta företag via SeB ansåg att man istället skulle satsa på annan målgrupp än de arbetslösa.

- Affärsidé och företag ska kunna starta utan bidrag [man 33 år, nr 130]
- Fel grundkriterie att vara arbetslös för bidrag, för kort tid [man 33 år, nr 33]

Individer som är kritiska till att starta företag på detta sätt riktade kritiken mot bidraget och problematiken vid handläggningen.

- Dålig företagskonsult som förstörde allt [man 37 år, nr 68]
- Falsk trygghet, ingen information om detta vid start [kvinna 39 år, nr 58]

Man pekar också på att SeB-företagandet bidrar till att de konkurrerar ut redan befintliga företag:

- AF hade panik för egen statistik, konkurrerar ut befintliga företag [man 39 år, nr 311]
- Nystartade företag dumpar priser – konkurrens [kvinna 35 år, nr 331]

En annan negativ inställning handlar om bieffekten av bidragsföretagandet efter avvecklingen:

- De flesta som har en dröm blir falskeligen fördröjda, landar med jätteduns [kvinna 40 år, nr 305]
- Falsk säkerhet, problem sen [kvinna 32 år, nr 222]

---

³⁹ Enkätfrågeställning 11a.

⁴⁰ Enkätfrågeställning 11b.

Trots en negativ inställning kom några bidragstagare dock med förslag till förändring av SeB:

- Får för lite tid på sig, får falsk förhoppning [man 46 år, nr 39]
- Reglerna bör ses om, 1-års uppbackning [kvinna 50 år, nr 171]

I korthet

Drygt tre fjärdedelar av deltagarna i enkätstudien ansåg att det var bra att starta företag via SeB. Majoriteten ansåg att SeB hade goda ekonomiska effekter i början av företagsperioden och var direkt driftsavgörande. Ungefär tio procent var negativt inställda till SeB och pekade på att andra målgrupper än de arbetslösa kunde vara mer lämpade för ett subventionerat företagande. Denna grupp var även negativ till bidragstilldelningen vad gäller handläggning, snedvriden konkurrens av befintliga företag och personligt negativa effekter efter avslutat företagande.

5.3 Inställning till arbete – generellt

I den ovan beskrivna enkätundersökningen ställdes frågan: *Vad betyder arbete för dig?* Det påföljande svarsutrymmet bestod av några rader där individen kunde svara vad denne ansåg som lämpligt. Följande citat får illustrera den spännvidd som enkätdeltagarna valde att besvara frågan med:

- Pengar [man 40 år, nr 192]
- Att ha en sysselsättning, att göra ett gott jobb, inkomst [kvinna 47 år, nr 282]
- Väldigt mycket trygghet [kvinna 31 år, nr 407]

Av det *första citatet* från en nuvarande SeB-företagare framgår det att arbete endast är en monetär källa. Utifrån tidigare forskning om inställning till arbete skulle denne mans utsaga kategoriseras som en instrumentell inställning till arbete (t.ex. den engelske industriarbetarens inställning till lönearbetet i studien av Goldthorpe *et al* 1971). Det *andra citatet*, som är något mer komplext, från en tidigare SeB-företagare omfattar tre kategorier av faktorer relaterade till arbetets betydelse. Nedan redogörs för de olika kategorierna, men jag väljer ändå att koda det andra citatet för att visa på materialets komplexitet. ”Att ha en sysselsättning” kodas med ”anställningstrygghet”, som tillhör huvudkategorin ”övriga faktorer”. ”Att göra ett gott jobb” kodas med faktorn ”stimulerande–utvecklande”, som tillhör huvudkategorin icke–instrumentella faktorer. ”Inkomst” kodas som ”lön”, som utgör huvudkategorin instrumentell faktor. Det *andra citatet* visar också på att en individ både kan ha en instrumentell och icke–instrumentell inställning till arbete, dvs. en kombination. Svaren grupperas utifrån *den kollektiva inställningen till arbete*. Resultatet från enkätstudien kopplas dels till hela gruppen SeB-deltagare, dels till de två sysselsättningskategorierna nuvarande SeB-företagare respektive tidigare SeB-företagare och dels vad gäller kön. Det *tredje citatet* omfattar en inställning till arbete som kategoriseras som ”övriga faktorer”. Motivet för detta är att faktorerna inte är entydigt instrumentella eller icke–instrumentella. Theandersson (2000) exemplifierar detta med faktorn *anställningstrygghet* som bygger på Goldthorpe *et al* (1971) resultat från Luton-studien. Resultaten åskådliggör att kontinuiteten och tryggheten i det ekonomiska utbytet kan uppfattas som positiva där en instrumentell inställning till arbete allmänt förekommer. Förutom de ekonomiska incitamenten kan en trygg anställning vara ett uttryck för arbetets egenvärde. De icke–instrumentella särdragen kan kopplas till Jahodas (1982) resonemang om arbetets latent funktion. Arbetet ger struktur åt människans vakna tid och sociala relationer utanför familjen, vilket ökar människans psykologiska välbefinnande.

Nuvarande och tidigare SeB-företagares inställning till arbete

I likhet med Theandersson (2000), som studerar människors inställning till arbete, kodas enkätsvar utifrån Theanderssons tre huvudkategorier; *instrumentell faktor*; *icke-instrumentella faktorer*; *övriga faktorer*. Här ska dock påpekas att inte alla underliggande faktorer i respektive huvudkategori är direkt jämförbara med Theanderssons faktorer. Hans studie bygger på redan tidigare operationaliserade kategorier med faktorer som formulerats till frågeställningar med fasta svarsalternativ.

I föreliggande enkätstudie framgår att den största andelen faktorer utgörs av icke-instrumentella faktorer följt av instrumentell faktor och kategorin övriga faktorer.

Den största kategorin med icke-instrumentella faktorer handlar om att individen anser att arbetet har ett egenvärde i form av att arbete är *stimulerande eller utvecklande*. Genom arbetet får de utlopp för sin kreativitet och kan förverkliga sig själva och sina idéer.

- Jobbet är intressant och jag tycker om att jobba [man 66 år, nr 238]
- Inre tillfredsställelse att kunna skapa något kreativt [kvinna 33 år, nr 216]

Den andra icke-instrumentella kategorin handlar om *sociala relationer* i samband med arbete. Arbetet anses vara en viktig del för individens sociala liv. Flertalet individer skulle inte klara av att vara utan sociala kontakter och anger att arbetet tillfredsställer detta. Det handlar om att träffa människor, vänner och att ingå i sociala nätverk.

- Social samvaro, viktigt att träffa folk [kvinna 47 år, nr 178]
- Skulle inte klara av att vara utan sociala kontakter [kvinna 25 år, nr 236]

En instrumentell inställning till arbete handlar om att individen anser att arbete är ett medel för att nå ett mål som befinner sig utanför arbetssituationen. Det *ekonomiska utbytet* av arbetet betonas i form av lön, inkomst eller pengar.

- Pengar för att ha en fritid [kvinna 27 år, nr 229]
- Tjäna pengar för sin och familjens uppehälle [man 39 år, nr 313]

Den största delfaktorn bland övriga faktorer handlar om att arbete medger en *livsstruktur*. Livet utan arbete anses vara svårt eftersom arbetet möjliggör ett strukturerat liv – en planerad framtid. Betydelsen av arbete speglas i dess motsats: arbetslöshet, vilket anses som påfrestande. Att ha ett arbete innebär att fritiden blir betydande i sig.

- Sysselsättning, människan är skapt för arbete, fritiden är inget annars [kvinna 49 år, nr 241]
- Utan arbete skulle jag bli psykiskt knäckt [man 40 år, nr 56]

Det är en grupp med nuvarande SeB-företagare som anser att arbetet är livsstrukturerande och uttrycker detta som en livsstil, ett sätt att leva.

- Arbetet är min livsstil, offrar något vinner något annat [kvinna 35 år, nr 331]
- En livsstil, man lever med jobbet som är ens intresse [man 39 år, nr 196]

Arbete anses vara betydelsefullt för *identiteten*. Individen är inget utan arbete, dvs. de "räknas" inte om de är arbetslösa. Arbete betyder att individen kan identifiera sig som en värdig del av samhället.

- Personlig identitet och utveckling [kvinna 35 år, nr 125]

- Samhällstillhörighet [man 60 år, nr 2]

Övriga faktorer omfattar även en kategori som bygger på att de väljer att tillskriva arbetet *en stor del av livet*. Tillskrivningarna omfattar arbete som: något viktigt, allt, mycket, väldigt mycket, stor del av livet eller en hel del av livet.

- Arbete är 90 % av din tillvaro [man 33 år, nr 89]
- Det mest centrala i den dagliga tillvaron [man 33 år, nr 90]

I korthet

Tabell 5.10 är en sammanfattning av enkätresultatet vad gäller inställning till arbete. I tabellen framgår det att andelen icke-instrumentella faktorer är störst (51 procent) följd av instrumentell faktor och övriga faktorer. Denna fördelning gäller även om individen ser till respektive sysselsättningskategorier. Kvinnorna anger i högre grad icke-instrumentella faktorer och i mindre grad instrumentell faktor än vad männen gör.

Tabell 5.10 Nuvarande och tidigare SeB-företagares inställning till arbete.⁴¹

	Totalt	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Instrumentell faktor	27 %	27 %	26 %
	24 % (kvinna) 28 % (man)	25 % (kvinna) 28 % (man)	24 % (kvinna) 29 % (man)
Icke-instrumentella faktorer	51 %	51 %	50 %
	57 % (kvinna) 47 % (man)	56 % (kvinna) 49 % (man)	58 % (kvinna) 41 % (man)
Övriga faktorer	22 %	22 %	24 %
	19 % (kvinna) 25 % (man)	19 % (kvinna) 23 % (man)	18 % (kvinna) 30 % (man)
	100 %	100 %	100 %

5.4 Inställning till arbete via anställning

Detta avsnitt handlar om vilken betydelse man tillskriver arbete vid anställning. I enkäten som sändes ut ombads deltagarna att ange *största fördelen* respektive *största nackdelen* med att vara anställd. Johansson *et al* (1996) enkätstudie omfattar den svenska arbetskraftens värdering av arbetets centralitet på två sätt. Det första handlade om *arbetets absoluta centralitet* – arbetets betydelse i sig, och i jämförelse med andra aktiviteter. Alla individer i de tre grupperna ”arbetssökande”, ”i åtgärd” och ”i arbete” värderade arbete högt i den egna självbilden. Det andra sättet handlade om *arbetets relativa centralitet* – arbetets betydelse i jämförelse med andra viktiga livsområden som familj, fritid, föreningsliv och religion. Resultatet visar att alla tre grupper värderar familjen högst enligt Johansson *et al* (1996). Enkätsvaren analyserades utifrån två aspekter; dels vad som beskrevs, dels hur individen väljer att besvara frågeställningen. Den första aspekten handlar om att kategorisera svaren efter dess innehåll. Den andra aspekten handlar om att analysera svarsinnehållet i förhållande till arbetet i sig respektive arbete i relation till annat.

Kategorier av inställning till arbete vid anställning

I nedanstående avsnitt kommer enkätsvaren att presenteras i följande tre kategorier av faktorer; *arbetet i sig*, *arbete i relation till annat*, *övriga faktorer*. Kategorierna omfattar största fördel respektive största nackdel med att vara anställd.

⁴¹ Enkätfrågeställning 10.

Faktorer i kategorin *arbetet i sig* bygger på citat som:

- Styrd av arbetsledningen [man 34 år, nr 332]
- Arbetsgemenskap [kvinna 52 år, nr 272]

Faktorer i kategorin *arbete i relation till annat* bygger på citat som:

- En säker inkomst, semester [kvinna 57 år, nr 161]
- Lön kommer varje månad, kan ta semester en längre tid [kvinna 53 år, nr 269]

Kategorin *övriga faktorer* består av de faktorer som varken förhåller sig entydigt till *arbetet i sig* eller *arbete i relation till annat*. Faktorer i denna kategori bygger på citat som:

- Låst kan inte påverka [kvinna 53 år, nr 166]
- Ingen frihet [man 36 år, nr 72]

Nuvarande och tidigare SeB-företagares inställning till arbete som anställda

De angivna enkätsvaren vad gäller största fördel respektive nackdel med att vara anställd är också omfattande då majoriteten av deltagarna angivit mer än ett skäl. Resultaten kommer därför att presenteras i form av andelar.

Fördelar med att vara anställd

De enkätsvar som kodats utifrån kategorin *arbete i sig* omfattar underkategorierna *begränsat ansvar* och *arbetskamrater*.

Kategorin med begränsat ansvar handlar om att individerna anser att det är positivt att slippa ta ansvar när de är anställda och kan istället arbeta med den direkta arbetsuppgiften.

- Slippa allt pappersarbete, tänkandet på försäkringar och avgifter [man 27 år, nr 144]
- Om man är anställd slipper man ansvar för ekonomi, personal [man 29 år, nr 225]

Kategorin *arbetskamrater* handlar om att fördelen med att vara anställd innebär sociala relationer på arbetet.

- Den sociala biten med arbetskamrater [kvinna 36 år, nr 208]
- Arbetskamrater fika ihop [kvinna 41 år, nr 388]

Kategorin *arbete i relation till annat* omfattar underkategorierna *ekonomisk trygghet* och *regelbundna arbetstider*.

Kategorin *ekonomisk trygghet* handlar om utbytet av arbete i förhållande till det övriga livet.

- Trygghet och säkerhet angående lönen [kvinna 31 år, 99]
- Har samma lön varje månad [kvinna 27 år, 229]

Kategorin *regelbundna arbetstider* handlar om att den största fördelen med att vara anställd innebär att detta möjliggör resterande delen av livet utanför arbetssituationen.

- Har sina tider, kan planera fritiden [man 40 år, nr 56]
- Fasta arbetstider, dvs. 8 tim/dag [man 28 år, nr 350]

Slutligen, enkätsvar som kodats med faktorn *grundtrygghet* definieras som *övriga faktorer*. Denna kategori består av olika typer av trygghet som, t.ex. att ha ett arbete, att kunna vara sjukskriven utan att det drabbar individen i arbetet, men också utanför arbetet i form av ekonomiska problem.

- Trygghet, kunde sjukskriva sig utan för mycket ansvar [man 35 år, nr 214]
- Att inte sväva i oro hur illa livet ska vara denna månaden [man 38 år, nr 317]

Av Tabell 5.11 framgår det att den största andelen svarande både nuvarande SeB-företagare och tidigare SeB-företagare angav de positiva delarna i en anställning med kategorin *arbete i relation till annat*. Detta var mest utmärkande för män i kategorin nuvarande SeB-företagare och kvinnor som tidigare var företagare.

Tabell 5.11 Andel angivna fördelar vid anställning fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.⁴²

	Totalt	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Faktorer med arbetet i sig	20 %	19 %	22 %
	21 % (kvinna) 19 % (man)	20 % (kvinna) 19 % (man)	22 % (kvinna) 21 % (man)
Faktorer med arbete i relation till annat	55 %	59 %	50 %
	54 % (kvinna) 56 % (man)	47 % (kvinna) 63 % (man)	60 % (kvinna) 43 % (man)
Övriga faktorer	25 %	22 %	28 %
	25 % (kvinna) 25 % (man)	33 % (kvinna) 18 % (man)	18 % (kvinna) 36 % (man)
	100 %	100 %	100 %

Nackdelar med att vara anställd

Den nionde frågeställningen i enkäten tar upp motsatsen till det föregående avsnittet, dvs. vad som är den största nackdelen med att vara anställd. Kategorin *arbetet i sig* omfattar faktorn *styrd i arbetssituationen*. Individerna ansåg att chefen styrde eller att de inte hade någon påverkansmöjlighet. Arbetet som anställd medgav heller inte någon möjlighet till personlig utveckling.

- Har alltid en chef som styr över sig [kvinna 49 år, nr 173]
- Mindre möjlighet till att bestämma och planera arbete [man 47 år, nr 401]

Kategorin *arbete i relation till annat* omfattar faktorerna *ekonomiskt begränsande* och *tidsstyrd*. Kategorin ekonomiskt begränsande handlar om att anställningen ger dålig inkomst och hämmar livet utanför arbetssituationen.

- Fast lön [kvinna 40 år, nr 395]
- Lönen står inte i relation till arbetsinsatsen [man 44 år, nr 45]

Kategorin *tidsstyrd* handlar om att arbetstiderna påverkar livet utanför arbetet negativt när individerna är anställda.

- Bundna tider och dåligt samvete för barnen p.g.a. detta [kvinna 46 år, nr 286]
- Mindre möjlighet till flexibla arbetstider [man 28 år, nr 227]

Enkätsvar som kodats med faktorn *allmänt begränsande* definieras som *övriga faktorer*.

⁴² Enkätfrågeställning 8.

- Minskad framgång på alla sätt [man 29 år, nr 225]
- Att vara livegen [kvinna 40 år, nr 192]

Av Tabell 5.12 framgår det att den största andelen enkätsvar med nackdelar för både nuvarande SeB-företagare och tidigare SeB-företagare handlade om faktorer med *arbetet i sig*. Individerna ansåg att styrningen i själva arbetssituationen var den största nackdelen med att vara anställd. Detta var mest utmärkande för kvinnor i kategorin nuvarande SeB-företagare och män som tidigare var företagare.

Tabell 5.12 Andel angivna nackdelar vid anställning fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.⁴³

	Totalt	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Faktorer med arbetet i sig	52 %	48 %	59 %
	50 % (kvinna) 53 % (man)	51 % (kvinna) 46 % (man)	49 % (kvinna) 67 % (man)
Faktorer med arbete i relation till annat	26 %	27 %	23 %
	24 % (kvinna) 27 % (man)	20 % (kvinna) 30 % (man)	27 % (kvinna) 20 % (man)
Övriga faktorer	22 %	25 %	18 %
	26 % (kvinna) 20 % (man)	29 % (kvinna) 24 % (man)	24 % (kvinna) 13 % (man)
	100 %	100 %	100 %

I korthet

Tabell 5.13 är en sammanställning av alla angivna fördelar och nackdelar vid anställning. Den största andelen enkätsvar för både nuvarande och tidigare SeB-företagare handlade om att man värderade faktorer med *arbete i relation till annat* vid en anställning. Männerna i gruppen nuvarande SeB-företagare respektive kvinnorna i gruppen tidigare SeB-företagare angav mest fördelar i förhållande till faktorer med *arbete i relation till annat*.

Tabell 5.13 Total andel angivna fördelar och nackdelar vid anställning fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.⁴⁴

	Totalt	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Faktorer med arbetet i sig	33 %	30 %	36 %
	33 % (kvinna) 33 % (man)	32 % (kvinna) 30 % (man)	33 % (kvinna) 39 % (man)
Faktorer med arbete i relation till annat	43 %	46 %	40 %
	43 % (kvinna) 44 % (man)	37 % (kvinna) 50 % (man)	46 % (kvinna) 34 % (man)
Övriga faktorer	24 %	24 %	24 %
	24 % (kvinna) 23 % (man)	31 % (kvinna) 20 % (man)	21 % (kvinna) 27 % (man)
	100 %	100 %	100 %

⁴³ Enkätfrågeställning 9.

⁴⁴ Enkätfrågeställning 8 och 9.

5.5 Inställning till arbete via företagande

Detta avsnitt handlar om vilken betydelse individerna tillskriver arbete vid företagande.

Nuvarande och tidigare SeB-företagares inställning till arbete som företagare

De angivna enkätsvaren vad gäller största fördel respektive nackdel med att vara företagare är också omfattande då majoriteten av deltagarna angivit mer än ett skäl. Resultaten kommer därför att presenteras i form av andelar.

Fördelar med att vara företagare

De enkätsvar som kodats utifrån kategorin *arbete i sig* omfattar underkategorierna *kontroll i arbetet* och *tillfredsställelse i arbetet*.

Kategorin med kontroll i arbetet handlar om att individerna kan bestämma arbetsinnehåll och arbetstakt.

- Frihet att bestämma inriktning på arbetets innehåll [man 35 år, nr 330]
- Frihet att fatta egna beslut, välja sina egna arbetsmetoder [man 52 år, nr 270]

Kategorin tillfredsställelse i arbetet handlar om utvecklande, stimulerande verksamhet och möjlighet att skapa arbetsrelationer.

- Intressanta arbetsuppgifter, intressant att se att man kan skapa själv [man 39 år, nr 311]
- Sysla med intresse, utveckla idéer, träffa folk stimulerande [kvinna 40 år, nr 306]

Kategorin *arbete i relation till annat* omfattar underkategorierna *disponera sin tid* och *försörjning*. Kategorin *disponera sin tid* handlar om att individerna relaterar utbytet av arbete i förhållande till familjen och fritiden.

- Kan lägga arbetstiden som man vill [kvinna 36 år, nr 208]
- Att kunna planera arbetstid utifrån barns tid [kvinna 46 år, nr 286]

Kategorin *försörjning* handlar om att den största fördelen med att vara företagare innebär att detta möjliggör resterande delen av livet utanför arbetssituationen.

- Bättre lön [kvinna 50 år, nr 26]
- Trygghet och säkerhet angående lönen [kvinna 31 år, nr 99]

Slutligen, enkätsvar som kategoriserats med *frihet*, *viss frihet* och *trygghet* definieras som *övriga faktorer*, dvs. entydigt till *arbetet i sig* eller *arbete i relation till annat*. Den första typen av *frihet* handlar om att företagandet innebar möjlighet att bestämma och fatta egna beslut.

- Friheten [kvinna 49 år, nr 281]
- Frihet att själv fatta beslut [man 39 år, nr 60]

Den andra typen, en *viss frihet* handlar om en begränsad möjlighet att bestämma och fatta egna beslut.

- Frihet men en viss sådan ändå styrd av kunderna [man 39 år, nr 196]
- Bestämma själv, men i slutändan är det ändå inte fritt [kvinna 45 år, nr 42]

Kategorin trygghet handlar om att ha en ekonomisk förutsättning, som både kan gälla företaget i sig och privat.

- Utväg för långtidsarbetslösa och invandrare [man 38 år, nr 120]
- Ett sätt att komma ut på arbetsmarknaden [kvinna 50 år, nr 171]

Av Tabell 5.14 framgår det att den största andelen enkätsvar för både nuvarande och tidigare SeB-företagare handlade om att individerna värderade de positiva delarna i en anställning med faktorer i kategorin *arbete i sig*. Detta var mest utmärkande för män i kategorin nuvarande SeB-företagare och kvinnor som tidigare var företagare.

Tabell 5.14 Andel angivna fördelar vid företagande fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.⁴⁵

	Totalt	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Faktorer med arbetet i sig	50 %	49 %	51 %
	54 % (kvinna) 47 % (man)	49 % (kvinna) 49 % (man)	59 % (kvinna) 44 % (man)
Faktorer med arbete i relation till annat	13 %	13 %	13 %
	15 % (kvinna) 12 % (man)	17 % (kvinna) 12 % (man)	13 % (kvinna) 13 % (man)
Övriga faktorer	37 %	38 %	36 %
	31 % (kvinna) 41 % (man)	34 % (kvinna) 39 % (man)	28 % (kvinna) 43 % (man)
	100 %	100 %	100 %

Nackdelar med att vara företagare

De enkätsvar som kodats utifrån *arbete i sig* omfattar underkategorierna *arbetsproblem*, *företagsekonomiska problem* och *relationsproblem*.

Kategorin med arbetsproblem handlar om att individerna anser att det är negativt att vara företagare p.g.a. beläggningssoro, administrativa uppgifter och kompetensbrist i arbetet.

- Kräver mkt tid bokföring, adm., beroende (livegen) hos kunderna, kan inte säga nej [man 38 år, nr 319]
- Var för oerfaren, ensamarbete passade inte, pappersarbete/redovisning oroade mig hela tiden [kvinna 25 år, nr 404]

Den andra kategorin nackdelar, benämnd företagsekonomiska problem, handlar om ekonomiska problem i själva arbetssituationen.

- Höga arbetsavgifterna som drabbar ett fåmansföretag [man 62 år, nr 247]
- Hade inte råd med anställd, fick jobba sex dagar/vecka [kvinna 25 år, nr 236]

Kategorin relationsproblem handlar om att individerna saknar arbetskamrater och andra sociala relationer i arbetet.

- Inga arbetskamrater [kvinna 25 år, nr 359]
- Saknar arbetskamrater social stimulans [kvinna 41 år, nr 388]

Kategorin *arbete i relation till annat* omfattar underkategorierna *familje-fritidsproblem* och *familjeekonomiska problem*.

⁴⁵ Enkätfrågeställning 6.

Kategorin familje–fritidsproblem handlar om att individerna anser att företaget begränsar familjelivet och fritiden.

- Den sociala biten av livet fungerar inte, ingen fritid, semester [man 46 år, nr 181]
- Jobbar jämt, kan aldrig släppa företaget [kvinna 27 år, nr 231]

Kategorin familjeekonomiska problem handlar om att individerna anser att lönen de erhåller inte är tillräckligt stor att leva på.

- Tar lång tid att få lönsamhet och möjlighet till skälig lön [kvinna 53 år, nr 166]
- Nästan omöjligt för en familj att leva på [man 38 år, nr 120]

Slutligen, enkätsvar som kategoriserats med *ekonomiska nackdelar* och *otrygghet* definieras som *övriga faktorer*.

Kategorin med otrygghet handlar om avsaknad av s.k. skyddsnät för att kunna t.ex. vara sjuk-skriven utan att det drabbar individen eller arbetet.

- som ensamföretagare får man inte bli sjuk [kvinna 36 år, nr 209]
- jobbar fast man är sjuk eller har ont [kvinna 38 år, nr 318]

Kategorin med ekonomiska nackdelar kan gälla både företagets och privatpersonens ekonomi och kodas därför som en övrig faktor.

- Sårbar ekonomiskt, kan ej vara borta [kvinna 27 år, nr 229]
- Arbetar dag och natt för att få det att gå ihop [kvinna 54 år, nr 163]

I Tabell 5.15 framgår det att den största andelen enkätsvar för både nuvarande och tidigare SeB-företagare handlar om att man värderade de negativa delarna vid företagande med faktorer i *arbete i sig*. Detta var mest utmärkande för män i kategorin nuvarande SeB-företagare och kvinnor som tidigare var företagare.

Tabell 5.15 Andel angivna nackdelar vid företagande fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.⁴⁶

	Totalt	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Faktorer med arbetet i sig	51 %	48 %	52 %
	48 % (kvinna) 53 % (man)	42 % (kvinna) 50 % (man)	52 % (kvinna) 58 % (man)
Faktorer med arbete i relation till annat	25 %	30 %	23 %
	28 % (kvinna) 23 % (man)	35 % (kvinna) 28 % (man)	23 % (kvinna) 14 % (man)
Övriga faktorer	24 %	22 %	25 %
	24 % (kvinna) 24 % (man)	23 % (kvinna) 22 % (man)	25 % (kvinna) 28 % (man)
	100 %	100 %	100 %

Tabell 5.16 (s. 95) är en sammanställning av alla angivna fördelar och nackdelar vid företagande. Den största andelen enkätsvar för både nuvarande och tidigare SeB-företagare handlar om faktorkategorin *arbete i sig* vid företagande. Gruppen med tidigare SeB-företagare, framförallt kvinnor, anger en större andel faktorer i kategorin *arbete i sig* jämfört med nuvarande SeB-företagare.

⁴⁶ Enkätfrågeställning 7.

Tabell 5.16 Total andel angivna fördelar och nackdelar vid företagande fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.⁴⁷

	Totalt	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Faktorer med arbetet i sig	51 %	49 %	53 %
	51 % (kvinna) 50 % (man)	45 % (kvinna) 50 % (man)	55 % (kvinna) 52 % (man)
Faktorer med arbete i relation till annat	20 %	22 %	17 %
	22 % (kvinna) 19 % (man)	26 % (kvinna) 21 % (man)	19 % (kvinna) 14 % (man)
Övriga faktorer	29 %	29 %	30 %
	27 % (kvinna) 31 % (man)	29 % (kvinna) 29 % (man)	26 % (kvinna) 34 % (man)
	100 %	100 %	100 %

5.6 Sammanfattning

I början av kapitlet presenteras en modell med fyra kategorier av påverkansfaktorer vid företagsetablering. Modellen bygger på tidigare studier av motiv till företagsetablering utifrån begreppsparen: *pull-pushfaktorer* och *exogena-endogena faktorer*.

På det hela taget handlar etableringsmotiven om kategorin *exogena faktorer*. Motiven utgår från strukturen och handlandet bygger på ett reflexivt förhållningssätt. Här var även den kombinerade kategorin *exogena-pushfaktorer* störst: – Jag var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds... där etableringsmotivet huvudsakligen handlar om arbetslöshet och långtidsarbetslöshet.

Etableringsmotiven i gruppen *nuvarande SeB-företagare* handlar mest om kategorin *exogena faktorer* (pull och pushkategorierna är lika stora). Däremot skiljer sig etableringsmotiven i gruppen *tidigare SeB-företagare*. Etableringsmotiven handlar mest i denna grupp om pullfaktorer, dvs. att företagande anses som något positivt eller eftersträvt.

Den största andelen etableringsmotiv hos männen (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) handlar om *exogena-pushfaktorer*. Bland kvinnorna (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) utgörs den största andelen motiv av *endogena-pullfaktorer*.

Tre år efter etableringen driver 58 procent av 372 individer företag i någon form. Fem år efter företagsetableringen, enkätundersökningen från år 2000, bedriver 156 av 263 individer någon form av näringsverksamhet och övriga (107 personer) uppstår inkomst via tjänst.

Majoriteten av de 107 tidigare företagarna *avvecklade* sina företag inom en tvåårsperiod. Avvecklingsmotiven handlade i det stora hela om *pushfaktorer*, dvs. ett otillfredsställande val som är påtvingat individen. Majoriteten av både kvinnor och män ansåg främst att de var tvingade att avveckla företaget p.g.a. *exogena-pushfaktorer*, dvs. motivet utgår från strukturen och individens handlingsätt är reflexivt.

Nästan en tredjedel av tidigare SeB-företagare planerar dock att starta företag igen.

⁴⁷ Enkätfrågeställning 6 och 7.

Majoriteten av nuvarande och tidigare SeB-företagare ansåg att det var bra att starta företag via SeB. Majoriteten ansåg att SeB hade goda ekonomiska effekter och var direkt driftsavgörande i början av företagsperioden. De negativt inställda till SeB anser istället att denna typ av subventionerat företagande kanske passar andra målgrupper bättre än de arbetslösa. De negativa inställningarna handlade om handläggningen vid bidragstilldelning, snedvriden konkurrens av befintliga företag och personligt negativa effekter efter avslutat företagande.

Av resultatet i enkätstudien, vad gäller inställning till arbete, framgår att andelen icke-instrumentella faktorer är störst med 51 procent följt av instrumentell faktor och övriga faktorer. Denna fördelning gäller även respektive sysselsättningskategorier. Kvinnorna anger i högre grad icke-instrumentella faktorer och i mindre grad instrumentell faktor än vad männen gör. Syftet har inte enbart varit att studera vad individerna anser som positivt eller negativt med anställning respektive företagande, utan även hur de förhåller sig till arbete när de beskriver det. Tabell 5.17 är en sammanfattning av positiv och negativ inställning till anställning respektive företagande. Av tabellen framgår att faktorkategorin *arbete i sig* har en större andel svar vid företagande jämfört med vid anställning. Det omvända förhållandet gäller istället för faktorkategorin *arbete i relation till annat*.

Tabell 5.17 Total andel angivna fördelar och nackdelar vid anställning respektive företagande fördelat på nuvarande och tidigare SeB-företagare.⁴⁸

	Nuvarande och tidigare SeB-företagare inställning till arbete via ANSTÄLLNING	Nuvarande och tidigare SeB-företagare inställning till arbete via FÖRETAGANDE
Faktorer med arbetet i sig	33 %	51 %
	33 % (kvinna) 33 % (man)	51 % (kvinna) 50 % (man)
Faktorer med arbete i relation till annat	43 %	20 %
	42 % (kvinna) 44 % (man)	22 % (kvinna) 19 % (man)
Övriga faktorer	24 %	29 %
	25 % (kvinna) 23 % (man)	27 % (kvinna) 31 % (man)
	100 %	100 %

Majoriteten av både nuvarande och tidigare SeB-företagares positiva inställningar till arbete via *anställning* handlar om faktorer med *arbete i relation till annat*. De negativa inställningarna till arbete via anställning handlar om faktorer beträffande *arbetet i sig*. I likhet med enkätresultaten berättar både aktiva och f.d. SeB-företagare om arbete vid anställning utifrån faktorer med *arbete i relation till annat*. Den positiva inställningen hos både aktiva och f.d. SeB-företagare bygger främst på att arbetet skapar en ekonomisk trygghet. Den negativa inställningen handlar om att de anser sig styrda i själva arbetssituationen.

Majoriteten av både nuvarande och tidigare SeB-företagares positiva inställningar till arbete via *företagande* handlar om faktorer beträffande *arbetet i sig*. De negativa inställningarna till arbete via företagande handlar också om faktorer beträffande *arbetet i sig*. I likhet med enkätresultaten berättar både aktiva och f.d. SeB-företagare om arbete vid anställning utifrån faktorer med *arbetet i sig*. Den positiva inställningen hos både aktiva och f.d. SeB-företagare handlar främst om kontroll i arbetet vad gäller självständighet gentemot chefer. De negativa inställningarna handlar främst om företagsekonomiska problem i arbetssituationen.

⁴⁸ Enkätfrågeställning 6, 7, 8 och 9.

6 Perspektiv på arbete – intervjustudie

I detta kapitel redovisas resultaten från livsloppsbeskrivningen som framträdde vid de 26 intervjuerna. Nedanstående avsnitt behandlar individernas etableringsmotiv, fem år efter – inställningen till SeB, inställning till arbete; generellt, via anställning, via företagande. Urvalsgruppen aktiva företagare består av två kvinnor⁴⁹ och tolv män. Personerna är födda på 1940-, 50- och 60-talet. Dessa personer bor på olika ställen och orter och har därmed haft kontakt med olika Arbetsförmedlingar i Östergötland. Nedan presenteras de fjorton aktiva företagarens bakgrund och deras föräldrars arbetsbakgrund.⁵⁰

- **Arne** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen och en kortare period som arbetsledare. Bedriver ensamföretag i industrinäringen. Arne är sambo och har hemmaboende barn. Arnes föräldrar var verksamma som tjänstemän i tjänstenäringen.⁵¹
- **Anders** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Uppväxt på landet. Utbildning: grundskola. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen. Bedriver ensamföretag i industrinäringen. Anders är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Anders föräldrar var verksamma i jordbruk.
- **Elin** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare i tjänstenäringen. Bedriver ensamföretag i tjänstenäringen. Är sambo och har hemmaboende barn. Elinns föräldrar var verksamma som arbetare i tjänstenäringen.
- **Erik** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som tjänsteman i tjänstenäringen och därefter bedrivit ett företag innan SeB-företaget. Efter ett år avyttrade Erik SeB-företaget som han drev ihop med en kompanjon. Erik startade därefter själv ett nytt företag i tjänstenäringen. Erik är sambo och har hemmaboende barn. Eriks föräldrar var verksamma som arbetare respektive tjänsteman i tjänstenäringen.
- **Evert** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Utbildning: yrkesskola. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen och en kortare period som arbetsledare. Bedriver ensamföretag i industrinäringen. Evert är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Everts föräldrar var arbetare i industrinäringen.
- **Göran** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1960-talet. Uppväxt på landet. Eftergymnasial utbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare respektive tjänsteman i tjänstenäringen. Göran har dessutom tidigare varit företagare innan SeB-företagandet. Bedriver ensamföretag i tjänstenäringen. Göran är sambo och har hemmaboende barn. Görans föräldrar hade jordbruk och företag.
- **Johanna** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt på landet. Utbildning: grundskola. Tidigare yrkesverksam som arbetare i tjänstenäringen. Startade enmansföretag i tjänstenäringen. Bedriver för närvarande företaget ihop med sin make efter att denne blivit arbetslös. Johanna har två barn. Johannas föräldrar arbetade i tjänstenäringen.
- **Jonas** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt på landet. Utbildning: grundskola. Tidigare

⁴⁹ En av de kvinnliga intervjupersonerna var registrerad som att hon bedrev aktiv näringsverksamhet 1998 enligt Skattemyndigheten. När intervjun genomfördes hade personen i fråga varit arbetslös och sen blivit sjukpensionär och hade inte längre något företag. I fortsättningen kommer denna kvinna kategoriseras som *före detta SeB-företagare* och resultatet från intervjun presenteras ihop med de övriga i intervjustudien med f.d. SeB-företagare.

⁵⁰ När det gäller intervjupersonerna civilstånd kommer begreppet sambo att användas. Begreppet omfattar samlevnad eller samboende med en person oavsett äktenskapligt förhållande eller juridisk form.

⁵¹ Arne intervjuades vid två tillfällen. Den första intervjun avbröts p.g.a. tidsbrist vilket därmed ledde till ett andra intervjutillfälle.

yrkesverksam som arbetare i industrinäringen och en kortare period som arbetsledare. Bedriver ensamföretag i industrinäringen. Jonas är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Jonas föräldrar var verksamma i jordbruk.

- **Pekka** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt på landet. Gymnasieutbildning. Pekka invandrade till Sverige som vuxen. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen. Bedriver ensamföretag i tjänstenäringen. Pekka är sambo och har hemmaboende barn. Pekka föräldrar var arbetare i industri- respektive tjänstenäringen.
- **Peter** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1960-talet. Uppväxt på landet. Utbildning: grundskola. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen. Efter ett tvingas Peter avveckla SeB-företaget p.g.a. arbetsbrist. Erik startar därefter ett nytt företag där han idag är ensam verksam i industrinäringen. Peter är sambo och hans föräldrar var verksamma dels i industrinäringen och dels i jordbruk.
- **Roland** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare i tjänstenäringen. Bedriver företag i tjänstenäringen med anställd personal. Roland är sambo och har hemmaboende barn. Rolands föräldrar var arbetare i tjänstenäringen och pappan var säljare.
- **Sune** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Uppväxt på landet. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som tjänsteman i tjänstenäringen och därefter delägare i ett företag innan SeB-företaget. Bedriver ensamföretag i tjänstenäringen. Sune är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Sunes far var arbetare i industrinäringen och mor var hemmafru.
- **Svante** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Utbildning: yrkesskola. Uppväxt på landet. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen. Bedriver ensamföretag i industrinäringen. Är sambo och har hemmaboende barn. Svantes föräldrar var verksamma i jordbruk.
- **Åke** [aktiv SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som tjänsteman i industrinäringen. Bedriver ensamföretag i industrinäringen. Åke är sambo och har hemmaboende barn. Åkes far var tjänsteman i industrinäringen och mor var hemmafru.

Urvalsgruppen före detta företagare, består av sex kvinnor⁵² och sex män. Personerna är födda på 1930-, 40-, 50- och 60-talet. I likhet med gruppen aktiva SeB-företagare har de tolv f.d. SeB-företagarna haft kontakt med olika Arbetsförmedlingar i Östergötland beroende på bostadsort. Nedan presenteras de tolv före detta företagarnas bakgrund och deras föräldrars arbetsbakgrund.

- **Aron** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Gymnasieutbildning. Uppväxt i mellanstor stad. Tidigare yrkesverksam som tjänsteman i tjänstenäringen. Bedrev därefter ensamföretag och är för närvarande tjänsteman i servicesektorn. Är ensamstående och har vuxna barn som är utflyttade. Arons föräldrar var företagare respektive arbetare i tjänstenäringen.
- **Fatima** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Fatima invandrade till Sverige strax före grundskolan startade. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industri- respektive tjänstenäringen. Bedrev därefter ensamt företag. Fatima är för närvarande arbetssökande, men sjukskriven. Är ensamstående och har vuxna barn. Fatimas föräldrar arbetade i tjänstenäringen.
- **Gösta** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Utbildning: grundskola. Tidigare yrkesverksam som arbetare och tjänsteman i industrinäringen. Gösta har tidigare varit företagare innan han startade företag via SeB. Bedrev därefter företag ihop med sin sambo. Gösta är för närvarande arbetssökande. Har både vuxna barn som är utflyttade och hemmaboende barn. Göstas föräldrar var arbetare i tjänstenäringen.
- **Hanna** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1960-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Tidigare

⁵² En av kvinnorna kategoriseras som före detta företagare då hon ej bedrev *aktiv* näringsverksamhet längre.

yrkesverksam som arbetare i tjänstenäringen. Bedrev därefter ensamföretag och är för närvarande studerande. Är sambo och har hemmaboende barn. Hannas föräldrar var arbetare i tjänstenäringen.

- **Harriet** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1960-talet. Uppväxt på landet. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare i tjänstenäringen. Bedrev därefter eget-bidragföretag ensam. Harriet är sjukpenjonär. Är sambo och har hemmaboende barn. Harriets föräldrar arbetade i tjänstenäringen.
- **Jens** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1960-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Efter gymnasieutbildningen var Jens yrkesverksam som arbetare i tjänstenäringen under drygt ett år, därpå följde en långtidsarbetslöshet som varade i drygt fyra år. Jens bedrev därefter SeB-företaget ihop med en kompanjon. Jens har närvarande en provanställning inom industrinäringen. Är sambo och har hemmaboende barn Jens föräldrar var arbetare i tjänstenäringen.
- **Kjell** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1930-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Utbildning: yrkesskola. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen. Bedrev därefter eget-bidragföretag ensam. Kjell är sjukpenjonär. Är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Kjells föräldrar arbetade i tjänstenäringen.
- **Kurt** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare och tjänsteman i tjänstenäringen. Kurt har varit delägare i ett företag innan han startade företag via SeB. Bedrev därefter eget-bidragföretag ensam. Deltar för närvarande i arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Kurts föräldrar arbetade i tjänstenäringen.
- **Lennart** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1930-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Utbildning: grundskola. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industri- respektive tjänstenäringen. Bedrev därefter eget-bidragföretag ensam. Deltar för närvarande i arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Lennarts föräldrar arbetade i tjänstenäringen och var företagare.
- **Lilly** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt på landet. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industri- och tjänstenäringen. Bedrev därefter ensamföretag och deltar för närvarande arbetssökande. Är sambo och har vuxna barn som är utflyttade. Lillys föräldrar var verksamma i jordbruk.
- **Lydia** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1940-talet. Uppväxt i mellanstor stad. Eftergymnasial utbildning. Tidigare yrkesverksam som tjänsteman i industrinäringen. Bedrev därefter företag med sin sambo. Arbetssökande och deltar för närvarande i arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Lydias föräldrar var tjänstemän i tjänstenäringen.
- **Sara** [f.d. SeB-företagare]. Född på 1950-talet. Uppväxt på landet. Gymnasieutbildning. Tidigare yrkesverksam som arbetare i industri- respektive tjänstenäringen. Bedrev därefter eget-bidragföretag ensam. Har för närvarande en provanställning i servicesektorn. Saras är sambo och hennes föräldrar var verksamma i jordbruk.

I citaten förekommer två symboler, nämligen "...” och ”I: ”. Den första symbolen, med *tre punkter*, används för att symbolisera det utrymme som uppstod när intervjupersonerna valde att ta en paus och inte säga något. Den andra symbolen, ett *I med kolon*, som återfinns vid en del av citatpresentationerna, visar när jag som intervjuare upptar samtalsutrymmet.

6.1 Motiv till företagsetablering

SeB-företagarnas motiv till företagsetablering

Motiv till företagsetablering är fördelade på de fyra påverkanskategorierna som presenterades i avsnitt 5.1 (se Tabell 5.4, s. 79). De 26 aktiva och f.d. företagarna ombads vid intervjun att ange motiv till deras företagsetablering. Majoriteten av både aktiva och f.d. SeB-företagare hävdade att motivet till företagsetablering handlade om exogena faktorer snarare än om endogena. I gruppen med aktiva SeB-företagare var etableringsmotiv utifrån pullfaktorer vanligare

i jämförelse med pushfaktorer. Det motsatta förhållandet återfinns i gruppen med f.d. SeB-företagare. Majoriteten av de aktiva företagarnas etableringsmotiv handlar om att de ... *startade med hänsyn till att det erbjöds...* Majoriteten av f.d. SeB-företagare angav att de startade företag p.g.a. att de *var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds...* Intervjucitaten presenteras nedan ihop med de fyra påverkanskategorierna.

– Jag startade med hänsyn till att det erbjöds... (exogena-pullfaktorer)

Resultat från intervjustudien handlar om bidraget som ekonomiskt incitament och arbetslöshet, men framför allt att de (Elin, Jonas, Peter, Johanna) blir uppmanade eller tillfrågade av andra att söka bidraget och starta företag.

- Johanna [aktiv SeB-företagare]: Ja och sen i och med det här då så vart jag ju arbetslös, vi var ju inne på det ja... och... då hade jag i mina tankar på tanke på att börja läsa. Ja... och bestämt mig för också, men sen så kom [företag] här i [ort] då och undrade om jag inte var intresserad av och börja hos honom... Och det är klart, barnen var små och jag värdesatte just det här att få vara med ungarna mycket va, så då slog jag av det här med tanken på att läsa och fick ett halvtidsjobb i [företag] här då... Ja och det var ett jobb som jag aldrig hade tänkt mig! Jag tror jag aldrig hade sökt ett sådant jobb alltså! Så det är mycket tillfälligheter. Ja, men när jag hade vart här något år så, det tog väl det alltså, liksom att komma in i det och... Jag kände att jag trivdes. Ja... så jobbade jag ju halvtid då... några år... Sen vart det ju även... [företag] höll på att gå sämre. Ja det kom konkurrens till orten och ja mycket omständigheter runt i kring då. Så och på den tiden var vi två anställda plus han själv då... som jobbade och... Han var tvungen till att omorganisera för att det skulle gå vidare och då var det att jobba själv då eller att sälja. Och det ville han inte binda upp sig, för han började ju bli gammal då va. Så då kom han till beslut att han skulle avveckla. Ja... och han ville ju sälja liksom hela... huset då, både affären och han ägde ju lägenheten och... Ja och jag var väl intresserad och för då hade jag träffat min nuvarande man då som jobbade på [företag] här nere i byn och tyckte: -Ska du inte ta över [företag] där? För han har sagt många år: -ska du inte skaffa eget? Och då har man väl varit lite granna för feg och... det har liksom inte blivit av, men han ville ju sälja alltihop och jag ville inte ha huset, men sen var det en husägare här i byn som köpte upp huset. Kom en dag och frågade: -är du intresserad av att ha [företag] om han. Javisst, naturligtvis var jag det så... det var ju också tillfälligheter, så han köpte huset och idag hyr vi det utav honom då.

– Jag startade med hänsyn till personligt positiva omständigheter... (endogena-pullfaktorer)

Den näst största kategorin med etableringsmotiv handlade om att de strävade efter att påverka sin situation, både vad gäller arbetsinnehåll och livssituation (aktiva SeB-företagare Göran, Roland, Anders och f.d. SeB-företagare Gösta, Aron).

- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Ja om jag inte hade startat en [företag], då hade jag slutat att jobba som [yrke]... För att... jag såg ingen tillfredsställelse att jobba som [yrke] längre. Inte för att inte kanske vara anställd, utan just att jag ville driva utbildningen som jag ville. Som jag tror på att man ska göra, så att det fortfarande ska vara roligt.. i det här sammanhanget, så det...
- Göran [aktiv företagare]: ... Ja om jag inte hade startat en trafikskola, då hade jag slutat att jobba som trafiklärare... För att... jag såg ingen tillfredsställelse att jobba som trafiklärare längre. Inte för att inte kanske vara anställd, utan just att jag ville driva utbildningen som jag ville. Som jag tror på att man ska göra, så att det fortfarande ska vara roligt.. i det här sammanhanget, så det...
- I: Hur kommer det sig att du startade via starta eget-bidrag?
- Göran [aktiv företagare]: ... Ja, jag var ju arbetslös... och sen såg man ju som en slags möjlighet att... komma igång. Och i [stad] då så, när jag startade där så... kan man väl säga att det var rätt... egentligen... ganska mycket [verksamhet] etablerade... Och det var liksom svårt att komma igång i början att få upp ett elevunderlag. Och det tar emellan tre och fem månader t.ex. att utbilda [personer], att de ska bli färdiga. Om man då drar igång... och sen då rent ekonomiskt underhålla företaget i de där sex månaderna. Och om man har skött sig under den här tiden så tänkte jag att... Ja, då borde det generera lite nya kunder för att sen då få det att gå

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

runt... Jag såg det som en ekonomisk fördel helt enkelt.

– Jag var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds... (exogena–pushfaktorer)

Etableringsmotiven i den största av de fyra kategorierna handlade om att man såg sig som drabbad och tvingad till företagsetablering. Huvuddelen angav arbetslöshet eller långtidsarbetslöshet som det största etableringsmotivet (aktiva SeB-företagare Evert, Pekka, Svante, Arne f.d. SeB-företagare Fatima, Harriet, Lilly, Jens, Kurt, Lennart, Sara, Hanna).

- Evert [aktiv SeB-företagare]: Jag fick inte gå med i facket [fackförbund] va, som jag då hade vart med förut, innan jag varit arbetsledare... fick ju, fick ju inte gå med där och varför det vet jag inte... för jag var ju med visserligen i [fackförbund] då så att säga när jag var arbetsledare. Det var det, av den anledningen, att jag var arbetslös, men... jag hade knutit så pass mycket kontakter när jag var arbetsledare så att... jag kände väl...att jag provar och ser hur det fungerar att starta eget.

– Jag var tvungen att starta med hänsyn till personligt negativa omständigheter (endogena–pushfaktorer)

Den fjärde och minsta kategorin med etableringsmotiv är de som hävdade att de hade en hög ålder eller att de hade fysiskt handikapp och därmed tvingades starta företag (aktiva SeB-företagare Erik, Sune, Åke och f.d. SeB-företagare Kjell).

- Kjell [f.d. SeB-företagare]: Det var, det var för att jag förstod redan från början så fort jag hörde det här med, med... det gick ju rykten då innan vi slog igen... Och det förstod vi ju att för min del var det kört som [yrke]! Jag hade så många nackdelar dels åldern och som jag sagt mina handikapp och efter som det har gått så bra de här femton åren med... det här jag skötte med eget själv om jag säger... så då tanken kom direkt att varför inte försöka fortsätta med det här? Och eftersom alla hade varit nöjda tidigare och, osv. med det jag hade gjort och inte bara inom då utan utanför företaget så berömde de ju flera gånger det där och tyckte det var jättebra grejer. Så var det ju, tanken föll direkt liksom att jag kan lika gärna fortsätta i eget... Sen som sagt var så svek de mig lite där...

I korthet

I ovanstående avsnitt presenteras en modell med fyra kategorier av påverkansfaktorer vid företagsetablering. Modellen bygger på tidigare studier av etableringsmotiv utifrån bestämningsfaktor, exogena/endogena faktorer respektive pull/pushfaktorer. Tabell 6.1 är en sammanfattning av de 26 aktiva och f.d. företagarnas etableringsmotiv utifrån ovan nämnda modell.

Tabell 6.1 Aktiva och f.d. SeB-företagares motiv till företagsetablering fördelat på påverkanskategorier.

Påverkans-Faktorer	Exogena		Endogena	
	(aktiv SeB-företagare)	(f.d. SeB-företagare)	(aktiv SeB-företagare)	(f.d. SeB-företagare)
Pull	Elin Jonas Peter Johanna		Göran Roland Anders	Aron Gösta
Push	Evert Svante Pekka Arne	Fatima Jens Lydia Sara Lilly Harriet Hanna Kurt Lennart	Erik Sune Åke	Kjell

Vid granskning av etableringsmotiven utifrån kön handlar största andelen motiv bland männen (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) om exogena–pushfaktorer. Den största andelen motiv bland kvinnor (både nuvarande och tidigare SeB-företagare) handlar om endogena–pullfaktorer.

6.2 SeB-företagande efter några år

I Figur 5.1 (s. 83) redovisas 1995 års SeB-företagares sysselsättningssituation efter tre år. Vad händer efter företagsetableringen?

Efter företagsetablering – vad händer?

Motiv till avveckling av företaget – f.d. SeB-företagare

I likhet med resultaten från enkätstudien avvecklade även tio av de tolv intervjuade sina företag inom en tvåårsperiod. De intervjuade personernas avvecklingsmotiv handlar om tvingande påverkansfaktorer som resulterar i ekonomiska problem för dem. Främst är det exogena–pushfaktorer i form av en vikande försäljningsmarknad (jämför med Tabell 5.8, s. 84 och Tabell 5.9, s. 84). Att ”satsa allt på ett kort” kännetecknar de företagare som grundat affärsidén på en stor kund som senare visat minskat intresse av produkten företagen tillhandahåller.

- Lennart [f.d. SeB-företagare]: Det var ju ganska förskräckande egentligen... men jag tänkte ju: -man må ju ta en chans! Man fick ett halvt års... starta eget-bidrag och det, det är det enda jag kan säga så här i efterhand är lite dåligt och då har det inte ändrats nu heller... det är alltså lite för kort startsträcka i, i många fall! För efter en, det halva året om man inte har fått igång någonting... som, som genererar pengar då törs man ju inte gå vidare för då är man ju rädd för att mista försäkringen i botten. Det är ju det du har byggt upp under 40 år det kan du ju inte bara kasta åt skogen för att ta en liten chans! Och då är det ju så... hade du kämpat ett år till med det här och sen får ge upp... det här kanske du vet hur det funkar, men då är man ju nere och söker ett bidrag på den förtjänsten man gör under senaste året och [skratt] då får man väl börja från noll ungefär, då får man nog gå till Socialen [skratt]... Och jag hade ju då ett före-, företag här i [ort] [företag] som montera de här [produkt] som jag sålde... men omsättningen blev ju alldeles för låg! Jag har, jag kom ju aldrig upp så jag kunde ta ut någon egentlig lön från det där företaget. Jag betala ju i princip mina omkostnader för då... så att jag hade ingen på det tyckte jag... så att jag lade ju faktiskt ner verksamheten efter halvår...

För några personer grundas de ekonomiska problemen på att de inte kontrollerat förutsättningarna med andra företag som möjliggör driften av det egna företaget. När kostnaden blir för hög samt avsaknaden av annat kapital blir för uppenbar tvingas de avveckla företaget.

- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Men i alla fall så... sen kom ju då och ja då skulle det göras helt annat du vet när hälsovårdsnämnden sätter igång och då skulle, jag sa jag ville ju ha en toa jag ville inte ha ihop med kunderna för det hade jag ju haft och det får man inte egentligen vet du eftersom jag som då [produkt] här inne. Sen, och du vet det ska ju lyftas den och det ska ju göras och så skulle det och då sa kärringen att: -vi kan, vi står för byggnaden - ombyggnaden liksom men ja, maskineri det fick jag stå för då. Och du vet all maskineri bara en [maskin] kostar ju X tusen och sen skulle jag ha [maskin], sen skulle jag ha en sån där [maskin]. Jag köpte ju en sån där [maskin] du vet som man kunde ha rätt stora [produkt] åt gång, du vet du kan förstå vilken tid det tar för mig varje dag till skillnad när så här [företag] när man har en [maskin] som man sätter in sen tar man ut och så tar man alla [produkt] så får du ut [produkt] eller något åt gången på inom tio minuter, det får inte jag. Så det är väl det som gjorde också för mig att jag slet ut mig för det tar ju sån tid va jag hade ju inga sådana resurser. Det är helt alltså, man kan ju spela en film så man tror inte att det är sant, men det är många vittnen på... I alla fall så jag hade ju... och sen hade jag ju inte någon för att jag tänkte jag vägrar att ha den där jävla [maskin]. Då, då la jag ner min rörelse för jag var så trött vet du, jag var så trött

så och så fick jag ju, jag hade ju köpt en sån där begagnad [maskin] det var det billigaste alternativet. Och jag fick ju den över handen en gång. Jag fick ju för mig att jag skulle städa så den stod ju jättebra i och för sig men det var ju tyst i affären och jag tänkte va jag ska se jag kan använda den i rätt ställe... Och då fick jag den över här [visar handleden] så att jag har... det domnar i fingrarna... jag har sämre rörelseförmåga osv. så att jag har varit och kollat muskler och om det är nerver och något för jag har inte tillgång till min... när det hände det här ett år sen då så såg de att nerver som ligger i kläm då så han sa en gång att han skulle göra, göra operation så det blir bättre... jag vet inte om jag vill det jag vet inte det... Men i alla fall det var ju inte just därför jag lade ner den utan det var jag visste att, jag tänkte realistiskt att, att jag jobbar nu sexton timmar om dagen och det går bara runt. Sen är det byggnation när det görs om jag hade stått på mig så hade det varit gjort helt det okej kommer ju hyran att gå på... alla maskiner som jag var tvungen att ha jag hade ingen [maskin], jag hade ingen [maskin], jag måste ha en [maskin], jag måste ha en att [produkt] med... En minst en 100 tusen över 100 tusen och du vet jag skulle haft en [maskin] en [maskin] som pysscht, du vet med en gång. Så kanske säkert man har... det här skulle jag ta lån... då hade jag inte räknat med mina sexton timmars jobb jag var ändå ensam så att jag ville inte ha så mycket skulder över mig så att då lade jag ner.

I korthet

Majoriteten av *f.d. SeB-företagare* avvecklar sina företag inom en tvåårsperiod. De anger nästan uteslutande exogena–pushfaktorer som avvecklingsmotiv. Nästan en tredjedel av *f.d. SeB-företagare* planerar dock att starta företag igen.

Inställning till SeB

Nedan följer fyra avsnitt som handlar om inställningen till SeB. I avsnitten presenteras inställningen till bidraget samt handläggning och information vid bidragsstilldelning. Avsnittet avslutas med de effekter som uppstått för personerna i samband med företagande via SeB och deras inställning till förbehåll vid bidragsstilldelning.

Inställningen till handläggning och information vid bidragsstilldelning

Majoriteten av såväl aktiva som *f.d. SeB-företagares* utsagor handlar om att de är negativt inställda till AF:s agerande i samband med SeB-ärendet. På frågan vad AF gjorde för dem anser:

- Jonas [aktiv SeB-företagare]: Arbetsförmedlingen? Finns det sånt? [skratt] Nej, det, det kan jag säga de gjorde ta mig fan intet ett förbannat skit! Inte ett skit, alltså! Inte ett djävla dugg! När jag kom dit med mina stämpelkort så och fråga om det fanns jobb. Herre, det var ju, fick ju nästan ett hänskratt för fan! Det var ju nästan så det var besvärande att komma dit. Nej, inte, jo, det gick nog... jag tror det gick ett och ett halvt år eller två år efter sen. För jag fick ju sånt här starta eget-bidrag, det ställde de ju upp på faktiskt. Det, det gick ju, det var de ju hyggliga som fan och gjorde då... Men det gick nog ett halvt år, jag tror det var mer än ett halvt år, kanske rent av två år så ringde Arbetsförmedlingen till mig och fråga varför jag inte varit nere... Ja, så det gjorde jag med: -ja, vad då, vad menar du? Något sånt där sa jag. -Ja, du är ju arbetslös! -Nej, men snälla någon, sa jag. Det är väl jag ändå inte arbetslös. -Jag har ju varit egen företagare i här nu i ett och ett halvt eller om det var två år eller vad det var. - Jaha. Fick jag till svar då. - Jaha, men du står ju upp-, uppställd som arbetslös här! Det var ju konstigt då, så där ser man ju hur det, det fungerar då...
- I: De har ju starta eget-kurser, gick du på någon i samband med detta?
- Jonas [aktiv SeB-företagare]: Nej... det gjorde jag inte!!!...

Nedanstående intervjuцитat visar på positiv inställning till information och handläggning i samband med SeB.

- I: När du precis började med det här, du fick ju SeB via Arbetsförmedlingen. Hur agera de...?
- Johanna [aktiv SeB-företagare]: Positivt! Ja, jag hade mycket bra hjälp! Förvånansvärt, jag

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

trodde inte att jag skulle... ha så bra hjälp med det hade jag. Det, det var bra! Ja...

- I: Vad gjorde de då?
- Johanna [aktiv SeB-företagare]: Ja och sen hade jag ju min före detta chef då... som hjälpte mig som också ställde upp till tusen på liksom allting. Ja... jag var ju inne på Arbetsförmedlingen då... och det här med starta eget-bidrag och... Ja det liksom flöt på hela tiden... ja...
- I: Gick du några kurser eller någon annan utbildning?
- Johanna [aktiv SeB-företagare]: Jag var inne på sån här starta eget-kurs inne i [ort]. Ja, det var liksom inte kurs utan det var liksom bara en information då. När du, hur, var du vänder dig och vilka lånemöjligheter som fanns och allt ihop det här och... Så det, det var ju bara det... som jag var inne på. Sen det första det är naturligtvis då att banken ställer upp. Ja... och det var inga problem...
- I: Den information och kursverksamhet och den här kontakten som du hade med dem, hur ser du på den? Var den tillräcklig eller var den inte tillräcklig för?
- Johanna [aktiv SeB-företagare]: Nej, det tycker jag... jag har ju aldrig varit i den sitsen så att jag har funderat över det förut, men jag gick hela dagen... ja det som jag behövde liksom att ta tag i det själv och... För sen var det ju åt det också hur jag... gjorde efter den här informationen va men det, det... funkade jättebra... och de kom ut till jobbet och de var ute och kollade upp. Nu tänker jag ju det här SeB då och... så det, det har ju vart bra tycker jag...

Trots att de 26 personerna omfattas av samma arbetsmarknadspolitiska åtgärd framgår det att de har haft olika förutsättningar vad gäller information om företagandet. Några beskriver att de i efterhand hört talats om att andra i en liknande situation fått möjlighet att gå på SeB-kurs. Informationen verkar också variera i längd, från ett enda informationstillfälle på en dag ända upp till två veckors kursverksamhet för andra.

- I: Vi talade om det här med kurser.
- Harriet [f.d. SeB-företagare]: Ja, kurs gick jag ju som sagt var inte inför det här med starta eget, men jag hade ju som sagt var velat gått. Jag tycker nästan att de att det borde ingå att får man starta eget-bidrag så ska man innan man kör igång sin rörelse gå någonting alltså som är fixat just för att få lite mer kött på benen för man känner ju sig så väldigt utlämnad. Man får lita på alla va. Säger de att ni ska ha kvar den revisorn, då får man lita på att han är bra. Och liksom bara för att man själv inte vet något om papprena han står och håller i va. Och sen när det, så i som i vårt fall visar sig att det var riktigt illa med den revisorn ja, det hjälps ju inte va för att när man väl upptäcker det efter ett och ett halvt år då har man liksom, man kan ju inte göra något. Det har ju hänt då! Men om man har något hum om saker och ting alltså typ en kurs på tre veckor så att man får nysta lite i det ekonomiska samtidigt som man blir medveten om hur många timmar man faktiskt kan få jobba va. Och det är ju, jag visste ju om att det var mycket och jobba, men det var ju det jag ville så att... det var ju inte liksom det som... Det var ju mer då att det hade ju varit lite mer peppande om man hade fått en lön [skratt] för mödan va! Ja... så det är ju... nej det tyckte jag var skoj...
- I: Den informationen som gavs i samband med att du starta eget, var den tillräcklig eller?
- Harriet [f.d. SeB-företagare]: Nej!
- I: Anser du att du skulle ha mer?
- Harriet [f.d. SeB-företagare]: Nej, det är som jag säger liksom att man borde ha blivit inpetad i på någon treveckors greja som... ja, inte, inte med folk ifrån Arbetsförmedlingen utan med sådana... folk med erfarenhet. Att de, t.ex. skulle utnyttja sådana som är arbetslösa som har varit företagare, att sätta som... ledare för kurser alltså som... som verkligen vet vad det handlar om alltså...
- I: Hur var det med kurser och andra aktiviteter som Arbetsförmedlingen anordnade? Gick du på någon?
- Sune [aktiv SeB-företagare]: Nej, det gjorde jag faktiskt inte och, och... jag tror inte det hade givit mig så mycket efter som vi jobbade ju i ett litet företag då, där vi gjorde all, allt. Jag gjorde ju inte allting givetvis, men man, man är så nära inne i det så, så då har man ju bra insikt i det mesta. Så, så jag tror inte fattades något speciellt mycket för att starta upp själv om man säger så... Jag vet inte vad det finns för kurser, jag kolla aldrig det... Men det var aldrig snack om det heller! Jag kommer inte ihåg vad han hette, den där killen nu som... som... vad

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

heter det, handlade eller utredde det här med starta eget... Han brydde sig överhuvudtaget inte om att prata om det sen vi hade igenom [skratt] bakgrunden...

I det sista citatet framkommer även kritik beträffande handläggningen av starta eget-bidrag. Nedan följer liknande citat vad gäller handläggningen.

- I: Om man ser till Arbetsförmedlingen, vad gjorde den för dig i samband med SeB?
- Lilly [f.d. SeB-företagare]: Ja... jag fick ju gå till något sänt där Nyföretagarcentrum hette det då. Då fick man lägga upp en budget innan de godkände det över huvudtaget. Det, det var lite svårt, men det hjälpte mig min man med då... Så det tog ju... man får lägga upp olika, vad säger jag, siffror var vad det var... så första köpte de inte för då skulle jag ju över huvudtaget inte klara mig [skratt]. Den budgeten jag gjorde då, den fick jag göra om den och sen när de hade fått... tittat på det så då var det ju Arbetsförmedlingen jag fick gå till för att få det där SeB då... Och det, det då var det ju inga problem att få det, jag vet ju inte hur det är nu men jag tror inte att det är något problem med det heller, och det är ju sex månader man får. Det känns lite tryggt faktiskt att ha det... bakom annars så hade man ju ingen inkomst alls. Nej, om ja, man hoppas ju på, men som det var som för min del så gick det ju inte så bra då... Men sen när de där se, tre månader eller sex månader gått då, då var jag nere hos min handläggare där nere och då... då sa han det: -du får tre månader till, sa han, så får vi se... -Försök tre månader till, sa han. Så då fick jag nio månader, fast egentligen är det ju bara sex... så det var ju... då, då tyckte jag ju Arbetsförmedlingen var hyggliga som ställde upp, så de gav mig ju en liten chans till... Men sen kunde han väl inte göra det, de hade [skratt] ju gått över ramarna då ja...
- I: Hur upplevde du Arbetsförmedlingens agerande från första gången du kom i kontakt med dem med avseende på det här med starta eget-bidrag?
- Lilly [f.d. SeB-företagare]: Ja... det var väl lite... konstigt med, för det var ju Arbetsförmedlingen som starta upp den här starta eget-kursen. Och jag anmälde mig ju med det samma och tyckte det var intressant och sen... fick man liksom, jag vet inte hur långt efteråt... ett papper på att: -ja, vad håller du hus någonstans liksom? Att anmäler du dig inte nu och nu så blir du avstängd, jag menar de hade ju inte koll på vad de hade för, för personer i, på det här starta eget och det tyckte jag var svagt utav Arbetsförmedlingen. För när de själva startar upp en kurs så ska de ju också veta vad det är för personer som är med i den kursen! Så det vart jag lite förgrymmad på att de inte hade koll på det, men annars så som sagt var det här bidraget då fick jag ju... så då, då var de ju... hyggliga att ställa upp... Men jag tycker att de ska i alla fall hålla koll på det, vad det är för någonting som de [skratt] arrangerar... ja...

Rekommendera SeB, men med förbehåll

Majoriteten av de 26 intervjupersonerna ansåg att de kunde tänka sig att rekommendera SeB till någon annan person i liknande situation, men med några förbehåll. Förbehållen handlade om hårdare krav vid bidragstilldelning och mer information om vad företagande innebär, detta för att öka förståelsen för den som söker bidraget. De påpekade också att privat startkapital är att föredra.

En grupp kommentarer handlar om att bidraget är bra, men det bör kompletteras med ett startkapital eller annan typ av kapital som bör finnas tillgängligt.

- I: Det här med att starta eget via starta-eget bidrag, är det något du skulle rekommendera till någon annan person i en sådan här situation som du varit i?
- Erik [aktiv SeB-företagare]: Ja fördelen med... med det, det är ju enbart egentligen tycker jag att man får de här pengarna under den här tiden... så man inte behöver... om man inte har något speciellt startkapital så är det ju... nästan omöjligt utan de, den här hjälpen man får då till en början med... Så naturligtvis är ju det här mycket, mycket bra... att man kan få det... Där- emot så tror jag väl idag att man måste ha ett riktigt skapligt kapital så man inte behöver fundera på det här med lön och pengar det första året eller kanske det första två åren om man ska starta någonting... Det är väl det som är den största faran, men det är så, så svårt för många som startar att... det är för mycket oro för att man inte tjänar några pengar i början... Jag tror att det är den viktigaste frågan när det gäller något sätt av trygghet under de svåra åren då näs-

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

tan all typ av denna verksamhet. Så att man inte behöver att tänka på det, utan att man ska vara kreativ andra saker då... så att... Det där måste vara väldigt individuellt, som jag sa känner jag människor med olika, känner massor som aldrig någonsin skulle kunna tänka sig just vara så här... Ja, så man får ju vara lite udda eller lite tokig och lite så där. En kombination av det där. Någonstans där tror jag att du måste hamna...

Det finns också kommentarer om när bidraget är bra, men det krävs personlig kännedom om den tilltänkta marknaden för företagets tjänster och produkter.

- I: Är det här med starta eget-bidrag något som du skulle rekommendera till någon annan i samma situation som du var?
- Lennart [f.d. SeB-företagare]: Ja, du, du det finns ju fortfarande... det enda jag kan tänka mig det är att det ska vara längre tid... Gör man en ordentlig marknadsundersökning på det man håller på med, tänker göra... då skulle man få en ärligare chans, men då måste man ju ändra lagarna... något... då är det egentligen... då är det rätt! Det känns väldigt bra att ha de där pengarna för det är egentligen de enda pengarna man får in till att börja med... allting annat går ju för att... alla pengar som kommer in går ju för att försöka bygga upp nästa läge och köpa in saker och ting så att det, om man inte drar på sig väldiga lån och sånt där, men då måste det andra, komma in andra saker i bilden. Det kan man alltså inte göra som arbetslös om man inte anlitar ALMI typ får dem att träda in...

Bidraget är bra, men man måste skapa förståelse för vad företagande innebär.

- Sune [aktiv SeB-företagare]: Ja, jag kan egentligen hitta något annat sätt. Jag menar om du inte har egen ekonomi... så, så... Ja, va då, då? Det är ju kalas att du får en, en ekonomisk start i början, men också det här som jag säger att, att... har man inte levt i det förut så är den här med, med kursverksamhet eller utbildning jävligt viktigt! Så... jag menar att om, om någon kommer och vill starta eget från... ja [skratt] [yrke] eller ja vad du vill då, men som inte har någon uppfattning vad det innebär att starta eget då är det definitivt så att då skulle det va krav på körkort! Ja... att jag säger det är att jag sett så många optimister här nu bl.a. grabben här nu då som startar opp... och vad pappa säger det är fungerar ju inte alltid. Brännsåren måste ju [skratt] komma den hårda [skratt] vägen! Men... jag tror att det skulle vara fler som ändå drog sig för att starta upp eller ha större förutsättningar att, att, att dra det vidare med ja, kalla det företagarkörkort eller vad du nu vill. Det här med, med vad det nu innebär alla administrativa saker och myndighetskontakter och allt vad det nu är... det är helt klart! Där ställer ju ja... nu ska man inte vara dum heller men Arbetsförmedlingen och den typen av verksamhet, det kan de gräva ner i ett stort jävla hål. Jag tycker det är [skratt] lekstuga om jag ska vara riktigt, riktigt ärligt! Och vad de gör, det vete fan... ja... Nej jag förstår det ärligt talat inte för de har ingenting att förmedla eller utan det verka vara [skratt] inbördes sysselsättning och bära papper fram och tillbaka...
- I: Den här formen att starta företag på, skulle du kunna rekommendera någon att göra det som var i samma situation, när man är arbetslös?
- Arne [aktiv SeB-företagare]: Nehe, det skulle jag inte göra! Inte... ja, det hänger ju på vem det är. Vilken inställning personen i fråga har osv? Men jag hade nog försökt att, att berätta lite vad det innebär... på ett sätt som man då inte typ på den här starta eget-kursen gjorde på något sätt... Det var ju mer fråga om då att man skulle ha ett hum om bokföring, man skulle ha ett hum om så att säga hur man måste göra gentemot myndigheter så att säga va. Men det var ju väldigt, väldigt ihåligt som jag ser det idag... eller rättare sagt. Det var bara att man fick reda på vilka skyldigheter man har... utan egentligen få förståelse för vad det innebär att starta eget...
- I: Vad skulle den här fiktive personen som du skulle så att säga uppmuntra att starta, vad skulle den uppvisa för att du skulle göra detta?
- Arne [aktiv SeB-företagare]: Det är ju... jag menar, jag skulle nog aldrig uppmuntra någon att starta eget. Det skulle jag inte, däremot skulle jag som sagt var försöka att tala om hur jag har upplevt det här att ha startat eget... så att säga orosmomenten som finns i det. Att man är medveten om det och likadant medvetenheten om det här... med arbetstider. Hur mycket mer

han kommer och att få jobba... utan för den skull få mer pengar för det... Det är väldigt, väldigt mycket tid som jag tycker att man upplever att man arbetar som inte är debiterbar tid. Så räknar du på vad du har i timlön, t.ex. då... skulle man nog inte starta eget...

Bidraget är bra, men affärsidén betyder mer

Ett av förbehållen handlar om en bättre handläggning och ökade krav på den sökandes affärsidé. Man pekar på att bidraget i sig är bra, men ifrågasätter om vem som helst av dem som söker bidraget ska få det.

- I: Det här sättet att starta företag på, via starta eget-bidrag, skulle du kunna rekommendera det till någon annan?
- Göran [aktiv SeB-företagare]: Du menar rent generellt så där, om den här idén är bra?
- I: Ja, för personer i en sån situation som är arbetslösa?
- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Ja, jag tycker nog att kanske idén kan vara god alltså, men jag tycker nog att undersökningen, vem ska som ska ha det här SeB, ska vara betydligt mycket bättre... Det... hur var det om man drar igång någon pizzeria eller någon hemslojd eller vad som helst. Vissa projekt, om jag skulle titta, nu är inte jag något proffs på att... se... om företagen går runt. Men man kan ju bara se att det är ju ibland självklart att det där kommer ju att inte gå... Idén kanske är bra, men man måste nog undersöka bättre om det ger någonting, för annars tror jag att det kan... Den här som har varit arbetslös länge som kanske liksom har bristande självförtroende eller vad som helst och så får de kick av det här och så kör de i sex månader eller vad de får i förlängt eller vad det är och så går det i alla fall inte. Den människan har de sänkt ännu längre egentligen. Han får sig en spark nedåt så han klarar inte av det heller. Så att jag tror inte att det är en björntjänst att ge någon starta eget-bidrag om det inte är rätt människa. Man blir ju inte företagare bara för att man är arbetslös! Och det är inte bra med starta eget-bidrag om idén inte är god. Så att om jag skulle sitta på Arbetsförmedlingen, det är ju ett bra sätt att tänka så, så skulle jag vara väldigt restriktiv. Men om det var någon som jag ser: den här killen eller tjejen... mycket drivande, bestämd, ser ut att genomföra saker och har en bra idé och att det finns en bra marknad för det här, då skulle jag inte tveka. Men jag skulle vara väldigt noga med att kolla förutsättningar...

I korthet

Majoriteten av såväl aktiva som f.d. SeB-företagare är dock negativt inställda till AF:s agerande. De 26 personerna omfattas av samma arbetsmarknadspolitiska åtgärd, men de har haft olika förutsättningar vad gäller information vid bidragstilldelningen. Några har gått på s.k. SeB-företagarkurs, bestående av allt från en informationsträff upp till ibland en kurs på två veckor. Man framför även kritik beträffande handläggningen och speciellt den schablonmässiga granskningen som gjordes av deras affärsidé och budget.

Såväl aktiva som f.d. SeB-företagare ansåg att man kunde tänka sig att rekommendera SeB till någon annan person i liknande situation, men med förbehåll. Förbehållen handlade om hårdare krav från AF vid bidragstilldelning. Man vill också ha mer information om vad företagande innebär innan man erhåller bidraget. Man påpekade också att privat startkapital är att föredra. Bidraget är bra, men man tycker framförallt att det måste ställas höga krav på den sökandes affärsidé ifrån AF:s sida. Effekterna av en dålig affärsidé blir synliga efter att bidragsperioden upphört.

6.3 Inställning till arbete – generellt

Detta avsnitt och de två påföljande delavsnitten handlar om SeB-företagarnas inställning till arbete. Samma kategoriindelning av aktiva och f.d. SeB-företagares av inställningar till arbete (se avsnitt 5.3, s. 86). *Vad betyder arbete för dig?* De 26 intervjupersonerna tillfrågades om detta efter att de tecknat och berättat om sina livslopp. I likhet med enkätmaterial framträder en komplex bild, dvs. intervjupersonernas inställning inbegriper kombinationer av instrumentell faktor, icke-instrumentella faktorer och övriga faktorer.

Aktiva SeB-företagares inställning till arbete

Elin, Roland, Svante och Johanna anser att arbete betyder en typ av livsstrukturering. Arbetet möjliggör en struktur i vardagen och framförallt då i förhållande till fritiden.

- Johanna [aktiv SeB-företagare]: Väldigt mycket... gör det! Jag tror inte jag skulle kunna prioritera fritiden, den lilla jag har, om jag inte hade ett jobb alltså. För då har du fritiden runt omkring... det betyder nog mycket... och det ser man ju, t.ex. när det, det blir lugnt så här, här i, jag trivs i, det är mycket roligare när det är... när det finns något att, att göra. Kommer hem, jag känner att jag har jobbat... då känner jag mig belåten... Sen är det ju skönt med avbrott naturligtvis, men de avbrotten känner man ju sig förtjänt av då... än om man säger att man går hemma. Visst arbetslöshet vore ju ett öde va, men... det är ju sådant som tyvärr inträffar... Så jobbet betyder mycket, familjen och jobbet naturligtvis...

Peter, Jonas, Göran och Anders anser även att arbetet är stimulerande i sig.

- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Arbete är en viktig ingrediens i livet. Det tänker ju man inte, man saknar ju inte kon förrän bäset är tomt. Så när man arbetar ibland och vissa dagar så känner man: - åh herre jösses, det här skulle man slippa. Tänk om man fick sitta och binda flugor i källaren, instängd så ingen kommer åt en, men... Jag känner själv när man har haft semester tre veckor, då börjar jag bli rastlös. Då måste man ju på något sätt... producera någonting, göra någonting. För det är väl någonting som finns i människan tror jag, som jag brukar säga. För annars skulle ju människan inte överleva, att man måste göra någonting. Så att för mig är arbete viktigt! ... Så har man några gamla moralpredikningar hemifrån och från sin far exempelvis: -att arbeta stärker själva hälsan! Det ligger mycket i det, jag håller mycket på sådana där gamla saker för det är rätt bra. För folk som inte arbetar mår dåligt, va. Och arbetar man för mycket mår man ju dåligt också, men... Ja, jag tror det är bättre att arbeta än att inte arbeta. Jag tror att man fungerar bättre. Man måste göra någonting för att känna det. Så arbete tycker jag är väldigt viktigt...

Sunes och Eriks inställning handlar även om att arbete möjliggör sociala relationer.

- Erik [aktiv SeB-företagare]: Ja... den sociala biten tror jag. Att man lämnar hemmet och gör något annat... Det tror jag är den viktigaste... grejen för mig då... Man har någonstans man åker till och där finns det några andra personer som man samarbetar med... Idag är det ju inte så viktigt längre att, jag är ju över 50, över 50 år. Det är inte så viktigt att det ska bli... göra karriär eller någonting sånt. För det har man ju bakom sig... men... jag har fortfarande drivkraften att jag ska ju inte vara den sämste säljaren, utan det finns lite tävlingsinstinkt fortfarande då... Jag vet inte, jag sa, sa kanske förut att jag skulle trivas med att gå och inte göra så mycket, men jag vill nog ändra på det. Jag tror nog att det är tillräckligt viktigt att... säga att jag vill arbeta... Så är det ju naturligtvis pengarna! Det måste man ju få in, pengarna. Det är ju naturligtvis en drivkraft också...

Erik anser även att lön är viktigt. Everts, Pekkas och Arnes inställning till arbete handlar om försörjning.

- Pekka [aktiv SeB-företagare]: Det betyder nog mycket... det gör det... Just att det var... vår... det präntade de i oss, hemifrån.
- I: Vad innebär det här att göra rätt för sig?
- Pekka [aktiv SeB-företagare]: Att inte leva på bidrag. Ja, stå samhället till last, så att säga. Det är därför det är ju så dåligt med alla, alla som får mycket bidrag... Det finns ingen statistik... statistik på hur mycket folk får i bidrag gentemot andra länder. Men jag bara från [tidigare landsmän] för, att där är det ju inte alls så mycket bidrag. Här kunde man nog leva rätt gott tror jag om man sökte alla bidrag... Det är min uppfattning i alla fall! Just det för att det var ett helvete att gå arbetslös! Jag ville göra rätt för mig. Jag hade fortfarande kanske gått arbetslös... men det var inte det att jag hade ont om pengar. Utan ont om pengar har jag nu och får jobba häcken av mig! Det är inte det utan som arbetslös får man ju, fick man ju sina pengar

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

den 25:e... det kommer jag inte ihåg. Här vet du ju aldrig om du får några pengar... och om du gör något fel får du stå för det... Jag skulle gärna ta en anställning igen...

I Pekkas berättelse framgår även att avsaknaden av arbete också innebär en identitetsförlust. Åkes berättelse handlar också om arbetets betydelse för identiteten.

- Åke [aktiv SeB-företagare]: Man känner ju... inombords att: -fasen det är inte så jädra kull! Och rätt ska man då... borthjuden då... man känner då en jävla massa människor och så är det några man inte känner och sen så pratar man ju alltid. -Vad gör du och det här? Men det... sådana där frågor var man ju rädd för! -Nej, jag, jag gör ingenting, jag är arbetslös!... Fan inget, arbetslös...det där ja, det, du vet att... det där är ju sånt som man känner va... så det var en rätt jobbig... tid va.

F.d. SeB-företagares inställning till arbete

Även gruppen med f.d. SeB-företagare (Harriet, Jens, Kjell, Gösta, Sara, Fatima, Lydia) pekar på arbetets betydelse i form av identitetsförlust när man blir arbetslös.

- Sara [f.d. SeB-företagare]: Tja, arbetet betyder... det är väl liksom vad ska jag säga det är väl en typ av id-, identitet... och att du har, du har ett arbete du är ju, du utför någonting som vad ska jag kalla det... att du har jobbkompisar och trivs med dem... och med arbetet... Det har ju en väldigt stor betydelse egentligen... tror jag att det har för de flesta kanske lite för stor betydelse många gånger kanske egentligen...
- I: Du säger identitet vad menar du?
- Sara [f.d. SeB-företagare]: Ja, det är väl både för dig själv och plus för andra... om man tänker på idag då många frågar ju inte liksom vad arbetar du med utan de säger vad sysslar du med? Och då är det ju, och då är det ju liksom jobbet de frågar efter. Det är ju inte liksom vad du har för intresse eller någonting utan det är ju jobbet de frågar som folk frågar efter. Och som man själv kanske undrar med ja, vad jobbar hon med då eller han då... faktiskt tror jag för det är ju... det är nog både för dig själv och för andra liksom vad en... någon slags identitet...
- I: Hur hanterar man detta då när man inte har något arbete?
- Sara [f.d. SeB-företagare]: Ja, jag vet inte hur, men... jag vet på något sätt så... jag tror det inte är jag så mycket men jag vet att det är andra som säger att man det är ju som man, man hör inte hemma någonstans. Man har inget... man behövs inte någonstans mer än, mer än hemma då förutom hemma då om man säger så va. För det vet jag ju man har ju haft mycket kontakter då med arbetslösa då så man vet som man har träffat på då, så jag tror det är... många känner det så...
- I: Räcker det inte att vara behövd hemma då?
- Sara [f.d. SeB-företagare]: Nej, många tror ju inte det...
- I: Hur ser du på det?
- Sara [f.d. SeB-företagare]: Ja, det är ju liksom arbetet är ju inte hela livet men det är ju inte liksom, men det är ju en stor del av det... faktiskt. Om man säger även då ja, om du, man kan ju bara titta på ekonomiskt då du försörjer dig faktiskt du får ju liksom inte A-kassa eller någonting annat då utbildningsbidrag eller vad som helst då liksom om du går på en åtgärd eller utbildning va. Utan du jobbar ju för att få lön för det va liksom det är ju en bit i det hela va, du försörjer dig själv... tror jag faktiskt för mig är det en stor del i alla fall plus den här andra biten ja, sociala biten med ja ha ett jobb att gå till och då dina jobbkompisar och sånt... jag tror så, jag tror att det är så för många faktiskt... För det är ju klart det går ju och som många eller liksom vad vi är tvungna till många gånger då men liksom det går ju att hanka sig fram då på utbildningar, åtgärder och arbetslöshet men... nej, jag tyckte det vart lite för mycket. Och visst tycker jag det var skönt att liksom så här en period va men inte om det blir för länge... och så liksom när det har varit så svårt att få jobb och lite jobb liksom arbetslösheten har varit så hög och när man ser det så då ser man liksom jaha då är det ju svårare än då, då liksom. Det är skillnad om det kanske finns eller är lite lättare att få jobb då... men liksom när man vet att det kan bli så långa perioder som det oftast blir idag när jag är arbetslös... och sen är det också det här att är du arbetslös du tappar lätt den hära kontakten som du har både igenom dina arbet-, arbetskamrater och deras liksom det blir ju ett stort nät och då har jag liksom kontakter på ett annat sätt du tappar ju ganska snart det... Det är om man, eller gjort då och du kan höra igenom andra liksom att jaha det kanske finns, finns något där eller blir någonting

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

där liksom ja, ja, över huvud taget det här... det tycker man inte om så, så mycket... den kontaktytan... [avbrott]

- I: Du sa att den försvann ganska snabbt.
- Sara [f.d. SeB-företagare]: Ja, jag tror det gör det faktiskt. Nu beror det väl i och för sig på hur, var du har jobbat och hur mycket, men på något sätt så, så upplevde jag att det gör det rätt så fort... även om en försöker och för det måste man ju nästan för man blir ju helt isolerad annars du måste ju hålla kontakter både med ja, släkt och vänner och gamla arbetskamrater och sånt va så liksom det hära utanförsteget utanför dem försvinner då för att du, det blir ju inte på samma sätt då du håller kontakt med så många som du kanske gör på en arbetsplats dagligen om du säger va... Och jag vet det är fler som har sagt så här som det här som när vi har snackat om det här att det, det är nog så för många...

I Saras citat framgår det att arbete också innefattar den instrumentella faktorn lön. Jens, Kjell, Gösta, Lilly, Aron och Lennart anger också att arbete betyder lön, men det är bara Lennart som anser att arbete enbart handlar om lönen.

- Lennart [f.d. SeB-företagare]: Arbete för mig har ju betytt en inkomst... det måste du ha och för det är ju så att i, i starten av ditt liv då vi arbetade på ackord och tyckte att... vi drog in lite för lite pengar, ja, då dro-, då arbetade man ju ett par timmar extra varje dag ungefär. Man arbetade ju alltså för pengar... det är ju vad arbetslivet betyder... Nej, jag har väl ingen annan synpunkt på det utan arbete gör man pengar för sitt uppehälle.

Saras citat handlar även om att arbete betyder sociala relationer. Detta lyfts speciellt fram av Lilly, Hanna och Kurt.

- Hanna [f.d. SeB-företagare]: Ja, det betyder... dels att man får komma hemifrån, man har... arbetskamrater som man kan... ja, prata med. Man har någon, någon annan att, inte umgås med men att prata med och ventilerar allt som behöver ventileras. Och sen så var det en oerhörd frihet att bara kunna säga att... om det är okej så tar jag komp de här dagarna och kunna göra det... det bra...

Fatima och Lydia anser att arbete betyder identitet, men anser även att arbetet är stimulerande i sig.

- Lydia [f.d. SeB-företagare]: Det betyder mycket, väldigt mycket...
- I: Som vad då?
- Lydia [f.d. SeB-företagare]: Menar du liksom hur jag ser på arbetet? Jag ser arbetet som en, en del av tillvaron... det är någonting som stimulerar... som är en del... ja, det är en del av tillvaron. Det är svårt att vara arbetslös, man är inte behövd någonstans... och det tror jag är viktigt för självkänslan att känna och för sig själv att liksom veta att... jag har utträttat någonting det ger ju glädje! Och arbete jag tror att man... man måste ha utmaningar som att, det är ju inte alltid som att det går vägen, men då lär man sig utav det där att så skulle man inte göra och det är...

I korthet

Inställningen bland de aktiva företagarna handlar om att arbete främst ses som livsstrukturande. Därefter anses arbetet vara något som stimulerar, innebär lön men också möjliggör sociala relationer.

Bland de f.d. företagarna handlar inställningen om att arbete främst innebär identitet för individen. Därefter kopplas inställningen till arbete i förhållande till lön, att arbete möjliggör sociala relationer och arbete anses även vara något som är stimulerande i sig. Ett genomgående tema i denna grupp handlar om uttryck som: "jag är något" eller "jag behövs av någon".

6.4 Inställning till arbete vid anställning

Detta avsnitt handlar om vilken betydelse man tillskriver arbete vid anställning. Vid intervjun med de 26 intervjupersonerna ställdes frågan: hur upplevde du det att vara anställd? Intervjupersonernas inställningar, både aktiva och f.d. SeB-företagare, handlade huvudsakligen om faktorer med *arbete i relation till annat* vid anställning. Kategorierna omfattar största fördel respektive största nackdel med att vara anställd.

F.d. SeB-företagares inställning till arbete som anställda

Kjell, Sara, Lilly, Kurt och Harriet upplever att anställningen innebar en positiv ekonomisk trygghet.

- Sara [f.d. SeB-företagare]: Ja, nu tycker jag väl det är ganska bra i och med att jag har fått jobb... fast i och för sig, jag är ju bara provanställd än så länge då men så då tycker jag... faktiskt det är bra då med en fast lön. Det var ju jag tyckte att det var väl, det har varit i och för sig jag har ju gått arbetslös periodvis innan den här sista perioden tyckte jag var väldigt jobbig faktiskt... för det vart så lång period. Förut har det inte varit så långa perioder då utan det har alltid löst sig jag har alltid hittat någonting ja, säg inom ett halvår eller någonting. Efter att jag börjat så har jag liksom alltid hittat eller ja, ryckt in extra på ett par ställen hade jag, var jag och jobbade lite extra och sånt där då va så det har alltid varit lite då...

Jens och Gösta är också positiva till den ekonomiska tryggheten, men påpekar även det negativa med att vara styrd i arbetssituationen.

- I: Du beskrev du var anställd ett år innan du blev arbetslös, vad var det för något?
- Jens [f.d. SeB-företagare]: På ett lager, var det!
- I: Hur var det?
- Jens [f.d. SeB-företagare]: Jo, det var väl tryggt och bra. Man gick in och slog ihop några... gjorde några, packade ihop några ordrar och skickade iväg... och så åkte man hem och hade sin lön per fjorton dagar... det var ju också en sån där grej. Det passade för de människor som gillar att låsa in sig och det här... för man behövde inte prestera något va. Det liksom handlar bara om att packa ihop och köra i väg va det är allt... man behöver ju inte ta ansvaret för det, det behöver man inte göra! Det får ju kontoret göra åt en sen när det är så, så att det är ju riskfritt och bra för den som inte vill ha någon utmaning va det är väl, det är väl så...

Hanna, Fatima, Lydia, Lennart och Aron upplever att det negativa med att vara anställd var om att man var styrd i arbetssituationen.

- Lydia [f.d. SeB-företagare]: Beroende på som jag sa, [företag] där jag hade egna arbetsuppgifter... tyckte jag var väldigt roligt om jag fick sköta dem själv! Jag menar sen va man var ju tvungen att anpassa sig och fråga om och, och osv. det där var mitt ansvarsområde. Det här som jag berättade om [företag] ... jag vantrivdes något så fruktansvärt där jag inte fick något utrymme för att agera och handla själv utan var helt liksom... nedstoppad i en fälla och inte fick sticka ut ett pekfinger ens en gång...

Aktiva SeB-företagares inställning till arbete som anställda

Elin, Sune, Arne och Evert upplever både ekonomisk trygghet och regelbundna arbetstider som positivt vid anställning. Anders och Roland anser att anställningen innebär regelbundna arbetstider.

- Elin [aktiv SeB-företagare]: Du gjorde dina timmar... gjorde du några extra timmar fick du ju liksom betalt för vad du gjorde. Som egen företagare får man ju aldrig det... det är ju liksom... Jag tar ju inte ut mer i lön... eller i eget uttag som det heter då även om jag står här hela december, dygnet runt... Jag menar vad du anställd fick du ju betalt för de timmarna om du stod här till två på nätterna, men man plockar ju inte mer när man som jag är egen företagare. Det

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

är ju liksom det är ju liksom grejerna som... ja, det är ju samma fall i alla fall. Nu är ju grejen det att jag plockar ju alltså ut de här bostadsbidragspengarna som jag skulle fått, plockar jag ju ut i lön. För det sa ju hon min revisor då, att jag skulle göra. För jag orkar inte att hålla på att flytta en gång till. Jag trivs jättebra i min lägenhet även om den är dyr... Kostar ju i alla fall fem och ett halvt tusen i månaden att bo där jag gör för det är en två och en halva, men jag säger det: jag trivs så bra så att jag vägrar att flytta... och hon sade det: plocka då ut det där pengarna... så... det tänker jag göra så länge jag ser att det går. För jag menar att jag har beräknat att det här företaget på att vi skulle vara en och en halv anställd till va... Så då tycker man att man kan plocka ut två tusen mer i månaden och det gör jag... Sen har jag väl varit lite för ärlig vad det gäller liksom. Man har ju inte liksom tagit ut... som skor och sådana här grejer... Jag menar det här golvet är ju ganska jobbigt att gå på. Det har jag ju ifrån början då liksom så... då hade jag tagit ut ett par skor då i början på året då. Så tyckte jag att nej, då kunde jag inte köpa några mer skor även om de var slut och likadant med kläder. Man använder sina vanliga kläder så det har jag ju börjat varit mer lite mer... med att jag kan ta ut lite mer skor och kläder och sånt då...

- I: Om vi pratar om när du var anställd. Vad fanns det för nackdelar att arbeta som anställd?
- Elin [aktiv SeB-företagare]: Jag vet inte... vad det är för nackdel, men jag tycker nog att det är mest fördelar på att vara anställd... Faktiskt gör jag det! Man har mer rättigheter än... man har mer rättigheter som anställd än vad man har till... när man är som... som egen företagare. För jag... jag känner ju bara det att... det är ju liksom oss alla ska man sätta åt. Det känns ju så... faktiskt tycker jag det. Anställd, då vet du vad du har i lön... det är väl bra tycker jag. Jag har svårt att säga några nackdelar om att vara anställd. Jag tycker att det var bra det också... Det är klart att man har bossar över sig och... men det... har jag aldrig upplevt som det skulle vara någon nackdel, faktiskt... och sen är jag ju vädur - envis. Ingen som sätter sig på en...

Swante upplever enbart att anställningen innebär ekonomisk trygghet. Peter och Johanna upplever både ekonomisk trygghet som positivt och begränsat ansvar som positivt vid anställningen.

- Peter [aktiv SeB-företagare]: Ja, det var ju den här tryggheten att nu visste jag att nu kom... det var ju samma belopp varje månad va... Nu kan det ju gå jättebra en månad och en får mycket pengar... tycker man... men sen är det rätt som det är. Ja en motorsåg blir skrot, hamnar under ett träd och sitter fast, då är det en veckolön där innan den är betald. Det behövde jag ju inte tänka på som anställd, det var ju att lämna det in en påse och skicka iväg en med servicebilen. Får en ny eller gör de ju i ordning det va... så det är ju allt sånt så... men ja...

Pekka och Jonas upplever också som positivt den ekonomiska trygghet som de har som anställd, men pekar också på att de var styrda i själva arbetssituationen.

- Pekka [aktiv SeB-företagare]: Det... fördelen med det var att du alltid hade en, en budget. Ja, du visste alltid att du fick lön, din lön och hur mycket du fick. Du fick ju den alltid på samma dag varje månad. Det var, det var det mest positiva. Sen var ju det att man inte fick kanske... kom fram på jobbet, men det har ju, det är ju också, men nu alltså är det ju jag. Mitt som vi pratar om och det var ju det att man hade mycket idéer och fick aldrig, fick aldrig någonsin riktigt... Man fick aldrig liksom riktigt fram något, utan det rann ut i sanden bara. Det var liksom ingen... det är ju en, det är ju företaget, de som jag jobba i så det var ju vissa... Vad ska vi säga? Gruppering, kom man underifrån då, jag var arbetsledare för ett antal och, och hade man då vissa synpunkter som tillhörde en annan grupp så tog de över dem. Det där skulle utvecklas i sin egen. Det skulle komma från dem själva. Och kom det någon gång bra grejer, då tog de det till sig, sitt. Då blev man lite sur. Inte för att man var ute efter några pengar, men... någon slags tillfredsställelse. När de sen sa att det var deras idé... när det fördes fram då... till ledningen, så hade de berättat det. Så man fick aldrig någonting tillbaks...

Erik upplevde både ekonomisk trygghet och möjlighet till sociala relationer när han var anställd:

- I: Du arbetade ju tidigare som anställd innan du började som företagare. Hur upplevde du det?

- Erik [aktiv SeB-företagare]: Nu hade jag ju turen då att vara på arbetsplats från 70 till 85 som jag stormtrivdes på... Så egentligen undrar man varför jag, jag tog det här steget 1985 då. För jag... under de här åren tyckte jag att det var tråkigt att gå till jobbet, en enda dag tror jag. Jag kan inte påminna mig om några mer. Utan det var oerhört stimulerande och jag blev erbjuden andra arbetsuppgifter och [företag]-koncernen var stor. Jag kunde fått jobbat i Stockholm om jag ville och... men... under de här åren då. Man kände för någon form av utmaning på något sätt eller att man ville någon gång prova då... Så det var... annars kan man gå till trivsel och... allting sådant så var naturligtvis det här de bästa, den bästa tiden...
- I: Kan du peka på något speciellt som anställd?
- Erik [aktiv SeB-företagare]: Ja, som jag kommer ihåg det nu så var det naturligtvis arbetskompisar och sånt då... som man egentligen inte har haft på samma sätt sen... sen jag slutade där då för att... Här var jag ju... som [företag] var jag ju chef då så att säga och det blir ju inte riktigt samma även om man jobbar ihop. Det är ju jobbkompisar ändå, men... det blir lite skillnad där va Och de sista åren här har jag jobbat som egen företagare, ensam kan man säga då. Just nu jobbar jag åt ett företag som har kontor och lager här i [ort] så att... Det jobbar en kille där nere då också va, men... Det tycker jag är den största nackdelen... att man... Du frågade ju i och för sig efter nackdelar som anställd, men... Fördelarna är då att man har då... sina just arbetskamrater, man har sin... trygga lön. Man får... åtminstone har jag fått det: utbildningar. Allt jag har velat gå... så att... De två företag jag var anställd på här då, det kan man väl säga [företag] och [företag]. De var oerhört bra att vara anställd på så... Ja, man undrar mycket så här då: -vad är det som gör det här? Men det är väl mycket utmaningen som ligger i det. Att se om man kan åstadkomma något själv då... Men, men om man är en person som enbart vill ha trygghet så ska man naturligt se till så att man inte har något sådant här va. Utan då ska man nog stanna eller utvecklas i sitt... sin anställning så att säga. Det kan ju gå... hur bra som helst va... Det finns ju inga begränsningar där heller egentligen va, men det ligger väl något hos många människor där att man kan, vill... prova på det här med egenföretagande...

För Åke innebar anställningen ekonomisk trygghet och allmän trygghet:

- Åke [aktiv SeB-företagare]: Så jag menar hade jag en anställning så att om det skulle gå snett eller på tok så hade jag i alla fall samma i plånboken. Och sen... du får liksom, blir uppskattad för vad du gör. Det ser jag ju direkt i, i orderportföljen... jag menar en, en beställare som, som använder sig utav en konsult och han är inte nöjd med konsulten för då är ju konsulten borta. De har det mycket enkelt att bara säga: -hör du, du nu vi tar vi in en annan. Det är ju liksom... man står ju alltid på kanten... man har ju inga trygghets...-et på det sättet, men du kan aldrig göra det om är anställd säger jag. Du har ju din, din uppsägningstid, det ska vara turordningar och du har ju en social säkerhet, trygghetsnät som man då inte har som egen...

Göran anser det begränsade ansvaret som positivt vid anställningen jämfört med vad han har som företagare. Han pekar dock på att han var styrd i själva arbetssituationen som anställd.

I korthet

Både aktiva och f.d. SeB-företagare berättar om arbete vid anställning, främst utifrån faktorer med *arbete i relation* till annat.

I gruppen med f.d. SeB-företagare handlade de *positiva* inställningarna om ekonomisk trygghet och de *negativa* om att de ansåg sig som styrd i arbetssituationen vid anställning.

Gruppen med aktiva SeB-företagare angav flera typer av kategorier i jämförelse med vad de f.d. SeB-företagarna gjorde. Den *positiva* inställningen till anställning handlade om ekonomisk trygghet, regelbundna arbetstider, begränsat ansvar och möjlighet till sociala relationer. Den *negativa* inställningen handlade om att de ansåg sig styrda i själva arbetssituationen.

6.5 Inställning till arbete vid företagande

Detta avsnitt handlar om vilken betydelse aktiva och f.d. SeB-företagare tillskriver arbete vid företagande. Intervjudata kommer i likhet med det inledande resonemanget, avsnitt 5.4, presenteras utifrån kategorierna: *arbete i sig*, *arbete i relation till annat* och *övriga faktorer*.

F.d. SeB-företagares inställning till arbete som företagare

I gruppen med f.d. SeB-företagare handlar de *positiva inställningarna* främst om kontroll i arbetet vad gäller självständighet gentemot chefer (Jens, Kjell, Sara, Lilly, Kurt, Aron, Fatima, Lydia):

- Lydia [f.d. SeB-företagare]: Att man får... lägga upp sitt eget arbete... Man får... ja, man får vara sin egen inte ha andra som... sitter och bestämmer, det är ju alltid den här hela långa hierarkin. Det ger mig mycket mera glädje... Det är en utmaning, det känns jättekul när man lyckas för det är ju inte samma sak och... sitta och göra något som någon annan har bett en om att göra. Sen tycker jag att det är väldigt roligt att man får hålla på med en massa med olika saker det är planeringen, uppläggningsen hur ska företaget fungera, vad vill man ha, man har kundkontakter, man sköter, man får sköta ekonomin, man väljer sortiment, man... Det är så många, många bitar i den här kakan och det tycker jag är en fördel!

Gösta och Hanna ansåg att de i viss mån kunde disponera sin tid gentemot sina barn:

- Gösta [f.d. SeB-företagare]: Ja, alltså utifrån sett så kan man ju verkligen fråga sig det... men fördelarna var ju det att man... det finns ju en grej som vi har satt före allt annat och det är ju barnen. Det kan man ju undra egentligen om vi gjorde på sättet vi bar oss åt, men jag menar samtidigt så kunde vi ju vara hemma med barnen... Och det var en av de, det, det är liksom en, en ledstjärna som vi har haft hela tiden även, även i mitt förra äktenskap det var precis samma sak och det var liksom... Barnen har ju varit... en, en dårskap... och ett hinder på många sätt i företagandet givetvis va, men det är ju någonting som... älskar man varandra så, så skaffar man barn [skratt] men det är ju faktiskt så. Och då hamnar de i... hos oss har de alltid varit i... i prioriteringsgrupp ett så att säga oavsett vad som har hänt då så har vi ju liksom... det är de som är de viktiga... Så, så ja... Vad frågade du förlåt?
- I: Vad var den största fördelen med att vara företagare?
- Gösta [f.d. SeB-företagare]: Ja, det och det var just det att vi kunde vara hemma med barnen att man kunde, de var med oss, de var ju små va, de gick ju inte i skolan då heller när vi hade det här före-, företaget då... Så de var ju med på allting utom om det var någon slags ja, konferens eller någonting sånt där så om vi var i [ort] så hade vi ju deras moster eller... våra äldre barn då som var barnvakt åt de. Det tyckte de var jätteroligt också så det ... fungerade ju ändå...

Harriet och Lennart ansåg att det inte fanns några fördelar med att vara företagare:

- Harriet [f.d. SeB-företagare]: [skratt] Ja, inga i Sverige! Nej, jösses, men det är sant va för det är otroligt, det här företaget gav inte många kronor i lön så att säga. Vi betalade alltså... så mycket i skatt! För att revisorn som vi hade han menade på att det var bättre att betala lite mer i skatt än att få kvarskatt vilket resulterar i att året... efter första året hade vi [antal] tusen att få tillbaka i, i skatt va! Ja, men hur går det då för ett litet företag om man plockar ut de pengarna och lägger de hos skattemyndigheterna ett år? Det är ju liksom, det går ju liksom inte ihop sig i slutändan va. Sen var det ju det där att banken de sa ju att vi skulle ha den revisorn kvar som de som hade haft det tidigare då och så de litade ju på honom. Fast han var ju inte bra alltså! Det var ju... så till slut så leta jag upp en själv som jag kolla upp alltså, att han verkligen skulle vara bra och sen fick han ta över allt. Och då upptäckte han ju väldigt mycket fel, felaktigheter i bokföringen som den förra hade. Och då blir man ju lite skraj va för att det där är ju ändå någon som, han var ju asdyr! Ringde jag bara och ställde en fråga då var jag av med [antal] hundra spänn!... Så liksom... ja, så den andre revisorn han var ju bättre för att han hade ju en fast månadskostnad och sen fick man ringa dygnet runt om man ville. För han visste ju att det där är ju någonting som går i perioder. Ett tag så är det mycket med ett företag, sen är det

Kapitel 6 – Perspektiv på arbete – intervjustudie

ingenting i flera månader och... så där liksom va så det är ju... Då är det ju bättre att ha det med en fast avgift så att man känner att man törs vända sig till personen i fråga...

De *negativa inställningarna* handlar främst om företagsekonomiska problem (Sara, Fatima, Lilly, Kjell, Lennart):

- Kjell [f.d. SeB-företagare]: Ja, nackdelen är ju det här alltså när man känner att, att man får... man pratar med, med kunder och då är allt positivt och, och visst och sen man känner efter-, efteråt sen att de liksom sviker. Man fick inte möjligheten då känner man ju sig lite övergiven om jag säger så va. Men annars nackdelar jag vet inte jag... nej, jag tyckte jag inte hade några nackdelar för problem uppstod och de fick man lösa och det var ju det som var roligt, att försöka lösa problemen som kommer va... Så jag såg väl inga större nackdelar, men det är ju som jag säger jag har ju hört andra som säger tvärt om liksom va. Det blev överetablering va och då, då är det jobbigt när man ska börja på att slå ihjäl så att säga eller krypa under och nästan betala där du ska jobba då är det, då är det kanske inte så kul. Men det upplevde aldrig jag då liksom det var så udda?

Lydia, Hanna, Jens och Kurt ansåg att företagandet begränsar i förhållande till familj och fritid.

- Jens [f.d. SeB-företagare]: Ja, det, det var ju inget nio till fem jobb! Det fick man ju inte räkna med utan det kunde hålla på ända tills [företag] stängde i stort sett... Man fick ju börja när de öppnade klockan tre på eftermiddagarna då, pytsa iväg ordrar på förmiddagarna, skriva rent skicka iväg ner till, till [företagen] runt om då och sen åka ut igen på nya distrikt klockan tre på eftermiddagarna fortsätta att köra tills kvällarna... så där var det alltså! Det är klart man fick ju aldrig... det var ju mera sällan som man såg... den övriga familjen då. Förr pojken han låg ju alltid och sov när jag, när jag kom hem. Nu har jag ju den fördelen med här att jag, att få vara, att ha, lika stort ansvar och ändå så är jag hemma och nattar pojken det som, det är, är mycket bättre man får både för- och nackdelar på en och samma gång...

Gösta, Aron och Harriet ansåg att vara företagare innebar allmän otrugglighet:

- Harriet [f.d. SeB-företagare]: ... Det är väl att alla tror att bara för att man säger att man är företagare, att man ar ett företag, så tror de att man är jätterik alltså! Fastän för oss var det ju tvärt om liksom va! Vi var ju nästan mer fattiga än som arbetslösa! För att som företagare så har man ju heller ingen social hjälp. Vi hade ett inbrott här som föll sig så väldigt fint lagom till minstingens fyraårsdag. Och den gången vände jag mig till socialen för att åtminstone kunna mat på bordet va och en tårta den dagen. Och de skrottade mig rakt upp i ansiktet igenom telefon och då kunde jag inte mer än sarkastiskt säga det att: -hör du, du, vi syns om fjorton dar när jag sitter här med några tomma pavor vin och mina fulla barn bredvid, sa jag då och lade på luren för att det kändes så! Det var bara för att hon, hon bara skratta så. -Tror du att ni som är företagare ska kunna få socialhjälp? -Ja, det kan du glömma! Och det kändes som ett hän för vi fick alltså länsa allt, vi till och med länsa barnens konto alltså och peta in i företaget för att det inte skulle gå omkull i och med det inbrottet! För det vart ju väldigt dyrt alltså, det var, det gick ju på 35 tusen med allt vi blev av med, det de hade haft sönder. Och tittar man då på försäkringen, vi var uppe över öronen försäkrade, men vad man inte vet det är att det är en självrisk per sak... ja, nu är det ett företag. De krossade ju rutor va, de hade ju sönder ja, det var en självrisk. De pajade ju kassapparatens alltså, den ena åkte i golvet och den andra hade ju sönder ändå det var en självrisk. Och sen tog de ju saker vid inbrottet, det var en självrisk! Så det där var, det hade ju inte vi fattat... liksom tidigare utan man tror ju att bara för att man betalar mycket i försäkring ska det vara bra va, men då vart vi ju överraskade. Likadant med det här statliga verket Svenska Spel som då har dessa trisslotter och trissbingo och allt vad det är. Då ringde jag för vi vart ju av med ett par hundra trisslotter: -glöm inte att betala dem på förfalldagen, var ordet! Jag trodde de kunde spärra numrena för det står tryckta nummer på varenda lott, de vet vilken serie som går ut till vilket företag. Jag trodde de skulle spärra dem så att de inte kunde lösa in vinsterna för dem liksom va. -Nej, glöm inte att betala på förfalldagen även fastän du inte har sålt lotterna! Och då tänkte jag, det är Sverige i ett nötskal alltså, det är ta mig fan precis så det är alltså! Helt sant alltså, helt... och det är ju

verkligen något negativt alltså... när det händer något, det ska bara vara bra! Det ska bara likasom gå bra med att vara företagare, de negativa sidorna de får man bara se när man själv drabbas av något och då... blir man faktiskt uppsökt av andra företagare alltså som mår dåligt p.g.a. grund av det och det och det... och då märker man ju liksom att... Ja, ja, det de säger finns i Sverige, de, de företag som det går bra för... de är ju inte "ärliga" om man säger. Åker du in till Linköping och går in i ett antal kiosker och gatukök då finns det ju ingen där som är helt ärlig, för i så fall kan de inte finnas! Nej, man måste få undan svarta pengar för att själva ha en lön att leva på så att säga, men... och det är ju mycket märkligt alltså! Men det har ju med det här med skatten att göra alltså! In med så mycket skatt som möjligt för allting är ju dubbelbeskattat med, det är med moms och... skatt på cigaretter och sen är det ju likadant med bensinen nu skatt va. Att det är skatt, ovanpå det lägger de moms det är ju två gånger skatt alltså. Och inga reagerar ju i Sverige, de tycker liksom att [skratt] det är lugnt, vi betalar...

Aktiva SeB-företagares inställning till arbete som företagare

I gruppen med aktiva SeB-företagare handlar de *positiva inställningarna* främst om att man har kontroll i arbetssituationen (Elin, Evert, Pekka, Anders, Roland, Erik, Svante).

- Elin [aktiv SeB-företagare]: Ja du rör dig ju själv, annars tycker jag inte fördelarna är jäkla många. Det är ju det att man bestämmer vad man vill göra. Det är ju jag som bestämmer över vad jag gör, annars tycker jag inte det är... så mycket fördelar.

Johanna och Göran anser sig också bli tillfredsställda i den egna arbetssituationen.

- Johanna [aktiv SeB-företagare]: ... Ja du råder ju dig själv... och... det är ju helt enkelt upp till en själv många gånger hur, hur det blir va... Det är jag som får göra inköpen idag istället för min chef då. Visst det var smidigt och säga att det han köpte hem, men så sporrar, det är ju roligt att liksom få göra detta själv också. Man växer oftast med uppgiften... men sen är det ju... och sen förhållandevis...

Peter, Åke, Arne, Sune och Jonas anser att företagandet medger en viss frihet:

- Jonas [aktiv SeB-företagare]: Finns det sådana [skratt]? Ja, det är väl, en har väl en viss frihet va, tycker jag väl. En rör sig väl lite själv och bestämmer väl lite över... över sig själv... Det... det är väl fördelarna, men de är väl inte så många, men de finns där väl i alla fall... så är det. Och nackdelar det är väl att en... en är ju styrd av skatter och eländes, elände. Det blir ju inte mycket över när en väl... får den där avräkningen så... blir det ju inte så mycket kvar... Det är ju ett hyggligt skattetryck i det här landet alltså... det är ju så. Men det är ju lagom att det går runt, det är tydligen uträknat på öret det där... så det är svårt att få något över... så är det...

De *negativa inställningarna* handlar främst om företagsekonomiska problem (Evert, Svante, Pekka, Erik). Peter och Arne anser också att det handlar om familjeekonomiska problem.

- Pekka [aktiv SeB-företagare]: Jag har haft en djävla massa otur...
- I: Vilket innebär?
- Pekka [aktiv SeB-företagare]: Att man förlorar på många order och sen har det ju gjorts fel... Man tagit, man har satsat alldeles fel... Ett exempel var att det skulle komma in någon här i fjol här. Den här tiden skulle vi göra... Det finns ingen sport, sport är så här väldigt. Ja, vet inte men inom det här fallet [typ av sport] och många andra är väldigt så där konservativa. De är så där... det ska vara på ett visst sätt. Då tänkte jag skulle, eftersom inte jag kan något om orientering... Så vad fan ska man göra så där för? Man kan ta andra material, skönare, bättre material. Då så skulle vi slå in oss där då. En kil där då mellan de här gamla. Det är då några företag som tillverkar [produkt]... och slå in oss med en kil där då. Tänka lite annorlunda och, och vi tog ett helt annat [produkt] som, som från [land] som finnas... Företaget sa att det här använder mycket [folk]. Föreningar använder det här mer och mer för det är så mjukt och skönt... och jag som trodde folk som trodde att det var så här... och vi slog till med det där

alltså! Och så skulle vi ha då den, den föreningen som var den bästa i landet som hade några landslagsmän. Och sen så går vi ut och gör reklam, men det var alldeles fel typ! Vi förlorade [antal] tusen på en sekund. För mig är det mycket pengar och för vilket företag som helst som inte har så stor omsättning så är det mycket pengar att förlora. Plus att jag förlora hela den... den marknadsrejen som har... hela året försvann!

Åke, Jonas, Johanna och Anders ansåg att företagandet begränsar i förhållande till familj och fritid.

- Johanna [aktiv SeB-företagare]: Ja det är väl det då att man upplever det som... jag vet inte vad man ska säga istället för ett annat ord... efter är det liksom... Ja... du är aldrig fri, om man säger så då. För den känslan får du ju inte, att du är fri va... även fast man är fri... Semester... vi var iväg nu, när jag fyllde femtio. Var vi i väg på Kanarieöarna och firade där och då är det... två och ett halvt år sen vi hade en vecka ledigt. Ja... så det är ju naturligtvis en nackdel att jag inte har... någon vecka semester i allmänhet.

Elin, Sune och Roland Görän ansåg att vara företagare innebar allmän otrygghet:

- Elin [aktiv SeB-företagare]: Det är mest nackdelar. Man kan inte vara sjuk. Det är ju liksom... det såg jag ju nu då liksom... jag menar: vad fick jag ut nu då? Först tre karensdagar och elva dagars sjukskrivning. Fick ut två och sju, det är ju liksom... det är ju inga pengar så att säga. Jag menar ju att man måste ju akta sig för att inte bli sjuk – utbränd alltså. För helt klart, jag menar blir du utbränd så kanske det tar en par tre år innan man är frisk igen och det... så långt får det inte gå för det skulle vara katastrofalt, så länge man står i en sådan här sjukpenningsgrundande inkomst som jag gör... Det är ju nackdelen med att vara småföretagare, att det är ju vi som blir drabbade hur man än vänder och vrider... och jag menar det. Visst, att anställa folk, det är ju så djäkla dyrt! För det är ju inte liksom bara lönen. Det är ju AMF-försäkringar och det är massor med grejer så att... det kostar liksom mycket pengar... Nej jag har svårt att kunna tänka mig så mycket fördelar mer än att man råder över sig själv...

I korthet

Vid intervjun med de 26 intervjupersonerna ställdes frågan vilka fördelar och nackdelar de upplevde vid företagande. Intervjupersonernas inställningar, både f.d. och aktiva SeB-företagare, handlade *direkt* om *arbete i sig* vid företagande. Men intervjuformen möjliggör också för intervjupersonen att förklara och fördjupa sitt resonemang, dvs. förklarandet leder till att utsagorna *indirekt* tangerar *arbete i relation till annat* alternativt *övriga faktorer*. De positiva inställningarna handlar främst om kontroll i arbetet vad gäller självständighet gentemot chefer. De negativa inställningarna handlar främst om företagsekonomiska problem i arbetssituationen.

6.6 Sammanfattning

I början av kapitel 5 presenteras en modell med fyra kategorier av påverkansfaktorer vid företagsetablering (Tabell 5.4, s. 79). Modellen bygger på tidigare studier av motiv till företags-etablering utifrån begreppsparen: pull-pushfaktorer och exogena-endogena faktorer. Den största andelen etableringsmotiv handlar om *exogena-pushfaktorer* bland både aktiva och f.d. SeB-företagare. Det handlar alltså om kategorin: – Jag var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds... där etableringsmotivet huvudsakligen handlar om arbetslöshet och långtidsarbetslöshet

Majoriteten av *f.d. SeB-företagare* avvecklar sina företag inom en tvåårsperiod. De anger nästan uteslutande exogena-pushfaktorer som avvecklingsmotiv. Nästan en tredjedel av *f.d. SeB-företagare* planerar dock att starta företag igen.

Aktiva och f.d. SeB-företagare är negativt inställda till AF:s agerande vad gäller information vid bidragstilldelningen. Kritiken omfattar även handläggningen och den schablonmässiga granskningen AF gjorde av deras affärsidé och budget. Individerna kunde tänka sig att rekommendera SeB till någon annan person i liknande situation, men med förbehåll. AF skulle ställa hårdare krav på den sökandes affärsidé vid bidragstilldelning. Effekterna av en dålig affärsidé blir synliga efter det att bidragsperioden upphör. Myndigheten skulle även bistå med ökad information om vad företagande innebär innan man erhåller bidraget.

De 26 intervjupersonernas inställningar handlar främst om övriga faktorer. Aktiva SeB-företagares berättelser handlar mest om att arbete är livsstrukturerande och att arbete är stimulerande i sig. Majoriteten av f.d. SeB-företagares berättelser handlar om att arbetet innebär en typ av identitet. Därefter anser de att arbete betyder lön.

Både aktiva och f.d. SeB-företagare berättar om arbete vid anställning utifrån faktorer med *arbete i relation till annat*. Den positiva inställningen hos både aktiva och f.d. SeB-företagare bygger främst på att arbetet skapar om ekonomisk trygghet. Den negativa inställningen handlar om att de anser sig styrda i själva arbetssituationen

Både aktiva och f.d. SeB-företagare berättar om arbete vid företagande *direkt* kopplade till faktorer med *arbetet i sig*. Intervjuformen möjliggör för berättaren att utveckla sitt resonemang och dessa konsekvenser fick ibland indirekta effekter som passar in på de två andra kategorierna. Den positiva inställningen hos både aktiva och f.d. SeB-företagare handlar främst om kontroll i arbetet vad gäller självständighet gentemot tidigare löneanställning kontra dessa chefer. De negativa inställningarna handlar främst om företagsekonomiska problem i arbetssituationen.

7 Arbetslöshet, företagande och handlingsmöjligheter – intervjustudie

I kapitel tre framgår att arbetets värde är högt skattat i vårt samtida samhälle. Arbetslöshet fick en modern innebörd i samband med marknadsekonomins framväxt och lönearbetets ökade omfattning (Ohlsson & Olofsson 1998). Arbetslöshet är problematiskt för individen och samhället (Korpi 1973, Bergmark 2002). I stor omfattning drabbas både individen och samhället (Åhs 2006). Arbetslöshet påverkar individen livssituation negativt (Samuelsson 2002). Det psykologiska välbefinnandet försämrades gradvis hos arbetslösa (Angelöw 1989) och identiteten förändras (Ezzy 2001, Andersson 2006). Arbetslösheten drabbade inte bara arbetaren, utan den påverkade även familjerelationerna negativt (Jahoda *et al* 1971).

I öppningsanförandet till ett seminarium, arrangerat av Kommittén för FN: s familjeår och EU-kommissionen, hävdar Sveriges dåvarande socialförsäkrings- och familjeminister Anna Hedborg att en av de viktigaste frågorna beträffande debatten kring familjeliv och utveckling av arbetslivet är frågan om möjligheterna att förena dessa båda. Hon konstaterar i en historisk tillbakablick att i det gamla industrisamhället tillhörde dessa båda livsområden två skilda sfärer. I vårt moderna samhälle vävs arbete och familjeliv alltmer samman (Ds 1996). Även Tyrkkö (1997) gör indelningen av samhället i två sfärer – arbete och familjeliv. Hon hävdar att sfärerna för produktion och reproduktion organiserar vardagslivet både rumsligt och tidsmässigt till begreppsparen arbetsplats–hem samt till arbetstid–fritid. Historiskt sett har det funnits en arbetsdelning och uppdelning av mäns och kvinnors handlingsområden kopplade till sfärerna. I arbetslivet, där produktionen varit förlagd, har mannen haft sitt område och för kvinnorna har området varit familjelivet med reproduktion. Traditionellt sett har föräldraskapets handlingsområden på motsvarande sätt varit uppdelat mellan mannen och kvinnan. I dagens samhälle ser könsfördelning annorlunda ut, detta då kvinnorna i högre grad än tidigare förvärvsarbetar. Lönearbetarens vardagliga situation, med avseende på arbete och familjeliv, har varit mer i fokus och studerats mer ingående än egenföretagares situation. Arbete och familj, vilka inte alltid passar ihop för lönearbetaren är delar av det vardagliga livet. Framförallt är dessa studier fokuserade på själva underlättandet för familjesituationen genom ett problematiserande av arbetstid och organisationsmässig flexibilitet (Bonke 1997, Ds 1996, Jakobsen & Karlsson 1993).

7.1 Inställning till arbetslöshet

Efter uppmaningen om livsloppsberättelsen tillfrågades de aktiva och f.d. företagarna om hur de upplevde och hanterade arbetslöshetssituationen innan de startade företag. Majoriteten anger att arbetslöshetssituationen påverkat deras identitet i någon form. I samband med frågeställningen om vad arbete betyder för dem berättar några hur de upplever och hanterar arbetslöshetssituationen. Aktiva SeB-företagare som Åke och Pekka och f.d. SeB-företagare (Harriet, Jens, Kjell, Gösta, Sara, Fatima, Lydia) anser att arbete möjliggör identitet inför sig själv och inför det övriga samhället.

Aktiva SeB-företagares inställning till arbetslöshet

Erik, Åke, Pekka, Anders, Arne, Svante och Evert ansåg att arbetslöshetssituationen påverkat deras identitet negativt. Pekkas och Eriks upplevelser av identitetsförlust speglar detta:

- Pekka [aktiv SeB-företagare]: Sedan gick tiden och man hitta något och man, man var den enda i världen som inte hade arbete. Alla andra hade arbete. Man visste på lördagen när man såg på tv:n. Ja, och så... tittade man på... vad tittade man inte på... ett exempel om man tittade på, på Loket på Bingolotto och så när man frågade: –Vad jobbar du med? frågade han ju alltid. Och alla hade ett arbete, men jag hade inget, jag var inget! Även om det var nästan en omöjlighet, nästan en miljon svenskar som inte hade ett arbete... enligt officiella siffror vad det nu är. Så det var, det var rätt så tråkigt faktiskt och då tyckte man att ... det var jobbigt ja. Man funerar liksom om det var fel på en till slut... nu kommer vi på tråkiga saker...

Fyra aktiva SeB-företagare ansåg sig inte direkt som arbetslösa. Roland, Sune och Jonas ansåg sig inte som arbetslösa med motivet att det handlade om en kortare period som fylldes med diverse småjobb.

- Sune [aktiv SeB-företagare]: Nej, jag var ju egentligen inte arbetslös alls, kan man ju säga. Utan det var ju bara... en kort tid tills, jag menar en enskild firma det får du ju på stubinen i princip va... Och, och... ja, det var väl inte någon månad innan det här va, var klappat och klart med, med start eget... Under den tiden hade jag faktiskt lite jobb, så jag var inte arbetslös någon gång i den perioden!... Men däremot så att säga hade man inte haft det här i huvet så, så är det väl frågan om man hade haft något arbete över huvud taget [skratt] idag. Jag menar åldern är ett faktum, det kommer man inte ifrån! Arbetsmarknaden är jävligt krass! Så, så... ja, man kan ju bara fundera över vad som hade hänt [skratt]...

Göran ansåg sig heller inte som arbetslös, men i hans redogörelse framgår det ändå en typ av identitetsförlust.

- I: Hur länge var du arbetslös?
- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Det kan jag inte svara på... på rak arm. Jag kommer faktiskt inte ihåg det! Det var ett antal år sedan.
- I: Ett år.. ett halvår?
- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Jaa mellan ett halvår ett år i alla fall, tror jag... men det ska jag inte säga säkert. Jag kommer inte ihåg exakt... Jag jobbade lite, kanske några ströddagar emellan så där men... någonstans... liksom... så där. Frilansade lite emellan åt någon gång... så där...
- I: Hur upplevde du det då, att vara arbetslös?
- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Jag förstår att folk känner sig att de är ingenting värda. Ja, nej alltså... ja öhh... jag kände inte så att egentligen själv, men jag förstod. Fick tanken av det att jag förstod att folk tänker... Och har folk kanske lite, något dåligt självförtroende eller ingen... ingen framtidsvision, då måste det smyga sig på en. Alltså, om de söker jobb så där och inte... och får nej och nej va... då måste, men... ja. Jag hade ju en plan hur jag - vad jag skulle göra, så det var ju bara som en period. Så ja - nej - ja... men att vara arbetslös så där, det är jag inte va. Men på något sätt så kände jag liksom: - ok, det här med jobb... och nu är jag arbetslös och... Nu måste jag ta tag i det här och lösa det här på något och... ja... Nej, jag... jag förstår, förstår att man... För vissa dagar kunde man känna så här... som folk säger: - att man har ingenting att göra, alla andra är på jobbet... och så där va. Och det är svårt att företa sig någonting, vissa dagar... så där va. Och till slut, när man har varit arbetslös någon månad, då börjar man klättra lite på väggarna och då blir det, man... Då gjorde jag så här, att jag ställde klockan på klockan sju... och sen hade jag schema för hela veckan: - nu ska jag göra det här, nu ska jag göra det här! Och sen om det innefattade att man skulle göra så och så... och sen satte jag upp det då. De här sakerna, de har jag inte hunnit gjort färdigt. Så de ska jag göra när jag får tid: - ok, då gör jag de här sakerna! För gör man det inte och inte schemalägger sina dagar då är jag sådan i alla fall, då får jag inget gjort! Då går man där. Gå till Posten, det kan ju ta en hel dag att lägga på ett brev va. Jag förstår hur pensionärerna fungerar. Man ska ju inte generalisera med pensionärer, men... man har sådana i bekantskapskretsen och: - vad ska du göra idag? -

Nej, jag ska gå till Posten sen... Ja, lite så kände jag att en hel... Man kunde få en sak till stort projekt och det kunde räcka en hel dag så att man skulle fylla ifall någon kom och fråga en vad man gjort idag...

Peter, Elin och Johanna anser att arbete betyder en typ av struktur i vardagen och framförallt då i förhållande till fritiden. Arbetslösheten rubbar denna struktur som innebär ett normalt liv för dem.

- I: När du blev arbetslös, hur upplevde du det?
- Peter [aktiv SeB-företagare]: Det var jobbigt!
- I: På vilket sätt?
- Peter [aktiv SeB-företagare]: Det kröp i kroppen...
- I: Och det innebär?
- Peter [aktiv SeB-företagare]: Sov dåligt... kunde väl bli både två och tre innan jag somnade... så visst har det ju... en mår ju inte bra av det, men efter en viss tid så... kommer en ju in i det med. Så det blir lite mer normalt det va. Då vart det ju nästan jobbigt när en skulle börja jobba igen när en kom så långt va... så det där det är ju, det går ju vänja sig med vad som helst...
- I: När du blev arbetslös, hur hanterade du det?
- Peter [aktiv SeB-företagare]: Det var väl som vanligt... det var väl inget annorlunda. En var ju inte ensam om att bli arbetslös och inte betyda något bland andra i den där vevan... Det var ju många före mig och efter då så det var ju inget... men det är ju inte så jättemånga som har startat eget då.

F.d. SeB-företagares inställning till arbetslöshet

Majoriteten av gruppen f.d. SeB-företagare pekar på att arbetslösheten innebar en form av identitetsförlust. Ett genomgående tema i denna grupp (Jens, Aron, Sara, Kurt, Lydia, Kjell) handlar om uttryck som ”att jag är något” eller ”att jag behövs av någon”.

- I: Hur hanterar man den här arbetslösheten?
- Jens [f.d. SeB-företagare]: Nej, jag tror inte man gör det utan man gör sitt bästa! Jag gjorde ju, det enda jag gjorde då när jag hanterade det var att jag sökte jobb hela tiden... hela tiden, hela tiden, hela tiden. Varenda vecka tittade jag i C-bilagan på... Corren och var nere på ja, Arbetsförmedlingen och så här... det var min, mina rutiner i nästan... ja, fem-sex-sju år i alla fall... så vart det ju så... det, det var mitt sätt att hantera det hela. Och det är klart, det kanske är det enda sättet och göra det för man gick ju in till AF och trodde att man skulle få ett jobb ifrån en handläggare, det är ju kört! Och de här gamla åtgärderna som man hade där man hade ett halvår sen går man hem, det utnyttjade jag. Där blir man alltså, man blir undansatt man får göra ett ganska tämligen värdelöst jobb någonting som egentligen företaget inte behöver va det är vad man blir satt på... Så att nej, då är man i alla fall jag var ingenting då... det vart jag inte!
- I: Du säger att du inte var någonting, vad det någon som sa detta till dig?
- Jens [f.d. SeB-företagare]: Nej, det var ingen som sa det va utan alla runtomkring försökte ju muntra upp mig lite så där va de försökte ju... -du är inte värdelös, det, det finns en människa här. -Och var fan är den då, sa jag? -Var finns den någonstans?... -Det, det måste ju vara något galet något vansinnigt fel alltså, jag måste ju vara transparent eller någonting eftersom ingen arbetsgivare ser mig, sa jag. -Så att det, det stämmer ju inte, sa jag... att det, det hjälper ju inte med, man kan inte enbart ha en skolgång det är vad jag har upptäckt va! Jag har ju en ganska bra skola ändå det finns ju de som har mycket sämre än jag i alla fall... och det räcker ändå inte för har du ingen arbetslivserfarenhet ja, då står du ju i alla fall där... med din med en A-kassepeng. Och har du då bara studier så att du inte haft någon lön tidigare ja, då har du ALFA-kassa då har du [antal] kronor om dagen och det är ju knappt levbart... ja, så att det är... det är dagens sanning om det här förut alltså arbetsgivarna måste inse att: även om du inte har... studiet som täcker upp så är det människan som är lärbart rent praktiskt. För det kan ju faktiskt vara så att du inte kan studera, du har inte det va du har inte det intresset utan du vill lära dig samma yrke praktiskt... Det är, jag har letat [skratt] hur länge som helst på den och jag har hittat den först nu! Och jag har haft varenda månad så har jag haft sjutton olika jobb... i portfölj-, i portföljen och intervjuer och sånt där. Och jag har hela tiden ställt upp att

jag inte har någon arbetslivserfarenhet och det i de här åren va... Så att jag fick ju veta det att ja, det är ju klart, det här var ju bra att de var ärliga åtminstone, men så att mot slutet på [skratt] intervjuerna va när jag insåg att jag trots allt inte hade någon chans då, då sa jag det att: -men herre gud, sa jag det, det går ju inte, fungerar ju inte det här sa jag... -Jag måste ju få in en fot någonstans där jag kan få en arbetslivserfarenhet! -Det kan jag ju inte få någonstans om jag inte får någon anställning! -Ja, så är det ju tyvärr, sa dem! De höll med om detta alltså, varenda en... och nästan exakt samma svar fick jag överallt... och ändå så var det ju ingen som gjorde, det var ju ingen som gjorde som de lärde om man säger så. Det fanns inte utan de, de tog någon som hade erfarenheten och det är klart jag vet inte om jag själv skulle reagera, men nog skulle jag väl vilja tänka tanken att jag... skulle ha varit ärlig mot en person. I alla fall gett honom ett halvår först så att han har fått in en fot, kunna lära sig det... Det som jag har gjort, det har ju jag gjort nu jag får ju ett halvår på mig att lära mig det här på... Sen är jag ju... så att säga fast där då det gäller ju inte bara mig då det är ju liksom så, det är så det fungerar ju alltså ett halvårs provanställning det är det ju överallt... och det, och det är ju riskfritt egentligen...

- I: Men och andra sidan om vi går tillbaka till med att man är arbetslös, att vara arbetslös och göra någonting och vara anställd och göra någonting. Vad är det för skillnad, du kunde ju fortfarande varit anställd och fått dina pengar och du kunde gjort någonting? Varför fortsatte du inte att vara arbetslös? Vad är det som är så viktigt att få en anställning?
- Jens [f.d. SeB-företagare]: Jo, det är ju det att man blir ju... man kommer ju ut, dels så kommer man ut och träffar människor hela tiden och sen ja, man har en lön och får hem en lön som inte är, är en A-kasselön... för tillfället i alla fall [skratt] sen vet man ju inte vad som händer sen, men det är ju en annan fråga det. Och så blir man ju vad heter det ja, man får en hel-, en helt annan... perspektiv på saker och ting. Jag menar nu kommer jag hem till något... nu kommer jag hem till en pojke och blir liksom omkramad och jag har saknat dig och så här... ja, nu är det den biten. Det är den förste och det, det är den störste biten va... då är man både, man är viktig för alla helt plötsligt... Förut då var man ju hemma då var det ju tvärtom då var det ju jag som mötte pojken när han kom ifrån dagis... så att då, då var det inte jag något... viktigt på så vis. Det tyckte ju inte han: -ja, där står han ungefär sen rasade han upp på sitt rum och lekte va det var liksom inget kul... han är hemma ändå han, han belyste ju hela problemet i stort sett kan man säga... Nu är det kul när jag kommer hem då blir det jag som blir bemött, då ska jag ner och spela boll med honom och det, allting kretsar om mig när jag kommer hem det har det inte gjort förut det där är ju kul... Det, det blir ju liksom ett annat värde ifrån alla tror jag...

Gösta, Hanna och Fatima upplevde framförallt ekonomiska problem i samband med arbetslösheten.

- I: Tiden innan du startade företaget så var du arbetslös. Hur länge var du det?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, det är nästan elva månader...
- I: Hur upplevde du det?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, det var jobbigt... tyckte jag...
- I: Hur menar du då?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, det var jobbigt liksom på alla sätt, det är ju man vill ju komma ut och träffa folk och... och ekonomi och... för då hade jag ju också, det är ju åtta år sedan. Så att det var ju... hade nog inte vana att flyttat mig så att det var ju... Ja, och sen när de tjuvade ju om det här huset då lånet det var, var så mycket...
- I: Hur hanterar man en sådan situation?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, man har ju levt efter existensminimum nästan femton år... med barnen och det är ju... och felet nog var hos mig också att de skulle alltid få det så bra så att man... när man skulle äta och ja, då ska det vara den salladen fick aldrig och... Så att jag drev mig och ja, lånade hela tiden helt enkelt då... innan man fick in pengar och ja, då delade man ut där igen och sen så var man i den där cirkeln. Så att jag sökte till skuldsanering då till slut, men många år höll de ju på mig vet du och bara jaja, jaja, jaja alltså det var! Det var ju till slut bara att få det där pappret i, i brevlådan gjorde mig galen! Och men jag sökte och jag var på Tingsrätten... där gav mig Gud en gåva och öppna munnen och prata [skratt]... Så att... den var avskriven... för det var ju inte bara att vänta fem år man skulle leva utan jag hade ju levt nog ändå så pass många år... Och när han satt där och... sa till mig att: -ja, du

kunde få det bättre, han hade ju sagt det till Kronofogden han som... banken då så han var ju där. Han bara fråga hur kan kunde vara så säker på sin sak i förväg att man skulle få det bättre när ungarna hade eventuellt flyttade hemifrån osv. Jag sa det: -75 spänn kanske för dig är inte mycket pengar, sa jag, men för mig är det mycket pengar! Nej, det, det vart avskrivet då det gick fem år och efter också då så. Men fortfarande det ska ju stå fortfarande två år kvar på när man upplyser, Upplysningscentralen och då står det att man har en betalningsanmärkning. Och det ringde jag och tjafsa om det också då men de sa att det är ju så liksom att fast jag inte är skyldig något och det är nollat och det ena i det andra men så är det kvar den två år till så att man kan inte få lån och man kan inte få knacka och flytta till lägenhet, hyresvärden om man. Så att det var ju så jobbigt när man skulle flytta man fick berätta att man hade gjort slutsanering och betalningsanmärkningen står kvar och det är inget du vet det här repas om och om och om igen. Så därför så vill jag inte att det ska bli... samma skit med kvarskatten utan försöker och lösa det om det går med bilen då va så att få sälja då så kasta in den... Men det var ju också ett fel som revisorn som inte var... han gjorde det felet för det jag hade ingen aning om det här med... representationsfonden och det där...

Fatima har återigen blivit arbetslös och redogör för detta i följande citat:

- I: Hur ser du på din nuvarande situation?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, det är ett rent helvete... gör jag!... För det första så vet jag inte vad det ska bli av mig och för det andra så... vet jag inte vad jag vill jobba med och vad det ska bli. Och för det tredje så är det väldigt svårt att få jobb, de kastar väl in vad som helst om jag nu tänker mig och ställa mig i Arbetsförmedlingen och... Och tänker jag, jag har ju fått anstånd för skatten till maj och jag vet inte hur jag ska få, alltså det... de pengarna det, det vet jag inte... Ena sidan så tänker jag: -nej, jag skiter i alltihopa alltså jag är så trött på allt och alla och jag kommer inte att göra ett handtag mer... Sen kommer det vissa stunder så tänker jag att... du är ju ändå ensam, man går ut ensam man... det är ju roligt att komma ut så kanske man kan träffa få lite sociala... kontakter och lite sig själv igen och man är ju i en ond cirkel nu. Man gör ungefär... samma grejer man det, det är ju det man har kontroll över just nu va! Så att jag tror det är ju viktigt... och känner sig lite kanske lite igen... ja, lite harmoni och har, kanske får lust till någonting och nu tänker jag: -jag har, jag har inte rätt och gå på krogen, jag har inte rätt att... det är inte, det inte känns riktigt på något sätt. Men så är det ju inte egentligen det är ju... men jag har nog den känslan. Men det är ju och det är ju som jag säger... allting, allting har varit perfekt både, fortsätter nog med det också det är likadant liksom perfekt! Jag menar ju... har jag ett jobb och... då har jag rätt att gå och klä mig, då har jag rätt att gå ut och dansa, då har jag rätt och gå och ta mig en öl, då har jag rätt och JAG JOBBAR! Men som nu jag är sjukskriven ja, då har jag inte rätt och göra mig i ordning, då har jag inte rätt att klä mig, då har jag inte och... Förstår du mig vad jag vill säga? Jag är den, men jag säkert, säkert har jag fel för... det är ju då... man isolerar sig mera va. Det här är ingenting som jag har bestämt skulle bli så, det har det ju blivit utav min, jag har slitit ut mig helt enkelt så pass många år och... Så att jag är så ledsen invändigt jag har t.o.m. gått hos... några gånger hos psykologen men det är ju liksom... den kan inte, egentligen den kan inte hjälpa mig!

Harriet, Lilly och Lennart ansåg sig inte direkt som arbetslösa då de var upptagna med annat under denna period.

- Harriet [f.d. SeB-företagare]: Inte länge! Jo, man räknas ju som arbetslös trots att man går på Komvux, men jag hade alltså passat på att läsa då i... ett år på... Ja, vad heter det? Gymnasie-nivå under två terminer då, så... jag kände mig ju inte arbetslös när jag gick och plugga va. Så det jag hade där emellan och kiosken det var ju ett sommarlov. Ett sommarlov som dessutom barn hade vattenkoppor utspritt så att det gick ändå [skratt] Ja, jag kände mig väl inte riktigt arbetslös, men för [make] var det väl mer för att hade ju gått arbetslös i X år, hade han gjort... och... sen blev det ju fyra år för honom som han hade [företaget] sen...

I korthet

Majoriteten av både aktiva och f.d. SeB-företagare anger att arbetslöshetssituationen påverkar deras identitet i någon form. De anser att arbete möjliggör en identitet inför dem själva och gentemot övriga i samhället. Bland f.d. SeB-företagare används uttryck som ”att jag är något” eller ”att jag behövs av någon” och därmed blir respekterad för det jag gör.

Fyra aktiva SeB-företagare ansåg sig inte direkt som arbetslösa då det handlade om kortare perioder som fylldes med diverse småjobb. En av dessa berättelser, en motsägelsefylld redogörelse av s.k. icke-arbetslöshet, visar arbetets betydelse för individens identitet.

Vidare framgår att arbete betyder en typ av struktur i vardagen och då i förhållande till fritiden. Arbetslöshet rubbar denna struktur som innebär ett normalt liv för dem. Man berättar även att arbetslösheten medför ekonomiska problem för familjens hushållsekonomi.

7.2 Företagande och handlingsmöjlighet i reproduktionssfären

I det första kapitlet framgick det i Perssons (1991) studie att egenföretagare offerar en del av sitt familjeliv till fördel för företagsverksamheten som kräver detta engagemang. Studien av Ångman *et al* (1996) visar även den på att familjen och det sociala kontaktnätet blir åsidosatt vid företagandet. Avsnittet bygger på intervjupersonernas inställning till företagandet gentemot reproduktionssfären vad gäller familj och fritid.

Företagande gentemot familjen

Majoriteten av såväl aktiva SeB-företagare (Johanna, Erik, Elin, Evert, Sune, Åke, Pekka, Jonas, Arne) som f.d. SeB-företagare (Hanna, Harriet, Fatima, Sara, Jens, Kurt, Aron, Gösta) ansåg att den övriga familjen påverkas negativt av företagandet.

- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, de får nog mycket stryk... med man är trött och sliten och vresig och... det är. Jag hade ju liksom jag... sen jag skiljde mig så har jag alltid jag har levt ensam och jag har... mina barn flyttade hemifrån så att för mig var det ju inget... det var bara att gå in inför min dörr och sen var jag ensam... Men när vi träffades helgerna och den tid jag hade eller om de kom upp till affären och hälsade på då var jag väldigt, väldigt sista åren alltså då var jag väldigt, väldigt, väldigt vresig och lite så där jag hade nästan inte tid att sitta och det var... man hela tiden jaga och stressa, jaga-stressa alltså det var...
- I: Vad krävs det av en familj när man blir egen företagare?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Vad då krävs det för en familj?
- I: Alltså vad krävs det för de du bor ihop med när du blev företagare? Vad ställdes det för krav på dem?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, att de ställer upp och förstår och... hade det varit en familjeföretag så hade det ju inte blivit... då skulle man jobba och ställa upp för varandra 100 procent... Men det... och förstående och men de mina barn de sa ju det liksom: -gud det är inget att hålla på med det där mamma för det ger inga pengar! Jag lyssnade aldrig vet du... och det hade ju varit kanske lättare för mig om jag hade lagt av det där för länge sen... då hade det ju inte gått så här långt och inte har blivit sådant osv. Man såg ju liksom det är ju visst jag gick ju, det gick ju runt och jag betalade aldrig, hängde aldrig efter med några skulder och hade alltid någon tia i min plånbok... Men jobba och slet som sexton timmar i, i dygnet och inte kunde ta ut mer än sju och ett halvt i lön det... Jag har ju samma lön idag, sjukkassan... då är det någonting fel va!... Men jag säger ja, vem... ja, det, det är en sån där idiot som jag som jag jobba åt Staten och leverantörerna det är de som har tjänat på mig ingen annan...

De resterande ansåg att familjen inte direkt påverkats av företagandet (aktiva SeB-företagare: Roland, Peter, Svante Göran, Anders och f.d. SeB-företagare: Lennart, Lilly, Kjell)⁵³.

⁵³ Lydia bedrev företaget ihop med sin sambo.

- Kjell [f.d. SeB-företagare]: I princip i vårt fall alltså eftersom som, som jag sa barnen var ju inte hemma och det, det var ju bara frugan och hon hade ju sitt jobb och hon vart inte, och hon har ju inte blivit arbetslös... så att nej, det, det var ett sätt att försörja sig och försöka att försörja sig på bara det var ju så vi såg det alltså.
- I: Vad är det som krävs av familjen när man startar ett företag så här?
- Kjell [f.d. SeB-företagare]: Ja, i mitt fall var det väl... inte mer än att jag var kanske inte så sällskaplig för att jag hade inte tid med något annat än företaget just då av. Men å andra sidan så var ju frugan lika intresserad som jag så att hon, hon har ett sånt jobb så att hon kunde både hjälpa mig och stötta mig och när jag fick problem om vi säger på, på pappersidan som jag kallar det för bara då. Så kunde hon ju en del grejer och kunde påpeka och hjälpa mig och... så att det var bara positivt...

Företagande gentemot fritiden

Majoriteten av de 26 intervjupersonerna ansåg att deras fritid hade minskat i omfattning under perioden som företagare.

Aktiva SeB-företagares perspektiv på företagande och fritid

Den största gruppen (Arne, Johanna, Elin, Peter, Evert, Jonas, Anders) aktiva SeB-företagare ansåg att deras fritid hade, som Evert beskriver det, blivit *beskuren* i samband med företaget.

- Evert [aktiv SeB-företagare]: Ja, fritid, då hade man tid med, med... jag hade tid, man tog sig tid att... vara aktiv inom idrotten för att då höll jag på med mycket idrott, det var ju, ju kanske en fyra... fyra kvällar i veckan plus helger och, men då är man, man kommer ju hem då som sagt var när man var anställd, kom ju hem då vid fyra, halv fem-fyra... Och då hade man kvällen på sig man, man åkte ner och träna fotboll med sonen och träna själv då två kvällar i veckan, då var man aktiv fram till... framåt åtta-halv nio på kvällen... man kom hem och... Men nu är man ju inte aktiv så utan nu kan man sitta kanske vid skrivbordet då och arbeta istället så det ju, det är ju en beskuren fritid... att man får jobba då...

Erik, Svante och Roland påpekar även de att fritiden är begränsad vid företagande, men den är också intensivare.

- Roland [aktiv SeB-företagare]: Den var väl... ja, den såg väl i stort sett likadan ut fast på ett... ja, nej den var väl i princip likadan men... lite långsammare då eller vad ska jag säga. Idag är vi, vi... fritiden blir ju lite intensivare idag när den inte är så lång va så att säga. Förstår du? Annars så, man gjorde väl mer i trädgården. Man gjorde väl med barnen kanske, nu börjar de ju bli lite större då så att... de kräver ju inte på samma sätt va. Men, men det är klart att det ibland så känner man väl att... Fan jobba jämt va! Hinner inte riktigt med... det man... det man ser kanske... att andra familjer på gatan gör då med sina ungar va. Men och andra sidan så gjorde man väl det när de var lite mindre då va. Men den lille är ju han är ju elva idag så att han är ju inte så stor, men att han kräver ju inte samma... att man ställer upp som likadant. Men så försöker vi ju, sen har vi ju då... han spelar ju, t.ex. fotboll då och det är ju något man ser fram emot lite avkoppling och se på fotbollen och prata lite med, med folk och... Ja, det är ju enkla, många, många fritidsgrejer är ju ändå enkla men ändå väldigt viktiga och sånt som en ser fram emot va. Kanske ännu mer... ännu viktigare är ju, för mig då än vad det är för den som inte jobbar så mycket...

Sune, Pekka, Åke och Göran anser att man som anställd har mer fritid. Som företagare finns det inte några distinkta gränser mellan arbete och fritid.

- Sune [aktiv SeB-företagare]: Man kan väl säga så här att, att... lever man på det här sättet då, då... givetvis får fritiden ett jävla stort värde efter den är så begränsad därför att... du kan ju inte alltid säga att: -på lördag och söndag så åker vi ner till [stad], för då är det något helsike [skratt] som ska göras, något som är bråttom. Man kan liksom inte planera det här med se-

mestrar, det har jag väl inte haft på [antal] år under semestertid, utan det har blivit lite då och då... Men du, du lever i en laglös värld på det sättet att du, du måste jobba när jobben finns... så... det är ju inte fritid som, som du tänker dig en regelbunden tillvaro va. Du går inte hem kl. fem [skratt] och vad du nu gör pysslar [skratt] i trädgården eller jobbar med frimärken eller vad man nu har för laster. Utan man lever med jobbet ta mig fan dygnet runt alltså! Det är... jag det är nog en realitet det är bara så! Och det där är ju lika illa vare sig det går bra eller dåligt. För går det bra då har du jobb och tjänar du ju i och för sig pengar och det är ju positivt men går det illa så, så är det ju ännu mer påfrestande att lura ut vad fan ska jag hitta på? Vad ska jag hitta nästa jobb?... Så fritiden försvinner ju egentligen, man funderar inte i de termerna eller jag gör det inte rättare sagt... Och tyvärr påverkar man familjen för att, jag menar det är ungefär likadant för pojken här nu då. Han har också kört med eget så han är ju... han har ju sett det här skeendet [skratt] i hela sitt liv om jag säger så... Det är ju bara att konstatera att det, det går ju i arv på ett eller annat sätt alltså... Så, så ja, fan har man växt opp med någon som jobbar dygnet runt eller levt på det själv och då, då blir det så. Men självklart så vill man så skulle man vilja ha lite mer fritid, det är väl inget snack om det eller lite mer organiserad fritid. Att kunna vara så tuff och säga att nu [skratt] jobbar jag måndag till fredag och sen har jag ledigt... det funkar inte så... Det där tror jag är ganska generellt, alla man pratar oavsett företagande stort eller litet företag har du någon ledande befattning då har du inte fritid på det sättet som... Svensson [skratt] har det om vi nu säger så... så visst är det bekymmer, helt klart!

F.d. SeB-företagares perspektiv på företagande och fritid

De f.d. företagarna tillfrågades hur de ser på arbete gentemot fritid kopplat till följande tre perioder: före företagandet, under företagandet och efter företagandet.

Majoriteten av f.d. SeB-företagare (Sara, Lydia, Gösta, Aron, Lennart, Kjell) anser att som företagare finns det inte några distinkta gränser mellan arbete och fritid.

- Sara [f.d. SeB-företagare]: Ja... ja vad ska man säga jag har ju... menar du hur viktig eller... hur mycket fritid eller hur menar du då?
- I: Ja, exempelvis finns det någon fritid och hur påverkas fritiden under de här?
- Sara [f.d. SeB-företagare]: Jo, fritid finns ju men visst det, det även om du har ett jobb eller företag så... framförallt idag så påverkar ju jobbet fritiden också många gånger... och allra helst nu när jag jobbar schemalagt gör det ju det för att då jag jobbar ju alla möjliga tider och varannan helg... tider sent och mitt på dagen och allt möjligt sånt här liksom alltså så att det så... visst, visst påverkar jobbet som det är nu då fritiden. Men under företagandet var det ju inte så ja, jag hade ju ibland då så att man att jag hade... mina uppdragsgivare som kom så att jag fick... på kvällen men då gjorde jag ofta så att då, då kunde jag ju styra så att då var jag ju inte där på förmiddagen kanske eller också antingen före eller efter då va... kom före eller efter så att... Oftast så gick det få ihop, fungera så att det var ungefär kontorstid då under företagandet... Men visst hade man i och med att det inte gick så bra då visst hade man det här... lite över sig i alla fall att det inte gick så bra va, den oron... det vill jag nog minnas men samtidigt så, även nu jag tror på något sätt då nu när jag... är som anställd så undrar jag inte om fritiden blir mer viktig då på något sätt än som företagare... Jag tror man får någon annan inställning till fritid och semester då... på något sätt så ja, jag tror nästan det...
- I: Vad är den här inställningen, vad är det?
- Sara [f.d. SeB-företagare]: Ja, om jag säger så här då i alla fall som då, då, då... då du har liksom någon verksamhet eller företag då... det liksom går in så mycket i hela tiden i ditt liv... och hela tiden och på något sätt så i alla fall jag var ju inställd på att det kanske skulle bli så. Du har du ju det där på någonstans.. kanske gör att du kanske behöver jobba... när du egentligen skulle vara ledig och sådana där saker du var mer inställd på det... än om du är anställd så är du kanske, tror jag du inte är så inställd på kanske att, eller jobba över eller... tider eller vad som helst va. Även om det är väldigt vanligt med övertid idag då om du anställd... så på något sätt så borde, och det menar jag då att du när du är företagare då så ser du inte fritiden så ut som fritid... däremot som när du är anställd så... då har du gjort din dag så tycker du att då har du gjort din dag... Och du skull-, du behöver din, ska du vara ledig då så, så liksom så har du ställt in dig på att ja, då ska du vara ledig då va och sen är det semester lägga den och sådana saker och du ska ha dina veckor semester.. och sådana där saker... Och som före-, har du

Kapitel 7 – Arbetslöshet, företagande och handlingsmöjligheter – intervjustudie

företag så kanske du, då är i alla fall jag inställd på då om det hade gått bra att du kanske har, i och för sig jag hade ju inte så mycket för jag kunde ju inte slå igen helt då men... Ja, du är inställd på att du inte kanske kan ta så som, så som jag sa förut ett antal veckor i sträck utan att du får dela upp det och kanske ändå mitt i den här ledigheten... och se till företaget om det så bara är post eller vad du vill eller någonting va eller att du behöver gå dit då. Det beror ju på hur mycket anställda du har också i och för sig då va... men då framförallt om du är ensamföretagare så måste du ju se till det där under tiden också även om du är ledig va... Jag menar då blir ju inte fritiden... viktig eller lida-, på samma sätt som om du är anställd...

Harriet, Lilly, Kjell, Fatima och Hanna ansåg att man framförallt hade blivit mer medveten om vad fritid innebar för dem efter perioden som företagare. Fritiden hade tidigare varit oreflektad för dem.

- Hanna [f.d. SeB-företagare]: Ja, man värderar ju fritiden mer idag, för innan så tror jag att man liksom med all fritid så tyckte man att... Ja, som i dag så ser jag så här att man försökte få undan saker som man måste göra för att kunna få tid att umg-, till sig själv mera än vad man gjorde förut tror jag. Förut var det fritid även om du stod i tvättstugan en dag eller någonting så var det ju din fritid som du gjorde det på. I dag så gör jag ju inte riktigt så utan idag så planerar jag in att då ska jag göra det, sen ska jag ha min fria tid. Mera att man planerar bättre, det tror jag, det tror jag, jag gjort medvetet i alla fall...
- I: Och detta beroende på att du var...?
- Hanna [f.d. SeB-företagare]: Ja, för då hade man inte så mycket fritid. Man värdesätter den mer idag än vad man gjorde förut, det tror jag...

Jens och Kjell anser att fritid inte är något värt om man är arbetslös.

- Kjell [f.d. SeB-företagare]: Ja, om du tänker fritid kontra arbetslöshet så vill jag inte påstå att det är någon frihet, utan man går i ett vakuum som faktiskt inte går att förklara med ord. För man vaknar på morgonen med vetskapen om att nu måste det hända någonting och man lever hela tiden i det här va. Så att fritid det "vetekyven" man har ju visserligen så är man ju kanske ur den synpunkten ledig. Man behöver inte vara på jobbet på klockan sju osv. men att se det som någon ledighet nej, det vill jag inte påstå för det var, det var en hemsk tid alltså. Det var en ångestladdad... utan det är som jag sa man går, man gick som i ett vakuum det bara, varje dag som man såg bakom sig så var det liksom att: i dag måste det hända någonting för ja, man, man kröp på väggarna till slutet av dagen. Så att... fritid efter företagsamheten ja, det är väl nu i så fall då jag vart sjukpensionerad i höstas... och jag har inte hunnit vänja mig vid det än heller... Men nu kanske jag kan börja så smått, känner jag i alla fall att värdesätta även fritiden...

Kurt beskriver endast fritiden i företagandesituationen. Han påpekar hur viktig fritiden var för honom.

- Kurt [f.d. SeB-företagare]: I och med att, att jag hade jakten vet du som, som intresse, huvudsakliga intresse va och fiske och natur va så har det faktiskt funkade ganska bra. Den biten har jag inte... slarvat med va utan när det har varit jakt så har det varit jakt va när jag har suttit på min ryggsäck så har det varit som en liten motpol vet du till jobbet va. Där har man alltså kunnat sluppit telefon man har suttit kanske två-tre timmar helt ensam vet du, man har inte hört ett smack va! Och då har man kunnat planera lite granna också va, rensat hjärnan och kommit på: jaha det här va, det var nog lite fel. Det han ha varit någon konflikt någonting va och man kan sitta och fundera igenom det och så på. Så sätt har min fritid faktiskt även fungerat på jobbet men det har inte varit någon stress va, så den har fungerat vet du.

Sammanfattningsvis ska nämnas att medvetenheten om fritiden var större bland aktiva företagarna än vad den var bland f.d. SeB-företagare.

7.3 Företagande och handlingsmöjlighet i produktionssfären

Frågeställningarna i detta avsnitt handlar om hur intervjupersonerna hanterar företagande vid hög arbetsbelastning. De aktiva företagarna tillfrågades även om möjligheten att anställa personal och hur företagarna ställde sig till att ta en anställning om det erbjöds en. I den andra delen av intervjun ombads intervjupersonerna berätta om hur det var att vara företagare. Majoriteten av aktiva SeB-företagare svarade med att det var en livsstil med viss frihet.

- Göran [aktiv SeB-företagare]: Att vara företagare det, för mig har det alltid varit en självklarhet... på något sätt. Även om man har jobbat innan så har jag alltid liksom haft det där... att... det är självklart att driva något eget även om det medför jobb och mycket och si och så... Att bo på landet och vara företagare, det är för mig helt självklart! De två självklara sakerna!... Och att man vill vara egen företagare det är ju, på något sätt... kanske beror på att man vill göra det man själv tycker. Inte är det därför att man har svårt att göra det folk säger till en, men det känns bra... att kunna styra sin dag... Och kanske kunna jobba massor då, kanske jämnar ut sig... att kunna... ja. Sen handlar det mycket om känslan. Att man känner att man kanske skapar någonting och så där... söndags och natters skapande, men det kanske man får ta. Sen att driva [företag] är kanske inte det bästa om man ska driva företag. För det är lite för dåligt avans och det hänger ju på mycket att det finns... Ja, det finns konstig politik i Sverige där... myndighetsutövandet är konstigt på så sätt till skillnad mot övriga länder i Europa. Och det i sin tur gör att det egentligen blir för dålig förtjänst. Så egentligen skulle man göra, starta företag för att kunna tjäna, vad ska man säga, tjäna en försvarlig mängd med pengar då skulle man inte starta [företag] ... Det ska man inte göra... men om man ska ha [företag], jobba med det för att det är trevligt och roligt då kan man starta [företag], men inte för pengarnas skull. Det är ingenting att hämta... Så jag tycker det är positivt och att vara företagare och då är det just... den här så kallade friheten ändå... även om man jobbar mycket timmar så har man någon slags frihet....

Bland de f.d. SeB-företagare ansåg majoriteten att det var relativt trevligt att vara företagare, men med förbehåll för mycket arbete och liten inkomst.

- Gösta [f.d. SeB-företagare]: Ja, det var ju... eftersom... nej, det var väl, det var väl bra. Jag, jag tycker det var bra. Vi hade roligt och... då också så jag kan inte klaga på något sätt men, men... det var ju jättemycket arbete alltså... för väldigt lite pengar... så var det ju. Det var, det var... jobbigt var det men... men det var ändå, vi, vi jobbade ju hemifrån va och det, och det, det är också en nackdel egentligen. Egentligen jag prata med en kille han sa det han hade sitt företag hemma, men han gick ut... och så gick han runt huset och så hade han en dörr på ett annat ställe där han liksom hade sitt kontor i något garage eller något sånt här då va. Gick han in där medan vi hade ju vårt kontor på övervåningen med fax och hela köret och alla telefonkonferenser och skit som vi hade med övriga då i Sverige som sålde det här och, och det var ju på något sätt... jobb jämt och så... Men ska man se det som företagare så var det ju ett vansinnesprojekt eftersom man tjänade så dåligt med pengar egentligen va. Och det som var jobbigt liksom det var ju att hålla i ordning på, på moms och skatt och allt sånt här så att det, det [skratt] till slut så var man ju nere på en, där man fick prioritera vissa räkningar och vissa inte då va... Sen slet vi som dårar liksom [sambo] stod i [ort] och jag stod i... i [ort] och ibland tvärtom och så bytte vi platser och så stod vi var sitt annat samhälle då... Ibland skratade vi som vi skrek för att... folk, vi var i någon by och stod en gång och, och... folk tittade från gardinerna så här men det var ingen som vågade sig ut och... och fråga vad vi gjorde för någonting va... Så det ja, ja, det var, det var det jag tycker på hela taget så var det jobbigt... även om vi hade roligt! Men jag menar det egen företagare är egen företagare! Man tror att man är så himla fri och har det så himla bra och lätt och, men det tror man fasen [skratt] fastän man inte har det på något sätt va! Det, man inbillar sig på något sätt ändå att man är... fri va, men man är ganska bunden så är det ju!... Så upplevde jag nog företagandet!

Med utgångspunkt ifrån detta och av resultatet i föregående kapitel framgår ett centralt tema som handlar om individens möjligheter att påverka situationen som företagare. I detta avsnitt

redovisas fem frågeställningar där individen får precisera sina *handlingsmöjligheter*⁵⁴ vid företagande kopplade till produktionssfären och reproduktionssfären.

Arbetskrävande situationer vid företagande

Majoriteten av såväl aktiva SeB-företagare (Sune, Elin, Åke, Pekka, Jonas, Anders, Arne) som f.d. SeB-företagare (Harriet, Fatima, Sara, Lydia, Lilly, Jens, Kjell, Kurt, Lennart, Aron, Gösta) ansåg att de inte kunde tacka nej eller avböja erbjudanden om att ta på sig ytterligare arbete trots en tidigare hög arbetsbelastning.

- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Det tror jag inte jag, jag visste inte vad ordet vad ”nej” betydde! Jag hade... nej inte jag det, det är nog... olika individer det jag det... jag var så rädd jag skulle tappa kunder och jag var alltid ställde upp alltid! Det var... och det var ju inte några ören det rörde sig om man tjänade på alltså det var ju... Och barnen de skakade huvudet för 20-30 spänn det är ju: -de utnyttjar dig mamma och du är där och... ah, nej, du vet va! Alltid, jag vet inte jag... sa nej, det där är nog olika, men det kan ju vara också att man är litet företag och man försöker och bygga på någonting. Sen kanske man, vet inte jag, jag kanske blir likadan som de här stora då kommer jag väl skiter väl i det och kan säga nej. Men går du så kanske kommer nästa så resonerade inte jag utan de som handlade hos mig fem-sex kronor det för mig var det guld värd och det var ju... tyckte jag om och jag tror kunden i sig också tyckte om för den kom ju alltid tillbaks...

Johanna, Göran, Evert och Erik ställde sig tvekande till att säga nej till ytterligare kunder och uppdrag. Man strävade istället efter att hitta en kompromiss, men påpekade också att för hög arbetsbelastning varken var bra för dem själva eller kunden om produktleveransen uteblev.

- Evert [aktiv SeB-företagare]: Ja, det kan man!
- I: Gör du det?
- Evert [aktiv SeB-företagare]: Väldigt sällan... Varför jag säger nej... ja, dels är det ju för att, att vara uppriktig mig själv och uppriktig mot kunden va... Jag kan ju säga att det att: -ja, jag kommer på måndan. Och så kommer jag inte på måndan för jag hann inte med... men man, när vi har kontakt med, med kunden då får man säga att: -ja, det kan ta ett antal veckor innan jag kommer till dig va. För det innan jag kan liksom: -du kan göra det här nu och sen vill han ha någonting gjort då så återkommer jag va... Det är svårigheten när man är nystartad företagare att man, då har man svårt att säga ifrån... att då vill, vill man gärna ha så mycket som möjligt va... och tror att man klarar av det. Och det gör man... men en viss kanske, viss förskjutning på, på andra saker...

Tre aktiva SeB-företagare (Roland, Peter, Svante) och en f.d. SeB-företagare har avböjt erbjudanden om att ta på sig ytterligare arbete.

- Svante [aktiv SeB-företagare]: Ja, vi har ju arbetstidsregler att följa... Ja, så att jag får ju inte köra hur mycket som helst... utan det är ju vissa timmar alltså per vecka... Ja, så det går inte att köra dygnet runt... fast man kanske gör det ibland [skratt], men... man får inte göra det...
- I: Men ifall du nu skulle överskrida det här, vad beror det på då?
- Svante [aktiv SeB-företagare]: Ja, det är ju krav i sådana fall ifrån de jag kör åt...
- I: Som innebär?
- Svante [aktiv SeB-företagare]: Ja.. ja, typ... som asfaltläggning då, det kräver ju mycket tid emellan åt... För de gången vill ju utnyttja sommarhalvåret så mycket som möjligt, så då blir det ju långa dagar...

---

⁵⁴ Motivet till varför jag valde ”handlingsmöjligheter” beror på att inte gör anspråk på närliggande begrepp och teorier förknippat med ”handling” eller ”handlingsutrymme”. Om jag nu varit intresserad av detta hade naturligtvis enkät- och intervjustudierna varit utformad på ett en annan sätt.

Företagande mot en anställning

Majoriteten av de fjorton aktiva företagarna (Roland, Peter, Svante, Johanna, Göran, Evert, Erik, Jonas, Anders, Sune, Elin, Åke) ansåg att man inte skulle kunna tänka sig att ta en anställning om det erbjöds en. Att vara företagare innebär att man har vissa möjligheter att styra över sin livssituation. Detta angavs som motiv för att fortsätta att vara egenföretagare.

- Anders [aktiv SeB-företagare]: Jo, men det är ju... det är ju så, drivkraften är ju den att det är ju mycket roligare att jobba åt sig själv än andra... Mera intressant va... än att vara anställd sju till fyra på morgon, dag efter dag, vecka efter vecka... Fast det är ju klart det är ju betydligt större ansvar att dra igång och sitt eget, framförallt på... det var ju det man var ju rädd från början och få det att gå runt va... och det är väl man än... och det är ju klart, det kan ju vara mycket jobb. Jag har ju ingen framförhållning utan det är ju... det är ju i stort sett, kan jag ju säga, vecka för vecka och... Det gäller ju att få kontakter så att en har lite kontakter lite överallt... för det är ju det som är viktigt, kontakterna...

Pekka och Arne var inte nöjda med företagandet, utan skulle acceptera en anställning om det erbjöds en.

- Arne [aktiv SeB-företagare]: Jag skulle ta den direkt! Tveklöst!...
- I: Vad ska det till för att förändra din situation som företagare?
- Arne [aktiv SeB-företagare]: Jaha du! Du frågade ju tidigare om jag skulle ta en anställning och det skulle jag tveklöst göra idag. Få en större ekonomisk trygghet och för att få mer regelbundna arbetstider. Som man som sagt kunde hitta en rytm där som var mer gynnsam. Slippa vissa utav de där orosmolnen, orosmomenten då... Det... det är väl det egentligen det som jag ser som lösning så här på väldigt kort sikt... skulle vara behändigt och bra...

Arne angav att det ekonomiska incitamentet var drivkraften för hans företagande. Sune och Pekka ansåg att de inte var kvalificerade för att erhålla en anställning igen. Sune syftade på sin ålder och Pekka på sin utbildning som arbetsmarknaden inte efterfrågar.

- Pekka [aktiv SeB-företagare]: Det är nog det att det... att jag nog inte får ett annat jobb... Jag tror jag inte skulle hitta något eller få något annat jobb i detta läget. Utbildningen är alldeles för... den utbildningen man hade då stämmer ju inte idag. Jag skulle inte få något jobb idag, det är helt säkert! Men om jag måste söka jobb igen då är jag i en ännu värre sits än jag var innan jag startade eget. Det här är ju så dumt, arbetslivet... Så det är nog, nog det som driver och sen är det, det att jag får sitta här hemma...

Innovationsbenägenhet i etableringsskedet

Etableringsmotivet till detta företagande bygger främst på tvingande pushfaktor. Hur innovativa är SeB-företagarna i etableringsskedet? Av Tabell 7.1 (s. 131) framgår att majoriteten av de aktiva företagarna har skapat sitt företag utifrån gammalt arbetsinnehåll. Med det menas att man använder sig av tidigare kända arbetsuppgifter och sociala kontaktnät som utövats i den tidigare arbetssituationen. Hälften av f.d. SeB-företagare etablerar företaget genom att skapa nytt arbetsinnehåll. Det bygger på att man tidigare inte varit yrkesverksam med liknande arbetsinnehåll, dvs. helt nya arbetsuppgifter eller en hobby som konverteras till ett arbete.

Tabell 7.1 Arbetsinnehåll i företaget kontra tidigare arbeten.

	Gammalt arbetsinnehåll	Nytt arbetsinnehåll
Aktiva företagare	Arne Sune Göran Roland Pekka Svante	Peter Anders Elin Jonas Johanna Evert
F.d. företagare	Fatima Aron Lilly Kurt Kjell Sara	Jens Lydia Gösta Hanna Lennart Harriet

Eventuell fortsatt innovationsbenägenhet

Aktiva SeB-företagares fortsatta innovationsbenägenhet

Majoriteten av de aktiva företagarna (Peter, Svante, Johanna, Erik, Sune, Elin, Pekka, Jonas, Anders, Arne, Åke, Evert) kunde inte tänka sig att expandera befintligt företag genom att anställa personal. Skälen handlade främst om ekonomiska begränsningar. Johanna, Erik, Svante och Peter ansåg att anställd personal skulle begränsa deras frihet att bestämma över sin arbets-situation.

- Peter [aktiv SeB-företagare]: Nej, jag vill ha den tryggheten att det är... expandera med anställda och så, då får jag ju ännu värre. Då har jag inte den där kvar längre: friheten! Då är den friheten borta. Då gäller det att se till att de har jobb varenda dag! Jag kan ju inte betala ut en lön till de om jag inte har jobb en vecka. De ska ha sin månadslön. Det är ju timmaanställt i så fall. Nej, det skulle jag aldrig göra, då skulle jag aveckla det... om det vore, om jag hade det att välja på...

Enbart Roland och Göran kunde tänka sig att expandera sitt företag och anställa personal.

- Roland [aktiv SeB-företagare]: Jag... kan väl tänka mig att expandera mer om det behövs... även om... ja, nej, men det kan jag, jag kan tänka mig att expandera mer i den mån det behövs, men ändå inte för fort så att säga... För att det, vi, vi... vi täcker ju långt ifrån... alla af-fären i vår region så att säga. Men det är ju klart, ju större man blir här och jag menar vi har ju en gräns nu här med, med en anställd till, en bil till innebär ju kanske att man behöver större lokaler och allt. Så att det är väl en ganska svår gräns där man, vi är nu va. Men... behövs det så... får man ju, måste man ju titta på det. Alla möjligheter finns ju va... så de är jag nog inte rädd för...

F.d. SeB-företagares "fortsatta" innovationsbenägenhet

Vid intervjuerna med gruppen f.d. SeB-företagare framkom det att fem (Lydia, Gösta, Hanna, Harriet, Sara) av de tolv före detta företagarna planerar att eventuellt starta företag igen.

- Hanna [f.d. SeB-företagare]: Nej, men vi har gjort jag och min nuvarande sambo har funderat på att starta ett litet familjeföretag då där vi skulle dela på... arbetstiderna, men jag skulle vara verkställande så att säga den som hade huvudansvaret då och han skulle hoppa in och hjälpa mig i den mån han kunde... Så det har vi funderat på, men det kraschade på en borgenär på X

tusen, tyvärr! Och jag orkade inte jaga mer borgenärer just då så att det vart bordlagt på banken...

- I: Om du nu skulle ta tag i det här igen, på vilka grunder skulle du gå in i det med då i så fall? Vad skulle vara annorlunda gentemot förra företaget?
- Hanna [f.d. SeB-företagare]: Ja, dels då så är man ju äldre... är man ju och nu har jag ju lite mer livserfarenhet även om det inte är så länge sen. Det är ju snart [är] sen jag började med det då, men det är ju det att man är ju friare alltså i... sin egen planering om man skulle vara i ett eget företag än vad man är som anställd... så det skulle vara bra det...

De resterande sju (Fatima, Lilly, Jens, Kjell, Kurt, Lennart, Aron) f.d. företagarna kunde *inte* tänka sig att starta företag igen.

- Lennart [f.d. SeB-företagare]: Nej, nu har jag, nu har jag inte, inte den målsättningen. Inte alls! Efter det har jag inte... har jag inte haft någon ambition att gå vidare med något starta eget för att jag tycker det är nästan är kört nu. Jag kan inte mobilisera någonting mera utan... jag tänker att man ska vara glad och lycklig pensionär så länge man har, någorlunda har hälsan i behåll och kan gå upp [skratt] upp och kan röra sig så att det... Sen så jag avslutade det där så att nu är jag... nu är jag då så att säga arbetsökande fast... jag söker aldrig några arbeten, kan man säga. Man får någon åtgärd då och då så att jag, jag har ju haft ett.. jag har ett [arbetsmarknadspolitisk åtgärd].

Starta företag igen – trots tidigare erfarenheter

I samband med ovanstående resonemang, om planer på att återigen starta företag, ombads de före detta företagarna att reflektera över den tidigare valsituationen då de 1995 blev SeB-företagare.

Av majoritetens reflektioner framgår att företagsetableringen var ett chanstagande utan direkta planering eller analys av företagandesituation. Detta framgår speciellt i den grupp om de fem före detta företagarna (Gösta, Lydia, Hanna, Harriet, Sara) som kan tänka sig att starta företag igen när de tillfrågas hur de skulle ha agerat i dagsläget:

- Lydia [f.d. SeB-företagare]: ... Vi registrerade [företag], pratade med *Arbetsförmedlingen och... de godkände... men de varnade på samma gång och sa: –säsongen är kort i [ort]! –Du vet de öppnar ju inte för än... till [månad] och så stänger man en vecka in i... alltså första helgen som är i [månad] då slår man igen då försvinner [aktivitet] och, och allt det här... [aktivitet] och så. Så på det sättet så är det ju ganska så dött, men vi var optimistiska och sa att: –ja, men det kommer så många det är bussresor som kommer ner det är pensionärer och, och osv. och det är säkert folk som kommer och hälsar på och så här... Så att vi trodde ju i alla fall och vi sa det: –folk kanske kommer ju utifrån [ort] och så...*

Mot slutet av intervjun med Lydia ber jag henne att reflektera över situationen då hon startade SeB-företaget 1995.

- Lydia [f.d. SeB-företagare]: Med [företag] menar du då? *Jag hade ju inte startat på [ort] om jag hade vetat det... att säsongen är så kort! Hade försökt att, att... hitta på något annat eller funderat över... ja, jag tror inte ens en gång jag hade funderat på [ort] med den vetskap jag har idag. För [ort] är en svår stad vad det gäller det [ort] är mycket lättare, [ort] är ju... annorlunda igen då...*

I nedanstående citat berättar Gösta om att bedriva företag utan direkta affärsstrategier och med små marginaler. Erfarenheterna omfattar även perioden efter företaget.

- Gösta [f.d. SeB-företagare]: ...Jag kan berätta en händelse när vi höll på med de jädra [produkt]. Då hade inte, vi hade inte en spänn vi hade en tjugolapp i näven och bensintanken var naturligtvis tom... Men bara några hundra meter ifrån så låg... en sån här bensin automatsta-

tion, den tog tjugolappar också... och så ringde det någon och beställde en [produkt] av oss från [ort] va några kilometer ner... eller mot [ort] ett par mil... Då hade vi ingen soppa det visste vi det var, jag visste inte hur mycket det fanns i tanken och vi hade ingen reservtank eller någonting sånt där. Jag tror vi tog vi den där tjugelappen [skratt] så åkte vi in till bensinstationen [skratt] och satte in den i automaten och den sa: -slurp och så rapade den. Det kom ingen bensin alls! [skratt] [skratt] Så vi hade ju [produkt] med oss så då sa vi det: -okej, nu får det bära eller brista vi åker till [ort] med den där komposten så får vi hoppas att de inte betalar med check, utan att de betalar med [skratt] pengar. Och framförallt att vi skulle komma fram... Men vi kom dit och de betalade med pengar så vi kunde liksom tanka för en hundralapp och sen var livet en fest igen, vet du [skratt]! Men så är det, men så är det inte nu, nu, nu rullar allting som det ska och... vi börjar och... sakta men säkert komma i ordning liksom det, det. Men samtidigt det, det finns ju en jättegrej under det här om du tar du, du pratar om företagande... och det har vi hört efter detta. När man är företagare så har du förbaske mig inte ett någonting skyddsnet... alltså allt vänder dig ryggen i princip när... som vi då som blev utsparkade därifrån... Han [ägaren av verksamheten som Gösta arrenderade av] skulle hålla på i fem år eller någonting sa han då, men vi hade ju ingenting skrivet vi kunde ju inte, det fanns ingenting att åberopa, bara... ja, man kunde väl ha skrivit någonting själv i någon almanacka si och så här är det då så, så ha det som någon slags bevis på... hur det förhöll sig då. Men samtidigt, men vi gjorde inte det i alla fall det fanns inget, och när man då kommer ut... då är båda arbetslösa helt plötsligt... Ja, var och en efter sina normer och kriterier och men alltså förutsättningar för att få jobb och så, men... tills det man får jobb då, då finns det ju ingen A-kassa eller... försäkringar eller någonting sånt här då va... Och det, så långt hade vi ju inte kommit så att vi hade så att säga skrivit in någon försäkring i... eller tagit någon försäkring som företagare. Det hade ju ändå inte gått att leva på som jag sa efter det här då så vi har... så, så det, det är en tuff tillvaro och det har vi träffat flera efter det som har upplevt liknande situation där... Jag menar [ort] är ju inte stort va, ska man försörja sig här så... blir det en massa olika... och då får man göra det på en massa olika sätt och så... så att... Jag ska starta något företag igen då eller börja arbeta med det då, då ska jag... ha lite mera... på mig och bakom mig så att säga... försöka i alla fall att inte vara riktigt så... slarvig. Men som det är nu då så får det gå på... på lite löst efter som vi inte behöver... tjäna pengar på det sättet då va får ta det lite lugnt med företagandet också då för att... vi har haft skulder och så också då som... man skulle betala av då... och liksom ja, som är en följd utav att... det har gått bra vissa perioder, men jävligt dåligt vissa perioder va... Så att... jag ska ha en grund först så att säga i alla fall och stå på... Det ser du ju själv hur det är i [ny]-branschen idag, det är ju inte... det finns gott om [nybransch]-folk då som har fått sparken då och går och väntar visserligen specialister de flesta då på olika områden, så är det ju. Jag försöker ju vara allt om jag säger då...

Drivkraften bakom företagandet hos f.d. SeB-företagare

De tolv f.d. företagarna tillfrågades om vad det är som driver en person när man är företagare. Majoriteten (Fatima, Jens, Lennart, Hanna, Harriet, Sara) angav att den främsta drivkraften handlar om att ha ett arbete, en sysselsättning för att klara försörjningen.

- Lennart [f.d. SeB-företagare]: Ja, du har ett mål, du har ett mål att du ska driva upp ett företag så att får, får en försäljning... så, så att du så, så att du går hem med det. Och, och du ska ju kunna vara ekonomiskt inte oberoende, men du ska klara dig ekonomiskt och du ska kunna ta ut samma lön som du hade i arbetslivet... Och men, men då måste du ha en vara, vara som, som säljer och att det flyter på hela tiden och du kommer in rätt i, i lägena. Sen ska du ju kunna arbeta upp en reserv också som du har... och ta på om det, du skulle få en liten svacka för det går ju så här ungefär i... Själva driven, driften med och det, det är ju alltså att man ska vara ekonomiskt oberoende, alltså klara sig ekonomiskt...

Kjell, Gösta, Kurt och Lydia ansåg att drivkraften byggde på en spänning, tävling eller ett sökande för deras del.

- Lydia [f.d. SeB-företagare]: Det är glädje och lusten, viljan jag tror att man är... predestinerad för vissa saker.
- I: Hur menar du då?
- Lydia [f.d. SeB-företagare]: Man finner, jo, man finner glädje i vissa saker jag tycker att det är

lite roligt nu då med [produkt] eller ja, du... ta [produkt] så här då va och [produkt] och osv. så att få arbeta med det som man ser som sin hobby och det gör ju att man känner sig oerhört stimulerad. Sen finns det ju spänning i det här också, vad är det jag hittar? Sen, hur ska jag lägga upp det hela? Det är väldigt svårt att välja också för andra människor tycker ju inte som jag och det tyckte vi var väldigt svårt liksom vilken strategi ska man ha? Ska vi köpa det vi tror alla tycker om? Ska vi köpa det som vi tycker om? Finns det fler som tycker som vi? Men det kanske också är så att det är många som har en helt annan sak. Först liksom hur man ska välja man kan inte ha allt. Men, men drivkraften det är ju att man har... vad ska man säga lite som, när jag gick nere på... man hade en kallades en AHA... då hade man tagit in, man gjorde personlighetstest och testade fram då att man, man sa att man har sex olika, det finns sex olika sidor, det finns aldrig mer hos människor överhuvudtaget. Det var sociala sidan och det var om man var entreprenör osv. och om man hade en konstnärlig ådra. De här... sex sidorna gjorde man massor med alla test som man absolut inte kunde räkna ut i förväg och på mig så visade det sig att jag hade entreprenörsanda, jag hade en konstnärlig ådra och sen så hade jag också en social sida vilket gjorde att jag var väldigt, väldigt lämpad för att driva eget företag! För man har kundkontakterna och man har även leverantörerna som gäller det gäller ju att hålla sig väl med alla de här och kunna sälja sin vara också. Och sen då att man var konst-, hade en konstnärlig ådra det, det kommer ju igen i sortimentet som här. Och entreprenörsanda... som då är att driva framåt och att man vill göra och, och... har lite visioner och våga ge sig på... inte att det är tryggt att gå till jobbet utan att det finns en utmaning i hela tiden. Och de tre sidorna visade sig oavsett hur man gjorde testerna att jag hade... så att jag vet ju att jag har, på det sättet att jag har förutsättningarna för det här! Och det ser jag ju det är det som gör att det är så roligt va...

Lilly och Aron, ansåg att drivkraften handlar om att de ville bli erkända eller accepterade av sin omgivning.

- Lilly [f.d. SeB-företagare]: Driver, vad menar du?
- I: Vad finns det för drivkraft, vad är det som gör att man håller igång företaget?
- Lilly [f.d. SeB-företagare]: Ja, men det är nog viljan. Man vill försöka, man vill... man vill ju visa för andra att man klarar av något... antar jag... Att, att det här ska gå! Sen känner man väl kanske att... ja, det är ju något som jag håller på med, som jag kan göra... Ja, och kanske inte så många kan... ett hantverk är det ju, kan man ju säga! Det var väl det som... drev mig att hålla på då... Egentligen var det ju bara ett halvår som jag hade sånt starta eget-bidrag då, jag fick ju chansen tre månader till... och då fortsatte jag ju så, så gott jag kunde... Men efter som jag sa det var nog säkert marknadsföringen eller också så... Men nu är det, det att man kan klara av någonting... Jag ville visa både för mig själv och för... för Arbetsförmedlingen då som alltid var på en att... att jag ska nog försöka klara av någonting i alla fall... det var väl det som drev mig antar jag. Att jag jämnt och ständigt skulle vara vikarie och inte kunna... en var inte kvar på ställen. Nu var det i och för sig inte mitt fel, men därför ville jag väl visa att jag... jag ska starta eget...

I korthet

Tolv av fjorton aktiva SeB-företagare etablerade företaget med gammalt arbetsinnehåll. Hälften av de tolv f.d. SeB-företagarna gjorde på liknande sätt och den andra hälften etablerade företaget med nytt arbetsinnehåll.

Tolv av fjorton aktiva SeB-företagare kan inte tänka sig att expandera sitt nuvarande företag genom att anställa personal. Skälen handlar främst om ekonomiska begränsningar, men också om att detta skulle begränsa deras frihet.

Fem av de tolv f.d. SeB-företagare angav att de planerar att starta företag igen. Av f.d. SeB-företagares reflektioner framgår att deras SeB-företagande var ett chanstagande utan större analys av företagssituationen. De f.d. SeB-företagarna ansåg att deras drivkraft bakom företaget främst handlade om att ha ett arbete, en sysselsättning för att klara försörjningen.

7.4 Sammanfattning

Av intervjuerna framgår att arbetslöshetssituationen påverkar majoriteten av både aktiva och f.d. SeB-företagares identitet i någon form. Man anser att arbete möjliggör en självidentitet och en identitet inför det övriga samhället. Arbetets betydelse för individens identitet framgår speciellt i en motsägelsefylld redogörelse av s.k. icke-arbetslöshet. Förlusten av ett arbete som därmed innebär arbetslöshet leder bl.a. till förändringar i individens vardagsstruktur vad gäller t.ex. inställning till fritid. Arbetslösheten leder också till ekonomiska problem för familjen.

Individens handlingsmöjligheter är ett centralt tema som framgår av detta kapitel. I detta kapitel presenteras intervjupersonernas handlingsmöjligheter vid företagande.

De tre första frågeställningar är kopplade till individens produktionsfär. Både aktiva och f.d. SeB-företagare anser att de inte kan tacka nej eller avböja erbjudanden om att ta på sig ytterligare arbete trots att man tidigare har en hög arbetsbelastning. Huvuddelen av de aktiva företagarna anser att man heller inte kan tänka sig att ta en anställning om det erbjuds en.

De två sista frågeställningar är kopplade till individens reproduktionsfär. Majoriteten av såväl aktiva SeB-företagare som f.d. SeB-företagare anser att den övriga familjen påverkas negativt av företagandet. De aktiva företagarna anser att deras fritid har blivit beskuren i samband med företagandet. Samtidigt anser de aktiva företagarna att de är mycket mer medvetna om fritiden i sig som blivit mer intensiva.

Alla 26 SeB-företagarna skapar nytt arbetstillfälle åt sig själv på arbetsmarknaden. Tolv av de fjorton aktiva företagarna kan inte tänka sig att expandera sitt nuvarande företag genom att anställa personal. Skälen handlar främst om ekonomiska begränsningar, men också om att detta skulle begränsa deras frihet. Det är enbart två aktiva SeB-företagare som kan tänka sig att expandera sin verksamhet.

Fem av de tolv f.d. SeB-företagarna angav att de planerar att starta företag igen. Av f.d. SeB-företagares reflektioner framgår att deras SeB-företagande var ett chanstagande utan större analys av företagssituationen. De f.d. företagarna ansåg att deras drivkraft bakom företagandet främst handlade om att ha ett arbete, en sysselsättning för att klara försörjningen.

8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

Detta kapitel handlar om individens berättelse om sitt livslopp vilket bygger på *livsloppsteckning* och *livsloppsberättelse*. Respektive resultatavsnitt innehåller beskrivande begrepp för analys av berättelserna. Det följande avsnittet handlar om hur människorna valde att gestalta sina liv genom de självnedtecknade *livsloppsteckningarna*, vilka utgör själva strukturen för livsloppsberättelsen. Kapitlet fortsätter med en analys av själva livsloppsberättelsen. Det tredje avsnittet handlar om den mest förekommande ämneskategorin i *livsloppsberättelsen*, nämligen arbete. Jag väljer att presentera resultatet kopplat till de två grupperna fjorton aktiva och tolv f.d. företagare.

8.1 SeB-företagarnas livsloppsteckningar

Människans intresse och föreställningar om livsutveckling och livslopp har tidigare studerats av psykologer, pedagoger, sociologer, socialpsykologer och historiker (Sørensen *et al* 1986, Baltes *et al* 1999). Enligt Bron–Wojciechowska (1996) koncentrerade sig utvecklingspsykologerna för det mesta på barns och ungdomars utveckling och beskrev sällan vuxna. Livsloppsbegreppet har använts vid studier av ålderdomen, men också i samband med handikapp som påverkar åldrandet (Taghizadeh Larsson 2009). Begreppet har tillämpats inom forskning om karriärutveckling och mönster i övergångar mellan utbildning och arbete (t.ex. Bourdieu 1996, Hodkinson & Sparkes 1997). Begreppet livslopp står för individens liv sett som en serie av händelser och kan ses som den verklighet som både livsberättelsen och livshistorian hänvisar till (Salminen–Karlsson 1994, s. 11). Individens *livslopp* kan definieras med ett antal samvarierande perioder av rutiner och brytpunkter. Beslut fattas vid brytpunkter, men även perioderna av rutin är väsentliga för att förstå processen (Lidström 2007).

Livsloppet går dels att gestalta som kronologiska stadier eller faser alternativt tematiskt uppdelade former. Levinson (1978) utgår från en kronologisk gestaltning med stadier och delar t.ex. upp människans livslopp i: barndom och ungdom, tidig vuxenålder, medelålder och sen vuxenålder. Öberg (1997) ger exempel på tematiskt indelade former av livslopp som framkommer i hans livsberättelseforskning. Livsloppsformerna med tematisk indelning använder kronologiska stadier eller faser, men den analytiska dimensionen kan kompletteras med ytterligare analyskategorier. Öbergs sätt att analysera individers livslopp medger därför en ökad förmåga att kategorisera individers komplexa liv. Livsloppsformerna medger därför ett överskådligt sätt att hantera en livsberättelse både kronologiskt och tematiskt.

Arvidsson (1998, s. 26) hävdar att strukturen på en berättelse består av ett omväxlande flöde av tre delar, nämligen kronologiska och deskriptiva sekvenser samt narrativer. Med *kronologiska sekvenser* avses avsnitt där intervjupersonens levnad följs i tidsordning; dennes bild av sitt kronologiska liv med utsagor som ”... först började jag jobba på sågen ... sen började jag på ett bygge ... sen var jag arbetslös ...” De *deskriptiva sekvenserna* fokuserar på miljöer, rutinartade handlingar och attityder. En sådan sekvens kan sträcka sig över långa tidsperioder som ”barndomen, skolgången, före kriget osv.”. Den tredje delen är *narrativer*, avsnitt som berättar en avgränsad ”historia”, en berättelse (narrative) med tydlig början och slut, uppbyggd kring strukturen komplikation – upplösning.

Enligt Czarniawska (1998, s. 2) behöver en berättelse minst tre grundläggande element: ”... an original state of affairs, an action or an event, and a consequent state of affairs.” Detta behov av element illustreras utifrån följande text:

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

"An engineer joined a foreign company seven years ago. During that time, she became a top figure in the R&D department at the company headquarters, having produced several innovations and published several articles in journals in her speciality. At her recent job appraisal session, however, the customary tenure and promotion that comes after seven years with the company was refused her" (Czarniawska 1998, s. 2).

Följande tre element identifieras: (1) en ingenjör börjar på ett utländskt företag, (2) en ingenjör skaffar sig ett gott internationell rykte, (3) en ingenjör förbigås vad gäller befordran. För att elementen skall bli en meningsfull berättelse behövs en intrig. Ett sätt är att ordna elementen kronologiskt. Om inte elementen ordnas kronologiskt förändras berättelsen totalt. Med elementordningen 3, 2, 1 skulle detta innebära att en ingenjör förbigås vad gäller befordran och sedan erhålla ett internationellt rykte för att slutligen få en anställning.

Intervjuerna med de 26 personerna inleddes med uppmaningen att de skulle berätta om sitt liv. I samband med detta skulle intervjupersonerna dela in sitt liv i tidsperioder och benämna dessa med en för dem lämplig rubricering (Bilaga 4). Jag utgick ifrån tidigare redovisade intervjudesign i enlighet med Lieblich *et al* (1998) sätt att bedriva livsberättelseforskning. Resultatet av intervjupersonernas tidsindelningar av sitt liv som de själva tecknade ned benämns i fortsättningen livsloppsteckning.

Livsloppsteckningarnas struktur

I samband med intervjun ombads personerna att berätta och indela sina liv i faser och tidsperioder, enligt tidigare beskrivning i metodkapitlet. Min analys av dessa livsloppsteckningar utgår ifrån följande två frågeställningar:

- Hur ser livsloppsteckningarna ut och vad handlar de om?
- Vad finns det för likheter och skillnader i livsloppsteckningarna; sett till försörjningsform respektive kön?

I Tabell 8.1 presenteras fjorton aktiva SeB-företagares livsloppsteckningar och i Tabell 8.2 (s. 140) presenteras de tolv f.d. SeB-företagares livsloppsteckningar.⁵⁵

Tabell 8.1 Aktiva SeB-företagares livsloppsteckningar.

Göran (född på 1960-talet)

1. Född på landet
2. Flyttade
3. Började skolan Kul! och flyttade
4. Fotboll, bandy, ishockey, handboll
5. Högstadiet, OK
6. Började gymnasiet och hoppade av
7. Började arbeta
8. Pluggade in Gymn. komp.
9. Utb. [yrke]
10. Högskola [ort] [yrke]
11. Startade [företag] i [ort]
12. [företag] i [ort]
13. Nya tag och studier i [ort]

Peter (född på 1960-talet)

1. Uppväxt
2. Jobb [yrke]
3. Lumpen
4. Jobb [yrke]
5. Arbetslös
6. Jobb [yrke]
7. Arbetslös + ALU (meningslös)
8. Jobb (hos granne 6-månader)
9. Arbetslös
10. Eget företag (starta-eget bidrag)
11. Arbetslös + API [yrke] + KAS
12. Eget företag (ströjobb halvtid)
13. Eget företag (bra med jobb)

⁵⁵ För att inte kunna identifiera intervjupersonerna har företagsnamn, yrkesbeteckning, födelsedata, ortsnamn, födelseår och tidsperiodernas längd utelämnats.

Roland (född på 1950-talet)

1. Barn
2. Grundskola
3. [årtal]-årig ekonomisk linje
4. Militärtjänstgöring
5. [yrke] anställd [företag]
6. [företag]
7. [företag] ansvarig
8. Uppsägning för starta eget
9. Startade [företag]

Åke (född på 1940-talet)

1. Född uppvuxen i [ort]
2. Studier i [ort]
3. Militärtjänst [ort]
4. Flytt till [ort] Anställning vid [företag]
5. Bildades [företag] Startar kontor i [ort]
6. Eget [yrke] i [ort] dit jag flyttade
7. Flytt till [ort]. Arbete i [företag]
8. Arbetslös på grund av konjunkturen
9. Förberedelser starta eget
10. Start eget företag

Elin (född på 1950-talet)

1. Skoltiden samt 1 år på gymnasie
2. Flyttade hemifrån och började arbeta ([årtal] träffade jag mannen som jag gifte mig med [årtal])
3. familjen flyttade ner till [ort]
4. Arbetslös
5. Började på Komvux ([årtal] föddes min son i maj)
6. Började läsa in ek. linje på Komvux
7. Arbetade på [företag]
8. [ort] skolan (hösten [årtal])
9. [arbete vid företag]
10. Började med företag

Pekka (född på 1950-talet)

1. Ungdomstiden
2. Utbildning, arbete, familjeliv
3. Flyttade till Sverige, arbete
4. Eget företag

Anders (född på 1940-talet)

1. Barndom
2. Skola
3. [yrke]
4. [företag]
5. Lumpen
6. [företag]
7. [företag]
8. [yrke]
9. [företag]
10. Skola
11. Starta-eget kurs
12. Började med företaget

Johanna (född på 1950-talet)

1. De första åtta åren
2. Skoltiden
3. Första jobben
4. Fast jobb och familjebildning
5. giftemål och två barn
6. Ett vanligt enkelt familjeliv
7. Skilsmässa och ensamstående med två barn
8. Ny fas i livet

Arne (född på 1950-talet)

1. Födels och barnaår
2. Grundskoleår
3. Gymnasieår
4. Första arbetslivstiden
5. Försvaret av fosterlandet
6. Flackande i arbetslivet och privat
7. Kontinuitet i livet, familjebildande
8. Kursändring i arbetslivet
9. Nyföretagandet

Erik (född på 1950-talet)

1. Född [ort]
2. Skola utbildning
3. Gymnasieutbildning
4. Militärtjänst
5. Olika arbeten
6. Första riktiga anställning [företag]
7. Nytt arbete [företag]
8. [företag] - [yrke]
9. Slutar som [företag] - [yrke]
10. [företag]
11. Egen verksamhet [yrke]

Evert (född på 1950-talet)

1. Barn period
2. Barn med ansvar
3. Skolperiod
4. Yrnesskola
5. Förälder och yrkesman
6. [företag] – ungdomsledare
7. [yrke]
8. Egenföretagande

Svante (född på 1950-talet)

1. Första klass
2. Yrnesskolan
3. [yrke]
4. Militärtjänst
5. [yrke]
6. [yrke]
7. [yrke]
8. Stämplade och [yrke]
9. [företagare]

Jonas (född på 1950-talet)

1. Föddes
2. Grundskola
3. [yrke]
4. [företag]
5. [företag]
6. [företag]
7. [företag]
8. arbetslös
9. egen företagare [yrke]

Sune (född på 1940-talet)

1. Ganska normal barndom
2. Uppväxt på "bonngård" vilket gav början till disciplinerat sätt att arbeta. Skolgång normal.
3. Första jobbet verkstad på [företag] under tiden aftonskola: examen [årtal]
4. Konsultjobb + div. anställningar som [yrke]
5. Delägare i ett företag (4 st) Konkurs [årtal]
6. Startade eget som [yrke]

Tabell 8.2 F.d. SeB-företagares livsloppsteckningar.

Harriet (född på 1960-talet)

1. Född
2. Flytt hemifrån med enbart 2 resväskors innehåll och jobb på [företag]
3. Blev mamma. –[årtal] –[årtal]
4. Egen rörelse – [yrke]
5. Skadad

Sara (född på 1950-talet)

1. Födelsedatum
2. Slutade grundskolan
3. Började arbeta
4. Slutade efter tjänstledighet på [företag]
5. arbetslös till [årtal]

Fatima (född på 1950-talet)

1. Född
2. Kom till Sverige
3. 1:a Barnet kom till världen, fosterbarn också
4. 2:a -----"-----"
5. Skilsmässa
6. Sjukdomar
7. Började läsa
8. ---"----- jobba i affär
9. Drev [företag]
10. Lade ner [företag]
11. ?, Vad ska det bli?

Hanna (född på 1960-talet)

1. Födelse
2. Flytt till syster
3. Flytt hemifrån stud. [utbildning]
4. 1:a barnet
5. 2:a ---"-----"
6. Gifte mig. Änka.
7. Starta eget. 1 ½ år
8. Ny man.
9. 3:e barnet
10. AF. [utbildning]

Lilly (född på 1950-talet)

1. [ort]
2. Skolan [ort]
3. Födde min flicka, AMU i [ort], 40 v.[utbildning]
4. [yrke] på [företag]. vikariat
5. Började på [företag] som [yrke]
6. Slutade p.g.a. omorganisation
7. Starta eget samtidigt som jag jobbade som [yrke] på [företag]. Företaget hade jag i 9 mån. Slutade det p.g.a. dålig lönsamhet.
9. [företag] igen på samma ställe som vikarie.
10. Vikariat på [företag] som [yrke].
11. Kom med ett projekt som hette AHA = arbetssökande hjälper arbetssökande. 8 veckor datautbildning.

Lydia (född på 1950-talet)

1. Barndom och utbildning/skolgång
2. "Luft under vingarna", vidga vyerna [ort]
3. [ort] [yrke] på [företag]
4. Sjuk och tågluffning i [ort]
5. Arbete på [företag] i [ort]
6. [företag]-tiden [ort]
7. [företag] [yrke] [ort]
8. [företag] [ort]
9. [företag] [yrke] [ort]
10. [utbildning]
11. [utbildning] under 6 mån
12. Renovera hemma
13. Pappa sjuk, vistelse i [ort]
14. Sjukskriven, familjeproblem
15. Husköp [ort]
16. [ort], testar utbud och sortiment
17. [ort], [yrke]
18. Kontrakt på [företag]
19. Startar [företag]
20. Nedläggning av ovanstående
21. Arbetsfunderingar på typer av företag, vill starta igen
22. [utbildning]
23. [utbildning]
24. Förhoppn. Starta eget igen

Gösta (född på 1940-talet)

1. Uppväxt i [ort] och [ort].
2. [ort], flera olika skolor
3. [ort] skola [ort]
4. [ort]
5. Eget boende, bildar familj, [ort]
6. [ort], eget hus, jobb [företag]
7. [yrke] resande i [företag].
8. Eget föret. [yrke] i [ort]
9. [yrke] igen
10. Eget [företag]
11. Eget [företag]
12. [yrke] anställd
13. [yrke] anställd [företag] [ort]
14. Arbetslös – blivande egen företagare

Kurt (född på 1940-talet)

1. Ungdom
2. [företag], [ort]
3. [företagare], [ort]
4. [företagare], [ort]
5. sålt [företag]
6. Starta Eget [företag]
7. Till och från arbetslös
8. [företag], [ort] [yrke]

Aron (född på 1940-talet)

1. Ungdomstid
2. [ort]
3. Sökande, militärtjänst
4. [organisation]
5. [ort]
6. Sökande efter ny väg [företagare]
7. [organisation]
8. [företag]
9. [organisation]
10. [företag]

Kjell (född på 1940-talet)

1. Född i [ort]
2. Åtta år i folkskola
3. Tvåårig yrkesskola
4. Första arbete som [yrke]
5. Värnplikt
6. [företag] som [yrke]
7. [företag] [yrke]
8. [organisation] [yrke]
9. Därefter arbetslös, gick då igenom kurs
10. Startade eget företag detta fungerade i ca 1 år. Därefter så småningom förtidspensionär på grund av sjukdom.

Lennart (född på 1930-talet)

1. Äldst
2. Barndom. Jag själv
3. Arbetsliv [företag]. Trevligt arbetsliv
4. Arbetsliv [företag]
5. Arbetsliv [företag]
6. Starta Eget utb.
7. Pröva eget företag.
8. Efter starta eget.

Jens (född på 1960-talet)

1. Föddes
2. Skola
3. Gymnasiet och Komvux
4. [yrke]
5. arbetslös
6. företagare
7. arbetslös
8. [företagare]

De 26 personernas nedtecknade tidsperioder med rubriceringar, dvs. livsloppsteckningar uppfyller Czarniawskas (1998) krav på kronologiskt ordnade element.

Enligt Arvidssons (1998) resonemang motsvaras de beskrivande rubrikerna av *kronologiska sekvenser* och de värderande rubrikerna kan betecknas som *händelsesekvenser*. Majoriteten av intervjupersonernas tidsperioder handlar om beskrivande rubricering. Tidsperioderna kommer i fortsättningen att benämnas som *kronologiskt ordnade bakgrundssekvenser*. Endast ett fåtal tidsperioder bestod av rubriker med värderande kommentarer. Livsloppsteckningarna består inte utav några rubriker som kan likställas med *narrativa sekvenser*, utan dessa framkommer i samband med intervjupersonernas livsloppsberättelse.

I korthet

Alla 26 livsloppsteckningar är kronologiskt ordnade bakgrundssekvenser. Livsloppsteckningarna inleds med barndom eller ungdom kombinerat med utbildning och följs av vuxenliv. Antalet bakgrundssekvenser i alla intervjupersonernas livsloppsteckningar varierar mellan fyra och fjorton sekvenser.⁵⁶ I genomsnitt anges nio bakgrundssekvenser.

Drygt hälften av de kronologiskt ordnade bakgrundssekvenserna handlar om lönearbete, dvs. försörjningsformen där man uppbär monetär ersättning för sin insats. Den näst mest före-

⁵⁶ En person angav 24 bakgrundssekvenser i sin livsloppsteckning.

kommande bakgrundssekvensen handlar om utbildning. Därefter följer i förekommande ordning bakgrundssekvenser som handlar om egen barndom, arbetslöshet, egen fritid, sambo, egna barn, egen sjukdom.

Vid granskning utifrån nuvarande försörjningsform anger aktiva SeB-företagare större andel bakgrundssekvenser kopplat till utbildning i jämförelse med gruppen f.d. SeB-företagare.

Den största skillnaden som framgår när man jämför män och kvinnor handlar om arbete. Drygt två tredjedelar av männens bakgrundssekvenser handlar om arbete, medan det för kvinnorna endast upptar drygt en tredjedel. Kvinnorna tecknar istället större andel bakgrundssekvenser som omfattar sambo och egna barn än vad männen gör.

8.2 Vad framställs i livsloppsberättelsen?

Detta avsnitt handlar om intervjupersonernas livsloppsberättelser. Det är inte helt oproblematiskt att redovisa vad intervjupersonerna faktiskt berättar. Uttrycket ”som man frågar får man svar” handlar om maktsituationen i ett samtal.

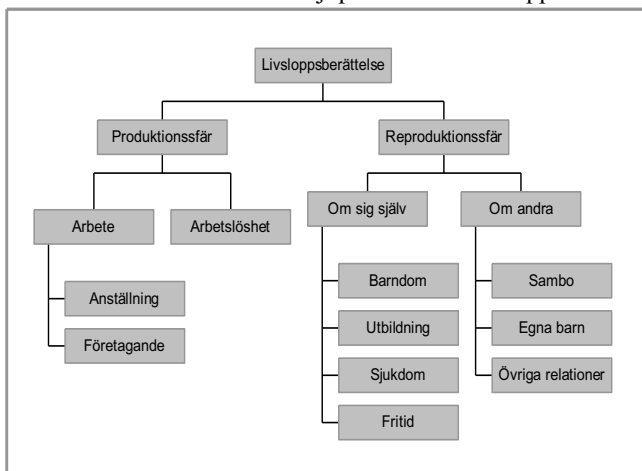
Aronsson (1999) studerar hur makten på en samtalsarena byggs upp i ett institutionellt samtal. Hennes begrepp kan användas vid fördjupad analys av vad Linell (1994) benämner samtals-tur, dvs. yttranden som är sammanhängande och där en och samma person disponerar det gemensamma samtalsutrymmet mellan parterna. Genom begreppet *turtagningskontroll* kan man enligt Aronsson analysera vem som talar mest och/eller innehar initiala eller finala turer under samtalet. Detta ger ett kvantitativt mått på dominansförhållandet i ett samtal, men dominansen kan även ha andra orsaker. *Tolkningsföretråde* är ett annat användbart analysbegrepp som handlar om vem som kan välja vad det ska pratas om och när det är tid för att byta ämne.

I samtalen med de 26 intervjupersonerna har jag strävat efter att inte dominera samtalsutrymmet mer än nödvändigt. Med nödvändigt menar jag att få svar på det jag har frågat efter (se Bilaga 5 och 7). Mitt tolkningsföretråde i samband med livsloppsberättelsen har endast handlat om uppmaningen om att intervjupersonen skulle berätta om sina liv, sina föräldrar, signifikanta händelser och viktiga personer. Detta upplägg innebar att intervjupersonerna har stor frihet att själva välja vad de önskar berätta om. Intervjupersonerna hade även tidsmässig frihet under samtalet, dvs. de disponerade själva hur länge de önskade berätta om sitt liv.

Om man betraktar samtalen utifrån begreppet *turtagningskontroll* anser jag att mina sex procent i form av angivna uppmaningar, om att få intervjupersonerna att berätta om sina liv, är en kvantitativt liten andel av det sammanlagda samtalsutrymmet som uppstod under livsloppsberättelsen.

Ämneskategorier i livsloppsberättelsen

Avsnittet inleds med en presentation av de ämneskategorier som framträdde i intervjumaterialet. Givetvis omfattar resultatet både reproduktions- och produktionssfärerna då detta efterfrågas i presentationsbrevet (se Bilaga 5 och 7). Det intressanta i detta fall handlar om innehåll och fördelningen dem emellan. Genom att kategorisera intervjumaterialet framträdde tio ämneskategorier vilka grupperades enligt det tidigare presenterade resonemanget om hur de två sfärerna, produktion och reproduktion, organiserar vardagslivet (se Figur 8.1). I nästa avsnitt ges en kvalitativ presentation av ämnena i intervjupersonernas livsloppsberättelser.

Figur 8.1 Ämneskategorier i livsloppsberättelsen.

De 26 livsloppsberättelserna består sammanlagt av 5555 kodade och kategoriserade textrader.⁵⁷ Denna kodning benämns enligt Charmaz (1995a, s. 37) för "line-by-line coding" och innebär att varje rad i intervjun blir kategoriserad.

Här visar det sig att två tredjedelar av textraderna (av 5555 kodade och kategoriserade textrader) handlar om produktionssfären. I likhet med livsloppsteckningen upptar ämneskategorin arbete den större delen av livsloppsberättelsen, därpå följer ämneskategorier som handlar om egen utbildning och arbetslöshet (Tabell 8.3).

Tabell 8.3 Andel ämneskategoriserade textrader i de 26 intervjupersonernas livsloppsberättelser.

	Ämneskategori	Kvinnor	Män	Totalt
Produktionssfär	Arbete – arbetslöshet	56	65	61
Reproduktionssfär	Egen barndom	3	7	5
	Egen utbildning	9	10	10
	Egen sjukdom	5	2	4
	Egen fritid	7	5	6
	Sambo	5	3	4
	Egna barn	5	2	3
	Övriga relationer	10	6	8
		100 %	100 %	100 %

Storleksmässigt sett är f.d. SeB-företagares livsloppsberättelser större än aktiva SeB-företagares. Det totala antalet kodade textrader uppgår till 3 305 i gruppen f.d. SeB-företagare respektive 2 250 i gruppen med aktiva SeB-företagare. Detta trots att gruppen aktiva SeB-

⁵⁷ A4-format med normalt radavstånd, Times New Roman, 12pkt.

företagare består av fjorton personer, dvs. två personer mer än gruppen med tolv f.d. SeB-företagare.

Vid en jämförelse mellan grupperna intar även produktionssfären med ämneskategorin arbete den största delen av livsloppsberättelsen. Den följs av ämneskategorier som egen utbildning och övriga relationer (se Tabell 8.4 och Tabell 8.5).

Tabell 8.4 Andel ämneskategoriserade texttrader i de aktiva företagarnas livsloppsberättelser.

	Ämneskategori	Kvinnor	Män	Totalt
Produktionssfär	Arbete – arbetslöshet	55	61	58
Reproduktionssfär	Egen barndom	8	7	7
	Egen utbildning	14	14	14
	Egen sjukdom	2	0	1
	Egen fritid	7	6	6
	Sambo	4	2	3
	Egna barn	4	2	3
	Övriga relationer	8	8	8
		100 %	100 %	100 %

Tabell 8.5 Andel ämneskategoriserade texttrader i de f.d. företagarnas livsloppsberättelser.

	Ämneskategori	Kvinnor	Män	Totalt
Produktionssfär	Arbete – arbetslöshet	57	72	64
Reproduktionssfär	Egen barndom	3	5	4
	Egen utbildning	9	5	7
	Egen sjukdom	5	3	4
	Egen fritid	8	4	6
	Sambo	4	5	4
	Egna barn	4	2	3
	Övriga relationer	10	4	7
		100 %	100 %	100 %

I korthet

Två tredjedelar av alla ämneskategoriserade texttrader handlade om arbete–arbetslöshet. Män- nens livsloppsberättelser, *aktiva SeB-företagares* och framförallt *f.d. SeB-företagares*, handlar nästan uteslutande (tre fjärdedelar) om arbete–arbetslöshet. I kvinnornas livsloppsberättelser upptog produktionssfären en lägre andel jämfört med männen bland både *aktiva SeB-företagares* och *f.d. SeB-företagare*. Störst andel texttrader om reproduktionssfären finns hos kvinnor som var aktiva företagare. Störst andel texttrader om produktionssfären hos män före- kom bland f.d. företagare. Kvinnor som var f.d. SeB-företagare berättade främst om egen ut- bildning och egen fritid medan kvinnor som var aktiva SeB-företagare berättade om egen ut- bildning och sambon i sitt förhållande. Den näst största andel texttrader handlade om egen utbildning bland både män och kvinnor. Däremot var andelen större hos aktiva SeB- företagare i jämförelse med f.d. SeB-företagare.

Livsloppsberättelser under ungdomsfasen

Avsnittet omfattar själva livsloppsberättelsen, dvs. vad intervjupersonerna fritt berättar om sina liv. Jag har i detta avsnitt valt att presentera livsloppsberättelserna kopplade till två större faser i livet som benämns ungdoms- respektive vuxenfas. Detta motiveras med att de ovanstående 26 livsloppsteckningarna består av ett varierat antal tidsperioder som inte är direkt jäm- förbara med varandra.

Fortsättningsvis kommer resultatet från intervjustudierna presenteras med hjälp av citat. Cita- ten kan uppfattas som relativt långa, men detta återspeglar bara det rika informationsomfång som livsberättelseuppmanningen medför. Alla citat inkluderar berättarens namn och dennes grupptillhörighet, dvs. aktiv eller f.d. SeB-företagare. I likhet med livsloppsteckningarna fö-

rekommer det heller ingen information som kan leda till en identifiering av studiens deltagare.⁵⁸

Barndom och utbildning

Huvuddelen av intervjupersonerna var födda på 1940- och 50-talet. Majoriteten av dem som i dagsläget bedriver aktiv näringsverksamhet är uppvuxna på landet medan huvuddelen av f.d. SeB-företagare växte upp i mellanstora städer. Följande två citat, Fatimas respektive Arnes berättelse om sin barndom och utbildning, visar själva turtagandet vid samtalet mellan mig och intervjupersonen. Fatimas berättelse om denna fas kommer till stånd efter att hon ställt ett antal motfrågor.

- I: Kan du berätta om ditt liv?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ska jag skriva också då?
- I: Ja, du kan skriva.
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, jag föddes då [år]...Sen då?
- I: Ja, vad hände sen då, vad...?
- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Ja, jag föddes och sen så sen så har jag ju flyttat hit då för jag ursprungligen är ifrån [land] då så att jag flyttade hit [år]... Sen så ställdes jag i en skolgård när jag inte kunde språket liksom det var ju, jag kunde ju inte mer än ja eller nej. Jag är ju mitt i allt det här tonårs... och men jag var så himla envis att... jag gick hem och läste 100 ord per dag. Oftast var det ju det här för jag visste precis var orden skulle användas då men till slut så, man kommer in i det så att man lär ju sig språket så att säga. Sen jag gick ju väldigt ja, jag har ju haft väldigt tragiska händelser i mitt ungdom om vi säger för att jag flyttade hit då igenom min morbror som hade... de flyttade ju ifrån [företag] för, det fanns ju ett jobb som hette [företag] förr vet du. Så att han tyckte att jag skulle hit och läsa här och hitta utbildning och komma hemifrån för jag hade en styvfar också då. Och här var det bättre resurser och i och för sig så är det ju det, men att komma in i mitt i en, jag tänkte inte så noga. Nu, nu när jag blir äldre själv och jag har barn som är vuxna liksom så att jag tänker: det är ju inte klokt egentligen va! Det är ju du vet man pratar om den här tonårsperioden är så svårt och det hände, händer så mycket jag har ingen aning om vad. Alltså det var ju jag vet inte det var en film som bara gick förbi mig men jag var ändå en snäll unge, men det var väl också kulturen sådan så att det var ju att lyda va! Sen så jag bodde ju hos min morbror då ungefär i två år sen kom ju min mamma då med min styvfar då så. Sen började jag ju jobba, skolan gick inte så vidare för att jag fattade ingenting och det var... jag vet inte det var... kaos alltså... Så flyttade jag hem till min mamma och min styvfar och sen så när man kommer upp till sjuttonårs ålder du vet att det händer så mycket i kroppen man blir kär. Så att jag var ju jättekar i en svensk kille och det var ju... tabu va... utan en skulle ju hålla sig till sitt eget... landsmän osv. Så att jag, ja, jag rymde hemifrån, alltså jag rymde till... flickhemmet då som kuratorn hjälpte i skolan så jag bodde där en månad. Så jag kunde ju inte träffa min mamma och det var ja, det var ju alltså kaos. Jag vet inte ibland då så tänker jag det som har hänt mig är det som har hämmat i min... vad som är gjort liksom jag har ju haft så mycket motgångar och allt. ...

Arne väljer i likhet med Fatima att ställa ett antal motfrågor innan han påbörjar sin berättelse om sitt liv. Mitt förhållningssätt till dessa motfrågor är att inte styra samtalsutrymmet, utan överlåter istället intervjupersonen att själva välja vad de önskar berätta om.

- I: Kan du berätta om ditt liv från det du föddes fram tills idag, var du föddes och föräldrar, föräldrarnas bakgrund?
- Arne [aktiv SeB-företagare]: Då borde man ju... höll jag på att säga, samhället delar ju in det här i... på ett sätt då och det är ju så att säga åldern fram till skolgången. Sen är det ju skolgången i ett antal olika steg som det kan vara då och sen så börjar ju då oftast arbetslivet efter det... Och då indelar man ju det efter de år på olika ställen som man har jobbat många gånger... Och jag vet inte om det är en lämplig indelning för då får du en relativt klar bild?
- I: Du väljer.

⁵⁸ För att inte kunna identifiera intervjupersonerna har företagsnamn, yrkesbeteckning, födelsedata, ortsnamn och årtal utelämnats.

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

- Arne [aktiv SeB-företagare]: Ja, nej men det höll jag på att säga, det är ju en logisk indelning som jag ser det i alla fall. Det enklaste är väl om man då... jag börjar med att skriva lite, får vi se lite var vi hamnar någonstans.
- I: Javisst, det är helt ok.
- Arne [aktiv SeB-företagare]: Och... och jag har ju svårt att göra två saker samtidigt så att det får du acceptera. Men [årtal] är jag född då och det betyder att jag började i skolan [årtal], va [årtal] måste det väl bli... och sen går man då alltså fram [årtal] till [årtal]... Så där! Nu ska man sätta rubriker på dem också... så där, kan man väl grovt...
- I: Ok, du föddes [årtal]...
- Arne [aktiv SeB-företagare]: Ja.
- I: Var?
- Arne [aktiv SeB-företagare]: I [ort], staden trogen... och... jaa, jag vet inte vad man ska berätta om det. Mina föräldrar är ju inte östgötar några utav dem. Mamma är ju [ort] och pappa är [ort] och så sammanstrålade de här i [ort] då och sen har familjen så att säga varit kvar här hela tiden... och ... Jag har stannat då och så har jag ju två sysstrar och den ena bor i [ort] och den andra nere i ett samhälle som heter [ort]... Båda mina föräldrar, mamma var lärare och... ja... jag vet inte vad man ska berätta, det är inte så mycket mer att berätta om det egentligen... det... är väl så det ligger till. Jag är äldst i familjen, äldst då av barnen i den här familjen och sen mina två småsysstrar, den ena är ju [år] yngre än vad jag är och den andra [år] yngre än vad jag så det var ju en liten "sladdunge" som kom så småningom... och... jaa... uppväxt som sagt var här nere inne i [ort]. Det första boendet jag kommer ihåg det var ju där nere på [stadsdel] och det kan väl bero på att man hamnade där var att pappa hade sin tjänst då först på [skola] och sen på [skola]. Han började ju väl [årtal] så vart väl [skola] hette det väl, så att han var med där och skulle utveckla den nya skolan där i försöksskolan och sen blev han kvar där till sin pensionering. Han är då [år] äldre än vad jag är... pensionist för... Vad blir det nu? [Årtal] sedan... och mamma var ju yrkesverksam till sommaren [årtal], då hon fick en hjärtattack och gick bort... Det har ju kretsat kring deras värld som skolmänniskor då... Det har ju varit, jag menar, en... jaa... en relativt lugn och trygg uppväxt tycker jag väl, så att det har inte varit några stora konstigheter. För min egen del så är jag ju inte så där väldigt road av det här med skola och utbildning och det beror väl rätt mycket på att jag har dyslexi då eller läs och skrivsvårigheter som det hette när jag gick i skolan... så därför har jag då väl haft min inriktning på att... ja att hantverkssidan. Det är väl rätt så naturligt för mig... och det gäller väl fortfarande egentligen. Jag tycker det är den biten som jag tycker är roligast så att säga den biten som jag känner att jag behärskar bäst. Sen kan vi väl gå vidare då här... då har vi åren från [årtal] min födsel, min syster är då född [årtal]... den som jag har haft mest uppväxt tillsammans med så att säga... De här åren [årtal] byggde vi en sommarstuga nere på västkusten i [ort] där har en tillbringat större delen utav så att säga vår lediga tid under skolåren, sommarlovet i första hand. Det är väl därför min äldsta syster då hamnade där, hon hittade ju kärleken där nere. Sen blev det som det blev... Sen har vi väl då de här grundskoleåren som jag kallar dem på den här listan och jag vet inte det är väl inte så mycket att säga om det. Jag hörde väl till kategorin goda medelmåttor för det mesta, sen hade jag ju det här dilemmat med läsning och skrivning som låg mig i fatet... och gör så fortfarande så att det är... Ja, det är väl inga år som jag tycker är så där... jag har väl inga större minnen ifrån det... utan det... Ja, det var något som skulle göras och sen när man då skulle försöka att hitta någon form utav inriktning så vart jag väl då... på sitt fortsatta yrkesval och yrkesväg då tyckte väl... det här med läraryrket verkade ju rätt så behändigt och då var det ju då det här med [yrke] då som låg nära till hands för mig. Så att då började jag ju tänka mig att då skulle jag försöka att bli [yrke] en gång i världen då, så att då gick jag nere på [skola], yrkesgymnasiet i tre år och lärde mig till [yrke]... där och... det gick väl ganska så bra... de åren... jag tyckte det var kul och det funkade ju med skolutbildning och sådana där saker... så det var en bra tid tycker jag. Det är också så där att jag inte har några sådana där jättestora minnen, jag var väl inte så där speciellt intresserad utav det här... uteliv och festa och sådant där... utan jag har haft andra intressen som mer har byggt på skog, natur, fiske och sådana där saker. Jag tycker det att där har jag hittat mitt andrum så att säga, att gå ute på olika aktiviteter i guds fria natur.

De två följande berättelserna av Göran respektive Gösta, som handlar om deras barndom och utbildning, visar att de direkt efter min uppmaning berättar om sina liv.

- Göran [aktiv SeB-företagare]: Född på landet. Mina föräldrar... min mammas släkt är alla

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

jordbrukare och hästfolk. Min far är från [ort] från början... bodde väl där under jordbruksformer... [årtal] flyttade vi till ett annat ställe i närheten. Och det kändes väl liksom ett steg för mig. Att flytta från ingenstans på landet till där det var lite fler hus och man fick kompisar och mer sen då... så där. Då vart man ju lite äldre... kanske man var ett par år så att man blev social så att man kände skillnaden. Sen flyttade vi igen och då började jag skolan, då flyttade vi till [ort]. Började skolan, tyckte det var kul! Sen då skolan så har ju intresset varit idrott, att utöva. Kanske inte lika mycket att titta på. Definitivt ingen idrottsfanatiker och sitta och glo på TV, det kan lika gärna vara... Och då är det fotboll, bandy, hockey, handboll och lite så där men mest fotboll och bandy. Sen så alltså började högstadiet. Det var väl okej, de första två åren man gick där, men sen i nian så var man väl skoltrött så där. Så då var jag lite tveksam om jag skulle börja på gymnasiet eller om jag skulle jobba på min... hos min far som var företagare. Så där kände jag mig inte motiverad, men jag började i alla fall på gymnasiet. Sen så hoppade jag av, för att... det kändes bara som att det var bara att kasta bort tid just då.

Begreppet ”arbete” förekommer, men främst i berättelser hos de personer som haft sin uppväxt förlagd till det jordbruk som deras anhöriga bedrev. Man har berättat om att man fått aktivt ta del i arbetet hemma på gården efter skolan. Görans och Sunes berättelser är exempel på detta.

- Sune [aktiv SeB-företagare] Jag föddes [årtal]... Vad ska vi säga där då till... upp till sjuårsåldern. Vad är vi uppe i då, då... [årtal]? ... Då kan man väl uttrycka det som en ganska normal barndom... Ungefär... sju år var väl lite väl tidigt, om en tar två år till, nio kan en säga [årtal]... från... [årtal] ... vad ska man säga där då? Ska man säga... ska jag uttrycka mig. Vad, vad jag, vad jag vill ha fram är att säg... fostran i fråga om vad ska man säga arbete och ansvar är vad jag vill komma fram till skulle jag vilja påstå började redan i den perioden. Av det enkla skälet att hela min släkt på mammas sida är bönder, där tillbringade vi all vår tid... Och som liten unge så fick man ju jobba det var ju den sysselsättning man hade, det var inte mycket... ja, lek, men okej... Allt bottnar ju i arbete på en bonnagård på ett eller annat sätt, så vid tioårsåldern så skötte faktiskt brorsan och jag och min kusin ladugården själva... Så och det har varit jävligt nyttigt... för det är ju lite granna det som gör att man är funtad som man är, skulle jag vilja påstå... som bas. Och nu ska vi se här, här uppe är jag åtta bast nu och det där det varade i runda slängar... Vad är man när man går ur skolan? Har knappt moped... ja, omkring femton var man när man sluta skolan... Vad blir det då? Det blir ju år till va? Det blir [årtal] någonstans va...? Hur katten ska man formulera det ganska kort...höll jag på att säga? Uppväxt, det var ju ett jävla ord, på... ja, jag skriver bonngård så får du formulera det vad sjuttsingen du vill sen, men du förstår vad du menar!... Till... vad ska man säga? Disciplinerat arbete... eller sätt att arbeta kanske man ska säga. Förstår du vad jag menar om det? Vad jag menar alltså, kan du se framför mig vad jag menar [skratt] med det? För det är ju inte så jävla lätt att skriva ner det här på papper nu. Men vad jag menar är alltså att, att... min morbror då som, som var bonne han hade en jävla förmåga att låta oss ta ansvar på ett snyggt sätt! –Gör det, även vid den låga åldern då... Och, och... inte begrep man det då, men efteråt konstaterade man ju att just det där att göra saker och ting utan tvång... men med ansvar... Jag menar en tioåring på en traktor det är ju ganska värdslost egentligen utan tillsyn, men, men eller, eller skicka hem ungarna och mjölka kossor. Men, men det gav någonting som ju fortfarande sitter i va... Och det har väl gjort att man inte har blivit... ja, om du nu, om man nu uttrycker sig: Svensson. Utan alltid viljan att vara fri och vilja göra någonting... mer än, än... vara någonstans mellan åtta och fem, ungefär. Det är ungefär det jag vill... vill ha fram med det här... Det var ju också då naturligtvis en skolgång... normal!

Göran redogör för sina värderingar vad gäller arbete och kopplar även tillbaka till sina föräldrars.

- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Arbete är en viktig ingrediens i livet. Det tänker ju man inte, man saknar ju inte kon förrän bäset är tomt. Så när man arbetar ibland och vissa dagar så känner man: - åh herre jösses, det här skulle man slippa. Tänk om man fick sitta och binda flugor i källaren, instängd så ingen kommer åt en, men... Jag känner själv när man har haft semester tre veckor, då börjar jag bli rastlös. Då måste man ju på något sätt... producera någonting, göra någonting. För det är väl någonting som finns i människan tror jag, som jag brukar säga. För annars skulle ju människan inte överleva, att man måste göra någonting. Så att för mig är arbete viktigt!... Så har man några gamla moralpredikningar hemifrån och från sin far exem-

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

pelvis: - att arbeta stärker själva hälsan! Det ligger mycket i det, jag håller mycket på sådana där gamla saker för det är rätt bra. För folk som inte arbetar mår dåligt, va. Och arbetar man för mycket mår man ju dåligt också, men... Ja, jag tror det är bättre att arbeta än att inte arbeta. Jag tror att man fungerar bättre. Man måste göra någonting för att känna det, så arbete tycker jag är väldigt viktigt...

I korthet

De intervjupersoner som tillhör gruppen med aktiva SeB-företagare uttrycker sig mer i termer av att de haft en ”normal barndom”, ”ingen konstig uppväxt” eller ”en bra uppväxt” än vad gruppen med f.d. SeB-företagare gör. De aktiva företagarnas ungdomsfas kan beskrivas som relativt stabil medan ungdomsfasen för f.d. SeB-företagare mer handlar om det motsatta förhållandet. De f.d. företagarnas barndom handlar om att de ofta byter bostadsort och att deras föräldrar ofta byter arbete.

Majoriteten av intervjupersonernas föräldrar hade i huvudsak anställningar i service- eller industrisektorn. Föräldrar som bedrev jordbruk och företag återfinns i större utsträckning hos de intervjupersoner som i dagsläget bedriver aktiv näringsverksamhet.

Livsloppsberättelser under vuxenfasen

Intervjupersonernas berättelser om sina liv efter barn- och ungdomsfasen benämns vuxenfas. Under denna fas framkommer det berättelser som handlar om flera dimensioner i en människas liv. Berättelserna handlar om allt från det första arbetet till det nuvarande företaget eller avsaknaden av ett arbete. En del väljer att berätta om själva produkten som tillverkades på det företag individerna arbetade på eller de kunder som köpte den speciella produkten. Andra berättar om arbetskollegor eller det klimat som fanns på arbetsplatsen. Livsloppsberättelsen omfattar också ämnen som återfinns i reproduktionssfären. De handlar om sociala relationer med sin partner, sina barn, släktingar och andra vänner. Berättelserna inbegriper såväl glädjeämnen som sorgemål, dvs. giftermål, skilsmässa, barnafödelse och dödsfall.

Jag väljer att avgränsa detta avsnitt med livsloppsberättelsedatan under vuxenfasen till ämnet arbete. Detta görs med avseende på en gemensam punkt för de 26 individerna, nämligen deras förhållningssätt till arbete via anställning och förhållningssättet till företagande. Nedan presenteras citat kopplade till HUR deras förhållningssätt varit till arbete vid anställning respektive SeB-företagande.

Förhållningssätt till arbete via anställning

Både aktiva och f.d. SeB-företagare berättar att de oftast av en slump eller oreflekterat erhölet sitt första arbete. Den före detta företagaren Harriet inleder sitt yrkesverksamma liv p.g.a. avbrutna gymnasiestudier. Hon beskriver att hon och familjen precis har flyttat till annan ort p.g.a. föräldrarnas nya anställningar. För Harriet innebär detta byte av gymnasieskola problem då kursplanen i den nya skolan inte alls är konverterbar med den tidigare. Harriet tvingas då fatta ett avgörande beslut om sin framtid på kort tid som resulterar i ett oförberett inträde på arbetsmarknaden.

- Harriet [f.d. företagare]: Flytt hemifrån med enbart två resväskors innehåll och jobb på [resturang]... Så då drog jag ju hemifrån för jag gick ju egentligen... linje-, [utbildning]... Vi bodde i [ort] där jag är uppväxt så när jag var sjutton år då skulle vi flytta upp till [ort] för pappa han fick jobb och de hade ju pratat med oss innan då... Han skulle ju inte ha tagit jobbet om vi sa ifrån då, men tyckte det var ju kul liksom va, men vad vi inte tänkte på det var att den linjen som fanns där uppe den var inte den samma som i [ort] ... För i [ort] hade de den första terminen som jag gick då dragit igång ett försök att utbilda till både [yrke] på två år då... och där hade jag ju gått då första terminen. Men när jag alltså kom till [ort], jag hade alltså två veckorna den sommaren nej, tre veckor som jag hade sommarjobb då, sen var jag en sväng till [land], men resten utav sommarlovet hade jag ju ingenting. Så då hade

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

jag ju kunnat plugga in det om jag hade vetat att det var annorlunda, men när jag klev in där på skolan i augusti så var det alltså helt... fanns alltså nej, det var otroligt! De hade ju pluggat massor med [språk] och sånt där då som vi hade skjutit åt sidan för att läsa [yrke] ting istället va och sånt det hade ju de inte hört talas om va. Så... då fick jag ju ganska snabbt det gick väl fjorton dar så, så fick jag ju bestämma mig för att hoppa av helt enkelt för jag hade ju inte en chans och hinna läsa ikapp det där, för då var det ju varvat med praktik dessutom då så man skulle ju både vara ute och jobba och sånt samtidigt som man plugga och... Så då sökte jag jobb på, bara skickade ut papper till alla möjliga ställen som inte sökte någon... då, då var det ju [resturang] i [ort] som jag fick jobb på och fick tag på lägenhet nere i [ort]så det vart att jag pendlade... Och det jag hade när jag flyttade hemifrån var två resväskor och de kläderna jag hade på kroppen då [skratt] och innehållet i dem. Så jag börja med att det var tomt så att säga jag hade ju inte ens en säng och allt sånt.

Huvuddelen av intervjupersonerna berättar om ett slumpmässigt eller oreflekterat sätt där arbete via anställning kommer till dem. Man använder termer som att ”det erbjöds arbete...” eller att ”någon kom och frågade ...” om de önskade börja arbeta.

- Fatima [f.d. SeB-företagare]: Jag gick väl hemma tror jag elva månader arbetslös. Och sen så... sa min son en gång att: -bakom [platsen] här borta finns det ett [företag]. Jag visste ju inte om det så: -där söker de, mamma, sa han, ett [yrke] det är nog gjort för dig! För att han visste att jag tyckte om och hålla på med sånt och... -ja, tänkte jag, DET!

Fyra personer; Sune, Erik, Gösta och Kurt, har tidigare varit företagare innan de erhöll SeB. Eriks och Göstas berättelser handlar om hur de relativt slumpmässigt eller oförberett startade företag innan själva SeB-företagandet.

- Erik [aktiv SeB-företagare]: Under... ja kan man säga, från [årtal] så blev jag erbjuden en... en utbildning internt då med [företag]. Den var inriktad... eller specialgjord kan man säga för [yrke], men samtidigt så skulle de ha en representant från distributionscentralen. Då blev jag tillfrågad om jag ville gå den mycket fina utbildningen. Den innehöll marknadsföring, ekonomi... och sådana saker... Det gjorde att jag blev bekant med [yrke] från hela Sverige... men när jag gått färdigt den här, det var en ettårig utbildning då så... började en eftermiddag och drack kaffe med ansvarige för rekrytering av [företagare] och han berättade för mig att det var en liten lokal ledig och frågade om jag var intresserad... Jag hade inte så stor erfarenhet utav... Det var den enkla rekryteringen på den tiden... så att jag gick hem. Det var fredagseftermiddag, jag gick hem till min hustru och sa: - Nu ska jag bli [företagare]! På måndag svarede jag ja...

Förhållningssätt till arbete via företagande

Det är ett fåtal som berättar reflekterande om vad arbete betyder för dem. Både Göran och Roland berättar framförallt om den sista anställningen och planerar själva företagandet innan de erbjöds SeB.

- Roland [aktiv SeB-företagare]: Sen... var det en... som hade hand om [produkt] redan då. Först var han sjukskriven länge och sen slutade i alla fall han, så att jag liksom ramlade ju in på detta då... ja, utav en slump så att säga. Det fanns ingen annan att tillgå och inget kunde jag ju så att säga om [produkt] speciellt utan... ja, det bara vart så va. Sen byggde ju [företag] då en ny sän där varuterminäl nere på, vid [ort] kanske du vet? Och där då vart vi ju då också större för då gick ju [företag] upp i oss va... och då vart jag, då fick jag tjänsten som alltså [produkt]-ansvarig va... Jobbade bara med [produkt] då och köpte och sålde och... och då sålde vi för ungefär X miljoner. Och det, det var ju då [årtal] första juni tror jag det var [årtal] som den här, det här nu då va öppnade då va. Såldes vi då för X miljoner. När jag slutade då [årtal] då hade vi liksom jobbat upp det här till... ja, X+8 miljoner va... Och under den här perioden då så hade vi ju vid ett tillfälle då till och med varit... ja, jag kan säga vi var tre personer va eller tre heltidsanställda på den här avdelningen då va. Men sen då i ja, innan här då jag sa upp mig. Ja [årtal] då vart det ju lite åtstramning och det skulle ju sparas och... Ja, till slutet så var det ju i stort sett jag då som var på avdelningen plus en som expererade då ute, han

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

som tog det andra då, [produkt] istället för [produkt] ... Och man tyckte väl då att ändå att man hade gjort ett ganska gott jobb här då, med den här avdelningen då... fast man hade ingen lön för detta som, som var vettig då, men så... Det, det... ja, det är ju inte bättre än inom [fackförening] då va... och så under flera år egentligen så hade väl jag lite planer på att... försöka eller hitta på, göra något själv åt det här då va. Men det, det gör man ju inte i en handvändning då, vänder på... på livet va... Men det var väl någon slags [årtal]-årskris då för jag fyllde ju [årtal] då va... och ett år innan så hade min fru här... hoppat av sitt jobb som [yrke] och började på [skola] och... ja gick det året och sen sökte hon till [utbildning]. Så att hon liksom hade ju redan brutit sitt gamla liv så att säga va och... Ja, så vi diskuterade ju detta då och... Varför? Vad hade vi att förlora för att våran, tre barn har vi med här ja och våran standard så att säga, med den här [fackförening] lön och hennes lön gjorde ju att vi fick det bara sämre och sämre. Vi liksom kunde inte, man började ju liksom titta efter liksom extrajobb för att liksom kunna bibehålla... Vi har aldrig haft någon, vi har aldrig haft någon hög standard men man har ju ändå kunnat överlevt som medelsvensson så att säga va... Så att vi, bära eller brista så bestämde jag mig efter en månad i alla fall en månad efter jag fyllt [år] att, eller en halv månad, att jag säger upp mig och... liksom gör detta! Vi skriver då första [månad] va, 95 då, då sade jag upp mig på [företag]. Vad skriver jag då? Uppsägning... ä g n i n, stavas det så? Uppsägning ja... för att starta eget och då skulle fick jag... eftersom jag då skulle... skulle konkurrera med min arbetsplats så att säga va så fick jag, vart jag blockerad så att säga utav företaget. Skulle jag ha ut min slutlön som jag hade i tre månader då va, då fick jag alltså inte syssla med... eller den här verksamheten va. Då först hade... ja, och antingen så fick jag ju skippa uppsägningslönen och börja direkt eller också fick jag liksom vara hemma i tre månader då. Och jag, då valde jag det med tanke på pengarna och det här då. Så valde jag ju att vara hemma i tre månader då va... så första... [månad] 95 så startade jag... [företag] då...

I korthet

I Tabell 8.6 presenteras en sammanfattning av intervjupersonerna vad gäller deras förhållningssätt till arbete vid SeB-företagande och till arbete vid tidigare anställningar.

Tabell 8.6 Intervjupersonernas förhållningssätt till SeB-företagande och tidigare arbete.

Förhållningssätt	Reflekerat (SeB-företagande)		Oreflekerat (SeB-företagande)	
	Aktiva företagare:	F.d. företagare:	Aktiva företagare:	F.d. företagare:
Reflekerat (tidigare anställningar)	Göran Evert Arne Pekka Roland	Sara Lennart	-	-
Oreflekerat (tidigare anställningar)	Johanna Erik Svante Peter Sune Anders	Kjell Harriet Hanna Lilly	Åke Jonas Elin	Lydia Kurt Jens Aron Gösta Fatima

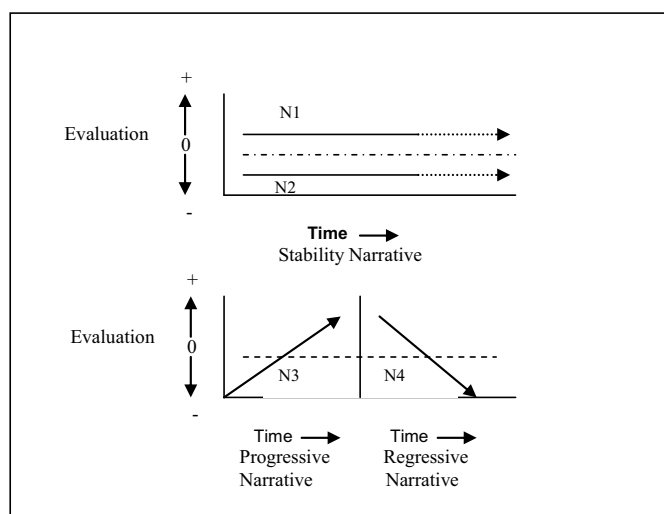
Sammanfattningsvis kan konstateras att majoriteten av intervjupersonerna har ett oreflekerat förhållningssätt till arbete vid tidigare anställningar. Flertalet individer anger däremot att de har ett reflekterande förhållningssätt till etableringen av SeB-företagande. Andelen f.d. SeB-företagare med oreflekerat förhållningssätt till såväl tidigare anställningar och SeB-företagande är än större jämfört med aktiva SeB-företagare.

8.3 Hur framställs livsloppsberättelsen?

Hur framställer individerna sin livsloppsberättelse och vad anser de vara signifikanta händelser, dvs. viktiga händelser och viktiga personer i livet. Enligt Öberg (1997, s. 81) är *intrigen* den metastruktur i berättelsen som ger elementet innebörd, en syntes som organiserar de berättade erfarenheterna. I narrativ teori finns det traditionellt en skillnad mellan berättelse och intrig, mellan motiven för *vad* man berättar och *hur* det berättade händelsematerialet är organiserat i den berättade texten. Intrigen gör det möjligt att summera berättelsen och komma ihåg vad den handlar om. Enligt Riessman (1993, s. 19) finns det fyra bastyper av intriger: tragedi, komedi, romans och satir. Öberg (1997) anser att de potentiella berättelseformerna teoretiskt sett är oändliga, men man är ändå inte helt fri att ha vilken form som helst på sin personliga livshistoria. De narrativa konventionerna inbjuder till en viss typ av handlingar och tolkningar av händelser och motverkar andra. Öberg utgår ifrån Gergens (1994) berättelseformer och utvecklar därifrån en egen teoretisk modell. För Gergen och Gergen (1988) är en individ påverkad av olika narrativa konventioner när denne skapar en intrig i en berättelse. Dessa är så kallade pre-narrativa strukturer vilka påverkar hur vi gestaltar livet till en berättelse:

"As we understand the restrictions on how we tell stories about ourselves, we confront the limits of potential for "truth telling". If we do not wish to become unintelligible, we cannot tell stories that break the rules of proper narrative. To go beyond the rule is to engage in tales told by idiots. Thus, rather than being driven by facts, we find that truth telling in this instance is largely governed by a forestructure of conventions for narrative construction" (Gergen & Gergen 1988, s. 21–22).

En berättelses *intrig* kan analyseras med hjälp av Kenneth Gergens (1994, s. 193–197) fyra exempel vad gäller berättelsers rudimentära former (Figur 8.2) De rudimentära formerna (N1–N4) uttrycker de fundamentala rörelsemöjligheter längs en evaluerande skala som en berättelse kan ta.

Figur 8.2 Rudimentary Forms of Narrative (Gergen 1994, s. 196).

I den narrativa formen som kan beskrivas som en *progressiv berättelse* ("as one approaches the valued goal over time, the story line becomes more positive") utvecklas intrigen och värderingarna av händelser i en positiv riktning. Detta kan exemplifieras med individens summering: "I am really learning to overcome my shyness and be more open and friendly with

people”. Denna berättelseform kan kontrasteras med en *regressiv berättelse* ”as one approaches failure, disillusionment, and so on, one moves in the negative direction”. Det handlar om när individen exempelvis summerar sin berättelse enligt följande: ”I can’t seem to control the events in my life anymore”. En tredje berättelseform är den *stabila berättelsen*. Formen handlar om en berättelse som förenar händelser så att individens livsbana i huvudsak förblir oförändrad med avseende på dennes summering. Uttalande som: ”I am still as attractive as I used to be” och ”I continue to be haunted by my feelings of failure” exemplifierar en stabil berättelse.

Enligt Arvidsson (1998) är en signifikant händelse något som ger upphov till en avgörande förändring eller en s.k. vändpunkter i människans liv. För människan kan förändringarna exempelvis handla om byte av bostadsort, förändrad social status, byte av anställning och giftermål. Motsvarande term för avgörande förändring eller vändpunkter är engelskans ”epiphany”. Denzin (1989) anser att det går att identifiera fyra typer av avgörande signifikanta händelser i individers liv:

The major event, which touches every fabric of a person’s life. The cumulative or representative event, which signifies eruptions or reactions to experiences which have been going on for a long period of time. The minor epiphany, which symbolically represents a major, problematic moment in relationship or a person’s life. Those episodes whose meanings are given in the reliving of the experience, the relived or retrospectively meaningful epiphany (Denzin 1989, s. 70–71).

Ett exempel på ”the minor epiphany” eller ett s.k. signifikant ögonblick är Adelswårds (1996) analys av jaktberättelser där den första älgen är en symbolisk påminnelse om värden i livet.

Intrig och signifikant händelse i livsloppsberättelse

Vid granskning av de kronologiskt ordnade bakgrundssekvenserna och ämneskategorierna i livsloppsberättelserna framgår det att majoriteten av produktionsfärens ämnen återfinns i personernas senare del av livet. Jag väljer i detta avsnitt att dela detta datamaterial utifrån tre tidsfaser vilka jag benämner ungdomsfas, tidig- och sen vuxenfas.

Motivet till denna indelning handlar om att fånga intervjupersonernas värderingar, genom deras egna berättelser, av dessa livsfaser. Den tidiga vuxenfasen omfattar perioden mellan den första anställningen och arbetslösheten. Den senare vuxenfasen handlar om perioden som SeB-företagare och eventuellt perioden efter detta företagande (f.d. SeB-företagare).

I Tabell 8.7 (s. 153) sammanfattas intervjupersonernas intrigriktning under de tre faserna i livsloppsberättelserna. Intrigriktningar grundas främst på berättelser om signifikanta händelser och de delar i livsloppsberättelsen som direkt handlar om hur intervjupersonen värderar en specifik fas i dennes liv.

Tabell 8.7 Intrigriktning under tre faser i livsloppsberättelsen, enligt Gergens (1994) modell.

	Ungdomsfas (barndom och utbildning)	Tidig vuxenfas (före SeB företagande)	Sen vuxenfas ⁵⁹ (SeB-företagande och nuvarande situation)
Aktiva SeB-företagare			
Erik	→	→	↑
Jonas	→	→	↑
Svante	↓	→	↑
Göran	↓	→	↑
Roland	→	→	↑
Åke	→	↓	↑
Anders	→	→	→
Johanna	→	→	→
Peter	→	→	→
Sune	→	→	→
Arne	→	→	↓
Elin	→	→	↓
Pekka	→	↓	↓
F.d. SeB-företagare			
Kurt	→	→	→↑
Sara	→	→	→↑
Jens	↓	→	→↑
Lydia	→	→	→→
Kjell	→	→	→→
Lennart	↓	↓	→→
Aron	→	→	↓→
Hanna	→	↓	↓→
Gösta	↓	↓	↓→
Harriet	→	→	→↓
Lilly	↓	↓	↓↓
Fatima	↓	→	↓↓

Signifikanta händelser och intrigen i ungdomsfasen

Majoriteten av intervjupersonernas intriger under ungdomsfasen, med barndom och utbildning kan, med Gergens (1994) terminologi, betecknas som *stabila berättelser*.

- Roland [aktiv SeB-företagare]: Grundskolan har jag ju gått i då nio år, lite halvskafliga betyg genom grundskolan i alla fall. Däremot så var det väl inte så där jättelysande på gymnasiet. Där var väl på snudd till... Nej jag hade, jag gick ut med 2,3 så det var... det var väl ingen lysande tillvaro, men än dock så... så gick jag där och, och man gick väl mycket för att man någonstans skulle vara så att säga och lite allmänbildning är det framförallt va... de här eller gymnasietiden... Militären var väl ingen höjdare, men det skulle väl också göras och det var väl, det är ju ett led i, i utvecklingen så att säga va... och jag har väl varken tyckt... det ena eller andra om egentligen... någonting om vi säger. Inte är jag speciellt politisk intresserad och inte... Ja, jag menar militären, det gjorde man ju bara va...

Sju individers (varav fem f.d. SeB-företagare) berättelser om ungdomsfasen antar en *negativ riktning*. Lennarts berättelse nedan är ett exempel på en negativ intrig.

- Lennart [f.d. SeB-företagare]: Äldsta barnet blev första barnet... föddes i [ort] då... .. och min far var ju... var [yrke] och arbetare vid [företag] runt i [ort]... Min mor kom uppe från [ort] och kom hit ner för att det var en [yrkesman] som hette [efternamn] och hon var [yrke] där som det var på den tiden... Sedan kom det ju... sju barn till, vi var åtta fyra, fyra av varje sort... Far slutade ju då eller... ville ju skaffa ett eget för att tjäna mer pengar kan man säga och då blir det ju att man flyttar upp i [ort]. Han var alltså [yrke], t.ex. i, i [ort] utanför i [ort] fanns det någon [företag] som han köpte och drev vid några tillfällen... Det där... och senare var han i [ort]

⁵⁹ De f.d. företagarna har tilldelats två riktningspilar i den sena vuxenfasen. Den första pilen anger riktning för perioden som starta eget-bidragföretagare och den andra anger riktning för nuvarande situation.

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

... och hade [företag] där också... ja, så fortsatte han till [ort] några turer när han har slutat det här med att skaffa eget då eller hålla på med eget för att det är ju inte bara inkomster allt och arbeta mot bönder och sånt där som... kanske inte betala varje [skratt] dag eller när de skulle eller det var ju ganska tufft. Han gick tillbaka till [ort] då vid... det växte väl upp då kan man säga som jag som var äldst upplevde det ju att vi flackade ju omkring då, vi var ju nästan som zigenare kan man säga... bodde några år på varje ställe, gick i skolan gick i skolor då på olika skolor och där låg ju utbildningen låg ju olika i terminerna upplevde man det som. Och sen när, när jag kom till [ort] här vid något tillfälle så var jag sjuk... en viktig period i mitt liv som jag upplevde senare när jag gick i tredje klass så strök jag med, strök jag en hel termin genom att ligga på [ort] lasarett... för [sjukdom] och sånt där. Troligtvis hade man fått några piller nu [skratt] man är ju mera för dem, men förlorade mycket i studier och så där tyck-, upplevde då att jag... hade dålig skolgång, väldigt dålig skolgång! Slutade skolan då efter det var ju sju år och sen plus lite påbyggnad då och farsan han tjatade om att: -ja, du ska ju gå vidare till läroverket osv.... Men det där det upplevde jag inte alls med, med jag såg redan då min [skratt] taskiga bakgrund så att säga!

De signifikanta händelser individerna angav under ungdomsfasen handlade om föräldrar eller kamrater de hade under sin uppväxt. De beskriver hur betydelsefulla de var för dem då, men även under senare delen av livet.

- Erik [aktiv SeB-företagare]: Ja, naturligtvis föräldrarna och efter som jag började ganska tidigt med idrott så är det ju... i första hand var det ju fotboll då... och det är ju... ett antal ledare där som... jag har haft väldigt god kontakt med och fortfarande har egentligen fast jag inte är aktiv eller delaktig i på något sätt i föreningen... så det är väl de som... plus kompisar man fick på den tiden, kanske redan i tioårsåldern som man fortfarande har kvar lite idag... som har hjälpt till att forma livet... kan man säga... kanske svårt att namnge någon just som har stor betydelse... De som har... trott på mig i olika sammanhang, där inom [företags]-tiden, har varit väldigt viktiga... måste jag väl påstå... men just om jag, om jag inte plockar fram just någon direkt person så är det väl då ledarna inom idrotten och de chefer jag hade inom [företag]... som var väldigt viktiga. För det var väl den, den tid jag lärde mig mest så att säga, just de här [företags]-åren mellan [årtal] och [årtal] innan jag blev egenföretagare... men det liksom var kan man väl säga lite grunden för det jag även gör idag då... man fick ett bra kontaktnät... eftersom jag är kvar då i utkanten av [företag] även i dag så... Ja, de har varit väldigt viktiga, så att säga. Sen naturligtvis familjen...

Signifikanta händelser och intrigen i tidig vuxenfas

Majoritetens berättelser under den tidiga vuxenfasen handlar om en *stabil berättelse*. Den innehåller både framgångar och motgångar. De berättelser som har en *negativ riktning* är kopplade till förlusten av arbete. Arbete är också en signifikant händelse i både mäns och kvinnors liv. Jämförelsevis handlar kvinnornas signifikanta händelser mer om familjen, dvs. relationer och barnafödande än vad männens gör. Dessas signifikanta händelser är i större utsträckning kopplade till arbete och förlusten av arbete. Alla tolv f.d. SeB-företagare berättade om sin arbetslöshet och nämnde den som en signifikant händelse i sin livslopsberättelse. Sex av fjorton aktiva SeB-företagare nämnde arbetslöshet som en signifikant händelse i sina liv.

- Johanna [aktiv SeB-företagare]: ... Här då... första jobbet, då var man ung... det var roligt och... det mesta var ju roligt då... sen det var ju klart, det var ju roligt att komma hem och det fanns jobb... Du har ett jobb då när jag fick sluta det här uppe i [ort] eller sluta för det. Jag slutade ju för egen... Det var ju roligt att komma hem och veta att jag har ett jobb... och [årtal] där träffade jag ju min första man då... Det är ju också något man kommer ihåg och man flyttade hemifrån då... hur det var då att sätta upp ett hem... det var... Vi spara och gnetade, vi fick köpa soffan en och teven ett annat år [skratt], men det är ju inte fel att ha gått igenom det. Väldigt nyttigt! Ja och så [årtal] till [årtal] hände det ju väldigt mycket! [årtal] gifte vi oss ja så det var bröllop med släkt och vänner då och... [årtal] fick jag flickan och [årtal] fick jag pojken och det är positivt. Det är ju sådant man aldrig glömmer. Nej, så det är ju bland det bästa som har hänt i hela livet naturligtvis! Och [årtal] till [årtal] ... var jag, det är nog liksom

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

det att jag... jag var nog riktigt mamma, tror jag... fick jag vara, jag älskade att vara med ungarna. Jobbet och det, visst jag var tvungen att jobba men... jag tror nog att jag sätter värde på det idag upplever jag det som... att jag hade någon och vi gjorde saker ihop. Liksom jag, jag var mamma det andra var ovidkommande. Ungarna och jag gjorde ihop då det var... och det var väl det att kanske min man och jag, vi vart olika. Det var ungarna och jag som gjorde jättemycket grejer ihop... plus det här då mulle, scout, fotboll och allt... ute på det mesta och det är ju sånt som jag tror en har tillbaks sen. Nu är ju en så gammal så en börjar tänka vet du [skratt]... Så blir det... och sen var det ju en, om vi säger då här [årtal] till [årtal] var väl en utav de svåraste åren, att gå igenom en skilsmässa. Ja... och det var jag som ville skiljas... och det blev jag som blev boven... Så det kände man väl att en trodde att en aldrig skulle komma dit, men då var man liksom... gått i de här... Det är ju inget som händer på en... en natt, utan det är sånt här som mognar. Man utvecklas helt enkelt väldigt olika. Ja så det var svårt för han tog det hårt och led, tyckte man ju också att det var fruktansvärt. Barnen, fast det har ju gått bra och de är vuxna idag och... Ja... kommer gärna hem till mamma och oss idag [skratt]... Så det är ju, det är ju positivt! Ja, men det är nog den svåraste tiden tror jag har gått igenom... Tar lång tid innan allting lägger sig och blir, faller till rätta igen. Ja... och sen då... 95 naturligtvis så övertar egen... har aldrig haft, pysslat med företaget innan, men med god hjälp och... bokföring och försäljning, allting här då... så det är bara att hoppas att man får vara frisk och ha hälsa...

Signifikanta händelser och intrig i sen vuxenfas

Berättelserna under den sena vuxenfasen antas främst formen av en stabil intrig följt av en positiv respektive negativ intrig. Intrigen är främst kopplad till framgång respektive motgång i företagandet och effekterna i samband med detta.

Arnes berättelse representerar en negativ intrig i sen vuxenfas.

- Arne [aktiv SeB-företagare]: [månad] 95 var det... och då funderade jag på vad jag skulle göra, för då tog kontakt med AMS och han på [företag] och pratade lite med honom... Han tyckte absolut att det här skulle kunna gå att göra någonting utav... så att, då gick jag ju den där utbildningen vad man ska kalla den för, där man var tvungen då att gå få det här SeB som det hette... Man fick så att säga någon form utav lön det första halvåret i alla fall... och... ja, sen har det ju rullat på ... fram till dags datum då... och... Det här är ju väldigt komprimerat alltihop det här, men du får ju ställa frågor och funderingar i kring det här så får väl jag försöka utveckla det här. Det man kan säga, det jag kan säga idag då, hade jag vetat vad egenföretagande innebar 1995, så hade jag aldrig startat eget företag.
- I: Varför då?
- Arne [aktiv SeB-företagare]: Nej, det... för min del så har det vart alldeles för mycket arbete till alldeles för lite inkomst... och... det fick ju en konsekvens i fjol då när hustrun lämnade mig. Hon tyckte att jag inte var hemma och ställde upp på familjen tillräckligt mycket... bl.a. så att säga. Det är en av de stora anledningarna om man säger så... som jag har upplevt... så var jag ju under... Ja, det finns ju ingen ”gräddes på moset” om man säger så, försörjer sig på det... men extra det, det har jag inte lyckats få till på det jag sysslar med... och som sagt var, hade jag vetat hur mycket jobb det var och vilka höga krav det ställdes på en, så hade jag aldrig startat eget företag!... Och så att säga utgången utav det också då så att... Nu sitter man ju i ekorrhjulet, så det är ju bara att springa egentligen och det är ju det som är grejen och som sagt var det snurrar ju, det går ju runt, men som sagt var det är ju så att säga grädden på moset saknar jag... Det beror ju lite på också att man ska... åtminstone om man ska lyssna på de här småföretagarna man har runt omkring sig att det... det gäller att så att säga hitta vägar fram... så att säga få ut någonting utav det och... jag vet inte. Framtidsutsikter så innebär det... det stagnerade ju lite i och med det här med familjen och alltihop det här så... orkade man ju inte riktigt hänga i som man borde gjort.

För Fatima och Harriet är barnafödandet det viktigaste som har hänt i såväl tidig som sen vuxenfas. Båda anger därefter själva företagandet som den näst viktigaste händelsen i deras liv. För Fatimas del bidrog företagandet till en negativ intrig i sen vuxenfas:

- Fatima [f.d. SeB-företagare] : Ja, det var väl tror jag det är ju... första barnet skulle jag nog tro... sen, det är ju mycket som är betydelse egentligen. Det är ju... ja... sen är det väl affären

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

skulle jag väl tro det är ju, visst var det jobbigt men det liksom det var vad jag ville göra och ja, tycka om och... men det, det där slet det sliter liksom kropp och själ... det gör det. Det jag tror inte någon som är... jag prata med några bagare och som de, de fattar inte alltså hur jag menar orka... i den utsträckningen som jag... För jag gav ju mig in sen med [produkt] och [produkt] också i det lilla [arbetsplatsen] men där det inte finns resurser. Så jag drev hela tiden till vansinne och... och det var bara mer och mer alltså det var ju ingen stopp på det!

Rolands berättelse representerar en *positiv intrig* i den sena vuxenfasen.

- Roland [aktiv SeB-företagare]: Det är klart att... höjdpunkterna har väl egentligen varit här när man har... nu som egen företagare då lyckats lite och... Ja, lyckats och bygga upp det här då och... fortfarande har vi väl inte tappat några butiker till... p.g.a. de liksom inte tycker om oss va... Så, så... de, det roligaste i livet det är väl så att säga... ja familjen och att man har lyckats lite va och idag har det väl ganska skapligt då. Kan åka på semester nu åtminstone en gång om året... Det är ju, det är ju så att säga målet med arbetet att en kan unna sig något va...

Sara är före detta företagare och hennes berättelse har en *positiv intrig* som gäller fram till nuvarande situation.

- Sara [f.d. SeB-företagare] Den längsta perioden det är ju egentligen nu fram till... i höstas då, då det var ju nästan i två år då som jag varit arbetslös då. Jag har läst lite på Komvux då och lite sådana här saker och kurser då... gått ett par datautbildningar tagit sånt där datakörkort förra hösten som jag gjorde liksom att jag har hållit mig... det där med stämpeldagar och liksom så där hållit då fram till i höstas då. Då var det först jag var ute i en sän där åtgärd då och sen ja, sökt jobb och sökt jobb och... luskat och hållit på då liksom va så... Sen sökte jag ju jobbet där då jag börja här nu då det började jag på utbildning där då [månad] och sen började jag jobba [månad] nu då... så jag jobbar som [yrke] på [företag] i [ort] så jag åker på det hållet på dagarna då [skratt]. Så jag jobbar där så jag har en provanställning just nu så jag har ju ingen fast nu heller då va... Och haft en del sådana här praktikjobb och sommarjobb emellan när jag har läst och mycket sånt där då... Så när jag har sökt jobb då så säger många: -ja, det är väldigt mycket vad du har, vad olika saker jag sysslat med då under framför under de här sista ja, man kan väl nästan säga femton år då... om man säger så... Och, och det här företagandet egna företagandet emellan där också då för det har ju varit... många, under senare år så var det liksom en liten dröm då liksom att bara att du hittar en idé och... försöka genomföra det då... Och så var det en bekants bekant kan man väl nästan säga då som... visste jag höll på med och vi hade haft lite diskussioner om det här och han var egen företagare som... fick mig att satsa och... lite så där, men det funkade inte riktigt då samarbetet efter ett tag såg jag... så där. För att jag var ganska mycket, gjorde misstaget så jag var ganska mycket beroende av honom då... och så fick han mindre att göra. Utan han tog över en hel del som... jag skulle göra egentligen så jag fick liksom genom honom fick jag ju mindre och mindre att göra då. Då kom det ju till i och för sig lite nya uppdragsgivare då men... ja, det var lite sånt där och sen så ja, det gick... ja, drygt inte riktigt ett och ett halvt år då... gjorde det... Och sen som mest frus-, frustrerande jag har, jag har aldrig ångrat att jag satsade på det här! Om jag hade gjort vissa sådana hära, efteråt har jag sett då stora misstag då när jag... satte igång och höll på då... och så där och sen i slutet då för jag höll ju på med bokföring och, och sånt där och andra sådana där grejer då åt småföretag... och det tyckte jag också var himla kul liksom att... jobba med dem och försöka, för jag försökte ju sätta mig in lite i vad de fråga, veta vad det handla om deras verksamheter och sånt va... Och så såg man ju då också liksom lite problem och sådana här, många utav de här har, tycker inte om att hålla på med papper och kontakter med myndigheter så jag hjälpte ju dem med sånt också då va. För de vill ju hålla på med sin grej då liksom det här andra tyckte de ju, ville de inte lägga sig i... hade varken tid eller intresse av att hålla på med... och så där. Och sen då när jag hade bestämt mig för att jag skulle lägga ner och höll på då så helt plötsligt då så kom det en hel del som ringde... så att om jag då hade fortsatt lite till så kanske jag hade kommit över den här... Jag hade lite tröskel där för att kunna ta ut... liksom lite mer pengar själv då... och leva på... så hade jag och, om han den andre hållit kvar sin nivå på det som vi hade gjort upp att jag skulle göra åt honom då... För det liksom vissa sådana här saker där då som jag, som jag tycker jag gjorde lite missar då... och så där. Så jag fick ju starta eget-bidrag också då, inte direkt då utan efter ett tag när jag hade satt

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

igång då så, så det tyckte jag det ju var suveränt för annars så hade jag nog inte kunnat... för jag hade ju inga större pengar att sätta in själv då... Och så många utav de här då, tyvärr då så ringde då i slutet och när då jag hade bestämt för att börjat och avveckla då... Så var det ju många där då som... undrade om man inte kunde göra det svart...[skratt] många utav de här då de snackade, sa jag ju ifrån direkt för det är jag, jag har aldrig liksom aldrig haft en tanke på då... och göra något sånt där... så jag menar jag, jag tänkte det efteråt att om de här hade fyllt på kommit kanske bara lite tidigare då... I slutet på året... 96 innan eller i början på 97 då innan jag lade ner då så liksom hade jag nog säkert fortfarande fortsatt plus att jag skulle ha haft... tid hade jag nog men jag hade ju inte ekonomi och gå lite mer i kurser jag skulle haft lite mer utbildning bl.a. det här då med bokslut och deklARATIONER... för det hade jag en då som jag gjorde upp med som skulle göra bokslut och deklARATIONER åt mina uppdragsgivare då, men jag skulle haft det själv för många tyckte inte om att liksom att en till skulle hålla på med deras... att det var en till då som skulle ha det utan de ville liksom att en skulle göra alltihop åt dem va... Så det tappade jag nog en del också då innan vi förstod det då när jag pratade med många, eventuella också... så liksom det skulle jag ha satsat på tror jag för då hade det nog gått... ytterligare fungerat. Så det är ju lite sådana här... fel då som jag tycker att jag har gjort då [skratt] som jag ser efteråt då. Men jag liksom ångrar ju inte att jag satsa på det, det gör jag inte för jag tyckte det var himla kul när jag höll på, även om det var jobbigt då för det var ja, det här osäkerhetsperioderna och det här hela tiden alltså jag försökte hela tiden då att jag och försöka få... nya uppdragsgivare om man säger va...

Anders berättelse med en *stabil intrig* handlar också om att arbete via företagandet var en signifikant händelse i sen vuxenfas.

- Anders [aktiv SeB-företagare]: Sen började jag då strax efter... ja, jag... förresten jag ”schlöt” på och på torsdagen ringde de från [företag] här framme och ville att jag skulle börja jobba där då veckan efter. Det var på innan påsk, men så var jag ledig veckan där på sen började jag, sen var jag ju där då tills jag började jag började på utbildningen i [företag] i [ort]. Där har jag gjort ett år. Sen var jag väl... lite arbetslös... några perioder... tråkigheter. Jag jobbade med lite annat för en mår bra av att jobba en gör något... som andra gör. Sen gick jag starta eget kursen... och ”schlöt” den till... ja vi ”schlöt” den en vecka innan jul. Sen första februari började jag... och sen har jag kört med det...
- I: Om man tittar så att säga periodvis här nu. Vad skulle du kunna lyfta fram som viktig händelse eller avgörande om du titta på respektive tidsperiod? Vad anser du varit viktigt för dig?
- Anders [aktiv SeB-företagare]: Ja, det är klart... det var väl det här att börja eget, för det har väl jag funderat på många gånger sen jag var på [företag] då... och sen är det väl det här med tvekan, att komma igång att ta steget...

Arons berättelse handlar om förlusten av en anhörig som en signifikant händelse i livet. Arbetet blev därefter betydelsefullt som struktur i Arons liv.

- Aron [f.d. SeB-företagare] Sen då 95 så var det ju att, att, att fram tills nu har väl varit tills nu, det är den där sökande efter en ny väg... och jag har väl svårt att se att... det är något speciellt där. Det har varit ett evigt handlande som i, i sig då ha-, har att göra med sin egen ålder då att det här med barnalstrandet och att barnen flugit ut det är, är förbi. Just nu sitter jag ensam... det stör mig... så hur ska jag gå vidare? Ett tag så tänkt man ju... antingen att vi, [person] gick bort för [person] var lite äldre än mig, att gå i pension och så pratar man ju om pension ut i radio och tv... Men plötsligt när hon gick bort nu så, så känner jag att nu vill jag ha det, jag har faktiskt några år kvar... även om jag är [år] så att jag, jag måste... jag måste ha roligt på den vägen eller jag måste vara stimulerad på den vägen och känna lite till för något och då. Då känns det bra att jag funnit det jag har funnit när det gäller arbetet...

I korthet

Under ungdomsfasen antar alla utom två aktiva SeB-företagares intriger en stabil riktning. Drygt hälften av de f.d. företagarna har en stabil respektive negativ riktning på intrigen under ungdomsfasen.

Elva av aktiva SeB-företagares intriger under tidig vuxenfas antar en stabil riktning. Under tidig vuxenfas antar sju av de f.d. företagarnas intriger en stabil respektive negativ riktning.

Sex av de aktiva SeB-företagarnas intrig i sen vuxenfas antar en progressiv riktning. För fem antar intrigen en stabil riktning och för resten (tre) är intrigen negativ.

Den sena vuxenfasen för gruppen med f.d. SeB-företagare omfattar både perioden med SeB-företagande och perioden efter denna. Ingen av de f.d. företagarnas intriger under perioden med SeB-företagande antar en helt och hållet progressiv riktning, dvs. under och efter företagsperioden. Tre personer har en stabil riktning under företagandet och en positiv riktning efter företagarperioden. Tre personer har en stabil riktning under företagandet och en fortsatt stabil riktning efter företagarperioden. En person har en stabil riktning under företagandet och en negativ riktning efter företagarperioden. Två personer har en negativ riktning under företagandet och en fortsatt negativ riktning efter företagarperioden.

Drygt hälften av f.d. SeB-företagares intrig under perioden med SeB-företagande antar en stabil riktning och resterande hälften antar en negativ riktning. I perioden efter starta SeB-företagande antar majoritetens intriger en stabil riktning. Tre av de f.d. företagarnas intriger under den sista perioden antar en progressiv riktning och de resterande intrigererna har en negativ riktning.

SeB-företagande ger effekter för det fortsatta livet – resultatet från en enkätfrågeställning

Majoriteten av de som besvarade enkäten ansåg att deras liv hade påverkats efter att ha startat företag via SeB.⁶⁰ I detta kapitel analyseras intervjupersonernas intrig under tre faser i deras livsberättelser. Detta gjordes utifrån Gergens (1994) modell vad gäller positiv, stabil och negativ riktning hos intrigen. Enkätfrågeställningen är en uppmaning att redogöra för en fas vilken omfattar de fem sista åren i deras liv kopplat till SeB-företagandet. Genom att betrakta enkätsvaren som korta berättelser kan man analysera riktningen på deras liv.

I Tabell 8.8 framgår att störst andel av *nuvarande SeB-företagare* har positiv livsriktning (44 procent) följt av stabil livsriktning (36 procent) och negativ livsriktning (20 procent). Störst andel av *tidigare SeB-företagare* har negativ livsriktning (36 procent) följt av stabil livsriktning (35 procent) respektive positiv livsriktning (29 procent).

Tabell 8.8 Andel individer fördelad på tre livsriktningar beroende på SeB-företagandet.

	Nuvarande SeB-företagare	Tidigare SeB-företagare
Positiv riktning	44 %	29 %
	50 % (kvinna) 42 % (man)	33 % (kvinna) 25 % (man)
Stabil riktning	36 %	35 %
	39 % (kvinna) 35 % (man)	24 % (kvinna) 46 % (man)
Negativ riktning	20 %	36 %
	11 % (kvinna) 23 % (man)	43 % (kvinna) 29 % (man)
	100 %	100 %

Kategorin med *positiv riktning* på intrigen i svaret handlar om att effekterna av denna typ av företagande inneburit att de framförallt utvecklats som person.

⁶⁰ Enkätfrågeställning 12.

Kapitel 8 Arbete i ett livslopp – intervju- och enkätstudie

- Allt har blivit bättre, arbetar mycket men får mycket tillbaks, självförtroende [kvinna 53 år, nr 166]
- Ny syn på livet, större ansvar, ny kunskap, bredare kontaktnät, nytt liv [man 47 år, nr 360]
- Trivs bättre med livet, självförtroendet har växt [kvinna 31 år, nr 341]

Denna positiva riktning återfinns även i svaren hos en mindre grupp med tidigare SeB-företagare.

- Lärde mig massor, stärkte självförtroende, användning av kunskaper i nuvarande arbete [kvinna 52 år, nr 272]
- Lärtilfälle, ökad självkänsla trots nedlagt företag [kvinna 46 år, nr 38]
- Lärt av misstagen, start-drift-nedläggning utan skulder= självutvecklande [kvinna 39 år, nr 58]

Intrigen hos svaren med *stabil riktning* innefattar både positiva och negativa effekter i samband med denna typ av företagande. Framförallt handlar det om att de har fått ett intressant arbete, men också att det påverkar den enskildes relationer.

- Mer jobb, mindre pengar, mindre tid med familj, men mycket lyckligare [man 51 år, nr 103]
- Nya intressanta arbetsuppgifter, stort ansvar, mycket jobb, psykisk ohälsa periodvis [man 58 år, nr 160]
- Mindre fritid, bättre socialt liv, pengar är inte allt i livet, 60–70 tim/vecka periodvis [man 58 år, nr 249]

De som ansåg att företagandet via SeB hade påverkat deras liv i negativ riktning angav för hög arbetsinsats, dåligt med fritid och ekonomiska problem som motiv.

- Arbetar vardag och helgdag, 14–16 timmar/dag utan att få något över som företagare [man 38 år, nr 317]
- Mindre pengar i kassan, arbetar 80 tim/vecka, ej semester på 2 år [kvinna 40 år, nr 395]
- Privatförmögenheten har försvunnit, nerverna spökar, koncentrationssvårighet, konkurs [man 57 år, nr 254]
- Lägre mtrl standard, oro över ålderdom, aldrig ledig, känsla att vara "fri"=livslögn [man 28 år, nr 227]

Kravet på hög arbetsinsats innebär också att personens sociala liv drabbas negativt.

- Hämmat socialt liv med familj & vänner, fritid=pappersarbete [man 44 år, nr 111]
- Har inte haft någon semester sen jag startade, träffar inte familjen så ofta [man 42 år, nr 186]
- Arbetar för mkt, familjelivet blir lidande, umgås mindre med vänner och bekanta [man 27 år, nr 354]

I samband med försämrad livssituation kritiseras även SeB.

- Starta eget-bidrag - ett vilseledande uttryck, a-kassa begränsad tid, mitt liv har blivit en enda stor skuld [man 34 år, nr 129]
- Förstörde min ekonomi, betalningsanm, PRV & bidrag felsynkat [man 39 år, nr 308]
- Fått massa skulder, dålig info av AF om regler, dyrköpt erfarenhet, svårt att informera [man 39 år, nr 311]

8.4 Sammanfattning

Utifrån ovanstående avsnitt framgår det att arbete intar en central plats i de 26 individernas liv. Detta framgår vid granskningen av såväl livsloppsteckning som livsloppsberättelse.

Man väljer huvudsakligen att indela sina liv i bakgrundssekvenser, vid livsloppsteckning, utifrån olika typer av arbete. Det är främst männen som använder arbete vid beskrivningen av sina liv. För övrigt anges utbildning i gruppen med aktiva SeB-företagare i högre grad jämfört med gruppen f.d. SeB-företagare.

Vid analys av livsloppsberättelsernas ämnesinnehåll framgår det att huvudkategorin produktionssfär, med berättelser om ämnena arbete och arbetslöshet, upptar drygt två tredjedelar av berättelseutrymmet. Den andra huvudkategorin som benämns reproduktionssfär består av berättelser om individens egen barndom, utbildning, sjukdom, fritid, sambo, egna barn och övriga relationer. Produktionssfärens ämnen förekommer i större andel hos gruppen med f.d. SeB-företagare än hos aktiva SeB-företagare. Reproduktionssfärens ämnen förekommer i större utsträckning bland kvinnorna än vad de gör hos männen.

Livsloppsberättelsen indelades i ungdoms- respektive vuxenfas. I ungdomsfasen förekommer uteslutande ämnen som tillhör reproduktionssfären. Man är allmänt nogga med att påpeka att man haft en s.k. ”normal barndom”, detta uttalande förekommer mest i gruppen med aktiva SeB-företagare. Intervjupersonernas föräldrar var huvudsakligen anställda i service- eller industrisektorn.

I livsloppsberättelsedatan under vuxenfasen, avgränsad till intervjupersonernas förhållningssätt sig till arbete vid anställning respektive SeB-företagande, har majoriteten ett oförberett förhållningssätt till arbete vid tidigare anställningar. Majoriteten anger däremot ett förberett förhållningssätt till arbete vid SeB-företagande. F.d. SeB-företagare har i större utsträckning ett oförberett förhållningssätt till såväl tidigare anställningar och SeB-företagande än vad gruppen med aktiva SeB-företagare anger.

Arbete och arbetslöshet pekas främst ut som signifikanta händelser i livsloppsberättelserna. Berättelser om arbetets betydelse och intervjupersonernas inställning till arbete och arbetslöshet kommer vidare att analyseras i det nionde kapitlet.

I detta kapitel analyseras intervjupersonernas intrig under tre faser i deras livsloppsberättelser (Tabell 8.7, s. 153). Under ungdomsfas och tidig vuxenfas antar fler aktiva SeB-företagares intriger en stabil riktning än vad de gör för f.d. SeB-företagare. I denna grupp förekommer det fler antal med negativa intriger. I sen vuxenfas antar hälften av aktiva SeB-företagares intriger en progressiv riktning och en tredjedel har en stabil respektive negativ riktning. Ett liknande mönster återfinns bland f.d. SeB-företagare perioden efter SeB-företagande. Däremot antar drygt hälften av f.d. SeB-företagares intrig under perioden under SeB-företagande en stabil riktning och resterande hälft antar en negativ riktning. Endast tre av de tolv f.d. SeB-företagarnas intriger efter perioden med SeB-företagande antar en progressiv riktning. En liknande fördelning framkommer i enkätstudien.

Av enkätstudien (Tabell 8.8, s. 158) framgår att *nuvarande SeB-företagare* har stor andel med positiv livsriktning kopplat till SeB-företagandet. Medan *tidigare SeB-företagare* har en större andel med negativ livsriktning.

9 Analys och diskussion

I detta kapitel analyseras tidigare redovisat resultat kopplat till SeB-företagandet. Kapitlet inleds med ett rekapitulerande utifrån syfte och preciserade frågeställningar. Därefter följer ett avsnitt med inledande analys följt av tre avsnitt med fördjupad analys. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

Avhandlingens syfte är att beskriva arbetets betydelse i starta eget-bidragstagares liv och omfattar en utbredd och en djup dimension. Den utbredda dimensionen omfattar hela populationen starta eget-bidragstagare från 1995 i Östergötlands län. Den djupa dimensionen omfattar två målgrupper av populationen om aktiva respektive före detta företagares inställning till arbete genom deras livsberättelser.

Enkätresultaten i kapitel fem är jämförbara med intervjuresultaten i kapitel sex, vilka båda analyseras nedan i avsnitt 9.1. Det handlar om etableringsmotiv, företagets överlevnadsgrad, avvecklingsmotiv, inställningen till SeB, arbetets generella betydelse och vad som anses positivt och negativt vid anställning och SeB-företagande.

I avsnitt 9.2 behandlas frågeställningar om SeB-företagandets påverkan i det fortsatta livet. Här görs en typologisering med sex olika typfall av SeB-företagare vilket är grundläggande för den fördjupade analysen som följer i avsnitt 9.3 och 9.4.

Avsnitt 9.3 handlar om sex typfall av SeB-företagare och deras livsberättelse i förhållande till arbete. Analysen handlar om handlingsmöjligheter i produktions- och reproduktionssfären vid företagande. Här speglas deras arbete som SeB-företagare i ett entreprenörskaps- och ett livsformsperspektiv.

Avsnitt 9.4 handlar om sex typfall av SeB-företagare och deras livsberättelse i förhållande till identitet. Analysen handlar om individens inställning till arbetsförlust och identitetsförändringar. Kapitlet avslutas med avsnitt 9.5 som är en sammanfattning med konklusioner.

9.1 En inledande analys

Etableringsmotiv och överlevnadsgrad

SCB:s undersökning av nyföretagande i Sverige sker varje år. De fasta svarsalternativen som SCB använder beträffande motivet till nyföretagandet är att: få arbeta självständigt; förverkliga mina idéer, p.g.a. arbetslöshet eller risk för arbetslöshet, min produkt/ tjänst behövs på marknaden, tjäna pengar, annat skäl. 1995 års undersökning visar att störst andel etableringsmotiv handlar om att få *arbeta självständigt*. 1996 års undersökning visar att störst andel etableringsmotiv handlat om att *förverkliga mina idéer*.

Etableringsmotiv till SeB-företagande i tidigare studier har enbart studerats under perioden 1996–2001. Det handlar om sex studier, fem med kvantitativ och en kvalitativ metod. I flest studier framkommer att det främsta etableringsmotivet är att individerna vill undvika arbetslöshet. Därpå följer kategorier som: förverkliga idéer, krav på självständighet, tjäna pengar, mitt företag behövdes på marknaden eller annan orsak. I Erikssons och Larssons (2001) studie om 34 individer framkommer etableringsmotiven: arbetslöshet och utkontraktering, intresse/hobby, otrivsel på arbetsplatsen, behov av självständighet, familjen, tidigare erfarenhet,

önskan att bo kvar på orten där man. Dessa igångsättande faktorer kopplas till tre nivåer: strukturell nivå, institutionell nivå och individnivå.

Jag ställer mig något frågande till SCB:s indelning där kategorierna inte utesluter varandra, t.ex. kan jag faktiskt *förverkliga mina idéer* om jag får *arbeta självständigt* alternativt jag kan faktiskt *förverkliga mina idéer* om jag kan *tjäna pengar*. Vid granskning av studier av SeB-företagande används liknande svårtolkade kategorisering som SCB tillämpar. För det andra används SCB:s etableringsmotiv i rapporter från t.ex. ITPS, IFAU och Tillväxtanalys. Överlevnadsgraderna i de fem uppföljningsstudierna av nyföretagandet i Sverige är relativt jämnt fördelade per etableringsmotiv. Eriksson och Larsson (2001) väljer att gå ett steg längre i sin analys av igångsättande faktorer där de kopplas till tre nivåer. Problemet är att denna nivåkategorisering inte är distinkt, dvs. att det inte finns några skarpa gränser mellan de olika nivåerna.

I min studie har jag valt att skapa en modell för motiv till företagsetablering vid SeB-företagande (Tabell 5.4, s.79). På detta sätt analyseras inställningen till företagsetableringen beroende på om den varit positiv eller negativ samt om den skedde utifrån individen själv eller ej. På en övergripande nivå framgår att etableringsmotiven främst utgår ifrån strukturen utanför individen och dennes handlande bygger på ett oreflekterat förhållningssätt. Den största enskilda kategorin med påverkansfaktorer (34 procent) handlar om att: – *Jag var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds...*

Två av de mest framgångsrika SeB-företagarna som intervjuades hade planerat och förberett för att starta företag innan de sökte SeB. De hade tänkt starta företag oavsett bidraget vilket också visar liknande undanträngningseffekter som Calmfors och Skedinger (1995) och Dahlberg och Forslund (1999) pekar på.

Premisserna, enligt SFS (1984, Bilaga 1) för att erhålla SeB, är att den sökande bedöms ha goda förutsättningar att bedriva verksamheten, dvs. få en tillfredsställande lönsamhet vilket därmed ger denne en varaktig sysselsättning.

Strävan med en aktiv arbetsmarknadspolitisk åtgärd är att den ska ha en hög behandlingseffekt, dvs. att insatser av förmedlingskaraktär och avslutad utbildning leder till ökad sysselsättning på arbetsmarknaden (Calmfors *et al* 2002). I kapitel två redovisas nationella och internationella studier kring SeB-företagande. I dessa studier mäts oftast *behandlingseffekten* i relation till något annat arbetsmarknadspolitiskt program. När det gäller SeB i sig handlar det om *företags överlevnadsgrad* efter X antal år.

Jämförelser av företags överlevnadsgrad, mellan olika nationella arbetsmarknadspolitiska program och mellan olika länders SeB-program, kan vara behäftade med problem. Studierna skiljer sig åt beträffande urval och typ av bidragstilldelning. Dessutom finns olika typer av finansiering och perioden för finansieringen varierar. Trots detta finns det ett värde med att använda befintlig information. Överlevnadsgraden för SeB-företag i Sverige det första året är i genomsnitt 72 procent, det tredje året är den 65 procent och det femte året är den 43 procent (se Figur 2.4, s. 24). Internationella studier visar liknande resultat (se Figur 2.15, s. 36), se även jämförelsen mellan nationella och internationella studier (Figur 2.17, s. 38).

Den svenska AF har per definition avslutat den arbetsmarknadspolitiska åtgärden när perioden med SeB är slut. När är det tidsmässigt relevant för AF och andra beslutsfattande myndigheter att mäta uppnädd behandlingseffekt av SeB? AF i Sverige mäter företags överlev-

nadsgrad 30, 90 och 180 dagar efter att en SeB-period avslutats. Enligt deras statistik från det senaste decenniet är genomsnittet för SeB-företags överlevnadsgrad 78 procent. Detta tolkar jag som ett mått av behandlingseffekt. Effekten av SeB/SSN är hög i jämförelse med andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Effekten av SeB/SSN i förhållande till övrigt nyföretagande i Sverige visar inte på någon påfallande skillnad (Okeke 1999, Falkenhall *et al* 2003). Andelen överlevande SeB-företag efter tre år är något lägre än företag som startade utan stöd (Riksdagens revisorers 1996, ITPS 2006a). Andelen SeB-företagare som upplevde att det var ”möjligt att leva på företagets avkastning” tre år efter företagsstart var högre bland dem som fått stöd än de företag som startade utan stöd (Spånt–Enbuske & Okeke 2001). 60 procent SeB-företagen är fortfarande verk samma tre år efter etableringen medan övrigt nyföretagande i Sverige uppgår till 64 procent tre år efter etableringen. 39 procent av båda grupper av företag, med och utan bidrag, ansåg att företagets lönsamhet var god (ITPS 2006a).

Efter tre år uppgår överlevnadsgraden till 58 procent, dvs. 30 procent bedriver aktiv näringsverksamhet respektive 28 procent som kombinerar företagandet med tjänst, av 1995 års SeB-deltagare i Östergötland. Detta kan anses som rimligt vid jämförelse med tidigare studier (se Figur 2.4, s. 24). I Figur 5.1 (s. 83) framgår att inkomstformen i förhållande till företagandet förändras. De som 1998 kombinerade företagande med tjänst minskar och företagande via aktiv näringsverksamhet ökar.

Avvecklingsmotiv och inställning till SeB

I kapitel 2 redovisas avvecklingsmotiv i nio studier. Här framgår att dålig lönsamhet är det största motivet till att individerna avvecklar sitt SeB-företag (Berglund & Bergstén 1995, Gustafsson 1995, AMS 1995, AMS 1996, Riksdagens revisorer 1996, Aldeen *et al* 1997, Grefwe 1999, Stolpe 2001, Riksrevisionen 2008). Bristande kapital är också ett avvecklingsmotiv. Liknande resultat uppvisas i enkätstudien. Avvecklingsmotiv handlar nästan uteslutande om tvingande påverkansfaktorer, dvs. *pushfaktorer* (87 procent). Vid analysen av avvecklingsmotiv framgår att den enskilda påverkanskategorin *exogena-pushfaktorer* eller *att man är tvungen att avveckla företaget med hänsyn till att det inte erbjöds...* är störst, dvs. främst beroende på dålig lönsamhet. Enkätstudien visar att majoriteten av de 107 bidragstagarna, som startade företag under 1995, avvecklade sina företag inom en tvåårsperiod.

Drygt tre fjärdedelar av kommentarerna från enkätstudien handlade om att det var ekonomiskt bra att starta företag via SeB. Flest kommentarer handlade om att SeB hade goda ekonomiska effekter i början av företagsperioden och var direkt driftsavgörande. Drygt tio procent var både positivt och negativt inställda till SeB. Ungefär tio procent var negativt inställda till SeB och påtalade att andra målgrupper än de arbetslösa kunde vara mer lämpade för ett företagande.

Deltagarna i tidigare studier tillfrågades vad de ansåg om handläggningen av deras ärende. I genomsnitt ansåg två tredjedelar av deltagarna i fem studier (Gustafsson 1995, AMS 1996, Aldeen *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Riksrevisionen 2008) att handläggningen utfördes bra, alternativt på ett mycket bra sätt. Det motsatta resultatet med dålig alternativt mycket dålig handläggning framkommer i två studier (Riksdagens revisorer 1996, Kronholm *et al* 1997). I likhet med tidigare studier handlar både enkät- och intervjustudien om såväl positiv som negativ inställning till handläggningen och utbildningsverksamhet i samband med företagsstarten. Drygt en tredjedel av deltagarna har genomfört någon typ av SeB-utbildning, vilket framgår i tio av de tidiga studierna (Berglund & Bergstén 1995, Gustafsson 1995, AMS

1995, AMS 1996, Aldeen *et al* 1997, Kronholm *et al* 1997, Bengtsson & Gustafsson 1998, Viklands 1998, Okeke 1999, Spånt–Enbuske & Okeke 2001).

I både enkät- och intervjustudien framkommer förslag till revidering av bidragstilldelningen. SeB-deltagarna ifrågasätter själva om arbetslösa är rätt grupp för att starta företag. De nämner konkurrenssnedvridning, dvs. att bidragstilldelningen har undanträngningseffekter, likt de Calmfors *et al* (2002) nämner. Förslagen handlar även om förändrad ekonomisk form på bidraget vad gäller storlek och period. Bidraget är bra, men de anser framförallt att det måste ställas höga krav på den sökandes affärsidé ifrån AF:s sida. De personliga effekterna av en dålig affärsidé blir synliga efter att bidragsperioden upphört.

Nästan en tredjedel av tidigare SeB-företagare och fem av de tolv f.d. SeB-företagare har planerar på att starta företag igen.

Generell inställning till arbetet

I tidigare forskningsstudier (Goldthorpe *et al* 1971, Gardell 1976, Korpi 1978, Johansson 1991, Theanderson 2000) av människors inställning till arbete utgörs urvalsgruppen främst av lönearbetare. Ett centralt perspektiv i dessa studier är frågan om människor har en instrumentell inställning till arbete, dvs. om arbete främst uppfattas som ett medel för att nå ett eller flera mål utanför arbetssituationen. Gemensamt för dessa studier är att datainsamling bygger främst på registerdata och enkätstatistik. Studierna där undersökningsgruppen är småföretagare är inte fokuserade på om människor har en instrumentell inställning till arbete (Persson 1991, Ångman *et al* 1996, Eriksson & Larsson 2001). De handlar istället om företagandets konsekvenser för individen i och utanför arbetet. Metoden för datainsamling bygger främst på intervjuer.

Individerna i föreliggande studie (1995 års SeB-företagare i Östergötland) tangerar båda undersökningsgrupperna som tidigare lönearbetare och som företagare. Båda forskningsperspektiven är därmed intressanta, dvs. inställningen till arbete via såväl lönearbete som företagande. För att kunna koppla studiens resultat till tidigare forskning beträffande inställning till arbete har jag valt att kategorisera inställningen utifrån om den är instrumentell och/eller icke instrumentell. Enligt tidigare metodreflektion och resultatet från enkätstudien samt intervjuerna, anser jag att en individ kan vara bärare av mer än en inställning till arbete. Resultaten i föreliggande studie tyder också på att den ena inställningen inte utesluter den andra inställningen, utan båda kan existera parallellt hos en individ.

Av enkätresultaten framgår att inställningen till arbete, i gruppen 1995 års SeB-företagare, var instrumentell och icke instrumentell – på samma gång. Knappt hälften (51 procent) av svaren handlade om en icke instrumentell inställning till arbete. Skälen för en icke instrumentell inställning var fler bland kvinnorna än hos männen. Det var ingen nämnvärd skillnad vad gäller nuvarande eller tidigare SeB-företagare. Aktiva SeB-företagares berättelser handlar mest om att arbete är livsstrukturerande och att arbete är stimulerande i sig. Majoriteten av f.d. SeB-företagares berättelser handlar om att arbetet innebär en typ av identitet följt av att arbete betyder också lön. Drygt en tredjedel av svaren handlade om instrumentell inställning där arbete ses som en försörjningskälla. Inställningen handlar även om att arbete upplevs som stimulerande, utvecklande och möjliggör sociala relationer.

I tidigare nämnda forskningsstudier beträffande inställning till arbete består undersökningsgruppen av individer med löneanställning. En orsak kan vara att målgruppen med SeB-företagare har en något mer komplex erfarenhet av vad arbete innebär. SeB-företagare har

dels erfarenhet av arbete via löneanställning och dels av arbete via företagande. Huvuddelen av SeB-företagarna har i olika perioder befunnit sig utan arbete, dvs. varit arbetssökande och därmed varit arbetslösa.

Livet utan arbete anses vara svårt eftersom arbetet möjliggör ett ”vanligt liv”. Liknande resultat lyfter Samuelsson (2002) fram. Betydelsen av arbete speglas i dess motsats: arbetslöshet, vilket anses som påfrestande. Att ha ett arbete innebär att fritiden blir betydande i sig. Insikten om arbetets betydelse blottas för individen just i dessa kritiska situationer.

Enkätresultaten och tidigare forskning (avsnitt 3.3) visar att arbetslösheten skapar en ostrukturerad tillvaro för den enskilde individen. I kapitel sex framgår att både aktiva och f.d. SeB-företagare anser att arbete är en strukturerande del i den enskildes liv. Förutom att arbetet i sig kan vara stimulerande så fungerar det även som en arena för sociala relationer. Där kan den enskildes identitet mätas och speglas mot samhällsstrukturen och andra individer vilket också framgår i resultatet: ”jag är något” eller ”jag behövs av någon”. Speciellt bland f.d. SeB-företagare handlar inställningen till arbete om en identitet för individen. Detta liknar Ezzy's resultat från 2001.

Arbete via anställning respektive företagande

Johansson *et al* (1996) enkätstudie omfattar den svenska arbetskraftens värdering av arbetets centralitet på två sätt. Det första handlade om *arbetets absoluta centralitet* – arbetets betydelse i sig och *arbetets relativa centralitet* – arbetets betydelse i jämförelse med andra viktiga livsområden som familj, fritid, föreningsliv och religion.

I enkätstudien till SeB-företagarna framgår både positiv och negativ inställning till anställning respektive företagande. Min intention med detta har inte bara varit att studera vad individerna anser som positivt eller negativt med anställning respektive företagande, utan även hur deras inställning förhåller sig till arbete. I Tabell 5.17 (s. 96) redovisas total andel av positiv och negativ inställning till anställning respektive företagande. Av tabellen framgår att faktorkategorin *arbete i sig* har en större andel svar vid företagande jämfört med vid anställning.

Huvuddelen av enkätsvaren med *positiva inställningar till anställning* handlar om faktorer med *arbete i relation med annat*. Huvuddelen av *negativa inställningar till anställning* handlar om faktorer med *arbete i sig*. Liknande resultat framgår även vid intervjustudierna med såväl aktiva som f.d. SeB-företagare. Att vara anställd innebär ekonomisk trygghet, men individerna är styrda sin i arbetssituation. Det positiva med att vara anställd ligger alltså utanför arbetet.

När det gäller enkätsvaren med *positiva* respektive *negativa inställningar till företagande* handlar huvuddelen av båda svaren om *arbetet i sig*. I intervjustudierna berättar individerna också om arbete vid företagande *direkt* kopplat till faktorer med *arbetet i sig*. Däremot fick de även en indirekt innebörd vilken tangerade kategorin *arbete i relation till annat* och *övriga* faktorer. Berättaren har möjlighet att utveckla sitt resonemang under intervjun.

Denna inledande analys av såväl enkätstudien och intervjustudierna avslutas härmed. De nästkommande avsnitten är en fördjupad analys av sex olika typer av SeB-företagare.

9.2 Inför en fördjupad analys

I kapitel 2 redogörs för tidigare forskning om bidragsföretagande. Här konstateras att tidigare studier handlar om kartläggning av individens handlande från ett *top-down perspektiv*, dvs.

utifrån en samhälls- och programnivå. I detta perspektiv kan SeB betecknas som en lyckad arbetsmarknadspolitisk åtgärd, speciellt jämfört med andra åtgärder. Analysperspektivet ligger därmed på en övergripande nivå mestadels via enkät eller registerbaserad data. Detta genererar information om vissa grupper, egenskaper eller karakteristika på mer eller mindre lyckad företagare. Okeke (2000) skapar t.o.m. en s.k. profil på hur en framgångsrik företagare är; *man i medelåldern med hög utbildning*. Däremot framgår inte vad som är positivt eller negativt för individen själv vid SeB-företagandet. Min efterlysning handlar om att forskning- en därför bör kompletteras med ett *bottom-up perspektiv* med fokus på SeB utifrån individnivån, dvs. granskning av möjligheter och begränsningar som denna typ av företagande medför för individen.

Min avhandling består av resultat från både enkät- och intervjustudier. Frågeställningarna i enkätstudien bygger på intervjustudien. Fram till detta avsnitt har resultaten och analyserna från både enkätstudien (263 enkäter) och intervjustudierna (26 intervjuer). Resultatet i intervjuerna är förankrade i enkätresultatet vilket framgår i många och långa citat, i alla resultatkapitlen.

Kvantitativa och kvalitativa data behöver inte utesluta varandra andra, utan kompletterar istället varandra. Av enkätstudien framgår att en tredjedel av både *nuvarande och tidigare SeB-företagare* anger en stabil livsriktning kopplat till SeB-företagandet. Däremot har större andel *nuvarande SeB-företagare* positiv livsriktning. Medan *tidigare SeB-företagare* anger en större andel med negativ livsriktning kopplat till SeB-företagandet (Tabell 8.8, s. 158). Intervjustudierna visar ett liknande resultat vad gäller *aktiva* och *f.d. SeB-företagare* (Tabell 8.7, s. 153). Med utgångspunkt i detta resultat, att det fortsatta livet påverkas i samband med etableringen av SeB-företag, urskiljs sex olika typfall av SeB-företagare.

En typologi med sex typfall av SeB-företagare och deras bakgrund

Att arbeta med typologier är inget nytt i sociologiska forskningssammanhang (se Goldthorpe *et al* 1971, Stojanovic 2001). Typologin ”SeB-företagande och livsloppsriktning” som presenteras i Tabell 9.1 (s. 167) är ett sätt att förstå den heterogena gruppen med 26 SeB-företagare. Typologin består av typer och typfall. Typologin rymmer två *typer*. Den ena betecknar kategorin mått av motvind i livsloppsriktning; ”mer motvind”, ”mindre motvind”, ”minst motvind” (se Tabell 8.7, s. 153). Skälet för val av mått via ”vindmotstånd” är att illustrera att kraven i arbets- och livssituationen är komplexa och att individen hela tiden måste ”arbeta” för den. Den andra typen betecknar om individerna antingen helt och hållet försörjer sig via företaget eller inte alls enligt Skattemyndighetens uppgifter.

Typologin består av sex *typfall*, (Göran, Jens, Johanna, Lydia, Arne, Fatima) vilka berättar och värderar sitt liv från det de etablerade SeB-företaget fram till sin nuvarande situation. I gruppen som representeras av typfallet (Göran) återfinns Erik, Svante, Åke, Roland, Jonas. I gruppen som representeras av typfallet (Jens) återfinns Kurt, och Sara. I gruppen som representeras av typfallet (Johanna) återfinns Sune, Evert, Peter och Anders. I gruppen som representeras av typfallet (Lydia) återfinns Hanna, Kjell, Aron, Lennart och Gösta. I gruppen som representeras av typfallet (Arne) återfinns Pekka och Elin. I gruppen som representeras av typfallet (Fatima) återfinns Lilly och Harriet (se Tabell 9.1, s. 167).

Tabell 9.1 Sammanfattning av 26 intervjupersoners livsloppsriktning efter att SeB-företaget etablerats fördelat på tre typer av motstånd.

	Aktiva SeB-företagare	F.d. SeB-företagare
Livsloppsriktning – ”minst motvind”	(Göran) Erik Svante Åke Roland Jonas	(Jens) Kurt Sara
Livsloppsriktning – ”mindre motvind”	(Johanna) Sune Evert Peter Anders	(Lydia) Hanna Kjell Aron Lennart Gösta
Livsloppsriktning – ”mer motvind”	(Arne) Pekka Elin	(Fatima) Lilly Harriet

Mitt arbetssätt liknar delvis Stojanovics (2001) arbetssätt att skapa typer och att urskilja typfall är ett arbete som pågått parallellt. De 26 intervjupersonernas livsberättelser har transkriberats, kodats, delanalyserats och redovisats. Deras livsberättelser har granskats och jämförts med varandra och analyserats på nytt. Kategorityperna är externt heterogena, medan respektive kategorityp uppvisar intern homogenitet. De sex typfallen representerar denna interna kategorihomogenitet. Detta går även att följa i de många och långa citaten som tidigare redovisats i resultatkapitlen. Detta förfarande bör jämföras med tidigare företagastudier som bedrivits utifrån kvalitativ metod (avsnitt 3.5, s. 49–52). Johansson (1997) och Hytti (2003b) fick kontakt och förslag och tips om urvalet. Eriksson och Larsson (2001) gjorde ett strategiskt urval, men kunde själva inte välja eller kontrollera variationsbredden. Nilsson (2003) gjorde ett styrt lämplighetsurval och ”letade” handgripligen upp ett antal tillgängliga företagare. Lönnbring (2003) gjorde ett snöbollsurval, den ena ledde till det andra. Bergqvist (2004) visste först inte vem som skulle bli intervjuas, men till slut blev det arton till antalet. Fredriksdotter Larsson (2006) har inte representativitet som urvalsmetod, utan snarare polaritet. Med detta vill jag hävda att de sex typfallen som redovisas i den fördjupade analysen är empiriskt härledda. Nedan presenteras de sex SeB-företagarnas bakgrund med likheter och skillnader.

Tre aktiva SeB-företagare – likheter och skillnader

Johanna och Arne är båda födda på 1950-talet medan Göran är född på 1960-talet. Göran och Johanna är båda uppväxta på landet medan Arne är uppväxt i en mellanstor stad. Görans föräldrar var jordbrukare, Johannas föräldrar var arbetare i tjänstenäringen och Arnes föräldrar var tjänstemän i tjänstenäringen. Alla tre har olika utbildningsnivå: Johanna med grundskola, Arne med gymnasium och Göran med eftergymnasial utbildning. Alla tre har förhållande och barn. Göran respektive Arne har sambo och Johanna är omgift. Arne är tidigare yrkesverksam som arbetare i industrinäringen och en kortare period som arbetsledare. Nuvarande läge: Göran och Arne bedriver ensamföretag i tjänstenäringen respektive industrinäringen. Johanna startade som enmansföretagare, men bedriver för närvarande företaget ihop med sin make efter att denne blivit arbetslös.

Tre f.d. SeB-företagare – likheter och skillnader

Lydia är född på 1940-talet, Fatima är född på 1950-talet och Jens är född på 1960-talet. Fatima invandrade till Sverige strax före grundskolan startade. Alla tre är uppväxta i mellanstora städer. Både Fatima och Jens föräldrar var arbetare i tjänstenäringen medan Lydias var tjänstemän. Både Jens och Fatima har gymnasieutbildning medan Lydia har eftergymnasial utbildning. Jens är sambo och har hemmaboende barn. Fatima är ensamstående och har vuxna barn. Lydia har sambo, men inga barn. Jens var tidigare yrkesverksam som arbetare i tjänstenäringen under drygt ett år, därpå följde en långtidsarbetslöshet som varade i drygt fyra år innan SeB-företagandet. Lydia var tidigare yrkesverksam som tjänsteman i industrinäringen. Fatima var tidigare yrkesverksam som arbetare i industri- respektive tjänstenäringen. Både Jens och Lydia bedrev företag ihop med någon, Jens med kompanjon och Lydia med sin sambo. Fatima bedrev företaget ensam. Nuvarande läge: Jens har en provanställning inom industrinäringen. Både Lydia och Fatima är arbetssökande där Lydia deltar i arbetsmarknadspolitisk åtgärd och Fatima är sjukskriven.

Mot en fördjupad analys via livsberättelsen

Av kapitel 5, 6 och avsnitt 9.1 framgår att den generella inställningen till arbetet handlar om att arbete anses som livsstrukturerande, ger stimuli i sig och innebär identitet. Här framgår även att vid *anställning* handlar de positiva inställningarna om arbete i relation till annat och negativa om faktorer med arbete i sig. Och vid *företagande* handlar både de positiva och de negativa inställningarna om faktorer om arbete i sig. Med detta som utgångspunkt handlar avsnitt 9.3 och 9.4 nedan om arbetets närvaro i de sex typfallens hela livsberättelse. Hur förhåller sig de sex SeB-företagarna till arbete och hur redogör de för sin identitet?

Inom sociologin refererade ursprungligen Chicagoskolans life history till metoder som samlade kunskap om en persons liv genom dennes egen berättelse och andra berättelser eller dokument. Life story är ett närliggande begrepp till life history och skiljer sig främst åt vad gäller studieobjekt i form av intervju som källa (Salminen Karlsson 1994, s. 10–11). Bernler och Bjerkman (1990, s. 57) utgår även de från *Biography and Society* av Bertaux (1983, s. 7–9) vid definition av life story och life history. Med livsberättelse (life story) menar Bertaux muntligt material, den i närvaro av forskaren berättade livshistorien. Med levnadshistoria (life history) avses en livsberättelse som kompletteras med andra data. Öberg (1997) och Bernler och Bjerkman (1990) använder samma referens, Bertaux (1983), vid definition av ovanstående begrepp.

Roos (i Öberg 1997, s. 15) definierar begreppet livsberättelse, eller självbiografi, som ”en berättelse (eller en samling berättelser) som bygger på personens eget liv, där personen som berättar är representerad som berättelsens subjekt och där han själv definierar vad som skall – och inte skall – inkluderas i berättelsen”. Öberg menar att berättelsen inte bara är ett sätt att berätta för någon om ens liv eller uppfattningar om världen, utan den är ett medel för att konstruera identiteten.

Agar och Hobbs (1982) hävdar att en livsberättelse omfattar flera underberättelser. Genom att berätta skapar vi begripliga sammanhang och kan foga in det som hänt i ett större meningsfullt mönster och Agar och Hobbs arbetar utifrån tre nivåer. Den lokala nivån, local coherence, handlar om avgränsade delar av livsberättelsen. Den motsatta benämns global nivå, global coherence, vilken relateras till livsberättelsen i sin helhet. Här handlar det om hur olika enskilda uttryck eller betydelse är relaterade till berättarens övergripande plan, intention eller målsättning med konversationen:

"If global coherence gives us top-down view of the production of extended talk, local coherence gives us bottom-up view. The requirements of global coherence say, 'Give the overall goals I am trying to accomplish, what can I say next that will serve them?' Local coherence says, 'Given what I said, what can I say that is related to it?'" (Agar & Hobbs 1982, s. 5–8).

Den tredje nivån benämns tematisk koherens, themal coherence, och relateras till kulturella och sociala föreställningar som också bidrar till att berättaren strävar efter att skapa en sammanhängande historia.

Vid analys av berättelser används det engelska begreppet "account", vilket betecknar yttranden med vars hjälp människor definierar, anger eller modifierar ansvaret för en handling eller ett yttrande som skulle kunna vara misskrediterande för någon eller alla parter, Buttny (1993). Reimers (1995) problematiserar begreppet "account" och hävdar att det på svenska saknas en motsvarande term. Ibland likställs begreppet helt eller delvis med termerna motivering, förklaring, skäl, redogörelse och redovisning. Den engelska termen "account" anses ha en vidare innebörd än motivering då det inte förutsätter att den handling som redogörelsen syftar på utförs med ett på förhand bestämt motiv. Reimers (1993) anser att berättelser kan ha funktionen av motiv med vars hjälp man legitimerar sina yttringar och handlingar. Genom att redogöra i någon form av berättelse definierar individen sin tolkning, sitt perspektiv och sin delaktighet i en viss handling. Se Figur 4.5 (s. 70) som definierar livsberättelsens beståndsdelar i denna avhandling och forskarens förhållningssätt.

9.3 Livsberättelse och SeB-företagande

I avsnitt 3.5 framgår två perspektiv på egenföretagande. Det ena perspektivet handlar om företagande utifrån entreprenörskapsbegreppet och det andra handlar om företagande utifrån livsformsbegreppet. Det här följande avsnittet inleds med hur de sex SeB-företagarna förhåller sig arbete och handlingsmöjligheter.

SeB-företagande och handlingsmöjligheter

Tyrkkö (1997) och Hedborg (i Ds 1996) gör indelningen av samhället i två sfärer beträffande arbets- och familjeliv. Sfärerna för produktion och reproduktion organiserar vardagslivet både rumsligt och tidsmässigt till begreppsparen arbetsplats–hem samt till arbetstid–fritid.

Både aktiva och f.d. SeB-företagare reflekterade över sin situation som företagare. De uttryckte sig i termer av att företagandet är en livsstil med viss frihet, men med förbehåll för mycket arbete och liten inkomst. Gemensamt för de båda grupperna var att de tidigare, som lönearbetsare, hade ett relativt oreflekterat förhållningssätt på sin situation, dvs. hur produktionssfären och reproduktionssfären organiserar vardagslivet. Livssituationen var hos de flesta lönearbetarna inte medvetandegjord eller "synlig" medan de hade sitt lönearbete. Individerna blev inte "medvetna" om sin tidigare livssituation förrän de blev SeB-företagare och därmed kan göra jämförelser.

Produktionssfär kontra reproduktionssfär

Vad händer om produktionssfären expanderar på reproduktionssfären bekostnad? Denna typ av expansion är precis vad som hände Arne när denne inte märkte att han arbetade för mycket och "missade" alla signaler från sin fru vilket resulterade i skilsmässa. I dagsläget är han inte ens längre lycklig åt att ha ett arbete och ett företag, han säger att han inte orkar längre p.g.a. att det inte betyder något.

Johanna anser att familjen framförallt blivit lidande av egenföretagandet då den fria tiden minskat och oregelbundenheten ökat. Hon tog ledigt för att fira sin 50-årsdag vilket var två och ett halvt år sedan. Efter det har hon inte haft ledigt och påpekar att hon aldrig är fri från företaget. Hon tänker hela tiden på företaget och hur det ska gå i framtiden.

Lydia pekar på att hon upplevde en positiv självständighet i arbetssituationen gentemot de tidigare chefer hon haft som anställd. Hon anser också företaget var relativt trevligt, men att det erbjöd liten inkomst och mycket arbete.

Fatima anger att det inte finns några distinkta gränser mellan arbete och fritid när hon är egenföretagare. Som lönearbetare var detta helt naturligt, hon reflekterade inte ens över detta förhållande med en regelbundet återkommande icke-arbetstid. *Fatima* uppger att hon fick perspektiv på företagsituationen efter det hon slutat som företagare. Med en extra hög arbetsbelastning måste mer tid dessutom avsättas för att kunna lösa formella arbetsuppgifter. Majoriteten av företagarna angav att de inte har råd att tappa en kund eller order och kan därmed inte säga nej till ytterligare arbete trots att arbetsbelastningen kanske är hög. Livet som SeB-företagare är allt annat än regelbundet, något de tog så för givet när de var lönearbetare.

Den ”fritid” som finns, efter att ha arbetat med företagets kärnverksamhet, dvs. formella arbetsuppgifter under dagen, kan inte likställas med en lönearbetares fritid. Företagarens administrativa arbetsuppgifter, så som fakturering och planering, måste oftast lösas under dennes ”fritid” vilket både *Jens* och *Göran* pekar på. Den ”fritid” eller ”fri-tid”, som de heller uttrycker det, är klart begränsad i omfattning när de är egenföretagare. På den ”fria tiden” ska nu fritiden praktiseras. Detta innebar att tidigare fritidsintressen måste utövas på en koncentrerad tid.

Som företagare ansåg *Arne*, *Fatima*, *Lydia*, och *Jens* att de inte kunde tacka nej eller avböja erbjudanden om att ta på sig ytterligare arbete trots en tidigare hög arbetsbelastning. *Johanna* och *Göran* ställde sig något tveksamma och strävade efter en kompromiss skulle gynna kunden eller dem själva.

De tre aktiva företagarna tillfrågades om de skulle kunna tänka sig att ta en anställning. *Arne* svarade att han inte var nöjd som företagare utan skulle acceptera en anställning om det erbjöds. För *Arne* handlade drivkraften bakom företagandet enbart om ekonomiska incitamentet. Däremot ansåg *Johanna* och *Göran* att de inte skulle kunna tänka sig att bli anställda igen. Detta leder vidare till nästa avsnitt som handlar om SeB-företagarnas etableringsmotiv och fortsatta innovationsbenägenhet.

SeB-företagande i ett entreprenörskapsperspektiv

Samhället av idag bygger på förväntningar om en ständigt ökande ekonomisk tillväxt. Att den enskilde individen har arbete och genererar mervärde är en grundförutsättning för tillväxten. Samhället med dess organisationer och befintliga företag tillhandahåller arbetstillfällen. Det råder en ständig konkurrens beträffande arbetstillfällen. Antalet arbetstillfällen i befintliga företag och organisationer är ej heller givet, utan är i ständig förändring.

Entreprenörskap är ett komplext och ett flerdimensionellt begrepp som inte låter sig mätas eller definieras på något entydigt sätt utifrån vad de multidisciplinära definitionerna innefattar (se t.ex. Stevenson & Jarillo 1990, Landström 2005, Chell 2008). Allt som oftast likställs termen entreprenörskap med nyföretagande eller egenföretagande (Gibb 1996). Båda de politiska lägren indikerar att den enskilde individen som ska ta ett ökat ansvar för att själv och skapa

sitt eget arbetstillfälle. Detta framgår hos både den tidigare statsministern Göran Persson och hos den nuvarande statsministern Fredrik Reinfeldt (2008) med fleras bedömningar beträffande arbete och nyföretagande i Sverige. Den f.d. statsminister Göran Persson (1997) skrev att vi inte skulle vara rädda för förändringar i det svenska samhället:

”... I framtiden är det därför av avgörande betydelse att ge ökad plats för företagaren, entreprenören. Entreprenören som utvecklar sitt företag, ofta genom ekonomisk risktagning och mycket stor arbetsinsats, har en nyckelroll i samhällsekonomin” (Göran Persson 1997, s. 4).

Nio år senare författar Fredrik Reinfeldt *et al* (2006) motionen att entreprenörskap blivit viktigare och andra länder har ett bättre entreprenörsklimat eller har drivit en mer entreprenörsinriktad reformpolitik. Reinfeldt *et al* anser att detta till viss del kan förklara att Sverige i relativa termer klarar sig sämre när det gäller sysselsättningsutvecklingen i näringslivet.

De två centrala begreppen i det här handlar om är entreprenörskap och företagande. Ordet *företag* används ofta i vårt språkbruk. Här ligger en svårighet då vi anser att vi vet vad vi avser men inte alltid tänker på vad vi menar med detta ord. En allmän definition av begreppet företag, som görs i *Svensk Ordbok* (1990), innebär en handling som kräver ansträngning och eller ovanligare handling som pågår under längre tid. Begreppet definieras även som en självständig ekonomisk organisation för produktion av varor eller tjänster vilka berör företagsform med ägandeförhållanden och företagsstorlek. Ägandeförhållanden kopplas till fem juridiska företagsformer: enkelt bolag (eller enskild firma), handelsbolag, kommanditbolag, aktiebolag och ekonomisk förening (Roos 1991). Vanligtvis mäts företagsstorlek efter antal anställda, investerat kapital eller omsättning. Någon allmän definition av småföretag finns inte då olika länder och organisationer använder skilda sådana. Enligt NUTEK (1994) definieras småföretag som företag med färre än 200 anställda. Jord- och skogsbruk är exkluderade. EU definierar mindre företag utifrån storleksindelning: mikroföretag: 0–9 anställda, små företag: 10–99 anställda, medelstora företag: 100–499 anställda, osv.

Implicerar egenföretagande även ett entreprenörskap? Hur beständigt är ett eventuellt entreprenörskap? Den som äger och leder en företagsverksamhet betecknas vanligtvis som företagare eller egenföretagare. Ofta beskrivs egenföretagare i termer av entreprenör (Gratzer 1996). Begreppen har olika innebörder i litteraturen beroende på hur dessa begrepp avgränsas. Bland de mer avgränsade definitionerna betecknar entreprenörer bara ett mycket litet antal personer som genomfört stora, nydanande och historiskt viktiga ekonomiska förändringar. I bredare definitioner används entreprenörsbegreppet synonymt med begreppet egenföretagare. Enligt Nationalencyklopedin (1991) kan begreppet *entreprenör* definieras på två sätt. För det första handlar det om en individ som åtar sig en entreprenad, dvs. skall utföra ett visst större arbete, t.ex. byggnad eller annan fast anläggning, åt en beställare. För det andra handlar det om en individ som i konkret handling skapar en ny affärsverksamhet. I fortsättningen exkluderas här den första definitionen beträffande åtagande av entreprenad. Entreprenörskap har tidigare studerats utifrån ett samhälls- och ett individperspektiv, men också i termer av en process.

Entreprenörskap i ett samhällsperspektiv

Historiskt sett har entreprenörskapsbegreppet haft ett flertal olika innebörder. I den viktoriaiska tiden i England var entreprenören den som arrangerade olika typer av underhållning. På 1400- och 1500-talen i Frankrike kallades de som ledde militära expeditioner för entreprenörer. På 1600-talet fanns det sedermera en historisk tradition; en syn att entreprenören var en djärv nydanare som introducerade idéer. I den ekonomiska teori som växte fram på 1800-talet och i början på 1900-talet fanns det dock ett begränsat utrymme för enskilda entreprenörer.

För ekonomer var det vanligtvis stora företag som var studieobjektet och där entreprenören ansågs vara den som skulle maximera företagets vinst (Schumpeter 1949). Schumpeters intresse för entreprenören grundar sig på försök att skapa en helomfattande teori beträffande ekonomins utveckling i samhället. En utgångspunkt i denna teori är att samhället ses som ett relativt stabilt system. Genom att introducera entreprenören som agent för förändring försökte Schumpeter förklara den förändring som dock ändå fanns i systemet (Swedberg 1989).

Schumpeter (1983) exkluderade från entreprenörsbegreppet de aktiviteter som kunde kopplas till företagsledaren i ett redan etablerat företag. Han ansåg att entreprenören är den som skapar nya kombinationer, i motsats till förbättringar eller omfördelningar av andra kombinationer, dvs. som skapar en ny organisation. Schumpeter (1989) gör i sin artikel "The Creative Response in Economic History" en distinktion beträffande två processer, adaptiv respons – kreativ respons, vilka är centrala för ekonomisk utveckling. Distinktionen bygger på idén att aktören responderar antingen adaptivt eller kreativt på förändringar i sin omgivning. En adaptiv respons innebär att ingen gör någon drastisk förändring, utan man håller sig till de existerande aktiviteterna, vilket ligger i linje med chefskapet. En kreativ respons inbegriper en relativt radikal brytning med de existerande aktiviteterna. Entreprenören var den som bröt det cirkulära flödet av företagsaktiviteter. Schumpeters intresse för entreprenörskap var inte riktat mot individen i sig, utan på denne som agent för förändring. Genom att fokusera på entreprenörens funktion behöver inte hänsyn tas till individen vid diskussioner kring entreprenörskap, vilket framgår enligt:

"the entrepreneurial function need not to be embodied in a physical person and in a particular single physical person" (Schumpeter 1989, s. 70).

Entreprenörens funktion var att agera innovativt genom att skapa eller introducera nya affärstillfällen, varor, produktionsmetoder eller marknader.

Även Shapero och Sokol (1982) anser att själva individen är av underordnat intresse vid studie av entreprenörskap. Istället hävdar Shapero och Sokol att det är själva händelsen som bör vara studieobjekt.

"This avoids such questions as whether an individual who has carried out one entrepreneurial act is or is not an entrepreneur. ... The event becomes the dependent variable while the individual or group that generates the event become the independent variables, as do the social, economic, political and cultural contexts" (Shapero & Sokol 1982, s. 77).

Entreprenörskap i ett individperspektiv

Vad det gäller entreprenörskapsforskning i ett beteendevetenskapligt perspektiv är det individen som är studieobjekt. I början av 1960-talet debatterades bland sociologer, psykologer, socialantropologer och en del ekonomer en intresseförskjutning från själva fenomenet entreprenörskap och mot själva individen (Storey 1982). De mest förekommande variablerna som studerats i tidigare beteendevetarforskning beträffande individen som entreprenör är utifrån familjebakgrund, religiöst släktskap, social klass, utbildning och karriär och personliga karaktärsdrag, hävdar Tesfaye (1993). Senare tids kognitiva entreprenörskapsforskning, med individen som studieobjekt, har visat på att arvet inte utgör en trivial faktor när det gäller valet att bli entreprenör. Forskningsresultaten pekar på att individer som är öppna för att söka efter det som är nytt, är öppna för nya erfarenheter och beredda att ta risker också – enligt vissa kriterier – har en kombination av gener som även ökar förutsättningarna för att bättre svara på entreprenöriell stimulans (Nicolaou *et al* 2008).

Vad det gäller personliga karaktärsdrag har man speciellt intresserat sig för individens drivkraft och motivation för egenföretagande. Några ser individuellt beteende som betingat av externa stimuli medan andra fokuserar på effekten av sådant beteende (Davidsson 1989). McClellands (1961) entreprenörskapsforskning och teori tar utgångspunkt i individens motiv. I teorin förutsätts att den ekonomiska tillväxten i en nation i stor utsträckning är beroende av dess individers prestationsmotivation. Det är just prestationsmotivationen ”need of achievement” som leder till företagsverksamhet. Antagandet i teorin bygger på att några individer har högre prestationsmotivation och är därför mer motiverade att bli entreprenörer än andra individer. Detta beror på att dessa individer är motiverade för handling i situationer när: de är personligen ansvariga för utgången, det varken är mycket hög eller mycket låg sannolikhet för framgång, och när konkret återkoppling av resultatet är lätt åtkomligt.

Även Stanworth och Curran (1973) studerade motiv till varför individen startar företag, men då kopplat till yttre betingelser i vistelsemiljön. Detta innebär att individerna:

“... take meanings from the situation in which they find themselves through the media of social rules, group norms and cultures, past experience and future expectations. The small businessman is just one example of an individual who creates personal autonomy to justify behavior and satisfy ‘needs’ in a way not predicted by the psychologists” (Stanworth & Curran 1973, s. 29).

Deras resonemang leder fram till en teori om ”social marginalism” för att förklara beteendet hos entreprenören. Grundläggande i denna teori är antagandet om att en företagare tar stora risker. Detta medför att entreprenören innehar vissa speciella egenskaper till skillnad från andra. Stanworth och Curran beskriver denne som en “socialt marginell individ”:

“By ‘social marginality’ we mean a situation between the individuals’ personal attributes – for example, physical characteristics, intellectual make-up, social behaviour patterns – and the role and roles which the individuals holds in society” (Stanworth & Curran 1973, s. 29).

Då vissa förutsättningar är upplevda väljer vissa individer att starta eget företag som svar på sin upplevda sociala marginalism.

Entreprenörskap i termer av en process

Av ovanstående perspektiv framgår att det existerar många definitioner av begreppet entreprenörskap och dessutom existerar ingen enhetlig teori. I ett samhällsperspektiv utgör entreprenörskap en betydelsefull förklaringsgrund för förändringar för samhälle. Fokus riktas mot entreprenörens funktion när denne ses som en agent för innovations- och förändringsprocesser. Fokus för individperspektivet ligger på själva individens innovativa handlande och resursutnyttjande. I båda entreprenörskapsperspektiven är innovation en gemensam nämnare. Utifrån Landström (2005) framgår att entreprenörskap även kan studera i termer av en process, dels i etableringsskedet och i perioden efter det.

Bygrave och Hofer (1991) studerar entreprenörskap i själva etableringsskedet. De definierar entreprenörskap som en entreprenöriell händelse vilken innebär att ett nytt företag skapas i syfte att förverkliga en affärsmöjlighet. Etableringsprocessen innefattar alla aktiviteter och handlingar som förknippas med upptäcker av affärsmöjligheter och skapande av ett företag i syfte att förverkliga dem.

Vid granskning av företags tillväxtförmåga efter etableringen definieras inte alla egenföretagare automatiskt som entreprenörer (Davidsson 1989, Carland *et al* 1984). Davidsson (1989),

gör följande fyra distinktioner beträffande begreppen entreprenör, uppfinnare, investerare och egenföretagare:

The entrepreneur may or may not be the creator of a new product or process (inventor). The essential thing is that s / he recognizes the value of an idea and actively exploits it. The entrepreneur exploits ideas through forming and / or expanding (a) business firm(s). Thus, s / he are (at some time) a (small) firm manager. The entrepreneur may or may not bear the (full) financial risk. A passive investor is not an entrepreneur, however radical and risky the idea is. Active involvement is required. All small business managers are not entrepreneurs. To qualify as an entrepreneur, s / he has to be oriented towards actively pursue change (Davidsson 1989, s. 6).

Carland *et al* (1984, s. 358) skiljer på småföretagare och entreprenör. En *småföretagare* är en person som upprättar och förvaltar ett företag för det huvudsakliga syftet är att främja personliga mål. Verksamheten är primärt en inkomstkälla för ägaren och dennes familj. En *entreprenör* är en person som upprättar och förvaltar ett företag för de olika momenten i vinstsyfte och tillväxt. Entreprenören kännetecknas främst av sitt innovativa beteende och ständigt påverkar metoder i verksamheten.

Hytti (2003b) identifierar en liknande begreppsgenomgång, men väljer att benämna individer i sin studie som entreprenörer oavsett om de är egenföretagare eller s.k. äkta entreprenörer:

Especially in the American literature there is a clear distinction between small business owners and entrepreneurs... From the American point-of-view my study covers both entrepreneurs and small business owners but following the Finnish tradition. I will call them all entrepreneurs (Hytti 2003b, s. 91).

Jag väljer fortsättningsvis att betrakta entreprenörskap i termer av en process där ständig innovation i företaget är centralt.

I etableringsskedet – SeB-företagare kan betecknas som "nödvändighetsentreprenörer"

Initialt reste jag frågeställningen: Hur konstant är ett eventuellt entreprenörskap i ett fortsättningskedet? Svaret på detta handlar om ständig innovationstakt, vilket är centralt för entreprenörskapet både vad gäller samhälls- och individperspektiv (Schumpeter 1989, Carland *et al* 1984, Davidsson 1989). Schumpeter (1983) definierar enligt ovan en entreprenör som den som skapar nya kombinationer, i motsats till förbättringar eller omfördelningar av andra kombinationer, dvs. skapa en ny organisation. Utifrån Bygraves och Hofers (1991) definition går det att hävda att SeB-deltagarna är s.k. entreprenörer. Entreprenören är en agent, i detta fall då denne handlar åt sig själv, dvs. att innovandet tar individen från ett icke-arbetande tillstånd till ett arbetande tillstånd, en s.k. nödvändighetsentreprenör. Begreppet "nödvändighetsentreprenör" används av Global Entrepreneurship Monitor (GEM)⁶¹ vilket särskiljer två typer av entreprenörskap: möjlighets- och nödvändighetsentreprenörskap, den senare benämningen avser entreprenörskap som har sitt ursprung i exempelvis arbetslöshet eller att annan sysselsättning saknas. GEM är ett forskningskonsortium som analyserar förekomsten av begynnande entreprenörskap, dvs. förekomsten av människor som engagerar sig i aktiviteter för att starta ett nytt företag och unga i hela nationer (se Reynolds *et al* 2004, 2005). SeB-företagaren från 1995 är en "nödvändighetsentreprenör" som enbart skapar enbart sig ett arbetstillfälle på arbetsmarknaden i Östergötland.

Hur innovativa är de sex SeB-företagarna i etableringsskedet? Genom att analysera Tabell 6.1 (s. 101) visar sig detta initiala nödvändighetsentreprenörskap bygga på tvingande pushfaktor,

⁶¹ Forskningskonsortiet drivs av London Business School och Babson College, www.gemconsortium.org 2009-11-16.

dvs. *Fatima, Jens, Lydia* och *Arne* var tvungna att starta företaget för att de inte erbjöds något arbete. *Johanna* uppgav att hon startade företaget då hon erbjöds möjlighet att ta över företaget där hon var anställd. *Göran* startade med hänsyn till personligt positiva omständigheter som att han tidigare varit företagare i samma bransch fast i en annan stad.

Av Tabell 7.1 (s. 131) framgår att tre aktiva (*Arne, Göran, Johanna*) och en av de f.d. företagarna (*Fatima*) har skapat sitt företag utifrån gammalt arbetsinnehåll. Med detta menas att individerna använder sig av tidigare kända arbetsuppgifter och sociala kontaktnät som utövats i den tidigare arbetssituationen. *Jens* och *Lydia* har skapat sitt företag utifrån nytt arbetsinnehåll. Vilket bygger på att de tidigare inte varit yrkesverksamma med liknande arbetsinnehåll, dvs. helt nya arbetsuppgifter eller en hobby som konverteras till ett företagande.

I Tabell 8.6 (s. 150) presenteras en sammanfattning av intervjupersonerna vad gäller deras förhållningssätt till arbete. Alla tre aktiva SeB-företagare har ett förberett förhållningssätt till etableringen av SeB-företagandet. *Arne* och *Göran* har ett reaktivt förhållningssätt vid tidigare anställningar. Det är endast *Johanna* som inte har ett reaktivt förhållningssätt vid tidigare anställningar. Alla tre f.d. SeB-företagare (*Fatima, Jens, Lydia*) har ett oförberett förhållningssätt till både tidigare anställningar och till etableringen av SeB-företagandet, dvs. en genomgående inaktiv ”aktiv arbetslivsplanering”.

Aktiva SeB-företagare i fortsättningsskedet – en entreprenör och två egenföretagare

En av de tre aktiva företagarna kan betecknas som entreprenör de övriga två är företagare. *Göran* driver sitt företag med vinst. Han påpekar möjligheten om en ökande marknad och har för avsikt att expandera sitt företag både vad gäller utrustning och anställa personal. *Johanna* och *Arne* kan inte tänka sig att expandera befintligt företag genom att anställa personal. Skälen handlade främst om ekonomiska begränsningar. För *Johanna* skulle anställd personal begränsa hennes frihet att bestämma över sin egen arbetssituation.

F.d. SeB-företagare – två som vill vara anställda och en eventuell nödvändighetsentreprenör

Vid intervjuerna med gruppen f.d. SeB-företagare framkom det att *Lydia* har uttalade planer på att starta igen. *Fatima* och *Jens* kan inte tänka sig att bli företagare igen. *Jens* uttrycker det med att han har trygghet och tillräckligt med ansvar i sin löneanställning och tid för att vara med sin familj på fritiden.

I samband med ovanstående resonemang, om planer på att återigen starta företag, ombads de före detta företagarna att reflektera över valsituationen då de 1995 blev SeB-företagare. *Fatima* och *Jens* angav att den främsta drivkraften bakom företagandet handlar om att ha ett arbete, en sysselsättning för att klara försörjningen. *Jens* ansåg att fritiden blev meningsfull när den kontrasteras mot arbetet. *Lydia* ansåg att drivkraften byggde på en spänning, tävling eller ett sökande för deras del.

SeB-företagande i ett livsformsperspektiv

I Norden återfinns livsformsbegreppet från början vid Institut for europaesk folkelivsforskning i Köpenhamn. Upphovsmannen var den danske etnologen Højrup, i boken *Det glemte folk* (1989) första gången utgiven 1983. I Sverige förekommer livsformsforskning framförallt inom sociologin, men också inom historisk forskning. I Göteborg har forskare som Bäck-Wiklund och Lindfors (1990) samt Björnberg och Bäck-Wiklund (1990), problematiserat livsformsbegreppet med den danska forskningen som utgångspunkt. På Försvarets forskningsanstalt i Karlstad har den beteendevetenskapliga institutionen med Jakobsen och Karls-

son (1993) och sedermera Jakobsen (1999) utvecklat en, som den benämns realistisk livsformsanalys.

Enligt Jakobsen och Karlsson (1993) kan vardagsliv analyseras med hjälp av begreppet livsform, men alla handlingar och tankar kan inte reduceras till en fråga om livsformer. Livsformsanalys kan inte, liksom inte något teoretiskt perspektiv, bestå med en uttömmande förståelse och förklaring av samhällen och människor. Till det är själva det mänskliga livet allt för komplext. Även om livsformer illustreras med olika individer och deras situation, så är livsform snarare en social struktur, och en och samma individ kan *bära på* flera livsformer samtidigt. Däremot kan livsformsanalys belysa djupt liggande orsaker till sociala fenomen och företeelser.

Højrup (1989) strukturella livsformsanalys utgår ifrån tre manliga livsformer: *självständighetslivsform*, *arbetarlivsform* och *karriärinriktad livsform*. Analysen kritiseras för könsblindhet och har kompletteras av Christensen (1989) med två kvinnolivsformer som benämns *baglandslivsform* och *husmorslivsform*. Kritiken handlar också om att analysen inte tar hänsyn till den variationsrikedom som finns inom varje enskild livsform. Enligt Jakobsen och Karlsson (1993) är en livsform det vardagliga och socialt strukturerade realiserandet av människors arbets- och kärlekskraft. De betraktar livsformen som en samhälleligt nödvändig relation, och inte som hos Højrup: en logisk nödvändighet sprungen ur en marxistisk strukturteori. Livsformer beskrivs som något som existerar i verkligheten. När den sociosexuella produktionsprocessen (det som ofta refereras till som kön/genussystem) interagerar med det ekonomiska produktionssättet ger dessa processer i kraft av att vara grundläggande och samhälleligt nödvändiga upphov till en specifik kausal struktur i människors vardagsliv, kallad en livsform. Livsform är enligt Jakobsen och Karlsson lika mycket ett uttryck för en arbetsform som en kärleksform. Produktion och reproduktion har i svensk livsformsanalys förts samman, vad gäller sfär för arbete respektive hem och familjeliv. I stället betraktas samhället som en helhet, vilken inrymmer både produktiva och reproduktiva element. Friberg (1990) studerar förvärvsarbetande kvinnor som lever i renodlade lönearbetarlivsformer och karriärlivsformer. Benämningen mellanlivsform är en *blandform* som utgörs av de kvinnor som arbetar del- eller halvtid när barnen är små. Jakobsen (1999) presenterar även blandformer av livsformer och ger exemplet kvinnor i karriärarbete. Bergqvist (2004) kopplar samman livsformerna för män respektive kvinnor i begreppsparen: arbetarlivsform–husmorslivsform, karriärlivsform–representationshustruns livsform och självständighetslivsform–medhjälperskans livsform.

Enligt Jakobsen (1999) består varje livsform av en särskild *praktik (praxis)* och en *ideologi*. Relationerna mellan livsformernas praktik och ideologi utgör starka och grundläggande drivkrafter bakom det konkreta samhällslivets utformning och förlopp – men inte på något entydigt sätt. De olika livsformerna representerar kvalitativt skilda tankefigurer om det goda livet och medlen att uppnå detta. Jag väljer att koncentrera detta avsnitt som handlar om ett livsformsperspektiv på de sex individernas livsberättelser utifrån följande fyra livsformer med dess praktik och ideologi.

Arbetarlivsform och husmorslivsform

Livsformens *praktik* kopplas till arbetsformen traditionellt lönearbete. Kriterierna handlar om att man själv inte äger några produktionsmedel, man säljer rätten att kontrollera och använda sin arbetskraft under viss period och positionen är underordnad i arbetsorganisationens hierarki. I livsformens *ideologi* görs en åtskillnad mellan ”arbete” och ”icke–arbete”. Arbetet är medlens, pliktens och den yttre nödvändighetens sfär. Ideologin handlar om att det goda livet förverkligas på fritiden där arbete är ett medel för att nå detta mål.

Karriärlivsform och representationshustruns livsform

Livsformens *praktik* kopplas till arbetsformen karriärarbete och innebär att man i likhet med föregående arbetsform inte äger produktionsmedlen. Praktiken kännetecknas av att man inte säljer i första hand sin tid utan sina specifika personliga kunskaper och kompetens – en slags personlig unicitet som t.ex. handlar om att sköta funktioner som marknadsföring, produktutveckling, chefskap eller forskning. Denna del av arbetsmarknaden innehåller mer eller mindre färdiga karriärvägar. *Ideologin* handlar om att målet ligger i arbetet och fritiden framstår mera som ett medel för att nå detta mål. Här finns ingen idé om att man inte ska tänka på arbetsuppgifter efter ett visst klockslag. Här handlar det om orutiniserade arbeten och engagerande arbeten. Ett gott liv i karriärens livsform innebär att man utvecklar sin personliga unicitet i och genom arbetet, byter ofta arbetsuppgifter och arbetsplatser.

Självständighetslivsform och medhjälperskans livsform

Livsformens *praktik* kopplas till arbetsformen egenarbete. I denna livsform är arbete och fritid oskiljaktiga. Praktiken i denna livsform ger upphov till en *ideologi* som ger hela dygnet karaktären av arbete eller verksamhet. Arbetsbegreppet kan inte ställas i motsats till ett annat tidsrum, eller andra aktiviteter som kan kallas fritid. I denna livsform arbetar individen för att fortsätta att arbeta. Företaget är ett slags medel för att upprätthålla självständighet och verksamheten är därför sitt eget mål och medel.

Sex typer av SeB-företagare – i ett livsformsperspektiv

Jag väljer att sammanfatta de sex företagarnas livsformer, praktik och ideologi utifrån deras livsberättelser, dvs. livsloppsteckningar, livsloppsberättelser och tematiska frågor om företagandet. Alla sex SeB-företagare lever *arbetarlivsform* i perioden *före* SeB-företagandet. Alla kvinnor har ett traditionellt lönearbete som arbetsform och därmed kategoriseras deras praktik med arbetarlivsform. I perioden *med* SeB-företagandet likställs alla sex intervjupersonerna utifrån *självständighetslivsformens* praktik.

Göran och *Johanna* och *Lydia* kategoriserats med en *självständighetsideologi* när de befinner sig i perioden med SeB-företaget, dvs. självständighetslivsformen. Tre personer (*Arne*, *Jens*, *Fatima*) har kategoriserats med en *arbetarideologi* trots att de befinner sig i perioden med SeB-företaget, dvs. självständighetslivsformen. Gemensamt för dessa tre är att deras etableringsmotiv för företaget utgår ifrån arbetslösheten (exogen–pushfaktor). I deras livsberättelser framgår att företagandet betraktas som medel och fritid som ett mål. De vill inte vara arbetslösa utan arbetar som företagare för att klara av försörjningsbördan. Alla tre anser också att avsaknad av arbete innebär en typ av identitetsförlust och att de tvingar sig själv till att arbeta via företagandet.

De är inte nöjda med sin situation som företagare vilket framgår i deras negativa livsloppsintyg. Inställningarna hos dem handlar om att för mycket arbete via företagandet innebär att deras fritid blir inskränkt. Dessutom anger de att övriga familjemedlemmar direkt uttrycker starkt missnöje med egenföretagandet på flera punkter. Den ekonomiska situationen är inte tillfredsställande och den gemensamma fritiden blir åsidosatt eller lidande. Med facit i hand, anger företagarna att de själva inte visste vad de gav sig in på när de startade företaget. Dessutom framkom att de inte lyckats skapa förståelse för sitt företagande gentemot övriga i familjen.

I korthet

Tidigare analys av de sex typfallens livsberättelse och företagande sammanfattas i Tabell 9.2 (s. 178).

**Tabell 9.2 Sex typfall av SeB-företagares bakgrund, inställning till arbete företagande och livsformsideo-
logi.**

	Aktiva SeB-företagare		F.d. SeB-företagare	
Mer lyckad livssituation	(Göran)	(Johanna)	(Jens)	
	Aktiv näringsverksamhet	Aktiv näringsverksamhet	Anställd	
	föräldrar: företagare	föräldrar: anställda	föräldrar: anställda	
	planerade sina anställningar	planerade sina anställningar	planerade inte sina anställningar	
	planerade sitt företagande	planerade inte sitt företagande	planerade inte sitt företagande	
	har en självständighetsideologi under företagandet	har en självständighetsideologi under företagandet	har en arbetarideologi under företagandet	
	har det bra på sitt arbete	har det OK på sitt arbete	har det bra på sitt arbete	
vill vara entreprenör	vill vara företagare	vill vara anställd		
Mindre lyckad livssituation	(Arne)		(Lydia)	(Fatima)
	Aktiv näringsverksamhet		Deltagare i arbetsmarknadspolitisk åtgärd	Sjukskriven
	föräldrar: anställda		föräldrar: anställda	föräldrar: anställda
	planerade sina anställningar		planerade inte sina anställningar	planerade inte sina anställningar
	planerade sitt företagande		planerade inte sitt företagande	planerade inte sitt företagande
	har en arbetarideologi under företagandet		har en självständighetsideologi under företagandet	har en arbetarideologi under företagandet
	har det inte bra på sitt arbete		har inget arbete	har inget arbete
vill bli anställd		vill bli företagare igen	vill bli anställd	

9.4 Livsberättelse och identitet

Det tredje kapitlet visar att inställningen till arbete och arbetslöshet har haft varierande betydelse för såväl samhälle som för individ. Arbete en central företeelse i en individs liv. Konsekvensen av att inte ha ett arbete, dvs. vara arbetslös eller drabbas av en arbetsförlust påverkar individens självbild och identitet.

Självbild/identitet

Inom etnografisk forskning har det också förts en diskussion om individers berättelser och deras liv som ”konstruktioner” (Ehn 1992, Ehn & Klein 1994). Intervjuer kan ses som stycken av biografiska berättelser som består av rekonstruktioner och självpresentationer. Det upplevda och levda livet rekonstrueras av berättaren ihop med den som intervjuar. Berättaren väljer vad som berättas och vad som utelämnas.

Enligt Hydén (1997) kan berättelsebegreppet uppfattas i bredare termer i bemärkelse av livsberättelse. Hydén utgår ifrån Agars och Hobbs (1982) resonemang om att en berättelse kan omfatta en rad underberättelser, berättas vid flera tillfällen, framställas i intervjuform och inkluderar att preciseringar kan göras eller invändningar bemötas. Vidare skriver Hydén:

”Här använder vi både som berättare och lyssnare (intervjuare) berättelsebegreppet aktivt för att binda samman och tolka en helhet – personens berättelse om sitt eget liv i något speciellt avseende” (Hydén 1997, s. 20).

Bruner (1987) anser att berättelsen är den primära kategorin för självförståelse och meningsskapande. Han påstår att endast individen själv har tillgång till sitt minne och att det är selektivt. När individen berättar sin livshistoria tolkar denne ett förlopp och ingen annan har tillgång till förloppet. Vad lyssnaren erhåller är en tolkad historia. Tolkningen är inte godtycklig, utan socialt och kulturellt påverkad av narrativa strukturer, dvs. vad som är korrekt att berätta i en viss kontext. Därmed anser Bruner (1987) att det inte går att särskilja det liv man lever från det man berättar:

”... a life is not 'how it was' but how it is interpreted and reinterpreted, told and retold” (Bruner 1987, s. 31).

Gergen (1994) menar att en självberättelse (self-narrative) konstrueras av en individs utsagor om relationen mellan självrelevanta händelser över tid. En självbild utvecklas genom att skapa koherenta relationer mellan händelser som i en berättelse presenteras för den andre och självet. Gergen (1994) formulerar detta som:

”Rather than to see our life as simply 'one damned thing after another' we formulate a story in which life events are systematically related, rendered intelligible by their place in a sequence or 'unfolding process' ... Our present identity is thus not a sudden and mysterious event but a sensible result of a life story” (Gergen 1994, s. 187).

Riessman och Quinney (2005) menar att berättelsebegreppets ökande tillämpning inom samhällsvetenskaperna är kopplat till vår samtid och fokusering på identiteter. Synen på individens identitet har förändrats. Genom analys via berättelsebegreppet har den tidigare synen på konstanta och taget förgivna identiteter reviderats. De anser istället att individers identiteter konstrueras och omskapas i förhållande till vilka de är och hur de vill bli uppfattade i olika sociala kontexter.

Rosenwald och Ochberg (1992, s. 1) för ett liknande resonemang vad gäller personers sätt att berätta om sig själva som ett sätt att forma identiteter:

“... the stories people tell about themselves are interesting not only for the events and characters they describe but also for something in the construction of the stories themselves. How individuals recount their histories what they emphasize and omit, their stance as protagonists or victims, the relationship the story establishes between the teller and audience – all shape what individuals can claim of their own lives. Personal stories are not merely a way of telling someone (or oneself) about one’s life; they are means by which identities may be fashioned” (Rosenwald & Ochberg 1992, s. 1).

Identiteten eller självbilden hos en individ formas genom sociala processer och vidmakthålls sedan genom sociala relationer (Berg *et al* 1975, Gergen 1994, Goffman 1994). Två skeden av socialisation nämns; dels den primära, vilken huvudsakligen kopplas till barndomen, dels den sekundära socialisationen, vilken bygger på erfarenheterna som varit betydelsefulla i arbetslivet. Enligt Svenning (1993) är en individs identitet summan av dennes roller med olika värden för varje roll. Yrkesrollen har en särställning då den kommer att påverka vilka roller som individen engagerar sig i utanför arbetsituationen. Som exempel ges: på fritiden, i hemmet tillsammans med familjen, i det kulturella och politiska livet. Individen utvecklar inte en föreställning om sig själv utifrån ett specifikt arbete eller arbetsituation. Detta sker istället utifrån hela den livssituation som förknippas med den typ av arbete som individen har.

I detta avsnitt analyseras individernas redogörelser för sin identitet i livsberättelsen. Av kapitel sju framgår att identiteten påverkas av arbetsförlust och i kapitel åtta anges arbetsförlusten som en signifikant händelse i livsloppsberättelsen. Frågan handlar förutom detta om hur individen ser på sin tidigare självbild och hur individen vill bli sedd av andra, dvs. identitet över tid. Jag avser att belysa identitetsproblematiken som framgår i SeB-företagarnas livsberättelser. Identitetsproblematiken analyseras här utifrån ett biografiskt koncept. Konceptet har tidigare tillfört ytterligare identitetsperspektiv på den traditionellt biomedicinska förklaringsmodellen av kronisk sjukdom. Syftet med analysen är att ge ytterligare perspektiv på studiens tidigare analyser och delresultat. I analysen av livsloppsteckningen och hela livsloppsberättelsen framgår att arbete beskrivs som ett naturligt förekommande fenomen. Livsloppet berättas och skrivs helt och hållet på individernas egna initiativ. Vid analys av livsloppsteckningarnas struktur framgår att mer än hälften av de kronologiskt ordnade sekvenserna som nedtecknades handlar om arbete. Huvuddelen intervjupersonerna började arbeta på 1960- och på tidigt 70-tal, dvs. under den svenska högkonjunkturen. De aktiva företagen anger större andel bakgrundssekvenser kopplat till utbildning i jämförelse med f.d. SeB-företagare. Nästan två tredjedelar av männens bakgrundssekvenser handlar om arbete, medan det för kvinnorna endast upptar drygt en tredjedel. Kvinnornas bakgrundssekvenser handlar istället om relationer med sambo och de egna barnen.

Identitet kopplat till förlust av arbete och arbeten över tid

I en arbetslöshetsstudie av Cullen och Hodgetts (2001) betraktas arbetslöshet vara ett brott mot det normala, dvs. att ha ett arbete. Arbetslösheten innebär en stigmatisering och hämmar social interaktion samt känslan av att tillhöra samhället. Arbetslösheten utmanar individens känsla av ”normal” identitet på samma sätt som kronisk sjukdom gör (Charmaz 1995b; Williams 1993).

SeB-företagarnas värderingar vad gäller arbete och arbetslöshet har genomgående presenterats i denna studie. Ytterligare ett exempel är Fatima [f.d. SeB-företagare] som har en lång historia av negativa upplevelser och misslyckanden genom livet både vad gäller arbete–arbetslöshet och hennes fysiska välbefinnande. Vid intervjutillfället är hon återigen arbetslös samt sjuk-

skriven. Hon har främst ådragit sig fysiska skador av sitt SeB-företagande och hennes psykiska hälsa vacklar även. Fatimas redogörelse visar på en liknande identitetsproblematik (jmf. Cullen & Hodgetts 2001, Charmaz 1995b, Williams 1993).

Hälsosforskning visar att hälsa och välmående ofta är en konstruktion av ett tillstånd som anses vara normalt och tas förgivet. Sjukdom anses bryta mot detta normala tillstånd och identiteten blir föremål för revidering (Charmaz 1995b, Pierret 1993, Radley 1994). När individen blir sjuk tvingas denne att revidera sin situation kontra samhället för att hitta mening. Den medicinska sociologins fokus vad gäller individer med kroniska sjukdomar aktualiserades på 1960- och 70-talet då brister i den direkta medicinska behandlingen uppmärksammats (Gabe *et al* 2005). Forskningsfokus har med tiden förskjutits från ett utifrån- till ett inifrån perspektiv när det gäller människor med 'illness experience' (Åsbring 2003). I utifrånperspektivet betraktas patienten, sjukdomen eller sjukdomstillståndet som ett objekt. Inifrånperspektivet fokuserar istället på det subjektiva, dvs. den drabbades subjektiva erfarenhet av att leva med en sjukdom. Enligt Conrad (1987) är det biografiska arbetet och rekonstruktion av identiteten en av flera aspekter som viktiga att studera ur ett inifrånperspektiv.

"Det biografiska brottet" – ett biografiskt analyskoncept

Michael Bury (1982) är en förgrundsfigur vad gäller berättelseanalys utifrån begreppet *biographical disruption – biografiskt brott*. Enligt Bury kan individen som drabbas av en kronisk sjukdom erfar ett biografiskt brott i förhållande till tidigare identiteter. När sjukdomen drabbar individen kan dennes vardagsliv och den rådande strukturen störas kraftigt. Störningen kan omfatta såväl medveten som omedveten struktur. Kronisk sjukdom kan ses som 'en stor störande erfarenhet' eller för att använda Giddens (1979) term 'en kritisk situation'. Bury utgår ifrån följande tre aspekter:

First, there is the disruption of taken-for-granted assumptions and behaviours; the breaching of commonsense boundaries. [...] Second, there are more profound disruptions in explanatory systems normally used by people, such that a fundamental re-thinking of the person's biography and self-concept is involved. Third, there is the response to disruption involving the mobilisation of resources, in facing an altered situation (Bury 1982, s. 169–170).

För individen kan detta innebära att sociala aktiviteter, som tidigare var givna för individen eller bara kanske togs för givet, blir lidande eller rentav väljs bort. Individens identitet blir därmed föremål för granskning.

Ett biografiskt brott åtföljs av ett biografiskt arbete. Fischer–Rosenthal (2000, s.115) definierar termen ett *biografiskt arbete* som ett sätt att orientera processer och social förändring i en individs liv. Corbin och Strauss (1987) anser att en individs biografi består av: *biographical body conception chain* (BBC) med dimensioner som; *biographical time*, *conception of self*, *conception of body*. Ett biografiskt brott inträder då individen drabbas av kronisk sjukdom och någon av de tre dimensionerna störs. Det biografiska arbetet är ett rekonstruktionsförsök av individens BBC för att hantera den nya situationen.

Enligt Åsbring (2003) handlar det om att individen försöker överbrygga det biografiska brottet genom att integrera de tidigare identiteterna med dem som associeras med den nya situationen. Initialt handlar anpassningsprocessen om att revidera livssituationen och omformulera detta till frågeställningar. Hur ser livssituationen ut i nuläget? Vad ägnade sig individen tidigare åt? Vilken ambitionsnivå är rimlig? Om de haft ett aktivt liv kan det bli svårt att anpassa sig till en begränsad livssituation. Att inse sina egna faktiska gränser är en förutsättning för att

livssituationen ska vara tillfredsställande. Att vidmakthålla tidigare identiteter kan bli en börda för individen och en omdefiniering av situationen kan vara att föredra.

Genom att synliggöra den förändrade livssituationen, som ett biografiskt brott, ges individen möjlighet att påbörja det biografiska arbetet, dvs. att reflektera, omvärdera och utforma sitt liv och de identiteterna som följer. Konsekvenserna av detta kan uppfattas både som positivt och negativa. Individen har kanske inte alls strävat efter att hamna i denna omfattande anpassningsprocess och ser därmed negativt på hela sin livssituation. Det biografiska arbetet kan få positiva effekter hos individen om det biografiska brottet accepteras tidigt.

Aspekter på konceptet

Av livsberättelserna framgår att förändrad försörjningsform, företagande via arbetsförlust, beskrivs som omvälvande för individen och dennes livssituation. Att drabbas av en kronisk sjukdom innebär att livssituationen genomgripande förändras. Utifrån det centrala begreppet biografiskt brott framställer Bury (1991) tre aspekter på individens rekonstruktionsprocess. Detta biografiska arbete omfattar termer som coping, normalisering, strategi och stil.

Kronisk sjukdom drabbar oftast individen i medelåldern eller senare del av livet. Konceptet har därför kritiserats för att vara en vuxencentrerad modell (Williams 2000). Konceptet är begränsat i förhållande till om sjukdom eller andra 'normala kriser' redan är en central del av individens biografi (Pound *et al* 1998). Livssituationen vid kronisk sjukdom och företagande via arbetsförlust ska inte direkt jämföras med varandra. Trots detta förekommer det vissa likheter eller kanaler som kan jämföras mellan de två olika situationerna. Detta koncept – denna tankemodell – gör det möjligt att studera problemet ur ett annat perspektiv vilket tidigare studier inte gjort inom arbetslivsforskning (se kapitel 3) vad gäller arbete – arbetslöshet.

Biografiskt brott – vid arbetsförlust

I avsnitt 9.1 framgår det att arbete utgör en central del av individens liv. Att ha ett arbete anses vara en social norm i det samhälle vi lever. En del av tidigare arbetslivsforskning har betraktat företagande ur ett utifrånperspektiv. Denna avhandling tar sin utgångspunkt i det motsatta, dvs. ett infifrånperspektiv på SeB-företagarens subjektiva verklighet.

Bury (1982, s.169) presenterar tre aspekter av biografiskt brott som framträder i samband med kronisk sjukdom. Den första aspekten handlar om en initial störning eller förändring i vardagliga "taget förgivet" antaganden och beteenden. Att förlora sitt arbete och skapa en egen arbetssituation kan innebära ett biografiskt brott. Det biografiska brottet uppstår om kontinuiteten bryts mellan den man varit tidigare, den man är och planerar, kanske tar förgivet att bli. När en individ förlorar sin anställning, startar och driver ett företag kan dennes vardagsliv förändras. Störningen kan omfatta såväl medveten som omedveten struktur. Jag anser att SeB-företagarnas erfarenheter av arbetsförlusten och det egna arbetsskapandet kan betraktas i perspektivet av ett biografiskt brott.

SeB-företagarna berättar om sitt förhållande till arbete och tilldelar arbetet en stor betydelse i sitt liv.⁶² Det biografiska brottet uppträder redan i den initiala livsloppsstickningen och livsloppsberättelsen vilket framgår av resultatet i kapitel 3. Individerna anger förlusten av arbete som en signifikant händelse i sitt liv och detta då i jämförelse med andra betydelsefulla händelser. Intrigiktningen på företagarnas berättelser förändras också i denna vändpunkt eller

---

⁶² Om man jämför könen så handlar männens livsloppsberättelser mer om arbete än vad kvinnors berättelser gör. Kvinnors berättelser handlar i större utsträckning mer om sociala relationer.

brytpunkt mellan arbete och perioden efter arbetsförlusten, vilken sedan leder till företagandet.

Att ändra försörjningsform via arbetsförlust kan betraktas i perspektivet som ett biografiskt brott. Av livsberättelserna framgår att arbete har varit en naturlig del av vardagen fram till arbetsförlusten. Individens förhållningssätt till arbete har varit relativt oreflekterat i likhet med vad Bury (1982) benämner som ”taget för givet”. Göran (aktiv SeB-företagare) uttrycker sitt förhållningssätt till arbete som att man saknar inte kon förän det är tomt i båset. Den andra aspekten omfattar en förändring som leder till att individens liv och självbild ifrågasätts. Därefter följer responsen på detta biografiska brott, dvs. ett biografiskt arbete. Mobiliserandet av resurser för att möta den förändrade livssituationen och följt av ett iscensättande.

Biografiskt arbete – social- och personlig identitet berörs

I och med detta går det att analysera och betrakta företagandet som starten på en anpassning, dvs. ett biografiskt arbete. Identiteten får olika innebörder för det biografiska arbetet under anpassningsprocessen, dvs. när individen ska bli företagare och sedermera agerar som företagare. När arbetsförlusten blir ett faktum försöker individen rekonstruera tidigare arbetsinnehav (livssituation och de identiteter som följer med den) med hjälp av SeB-företagande. Det arbetsinnehav som konstruerats medför en ny livssituation vilken i sin tur påverkar identiteten. Men ”arbete” är eller blir inte som det en gång var för individen. Att ha ett ”arbete” genom att vara företagare är inte detsamma som att ha ett ”arbete” genom att vara löneanställd.

Att bli SeB-företagare – social identitet påverkar drivkraften att skapa arbetet

Individens identitet kopplat till samhället kan initialt ses som en stark drivkraft för att skapa ett eget arbetstillfälle. Den stora frågan handlar inte om att ha eller inte ha pengar till mat och uppehälle för överlevnad. I det svenska välfärdssamhället kan en arbetslös fysiskt ”överleva”. I samband med arbetsförlusten blir livssituationen ansträngd, både ekonomiskt och socialt. Här är det främst den sociala identiteten som fungerar som drivkraft för att skapa arbetet. Individen ”är” inte något och tillhör inte den ”normala” gruppen ”alla andra”. Identiteten som en arbetande medborgare i samhället är borta (jmf. Charmaz 1995b, Williams 1993).

Arbetsförlusten leder till att individen tvingas ta ställning till den förändrade livssituationen och därmed utvärdera framtida möjligheter. Identiteten som ”innehavare av arbete” blir medvetandegjord och identiteten blir en av drivkrafterna att förändra den redan förändrade livssituation. Kravet på en förgivet tagen social identitet, ”innehavare av ett arbete och därmed samhällsmedlem” får andra konsekvenser för livssituationen och övriga identiteter. SeB-företagarna anger att det främsta etableringsmotivet bland aktiva och f.d. SeB-företagare handlar om exogena påverkansfaktorer, dvs. motiven utgår ifrån strukturen i samhället och handlandet bygger på ett relativt oreflekterat förhållningssätt. Främst handlar det om att man *var tvungen att starta företag med hänsyn till att det inte erbjöds arbete*.⁶³ SeB-företagarnas förhållningssätt gentemot tidigare anställningar bygger på liknande förgivet tagen inställning. Majoriteten individer har inte på eget initiativ sökt, utan ”passivt” blivit erbjudna anställningar under årens lopp.

Att vara företagare – arbetet blir drivkraft och påverkar personlig identitet

Efter arbetsförlusten fortgår det biografiska arbetet och identiteten förändras med detta på olika områden eller nivåer. Det initiala rekonstruktionsförsöket innebär att få tillbaka den sociala identiteten som ”innehavare av arbete” gentemot övriga i samhället. Rekonstruktionen leder till en ökad medvetenhet om den tidigare livssituationen. Individens revidering ger möj-

⁶³ Liknande resultat framgår även i enkätundersökningen med nuvarande och tidigare företagare.

lighet att upptäcka arbete som en viktig struktur i vardagslivet, något som tidigare var taget för givet. För den anställda lönearbetaren var arbete och fritid två distinkta sfärer. Detta förhållande medgav också distinkta handlingsmöjligheter. Arbetet blir med tiden, som företagare, en slags egen drivkraft som i sin tur påverkar individens personliga identitet. Att vara företagare innebär att strukturen mellan de två distinkta sfärerna arbete – fritid förändras. Som anställd lönearbetare angavs att kontrollen av arbetsinnehåll och handlingsutrymme i arbetet var begränsad. Som företagare har kontrollen över arbetsinnehåll delvis ökat, men handlingsutrymme har begränsats av den nya arbetssituationen. Produktionssfären har expanderats på bekostnad av reproduktionssfären. Gränsen mellan de två tidigare så distinkta sfärerna, arbete – fritid tenderar att bli mer otydlig. Att arbetet expanderar får effekter för individens arbetsidentitet och för dennes identiteter kontra den övriga familjens livssituation.

Som företagare är fritiden inte längre vad den har varit, den innehåller dessutom administrativt arbete. Individerna kan heller inte kontrollera när den ”fria” fritiden kan eller ska infalla. Som företagare tvingas de att uppfylla kundens krav som leder till hög arbetsbelastning och därmed tar stora delar av den tidigare så ”normala” fritiden. Detta nya läge påverkar livssituationen och den personliga identiteten. Individerna kan inte längre utöva samma aktiviteter och sociala liv i samma omfattning som tidigare. Liknande resonemang handlar om inkomsten. Oberoende av om denne tjänar mer eller mindre som företagare, var inkomsten som anställd tryggad. Som anställd hade individen en relativt storleksmässigt förutsägbar inkomst och inkomsten inföll regelbundet varje månad. Som företagare finns inte denna automatiska trygghet. Företagarna vet inte när denne eventuellt kan ta ut någon ersättning eller vilken storlek på beloppet. SeB-företagaren har det svårt att balansera ersättningen i ett längre perspektiv vilket därmed ökar osäkerheten hos företagaren.

Arbetet som drivkraft – adaptationsprocess med vinster och förluster

Bury (1991, s. 460) utvecklar begreppen coping, strategy och style, tre aspekter eller dimensioner, för att analysera individens adaptationsprocess. *Coping* handlar om den mentala processen om hur individen tolererar, står ut med eller skapar mening i sin tillvaro. *Strategy* handlar om vad individen faktiskt gör för att hantera sin livssituation i praktiken. Den tredje dimensionen med symbolisk *style* handlar om sättet eller beteendet individen responderar med, dvs. hur denne presenterar anpassningen till den nya livsstilen. Coping i det initiala skedet handlar om att den potentiella SeB-företagaren inte tolererar arbetsförlusten. Resultatet av detta mynnar ut i strategin i att individen ska starta företag. Stilen eller sättet att berätta handlar om att de inte anpassat sig till förlusten av arbete och samhällstillhörighet. Motiven till företagsetablering utgår ifrån omgivande struktur och handlandet bygger på ett reflexivt förhållningssätt. De anser sig vara tvungna att starta företaget med hänsyn till att strukturen inte erbjuder något arbete. Denna inställning är speciellt dominerande i gruppen med f.d. SeB-företagare.⁶⁴ I ett senare skede, när företaget är etablerat, framgår att coping handlar om en revidering av nuvarande arbetssituation som företagare gentemot tidigare lönearbeten. Företagaren tvingar sig själv att tolerera hög arbetsbelastning och berättar om att kunderna, återförsäljarna, leverantörerna och arbetet självt kräver tid. Strategin eller avsaknaden av den handlar om ett reagerande, dvs. att parera och hantera hög arbetsbelastning. Stilen som framgår i detta senare skede, när den speglas mot livssituationen som lönearbetare, är ansträngd vad gäller fri tid ihop med familjen och för personlig fritid.

---

⁶⁴ Tidigare SeB-företagare uppger även denna typ av inställning i enkätundersökningen.

Kontrollbehov och normalisering

I denna studie av SeB-företagare framgår ibland ”kontradiktoriska” resultat. Ett exempel är att majoriteten av aktiva SeB-företagare presenterar företagandet som en typ av lokal frihet i själva arbetssituationen, men att det övriga vardagslivet påverkas starkt av företagandet. Medan f.d. SeB-företagare anser att företagandet styr både arbetssituationen och det övriga vardagslivet. Kontrollbehov och normalisering vid kronisk sjukdom respektive företagande liknar varandra. Diabetes är en kronisk sjukdom vilken ständigt ställer krav på den drabbade. Diabetes påverkar ständigt livssituationen och ökad kompetens och kontrollbehov är livsnödvändigt (Kelleher 1988). Diabetikern kan exempelvis vänja sig vid ett tillstånd med skadligt hög eller för låg blodsockernivå. Behovet av en extern revidering är förestående. Man börjar ta tillståndet för givet och ”vänjer” sig vid en avvikande nivå. Enligt Kelleher rättfärdigas ibland ett ”destruktivt leverne” med att individen önskar leva som denne gjorde innan sjukdomen, dvs. vill leva ett ”normalt” liv.

I likhet med diabetikern har en företagare ansvaret att ”driva” sin livssituation. Kontrollbehovet innebär inte lika drastiskt livshotande konsekvenser som för en diabetiker. Företagarens reglersystem omfattas av en produktionssfär och en reproduktionssfär. I den första sfären återfinns själva arbetet i sig eller företaget, dvs. kontakter med kunder, leverantörer, myndigheter. Reproduktionssfären innefattar av individen personligen och dennes familj. Företagarna hävdar att de kan kontrollera arbetet, men oftast handlar det om kontroll över själva produkten de tillhandahåller. Företagarna berättar och ”erkänner” att man kontrolleras i sitt företagande av externa aktörer och då främst av kunder. Detta får konsekvenser för reproduktionssfären som minskar i omfattning. Detta beteende är något man tidigare tagit förgivet och framkommer när de reflekterar över tidigare försörjningsform. Begreppet ”fritid” innebär inte samma fritid som förr, dvs. som när de hade en löneanställning. Först och främst har tidsutrymmet för fritid har minskat i omfattning. För det andra ägnar de sig åt ”arbetsuppgifter” de inte hunnit med under den direkta arbetstiden på företaget. Den fritid som verkligen är fri utövar företagaren sin ”fritid”. SeB-företagarna har ”renodlat” sina fritidsaktiviteter och dessa utövas i ett högt tempo. Företagaren vänjer sig, tvingas vänja sig, vid en för hög arbetsbelastning vilken påverkar reproduktionssfären.

SeB-företagande och identitet vid arbetsförlust

Göran, Johanna och Arne samt *Jens, Lydia och Fatima* – alla påverkas. Att drabbas av kronisk sjukdom kan uppfattas som en negativ avvikelse från ett ”normalt” friskt hälsotillstånd. Tidigare jämförelse mellan kronisk sjukdom och företagande innebär dock inte att företagandet ska betraktas som ett negativt tillstånd. Jämförelsen tillstånden emellan handlar istället om hur man kan använda konceptet biografiskt brott i SeB-företagarnas livsberättelser. Att förändra försörjningsform till SeB-företagande via arbetslöshet, beskrivs som omvälvande. Därmed förekommer det vissa likheter mellan livssituationerna. Alla de sex typfallen av SeB-företagare omfattas av den förändringen eller brottet mot det naturliga i arbetslivet, att ha ett arbete och yrkesidentiteten anknuten till en anställning.

Göran är den som drabbas minst av detta livsbrott, men han ”tvingas” ändå att konstruera en ny identitet i förhållande till den realiserade egenföretagarsituationen. Den tidiga adaptationen handlar om att återskapa samhällsidentiteten. SeB-företagarna återtar sin samhällsidentitet genom att skaffa arbete via företagandet. Den senare perioden i processen, när de är företagare, handlar om att anpassa sig, individen – familjen, till arbetet som företagare. De är präglade av sina tidigare anställningar som lönearbetare och får inte bara själva, utan även den närmsta familjen, svårigheter att hantera företagsituationen. Förändrad försörjningsform påverkar identiteten. Den tidigare livssituationen som löneanställd haroreflekterat passerat förbi för

individens och dennes familj, har tagit arbetet förgivet. Arbetet eller löneanställningarna har medfört en struktur i vardagen som även den är oreflekterad.

SeB-företagande och identitet över tid

Analysen handlar om individens livsberättelse och dennes redogörelser beträffande sin självbild kopplat till olika skeden i arbetslivet. Det handlar alltså om individens redogörelse för sin identitet, dvs. identitet före och under SeB-företagandet samt nuvarande syn på identiteten. Alla sex SeB-företagares berättelser handlar om tidigare arbeten och arbetslöshet och därmed om den sociala identiteten gentemot det övriga samhället. Vid arbetsförlusten blir de medvetna om den sociala identiteten vilken bygger på att ha ett arbete.

Göran, Johanna och Arne – aktiva SeB-företagare

Vid jämförelse av Arnes, Johannas och Görans berättelser visar analysen på olika intriger. För *Arnes* del antar intrigen formen av en regressiv berättelse sett till hela livsloppet medan *Görans* intrig avslutas som en progressiv berättelse. För *Johannas* del är intrigen på livsriktningen stabil. Hos alla tre är den övergripande intrigen kopplad till arbete, dvs. deras berättelser handlar om att de värderar sitt liv i förhållande till sitt arbete. I deras berättelser utgör även arbetsrelaterade händelser signifikanta händelser. Centrala teman som framgår i *Arne* och *Görans* berättelser handlar om utbildning för ett arbete. Utbildning ses som strategi för att kunna erhålla ett arbete. *Johanna* avslutar grundskolan och berättelsen handlar om livet, familjen och olika anställningar.

Både *Arne* och Johanna berättar ”öppet” om arbetslösheten medan *Göran* utesluter den. Johanna och *Arne* har tidigare haft arbeten före arbetsförlusten och den sociala identiteten gentemot övriga samhället var kopplad till att ha ett arbete. De skapar sig därefter arbete genom att starta företag. För *Johannas* del blir den personliga identiteten som innehavare av arbete relativt oförändrad. Arbetet som företagare är för *Johanna* en relativt positiv drivkraft. Hon arbetar utifrån en typ av självständighetsideologi i den självständighetslivsform hon befinner sig i. För *Arnes* del blir den personliga identiteten som innehavare av arbete förändrad. Arbetet som företagare är för *Arne* en relativt negativ drivkraft. *Arne* arbetar utifrån en arbetarideologi. Produktionsfären har nu expanderats på bekostnad av reproduktionsfären. *Arne* ser sig som en arbetare som tvingas jobba som företagare. Han vill tillbaka till situationen med arbete via anställning, inte via företagande.

Göran väljer helt och hållet att utelämnas perioden då han var arbetslös i livsloppsberättelsen. Han berättar inte alls att han var arbetslös i samband med SeB-företagandet. På den direkta frågan om varför han startade företag svarar han kortfattat att han var arbetslös. Trots att Göran kan betecknas som en framgångsrik SeB-företagare, i jämförelse med Arne och Johanna, vill han inte bli identifierad som en före detta arbetslös person. Görans berättelse om företagsstarten och icke-arbetslösheten kan betraktas som en redogörelse för att inte bli identifierad som arbetslös. Göran inleder med att vägra identifiera sig med värderingar som han anser andra arbetslösa bär på. Göran fortsätter med att ge en riklig beskrivning omkring vad han gjorde och kände under denna period. Trots att han inledningsvis berättat om att han inte känt sig som arbetslös och delat värderingar som arbetslösa bär på redogör han just för dessa värderingar. Av hans fortsatta berättelse framgår att han ändå känt sig som en arbetslös. Hans poäng med livsberättelsen enligt Adelswärd (1997) är en s.k. berättarpöng som kan utgöra både en medveten och omedveten självpresentationsstrategi. Detta går att ses som en berättelse med en *underliggande poäng* vilket Adelswärd anser återspeglar kulturella innebörder i form av implicita värdesystem. Detta kan kopplas samman med att han vill framstå som den arbetande människan, laddad av sin fars arbetsvärderingar från barndomen. Göran önskar inte

bli identifierad som arbetslös, han vill bli sedd som en ”lyckad” entreprenöriell egenföretagare.

Jens, Lydia och Fatima – f.d. SeB-företagare

Vid jämförelse av *Jens*, *Lydias* och *Fatimas* berättelser visar analysen på olika intriger. För *Fatimas* del antar intrigen formen av en regressiv berättelse sett till hela livsloppet medan *Jens* intrig avslutas som en progressiv berättelse. För *Lydias* del är intrigen på livsriktningen stabil. För alla tre är livsberättelsens intrig kopplad till arbete–arbetslöshet. I deras berättelser utgör även arbete de händelser som de betraktar som signifikanta händelser. När det gäller temat arbete och utbildning berättar *Lydia* om hur hon fick en eftergymnasial utbildning av en tidigare arbetsgivare. Centrala teman som framgår i *Jens* och *Fatimas* berättelser handlar om avsaknaden av teoriutbildning. *Fatima* beskriver att hon är utelämnad i sina kortvariga anställningar och möjligheten till att kunna påverka detta är minimala. Både *Jens* och *Fatima* berättar ”öppet” om arbetslösheten medan *Lydia* utesluter den. Alla tre har tidigare haft arbeten i olika perioder någon gång före arbetsförlusten och den sociala identiteten gentemot övriga samhället var kopplad till att ha ett arbete.

Individerna skapar själva därefter arbete genom SeB-företagandet. För *Lydias* del blir den personliga identiteten som innehavare av arbete relativt oförändrad. Arbetet som företagare är för *Lydia* en relativt positiv drivkraft. Hon arbetar utifrån en typ av självständighetsideologi i den självständighetslivsform hon befinner sig i. *Lydia* redogör för att hon tidigare som anställd allid känt sig obekvämt om hon inte fått styra och bestämma över sin arbetssituation, vilket nu går i uppfyllelse via SeB-företagandet. Hon är idag än en gång arbetssökande sen SeB-företaget gick i konkurs och är därmed föremål för nya arbetsmarknadspolitiska åtgärder. *Lydia* betraktar sig som ytterst lämpad för att driva eget företag och refererar till ett s.k. personlighetstest. Hon anser sig själv som predestinerad företagare med konstnärlig ådra och entreprenörsanda!

Jens redogörelser handlar om att han präglats av föräldrarnas värderingar om arbetets betydelse, dvs. tron på arbete, ekonomi, ordning och reda hos individen för att fungera i samhället. *Jens* brottades med fyraårig arbetslöshet innan han blir SeB-företagare. *Jens* fick efter en kort period lägga ned SeB-företaget, Det spelade egentligen ingen roll om han blev anställd eller företagare, bara han fick ett arbete. *Jens* anser att han endast är värd något om han har ett arbete. Även *Jens* kopplar den sociala identiteten till den arbetande samhällsmedborgaren. *Jens* beskriver att han brinner för och engagerar sig mycket i sin nuvarande arbetssituation. Efter förtagandet fick han en anställning. *Jens* söker bekräftelse på att han duger och en god genomförd arbetsprestation på en arbetsplats är vägen till att få bekräftelsen.

Fatima sökte samma typ av bekräftelse som *Jens* – att hon dög. Arbetet som företagare är för *Fatima* blir en relativt negativ drivkraft. *Fatima* arbetar utifrån en arbetarideologi. Produktionsfären expanderar helt och hållet på bekostnad av reproduktionssfären. *Fatima* ser sig som en arbetare vilken tvingas jobba som företagare. Hon tvingas avveckla företaget vilket köps upp av en konkurrent. Idag är *Fatima* sjukskriven och utan arbete. *Fatima* vill ha arbete via anställning för att återigen få erhålla den sociala identiteten som en arbetande samhällsmedborgare.

I korthet

Tidigare analys av de sex typfallens livsberättelser och identiteter sammanfattas i Tabell 9.3 (s. 188).

Tabell 9.3 Sex typfall av SeB-företagare – identitet vid arbetsförlust och över tid.

	Aktiva SeB-företagare		F.d. SeB-företagare	
Mer lyckad livssituation	(Göran) Aktiv näringsverksamhet identiteten var kopplad till arbete identiteten är kopplad till arbete ser sig som en entreprenör	(Johanna) Aktiv näringsverksamhet identiteten var kopplad till arbete identiteten är kopplad till arbete ser sig som en arbetande företagare	(Jens) Anställd identiteten var kopplad till arbete identiteten är kopplad till arbete ser sig som en arbetare	
	Mindre lyckad livssituation	(Arne) Aktiv näringsverksamhet identiteten var kopplad till arbete identiteten är kopplad till arbete ser sig som en tvingad arbetande företagare	(Lydia) Deltagare i arbetsmarknadspolitisk åtgärd identiteten var kopplad till arbete identiteten är kopplad till avsaknaden av arbete ser sig som en entreprenör	(Fatima) Sjukskriven identiteten var kopplad till arbete identiteten är kopplad till avsaknaden av arbete vill bli sedd som en arbetare

9.5 Sammanfattning – med konklusioner

Avhandlingens syfte är att beskriva arbetets betydelse i starta eget-bidragföretagares liv och omfattar en utbredd och en djup dimension. Den utbredda dimensionen omfattar hela populationen SeB-företagare från 1995 i Östergötlands län med datainsamling via enkät. Den djupa dimensionen omfattar två målgrupper av populationen om aktiva respektive före detta SeB-företagares inställning till arbete genom deras livsberättelser. Nedan presenteras preciserade frågeställningar med konklusioner:

- **Vilka etableringsmotiv och vilken överlevnadsgrad framgår vid SeB-företagande?**

I den egna modellen för motiv till företagsetablering vid SeB-företagande analyseras inställningen till företagsetableringen. I analysen framgår om den varit positiv eller negativ samt om den skedde utifrån individen själv eller ej. Analysen visar att etableringsmotiven främst utgår ifrån strukturen utanför individen och dennes handlande bygger på ettoreflekterat förhållningssätt. Den största enskilda kategorin handlar om att: – Jag var tvungen att starta med hänsyn till att det inte erbjöds... Detta resultat framgår i både enkät och intervjustudierna. Överlevnadsgraden, av 1995 års SeB-deltagare i Östergötland, uppgår till 58 procent tre år efter företagsetableringen.

- **Vilka avvecklingsmotiv anges och hur ser inställningen till SeB ut?**

Analysen visar att avvecklingsmotiven nästan uteslutande handlar om tvingande påverkansfaktorer, dvs. *pushfaktorer*. Den största enskilda påverkanskategorin *exogena-pushfaktorer* eller *att man är tvungen att avveckla företaget med hänsyn till att det inte erbjuds...* är störst, dvs. främst beroende på dålig lönsamhet. Majoriteten av de 107 bidragstagarna, som startade företag under 1995, avvecklade sina företag inom en tvåårsperiod.

Inställningen till SeB, i likhet med tidigare studier, handlar i både enkät- och intervjustudien om såväl positiv som negativ inställning till handläggningen och utbildningsverksamhet i samband med företagsstarten. Drygt en tredjedel av deltagarna har genomfört någon typ av SeB-utbildning. Bidraget är bra. SeB-deltagarna ifrågasätter själva om arbetslösa är rätt grupp för att starta företag. SeB-deltagarna anser framförallt att det måste ställas höga krav på den sökandes affärsidé ifrån AF:s sida. En dålig affärsidé blir synlig efter att bidragsperioden upphört vilket ofta leder till personligt negativa effekter för individen.

- **Vilken är arbetets generella betydelse?**

Lite mer än hälften av svaren ger uttryck för icke instrumentell inställning till arbete. Skälen för en icke instrumentell inställning var fler bland kvinnorna än hos männen. Det var ingen nämnvärd skillnad vad gäller nuvarande eller tidigare SeB-företagare. Livet utan arbete anses vara svårt eftersom arbetet möjliggör ett ”vanligt liv”. Denna insikt framkommer i den kritiska situationen när arbetslösheten infinner sig. Betydelsen av arbete speglas även i dess motsats: arbetslöshet, vilket anses som påfrestande. Arbetet i sig fungerar som en arena för sociala relationer och den enskildes identitet mäts och speglas mot en samhällsstruktur. Hytti (2003b, s. 17) anser att entreprenörskapsidentiteten inte är den enda identiteten en individ har. Däremot visar mina resultat att identiteten är starkt kopplad till arbete. Identiteten kopplad till arbete är så stark att den omformar eller påverkar resterande identiteter. Huvuddelen av svaren från enkätundersökningen visar att *inställningen till anställning* handlar om *arbete i relation med annat*. När det gäller *inställningen till företagande* handlar huvuddelen av svaren om *arbetet i sig*.

- **Vad anses som positivt och negativt vid anställning och SeB-företagande?**

Fördelarna med en anställning handlar främst om att det ger en struktur i förhållande till livet utanför arbetet. En anställning ger en grundtrygghet för individen i form av en trygg ekonomisk situation och regelbundna arbetstider. Nackdelarna med en anställning handlar främst om begränsat inflytande i själva arbetssituationen. Fördelarna med företagande är möjligheten till en upplevd egenkontroll i arbetet. Nackdelarna med företagande handlar om ekonomisk oro, kompetensbrist och avsaknaden av sociala relationer, dvs. främst avsaknaden av arbetskamrater. Företagaren är tidsmässigt pressad. Detta framgår i utsagorna från både enkät- och intervjudata. Den externa bortfallsanalysen i kapitel fyra visar att ständig tidsbrist för företagaren är vanligt.

- **Vilken inställning har individen till arbetslöshet?**

Arbete är något naturligt, men ändå så taget för givet för många individer. Arbete medför en struktur i tillvaron, ett definierat tidsanspråk, arbetstid kontra fri tid. Arbetslöshet upplöser strukturen och tillvaron för individen består endast av fri tid.

- **Hur framställs livsloppet och SeB-företagandet?**

Arbete och arbetslöshet är centrala teman i livsloppsberättelsen. Huvuddelen av individerna berättade att de med ett passivt förhållningssätt hade erhållit sina tidigare anställningar. Majo-

riteten av individerna intar ett mer aktivt förhållningssätt till arbete via företagande, dvs. drygt två tredjedelar anger att de aktivt förberett för sitt SeB-företagande.

- **Hur ser handlingsmöjligheterna ut i produktions- och reproduktionssfären vid SeB-företagande?**

Att bli företagare handlar om en ny livsstil med viss frihet med förbehållet för mycket arbete och oftast liten inkomst. Livsstilen var hos de flesta lönearbetarna inte medvetandegjord eller ”synlig” medan de hade sitt lönearbete. De blir inte ”medvetna” om sina tidigare livsstilar förrän de blir SeB-företagare. Det är då jämförelsen dem emellan görs. Arbete och fritid ”existerar” utan att de direkt tagit ställning till sina livssituationer.

- **Hur påverkar SeB-företagande det fortsatta livet?**

Majoriteten av dem som besvarade enkäten ansåg att deras liv hade påverkats efter att ha startat företag via SeB. Enkätfrågeställningen är en uppmaning att berätta om en fas som omfattar de fem sista åren i deras liv kopplat till företagande via SeB. Genom att betrakta enkätsvaren som korta berättelser går det att analysera riktningen på deras liv. *Nuvarande* och *tidigare SeB-företagare* anser att deras liv har påverkats på något sätt efter att ha startat företag via SeB. De mest positiva återfinns i gruppen nuvarande SeB-företagare, drygt hälften anser att deras liv tagit en positiv riktning. De mest negativa återfinns i gruppen tidigare SeB-företagare, drygt en tredjedel anser att deras liv tagit en negativ riktning.

På en övergripande nivå kan SeB-företagarna betraktas som nödvändighetsentreprenörer då de skapar nytt arbetstillfälle åt sig själva (se Tabell 9.2, s. 178). Begreppet entreprenör passar endast en av de tre typfallen med aktiva SeB-företagare. De övriga två typfallen benämns som levebrödsföretagare. Livsberättelsen i ett livsformsperspektiv visar att majoriteten lever i en arbetarlivsform under perioden före SeB-företagandet och därefter i självständighetslivsformens livsform som företagare. Däremot varierar ideologin inom respektive livsform (se Tabell 9.3, s. 188). Ett genomgående tema som framträder i resultatet och i delanalyserna av SeB-företagarnas livsberättelser handlar om individens identiteter. Av tidigare redovisad arbetslöshets- och arbetslivsforskning, enligt kapitel 2, är individens identitet nära kopplad till arbete. Detta är alltså inget nytt, utan min studie verkar än en gång bekräfta dessa resultat. När det gäller problematiska identitetsförändringar har detta tidigare studerats inom medicinsk sociologi. I nästa avslutande kapitel förs en diskussion och frågor för framtiden introduceras.

10 Slutligen och frågor för framtiden

I avsnitt 9.5 sammanfattades och konkluderades resultaten. Detta slutliga kapitel handlar om frågor för framtiden. Företagande via den arbetsmarknadspolitiska åtgärden SeB är fortfarande aktuell i 2000-talets Sverige. Från 1984 fram till 1 januari 1999 benämndes åtgärden ”starta eget-bidrag” och därefter ”stöd till start av näringsverksamhet”. I den dagsaktuella debatten under hösten 2009 förekommer fortfarande begreppet starta eget-bidrag. På Näringsdepartementets internetsida för entreprenörskap används benämningen som en förklaring av ”stöd till start av näringsverksamhet” vilket visar att ursprungsbenämningen lever kvar efter ett decennium.⁶⁵

10.1 Perspektiv på SeB-företagande på individnivå

De tidigare redovisade SeB-studierna med huvudsakligt perspektiv på samhälls- och programnivå har härmed kompletterats med ett perspektiv på SeB-företagande på individnivå. Den enskilde individens initiativ hamnar i fokus då arbetsmarknadsåtgärden bygger på ett frivilligt deltagande. Individen kan betraktas som en ofrivilligt frivillig företagare. Ofrivilligheten bygger på att denne inte har startat företag förrän denne blir eller riskerar att bli arbetslös och därmed anmält sig hos AF för att kunna ta del av bidraget.

Låt oss använda Calmfors *et al* (2002) begrepp för analys av arbetsmarknadspolitik på en individnivå. Det positiva med SeB är att både *Arne* och *Göran* faller inom ramen för en hög *behandlingsseffekt*, dvs. båda har ett arbete genom att vara aktiva SeB-företagare. *Dödviktseffekten* är hög för *Göran*, dvs. bidraget var ”överflödigt” då han ändå hade för avsikt att starta företag. För *Arnes* del verkar bidragsföretagandet som en *inläsningseffekt*, dvs. han vantrivs, arbetar för mycket och kan inte få en anställning som han önskar. Det negativa med SeB är att både *Lydia*, *Jens* och *Fatima* faller inom ramen för en låg *behandlingsseffekt*, dvs. båda är utan arbete som företagare. Företagandet för *Jens* ledde ändå vidare till en anställning efter företagskonkursen. För *Fatimas* del verkar bidragsföretagandet som en varaktig *inläsningseffekt* långt efter det att hon slutat som företagare. *Fatima* har skadat sig fysiskt genom felaktiga arbetsförhållanden vid företagandet och hennes psykiska hälsa vacklar. Hon är osäker om att få en anställning, men framförallt om hon ens blir frisk igen.

Göran, *Johanna* och *Arne* är alla tre aktiva SeB-företagare. *Göran* är den typ som är innovativ, har ambitioner och förutsättningar och betecknas som *entreprenöriell företagare*. Sundins (2006) benämning ”levebrödsföretagare” är en passande etikett på två av typfallen, dvs. *Johanna* respektive *Arne* har drivkrafter som handlar om att skapa en försörjning, dvs. bröd på bordet för sig och sin familj. *Johanna* har en positiv livssituation och benämns *beständig levebrödsföretagare* medan *Arne* har en negativ livssituation och benämns *nödgdad levebrödsföretagare*.

Jens, *Lydia* och *Fatima* är alla tre f.d. SeB-företagare. *Jens* är en *transitör*, dvs. en som har fått nytta av sin företagareperiod vilket resulterat i en löneanställning. *Lydia* betecknas som en *opportunist* då hon trots konkurs med ekonomiskt efterspel ändå strävar efter att fullfölja sin dröm om att verkligen vara företagare och entreprenör. *Fatima* betecknas som *drabbad*. Hon har helt och hållet hamnat utanför arbetsmarknaden med fysiska, psykiska och ekonomiska problem vilka genererats i samband med SeB-företagandet (se Figur 10.1, s. 192).

⁶⁵ <http://www.regeringen.se/sb/d/5709/a/46989>, publicerad 28 juni 2005, uppdaterad 22 april 2009.

Figur 10.1 Sex typfall av SeB-företagare – en översikt.

Entreprenöriell företagare kontra Opportunist

Vad är det för likheter och skillnader om *Göran* och *Lydia* jämförs? Båda två har en eftergymnasial utbildning. I dag kan *Göran* betecknas som en entreprenöriell företagare och *Lydia* som en opportunist. Båda har det gemensamt att de nu startat företag och tvingats lägga ned verksamheten. *Göran* var tidigare företagare, innan SeB-företagandet, men tvingades lägga ned p.g.a. att marknaden blev för överetablerad.

I *Lydias* fall är det mer komplext. Hon flyttade från en mellanstor stad ut på landet bara för att köpa ett hus. Detta gör hon trots att en bank initialt nekar henne lån p.g.a. att hon är arbetslös. Hon byter bank och erhåller ett huslån, men är fortfarande arbetslös. Det är inget företag i regionen som ger henne någon anställning när hon söker. Då slår hon mynt av sin hobby och går till AF och vill bli SeB-företagare. Hon har inte tidigare arbetat med hobbyn, men ”tycker” att det borde fungera att konvertera hobbyn till affärsdrivande verksamhet. Ett oförberett eller oplanerat förhållningssätt som också framgår vid hennes tidigare anställningar och gör det även vid företagsetablering. *Lydias* förhållningssätt till utbildning är även det oplanerat då hon blir erbjuden att läsa till diplomerad marknadsekonom efter att en av hennes tidigare anställningar upphört. *Lydia* får indikationer och varningar av AF att den typen av affärsverksamhet hon avser att bedriva är säsongsbunden. Trots detta ”tror” verkligen *Lydia* på den här konverteringen, att göra hobbyn till ett företag och därmed söker SeB. Även här kan det tolkas som en viss avsaknad på aktiv arbetslivsplanering, om von Otters (2003) begrepp används.

Lydia anser att drivkraften bakom hennes företagande bygger på spänning, tävling och är ett sätt att få förverkliga sin hobby. Hon beskriver svårigheten att planera och realisera sitt produktsortiment. *Lydia* väljer att bestycka sitt sortiment-utbud med produkter som hon själv tycker om, trots att kunderna inte köper dem i tillräcklig omfattning för att driva verksamheten. SeB-företaget avvecklas efter tretton månader, därpå följer arbetslöshet kantad med diverse arbetsmarknadspolitiska åtgärder i olika omgångar. *Lydia* har för avsikt att starta företag igen efter att ha samverkat med Skattemyndigheten beträffande lämplig bolagsform. Företagsidén är kopplad till pågående arbetsmarknadspolitiska åtgärd, där även en typ av personlighetstest genomfört. *Lydia* ser sig själv som naturlig företagare och framförallt entreprenör:

- *Lydia* [f.d. SeB-företagare]: ... man gjorde personlighetstest och testade fram då att man, man sa att man har sex olika, det finns sex olika sidor, det finns aldrig mer hos människor överhuvudtaget. Det var sociala sidan och det var om man var entreprenör osv. och om man hade en konstnärlig ådra. De här... sex sidorna gjorde man massor med alla test som man absolut inte kunde räkna ut i förväg och på mig så visade det sig att jag hade entreprenörsanda, jag hade en konstnärlig ådra och sen så hade jag också en social sida vilket gjorde att jag var väldigt, väldigt lämpad för att driva eget företag! För man har kundkontakterna och man har även leverantörerna som gäller det gäller ju att hålla sig väl med alla de här och kunna sälja sin vara också. Och sen då att man var konst-, hade en konstnärlig ådra det, det kommer ju igen i sortimentet som här. Och entreprenörsanda... som då är att driva framåt och att man vill göra och, och... har lite visioner och våga ge sig på... inte att det är tryggt att gå till jobbet utan att det finns en utmaning i hela tiden. Och de tre sidorna visade sig oavsett hur man gjorde testerna att jag hade... så att jag vet ju att jag har, på det sättet att jag har förutsättningarna för det här! Och det ser jag ju det är det som gör att det är så roligt va...

Gruppen med SeB-företagare är aktuell och förekommer i SOU (2008a). Denna statliga utredning handlar om hur förfarandet för företagsrekonstruktion kan förbättras och samordnas med konkursförfarandet samt frågan om skuldnedsättning för överskuldssatta företagare med personligt skuldansvar. Kronofogdemyndigheten i Göteborg kartlade olika problem som identifierats genom enhetens arbete:

Av intresse här är att enheten nämner att det inte är ovanligt att den som startar eget gör det på grund av arbetslöshet. Enhetens erfarenhet var att det i och med det också betalas ut s.k. starta eget-bidrag (stöd vid start av näringsverksamhet) till personer som inte har den entreprenörsanda som är en förutsättning för att lyckas. Då bidraget inte trappas av i takt med att företaget börjar få inkomster riskerar bidragstagaren enligt enheten att invaggas i tron att företaget fungerar bra. När sedan hela bidraget dras in i ett slag försvinner både den ekonomiska grunden för företaget och ofta också viljan att driva företaget vidare. Den som då ingått avtal om lokalhyra och andra kostnader som ligger kvar längre än SeB har bundit upp sig till kostnader som det ofta inte finns täckning för i den privata ekonomin (SOU 2008a, s. 60).

När det gäller effekter av företag som går i konkurs hänvisar SOU (2008a) till Europeiska kommissionen⁶⁶. De hävdar att en företagskrasch påverkar företagaren personligt då det föder en stark stressituation. Cirka 15 procent av fallen leder till att företagarens familjeförhållande kraschar. Cirka en tredjedel av dem säljer sina hus och cirka en fjärdedel av övriga familjemedlemmar drabbas negativt. Kommissionen menar att det också finns positiva effekter som tyder på att företagande och felsatsningar innebär ett lärtillfälle. Att lära av misstagen kan innebära att individen lyckas bättre nästa gång. Både *Göran* och *Lydia* har numera erfarenhet av att ha varit egenföretagare. Båda två uppvisar en stark drivkraft att vilja vara företagare. *Göran* etablerade sitt SeB-företagande efter att noga ha undersökt marknadspotentialen utifrån sina personliga resurser, en s.k. hög närvaro av aktiv arbetslivsplanering (von Otter 2003). *Lydia*s etablering av SeB-företagande visar den totala motsatsen. *Lydia* uppvisar en typ av självgående drivkraft och beskriver sig som en entreprenör och en potentiell ”starta-återigen-bidragföretagare”.

Beständig levebrödsföretagare kontra Nödgrad levebrödsföretagare

Johanna och *Arne* kan båda betecknas som ”levebrödsföretagare”. Begreppet levebrödsföretagare handlar om att drivkraften bygger på att skapa en försörjning, dvs. bröd på bordet för sig och sin familj (Sundin 2006). För *Johannas* del är företagandet positivt och för *Arne* är det negativt. *Johanna* har ändå tagit in sin make i företaget p.g.a. att denne blev arbetslös men ser inga större möjligheter att expandera sin verksamhet. *Arne* har varken ambition eller känner det möjligt att expandera företaget, utan arbetar huvudsakligen för att få mat på bordet.

Transitör kontra Drabbad

Jens och *Fatima* är f.d. SeB-företagare, där *Jens* har ett arbete medan *Fatima* är arbetsskadad och sjukskriven. För *Jens* del var företagsperioden avgörande som ett kvitto på att han i fortsättningen kan tillhöra den grupp i samhället som kan arbeta och har ett arbete. Efter fyra år som arbetslös fungerade företagandet som en länk till den provanställning han har idag. *Jens* är oerhört nöjd med arbetet, tryggheten och den fasta arbetstiden vilken gör att han har en distinkt gräns mellan arbete och fritid. *Jens* kan vara med sin familj i en normal reproduktionssfär. Det spelade ingen roll att han var hemma hela tiden med sin familj under de fyra åren med arbetslöshet då hans samhällsidentitet som arbetare var obefintlig. Både *Jens* och *Fatima* uppvisar tidigare stort behov av denna typ av identitet. *Fatima* startar företaget i samma bransch där hon varit anställd, men detta görs på ettoreflekterat sätt och utan något kapital. Hon tar inte hänsyn till sin egen kompetens i relation till eventuellt företagande. Hon tror att företagandet ska fungera och ifrågasätter inte beräkningarna som AF:s konsult presenterar. *Fatima* vill inte ligga samhället till last, utan ville bli fullvärdig medlem och därmed uppskattad av människor i sin näromgivning och kunder. Hon gör allt för att behålla företaget och tillfredsställa sina egna arbetsvärderingar om att vara en arbetande samhällsmedlem. *Fatima*

⁶⁶ Ministry of Economic Affairs (2001) Seminar on Business Failure, 10–11 May, The Hague, The Netherlands (i SOU 2008a).

satsar även sin energi på ogenomtänkta företagsprodukter och arbetssätt som inte är lönsamma eller personligt hälsosamma i det långa loppet. Hon erhåller en arbetsskada p.g.a. att hon arbetar på felaktigt sätt därför att hon inte har råd att investera i maskiner. Detta för att hon endast vill bli bekräftad för sin arbetsinsats, oavsett om det är en eller flera kunder som ger den. *Fatima* får betala ett högt pris för den sociala identiteten som arbetande samhällsmedborgare.

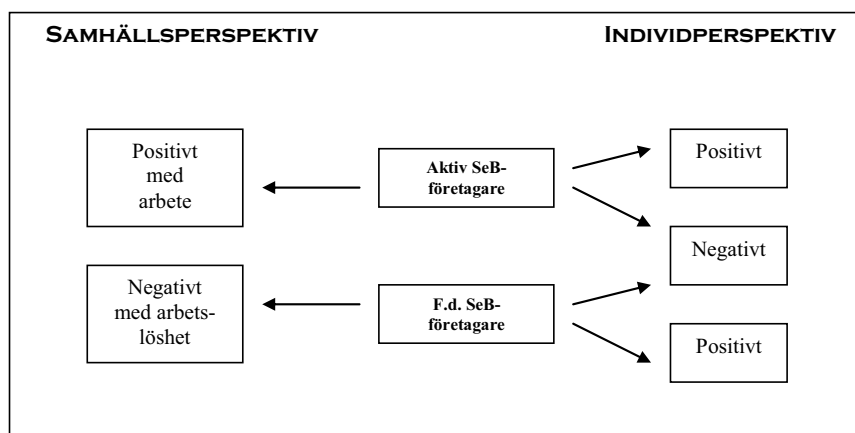
10.2 Samhällelig tilltro till entreprenörskap–företagande

Det går att diskutera om arbetsmarknadsåtgärden var mer eller mindre lyckad för individen eller för samhället. Föregående avsnitt visar att SeB-företagande kan både möjliggöra och drabba individer med olika förutsättningar och engagemang.

I tidigare presenterad arbets- och arbetslöshetsforskning (se kapitel 2) framträder en identitetsproblematik beträffande att ha eller inte ha arbete. Forskningsresultaten pekar på att identiteten påverkas i olika omfattning och ger delvis perspektiv på varför identiteten förändras. I denna studie pekar resultaten också på problematiska identitetsförändringar. Denna typ av identitetsförändringar har under en längre period studerats inom medicinsk sociologi. Bury (1982) har dels studerat att identiteten förändras och dels varför den förändras, men också hur identiteten påverkats och fortsätter att påverkas.

Den svenska arbetsmarknaden har förändrats mycket de senaste decennierna och förändringstakten verkar ständigt öka. I kampen om att hantera detta riktar numera svenska politiker och beslutsfattare tilltron till egenföretagande och entreprenörskap. I och med detta är egenföretagande via den arbetsmarknadspolitiska åtgärden SeB/SSN fortfarande aktuell.

I Figur 10.2 framgår två perspektiv på arbete, företagande och livssituation. I ett samhällsperspektiv är det positivt att skapa och inneha ett arbete, vilket framgår i kapitel 2. Det motsatta, att vara eller att bli arbetslös är negativt. Det är också negativt att misslyckas som företagare och än mer negativt att återigen blir arbetslös ur samhällssynpunkt. I ett individperspektiv kan företagande via arbetslöshet både vara positivt och negativt för livssituationen vilket framgår i min studie.

Figur 10.2 Perspektiv på arbete, företagande och livssituation.

Arbetslöshet är en belastning för samhällsekonomin, en nagel i ögat på en sittande regering, oavsett partifärg. Okekes (2000) rapport *Hur det går för arbetslösa som får bidrag för start av näringsverksamhet* handlar även den om hur sysselsättningsgraden för arbetslösa personer påverkas efter att ha erhållit SeB. SeB kan, efter drygt femton års tillgänglighet, betecknas som en lyckad insats att skapa arbetstillfällen. Arbete via SeB-företagande har både positiva och negativa effekter i samhälls- och individperspektivet. Att erhålla SeB kan ses som en förmån, en möjlighet till att skapa ett arbetstillfälle både för individen och för samhället. Ett SeB-företagande kan ses som adaptation till den föränderliga arbetsmarknaden och en konstruktion för att hantera förändringen. En positiv livssituation kan därmed genereras av ett arbetstillfälle som egenföretagare eller fungera som transiton till en fördelaktigare löneanställning. SeB-företagandet kan generera en negativ livssituation om arbetet via företaget hämmar individen eller om denne återigen tvingas till arbetslöshet. Trots att alla insamlade data i denna studie är från år 2000 anser jag att den är aktuell och relevant.

Denna form av företagande och diverse stödåtgärder i samband med den förekommer i såväl motioner som propositioner. Tilltron är hög bland politiker att det småskaliga egenföretagandet ska kompensera demonteringen av storföretagen och dessutom utjämna en stegrande arbetslöshet vid lågkonjunktur. Miljöpartiets Peter Erikssons (2008) motion handlar om en större satsning på att antalet platser för SSN utökas. Socialdemokraternas Mona Sahlin (2007) vill bygga vidare på SSN för jobbsökande. Hon vill att alla ska ha möjlighet att ansöka om ett småföretagarstipendium vilket ska prövas utifrån den potentiella småföretagarens affärsidé. I König-Jerlmyrs (2008) motion framgår att regeringen ser över möjligheten till tidsbegränsade räntefria lån till nya småföretag. För att skapa mångfald och öka antalet entreprenörer har vissa kommuner och landsting uppmontrat personalen att ”knoppa av”, dvs. att starta eget företag och bedriva samma slags verksamhet som de tidigare utfört som anställda. Exempel på avknoppningsstöd kan vara ”SSN-kurser”, tjänstledighet och återanställningsgaranti vilket framgår i statsminister Fredrik Reinfeldts (2008) proposition.

Entreprenörskap och egenföretagande är ständigt aktuella begrepp för politiker oavsett partitillhörighet. F.d. statsminister Göran Perssons (1997, s. 4) artikel speglar slutet på en samhällsepok. Skaran med storföretag, som tidigare i huvudsak genererat arbetstillfällen till människorna i det svenska samhället, minskar. Skapande av arbetstillfälle övergår till att bli den enskilde individens angelägenhet. Moderaten Ola Sundell (2008) anser att Sverige behöver fler entreprenörer. Utveckling och välstånd bygger på en utveckling av människans kreativitet, vilja och skaparlust. För att skapa dynamik och tillväxt i svensk ekonomi måste det finnas utrymme för människors eget initiativ. Genom att öppna upp olika vägar till att starta företag och bidra till tillväxt och god välfärd. Centerpartisten Maud Olofsson artikel sätter också sin tilltro till företagaren och entreprenören i Sverige (DN 2004). Olofsson (2006) menar:

– att vi måste gå från att vara matade fågelungar till att bli ivriga bävvar. Jag vill fånga känslan av att vi måste sluta upp att stillasittande acceptera att någon annan ska mata oss med färdiga lösningar från ovan, och istället ta fram den entreprenörsjäl som faktiskt bor i var och en av oss (Olofsson 2006, s. 82).

Socialdemokraternas jobbrådsråd (Astudillo *et al* 2008) presenterar en ny politik för entreprenörskap och företagande som en slags garant för framtidens välstånd i Sverige. Med förslaget vill Astudillo *et al* underlätta övergången till egenföretagande på alla sätt. Både Astudillo *et al* och näringsministern Olofsson använder sig av *bävermetaforen* i den politiska debatten när det handlar om företagande och entreprenörskap i Sverige (Riksdagens protokoll 2007). Det råder en delad politisk ambition att ungdomsarbetslösheten bör bekämpas med bidragsföretagande. Thomas Östros (2009), socialdemokraternas ekonomisk-politiska talesperson, hävdar

på Göteborgs-Posten debattsida den tolfte mars att ungas vilja att starta företag är stor och att Sverige behöver ett starkare entreprenörskap. Socialdemokraterna vill sänka åldersgränsen på 25 år och därmed låta yngre medborgare ta del av stödet till eget företagande. Drygt en månad senare, den sjätte april, deklarerar arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin (2009a) i en intervju med Sveriges Radio att dagens åldersgräns för starta eget-bidrag är för hög och att den bör sänkas då:

...det finns många 22–23-åringar som har bra idéer för att starta eget och som kan behöva lite hjälp med det (Littorin 2009a).

En revidering av bidragsformen är förestående bland politiker och myndigheter. Den sjunde september ger Regeringen Statskontoret i uppdrag att utreda en ny form av starta eget-bidrag beträffande personer vars handikapp innebär nedsatt arbetsförmåga (Littorin 2009b). Den 21 september aviserar regeringen i sin Proposition (2009, s. 43, 49) att deltagare inom jobbgarantin för ungdomar ska kunna ta del av stöd till start av näringsverksamhet. Vid socialdemokraternas partikongress markerades det tydligt att det är i småföretagen som jobben ska komma. Partiet enades om att starta eget-stöd ska kunna ges till personer under 25 år och att främja entreprenörskap bland kvinnor (Olsson 2009).

I SOU (2008a) på sidan 81, likställs begreppet entreprenör med danskans *iværksættere*. SSN-deltagare förekommer här i ihop med begreppet *entreprenöranda*, trots detta återfinns ingen definition eller vilka egenskaper en s.k. entreprenöranda omfattar. Av Falkenhall *et al* (2003) utvärdering av SeB förordas stödsamordningen i handläggningen och förslag om ökad fokusering på den egentliga målgruppen. Prioritering av lämpade arbetslösa som vill bli egenföretagare med en hållbar affärsidé under en begränsad tidsperiod. I SOU (2008b, s. 274) ges förslaget om att den sökande ska kunna förbereda start av eget företag. Under tiden som personen omfattas av programmet utbetalas aktivitetsstöd i stället för arbetslöshetsersättning. Någon ökad administration för AF förutspås inte. Befintligt system för informationsutbyte mellan AF, Försäkringskassan (FK) och arbetslöshetskassorna kan utnyttjas. Eftersom personer som omfattas av systemet har regelbunden kontakt med AF där den enskildes verksamhet planeras och följs upp, finns tillfredsställande kontrollmöjligheter. AF fastställer programmets begränsning i tid, vilket i sig utgör ett verktyg för kontroll. Intressant är att individen inte förväntas behöva bli kontrollerad av AF, FK och arbetslöshetskassorna då allt sker inom ramen för befintligt kontaktprocedur. Samtidigt förväntas det att individen ska agera autonomt i sina förberedelser. Östergötlands landshövding samt styrelseordföranden i Regionförbundet Östsam (Eriksson & Larsson 2009) går i motsatt riktning vad gäller företagarrådgivning. För att möta lågkonjunkturen, som nu råder under 2009–10, satsas istället extra medel till befintliga rådgivningsresurser. Detta för att behandla potentiella SSN och andra nyföretagare inom rimlig tid och på ett professionellt sätt.

Det existerar ett antal organisationer som erbjuder stöd vid start av företag, främst information, men även rådgivning: Arbetsförmedlingen⁶⁷, ALMI Företagspartner⁶⁸, Jobs and Society NyföretagarCentrum⁶⁹, Skatteverket⁷⁰, Försäkringskassan⁷¹, Bolagsverket⁷², Tullverket⁷³, Pa-

⁶⁷ <http://www.arbetsformedlingen.se/GO.ASPX?AP=72930&A=72930> (senast ändrad 2009-04-03) 2009-11-16.

⁶⁸ ALMI Företagspartner AB ägs av staten och är moderbolag i en koncern med 19 dotterbolag. Dessa ägs till 51 procent av moderbolaget och 49 procent av regionala ägare såsom landsting, regionförbund och andra regionala ägare. <http://www.almi.se/> 2009-11-16.

⁶⁹ <http://www.jobs-society.se/> 2009-11-16.

⁷⁰

<http://www.skatteverket.se/fordigsomar/foretagare/starta eget nyforetagare.4.906b37c10bd295ff4880003710.html> 2009-11-16.

tent- och registreringsverket⁷⁴, Näringslivsutveckling (Näringsdepartementet)⁷⁵, Tillväxtverket⁷⁶, The Enterprise Europe Network⁷⁷, Företagarnas Riksorganisation⁷⁸, Småföretagarnas Arbetsgivarorganisation (SAO)⁷⁹, Tankeakuten⁸⁰, Teknopol⁸¹, Trygghetsstiftelsen⁸² alternativt Trygghetsfonden eller Trygghetsrådet.

I konsekvensanalysen i SOU (2008b) avfärdas ökat kontrollbehov av individen. Individens eventuella stödbehov för att förbereda start av eget företag på ett effektivt sätt behandlas inte. Fredriksdotter Larssons (2006) resultat och slutsatser i avhandlingen förordar stödfunktionen för potentiella egenföretagare. Hon menar att om samhället ska lyckas med sitt uttalade mål, att fler ska satsa på nyföretagande, bör insatser skärpas för att utveckla individens förståelse av sin egen roll i arbetslivet. Fredriksdotter Larsson hävdar att nyföretagande och entreprenörskap i hög grad är beroende av individens förhållande till omgivningen, dels de viktiga personer i den närmsta sociala omgivningen som direkt påverkar individens liv, dels kulturell och traditionsbärande omgivning vilken indirekt formar hennes föreställningar. Slutsummeringen handlar om att:

individens val i arbetslivet beror av hennes förståelse av sociala relationer, men också ur hennes bedömning av sina möjligheter och drömmar, något som kan förstärkas av närheten till förebilder (Fredriksdotter Larsson 2006, s. 154).

Tidsskriften *Ekonomisk Debatt* publiceras av Nationalekonomiska Föreningen. Den syftar till att analysera den ekonomiska utvecklingen och debatterar aktuella samhällsekonomiska frågor under bred medverkan av akademiskt och praktiskt verksamma ekonomer.⁸³ Stina Eklund och Altin Vejsiu är båda ekonomer och verksamma som analytiker vid Näringsdepartementet. De båda publicerar en artikel beträffande drivkrafter att starta företag i *Ekonomisk Debatt* den 20 april 2009. Eklund och Vejsiu (2009) ställer sig frågan om en outnyttjad potential av entreprenörskapet i Sverige:

*Jämfört med många andra europeiska länder är entreprenörskapsnivån i Sverige låg och det är därför en prioriterad fråga på den nuvarande politiska agendan. Enligt Grilo och Irigoyen (2006) är entreprenörskapsnivån i Sverige omkring 8 procent medan det latent entreprenörskapet utgör 33 procent av arbetskraften, vilket är en stor skillnad jämfört med många andra europeiska länder (Eklund & Vejsiu 2009, s. 65).*⁸⁴

---

⁷¹ <http://www.fk.se/nav/d9245e05b4b9fb4ec14c8fcc69695e8d> 2009-11-16.

⁷² http://www.bolagsverket.se/vill_du/starta_foretag/ 2009-11-16.

⁷³ <http://www.tullverket.se/sokordao/s/startaforetag.4.30cfbac4117bfb365468000140.html> 2009-11-16.

⁷⁴

http://www.prv.se/upload/dokument/Om%20PRV/Remissvar/2009/20090316_yttrande_innovationer_och_foretagande.pdf (senast ändrad 2009-03-16) 2009-11-16.

⁷⁵ <http://www.regeringen.se/sb/d/5709> 2009-11-16.

⁷⁶ <http://foretagarguiden.tillvaxtverket.se/> (senast ändrad 2009-11-02) 2009-11-16.

⁷⁷ http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/index_en.htm 2009-11-16.

⁷⁸ <http://www.foretagarna.se/> 2009-11-16.

⁷⁹ <http://www.sao.se/> 2009-11-16.

⁸⁰ <http://www.tankeakuten.com/> (senast ändrad 2008-09-21) 2009-11-16.

⁸¹ <http://teknopol.se/> 2009-11-16.

⁸² <http://www.tsl.se/> alternativt <http://www.trr.se/> och <http://www.trs.se/> 2009-11-16.

⁸³ http://tidsskrift.nu/tidsskrift/Ekonomisk_Debatt (Senast ändrad: 2008-06-05) 2009-11-16.

⁸⁴ Latent entreprenörskap är den andel som uppger att de skulle föredra att var egenföretagare framför att vara anställd oavsett nuvarande situation. Belgien, Danmark och Österrike är exempel på länder som är jämförbara med Sverige vad gäller nivån på det latent entreprenörskapet. Dock ligger den verkliga entreprenörskapsnivån på mellan 13 och 16 procent i dessa länder (Grilo & Irigoyen 2006).

Eklund och Vejsiu för därefter ett kort resonemang om skillnader mellan entreprenörer och egenföretagare. De exemplifierar med att det finns egenföretagare utan entreprenöriell verksamhet och att entreprenörer kan finnas inom stora företag utan att vara egenföretagare. På en avslutande rad på det inledande stycket, innan syftet med studien presenteras, ramar Eklund och Vejsiu in företagar- och aktivitetstypen:

I vår studie har vi inte möjlighet att göra skillnad på dem utan vi har i stället valt att fokusera på egenföretagare som den enklaste typen av entreprenöriell aktivitet (Eklund & Vejsiu 2009, s. 65).

Eklund och Vejsiu har valt bort att studera entreprenöriell aktivitet i storföretag, men de har istället valt att fokusera på egenföretagare som den enklaste typen av entreprenöriell aktivitet. Går det att tolka detta som att egenföretagande därmed implicerar entreprenöriell aktivitet? Om nu Eklund och Vejsiu (2009) utgår ifrån att Sverige faktiskt har en outnyttjad potential av latent entreprenörskap blir det viktigt att granska hur entreprenöriell aktivitet definieras. Grilo och Irigoyen (2006) använder följande frågeställning för att studera entreprenörskapet i 15 EU-länder:

The following question provides the basis for our measure of entrepreneurial drive: Suppose you could choose between different kinds of jobs. Which one would you prefer: – being an employee – or being self-employed? (Grilo & Irigoyen 2006, s. 307).

Global Entrepreneurship Monitor (GEM) har en frågeställning om hur riskbenägen individen är att starta företag och likställer detta med ett entreprenörskapsbegrepp

GEM defines people who are entrepreneurially active as adults in the process of setting up a business they will (partly) own and or currently owning and managing an operating young business (Reynolds et al 2005, s. 209).

Begreppsindelningen av entreprenörskap och företagande omfattar olika, men även lika innebörder. Hytti (2003b) likställde de båda begreppen med varandra:

...my study covers both entrepreneurs and small business owners but following the Finnish tradition. I will call them all entrepreneurs (Hytti 2003b, s. 91).

Begrepp som egenföretagare och entreprenör används ofta. Det råder här en begreppsförvirring om vad en entreprenör är, vilka egenskaper som begreppet relaterar till, om egenskaperna kan tillskrivas en person och / eller om egenskaperna är en funktion. Entreprenörsbegreppet inkluderar ibland även suffix som t.ex. –skap, –själ, –anda, –klimat vilket komplicerar en gemensam förståelse.

10.3 Frågor för framtiden

Entreprenören verkar, enligt politikerna i föregående avsnitt, vara den som ska ta Sverige till andra nivåer. I min studie genererar SeB fler levebrödsföretagare än entreprenöriella företagare. Gruppen med befintliga ”levebrödsföretagare” är idag marginaliserade både samhällsmässigt och forskningsmässigt enligt Sundins (2006) summering.

- Är detta nog med skäl för det vanliga samhället att beakta denna företeelse och för forskarsamhället att i fortsättningen studera företagande via arbetsmarknadspolitiskt stöd?

Under hela efterkrigsperioden har människorna vant sig vid att varje ny generation har haft arbete och vid ett ständigt stigande välbefinnande. Men förändringen är ett faktum. Rifkin (2001)

redovisar 1995 omfångsrika exempel på globaliseringens framväxt i USA. Rifkin hävdar främst att den teknologiska utvecklingen kommer att leda till arbetets död, dvs. att allt färre arbetare kommer att behövas för att upprätthålla den nödvändiga produktionen i samhället. Rifkin är en av förgrundsgestalterna bland "The End of Work"-trendens debattörer. Andra är Bauman (1999), Beck (2000), Gorz (1999), Sennett (1999). Rojas (1998) kritiserar bl.a. Rifkin i *Valser om arbetets slut* och menar att det inte finns tecken på att arbetet håller på att ta slut eller att globaliseringen eller teknikutvecklingen skulle leda till en så kallad *jobless growth*. Strangleman (2007) och Doherty (2009) kritiserar "The End of Work"-debattörerna för deras övergeneralisering av en komplex situation i samhället. Jag vill inte ansluta mitt resonemang till "The End of Work"-debattörerna om att arbetet ska "avlidna". Gemensamt för debattörer och kritiker är dock uppfattningen att arbete håller på att förändras och att detta också påverkar arbetet som identitetsskapare i samhället.

Under 2009 växer arbetslösheten och speciellt för ungdomar i Sverige (Östros 2009, Littorin 2009a). De båda politiska talesmännen föreslår att reglerna för starta eget-bidraget ska ändras för att kompensera detta. Faktum är att arbete via löneanställning härmed inte kan möta efterfrågan, speciellt från ungdomar. Arbete för denna grupp "finns inte", utan "måste skapas". Lösningen är att individen själv genererar ett arbete via bidragsföretagande. Arbete är inte dött, utan håller istället på att transformeras från en kollektiv företeelse till en individuell sådan. Arbete via löneanställning har fram tills nu varit centraliserat till få arbetsgivare, medan arbetet utifrån Östros och Littorins vision ska decentraliseras till individen själv.

Richard Sennett (2007) hävdar att 1990-talet var slutet för den tidsrationella socialkapitalismen som byggde framförallt på långsiktighet. Det påverkar möjligheten till långa anställningar och karriärer inom en och samma institution. Richard Sennett (1999) analyserar de personliga konsekvenserna av arbetet i den nya kapitalismen på den amerikanska arbetsmarknaden. Några av de stora förändringar som har ägt rum berör människornas sociala och yrkesmässiga identiteter. Hans tes är att retorik om flexibilitet och "kort sikt" urholkar människors sociala rötter och benämner processen som "korrosion eller ett krackelerande av karaktären". Om individer inte kan ge en mening åt sina liv genom arbete, är de skyldiga att omdefiniera sin position i samhället många gånger, men dessa försök är inte alltid framgångsrika. I den nya flexibla kapitalismen är det allt svårare att fastställa meningsfulla och varaktiga sociala relationer och därmed minskar möjligheten att utveckla långsiktiga projekt. Definition av karaktär och självkänsla baseras på lojalitet och ömsesidigt långsiktigt åtagande, långsiktiga mål, och fördröjd tillfredsställelse. Människorna var upphovsmän till sina egna liv och kunde konstruera ett linjärt berättande om det. Flexibilitet i arbetet och en försvagning av sociala band är särskilt tydliga fenomen och en sådan kombination minskar förmågan att utveckla fasta och varaktiga enskilda identiteter. Sennett menar att den nya flexibla kapitalismen ger upphov till frågor som det inte är lätt att hitta svar på. Han ställer frågor som: Hur kan man etablera långsiktiga mål i ett kortsiktigt samhälle? Hur kan hållbara sociala relationer upprätthållas?

Utifrån Sennetts flexibilitetsresonemang är målgruppen i min studie i hög grad aktuell. När arbetsförlusten är ett faktum väljer individen att ändra sin försörjningsform från arbetare till företagare. Flertalet SeB-företagare i denna studie startar företaget där etableringsmotiven är kopplade till strukturen och deras handlande bygger på ett reflexivt förhållningssätt. Individerna anser att företagandet är en lösning för tryggad försörjning och en biljett till klubben "vi som har arbete" vilket därmed säkerställer en godkänd samhällsidentitet. SeB-företagarna hoppas även att företagandet ska bidra till en ökad frihet. För en mindre del främjar SeB-företagandet en typ av friare arbetsform. För merparten handlar den nyvunna "företagarfriheten" istället om att de upptäcker andra typer av krävande arbetsåtaganden. Som löneanställd

hade individen relativt fasta arbetstider och kunde själv kontrollera sin arbetsfria tid. Som företagare krävs en flexibilitet att lösa arbetskraven även om detta innebär ett upplösande av gränsen mellan arbete och fri-tid. Sett till livsformsanalysen i avsnitt 9.3 håller några fast vid sin arbetarideologi, trots att de övergått i självständighetslivsformen.

- Vilka effekter får flexibiliteten på sikt?

I ett samhällsperspektiv kan SeB betecknas som en lyckad insats att skapa arbetstillfällen i jämförelse med andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder (se Okekes 2000). Det är uppenbart att beslutsunderlaget saknar ett individperspektiv. Av resultatet och analysen i föreliggande studie blir det uppenbart att SeB-företagandet både kan vara drabbande och möjliggörande. Därför vore det intressant att gå vidare med en regional eller landsomfattande undersökning.

- Hur framgångsrikt är SeB/SSN-företagandet i ett individperspektiv i Sverige?

Synen på arbetslöshet och arbete är nära kopplat till människans identitet. Arbete har på ett eller annat sätt alltid funnits närvarande och ibland tagits för en given del av vardagen. Denna insikt medvetandegörs oftast inte förrän individen förlorar arbetet, dvs. speglar det i sin motsats. Vid byte av försörjningsform från anställd till egenföretagare ger detta upphov till ytterligare ett tillfälle för spegling. Vid båda speglingarna kan därmed såväl medvetna som omedvetna värderingar friläggas. För det första kan arbetet vara något i sig stimulerande, men också något som innebär lön samt möjliggör sociala relationer. Inställningen kopplas inte enbart till arbetet i sig, utan till livet i övrigt vilket också framkommer vid livsberättelseintervjuerna. Inställningen handlar om att arbete kan sättas in i ett större perspektiv, dvs. som livsstrukturen. Vid en arbetsförlust möjliggörs granskning av nuet, en retrospektion och ett framåtblickande. Det kan förenklat ta sig uttryck som: jag är inget utan mitt arbete, jag har tidigare arbetat med något och jag vill arbeta med något i framtiden. Att förändra försörjningsform på detta sätt är krävande för den enskilde individens identitet och kan därför jämföras med ett biografiskt brott och biografiskt arbete (se avsnitt 9.3, s.169).

I vuxen ålder fortsätter socialiseringen genom att de blir anställda lönearbetare. Den andra speglingen som möjliggör att omedvetna värderingar kommer till stånd sker när individen blivit företagare. Socialiseringen som formats, via uppväxt och ett helt liv med löneanställningar, ställs därmed på sin kant. Individerna har heller inte strävat efter den nya livssituationen företagande via arbetslöshet. Oavsett dessa värderingar måste individen hantera den nya livssituationen och medföljande arbetsåtaganden. I anslutning till Sennetts resonemang och fenomenet SeB/SSN-företagande dyker följande fråga upp:

- Hur påverkas individens möjlighet att etablera långsiktiga mål i ett samhälle som präglas av en ökande föränderlighet?

Gruppen arbetslösa eller arbetsökande i Sverige består numera inte enbart av tidigare löneanställda arbetare, utan även en ökande skara ungdomar och nyexaminerade studenter utan tidigare varaktiga erfarenheter av lönearbete på arbetsmarknaden. Enligt Östros (2009) och Littorins (2009a, 2009b) visioner bör samhället möjliggöra för ungdomar att skapa sitt eget arbete genom nyföretagande via bidrag. Därmed förändras SeB/SSN-förordningen vad gäller målgrupp och åldersgräns för bidragstilldelning. Detta skulle innebära att arbetslösa ungdomar själva skapar sig ett arbete genom bidragsföretagandet.

Kapitel 10 – Slutligen och frågor för framtiden

- I vilken omfattning och på vilka premisser är samhället berett på att förändra formen för bidragsföretagande i den ”nya” generationens SSN-företagare, dvs. arbetslösa ungdomar under 25 år med relativt minimal arbetslivserfarenhet?
- Hur kommer myndigheternas kontakt / rådgivning anpassas till den ”nya” generationens SSN-företagare?
- Hur etablerar sig den ”nya” generationen gentemot den ”tidigare” generationen SeB/SSN-företagare?
- Hur påverkas individens identitetsskapande process i den ”nya” generationens SSN-företagande?

Frågan är om det är möjligt att ännu bättre selektera ”rätt” individer med ”rätt” drivkrafter och ”rätt” förutsättningar? Detta för att få fram entreprenörer alternativt en ökad skara med levebrödsföretagare som kan ges en realistisk möjlighet att skapa en dräglig arbets- och livssituation. Målsättningen måste väl ändå vara att slippa missrekrytering som leder till eventuell ny arbetslöshet eller annan negativ situation för individen? En typ av selektion eller urval sker redan. Bidraget får endast lämnas till den som bedöms ha goda förutsättningar att bedriva näringsverksamhet, dvs. bedöms få en tillfredsställande lönsamhet och ge bidragstagaren en varaktig sysselsättning.

- Hur ställer sig ansvariga myndigheter till en förändrad urvalsprocess med ökad selektion vid bidragstilldelning?

I budgetpropositionen från 2009 framgår att unga arbetslösa individer under 25 år ska kunna söka SSN. Med detta som utgångspunkt förefaller det inte orimligt att ytterligare modifieringar av SSN som bidragsform är möjliga. Med rådande entreprenörskapsambitioner i takt med förestående samhällsförändring, dvs. ett minskat utbud av löneanställningar kan en övergång till ökat företagande vara aktuell redan innan storföretag eventuellt varslar om neddragningar i personalstyrkan.

Att successivt erbjuda möjligheter för löneanställda att kombinera sitt lönearbete med ett företagande kan erbjuda begränsningar och möjligheter både för individ och för samhälle. I en översiktsstudie av Delmar *et al* (2008) framgår att kombinatorskap ofta är ett steg från lönearbete till heltidsföretagande. I översikten anges tre förklaringsmodeller till varför individer söker sig till kombinatorskap; a) icke-finansiell nytta, b) riskminimerande strategi, dvs. rationellt sätt att prova affärsidé utan att i ett slag riskera den trygghet som en anställning ger c) ”boundaryless careers”, dvs. en internationell företeelse beträffande flexibla produktionssystem och en förändrad arbetsrätt som följd. Den senare förklaringsmodellen nämns som nödvändig för att lågutbildade ska kunna försörja sig som företagare.

Denna avhandling gäller urvalet SeB-deltagare från 1995 som enligt Skattemyndigheten enbart försörjer sig som företagare och de som inte alls är företagare längre. Avgränsningen exkluderar därmed en grupp av individer som kan benämnas *SeB-kombinatörer*, dvs. individer som kombinerar företagande ihop med att vara anställd. Gruppen har i denna avhandling inte studerats och frågor enligt nedan kvarstår:

- Hur upplevs detta *kombinatorskap* med företagande och anställning och fördelningen dem emellan?
- Hur ser inställningen till arbete ut?
- Hur upplevs handlingsmöjligheterna?
- Hur påverkas identiteten?

Fredriksdotter Larsson (2006) för ett intressant resonemang i sin avhandling om arbete och arbetslöshet ihop med EU:s beslut om att förverkliga en gemensam arbetsmarknad. En av de slutliga frågorna handlar om individens handlingsutrymme kontra samhällelig intervension i samband med detta. Kan det bli aktuellt att arbetslösa individer i Sverige, vilka inte väljer att starta eget företag, manas att ta arbete i något annat EU-land?

Avslutningsvis – en "framgångsrik och lyckad" SeB-företagare

Jag vill än en gång citera Göran som bedriver aktiv näringsverksamhet och kan betecknas som en entreprenöriell SeB-företagare. Göran tillhör den skara som har en mer lyckad arbets- och livssituation jämfört med flera av de som blev SeB-företagare under 1995 i Östergötland:

- Göran [aktiv SeB-företagare]: ... Ja, jag tycker nog att kanske idén kan vara god alltså, men jag tycker nog att undersökningen, vem ska som ska ha det här SeB, ska vara betydligt mycket bättre... Det... hur var det om man drar igång någon pizzeria eller någon hemslojd eller vad som helst. Vissa projekt, om jag skulle titta, nu är inte jag något proffs på att... se... om företagen går runt. Men man kan ju bara se att det är ju ibland självklart att det där kommer ju att inte gå... Idén kanske är bra, men man måste nog undersöka bättre om det ger någonting, för annars tror jag att det kan... Den här som har varit arbetslös länge som kanske liksom har bristande självförtroende eller vad som helst och så får de kick av det här och så kör de i sex månader eller vad de får i förlängt eller vad det är och så går det i alla fall inte. Den människan har de sänkt ännu längre egentligen. Han får sig en spark nedåt så han klarar inte av det heller. Så att jag tror inte att det är en björntjänst att ge någon starta eget-bidrag om det inte är rätt människa. Man blir ju inte företagare bara för att man är arbetslös! Och det är inte bra med starta eget-bidrag om idén inte är god. Så att om jag skulle sitta på Arbetsförmedlingen, det är ju ett bra sätt att tänka så, så skulle jag vara väldigt restriktiv. Men om det var någon som jag ser: den här killen eller tjejen... mycket drivande, bestämd, ser ut att genomföra saker och har en bra idé och att det finns en bra marknad för det här, då skulle jag inte tveka. Men jag skulle vara väldigt noga med att kolla förutsättningar...

Summary

Our society is constantly changing. What does work represent for individuals in general and especially for those who evade unemployment by self-employment i.e. starting up business through the active labour market programme (ALMP)? What is of general interest is how this phenomenon affects or enables an individual in a society undergoing change. During the period 1984 to 2000, the ALMP in Sweden was called business by start-up grants (BSG) and later support for starting business (SSB).

The thesis aims to describe and analyze the importance of work in the lives of individuals who become entrepreneurs with the help of start-up grants. The thesis includes two studies of individuals in the ALMP from 1995. A survey study encompasses the entire population of BSG-entrepreneurs in Östergötland – Sweden. The first category embraces 156 individuals still engaged in active business, known as *current* BSG-entrepreneurs. The second category consists of 107 individuals who are no longer involved in business, known as *previous* BSG-entrepreneurs. The interview studies include 26 BSG-entrepreneurs. The first category embraces fourteen individuals actively engaged in business, known as *active* BSG-entrepreneurs. The second category consists of twelve individuals who are no longer involved in business, here referred to as *former* BSG-entrepreneurs.

Based on a review of national and international start-up grants studies it is noted that the purpose of these studies is primarily focused on the effectiveness of the ALMP. There has been a shift in interest from follow-up studies to efficacy trials in comparison with other ALMP's. The BSG/SSB-programmes prove to be highly efficient compared with other ALMP's. The majority of these studies are quantitatively oriented and based on survey- and econometric register data. Here the survey questions are structured, and the abilities to answer are mainly composed of fixed categories and/or with rateable Likert-type scales. Most of the studies measure the survival rate in the three years following the completion of the eligibility start-up grant period. As the timeline for when the survey is carried out has decreased. This reinforces the interest of the utility of the programme itself. From a societal perspective, it may be considered appropriate to evaluate the effectiveness of BSG/SSB programmes relative to other social measures. Some studies give examples of a successful entrepreneurial profile, such as, middle-aged men with a good education. However, these studies do not reveal how individuals perceive their life situations, i.e. the possibilities for and limitations of this type of work. The analytical perspective is therefore at a global or programme level. The perspective of the individual level thus becomes secondary or non-existent. Even if the BSG/SSG-entrepreneurship leads to a successful business or work, this does not automatically imply a successful or satisfying life situation.

What are the positive effects at the individual level in addition to having a job via the BSG/SSB and how might this be taken advantage of? In a societal perspective, it is good to have a high survival rate for this type of business that creates real jobs for the individual. There is also a positive result for the ALMP with a high survival rate among those employed on completion of the eligibility period. Can it be presumed that the positive results at programme and corporate levels are slightly positive at the individual level, notwithstanding the fact that s/he is the holder of a job? If we assume an individual perspective, an examination of these studies should ask how entrepreneurship via BSG/SSB-programme enables and / or affects the individual. Some of the studies have actually used the interview process, although

these interviews have usually been conducted via the telephone. The aim of these interviews is generally to improve performance, or deal with failures to survey responses to complete failure analysis. While labour market administrators are interviewed about what they think about issues related to the BSG/SSB-programme, such interviews are seldom conducted with the actual participants in the programme. In previous studies the acquisition of knowledge has taken the form of mapping an individual's actions from a top-down perspective, i.e. at the societal and programme levels. On the other hand, this choice does not yield enough information for an analysis at an individual level. This implies a necessary shift in perspective and means that the research should be complemented with a bottom-up approach. The issue here is to study how individuals themselves perceive or relate to their actions with regard to work through BSG.

It should be noted that the previous subset of BSG-research at the individual level is noticeable by its absence in comparison with studies at societal and programme levels. The top-down perspective, which gives a certain kind of knowledge, ought to be complemented with a bottom-up perspective. The life story is a promising method for complementing previous research. Why not offer individuals the opportunity to talk about their work, problems and opportunities? This is one reason for interviewing people and analysing their stories. Earlier attitude studies on work concerned wage employees or entrepreneurs, the latter of whom were often former wage employees. The research undertaken in my study is designed to acquire knowledge about a group of unemployed people who become entrepreneurs. The results concern perspectives on the significance of work, unemployment, wage employment and self-employment by BSG. All the theoretical analysis and the concepts are presented and developed in the context of their application in the respective results- and analysis sections. Interestingly, the choice of analytical concepts changed somewhat during the research process. In a historical perspective, the perception of work and its value has changed in society. For example, work was previously thought to be a bad thing, but is now regarded as a good thing.

Previous research on attitudes to work has often been based on groups of individuals with waged employment. These studies tend to be of a quantitative in nature, i.e. surveys or database processing of larger quantities of data, and are mostly about the individual's job satisfaction as related to the workplace. The studies are based on researchers having pre-understanding, in that the operationally formalised concepts are based on already established theories. What exactly should be isolated and studied? In some studies quantitative and qualitative data are combined. In this context interviews are mostly based on structural issues, i.e. questions that focus on specific areas of interest for the researcher.

The selection of other entrepreneurial studies with qualitative method shows that the generalisability of the studies is limited to the selected sample of people being interviewed. The selection criteria for the forthcoming group of entrepreneurs in these interview studies are not fully discrete. Those 21-century studies that apply narrative analysis mainly do so from an economic perspective. The approach used in my study can be viewed as a complement to previous research work. Modern studies focus on entrepreneurship when the business has started. In contrast, there is a need to study attitudes to work throughout a person's entire life, rather than studying work as a separate phenomenon. At present, there is a dearth of research on BSG-entrepreneurship concerning the entire life of an individual. I believe that previous research studies have overlooked the importance of work throughout a person's life.

In this thesis the theory consists of a number of concepts and underlying categorisations. These concepts have been neither controlling nor given, but have been acquired and devel-

oped during the research process as a whole. For example, the life stories that emerge in the interviews create empirical results that can be analysed by means of a theory. This interview approach then generates the survey study. The above-named concepts, which form an important part of the analysis, are developed in the various chapters of the thesis. The establishment motives for entrepreneurship have previously been studied on the basis of concepts of endogenous-exogenous or push-pull factors. My own model of establishment motives has been developed by combining these two pairs of concepts. The analysis concerns attitudes to work such as the non-instrumental–instrumental attitude concept, the centrality of work and the primacy of work itself. The analysis contains conceptual concepts such as entrepreneurship and life mode. The stated aim of the thesis was not determinate at the beginning of the research process, but has rather emerged during the course of it.

In the research process, life story as a method has been developed with the underlying core concepts of life course, intrigue and significant event. Here, self-image or identity is associated with the significant events in a person's life. The results reveal identity changes for the individual over their life-span. The method embraces an individual's entire life story and his/her statements regarding their self-image associated with different stages of work and life. An analysing concept is also developed using the conceptual pair: biographical disruption–biographical work. This methodological development is achieved via two initial sample interview groups and leads to two main qualitative interview studies, both of which in turn generate a quantitative survey. The data material was collected partly through an extensive questionnaire study covering the entire population of current and former BSG-entrepreneurs from 1995 in Östergötland, Sweden. The purpose of the study is, as mentioned above, the importance of work and start-up grants employment in life. This has been prompted by my interest in the role that work plays in people's lives and how it is dealt with in their life stories, i.e. how individuals describe their life situation as having changed from wage labour via unemployment to BSG-entrepreneurship.

The thesis consists of results from both questionnaire survey and interview studies. The issues raised in the survey study are based on the interview studies. The results of the interviews are anchored in the survey results, as shown in the different quotations. The results show, inter alia, that the establishment motives are often essentially based on the structure and circumstances beyond the individual and that his/her actions in terms of starting their own business are based on a non reflective approach. The analysis also highlights the identity-building aspects of work and shows that the part of one's identity associated with work often significantly affects other identity issues. BSG-entrepreneurs can be regarded as "necessity entrepreneurs" when they create new jobs for themselves. Among the current BSG-entrepreneurs, just over half of the respondents believe that their lives have taken a positive direction. The most negative is the group of former BSG-entrepreneurs. Here just over one third report that their lives have taken a negative direction. One of the particular benefits of BSG-entrepreneurship is the possibility of a perceived self-monitoring at work. The disadvantages are highlighted as economic concerns, skills shortages and lack of social relationships at work.

My own defined analysis model for BSG includes two motive-based concepts: the positive–negative motive and whether the motive was based on the individual him/herself or not. The analysis shows that the establishment motives are mainly based on the structures beyond the individual and that his/her actions are based on a passive reactive approach. The largest single category is *I had to start taking into account that work was not offered by the system*. This result is apparent in both the questionnaire and interview studies. The results show that the general attitude to work can be both instrumental and non-instrumental. A separate treatment

Summary

of the responses shows that a little more than half of the respondents have a non-instrumental attitude to work. The reasons for a non-instrumental attitude were more numerous among women than among men. There was no significant difference in terms of current or former BSG-entrepreneurs. Life without a job was considered to be difficult because work allows a structure for a "normal life". This insight comes in a critical situation, namely when unemployment arises. The importance of work is thus reflected in its opposite of unemployment, which is regarded as stressful. Having a job means that leisure time is significant in itself. Work itself functions as an arena of social relations, and the individual's identity is measured and reflected in a social structure. My results show that identity is strongly linked to work. In fact, identity related to work is so strong that it re-designs or affects the remaining identities.

The majority of responses from the questionnaire survey show that the attitude to employment is work in relationship with others. As regards attitudes towards entrepreneurship, the bulk of responses relate to the work itself. The benefits of employment are mainly to provide regularity in relation to life outside of work. A job provides a basic security for the individual in the form of a secure financial situation and regular working hours. The drawbacks of employment are mainly limited influence on the actual working situation. The benefits of entrepreneurship include the possibility of a perceived self-monitoring at work. The drawbacks to entrepreneurship are economic concerns, skills shortages and lack of social relationships, i.e. mainly the lack of co-workers. The entrepreneur is pressed for time; something that is revealed in statements from both the survey- and interview data. The external follow-up failure analysis shows that the reason for not participating is a constant lack of time in connection with the entrepreneurship. For many individuals work is something natural, yet at the same time it is taken for granted. Work involves a structure in life and a defined time claim, in terms of working versus free time. Unemployment dissolves both the structure and the lives of individuals, since it only consists of free time. Unemployment led to the normally defined time space for recreational activities becoming confused. Work and unemployment are thus key themes in the life course of the life story. Most of the subjects reported that they had a passive approach to their previous employment. The majority of individuals adopted a more proactive approach to work through entrepreneurship, i.e. over two thirds stated that they were actively preparing themselves for this.

Becoming an entrepreneur induces a changed lifestyle with some type of freedom and involves the prospect of a time consuming workload and a moderate income situation. The transition between former wage employment, unemployment and BSG-entrepreneurship gives the individual an opportunity to reflect over his or her life situation. The lifestyle of the majority of former waged workers is not fully realized until they become BSG-entrepreneurs. That is where the comparison is made. Work and leisure "exist" without being directly positioned or without any full realization of the impact that work has on their overall life situations. The BSG-participants could be considered as "necessity entrepreneurs" in that individuals create new jobs for themselves. In a life mode perspective, life story shows that the majority of the interviewees are in a "working life mode" in the period before their BSG entrepreneurship and an "autonomy of life mode" as an entrepreneur. On the other hand, they vary in ideology and life mode. A consistent theme that emerges in the life stories and confirms these findings is the identities of individuals. Previous research on unemployment and employment reports that an individual's identity is closely linked to work. In the case of problematic identity changes, this has previously been studied in medical sociology. The majority of individuals in the questionnaire study undertaken in connection with this thesis felt that their lives had been affected after becoming BSG-entrepreneur. The questions included in the questionnaire served as an invitation to write about a phase that included the past five years of their lives

Summary

related to their BSG-entrepreneurship. By considering the narrative responses, it is possible to analyse the direction of their lives. Current and former BSG-entrepreneurs feel that their lives have been affected in some way after becoming BSG-entrepreneurs. The most positive are those included in the group of current BSG-entrepreneurs, where over half feel that their life has taken a positive direction. The most negative is the group of former BSG-entrepreneurs, in which just over one third feel that their lives have taken a negative direction.

The 26 interviewees' life stories have been transcribed, coded and analysed. Their life stories have been reviewed and compared with each other. Based on this, six different category types of BSG-entrepreneurs have been distinguished and empirically derived from the population. The category types are externally heterogeneous, while the respective category type shows internal homogeneity. The six different category types represent the internal homogeneity in each category. The BSG enables the individual and the types contain labels such as: *the innovative entrepreneur*, *the resistant livelihoods entrepreneur*, and *those who are in transit*. BSG restricts the individual, and here the types are labeled as: *the compelled living entrepreneur*, *the opportunist*, and *the affected*. For example, Göran, Johanna and Arne are all three active BSG-entrepreneurs. Göran is the type that is successful, has ambitions and good conditions, which qualify him as an innovative entrepreneur. The term "bread and butter business" is a fitting label for the other two types, i.e. Johanna and Arne talked about the need to create a balance and ensure that they have bread on the table for themselves and their families. Johanna has a positive life situation, here called a resistant livelihoods entrepreneur, while Arne has an adverse life situation, here known as a compelled living entrepreneur. Jens, Lydia and Fatima are all three former BSG-entrepreneurs. Jens is what is called a transit, i.e. someone who has benefited from his BSG-period, which has resulted in wage employment. Lydia is labelled as an opportunist. She has a negative BSG-experience, has gone bankrupt and is thereby unemployed. Lydia is currently still striving to fulfill her dream of owning her own business and being an entrepreneur. Fatima is described as affected, i.e. completely inactive with physical, psychological and economic ailments that have been generated in connection with the BSG-entrepreneurship. Fatima cannot even apply for a job or any other ALMP due to her physical and psychological ailments. She also finds herself in a constant negative economic situation after winding up her BSG-firm. Her dream and her attempt to create a job for herself is now a burden that confronts her every day.

From 1984 to 2000 the ALMP "BSG" was labeled "start-up grants" and then "support to the start of business", SSB. Almost a decade later, the old label BSG is still used to explanation SSB on the Swedish Ministry of Employment' Internet page related to entrepreneurship. The previously reported studies on BSG, with a principal focus on societal and programme levels, are hereby supplemented with a perspective on BSG-entrepreneurship at the individual level. The initiatives of the individual are in the limelight when action is based on voluntary participation in the ALMP. The individual can thereby be viewed as an involuntary voluntary entrepreneur. This enforced willingness is based on the fact that the an individual cannot start a company until he or she is unemployed and registered with the ALMP. It is possible to discuss whether the labour action was more or less successful for the individual or for society. BSG-entrepreneurship can both enable and affect individuals in different circumstances and commitments. There is a societal expectation in entrepreneurial self-employment among politicians in Sweden where the entrepreneur is expected to be an important agent for social change and development. The BSG generates more resistant livelihoods – compelled living entrepreneurs, than entrepreneurial entrepreneurs.

Summary

Litteratur

- Adelswärd, V. (1991) "Vems är poängen? En empirisk studie av det personliga berättandet i institutionella sammanhang". i *Nysvenska studier*. Nr. 70.
- Adelswärd, V. (1996) *Att förstå en berättelse – eller historien om älgen*. Köping: Brombergs Förlag.
- Adelswärd, V. (1997) "Berättelser från älgpassen. Om metoder för att analysera berättelsens struktur, poäng och sensmoral". i Hydén, L. C. & Hydén, M. (red.) *Att studera berättelser. Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Agar, M. & Hobbs, J. R. (1982) "Interpretation Discourse: Coherence and the Analysis of Ethnographic Interviews". *Discourse Processes* Vol. 5. pp. 1–32.
- Ahl, H. (2007) "Sex business in the toy store: A narrative analysis of a teaching case". *Journal of Business Venturing*. Vol. 22. No. 5. pp. 673–693.
- Aldeen, A. & Matovu, D. & Talebi, M. (1997) *Starta eget-bidraget i Göteborgs och Bohus län: 1997 års uppföljning*. Länsarbetsnämnden i Göteborgs och Bohus län.
- Altheide, D. L. & Johnson, J. L. (1994) "Criteria for assessing interpretative validity in qualitative research". in Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (eds.) *Handbook of Qualitative Research*. London: SAGE Publications.
- AMS (1995) *Starta eget-bidrag. En totalundersökning över de personer som avslutade bidragsperioden i oktober –93*. Stockholm: AMS Platsförmedlingsenheten.
- AMS (1996) *Starta eget-bidraget: 1995 års uppföljning*. Pfuu 1996:1. Stockholm: AMS Platsförmedlingsenheten.
- AMS (1997) *Småföretagens betydelse för ökad sysselsättning*. Ura 1997:9. Solna: Arbetsmarknadsstyrelsen.
- AMS (1998) *Arbetsmarknadspolitiska åtgärder Årsrapport*. APra 1998:2. Gnesta: Arbetsmarknadsstyrelsen.
- AMS (1999) *Starta eget-bidragets effekter – utvärdering av företag tre år efter start*. Ura 1999:12. Gnesta: Arbetsmarknadsstyrelsen.
- AMS (2000) *Arbetsmarknadspolitiska program Årsrapport*. APra 2000:1. Gnesta: Arbetsmarknadsstyrelsen.
- AMS (2001) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2000*. Prora 2001:2. AMS: Arbetsmarknadsenheten.
- AMS (2002) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2001*. Prora 2002:3. AMS: Arbetsmarknadsenheten.
- AMS (2003) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2002*. Ure 2003:2. AMS: Arbetsmarknadsenheten.
- AMS (2004) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2003*. Ure 2004:1. AMS: Arbetsmarknadsenheten.
- AMS (2005) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2004*. Ure 2005:1. AMS: Arbetsmarknadsenheten.
- AMS (2006) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2005*. Ure 2006:1. AMS: Arbetsmarknadsenheten.
- AMS (2007) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2006*. Ure 2007:1. AMS: Ar-

- betsmarknadsenheten.
- Andersson, G. (1993) *Leva för jobbet och jobba för livet: om chefsfamiljers vardag och samlevnadsformer*. Diss. Lunds Universitet.
- Andersson, M. (2006) Att känna sig arbetslös – kategori, identifikation och stigmatisering. i Mäkitalo, Å. (red.) *Att hantera arbetslöshet – Om social kategorisering och identitetsformering i det senmoderna*. Arbetsliv i omvandling 2006:16. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Andersson, P. & Wadensjö, E. (2007) "Do the unemployed become successful entrepreneurs?" *International Journal of Manpower*. Vol. 28. No. 7. pp. 604–626. Emerald Group Publishing Ltd.
- Angelöw, B. (1989) *Att berövas sitt arbete*. Diss. Lunds Universitet.
- Arbetsförmedlingen (2008) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2007*. Ure 2008:1. Arbetsförmedlingen: Utredningsenheten.
- Arbetsförmedlingen (2009) *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2008*. Ure 2009:1. Arbetsförmedlingen: Utredningsenheten.
- Arbetsmiljö* (1997) "Den ofrivillige företagaren". i Nr 1. Januari. Stockholm: Föreningen för arbetarskydd (FFA).
- Aronsson, M. (1991) *Nyföretagandet i Sverige – vilka, hur och varför?* Statens Industriverk (SIND) 1991:6. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Aronsson, K. (1999) Samtal som slagfält. i Sätterlund–Larsson, U. & Bergkvist, K. (red.) *En vänbok till Roger Säljö*. SIC rapport. Nr. 39. s. 62–82. Linköpings universitet.
- Arvidsson, A. (1998) *Livet som berättelse: studier i levnadshistoriska intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Astudillo, L. & Österberg, S–E. & Pettersson, L–O. (2008) "En ny politik för entreprenörskap och företagande". *DN Debatt*. 3 april 2008.
- Baltes, P. B. & Staudinger, U. M. & Lindenberger, U. (1999) Lifespan Psychology: "Theory and Application to Intellectual Functioning". *Annual Review of Psychology*. Vol. 50, February. pp. 471–507.
- Bauman, Z. (1999) *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. Göteborg: Daidalos.
- Baumgartner, H. J. & Caliendo, M. (2008) "Turning unemployment into self-employment: Effectiveness of two start-up programmes". *Oxford bulletin of Economics and Statistics*. Vol. 70. Nr. 3. pp. 347–373.
- Beck, U. (2000) *The brave new world of work*. Mass. Malden: Polity Press.
- Behrenz, L. & Delander, L. & Månsson, J. (2008) *Effektutvärdering av Stöd till start av näringsverksamhet*. Centrum för arbetsmarknadspolitisk forskning (CAFO). Växjö universitet.
- Bengtsson, E. & Gustafsson, G. (1998) *Starta eget företag med hjälp av starta eget-bidrag: en uppföljning av starta eget-bidraget under perioden 1992–1996 i AF Halmstad, AF Laholm, AF Falkenberg, AF Hyltebruk, AMI Halmstad, AMI Varberg*. Länsarbetsnämnden i Halmstad.
- Benus, J. & Rodriguez–Planas, N. (2006) "Evaluating Active Labor Markets in Romania." 2 UFAE and IAE Working Papers 699–07. Also IZA Discussion Papers 2464.
- Berg, L–E. & Boglind, A. & Leissner, T. & Månson, P. & Värnlund, H. (1975) *Medvetandets sociologi: en introduktion till symbolisk interaktionism*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1979) *Kunskapssociologi – Hur individen uppfattar och for-*

- mar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Berglund, B-Å. & Bergstén, M. (1995) *Starta eget-bidraget: en uppföljning av de personer som fick bidrag för att starta egen verksamhet i Stockholms län under budgetåret 1992–93*. Länsarbetsnämnden i Stockholms län.
- Berglund, T. (2001) *Attityder till arbete i Västeuropa och USA*. Diss. Göteborgs universitet.
- Bergmark, Å. (2002) Ställda utanför? Mönster för långvarigt socialbidragstagande. i *Fattidom i välfärdsstaten*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.
- Bergqvist, T. (2004) *Självständighetens livsformer och småföretagande: tillämpning och utveckling av realistisk livsformsanalys*. Diss. Avdelningen för arbetsvetenskap. Institutionen för ekonomi. Karlstads universitet.
- Bergwall, D. & Larsson, S. (1999) "Medför starta eget-bidraget en undanträngning av egenföretagare". *Forskningsrapport S51*. Stockholm: Handelns utredningsinstitut.
- Bernler, G. & Bjerkman, A. (1990) *Den sociala biografien*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Bernström, B. (1993) *Kvinnor som kan – Inte bara om lyckade företagare*. Halmstad: Författaren och AB Timbro.
- Bertaux, D. (1983) "Biography and society: the life history approach in the social sciences" *Studies in International Sociology*. Vol. 23. (2 ed). London: SAGE Publications.
- Bertaux, D. & Kohli, M. (1984) "The Life Story Approach: A Conventional View". *Annual Review of Sociology*. Vol. 10. Palo Alto: Annual Reviews Inc.
- Björklund, A. & Edin, P-Å. & Holmlund, B. & Wadensjö, E. (2006) *Arbetsmarknaden*. Stockholm: SNS Förlag.
- Björnberg, U. & Bäck-Wiklund, M. (1990) *Vardagslivets organisering i familj och närsamhälle*. Göteborg: Daidalos.
- Bonke, J. (1997) *Dilemmaet arbetsliv – familjeliv i Norden*. (red.) København: Socialforskningsinstitutet. Nordisk Ministerråd Tema Nord 1997:534.
- Bourdieu, P. (1996) *Homo Academicus*. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Bowman, D. (2007) "Men's business. Negotiating entrepreneurial business and family life". *Journal of Sociology*. Vol. 43. No. 4. pp. 385–400.
- Breen, R. & Halpin, B. (1988) *Self-Employment and the Unemployed*. Dublin: The Economic and Social Research Institute.
- Brenner, S-O. (1988) *Stressreaktioner på hot om arbetslöshet och upplevd arbetslöshet: psykologiska, biokemiska och ekonomiska effekter av arbetslöshet och otrygghet i arbetet*. Stressforskningsrapporter. Nr. 210. Stockholm: Statens institut för psykosocial miljömedicin.
- Bron-Wojciechowska, A. (1996) "Hur vuxna lär – pedagogiska perspektiv". i Aronsson, G. & Kilbom, Å. (red.) *Arbete efter 45 – Historiska, psykologiska och fysiologiska perspektiv på äldre i arbetslivet*. Solna: Arbetslivsinstitutet.
- Bruner, J. (1987) "Life as Narrative". *Social Research*. Vol. 54. No. 1. pp. 1–17.
- Bryson, A. & White, M. (1996) *From unemployment to self-employment: The consequences of self-employment for the long-term unemployed*. London: Policy Studies Institute.
- Bury, M. (1982) Chronic illness as biographical disruption. *Sociology of Health and Illness*. Vol. 4. No. 2. pp. 167–182.
- Bury, M. (1991) The sociology of chronic illness: a review of research and prospects. *Sociology of Health and Illness*. Vol. 13. No. 4. pp. 451–468.
- Buttny, R. (1993) *Social Accountability in Communication*. London: SAGE Publications.

- Bygrave, W. D. & Hofer, C. W. (1991) 'Theorizing about Entrepreneurship'. *Entrepreneurship Theory and Practice*. Vol. 16. No. 2. pp. 13–22. Blackwell Publishing.
- Bäck-Wiklund, M. & Lindfors, H. (1990) *Landsbygd, livsform och samhällsförändring*. Göteborg: Daidalos.
- Cantzler, I. (1992) "Att vara kvinna och företagare". i NUTEK *Intervjuer med kvinnliga företagare i tre län*. R1992:58. Stockholm: NUTEK.
- Caliendo, M. (2008) Start-Up Subsidies in East Germany: Finally, a Policy that Works? Bonn: *IZA Discussion Paper*. No. 3360. Institute for the Study of Labor.
- Caliendo, M. & Kritikos, A. S. (2007) Start-Ups by the Unemployed: Characteristics, Survival and Direct Employment Effects. Bonn: *IZA Discussion Paper*. No. 3220. Institute for the Study of Labor.
- Caliendo, M. & Steiner, V. (2007) *Evaluating Start-Up Subsidies for the Unemployed. Effectiveness and Monetary Efficiency of To Subsidy Programs*. DIW Berlin: German Institute for Economic Research.
- Calmfors, L. & Forslund, A. & Hemström, M. (2002) Vad vet vi om den svenska arbetsmarknadspolitiken sysselsättningseffekter? 2002:8 *Forskningsrapport*. Nr. 5. Uppsala: IFAU.
- Calmfors, L. & Skedinger, P. (1995) "Does Active Labour-Market Policy Increase Employment? Theoretical Considerations and Some Empirical Evidence from Sweden". *Oxford Review of Economic Policy*. No. 11. pp. 91–109.
- Carland, J. W. & Hoy, F. & Boulton, W. R. & Carland, J. A. C. (1984). Differentiating entrepreneurs from small business owners: A conceptualisation. *Academy of Management Review*. Vol. 9. No. 2. pp. 354–359.
- Carling, K. & Gustafson, L. (1999) "Starta eget-bidrag eller rekryteringsstöd, vilket är mest effektivt?" *Forskningsrapport*. Nr. 5. Uppsala: IFAU.
- Carling, K. & Richardson, K. (2001) The relative efficiency of labor market programs: Swedish experience from the 1990's. *Working paper* 2001:2. Uppsala: IFAU.
- Chapman, B. & Gregory, B. & Klugman, J. (1998) *Self Employment in Australia – Description, Analysis and Policy Issues*. Centre for Economic Policy Research. Canberra: Research School of Social Sciences Australian National University.
- Charmaz, K. (1995a) Grounded Theory. In: Smith, J A. & Harré, R. & van Langenhove, L. (eds.) *Rethinking Methods In Psychology*. London: SAGE Publications.
- Charmaz, K. (1995b) Identity dilemmas of chronically ill men. In: Sabo, D. & Gordon, D F. (eds.) *Men's health and illness: Gender, power, and the body*. pp. 266–291. London: SAGE Publications.
- Chell, E. (2008) *The Entrepreneurial Personality: A Social Construction*. London: Routledge.
- Christensen, L. R. (1989) *Livsformer i Danmark*. Köpenhamn: Samfundsfagnyt.
- Conrad, P. (1987) The Experience of illness: recent and new directions. In Roth, J. and Conrad, P. (eds) *The Experience and Management of Chronic Illness: Research in the Sociology of Health Care*. Vol. 6. pp. 1–31. Greenwich: JAI Press.
- Corbin, J. & Strauss, A. L. (1987) Accompaniments of chronic illness: Changes in body, self, biography, and Biographical time. *Research in the Sociology of Health Care*. Vol. 6. pp. 249–281.
- Crepon, B. & Duguet, E. (2003) Bank loans, start-up subsidies and the survival of the new firms: an econometric analysis at the entrepreneur level. *EconWPA, Labor and Demography*. No. 0411004.

- Cueto, B. & Mato, J. (2006) An analysis of self-employment subsidies with duration models. *Applied Economics*. Vol. 38. pp. 23–32. London: Routledge.
- Cullen, A. & Hodgetts, D. (2001) Unemployment as Illness: An Exploration of Account Voiced by the Unemployed in Aotearoa/New Zealand. *Analyses of Social Issues and Public Policy*. Vol. 1. Issue. 4. pp. 33–51.
- Czarniawska, B. (1998) ”A Narrative Approach to Organization Studies”. *Qualitative Research Methods Series*. Vol. 43. London: SAGE Publications.
- Dahlberg, M. & Forslund, A. (1999) ”Direct Displacement Effects of Labour Market Programmes: the Case of Sweden”. *Working Paper* 1999:7. Uppsala: IFAU.
- Davidsson, P. (1989) *Continued Entrepreneurship and Small Firm Growth*. Diss. Stockholm: Handelshögskolan.
- Delmar, F. & Folta, T. & Wennberg, K. (2008) Dynamiken bland företagare, anställda och kombinatorer. Forskningsrapport 2008:22. Uppsala: IFAU.
- Denzin, N. K. (1989) ”Interpretive Biography”. *Qualitative Research Methods Series*. Vol. 17. London: SAGE Publications.
- DN (2004) Drottning av Almedalen. *DN Opinion*. Publicerat 2004-07-12 00:07 <http://www.dn.se/opinion/huvudledare/drottningen-av-almedalen-1.287186>
- Doherty, M. (2009) When the working day is through: the end of work as identity? *Work Employment Society*. Issue 23. pp. 84–101.
- Downing, S. (2005) ”The Social Construction of Entrepreneurship: Narrative and Dramatic Processes in the Coproduction of Organizations and Identities”. *Entrepreneurship Theory and Practice*. Vol. 29. No. 2. pp. 185–204.
- Ds (1996) *Konflikten mellan arbete och familjeliv – en europeisk ödesfråga?* Ds. departementsserien. 1996:66. Stockholm: Fritzes.
- Edlund, C. & Ahltop, B. & Andersson, G. & Kleppesø, S. (1990) *Karriärer i kläm. Om chefen, familjen och företaget*. Lund: Nordstedts Förlag och FA-rådet.
- Edwards, R. & Burawoy, M. & Jahoda, M. & Elster, J. (1992) *Idéer om arbete. Volym 6 i Tidens idéserie*. Stockholm: Tidens förlag.
- Ehn, B. (1992) Livet som intervjukonstruktion. i Tigerstedt, C. & Roos, J.P. & Vilkkö, A. (red.): *Självbiografi, kultur, liv: levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap*. Stockholm: Stehag. B. Östlings bokförlag.
- Ehn, B. & Klein, B. (1994) *Från erfarenhet till text: om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Stockholm: Carlsson.
- Eklund, S. & Vejsiu, A. (2009) ”Drivkrafter att starta företag: ett genusperspektiv”. *Ekonomisk Debatt*. Årgång 37. Nr. 3. Stockholm: Nationalekonomiska Föreningen c/o Institutet för Näringslivsforskning.
- Elmlund, P. (1998) *Företagande som livschans och klassresa*. Stockholm: AB Timbro.
- Ericsson, D. (1995) *Tillskottet – projekt för småföretagsutveckling*. Motion 1994/95:A413. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Eriksson, B. (1998) *Arbetet i människors liv*. Diss. Göteborgs universitet.
- Eriksson, B. & Larsson, J-O. (2009) *Handlingsprogram för att möta lågkonjunkturen i Östergötland*. Östergötlands län och Regionsförbundet Östsam.
- Eriksson, B. & Larsson, P. (2001) *Starta eget-bidrag – en studie av framgångar och misslyckanden*. Forskningsrapport 2001:8. Uppsala: IFAU.
- Eriksson, P. (2008) *Grön framtidsbudget – två år kvar!* Motion 2008/09: Fi299. Stockholm: Sveriges Riksdag.

- Evans, P. & Bartolomé, F. (1981) *Måste framgång kosta så mycket?* Stockholm: Liber Tryck.
- Ezzy, D. (2001) *Narrating Unemployment*. Aldershot: Ashgate.
- Falkenhall, B. M. & Johansson, M. & Olofsson, J. (2003) *Utvärdering av de näringspolitiska effekterna av stöd till start av näringsverksamhet*. ITPS A2003:003. Östersund: ITPS.
- Fredriksdotter Larsson, E. (2006) *Löneanställning eller eget företagande? Sex vuxna röster från norra Bohuslän*. Diss. Institutionen för Arbetsvetenskap. Göteborgs universitet.
- Friberg, T. (1990) *Kvinnors vardag. Om kvinnors arbete och liv. Anpassningsstrategier i tid och rum*. Diss. Lunds universitet.
- Fischer–Rosenthal, W. (2000) Biographical work and biographical structuring in present–day societies. In: Chamberlayne, P. & Bornat, J. & Wengraf, T. (eds.). *The turn to Biographical Methods in Social Science. Comparative issues and examples*. London: Routledge.
- Furåker, B. (1989) *Välfärdsstat och lönearbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Furåker, B. (1991) *Arbetets villkor*. (red.) Lund: Studentlitteratur.
- Fürth, T. (1979) *De arbetslösa och 1930-talskrisen: en kollektivbiografi över hjälpsökande arbetslösa i Stockholm 1928–1936*. Diss. Stockholms universitet.
- Gabe, J. & Bury, M. & Elston, M A. (2005) *Key Concepts in Medical Sociology*. London: SAGE Publications.
- Gallie, D. & Paugam, S. (2000). The Experience of Unemployment in Europe: The Debate. In: Gallie & Paugam (eds.) *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Gardell, B. (1976) *Arbetsinnehåll och livskvalitet: en sammanställning och diskussion av samhällsvetenskaplig forskning rörande människan och arbetet*. Stockholm: Prisma.
- Gardell, B. & Svensson, L. (1981) *Medbestämmande och självstyre: en lokal facklig strategi för demokratisering av arbetsplatsen*. Stockholm: Prisma.
- Gartner, W. B. (2007) "Entrepreneurial narrative and a science of the imagination" *Journal of Business Venturing*. Vol. 22. No. 5. pp. 613–627.
- Gartner, W. B. & Birley, S. (2002) Introduction to the special issue on qualitative methods in entrepreneurship research. *Journal of Business Venturing*. Vol. 17. No. 5. pp. 387–395.
- Gergen, K. J. (1994) *Realities and relationships: soundings in social construction*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gergen, K. J. & Gergen, M. M. (1988) "Narrative and Self as Relationship". *Advances in Experimental Social Psychology*. Vol. 21.
- Gibb, A. A. (1996) Entrepreneurship and small business management: can we afford to neglect them in the twenty–first century business school? *British Journal of Management*. Vol. 7. Issue. 4. pp. 309–321.
- Giddens, A. (1979) *Central Problems in Social Theory*. London: Hutchinson.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*. New York: Aldine Publishing Company.
- Goffman, E. (1994) *Jaget och maskerna*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Gorz, A. (1999) *Arbete mellan misär och utopi*. Göteborg: Daidalos.
- Gratzer, K. (1996) *Småföretagandets villkor. Automat restauranger under 1990-talet*. Diss. Stockholms universitet.
- Graves, F. & Gauthier, B. (1995) *Evaluation of the self–employment assistance program*. Evaluation and Data Development. Strategic Policy. Human Resources Development.

Canada.

- Grenholm, C–H. (1980) ”Synen på arbete i kristen tradition”. i Sörbom, P. (red.) *Arbetets värde och mening*. RJ 1980:1. Stockholm: Liber Förlag.
- Grenholm, C–H. (1987) *Arbetets mål och värde: en analys av ideologiska uppfattningar hos LO, TCO och: SAF i 1970-talets debatt om arbetsorganisation och datorisering*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Grenholm, C–H. (1994) *Arbetets mening: en analys av sex teorier om arbetets syfte och värde*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Grefwe, J. (1999) *Starta eget-bidrag 1993–1998: Stenungsund–Tjörn–Orust: 1999 års uppföljning*. ALMI Företagspartner Väst AB.
- Grilo, I. & Irigoyen, J–M. (2006) ”Entrepreneurship in the EU: To Wish and Not to Be”, *Small Business Economics*. Vol. 26. pp. 305–318.
- Grossi, G. (1999) *The stress of unemployment – Coping patterns psychological and physiological responses and implications for health*. Diss. Stockholm University.
- Goldthorpe, J. H. & Lockwood, D. & Bechhofer, F. & Platt, J. (1971) *Arbetaren i överflödssamhället – Beteenden och attityder i arbetslivet*. Del 1. Stockholm: Aldus/Bonnier.
- Gustafsson, U. (1995) *Starta eget-bidrag: en totalundersökning över de personer i länet som påbörjade bidragsperioden i september – oktober 1993 ett och ett halvt år efter starten*. Länsarbetsnämnden i Jönköpings län.
- Hallsten, L. (1998) *Psykiskt välbefinnande och arbetslöshet – Om hälsorelaterad selektion till arbete*. Diss. Stockholms universitet.
- Helldén, A. (1979) *Arbete. Ur arbetets idéhistoria*. Södertälje: Gidlunds.
- Hinz, T. & Jungbauer–Gans, M. (1999) ”Starting a Business after Unemployment: Characteristics and Chances of Success (Empirical Evidence from a Regional German Labour Market)”, *Entrepreneurship and Regional Development*. No. 11. pp. 317–333.
- Hjorth, D. (2007) ”Lessons from Iago: Narrating the event of entrepreneurship.” *Journal of Business Venturing*. Vol. 22. No. 5. pp. 712–732.
- Hodkinson, P. & Sparkes, A. C. (1997) Careerism: A Sociological Theory of Career Decision Making. *British Journal of Sociology of Education*. Vol. 18. No.1. pp. 29–44.
- Hult, E. B. (1996) *Småföretagare – Varför? Småföretagarens vardag och verklighet där nyföretagande möter gammalt regelverk och gamla attityder*. Uppsala: Författaren och Konsultföretaget AB.
- Hult, E. B. & Ohlson, L. (1989) *Första året som företagare – Hur vi tänkte. Hur vi gjorde. Hur det blev*. Uppsala: Författarna och Konsultföretaget AB.
- Hult, M. & Jerreling, A. & Lindblom, G. (1991) *Öka nyföretagandet – teorier, modeller, vägledning*. Serie 1 Ekonomi och politik. Nr. 26. Högskolan i Växjö.
- Hydén, L. C. (1997) ”De otaliga berättelserna”. i Hydén, L. C. & Hydén, M. (red.) *Att studera berättelser. Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Hytti, U. (2003a) *Entrepreneurship, Family and Gender: Family in the life stories of owner-managers*. Turku School of Economics and Business Administration. Small Business Institute.
- Hytti, U. (2003b) *Stories of Entrepreneurs – Narrative Construction of Identities*. Small Business Institute. Turku School of Economics and Business Administration.
- Hytti, U. (2005) ”New meanings for entrepreneurs: from risk-taking heroes to safe-seeking professionals”. *Journal of Organizational Change Management*. Emerald Group Publishing Limited. Vol. 18. No. 6. pp. 594–611.

- Højrup, T. (1989) *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*. Lyngby: Institut for europæisk folkelivsforskning / Statens Byggeforskningsinstitut.
- ITPS (2001) *Nyføretagandet i Sverige 1999 och 2000*. S2001:009. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2002a) *Uppföljning av 1997 års nystartade företag – tre år efter start*. S2002:003. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2002b) *Nyføretagandet i Sverige 2000 och 2001*. S2002:008. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2003a) *Uppföljning av 1998 års nystartade företag – tre år efter start*. S2003:005. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2003b) *Nyføretagandet i Sverige 2001 och 2002*. S2003:010. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2004) *Nyføretagandet i Sverige 2002 och 2003*. S2004:008. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2005) *Uppföljning av 1999 års nystartade företag – tre år efter start*. S2005:002. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2006a) *Uppföljning av 2001 års nystartade företag – tre år efter start*. S2006:001. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2006b) *Nyføretagandet i Sverige 2004 och 2005*. S2006:005. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2008a) *Uppföljning av 2003 års nystartade företag – tre år efter start*. S2008:001. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- ITPS (2008b) *Nyføretagandet i Sverige 2006 och 2007*. S2008:006. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- Jahoda, M. & Lazarsfeld, P. F. & Zeisel, H. (1971) *Marienthal: the sociography of an unemployed community*. Chicago: Aldine Atherton Inc.
- Jahoda, M. (1982) *Employment and unemployment: a social-psychological analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jakobsen, L. (1999) *Livsform, Kön och risk – en utveckling och tillämpning av realistisk livsformsanalys*. Diss. Karlstads universitet.
- Jakobsen, L. & Karlsson, J Ch. (1993) *Arbete och kärlek: en utveckling av livsformsanalys*. Lund: Arkiv Tryck.
- Jacobsson, U. (1998) *Företagaren i välfärdssamhället*. Stockholm: SNS Förlag.
- Janlert, U. (1991) *Work deprivation and health – Consequences of job loss and unemployment*. Diss. Stockholm: Karolinska institutet.
- Johannisson, B. & Lindmark, L. (1996) *Företag Företagare Företagsamhet*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, A W. (1997) *Att förstå rådgivning till småföretagare*. Diss. Lunds universitet.
- Johansson, A W. (2004) "Narrating the Entrepreneur". *International Small Business Journal*. Vol. 22. No. 3. pp. 273–293. London: SAGE Publications.
- Johansson, G. & Isaksson, K. & Sjöberg, A. (1996) "Drivkrafter för arbete – attityd och värderingar i arbetskraften". i SOU 1996. *Aktiv arbetsmarknadspolitik: betänkande. Expertbilaga*. Stockholm: Fritzes.
- Johansson, M. (1991) "Lönearbete som mål eller medel". i Furåker, B. (red.) *Arbetets villkor*. Lund: Studentlitteratur.

- Jones, R. & Latham, J. & Betta, M. (2008) "Narrative construction of the social entrepreneurial identity". *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*. Vol. 14. No. 5. pp. 330–345.
- Jonsson, A. & Klingström, A. & Westerstrandh, B. (1991) *Så föds företag ur forskning*. Uppsala universitet. Statens Industriverk och Styrelsen för teknisk utveckling.
- Jönsson, L. R. (2003) *Arbetslöshet ekonomi och skam – om att vara arbetslös i dagens Sverige*. Diss. Lunds universitet.
- Karlsson, J Ch. (1977) *Om arbete – en studie av arbetets ställning i skilda samhällen*. Stockholm: Sekretariatet för framtidsstudier.
- Karlsson, J Ch. (1983) *Om lönearbete: en bok i arbetssociologi*. Stockholm: Norstedt.
- Karlsson, J Ch. (1986) *Begreppet arbete: definitioner, ideologier och sociala former*. Lund: Arkiv.
- Kelleher, D. (1988) Coming to Terms with Diabetes: Coping Strategies and Non-compliance. In: Anderson, R. & Bury. M. (eds.) *Living with Chronic Illness The experience of Patients and Their Families*. London: Unwin Hyman Ltd.
- Kelly, R. & Lewis, P. & Dockery, M. & Mulvey, C. (2001) *Findings in the NEIS evaluation. Centre for Labour Market Research: Murdoch University*. Western Australia.
- Kosanovich, W. & Fleck, H. (2001) "Comprehensive Assessment of Self-Employment Assistance Programs". DTI Associates, Inc. Prepared for: *U.S. Department of Labor. Office of Workforce Security. DTI report*. pp. 811–815.
- Korpi, W. (1973) *Fattigdom i välfärden: om människor med socialhjälp*. Stockholm: Tidens förlag.
- Korpi, W. (1978) *Arbetarklassen i välfärdskapitalismen: arbete, fackförening och politik i Sverige*. Stockholm: Prisma.
- Kronholm, B. G. & Jansari, Y. & Khashoie, F. R. & Lukic, D. (1997) *En jämförande studie avseende stödformen starta eget-bidrag mellan Jönköpings och Vetlanda kommun åren 1994–1995*. Länsarbetsnämnden i Jönköpings län.
- Kullstedt, M. (1994) *Starta eget guiden: en vägledning för dig som funderar på att starta eget*. Stockholm: Småföretagsplanerarna i samarbete med Utvecklingsfonden.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- König-Jerlmyr, A. (2008) *Räntefria lån till nyuppstartade företag*. Motion 2008/09: N356. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Landström, H. (2005) *Entreprenörskapets rötter*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, I. B. & Olsson, L. (1992) "Kvinnliga företagare i Östergötland". i NUTEK *Intervjuer med kvinnliga företagare i tre län*. R1992:58. Stockholm: NUTEK.
- Levinson, D. J. (1978) *The Seasons of a Man's Life*. New York: Knopf.
- Lidström, L. (2007) "Vetenskapliga ändpunkter och gränsland – Metodologiska spørsmål i relation till en studie om studie- och yrkesvägledning". i Frånberg, G-M. (red.) *Rum för forskning – Rymd för lärande. Forskning och pedagogisk praktik*. Umeå universitet: Institutionen för interaktiva medier och lärande.
- Lieblich, A. & Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998) "Narrative research: reading, analysis and interpretation". *Applied Social Research Methods Series*. Vol. 47. London: SAGE Publications.
- Lindh, T. & Ohlsson, H. (1997) *Egenföretagande och manna från himlen: rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi*. Ds. departementsserien 1997:71. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

- Linell, P. (1994) *Transkription av tal och samtal: teori och praktik*. Arbetsrapport 1994:4 Tema Kommunikation. Linköpings universitet.
- Lithander, J. (2005) *Gränslandets ekonomi och entreprenörskap: en studie av småföretagande i glesbygd*. 2005:10. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Littorin, S O. (2009a) Littorin vill sänka bidragsgräns. *Sveriges Radio* (2009-04-06, 15:57) <http://www.sr.se/cgi-bin/gotland/nyheter/artikel.asp?artikel=2750660>.
- Littorin, S O. (2009b) Littorin vill sänka bidragsgräns. *Dagens Nyheter* (2009-09-07, 12:31) <http://www.dn.se/ekonomi/nytt-starta-eget-bidrag-utreds-1.947051>.
- Lohman, H. & Luber, S. & Müller, W. (1999) *Who is Self-Employed in France, the United Kingdom and West Germany? Patterns of Male Non-Agricultural Self-Employment*. Arbeitspapiere – Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung. Nr. 11, Mannheim.
- Lundén, B. (1995) *Starta & driva företag*. Näsviken: Björn Lundén Information.
- Lundström, A. (1996) "Nyföretagandets villkor och möjligheter". i Johannisson, B. & Lindmark, L. (red.) *Företag Företagare Företagsamhet*. Lund: Studentlitteratur.
- Lönning, G. (2003) *Självständighetens former: kvinnoföretagande på värmäländsk landsbygd*. Avdelningen för Sociologi. Institutionen för samhällsvetenskap. Diss. Karlstad universitet.
- McClelland, D. C. (1961) *The Achieving Society*. Princeton: Van Nostrand.
- Meager, N. (1996) From unemployment to self-employment: labour market policies for business start-up. In Schmid, G. & O'Reilly, J. & Schöman, K. (eds.) *International Handbook of Labour Market Policy and Evaluation* pp. 489–519. Edward Elgar, UK: Cheltenham.
- Meager, N. & Bates, P. & Cowling, M. (2003) An evaluation of business start-up support for young people. *National Institute Economic Review*. N. 186, pp. 59–72. London: Routledge.
- Mishler, E. G. (1986) *Research interviewing: context and narrative*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mishler, E. G. (1997) "Modeller för berättelseanalys". i Hydén, L. & Hydén, M. (red.) *Att studera berättelser. Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- del Monte, A. & Scalera, D. (2001) The Life Duration of Small Firms Born Within a Start-up Programme: Evidence from Italy. *Regional Studies*, Vol. 35. Issue. 1. pp. 11–21. UK: Regional Studies Association.
- Najib, A. (1992) *Invandrarföretagare i Uppsala*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen.
- Nationalencyklopedin* (1991) Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.
- Nilsson, K. (2006) Forskare som startar eget för att kommersialisera egen idé. I Sundin, E. & Thörnqvist, A. (red.) *När anställda blir företagare – Studier om företagande i ett strukturomvandlings- och arbetsmarknadsperspektiv*. 2006:17. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Nilsson, N. (2003) *Entreprenörens blick. Om förståelse, identitet och handling i det mindre företaget*. Diss. Handelshögskolan: Göteborgs universitet.
- Nielsen, T. (1996) *Småföretagarboken. Konsten att starta och driva ett företag*. Malmö: Liber-Hermods AB.
- Nicolaou, N. & Shane, S. & Cherkas, L. & Hunkin, J. & Spector, T. D. (2008) Is the Tendency to Engage in Entrepreneurship Genetic? *Management Science*. Vol. 54. No. 1. Janua-

- ry 2008. pp. 167–179.
- Nordlund, S. (1992) *Varför blir invandrare företagare i Sverige? Teorier och förklaringar rörande invandrar- och etnisk företagsamhet*. Umeå Papers in Economic History. No. 5 1992. Umeå Universitet.
- Nordenmark, M. (1999) *Unemployment, employment Commitment and Wellbeing – The psychosocial Meaning of (Un)employment among Women and Men*. Diss. Umeå University.
- NUTEK (1994) *Småföretagaren – Sveriges framtid? Fakta om svenska småföretagare*. NUTEK B1994:4. Stockholm: NUTEK.
- Näsman, B. (1992) ”Kvinnors företagande i stödområdet m.m.”. i *Intervjuer med kvinnliga företagare i tre län*. NUTEK R1992:58. Stockholm: NUTEK.
- Näsman, B. (1997) *Kvinnoföretagare – förutsättningar, attityder, bilder, erfarenheter, omvärld, framtid*. Rapport 1997:6. Härnösand: Mitthögskolan.
- Nätti, J. & Aho, S. & Halme, J. (2000) *Does labour market training and subsidised employment reduce unemployment? An evaluation of the employment effects of labour market training and subsidised employment in Finland 1990–95*. Nordic workshop on labour market research with register data. University of Tampere.
- Ohlsson, R. & Olofsson, J. (1998) *Arbetslöshetens dilemma – motsättningar och samförstånd i svensk arbetslöshetsdebatt under två hundra år*. Stockholm: SNS Förlag.
- Okeke, S. (1999) *Starta eget-bidragets effekter – utvärdering av företag tre år efter start*. Ura 1999:12. Gnesta: AMS.
- Okeke, S. (2000) *Hur det går för arbetslösa som får bidrag för start av näringsverksamhet*. Ura 2000:4. Gnesta: Arbetsmarknadsstyrelsen.
- O’Leary, C. J. (1999) *Promoting Self Employment Among the Unemployed in Hungary and Poland*. W. E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Olofsson, J. & Wadensjö, E. (2009) *Arbetsmarknadspolitik: förändrade förutsättningar och nya aktörer*. Stockholm: SNS förlag.
- Olofsson, M. (2006) *Min dröm för Sverige*. Stockholm: Centerpartiet.
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2001) *Forskningsprocessen – Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Olsson, H. (2009) Förslag om 80 procents a-kassa klubbat. DN Publicerat 2009-10-29 23:11. <http://www.dn.se/nyheter/valet2010/forslag-om-80-procents-a-kassa-klubb-1.985357>
- Patton, M. Q. (1980) *Qualitative Evaluation Methods*. Beverly Hills: SAGE Publications, Inc.
- Perry, G. (2006) *Are Business Start-Up Subsidies Effective for the Unemployed: Evaluation of Enterprise Allowance*. Economics Department, Faculty of Business. New Zealand: Auckland University of Technology.
- Persson, B. (1998) *Tio fallstudier av småföretagare som Trygghetsstiftelsen hjälpt igång*. Stockholm: Trygghetsstiftelsen.
- Persson, G. (1997) ”Vi ska inte vara rädda för förändringar”. *Göteborgs-Posten* 971231. s. 4.
- Persson, O. (1991) *Att leva som småföretagare. En studie om företagande, livssituation och stress*. Diss. Psykologiska institutionen. Göteborgs universitet.
- Pfeiffer, F. & Reize, F. (2000) Business start-ups by the unemployed – an econometric analysis based on firm data. *Labour Economics* 7. pp. 629–663.
- Pierret, J. (1993) Constructing discourses about health and their social determinants. In A. Radley (ed.) *Worlds of illness: Biographical and cultural perspectives on health and disease*. pp. 9–26. London: Routledge.

- Poignant, L. (1994) *Informationsteknologi och företagsetablering: effekter på produktivitet och region*. Linköpings universitet.
- Pound, P. & Gomepertz, P. & Ebrahim, S. (1998) Illness in the context of older age: the case of stroke. *Sociology of Health & Illness*. Vol. 20. Issue. 4. pp. 489–506.
- Pripp, O. (1994) *Att vara sin egen. Om småföretagande bland invandrare – mönster, motiv och möten*. Sveriges Invandrarinstitut och Museum. Serie A:9. Tumba: Mångkulturellt Centrum.
- Radley, A. (1994) *Making sense of illness: The social psychology of health and disease*. London: SAGE Publications.
- Ramström, D. & Fondelius, C. (1994) *De nya företagarna – en studie av Trygghetsstiftelsens nyföretagare*. Stockholm: Trygghetsstiftelsen.
- Rantakeisu, U. (2002) *Arbetslöshetens olika ansikten. Fyra studier om arbetslöshetens sociala och hälsomässiga yttringar*. Diss. Göteborgs universitet.
- Regeringens proposition (2009) *Jobba Sverige ur krisen*. 2009/10:1. Utgiftsområde 14. Arbetsmarknad och arbetsliv. Stockholm: Finansdepartementet.
- Reimers, E. (1993) ”Berättelser som argument – analys av två berättelser i forskningsintervjuer om dopet”. i *Språk och stil*. Nr. 3. pp. 93–104.
- Reimers, E. (1995) *Dopet som kult och kultur*. Diss. Linköpings universitet.
- Reinfeldt, F. (2008) *Lag om valfrihetssystem*. Regeringens proposition 2008/09:29. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Reinfeldt, F. & Odenberg, M. & Ask, B. & Westerberg, P. & Bill, P. & Carlsson, G. & Elm-säter-Svärd, C. & Hedquist, L. & Husmark Pehrsson, C. & Kjellberg, B. & Lennmarker, G. & de Pourbaix-Lundin, M. & Tolgfors, S. (2006) *Jobblös tillväxt eller arbete åt alla*. Motion 2005/06: m016 Ldn. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Reize, F. (2000) *Leaving unemployment for self-employment. A discrete duration analysis of determinants and stability of self-employment among former unemployed*. ZEW Discussion Paper No. 26. Mannheim: Nomos.
- Reize, F. (2004) *Leaving Unemployment for Self-employment, An Empirical Study*, ZEW Economic Studies. Vol. 25. Baden-Baden Mannheim: Nomos.
- Reynolds, P. D. & Bygrave, W D. & Autio, E. (2004), *Global Entrepreneurship Monitor: 2003 Executive Report*. Babson College, Babson Park, MA.
- Reynolds, P D. & Bosma, N. & Autio, E. & Hunt, S. & de Bono, N. & Servais, I. & Lopez-Garcia, P. & Chin, N. (2005) “Global Entrepreneurship Monitor: Data Collection Design and Implementation 1998–2003”. *Small Business Economics*. Vol. 24. No. 3. pp. 205–231.
- Riessman, C. K. (1993) ”Narrative Analysis”. *Qualitative Research Methods Series*. Vol. 30. London: SAGE Publications.
- Riessman, C. K. & Quinney, L. (2005) Narrative in Social Work: A Critical Review. *Qualitative Social Work*. Vol. 4. No. 4. pp. 391–412. London: SAGE Publications.
- Rifkin, J. (2001) *Arbetets undergång*. Stockholm: Matteus Media (engelsk utgåva 1995).
- Riksdagens protokoll (2007) *Protokoll 2007/08:136* Stockholm: Riksdagstryckeriet. <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=101&bet=2007/08:136>
- Riksdagens revisorer (1996) *Starta eget-bidraget*. Rapport 1996/97:5. Stockholm: Riksdagstryckeriet.
- Riksrevisionen (2008) *Stöd till start av näringsverksamhet – Ett framgångsrikt program*. Rapport RiR 2008:24 Stockholm: Riksdagstryckeriet.

- Rojas, M. (1998) *Valsar om arbetets slut*. Stockholm: Timbro.
- Rodriguez-Planas, N. (2007) *What Works Best For Getting the Unemployed Back to Work: Employment Services or Small-Business Assistance Programmes? Evidence from Romania*. Universitat Autònoma de Barcelona. IZA and FEDEA.
- Roos, M. (1991) *Företagsformer*. Finland: Prisma.
- Rosenwald, G. C. & Ochberg, R. L. (1992) "Introduction: Life Stories, Cultural Politics, and Self-Understanding". In: Rosenwald, G. C. & Ochberg, R. L. (eds.) *Life Stories, Cultural Politics, and Self-Understanding*. New Haven: Yale University Press.
- Sahlin, M. (2007) *Motion 2007/08:Fi11 med anledning av prop. 2007/08:100 2008 års ekonomiska vårproposition*. Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Salminen-Karlsson, M. (1994) *Att berätta och tolka liv: metodologiska problem i nyare life history forskning*. Linköpings universitet.
- Samuelsson, C. (2002) *Att göra eller inte göra: arbetslösas fritidsdeltagande, sökaktivitet, anställningsmöjligheter och tidsstruktur*. Diss. Stockholms universitet.
- SCB (1992) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (1993) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (1994a) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (1994b) *Nyföretagande i Sverige 1992 och 1993*. Statistiska meddelanden F15 SM 9401. Örebro: SCB.
- SCB (1995a) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (1995b) *Nyföretagande i Sverige 1993 och 1994*. Statistiska meddelanden F15 SM 9501. Örebro: SCB.
- SCB (1996a) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (1996b) *Nyföretagande i Sverige 1994 och 1995*. Statistiska meddelanden F15 SM 9601. Örebro: SCB.
- SCB (1997a) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (1997b) *Nyföretagande i Sverige 1995 och 1996*. Statistiska meddelanden F15 SM 9701. Örebro: SCB.
- SCB (1998a) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (1998b) *Nyföretagande i Sverige 1996 och 1997*. Statistiska meddelanden Nv 12 SM 9801. Örebro: SCB.
- SCB (1999) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2000) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2001) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2002) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2003) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2004) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2005) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2006) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2007) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- SCB (2008) Statistisk årsbok. Örebro: SCB.
- Schumpeter, J. A. (1949) "Economic Theory and Entrepreneurial History". In: *Change and the entrepreneur: Postulates and patterns for entrepreneurial history*. Research Center in

- Entrepreneurial History. Cambridge, Mass.: Harvard University.
- Schumpeter, J. A. (1983) *The Theory of Economic Development. An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and Business Cycle*. N. J.: New Brunswick: Transaction Publishers. Originally published: Cambridge, Mass.: Harvard University Press, (Original published 1934).
- Schumpeter, J. A. (1989) "The Creative Response in Economic History". In: *Essays on entrepreneurs, innovations, business cycles, and the evolution of capitalism*. (ed.) Clemence, R. V. N. J.: New Brunswick, N. J.: Transaction Publishers. (Originally published 1947). pp. 221–231.
- Sennett, R. (1999) *När karaktären krackelerar*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Sennett, R. (2007) *Den nya kapitalismens kultur*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- SFS (1984) Förordning om bidrag till arbetslösa som startar egen näringsverksamhet. Svensk författningssamling 1984:523.
- SFS (1992) Övergångsbestämmelser 1992:667.
- Shapero, A. & Sokol, L. (1982) "The social dimensions of entrepreneurship". In: Kent, C, A. & Sexton, D, L. & Vesper, K, H. (eds.) *Encyclopedia of Entrepreneurship*. Englewood Cliffs. Prentice–Hall.
- Shay, J. (1994) *Achilles in Vietnam. Combat Trauma and the Undoing of Character*. New York: Touchstone.
- Sjöback, U. (1997) *Kvinnliga företagare i Göteborgs och Bohus län*. Göteborg: Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.
- SOU (1996) *Aktiv arbetsmarknadspolitik*. SOU 1996:34. Stockholm: Fritzes.
- SOU (2008a) *Vägen tillbaka för överskuldssatta*. SOU 2008:82. Stockholm: Fritzes.
- SOU (2008b) *Trygghetssystem för företagare*. SOU 2008:89. Stockholm: Fritzes.
- Spånt–Enbuske, A. & Okeke, S. (2001) *Utvärdering av 1995 års nystartade företag: en jämförelse mellan företag som fick bidrag från Arbetsförmedlingen och övriga nystartade företag*. Ura 2001:2. Gnesta: AMS.
- Stangendahl, P. (1996) *Företagsrekonstruktion: lagkommentar: lagen gäller alla näringsidkare, gäldenärens och borgenärens skyldigheter, rekonstruktör, ansökningsförfarande, exekutiva åtgärder, återvinning*. Göteborg: Tholin & Larsson.
- Stanworth, J. & Curran, J. (1973) *Management Motivation in the Smaller Business*. Epping: Gower Press.
- Starrin, B. & Larsson, G. & Dahlgren, L. & Styrborn, S. (1991) *Från upptäckt till presentation. Om kvalitativ metod och teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Starrin, B. & Larsson, G. (1987) Coping with unemployment: A contribution to the understanding of women's unemployment. *Social Science and Medicine*. No. 25. pp. 163–171.
- Stensson, S. (1997) *Småföretagarens handbok*. Malmö: Liber ekonomi.
- Stevenson, H. H. & Jarillo, J. C. (1990) "A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management". *Strategic Management Journal*. Special Issue: Corporate Entrepreneurship. Vol. 11. pp. 17–27.
- Steyaert, C. (2007) "Of course that is not the whole (toy) story: Entrepreneurship and the Cat's Cradle". *Journal of Business Venturing*. Vol. 22. No. 5. pp. 733–751.
- Steyaert, C. & Bouwen, R. (2000) "Telling stories of entrepreneurship: towards a narrative-contextual epistemology for entrepreneurial studies". *ESBRI: Entrepreneurship and*

- Small Business Research Institute*. No. 4. pp. 47–62. Stockholm: ESBRI.
- Strandh, M. (2000) *Varying unemployment experiences? The economy and mental well-being*. Diss. Umeå University.
- Strangleman, T. (2007) The nostalgia for permanence at work? The end of work and its commentators. *The Sociological Review*. Issue. 55. No. 1. pp. 81–103.
- Stojanovic, V. (2001) *Unga arbetslösas ansikten – Identitet och subjektivitet i det svenska och danska samhället*. Diss. Sociologiska institutionen. Lunds universitet.
- Stolpe, B. (2001) *Starta eget-bidrag 1999–2000: Stenungsund–Tjörn–Orust: 2001 års uppföljning*. Stenungsund: ALMI Företagspartner Väst AB.
- Storey, D. J. (1982). *Entrepreneurship and the new firm*. London: Croom Helm.
- Storey, D. J. (1991). The birth of new firms: does unemployment matter? *Small Business Economics* Vol. 3. pp. 167-179.
- Sundell, O. (2008) *Främjande av entreprenörskap och företagande*. Motion 2008/09: Sk249 Stockholm: Sveriges Riksdag.
- Sundin, E. (2003) ”Små företag – lösningen på vad och för vem?”. i von Otter, C. (red.) *Ute och inne i svenskt arbetsliv. Forskare analyserar och spekulerar om trender i framtidens arbete*. Arbetsliv i omvandling. 2003:8. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Sundin, E. (2006) Anställda startar eget – gammal företeelse i ny skepnad. i Sundin, E. & Thörnqvist, A. (red.) *När anställda blir företagare – Studier om företagande i ett strukturomvandlings- och arbetsmarknadsperspektiv*. 2006:17. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Sundin, E. & Holmquist, C. (1989) *Kvinnor som företagare – osynlighet, mångfald, anpassning – en studie*. Stockholm: Liber.
- Sundin, E. & Thörnqvist, A. (2006) Inledning. I Sundin, E. & Thörnqvist, A. (red.) *När anställda blir företagare – Studier om företagande i ett strukturomvandlings- och arbetsmarknadsperspektiv*. 2006:17. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Svenning, M. (1993) *Tillbaka till jobbet – Om arbete, ohälsa och rehabilitering*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensk Ordbok* (1990) Esselte Ordbok.
- Swedberg, R. (1989) ”Introduction to the Transition Edition”. In: *Essays on entrepreneurs, innovations, business cycles, and the evolution of capitalism*. (ed.) Clemence, R. V. N. J. New Brunswick, N. J.: Transaction Publishers. Originally published: 1947. pp. xii–xl.
- Såtre Åhlander, A–M. (2006) Företagande som bieffekt – Om utvecklingen från anställda till företagare som en del av den pågående samhällsomvandlingen. i Sundin, E. & Thörnqvist, A. (red.) *När anställda blir företagare – Studier om företagande i ett strukturomvandlings- och arbetsmarknadsperspektiv*. 2006:17. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Sørensen, A. B. & Weinert, F. E. & Sherrod, L. S. (1986) *Human Development and the Life Course: Multidisciplinary Perspectives*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Taghizadeh Larsson, A. (2009) *Att åldras med funktionshinder – Betydelser av socialt och kronologiskt åldrande för människor som under lång tid levit med fysiska funktionsnedsättningar*. Diss. Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Norrköping. Linköpings Universitet.
- Tesfaye, B. (1993) *Determinants of Entrepreneurial Processes. A Case Study of Technology-Based Spin-off Company Formations*. Diss. Stockholm: Departement of Business Administration.
- Theandersson, C. (2000) *Jobbet – för lön, lust eller andra värden*. Diss. Göteborgs universitet.

tet.

- Thompson, P. (1980) *Det förgångnas röst: den muntliga historieforskningens grunder*. Stockholm: Gidlund.
- Thorburn, K. S. (1998) *Cash auction bankruptcy and corporate restructuring*. Economic Research Institute. Stockholm School of Economics.
- Thuné, C. (1997) *För att få bestämma själv... Varför några Lundakvinnor startat företag*. NUTEK R1997:33. Stockholm: NUTEK Förlag.
- Tillväxtanalys (2009) *Nyföretagandet i Sverige 2008*. Statistik 2009:06. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.
- Tokila, A. (2006) "Start-up grants and self-employment duration". *46th Congress of the European Regional Science Association in Volos*. School of Business and Economics, University of Jyväskylä.
- Tovman, P. & Vedin, B-A. (1989) *Starka motiv – Hur du lyckas som företagare*. Stockholm: Utbildningsförlaget Brevskolan.
- Trostek, W. (1995) *Småföretagande: att starta och driva företag*. Stockholm: Bonnier utbildning.
- Tyrkkö, A. (1997) "Anpassning mellan arbetsliv och familjeliv i Sverige och Finland". i Bonke, J. (red.) *Dilemmaet arbetsliv-familjeliv i Norden*. København: Socialforskningsinstitutet 97:5, Nordisk Ministerråd Tema Nord 1997:534.
- Viklands, I. (1998) *Idyll eller desperation om företagande i stället för lönearbete: en studie av Trygghetsstiftelsens företagare i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland, Jämtland, Göteborg och Bohus län samt Jönköpings län*. Stockholm: Trygghetsstiftelsen.
- Vivarelli, M. (1991) "The Birth of New Enterprises". *Small Business Economics*. Vol. 3. pp. 215–223.
- von Otter, C. (2003) *Låsningar och lösningar i svenskt arbetsliv – slutsatser från en trendanalys*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- von Otter, C. (2004) *Aktivt arbetsliv – om dagens behov och framtidens möjligheter*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Wahlgren, M. (1998) *66 smarta sätt att tjäna pengar: en lättläst manual i konsten att bli rik och att bestämma över sitt eget*. Örebro: Framgångsförlaget.
- Wengraf, T. (2001) *Qualitative Research Interviewing*. London: SAGE Publications.
- Westlander, G. (1976) *Arbetets villkor och fritidens innehåll: en socialpsykologisk studie av manliga fabriksarbetare*. Stockholm: Personaladministrativa rådet.
- Westin, O. & Bäckström-Flyckt, A. (1992) *Kartläggning av starta-egget-bidraget 1988–1991*. Stockholm: Öhrlings Reveko.
- Westin, O. & Bäckström-Flyckt, A. (1993) *Utvärdering av starta eget-bidraget*. Stockholm: Öhrlings Reveko.
- Vetenskapsrådet (2007) *Hantering av integritetskänsligt forskningsmaterial*. http://www.vr.se/download/18.aae1aa51132473084980005790/integritetskansligt_forskningsmateria21.pdf
- Wießner, F. (1998) *The bridging allowance as an instrument of labour market policy – a provisional appraisal*. IAB Labour Market Research Topic. No. 30.
- Williams, G. H. (1993) "Chronic illness and the pursuit of virtue in everyday life". In: Radley, A. (ed.) *Worlds of illness: Biographical and cultural perspectives on health and disease*. pp. 92–108. London: Routledge.
- Williams, S. (2000) "Chronic illness as biographical disruption or biographical disruption as

- chronic illness? Reflections on a core concept”. *Sociology of Health & Illness*. Vol. 22 Issue 1. pp. 40–67.
- Wilson, S. & Adams, A. V. (1994) “Self–employment for the unemployed”. World Bank Discussion Papers. No. 263. *Experience in OECD and transitional economies*. USA.
- Wolff, J. & Nivorozhkin, A. (2008) “Start me up – The effectiveness of a self–employment programme for needy unemployed people in Germany”. *IAB Discussion Paper*. No. 20. Nuremberg: Institute for Employment Research of the Federal Employment Agency.
- Zetterberg, H. (1977) *Arbete, livsstil och motivation*. Stockholm: Svenska arbetsgivareföreningen.
- Zetterberg, H. & Busch, K. & Crona, G. & Frankel, G. & Jönsson, B. & Söderlind, I. & Winander, B. (1983) *Det osynliga kontraktet: en studie i 80-talets arbetsliv*. Vällingby: Svenska institutet för opinionsundersökningar.
- Znaniacki, F. & Thomas, W. (1996) *The Polish peasant in Europe and America: a classic work in immigration history*. Edited by Eli Zaretsky. Urbana: Univ. of Illinois Press.
- Åhs, A. (2006) *Health and Health Care Utilization among the Unemployed*. Uppsala universitet. Diss. Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap: Acta Universitatis Upsalien-sis.
- Åkerberg, A. (1999) “Changing Identities in Changing Societies: A narrative for empirical research”. *Meddelanden från Svenska handelshögskolan*. Nr. 408. Helsingfors: Svenska handelshögskolan.
- Ångman, M. & Wolwén, L. E. & Olsson, S. & Kloep, M. (1996) *Småföretagares livsstilar och levnadsvillkor*. SIR. Rapport 98. Stockholm: Fritzes.
- Åsbring, P. (2003) *Osäkra 'sjukdomar' – dilemman och möjligheter*. Karolinska Institutet: Stockholm.
- Öberg, P. (1997) *Livet som berättelse. Om biografi och åldrande*. Diss. Sociologiska institu-tionen. Uppsala universitet.
- Örtenblad, I. & Bader, L–Å. (1996) *Med livet som insats – Kvinnor som företagare*. Stock-holm: LTs förlag.
- Östros, T. (2009) Regeringen är orimligt passiv. *Göteborgs-Posten*. Debatt. (2009-03-12 17:01) <http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=114&a=482351>.

Bilaga 1. Svensk författningssamling – SeB

Den initiala förordningen SFS 1984, om bidrag till arbetslösa m.fl. som startar egen näringsverksamhet, åtföljs av berörda ändringar i SFS 1992 nedan.

Förordning (1984:523) om bidrag till arbetslösa m.fl. som startar egen näringsverksamhet

Inledande bestämmelse

1 § Denna förordning innehåller föreskrifter om statsbidrag till arbetslösa m.fl. som startar egen näringsverksamhet. Bidraget är avsett att utgöra ett tillskott till näringsidkarens försörjning under inledningsskedet av verksamheten. Bidrag får inte lämnas till den som för samma tid som bidraget avser har anvisats verksamhet för arbetslivsutveckling enligt förordningen (1997:1277) om arbetslivsutveckling. Förordning (1997:1285).

Villkor för bidrag

2 § Bidrag får lämnas till den som

1. är arbetslös,
2. riskerar att bli arbetslös, eller
3. är bosatt inom ett område som betecknas som stödområde 1 eller 2 enligt 16 § förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd.

Bidrag får för de fall som anges i första stycket 1 och 2 endast lämnas till den som söker arbete genom den offentliga arbetsförmedlingen och som inte kan få ett lämpligt arbete. Bidrag får lämnas från och med den dag bidragstagaren fyller 20 år. Förordning (1998:572).

2 a § har upphävts genom förordning (1996:1101).

3 § Bidrag får lämnas endast till den som bedöms ha goda förutsättningar att bedriva näringsverksamheten. Bidrag får vidare lämnas endast om verksamheten bedöms få en tillfredsställande lönsamhet och ge bidragstagaren en varaktig sysselsättning. Rätten till bidrag skall inte gå förlorad av det skälet att sökanden vidtar förberedelser för att starta verksamheten. Förordning (1992:1465).

Bidragets storlek m.m.

4 § Närmare bestämmelser om bidraget finns i förordningen (1996:1100) om aktivitetsstöd. Förordning (1996:1101).

5 § har upphävts genom förordning (1996:1101).

5 a § har upphävts genom förordning (1996:1101).

6 § Innan bidrag lämnas skall yttrande över de förhållanden som nämns i 3 § första stycket hämtas in från ett lämpligt organ, om det inte bedöms vara obehövt. Förordning (1996:1101).

7 § Bidrag enligt denna förordning får lämnas samtidigt som näringshjälp enligt förordningen (1987:409) om bidrag till arbetshjälpmedel m.m. eller något annat bidrag som är avsett att täcka investeringskostnader lämnas för verksamheten. Förordning (1992:667).

8 § Länsarbetsnämnden beslutar i fråga om rätten till bidrag. Förordning (1992:667).

9 § har upphävts genom förordning (1996:1101).

10 § har upphävts genom förordning (1996:1101).

Överklagande

11 § Länsarbetsnämndens beslut om rätten till bidrag får överklagas hos Arbetsmarknadsstyrelsen. Andra beslut av länsarbetsnämnden får inte överklagas. Förordning (1992:667).

12 § har upphävts genom förordning (1996:1101).

Övriga bestämmelser

13 § Bestämmelsen i 21 § förordningen (1987:405) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten gäller när denna förordning tillämpas. Förordning (1996:1101).

Förordning (1992:667)

1 § Denna förordning innehåller föreskrifter om statsbidrag till arbetslösa m.fl. som startar egen näringsverksamhet. Bidraget är avsett att utgöra ett tillskott till näringsidkarens försörjning under inledningsskedet av verksamheten. Bidrag får inte lämnas till den som för samma tid som bidraget avser har anvisats verksamhet för arbetslivsutveckling enligt förordningen (1997:1277) om arbetslivsutveckling. Förordning (1997:1285).

2 § Bidrag får lämnas till den som: är arbetslös, riskerar att bli arbetslös eller är bosatt inom ett område som betecknas som stödområde 1 eller 2 enligt 16 § förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd. Bidrag får för de fall som anges i första stycket 1 och 2 endast lämnas till den som söker arbete genom den offentliga arbetsförmedlingen och som inte kan få ett lämpligt arbete. Bidrag får lämnas från och med den dag bidragstagaren fyller 20 år. Förordning (1998:572).

3 § Bidrag får lämnas endast till den som bedöms ha goda förutsättningar att bedriva näringsverksamheten. Bidrag får vidare lämnas endast om verksamheten bedöms få en tillfredsställande lönsamhet och ge bidragstagaren en varaktig sysselsättning. Rätten till bidrag skall inte gå förlorad av det skälet att sökanden vidtar förberedelser för att starta verksamheten. Förordning (1992:1465).

Bilaga 2. Studier av företagande via SeB/ SSN

Tabell B1. Svenska rapporter kring studier av stöd till företagande (Starta eget-bidrag och Start av näringsverksamhet).

Författare Bidragsår Studieår Urval Svarsfrekvens Datatyp	Beroende variabel	Resultat
<p>Westin & Bäckström–Flyckt (1992)</p> <p>[Öhrlings Reveko] *****</p> <p>Bidrag under 1988</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Enkät till 160 företagare i fyra län: Värmland, Kronoberg, Jämtland, Göteborgs och Bohus län.</p> <p>Svarsfrekvens = 80 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön - ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / överlevnadsgrad</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p>	<p>a) 74 % starta eget-företag är aktivt verksamma jämfört med övrigt nyföretagande (72 %) i Sverige.</p> <p>Överlevnadsgraden är högre hos män 77 % jämfört med kvinnor 69 %.</p> <p>b) 65 % män, 35 % kvinnor.</p> <p>c) 38 % anser att bidraget hade avgörande betydelse för etableringsbeslutet. 33 % anser att bidraget hade viss betydelse för etableringsbeslutet. 29 % anser att bidraget hade ingen betydelse för etableringsbeslutet.</p> <p>d, e, f) inga uppgifter</p> <p>g) 42 % tänker fortsätta i samma omfattning, 29 % tänker expandera, 29 % tänker avveckla.</p> <p>h) Tillverkning 77 %, Byggnad 67 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 63 %, Transport 80 %, Konsulter 73 %, Personliga / soc tjänster 75 %</p> <p>i, g, j, k, l, m) inga uppgifter</p> <p>n) majoriteten enmansföretagare. Heltidssysselsatta 77 %, två heltidssysselsatta 15 %, tre eller fler heltidssysselsatta 6 %, ingen 2 %.</p> <p>Omsättningens betydelse för lönsamheten sammanhänger naturligtvis i hög grad med vilka kalkyler och vinstmarginaler som kan tillämpas.</p> <p>39 % av företagen hade en omsättning som understeg 300tkr/år 37 % av företagen hade en omsättning > 300tkr/år<1000tkr/år 23 % av företagen hade en omsättning som översteg 1000tkr/år Jämfört med SCB:s statistik är starta eget-bidragsföretagen nästan identiska med övriga nystartade företag i Sverige detta år.</p> <p>o) inga uppgifter</p> <p>p) AF:s handläggare intervjuas också. De anser att affärsidé kan vara svårbedömt. Skeptiska vad gäller regelverket. Bra arbetsmarknadspolitisk åtgärd, men effekten kan bli egendomlig när denna bidragsform tidigare alltid diskuterades efter alla andra åtgärder.</p> <p>q) inga uppgifter</p> <p>r) 55 % enskild firma, 21 % handelsbolag, 24 % aktiebolag.</p> <p>s, t, u, v) inga uppgifter</p>

	v) undanträngnings-effekt	
<p>Westin & Bäckström-Flyckt (1993)</p> <p>[Öhrlings Reveko]</p> <p>*****</p> <p>Bidrag under 1988</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Intervjuer med 103 företagare i åtta län:</p> <p>Värmland Kronoberg Jämtland Stockholms Södermanland Kristianstad Västernorrland Göteborgs och Bohus län.</p> <p>Intervju med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>Intervjumall eller frågeformulär.</p> <p>Denna intervjumall uppvisar stora likheter med enkätstudier- nas tillämpning av frågeställningar med fasta svarsalternativ</p> <p>Studerar processer kring bidraget</p>	<p>Företagarnas bakgrund: 64 män och 39 kvinnor 10 av företagarna var av utländsk härkomst 66 hade arbetat tidigare inom branschen 25 hade varit egna företagare tidigare</p> <p>Bidragets betydelse för företagsstarten 58 % ansåg att bidraget inte var avgörande, men underlättade beslutet 34 % ansåg att bidraget var avgörande för beslutet 8 % bidraget hade ingen betydelse</p> <p>Allmän inställning till bidraget 39 % ansåg att bidraget var positivt 32 % ansåg att bidraget var negativt 29 % var neutrala i sin inställning till bidraget</p> <p>85 % ansåg att bidraget inte givit dem några konkurrensfördelar</p> <p>AF:s handläggning 84 % tar själva initiativet att diskutera om ett SeB</p> <p>76 % ansåg att ansåg att AF:s handläggning var skyndsam.</p> <p>86 % ansåg att deras affärsplan hade bedömts på ett kompetent sätt.</p> <p>71 % ansåg att de fick tillräckligt med stöd betr. råd och utbildning.</p> <p>85 % ansåg att månadsutbetalningar var bra.</p> <p>75 % hävdade att AF ej genomfört någon uppföljning.</p>
<p>Ramström & Fondelius (1994)</p> <p>*****</p> <p>Bidrag under 1991-93</p> <p>Studie efter 1-2 år</p> <p>Enkät till 414 företagare Trygghetsstiftelsen</p> <p>Svarsfrekvens = 83 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön - ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget- utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildnings- bakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p>	<p>a) 91 % starta eget-företag är aktivt verksamma</p> <p>b) 75 % män 25 % kvinnor Ålder: <25år= 1 %, 25-34år= 21 %, 35-44år= 34 %, 45-54 år=33 %, >54år= 11 %. Män: ≤34år= 23 %, 35-44år= 33 %, 45-54 år=34 %, >54år= 10 %. Kvinnor: ≤34år= 18 %, 35-44år= 37 %, 45-54 år=30 %, >54år= 15 %.</p> <p>Genomsnittlig företagare: man i 40 årsåldern med gymnasie/högskola, >10 års erfarenhet från tidigare arbetsgivare. Driver enskild firma och arbetar >50 timmar i veckan. Tidigare arbetsinriktning avgörande för företagets verksamhetsinriktning. Kund- och målgrupp är delvis samma som hos tidigare arbetsgivare. Inga varaktigt anställda.</p> <p>Man finner ett positivt samband mellan lönsamhet och en inriktning av verksamheten på samma arbetsuppgifter som tidigare.</p> <p>c, d) inga uppgifter</p> <p>e) Andelen år hos den tidigare arbetsgivaren: 0-5 år 16 %, 6-10 år 19 %, 11-20 år 35 %, >21 år 28 %, ej svar 2 %.</p> <p>I mitt egna företag har jag: samma arbetsuppgifter som tidigare 29 %, nya arbetsuppgifter men använder tidigare kunskap 35 %, Helt nytt 34 %,</p> <p>f) inga uppgifter</p> <p>g) Om tre år tror jag att mitt företag: har vuxit 37 %, är kvar som nu 32 %, har krympt 1 %, nedlagt 4 %, vet ej 21 %.</p>

	<p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	<p>Om jag kunde välja fritt: vara egen 45 %, helst vara egen 21 %, helst vara anställd 14 %, vara anställd 4 %, inget enkelt svar 14 %, ej svar 2 %</p> <p>h) Tillverkning 9 %, Byggnad 0 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 22 %, Transport 5 %, Konsulter 33 %, Personliga / soc tjänster 5 %, Annat 21 %, Ej svar 5 %</p> <p>i) förgymnasial 22 %, gymnasial 39 %, eftergymnasial 37 %, annan 4 %. Män: förgymnasial 20 %, gymnasial 42 %, eftergymnasial 36 %. Kvinnor: förgymnasial 27 %, gymnasial 29 %, eftergymnasial 40 %.</p> <p>j) nej 74 %, ja 25 %, ja, ej svarat 1 %.</p> <p>k) inga uppgifter</p> <p>l) Egna idéer 72 %, Tips från vänner 6 % Tips från Trygghets/Arbetsgivaren 5 %, Externt erbjudande 3 %, Annat 7 %.</p> <p>m) flera år innan arbetslöshet 26 %, strax innan arbetslöshet 37 %, under arbetslösheten 33 %, Ingen uppgift 2 %.</p> <p>n) enmansföretag 62 %, partner 27 %, grupp 9 %, ej svar 1 %. Enda inkomst 37 %, Huvudinkomst 9 %, Delinkomst 21 %, Ingen ersätt 31 %</p> <p>Enda inkomst:<20 timmar 3 %, 21-30 timmar 7 %, >41 timmar 23 %, ej svar 4 %. Huvudinkomst:<20 timmar 1 %, 21-30 timmar 1 %, >41 timmar 6 %, ej svar 1 %. Delinkomst:<20 timmar 4 %, 21-30 timmar 6 %, >41 timmar 10 %, ej svar 1 %. Ingen ersätt:<20 timmar 7 %, 21-30 timmar 10 %, >41 timmar 14 %, ej svar 0 %.</p> <p>o) <20 timmar 14 %, 21-30 timmar 7 %, 31-40 timmar 18 %, 41-50 timmar 20 %, >51 timmar 33 %, ingen uppgift 8 %.</p> <p>p, q) inga uppgifter.</p> <p>r) 37 % enskild firma, 12 % handelsbolag, 37 % aktiebolag, 1 % kommanditbolag, 4 % ej svar.</p> <p>s, t, u, v) inga uppgifter</p>
<p>Berglund & Bergstén (1995)</p> <p>*****</p> <p>Bidrag under 1992-93</p> <p>Studie efter 1,5 år</p> <p>Enkät till 514 företagare i Stockholms län.</p> <p>Svarsfrekvens = 88 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön - ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetserfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p>	<p>a) 69 % starta eget-företag är aktivt verksamma.</p> <p>Överlevnadsgraden är högre hos män 67 % jämfört med kvinnor 62 %. 43 % av ungdomar under 25 år driver företag idag.</p> <p>b) 69 % män, 31 % kvinnor. Ålder: <24år=3 %, 24-49år=72 %, >50år=25 %</p> <p>c) 38 % skulle ha startat utan bidraget. 44 % är tveksamma om bidragets betydelse. 18 % skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>d) 70 % har deltagit i någon form av starta eget-utbildning.</p> <p>e) majoriteten har tidigare praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet. Svenska män tycks ha större branscherfarenhet än kvinnor och invandrare.</p> <p>f) dålig lönsamhet, svårt med bankkredit, skatteregler, bokföringskunskap och osämja med kompanjon.</p> <p>En tredjedel avvecklade företagen. 50 % erhöll anställning, 41 % åter arbetslösa och övriga 9 % studerade.</p> <p>g) inga uppgifter</p>

	<p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngningseffekt</p>	<p>h) Tillverkning 20 %, Byggnad 14 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 23 %, Transport 3 %, Konsulter 17 %, Personliga / soc tjänster 23 %</p> <p>i) Svensk: förgymnasial 14 %, gymnasial 39 %, eftergymnasial 31 %, annan 16 %. Utländsk: förgymnasial 11 %, gymnasial 32 %, eftergymnasial 40 %, annan 17 %.</p> <p>j) inga uppgifter</p> <p>k) 20 % utländsk härkomst.</p> <p>l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v) inga uppgifter</p>
<p>Gustafsson (1995)</p> <p>*****</p> <p>Bidrag under september-oktober 1993</p> <p>Studie efter 1,5 år</p> <p>Enkät till 160 företagare i Jönköpings län.</p> <p>Svarsfrekvens = 88 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön - ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetserfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p>	<p>a) 77 % starta eget-företagare är aktivt verksamma.</p> <p>b) 75 % män, 25 % kvinnor. Ålder: <25år= 4 %, 25-39år= 45 %, 40-49år= 38 %, >49år= 13 %.</p> <p>c) 30 % skulle startat utan bidraget. 46 % är tveksamma om bidragets betydelse. 24 % skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>d) 23 % har deltagit i någon form av starta eget-utbildning.</p> <p>e) 87 % har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet.(16 % <2år, 71 % >2år, 13 % ingen erf.)</p> <p>f) dålig lönsamhet, svårt med bankkredit, sjukdom, dåligt kompanjonskap.</p> <p>En femtedel avvecklade företagen. 25 % erhöll anställning, 16 % åter arbetslösa och övriga studerade eller annan orsak.</p> <p>g) inga uppgifter</p> <p>h) Tillverkning 13 %, Byggnad 4 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 41 %, Transport 3 %, Konsulter 13 %, Personliga / soc tjänster 4 %, Annat 22 %</p> <p>i) förgymnasial 25 %, gymnasial 44 %, eftergymnasial 10 %, annan 21 %. Ett tydligt samband mellan dem som har god utbildning/ och eller god erfarenhet och dem som lyckats bra med företagsstarten.</p> <p>j) nej 68 %, ja, ensam 18 %, ja, tillsammans 14 %</p> <p>k) 12 % utländsk härkomst</p> <p>l, m) inga uppgifter</p> <p>n) 109 personer (på heltid 89 % och deltid 11 %).</p> <p>Omsättningens betydelse för lönsamheten sammanhänger naturligtvis i hög</p>

	<p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansierare</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	<p>grad med vilka kalkyler och vinstmarginaler som kan tillämpas.</p> <p>33 % av företagen hade en omsättning <348tkr/år</p> <p>33 % av företagen hade en omsättning ≥348tkr/år<960tkr/år</p> <p>33 % av företagen hade en omsättning ≥960tkr/år</p> <p>o) inga uppgifter</p> <p>p) 75 % Bra/mkt bra, 22 % Varken eller, 3 % Dålig / mkt dålig.</p> <p>q) 27 % Ja, 73 % Nej, ingen uppföljning.</p> <p>r, s, t) inga uppgifter</p> <p>u) 20 % anser att bidraget gett dem konkurrensfördelar. 80 % anser ej det.</p> <p>v) inga uppgifter</p>
<p>AMS (1995)</p> <p>*****</p> <p>Avslutat bidrag under oktober 1993</p> <p>Studie efter 1 år</p> <p>Enkät till 554 företagare</p> <p>Svarsfrekvens = 80 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön - ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / överlevnadsgrad</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansierare</p>	<p>a) 74 % starta eget-företag är aktivt verksamma</p> <p>b) 75 % män, 25 % kvinnor</p> <p>c) TOTALT 46 % skulle startat utan bidraget. 17 % är tveksamma om bidragets betydelse. 36 % skulle inte starta utan bidrag</p> <p>d) 33 % har deltagit i någon form av starta eget-utbildning.</p> <p>e) inga uppgifter</p> <p>f) drygt en fjärdedel avvecklade företagen. Av dem är 40 % arbetslösa.</p> <p>g, h) inga uppgifter</p> <p>i) förgymnasial 40 %, gymnasial 50 %, eftergymnasial 10 %.</p> <p>j) inga uppgifter</p> <p>k) 11 % utländsk härkomst</p> <p>l) inga uppgifter</p> <p>n) 80 % av företagen omsätter minst 100 000kr i månaden.</p> <p>o, p, q, r, s, t, u, v) inga uppgifter</p>

	<p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	
<p>AMS (1996)</p> <p>■■■■■■■■■■ Bidrag under oktober 1994</p> <p>Studie efter 11 månader</p> <p>Registerdata och Enkät till 1896 företagare under en månad i hela Sverige.</p> <p>Svarsfrekvens = 77 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / överlevnadsgrad</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	<p>a) 73 % starta eget-företag är aktivt verksamma. Män har högre överlevnadsgrad än kvinnor och invandrare.</p> <p>b) 74 % män, 26 % kvinnor. Man: <25år= 5 %, 25-29år= 15 %, 30-39år= 34 %, 40-49år= 30 %, >49år= 15 %. Kvinna: <25år= 9 %, 25-29år= 16 %, 30-39år= 33 %, 40-49år= 29 %, >49år= 14 %.</p> <p>c) TOTALT 40 % skulle startat utan bidraget. 39 % är tveksamma om bidragets betydelse. 21 % skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>Verksamma i företag idag 44 % skulle ha startat utan bidraget. 40 % är tveksamma om bidragets betydelse. 16 % skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>Ej verksamma i företag idag: 29 % skulle ha startat utan bidraget. 38 % är tveksamma om bidragets betydelse. 33 % skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>d) 24 % har deltagit i någon form av starta eget-utbildning.</p> <p>e) 81 % har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet (17 % <2år, 64 % >2år, 19 % ingen erf.).</p> <p>f) drygt en fjärdedel avvecklade företagen. Av dem angav 50 % att lönsamheten var dålig, 10 % svårt med bankkredit, 17 % erhöll anställning, resten angav annan orsak.</p> <p>g) 18 % tänker fortsätta i samma omfattning, 77 % tänker expandera, 5 % vet ej.</p> <p>h) Tillverkning 79.5 %, Byggnad 81 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 67 %, Transport 88 %, Konsulter 71 %, Personliga / soc tjänster 78 %, Annat 72 %</p> <p>i) Svensk: förgymnasial 21 %, gymnasial 58 %, eftergymnasial 21 %. Utländsk: förgymnasial 24,4 %, gymnasial 51,6 %, eftergymnasial 23,8 %.</p> <p>72 % ansåg att utbildningsbakgrund hade betydelse för inriktningen på företaget.</p> <p>j) nej 68 %, ja, ensam 15 %, ja, tillsammans 17 %</p> <p>k) 13,7 % utländsk härkomst</p> <p>l, m) inga uppgifter</p> <p>n) enmansföretag 73 % (på heltid 87 % och deltid 13 %), en anställd (på heltid 30 % och deltid 30 %), två eller fler anställda (på heltid 27 % och deltid 19 %).</p> <p>23 % av företagen hade en omsättning som understeg 200tkr/år 22 % av företagen hade en omsättning ≥200tkr/år <500tkr/år 20 % av företagen hade en omsättning ≥500tkr/år <1000tkr/år 19 % av företagen hade en omsättning ≥1000tkr/år <3000tkr/år 7 % av företagen hade en omsättning ≥3000tkr/år <5000tkr/år 8 % av företagen hade en omsättning ≥ 5000tkr/år</p> <p>Försörjning av företaget: 34 % ja ger god försörjning. 41 % ja ger nått och jämn</p>

		<p>försörjning. 18 % nej ger för dålig försörjning. 7% nej kan ej försörja mig.</p> <p>o) inga uppgifter</p> <p>p) 51 % Bra/mkt bra, 31 % Varken eller, 18 % Dålig / mkt dålig.</p> <p>q) 23 % Ja, 77 % Nej, ingen uppföljning.</p> <p>Uppföljningar gjordes via: företagsbesök 30 %, telefon 35 %, Enkät 19 %, Annat (personlig kontakt) 16 %.</p> <p>r) 53 % enskild firma, 14 % handelsbolag, 32 % aktiebolag, 1 % kommanditbolag, 1 % ekonomisk förening.</p> <p>s, t, u, v) inga uppgifter</p>
<p>Riksdagens revisorer (1996)</p> <p>■■■■■■■■■■ Bidrag under 1993</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Enkät till 375 företagare.</p> <p>[Urvalet= AMS (1994) Nyföretagarprogrammet. Solna]</p> <p>Intervjuer med tjänstemän ang. adm. Hantering.</p> <p>Svarsfrekvens = 78 %</p> <p>Enkät med fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / överlevnadsgrad</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som</p>	<p>a) 66 % starta eget-företag är aktivt verksamma (67 % män och 61 % kvinnor).</p> <p>Överlevnadsgrad för: Ålder: <25år= 60 %, 25-34år= 59 %, 35-44år= 63 %, 45-54år= 81 %, >54år= 58 %.</p> <p>Utb.nivå: förgymnasial 65 %, gymnasial 70 %, eftergymnasial 54 %.</p> <p>b) 77 % män, 23 % kvinnor. Ålder: <25år= 2 %, 25-34år= 31 %, 35-44år= 31%, 45-54år= 26%, >54år= 10%.</p> <p>c) TOTALT 41% skulle ha startat utan bidraget. 31% är tveksamma om bidragets betydelse. 18% skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>Verksamma i företag idag 48% skulle ha startat utan bidraget. 44% är tveksamma om bidragets betydelse. 8% skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>Ej verksamma i företag idag: 27% skulle ha startat utan bidraget. 36% är tveksamma om bidragets betydelse. 37% skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>d) 30% ansåg att stödet från Arbetsförmedlingen var mycket bra eller enbart bra.</p> <p>e) 69% har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet (13% <2år, 69% >2år, 16% ingen erf.).</p> <p>Personer med denna praktiska erfarenhet är i större grad aktiva företagare.</p> <p>f) en tredjedel avvecklade företagen. Av dem angav majoriteten att lönsamheten var dålig och brist på kapital. Personliga skäl och erhållande av annat arbete angavs även.</p> <p>g) 38% tänker fortsätta i samma omfattning, 39% tänker expandera, 23% vet ej.</p> <p>h) Tillverkning 60%, Byggnad 85%, Varuhandel / Restaurang / Hotell 59%, Transport 100%, Konsulter 51%, Personliga / soc tjänster 51%, Annat 84%</p> <p>i) förgymnasial 27%, gymnasial 57%, eftergymnasial 16%.</p> <p>j) nej 73%, ja, ensam 12%, ja, tillsammans 15%</p> <p>k) 5% utländsk härkomst</p> <p>l) få arbeta självständigt 27%, förverkliga mina idéer 21%, undvika arbetslöshet 33%, ej behöva att arbeta åt någon 6%, mitt företag behövs på marknaden 9%, kombinera med hemarbete 2%, annan orsak 2%.</p>

	<p>konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	<p>m) innan arbetslöshet 53%, under arbetslösheten 36%, Annat 8%, Ingen uppgift 1%.</p> <p>n) enmansföretag 65,9%. Män (heltid 85% och deltid 61%) Kvinnor (heltid 15% och deltid 39%)</p> <p>En-tre anställda 22,7%, fyra-nio anställda 7,8%, tio eller fler anställda 3,6%. Andel anställda ökade med 24% jämfört med andelen anställda vid starten.</p> <p>Typ av inkomstuttag: 67% enda inkomst, 17% huvudsakliga inkomst, 9% Delin- komst, 7% Ingen ersättning.</p> <p>19% av företagen hade en omsättning som understeg 300tkr/år 15% av företagen hade en omsättning ≥300tkr/år <500tkr/år 27% av företagen hade en omsättning ≥500tkr/år <1000tkr/år 16% av företagen hade en omsättning ≥1000tkr/år <3000tkr/år 7% av företagen hade en omsättning ≥3000tkr/år <5000tkr/år 4% av företagen hade en omsättning ≥5000tkr/år <10000tkr/år 5% av företagen hade en omsättning ≥ 10000tkr/år 7% ingen uppgift</p> <p>o) <20 timmar 5%, 21-40 timmar 17%, 41-55 timmar 40%, 56-70 timmar 26%, >70 timmar 11%, ingen uppgift 1%.</p> <p>p) 30% Bra/mkt bra, 10% Varken eller, 60% Dålig / mkt dålig.</p> <p>q) 16% Ja, 66% Nej, 16% ingen uppföljning, Vet ej, 2% Ingen uppgift</p> <p>r) 59% enskild firma, 14% handelsbolag, 23% aktiebolag, 1% kommanditbolag, 0% ekonomisk förening.</p> <p>s) 60% lokal, 11% nationell, 1% internationell, 3% ej svar. 15% kombination av lokal och nationell. 10% kombination av nationell och internationell</p> <p>t) 36% hade eget kapital medan 64% hade finansiärer.</p> <p>30% Lån i bank, 12% lån av släkt/vänner, 6% fick överta utrustning till fördelaktigt pris, 5% fick lån via ALMI, 2% hade lån av privatperson. 9% hade annat.</p> <p>u) 32% anser att bidraget gett dem konkurrensfördelar. 58% anser ej det. 3% vet inte och 7% har inte lämnat uppgift.</p> <p>v) inga uppgifter</p>
<p>Aldeen et al (1997)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Bidrag under 1995</p> <p>Studie efter 1 år</p> <p>Enkät till 854 företagare i Göteborgs och Bohus län.</p> <p>Svarsfrekvens = 70 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p>	<p>a) 66 % starta eget-företag är aktivt verksamma. Överlevnadsgrad/kön Man: <25år= 50 %, 25-39år= 65 %, 40-49år= 72 %, >49år= 79 % Kvinna: <25år= 50 %, 25-39år= 35 %, 40-49år= 28 %, >49år= 21 %</p> <p>b) 69 % män, 31 % kvinnor. Man: <25år= 4 %, 25-39år= 30 %, 40-49år= 21 %, >49år= 13 % Kvinna: <25år= 2 %, 25-39år= 16 %, 40-49år= 6 %, >49år= 8 %</p> <p>Flest männen är i medelåldern.</p> <p>c) 43 % skulle starta utan bidrag. 38 % är tveksamma om bidragets betydelse. 19 % skulle inte starta utan bidrag. Ingen större skillnad mellan könen eller utländsk härkomst.</p> <p>d) 52 % har deltagit i någon form av starta eget-utbildning.</p> <p>e) Svensk: 65 % har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet. (17 % <2år, 65 % >2år, 18 % ingen erf.).</p>

svarsalternativ	i) utbildningsbakgrund j) tidigare företagare k) härkomst l) etableringsmotiv m) tidsmässig etableringsidé n) sysselsättning / försörjning o) genomsnittlig arbetstid/vecka p) stödets handläggning q) uppföljning av AF r) företagsformer s) marknadsriktning t) finansiärer u) bidraget som konkurrensfördel v) undanträngnings-effekt	Utländsk härkomst: 45 % har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet (21 % <2år, 45 % >2år, 34 % ingen erf.). f) 42 % dålig lönsamhet för höga kostnader, 18 % brist på kapital, 18 % Annan orsak, 12 % fått annat arbete, 10 % för stor konkurrens, 6 %. g) 24 % stor expansion, 48 % liten expansion, 23 % tänker fortsätta i samma omfattning, 2,5 % sämre jämfört med idag, 2,5 % företaget kommer inte att finnas kvar. h) NULÄGE: Tillverkning 27 %, Byggnad 9 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 10 %, Transport 2 %, Konsulter 32 %, Personliga / soc tjänster 16 %, Annat 4 % START: Tillverkning 28 %, Byggnad 6 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 11 %, Transport 3 %, Konsulter 34 %, Personliga / soc tjänster 13 %, Annat 5 % i) Född svensk: förgymnasial 7 %, gymnasial 43 %, eftergymnasial 31 %, annan 19 %. Född i utlandet: förgymnasial 8 %, gymnasial 29 %, eftergymnasial 37 %, annan 26 %. 69 % anser att utbildningen hade betydelse för företagsinriktning. 31 % anser att utbildningen INTE hade betydelse för företagsinriktning. j) Totalt: 36 % har tidigare varit företagare ja, <2 år 11 %, ja, 2-4 år 9 %, ja, >4 år 16 %, ingen erf. 64 % Svensk härkomst: 35 % har tidigare varit företagare (11 % <2år, 24 % >2år, 65 % ingen erf.). Utländsk härkomst: 46 % har tidigare varit företagare (15% <2år, 31% >2år, 54% ingen erf.). Drev tidigare företaget: ensam 49%, make/maka/sambo 12%, släkting 12%, tidigare arbetskamrat/vän 27%). k) 22% utländsk härkomst l, m) inga uppgifter n) emnansföretag med sysselsättning på heltid 83% och deltid 17% (män på heltid 89% och deltid 11%), (kvinnor på heltid 70% och deltid 30%). START: En anställd (på heltid 52% och deltid 70%), två eller fler anställda (på heltid 48% och deltid 30%). NULÄGE: En anställd (på heltid 64% och deltid 49%), två eller fler anställda (på heltid 36% och deltid 51%). Försörjning av företaget: 33 % ja ger god försörjning. 43 % ja ger nått och jämn försörjning. 16 % nej ger för dålig försörjning. 8 % nej kan ej försörja mig. o) inga uppgifter p) 27 % mkt bra, 48 % Bra, 14 % mindre bra, 11 % dålig. q) 32 % Ja, 68 % Nej, ingen uppföljning. r) 57 % enskild firma, 15 % handelsbolag, 26 % aktiebolag, 1 % kommanditbolag, 1 % ekonomisk förening. s, t) inga uppgifter u) 45 % anser att bidraget gett dem konkurrensfördelar. 82 % av alla hade kännedom om konkurrensförhållandena inom verksamhetsområdet. v) inga uppgifter
Kronholm et al (1997) ■■■■■■■■■■ Bidrag	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder	a) 69 % starta eget-företag är aktivt verksamma. b) 70 % män, 30 % kvinnor. Ålder: <25år= 4 %, 25-34år= 35 %, 35-44år= 29 %, 45-54år= 24 %, >54år= 8 %

under 1994–95	c) bidragets etableringsbetydelse	c) TOTALT 31 % skulle starta utan bidrag.
Studie mellan 1,5–2,5 år efter	d) starta eget-utbildning	38 % är tveksamma om bidragets betydelse. 31 % skulle inte starta utan bidrag.
Enkät till 625 företagare i Jönköpings och Vetlanda kommun.	e) tidigare praktiska arbetsfarenheter	Aktiva företagare: 40 % skulle starta utan bidrag. 39 % är tveksamma om bidragets betydelse.
Svarsfrekvens = 73 %	f) problem / efter avveckling	21 % skulle inte starta utan bidrag.
Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ	g) framtidsplaner	Personer som avvecklat företaget: 21 % skulle starta utan bidrag. 37 % är tveksamma om bidragets betydelse.
	h) bransch / start	41 % skulle inte starta utan bidrag.
	i) utbildningsbakgrund	d) 29 % har deltagit i någon form av att starta eget-utbildning. Fler med genomgången starta eget-utbildning är aktiva företagare.
	j) tidigare företagare	e) 63 % har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet.
	k) härkomst	Personer med denna praktiska erfarenhet är i större grad aktiva företagare.
	l) etableringsmotiv	f. Av hela populationen har 2 % gjort ekonomiska vinster vid försäljning av sitt företag.
	m) tidsmässig etableringsidé	Följt av 21 % som gjort personliga ekonomiska förluster och som därmed skapat negativa familjerelationer.
	n) sysselsättning / försörjning	Förlorad självkänsla, dålig erfarenhet, raserad ekonomi och därmed dåliga familje- och sociala förhållanden.
	o) genomsnittlig arbetstid/vecka	g) 40 % tänker fortsätta i samma omfattning, 14 % är positiva, 15 % ska söka anställning, 8 % tänker studera.
	p) stödets handläggning	h) Tillverkning 14 %, Byggnad 5 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 25 % Personliga / soc tjänster 46 %, Annat 10 %
	q) uppföljning av AF	i) förgymnasial 20 %, gymnasial 58 %, eftergymnasial 18 %, annan 4 %.
	r) företagsformer	Utbildningsbakgrund har viss betydelse för inriktningen på om företaget är aktivt: förgymnasial 64 %, gymnasial 60 %, eftergymnasial 75 %, annan 40 %
	s) marknadsriktning	j) inga uppgifter
	t) finansiärer	k) 18 % utländsk härkomst
	u) bidraget som konkurrensfördel	l, m) inga uppgifter
	v) undanträngnings-effekt	n) 43 % kan inte ta ut lön dvs. dålig lönsamhet och lever på make/maka eller övrig familjemedlem
		o) inga uppgifter
		p) 31,5 % Bra/mkt bra, 21,5 % Varken eller, 47% Dålig / mkt dålig.
		q) 33% Ja, 66% Nej, ingen uppföljning.
		Uppföljningar gjordes via: företagsbesök 32%, telefon 45%, Enkät 11%, Annat (personlig kontakt) 11%.
		r) 49 % enskild firma, 13 % handelsbolag, 37 % aktiebolag, 1 % kommanditbolag.
		s) inga uppgifter
		t) 49 % hade eget kapital medan 47 % hade finansiärer och 4 % behövde inget kapital.

		<p>Finansiärerna var: 23 % Lån i bank, 18 % eget kapital & banklån, 3 % egen insats & släkt/vänner, 2 % eget kapital & kvinnolån, 1 % egen insats & banklån & leasing.</p> <p>u, v) inga uppgifter</p>
<p>AMS (1998)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Starta eget-bidrag</p> <p>Bidrag under 1997</p> <p>21525 stöddeltagare</p> <p>Registerdata</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>k) härkomst</p>	<p>a) överlevnadsgrad (30 dagar): 76,4 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 71,9 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 72,1 % efter 0,5 år</p> <p>b) 60 % män, 40 % kvinnor.</p> <p>Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 9 %, 25-34år= 35 %, 35-44år= 30 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 4 %, >60år= 1 %</p> <p>Man: <20år= 0 %, 20-24år= 9 %, 25-34år= 35 %, 35-44år= 30 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 4 %, >60år= 1 %</p> <p>Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 9 %, 25-34år= 35 %, 35-44år= 32 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 3 %, >60år= 1 %</p> <p>i) eftergymnasial utbildning: 21 % män, 21 % kvinnor.</p> <p>k) 10 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 11 %].</p>
<p>Bengtsson & Gustafsson (1998)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Bidrag under 1992–96</p> <p>Studie mellan 2–6 år efter</p> <p>Enkät till 838 företagare i Hallands län.</p> <p>Svarsfrekvens = 64 %</p> <p>Omfattande bortfallsanalys via enkät- och telefonpåminnelser</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / överlevnadsgrad</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p>	<p>a) 69 % starta eget-företag är aktivt verksamma.</p> <p>b) 68 % män, 32 % kvinnor. Flest männen är i medelåldern.</p> <p>c) 48 % skulle starta utan bidrag. 35 % är tveksamma om bidragets betydelse. 17 % skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>d) 35 % har deltagit i någon form av att starta eget-utbildning.</p> <p>e) 64 % har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet (17 % <2år, 64 % >2år, 19 % ingen erf.).</p> <p>f) Problem med bankkredit. Arbetsbördan är hög och tiden räcker inte till. Privatliv och familj tar stryk. Semester och ledighet förekommer sällan. Sjuk får man inte bli! Behov av att anställa för att minska arbetsbördan. Kontakt med myndighet är krångligt och tidskrävande. Bidraget bör betalas ut till färre och borde istället förlänga tiden för kvarvarande.</p> <p>g) inga uppgifter</p> <p>h) Tillverkning 77 %, Byggnad 74 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 60 %, Transport 78 %, Konsulter 69 %, Personliga / soc tjänster 79 %, Annat 70 %</p> <p>i) förgymnasial 13 %, gymnasial 45 %, eftergymnasial 21 %, annan 21 %</p> <p>j) nej 69 %, ja 31 %</p> <p>k) 11 % utländsk härkomst</p> <p>l, m) inga uppgifter</p> <p>n) sysselsättning på heltid 84 % och deltid 16 % (män på heltid 89 % och deltid 11 %), (kvinnor på heltid 73 % och deltid 27 %).</p> <p>Andel anställda ökade med 47 % jämfört med andelen anställda vid starten.</p> <p>59 % kan inte ta ut en marknadsmässig lön dvs. dålig lönsamhet (39 % ingen lön + 20 % ringa lön /a-kassa).</p> <p>o) inga uppgifter</p>

	<p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	<p>p) 71 % Bra/mkt bra, 20 % Varken eller, 8 % Dålig / mkt dålig.</p> <p>q) inga uppgifter</p> <p>r) 58 % enskild firma, 14 % handelsbolag, 27 % aktiebolag, 1 % kommanditbolag, 0 % ekonomisk förening.</p> <p>s, t, u, v) inga uppgifter</p>
<p>Persson (1998)</p> <p>■■■■■■■■■■ Bidrag + (Trygghetsstiftelsen) under 1993–1996.</p> <p>Studie mellan 2–5 år efter (1998)</p> <p>Tio fallstudier.</p> <p>Urvalet bygger på tio tidigare statligt anställda som Trygghetsstiftelsen hjälpt vid start av företagen</p> <p>Intervjufrågeställningarna hade öppna svarsalternativ.</p>	<p>Trygghetsstiftelsen studerade företagsstartares strukturkapital och möjligheten att hjälpa denna grupp.</p> <p>En företagsstartares strukturkapital omfattas, enligt Trygghetsstiftelsen, av: rutiner, metoder, program och system som styr den dagliga verksamheten och utvecklingsarbetet.</p>	<p>Företagarna: 7 män och 3 kvinnor. Tre har högskoleutbildning, åtta är gifta, åldern varierar mellan 30 – 51 år och där sex av företagarna var mellan 40 och 43 år.</p> <p>Gemensamt för de tre mest framgångsrika företagarna:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verksamhetsinriktning: utbildning, akuthjälp, turism. - Viktigste kunder är juridiska personer - Hade tidigare erfarenhet av verksamheten - Viktigste stödresursen är kontaktnäten. - Har stor volym utbildning - Inget behov av extern företagsutbildning - Företagen drivs som aktiebolag - Inga intäkt- eller finansproblem - Utsatta för externa kostnader och offentlig konkurrens - Har fungerande administrativa system - Arbetar aktivt med kvalitetsssäkring av verksamheten - Personligen ger de intryck att vara mycket utåtriktade - De är alla män - De bedömer företagets framtidsutsikter som ljusa - Framgången visade sig snabbt <p>Gemensamt för de övriga sju mindre framgångsrika företagarna:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hård konkurrens och pressade marginaler - De tre kvinnorna återfinns i denna grupp - Har mindre volym utbildning - Lägre ambition med företagandet samt mindre riskbenägna - Utsatta för besvärande offentlig konkurrens - De bedömer företagets framtidsutsikter som medelgoda
<p>Viklands (1998)</p> <p>***** Bidrag + (Trygghetsstiftelsen) under 1990-97</p> <p>Studie mellan 1-7 år efter</p> <p>Detta urval utgör 18 % av alla 1774 som fått extra bidrag från Trygghetsstiftelsen.</p> <p>Enkät till 316 företagare i Norrbotten, Västerbotten,</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetserfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p>	<p>a) 72 % starta eget-företag är aktivt verksamma. 1993 och 1994 startade de flesta företagarna.</p> <p>b) 72 % män, 28 % kvinnor. Flest männen är i medelåldern (45 år).</p> <p>c) inga uppgifter</p> <p>d) 20 % har deltagit i någon form av att starta eget-utbildning.</p> <p>e) 45 % anknyter sin affärsidé till sitt tidigare yrke.</p> <p>f) brist på rörelsekapital, begränsad marknad, vill ej anställa personal.</p> <p>g) Om tre år: 73 % företagare, 4 % arbetslösa, 14% anställda, 3% studier, föräldralösa 1%, annat 5%.</p> <p>h) Tillverkning 14%, Byggnad 0%, Varuhandel / Restaurang / Hotell 19%, Transport 0%, Konsulter 34%, Personliga / soc tjänster 25%, Annat 8%</p> <p>i) inga uppgifter</p> <p>j) nej 83%, ja 17%</p>

<p>Västernorrland, Jämtland och Göteborg och Bohus län + Jönköpings län</p> <p>Svarsfrekvens = 86 %</p> <p>Omfattande bortfallsanalys via enkät- och telefonpåminnelser</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	<p>k) inga uppgifter</p> <p>l) förverkliga idé 25%, p.g.a. arbetslöshet 31%, bestämma själv 21%, tjäna pengar 14%, annat 9%</p> <p>m) vid uppsägning 50%, 1-2 år innan 28%, >2 år 7%, annat 15%</p> <p>n) enmansföretag 70%, partner 20%, annat 10%. Heltid 65%, deltid 12%, annat 33%.</p> <p>Lönsamhet: 4% mkt god. 51% tillfredsställande. 19% inte så bra. 20% tillfredsställande. 6% ingen uppfattning.</p> <p>o, p, q, r, s) inga uppgifter</p> <p>t) 17% hade eget kapital, 55% Lån i bank, 15% regionalt stöd, 23% annat.</p> <p>u, v) inga uppgifter</p>
<p>Carling & Gustafson (1999)</p> <p>■■■■■■■■■■</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetserfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig</p>	<p>a) Arbetslöshetsrisken är hälften så stor för individer som fått starta eget-bidrag än för dem som haft rekryteringsstöd.</p> <p>b) starta eget-bidragstagare är oftare män</p> <p>c, d) inga uppgifter</p> <p>e) starta eget-bidragstagare har oftare en stor erfarenhet i sökt yrke.</p> <p>f, g) inga uppgifter</p> <p>h) Tillverkning 10 %, Byggnad 10 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 32 %, Konsulter 23 %, Personliga / soc tjänster 20 %</p> <p>i) starta eget-bidragstagare har oftare en högskoleutbildning.</p> <p>j) inga uppgifter</p> <p>k) starta eget-bidragstagare har oftare svenskt medborgarskap. Finns inget stöd för att starta eget-bidrag skulle vara en särskild lämplig åtgärd för invandrare.</p> <p>l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v) inga uppgifter</p>

	<p>arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p>	
<p>Okeke (1999)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Bidrag 1994</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Enkät till 7138 företagare</p> <p>Svarsfrekvens = 88 %</p> <p>Omfattande bortfallsanalys via enkät- och telefonpåminnelser</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som</p>	<p>a) 59 % starta eget-företag är aktivt verksamma. Män har högre överlevnadsgrad än kvinnor och invandrare.</p> <p>Ej signifikant skillnad i överlevnad mellan nya företag med resp. utan bidrag.</p> <p>b) 68 % män, 32 % kvinnor.</p> <p>c) inga uppgifter</p> <p>d) 46,8 % har deltagit i någon form av att starta eget-utbildning. Fler med genomgången utbildning är aktiva företagare).</p> <p>e, f, g) inga uppgifter</p> <p>h) Tillverkning 11,1 %, Byggnad 12,5%, Varuhandel / Restaurang / Hotell 30,6%, Transport 4,9%, Konsulter 28,7%, Personliga / soc tjänster 12,1%.</p> <p>i) inga uppgifter</p> <p>j) 24,2% har tidigare startat företag</p> <p>k) 19% utländsk härkomst</p> <p>l) få arbeta självständigt 22,3%, förverkliga mina idéer 20,3%, undvika arbetslöshet 40,6%, mitt företag behövs på marknaden 3,6%, tjäna pengar 2%, annan orsak 2,1%.</p> <p>Motiven till företagsstart hade inte någon större betydelse för överlevnadsgrad. Motiv med "tjäna pengar" hade lägre sannolikhet att klara sig än de som angav motivet "att arbeta självständigt". De som startade företag p.g.a. arbetslöshet, för att förverkliga idéer eller tjäna pengar hade lägre tillväxt än de som angav att de ville arbeta självständigt.</p> <p>m) inga uppgifter</p> <p>n) enmansföretag 71,2% (på heltid 53,2% och deltid 18%). En-tre anställda 24,3%, fyra eller fler anställda 4,5%.</p> <p>o, p, q, r) inga uppgifter</p> <p>s) 33,9% lokal, 18,6% nationell, 6,5% internationell, 41,0% ej svar.</p> <p>t, u) inga uppgifter</p> <p>v) se sid. 1</p>

	konkurrensfördel v) undanträngnings-effekt	
Grefwe (1999) ■■■■■■■■■■ Bidrag under 1993-98 Studie mellan 1-6 år efter Göteborgs och Bohus län Enkät till alla 433 företagare (svar via telefon) Svarsfrekvens = 90,3 % Enkät med i fasta svarsalternativ	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder c) bidragets etableringsbetydelse d) starta eget-utbildning e) tidigare praktiska arbetserfarenheter f) problem / efter avveckling g) framtidsplaner h) bransch / start i) utbildningsbakgrund j) tidigare företagare k) härkomst l) etableringsmotiv m) tidsmässig etableringsidé n) sysselsättning / försörjning o) genomsnittlig arbetstid/vecka p) stödets handläggning q) uppföljning av AF r) företagsformer s) marknadsriktning t) finansärer u) bidraget som konkurrensfördel v) undanträngnings-effekt	a) Totalt: 391 personer: 60 % aktiva företagare, 17 % tillbaks till anställning, 17 % tillbaks till arbetslöshet, 12 % annat (pension, sjukskrivning, föräldraledigt, studier, avliden) 1993 – 6 år: 58 % aktiva företagare, 17 % ej aktiva företagare, 25 % ej kontakt 1994 – 5 år: 43 % aktiva företagare, 39 % ej aktiva företagare, 18 % ej kontakt 1995 – 4 år: 40 % aktiva företagare, 48 % ej aktiva företagare, 12 % ej kontakt 1996 – 3 år: 63 % aktiva företagare, 30 % ej aktiva företagare, 7 % ej kontakt 1997 – 2 år: 58 % aktiva företagare, 40% ej aktiva företagare, 2% ej kontakt 1998 – 1 år: 76% aktiva företagare, 19% ej aktiva företagare, 5% ej kontakt b) 64% män, 36% kvinnor. c, d, e) inga uppgifter f) 43% av dem som lagt ner företagen har idag en anställning (ex. enmanskonsult får en dominerande kund som senare erbjuder en anställning). 30% gör annat och 27% är arbetslösa. ORSAK till nedläggning: 61% bristande lönsamhet, 7% sjukdom, 1% leverantörsproblem, 31% Annat (personliga skäl, pension, sålt sitt bolag). Totalt anger 17% att de kan tänka sig starta företag på nytt. (20% av männen och 13% av kvinnorna). g) 11% planerar att nyanställa personal. 15% är tveksamma, 74% ska inte anställa. 85% bedömer en positiv framtid för företaget 2% bedömer en negativ framtid för företaget 13% kan inte bedöma företags framtid h) Tillverkning 6%, Byggnad 14%, Varuhandel / Restaurang / Hotell 31%, Transport 4%, Konsulter 32%, Personliga / soc tjänster 5%, Annat 8% i, j, k, l, m) inga uppgifter n) 89% på heltid 53,2% och deltid 11%. 21% av företagen har anställda. 79% utan anställda. 47% anger att företaget fungerar som beräknat. 36% anger att företaget fungerar bättre än beräknat 14% anger att företaget fungerar sämre än beräknat 3% vet inte hur företaget fungerar o, p, q) inga uppgifter r) 63% enskild firma, 13% handelsbolag, 24% aktiebolag. s) inga uppgifter t) 49% hade eget kapital, 18% lån i bank, 17% lån av ALMI, 16% hade annat (släkt, vänner, leverantörer). u, v) inga uppgifter
AMS (2000) ■■■■■■■■■■ Stöd till start av näringsverk-	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder i) utbildnings-	a) överlevnadsgrad (30 dagar): 77,5 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 74,2 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 74,8 % efter 0,5 år b) 60 % män, 40 % kvinnor.

<p>samhet</p> <p>Bidrag under 1999</p> <p>15730 stöddeltagare</p> <p>Registerdata</p>	<p>bakgrund</p> <p>k) härkomst</p>	<p>Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 7 %, 25-34år= 34 %, 35-44år= 32 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 5 %, >60år= 0 %</p> <p>Man: <20år= 0 %, 20-24år= 7 %, 25-34år= 34 %, 35-44år= 31 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 6 %, >60år= 0 %</p> <p>Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 7 %, 25-34år= 34 %, 35-44år= 33 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 5 %, >60år= 0 %</p> <p>i) eftergymnasial utbildning: 18 % män, 28 % kvinnor.</p> <p>k) 11 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 10 %].</p>
<p>Okeke (2000)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Bidrag avslutat under 4:e kvartalet 1996</p> <p>(gentemot kontrollgrupp arbetslösa)</p> <p>Enkät till 1672 företagare under två månader i Sverige</p> <p>Studie efter 1 år</p> <p>Svarsfrekvens = 68 %</p> <p>Enkät med fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetserfarenheter</p> <p>f) problem / efteravveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansierare</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p>	<p>a) 74 % starta eget-företag är aktivt verksamma.</p> <p>Resultatet tyder på att sysselsättningsgraden ökar med över 30 % om en arbetslös ges möjlighet att starta företag med hjälp av programmet stat av näringsverksamhet.</p> <p>Slutsatsprofil (störst sannolikhet att vara sysselsatt i företaget): man i 40 års ålder, eftergymnasial utbildning, lång erfarenhet inom företagets verksamhetsområde, skulle ha startat företag även utan bidraget, ej längre tid i tidigare arbetsmarknadspolitiskt program samt ej handikappade.</p> <p>b) 66 % av företagen startades av män. 34 % kvinnor. Ålder: <25år= 5,8 %, 25-34år= 30,3 %, 35-44år= 30,7 %, 45-54år= 26,1 %, >54år= 7,2 % Man: <25år= 5,5 %, 25-34år= 29,4 %, 35-44år= 29,9 %, 45-54år= 26,4 %, >54år= 8,7 % Kvinna: <25år= 6,3 %, 25-34år= 31,8 %, 35-44år= 32,1 %, 45-54år= 25,5 %, >54år= 4,3 %</p> <p>c) Totalt: 28,8 % skulle starta utan bidrag. 40,1 % är tveksamma om bidragets betydelse. 31,1 % skulle inte starta utan bidrag. Ingen större skillnad mellan könen</p> <p>d) inga uppgifter</p> <p>e) 53,3 % har minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet (23,3 % <2år, 55,3 % >2år, 21,5 % ingen erf.).</p> <p>75 % hade utbildning inom området som företaget verkade inom.</p> <p>f) tre fjärdedelar av starta eget-företagen är aktivt verksamma.</p> <p>g) inga uppgifter</p> <p>h) Tillverkning 9,9 %, Byggnad 11,8 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 38,4 % Personliga / soc tjänster 9,8 %, Konsulter 24,7 %</p> <p>i) förgymnasial 24 %, gymnasial 56 %, eftergymnasial 20 %. Resultaten pekar på att reguljär utbildning ökar sannolikheten att lyckas som företagare.</p> <p>j) 27,8 % har tidigare startat företag. Det gäller männen i större utsträckning.</p> <p>k) 10 % utländsk härkomst</p> <p>l) inga uppgifter</p> <p>m) innan arbetslöshet 28,4 %, när jag skulle bli arbetslös 19,2 %, under arbetslösheten 38,9 % vet ej 13,5 %.</p> <p>n) I dagsläget var 71 % ensam sysselsatt i företaget. Av dessa kan 56 % försörja</p>

	v) undanträngnings-effekt	<p>sig på företaget, 3 % har företaget ihop med annat jobb och 15 % kan inte försörja sig via företaget.</p> <p>Av dessa företag ger försörjning 49 %. Företag ger ej försörjning, men har annat jobb 4 % och företag ger ej försörjning 18 %.</p> <p>Färre kvinnor än män är sysselsatta i företagen och fler kvinnor anger att de inte kan försörja sig på företaget.</p> <p>Vid starten hade 91,9 % inga anställda. 4,3 % hade en anställd, 2,7 % hade två till tre anställda, 1,0 % hade fyra eller fler anställda.</p> <p>o, p, q) inga uppgifter</p> <p>r) 65,4 % enskild firma, 15,1 % handelsbolag, 18,1 % aktiebolag, 1,4 % kommanditbolag / ekonomisk förening.</p> <p>s, t, u, v) inga uppgifter</p>
<p>AMS (2001)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Stöd till start av näringsverksamhet</p> <p>Bidrag under 2000</p> <p>13388 stöddeltagare</p> <p>Registerdata</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>k) härkomst</p>	<p>a) överlevnadsgrad (30 dagar): 76,2 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 75 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 76,4 % efter 0,5 år</p> <p>b) 62 % män, 38 % kvinnor.</p> <p>Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 7 %, 25-34år= 34 %, 35-44år= 32 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 5 %, >60år= 0 %</p> <p>Man: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 33 %, 35-44år= 31 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 7 %, >60år= 1 %</p> <p>Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 7 %, 25-34år= 34 %, 35-44år= 33 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 5 %, >60år= 0 %</p> <p>i) eftergymnasial utbildning: 20 % män, 30 % kvinnor.</p> <p>k) 10 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 10 %].</p>
<p>Carling & Richardson (2001)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>1995-1997</p> <p>Registerdata över 25280 personer i 25-54 års ålder</p>	Effekt på anställnings sannolikheten hos Åtta arbetsmarknads-program	<p>Carling och Richardson jämför åtta olika arbetsmarknadsprogramms förmåga att förkorta programdeltagarnas tid i arbetslöshet efter programmet.</p> <p>Huvudsakliga resultat är att program som liknar reguljärt arbete eller praktik på en arbetsplats (SeB, rekryteringsstöd, utbildningsvikariat) snabbare leder till arbete jämfört med program som syftar till utbildning (ALU, arbetsplatsintroduktion, beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning och datortek).</p>
<p>Eriksson & Larsson (2001)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Bidrag under 19??</p> <p>Studie? år efter</p> <p>34 företagare i Värmlands län</p> <p>Intervjuguide med frågeställningarna och öppna svarsal-</p>	<p>Syftet med studien var dels att identifiera * framgångsfaktorer, dvs. faktorer som medverkat till ett stadigvarande arbete och dels * misslyckandefaktorer.</p>	<p>34 personer varav 17 män och 17 kvinnor. Två personer av utländsk härkomst.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 11 personer hade fortfarande starta eget-bidrag. - 22 personer hade avslutat perioden med starta eget-bidrag. - 1 person hade ej fått starta eget-bidrag. <p>11 personer var 30 år eller yngre. 13 personer var mellan 31 och 40 år. 10 personer var 41 år eller äldre.</p> <p>Igångsättande faktorer Arbetslöshet och utkontraktering, intresse/hobby, otrivsel på arbetsplatsen, behov av självständighet, familjen, tidigare erfarenhet, önskan att bo kvar på orten.</p> <p>Framgångsfaktorer ur företagssynpunkt Mjukstart, administrativt stöd, socialt stöd</p> <p>Misslyckandefaktorer ur företagssynpunkt</p>

<p>alternativ.</p> <p>Intervjun genomfördes med stöd av guiden och har haft karaktären av ett samtal.</p>		<p>Rigida bestämmelser, brist på administrativt stöd, brist på socialt stöd</p> <p>Framgångsfaktorer ur sysselsättningssynpunkt Positiv stämpling</p> <p>Misslyckandefaktorer ur sysselsättningssynpunkt Negativ stämpling</p> <p>Framgångsfaktorer ur individsynpunkt Självständighet, Kvarboende</p> <p>Misslyckandefaktorer ur individsynpunkt Ekonomisk rävsax, dåliga arbetsvillkor</p>
<p>Spånt- Enbuske & Okeke (2001)</p> <p>■■■■■■■■■■ Bidrag under 1995</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Enkät till 7851 företagare</p> <p>Svarsfrekvens = 87 %</p> <p>Omfattande bortfallsanalys via enkät- och telefonpåmin- nelser</p> <p>Enkät med fasta svarsal- ternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etable- ringsbetydelse</p> <p>d) starta eget- utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / överlev- nadsgrad</p> <p>i) utbildnings- bakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etable- ringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handlägg- ning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p>	<p>a) 59 % starta eget-företag är aktivt verksamma. Överlevnadsgrad per: Ålder: <31år= 54 %, 31-50år= 61 %, >50år= 68 % Kön: Manlig ledning= 62 %, Kvinnlig ledning= 58 % Härkomst: Utländsk härkomst= 57 %, Icke utländsk härkomst= 62 %</p> <p>En slutsats är att företagare med starta eget bidrag i genomsnitt har betydligt högre sannolikhet att tjäna sitt uppehälle jämfört med personer som startade företag utan stöd företaget.</p> <p>Slutsatsprofil: män i medelåldern har störst sannolikhet att vara sysselsatt i företaget, man har större sannolikhet att försörja via företaget jämfört med kvinnor.</p> <p>b) 63,9 % män, 36,1 % kvinnor. Ålder: <31år= 23 %, 31-50år= 61 %, >50år= 16%</p> <p>Andelen män och kvinnor var störst i medelåldern 30-50 år. 65% av de aktiva företagen ledes av män.</p> <p>c) inga uppgifter</p> <p>d) 39% av de personer som fortfarande är aktiva företag deltog i starta eget-utbildning.</p> <p>e) Totalt: 59%. (72,3% <2år% av de företag som fortfarande är aktiva hade man minst 2 års praktisk erfarenhet från verksamhetsområdet, 87,8% >2år, 80,4% ingen erf.).</p> <p>f) mindre än hälften av starta eget-företagen som är aktivt verksamma har en positiv försörjningsgrad.</p> <p>g) inga uppgifter</p> <p>h) Tillverkning 61,7%, Byggnad 64,8%, Varuhandel / Restaurang / Hotell 53,9%, Transport 62,6%, Personliga / soc tjänster 64,5%, Konsulter 58,5%.</p> <p>i) förgymnasial 17,6%, gymnasial 58,6%, eftergymnasial 23,8%. Resultaten pekar på att reguljär utbildning ökar sannolikheten att lyckas som företagare. Flest aktiva företag leds av personer med eftergymnasial utbildning 60,5%. Därpå följer personer med utbildning från gymnasial 59,7% och sen förgymnasial 55,2%.</p> <p>j) 71,1% har tidigare startat företag.</p> <p>k) 17,8% utländsk härkomst. 16% av de aktiva företagen ledes av invandrare.</p> <p>l) få arbeta självständigt 23,8%, förverkliga mina idéer 20,7%, undvika arbetslöshet 38,2%, mitt företag behövs på marknaden 3,5%, tjäna pengar 5,9%, annan orsak 1,4%, Ej svar 6,5%.</p> <p>m) inga uppgifter</p> <p>n) sysselsatta på heltid i företaget: enmansföretag 27,7% en anställd 46,3%, två</p>

	v) undanträngnings-effekt	<p>eller flera anställda 26%.</p> <p>Försörjningsmöjlighet: 25,4% ja god. 34,4% ja nått och jämt. 12,7% nej lite för dålig. 15,7% nej ingen. 12% ej svar.</p> <p>15% av företagen hade en omsättning som understeg 100tkr/år 19% av företagen hade en omsättning ≥100tkr/år <3000tkr/år 15% av företagen hade en omsättning ≥3000tkr/år <5000tkr/år 22% av företagen hade en omsättning ≥5000tkr/år <10000tkr/år 29% av företagen hade en omsättning ≥10000tkr/år</p> <p>o, p, q) inga uppgifter</p> <p>r) 61,4% enskild firma, 13,4% handelsbolag / kommanditbolag, 25,2% aktiebolag, 0% ekonomisk förening.</p> <p>s, t, u, v) inga uppgifter</p>
<p>Stolpe (2001)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Bidrag under 1999-2000</p> <p>Studie mellan 1-2 år efter</p> <p>Enkät till 113 företagare i Göteborgs och Bohus län.</p> <p>Svarsfrekvens = 78 %</p> <p>Enkät med fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetsfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p> <p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansierare</p>	<p>a) 79 % starta eget-företag är aktivt verksamma.</p> <p>b) 61 % män, 39 % kvinnor.</p> <p>c, d, e) inga uppgifter</p> <p>f) 27 % hävdar att lönsamheten är sämre än beräknad.</p> <p>En tredjedel avvecklade företagen. Av dem angav 22 % att lönsamheten var dålig, 5 % sjukdom och resten 73 % angav annan orsak som: föräldradiedigt, kundförlust, fått tillbaks tidigare anställning.</p> <p>Av dem som avvecklade företagen erhöll 13 % anställning, 3 % arbetslös, 5 % annat.</p> <p>g) en femtedel har anställd personal och drygt en tiondel planerar att anställa personal.</p> <p>h) Tillverkning 1 %, Byggnad 14 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 19 %, Transport 5 %, Konsulter 16 %, Personliga / soc tjänster 14 %, Annat 31 %</p> <p>i, j, k, m) inga uppgifter</p> <p>n) ensamföretagare 80 %, anställda 20 %.</p> <p>o, p, q) inga uppgifter</p> <p>r) 74 % enskild firma, 10 % handelsbolag, 15 % aktiebolag, 1 % annan företagsform.</p> <p>s, t, u, v) inga uppgifter</p>

	u) bidraget som konkurrensfördel v) undanträngnings-effekt	
AMS (2002) ■■■■■■■■■■ Stöd till start av näringsverksamhet Bidrag under 2001 10036 stöddeltagare Registerdata	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder i) utbildningsbakgrund k) härkomst	a) överlevnadsgrad (30 dagar): 74,2 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 76,4 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 76,3 % efter 0,5 år b) 62 % män, 38 % kvinnor. Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 33 %, 35-44år= 33 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 7 %, >60år= 0 % Man: <20år= 0 %, 20-24år= 5 %, 25-34år= 33 %, 35-44år= 31 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 8 %, >60år= 2 % Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 32 %, 35-44år= 35 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 5 %, >60år= 1 % i) eftergymnasial utbildning: 23 % män, 29 % kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 16 % män, 19 % kvinnor] k) 9 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 9 %].
AMS (2003) ■■■■■■■■■■ Stöd till start av näringsverksamhet Bidrag under 2002 11409 stöddeltagare Registerdata	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder i) utbildningsbakgrund k) härkomst	a) överlevnadsgrad (30 dagar): 76,9 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 78,3 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 78,2 % efter 0,5 år b) 63 % män, 37 % kvinnor. Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 7 %, 25-34år= 37 %, 35-44år= 38 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 8 %, >60år= 1 % Man: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 33 %, 35-44år= 32 %, 45-54år= 19 %, 55-60år= 8 %, >60år= 1 % Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 7 %, 25-34år= 32 %, 35-44år= 35 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 5 %, >60år= 1 % i) eftergymnasial utbildning: 35 % män, 43 % kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 20 % män, 25 % kvinnor] k) 7 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 9 %].
Falkenhal et al (2003) ■■■■■■■■■■ Stöd till start av näringsverksamhet Bidrag under 1997 Studie 3 år efter Enkät till 8383 företagare i Sverige. Svärsfrekvens = 93 %	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder Utvärdering av näringspolitiska effekter vid SNV Ev. undanträngningseffekter a) undanträngningseffekter b) pos./neg. Effekter c) förslag v) undanträngningseffekt	a) 56,9 % SSN-företag är aktivt verksamma. b) 58 % män, 42 % kvinnor. 28,3 % av kvinnorna hade stöd i ≥ 7 månader 8,4 % av männen hade stöd i ≥ 7 månader Samband mellan (i) stöd till start av näringsverksamhet och (ii) nyföretagande Sambandet mellan (i) och (ii) är svagt, stödet påverkar inte nivån på nyföretagandet.

Enkät med fasta svarsalternativ		
AMS (2004) ■■■■■■■■■■ Stöd till start av näringsverksamhet Bidrag under 2003 7909 stöddeltagare Registerdata	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder i) utbildningsbakgrund k) härkomst	a) överlevnadsgrad (30 dagar): 78,7 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 79,9 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 79,7 % efter 0,5 år b) 64 % män, 36 % kvinnor. Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 32 %, 35-44år= 34 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 7 %, >60år= 1 % Man: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 32 %, 35-44år= 33 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 8 %, >60år= 2 % Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 5 %, 25-34år= 31 %, 35-44år= 37 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 5 %, >60år= 1 % i) eftergymnasial utbildning: 38 % män, 46 % kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 27 % män, 21 % kvinnor] k) 6 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 8 %].
AMS (2005) ■■■■■■■■■■ Stöd till start av näringsverksamhet Bidrag under 2004 10272 stöddeltagare Registerdata	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder i) utbildningsbakgrund k) härkomst	a) överlevnadsgrad (30 dagar): 79,1 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 79,9 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 79,1 % efter 0,5 år b) 64 % män, 36 % kvinnor. Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 42 %, 35-44år= 45 %, 45-54år= 26 %, 55-60år= 9 %, >60år= 1 % Man: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 32 %, 35-44år= 33 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 7 %, >60år= 1 % Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 32 %, 35-44år= 37 %, 45-54år= 19 %, 55-60år= 5 %, >60år= 1 % i) eftergymnasial utbildning: 40 % män, 47 % kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 27 % män, 20 % kvinnor] k) 17 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 22 %].
AMS (2006) ■■■■■■■■■■ Stöd till start av näringsverksamhet Bidrag under 2005 8446 stöddeltagare Registerdata	a) överlevnadsgrad b) kön – ålder i) utbildningsbakgrund k) härkomst	a) överlevnadsgrad (30 dagar): 78 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 79,4 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 79,1 % efter 0,5 år b) 54 % män, 46 % kvinnor. Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 30 %, 35-44år= 35 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 7 %, >60år= 1 % Man: <20år= 0 %, 20-24år= 5 %, 25-34år= 30 %, 35-44år= 33 %, 45-54år= 21 %, 55-60år= 8 %, >60år= 2 % Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 30 %, 35-44år= 37 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 6 %, >60år= 1 % i) eftergymnasial utbildning: 37 % män, 47 % kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 20 % män, 27 % kvinnor] k) 18 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 23 %].

<p>AMS (2007) ■■■■■■■■■■</p> <p>Stöd till start av näringsverksamhet</p> <p>Bidrag under 2006</p> <p>8984 stöddeltagare</p> <p>Registerdata</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>k) härkomst</p>	<p>a) överlevnadsgrad (30 dagar): 77,5 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 81 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 81,3 % efter 0,5 år</p> <p>b) 57 % män, 43 % kvinnor.</p> <p>Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 29 %, 35-44år= 35 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 7 %, >60år= 2 %</p> <p>Man: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 29%, 35-44år= 34%, 45-54år= 21%, 55-60år= 9%, >60år= 2 %</p> <p>Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 6 %, 25-34år= 30 %, 35-44år= 37 %, 45-54år= 20 %, 55-60år= 6 %, >60år= 1 %</p> <p>i) eftergymnasial utbildning: 40 % män, 52% kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 19% män, 28% kvinnor]</p> <p>k) 18% utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 25%].</p>
<p>Andersson & Wadensjö (2007) ■■■■■■■■■■</p> <p>Registerdata</p> <p>Mikro-ekonomiska metoder</p> <p>Svenskfödda män i åldern 20-60 år som var arbetslösa, inaktiva eller löntagare under perioden 1998-2002</p>	<p>Huvudsyftet med uppsatsen är att jämföra det ekonomiska resultatet under 2002 och framgång som egenföretagare mellan dem som blev egenföretagare från lönearbete, arbetslöshet och inaktivitet.</p>	<p>Undersökningen konstaterar att de arbetslösa, och ännu mer utanför arbetslivet, är överrepresenterade bland dem som blir egenföretagare.</p> <p>De som var löntagare under 1998 har högre inkomster och har även anställa människor i sin verksamhet till en mycket högre utsträckning under 2002 än de som var arbetslösa eller inaktiva under 1998.</p> <p>Ett intressant resultat är att de arbetslösa som har en starta eget-bidrag presterar ett bättre resultat än arbetslösa utan bidrag i vad gäller inkomst och antal anställda. Förklaringen kan vara en följd av Arbetsförmedlingens hjälp vid starta eget företag, bidraget i sig, men det kan också vara ett urval effekt, dvs. att man valt kandidater som passar bäst för egenföretagande.</p>
<p>AF (2008) ■■■■■■■■■■</p> <p>Stöd till start av näringsverksamhet</p> <p>Bidrag under 2007</p> <p>5755 stöddeltagare</p> <p>Registerdata</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>k) härkomst</p>	<p>a) överlevnadsgrad (30 dagar): 82,9 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 85 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 84,3 % efter 0,5 år</p> <p>b) 54 % män, 46 % kvinnor.</p> <p>Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 5 %, 25-34år= 27 %, 35-44år= 36 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 9 %, >60år= 2 %</p> <p>Man: <20år= 0 %, 20-24år= 5 %, 25-34år= 26 %, 35-44år= 33 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 10 %, >60år= 3 %</p> <p>Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 5 %, 25-34år= 27 %, 35-44år= 39 %, 45-54år= 22 %, 55-60år= 7 %, >60år= 2 %</p> <p>i) eftergymnasial utbildning: 37 % män, 49 % kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 19 % män, 29 % kvinnor]</p> <p>k) 19 % utländsk härkomst. [Övriga arbetslösa med utländsk härkomst 28 %].</p>
<p>Behrenz et al (2008) ■■■■■■■■■■</p>	<p>Statistiska matchningsmetod propensity score matching</p>	<p>I) SSN-programmet har goda sysselsättningseffekter. Deltagare i SSN hade en större chans att inte vara inskrivna vid AF jämfört med individer i jämförelsegruppen (öppet arbetslösa + deltagare i andra program).</p>

<p>Stöd till start av näringsverksamhet</p> <p>Bidrag under 2003</p> <p>Studie 4 år efter</p> <p>7322 stöddeltagare 17174 personer som var öppet arbetslösa eller deltog i arbetsmarknadspolitiska program</p>	<p>(PSM). I så hög grad som möjligt efterlikna ett randomiserat experiment.</p> <p>Registerinformation från SCB</p>	<p>Efter <u>två</u> år var 79 % av deltagarna i SSN <u>inte</u> registrerade vid AF vilket var 25 procentenheters bättre än jämförelsegruppen.</p> <p>Efter <u>fyra</u> år var 85 % av deltagarna i SSN <u>inte</u> registrerade vid AF vilket var 14 procentenheters bättre än jämförelsegruppen.</p> <p>Procentuellt innebär det att den genomsnittliga effekten av att ha fått SSN var 46 procent högre sannolikhet att inte vara inskriven två år senare respektive 20 procent efter fyra år, jämfört med gruppen öppet arbetslösa eller deltagare i övriga program.</p> <p>Genomsnittlig inskrivningstid fram till 2005 var klart kortare för SSN-deltagare, 272 dagar kortare än för jämförelsegruppen. Fram till 2007 ökade genomsnittlig inskrivningstid till 375 dagar. Detta motsvarar i stort sett en halverad tid för SSN-deltagare i förhållande till jämförelsegruppen.</p> <p>Deltagare i SSN övergick till reguljära arbeten både i större utsträckning och i snabbare takt än vad öppet arbetslösa + deltagare i andra program gjorde.</p> <p>II) Enligt PSM metoden framgår det att ungefär 20 procent av de senare skulle ha kommit att starta eget någon gång under perioden 2003–2006 även om de inte hade fått stöd.</p>
<p>Riksrevisionen (2008)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Bidrag bidrag under 2006 – 07</p> <p>Studie 1-2 år efter</p> <p>Enkät till 494 företagare</p> <p>Svarsfrekvens = 60,9 %</p> <p>Enkät med i huvudsak fasta svarsalternativ</p> <p>Två enkät-påminnelser</p> <p>Ev. undanträngningseffekter</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>c) bidragets etableringsbetydelse</p> <p>d) starta eget-utbildning</p> <p>e) tidigare praktiska arbetserfarenheter</p> <p>f) problem / efter avveckling</p> <p>g) framtidsplaner</p> <p>h) bransch / start</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p> <p>j) tidigare företagare</p> <p>k) härkomst</p> <p>l) etableringsmotiv</p> <p>m) tidsmässig etableringsidé</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>o) genomsnittlig arbetstid/vecka</p> <p>p) stödets handläggning</p> <p>q) uppföljning av AF</p>	<p>a) 90,4 % starta eget-företag är aktivt verksamma.</p> <p>b) 50,2 % män, 49,8 % kvinnor.</p> <p>c) Totalt: 41 % skulle starta utan bidrag. 38 % är tveksamma om bidragets betydelse. 11 % skulle inte starta utan bidrag.</p> <p>d, e) inga uppgifter</p> <p>52 % anser att bidraget hade avgörande eller viss betydelse för etableringsbeslutet.</p> <p>d) 35 % har deltagit i någon form av starta eget-utbildning.</p> <p>e) inga uppgifter</p> <p>f) Främsta anledningarna att utveckla verksamheten handlade om dålig lönsamhet alternativt att man erhölet ett annat arbete. Därefter kom personligt skäl, brist på kapital och sist av annan orsak.</p> <p>g) inga uppgifter</p> <p>h) Tillverkning 9 %, Byggnad 11 %, Varuhandel / Restaurang / Hotell 25%, Transport / Information 23%, Övrig tjänsteverksamhet 42%.</p> <p>i) inga uppgifter</p> <p>j) nej 64,9%. Ja 35,1% (16,2% med tre års företagarefarenhet + 18,9% med mer än tre års företagarefarenhet)</p> <p>k) 16,6% utländsk härkomst</p> <p>l, m, n, o) inga uppgifter</p> <p>p) 72,8% Bra/mkt bra, 21,2% Varken eller, 4,5% Dålig / mkt dålig.</p> <p>Inställning till bedömning av affärsidé: 86,3% Bra/mkt bra, 5,4% Varken eller, 8,3% Dålig / mkt dålig.</p> <p>q) Ja, 43,8% Instämmer helt / delvis till uppföljning, 9,9% Varken eller, 46,3%</p>

	<p>r) företagsformer</p> <p>s) marknadsriktning</p> <p>t) finansiärer</p> <p>u) bidraget som konkurrensfördel</p> <p>v) undanträngnings-effekt</p>	<p>tar helt / delvis avstånd.</p> <p>r) inga uppgifter</p> <p>s) övervägande majoriteten lokal, därefter nationell och minst internationell.</p> <p>t) 82,8% hade inte finansiär medan 17,2% hade finansiärer.</p> <p>Majoriteten hade lån: i bank, följt av finansiärer som ALMI, make/maka, släkt/vänner, Länsstyrelsen och annat.</p> <p>u) 26,4% anser att bidraget gett dem konkurrensfördelar. Det handlar om tryggad inkomst, mer marknadsföring, bättre kundservice, att priserna kunde sänkas och annat.</p> <p>v) ingen uppgift</p>														
<p>AF (2009)</p> <p>■■■■■■■■■■</p> <p>Stöd till start av näringsverksamhet</p> <p>Bidrag under 2008</p> <p>3806 stöddeltagare</p> <p>Registerdata</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>b) kön – ålder</p> <p>i) utbildningsbakgrund</p>	<p>a) överlevnadsgrad (30 dagar): 82,8 % efter 0,08 år överlevnadsgrad (90 dagar): 86,3 % efter 0,25 år överlevnadsgrad (180 dagar): 85,4 % efter 0,5 år</p> <p>b) 51 % män, 49 % kvinnor.</p> <p>Ålder: <20år= 0 %, 20-24år= 2 %, 25-34år= 24 %, 35-44år= 37 %, 45-54år= 25 %, 55-60år= 9 %, >60år= 3 %</p> <p>Man: <20år= 0 %, 20-24år= 2,6 %, 25-34år= 22,2%, 35-44år= 20,5 %, 45-54år= 17,8 %, 55-60år= 9,6 %, >60år= 6 %</p> <p>Kvinna: <20år= 0 %, 20-24år= 1,5 %, 25-34år= 27,4%, 35-44år= 40%, 45-54år= 25,1 %, 55-60år= 6,8 %, >60år= 1,5 %</p> <p>i) eftergymnasial utbildning: 38 % män, 52 % kvinnor. [Övriga arbetslösa med eftergymnasial utbildning: 23 % män, 29 % kvinnor]</p>														
<p>ITPS (2001, s. 6, 49)</p> <p>*****</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>		<p>Under 2001 startades 35 570 nya företag, vilket motsvarar en nedgång med 8 procent jämfört med 2000 då det etablerades 38 745 företag. Nyföretagandet har inte minskat sedan 1998. Samtidigt som antalet nystartade företag minskat har antalet nyregistreringar ökat med 1 procent mellan 2000 och 2001.</p> <p>Tabell 18 Nystartade företag i Östergötland 2000 (totalt 1280st).</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nystartade företag i Östergötland 2000</td> <td>25</td> <td>75</td> <td>0</td> </tr> </tbody> </table>		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Nystartade företag i Östergötland 2000	25	75	0						
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall													
Nystartade företag i Östergötland 2000	25	75	0													
<p>ITPS (2002a, s. 2, 11, 40, 37 43)</p> <p>*****</p> <p>Bidrag under 1997</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>aa) överlevnadsgrad alla nystartade företag</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv</p> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län</p> <p>g) framtidsplaner</p>	<p>a) överlevnadsgraden för de företag som startade ny verksamhet år 1997 och som fortfarande är verksamma i någon form 2000. Företag via SSN: 55 procent Företag icke via SSN: 57 procent.</p> <p>aa) överlevande företag eller överlevnadsgraden av de drygt 37 000 företag som startade år 1997 uppgick till 56 procent.</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv (alla företag), procent.</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Arbetslös eller risk för arbetslöshet</td> <td>54</td> </tr> <tr> <td>Förverkliga mina idéer</td> <td>56</td> </tr> <tr> <td>Få arbeta självständigt</td> <td>60</td> </tr> <tr> <td>Min vara/tjänst behövs på marknaden</td> <td>55</td> </tr> <tr> <td>Tjäna pengar</td> <td>56</td> </tr> <tr> <td>Annat skäl</td> <td>59</td> </tr> <tr> <td>Bortfall</td> <td>51</td> </tr> </tbody> </table> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län (Tabell 3, 23) Andel verksamma 2000 (alla nystartade företag): 59 % (778 av 1323) Andel verksamma 2000 (SeB-företag 2000/1997): 59 % (284 av 483)</p> <p>g)</p>	Arbetslös eller risk för arbetslöshet	54	Förverkliga mina idéer	56	Få arbeta självständigt	60	Min vara/tjänst behövs på marknaden	55	Tjäna pengar	56	Annat skäl	59	Bortfall	51
Arbetslös eller risk för arbetslöshet	54															
Förverkliga mina idéer	56															
Få arbeta självständigt	60															
Min vara/tjänst behövs på marknaden	55															
Tjäna pengar	56															
Annat skäl	59															
Bortfall	51															

		<p>Tabell 37. Antal verksamma företag 2000 bland nystartade företag 1997 som erhållit stöd till start av näringsverksamhet efter upplevt hinder för tillväxt procent.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Inget hinder alls eller litet hinder</th> <th>Ganska stort eller mycket stort hinder</th> <th>Ej svar</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Konkurrensen i branschen</td> <td>49</td> <td>28</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i marknadens efterfrågan</td> <td>49</td> <td>28</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i företagets lönsamhet</td> <td>45</td> <td>31</td> <td>24</td> </tr> <tr> <td>Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt</td> <td>51</td> <td>26</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>Begränsad tillgång på lån</td> <td>61</td> <td>16</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital</td> <td>53</td> <td>19</td> <td>28</td> </tr> <tr> <td>Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft</td> <td>46</td> <td>30</td> <td>24</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i företagets ledningskompetens</td> <td>68</td> <td>7</td> <td>25</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)</td> <td>66</td> <td>10</td> <td>24</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 38. Antal verksamma företag 2000 bland nystartade företag 1997 efter upplevt hinder för tillväxt procent.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Inget hinder alls eller litet hinder</th> <th>Ganska stort eller mycket stort hinder</th> <th>Ej svar</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Konkurrensen i branschen</td> <td>48</td> <td>27</td> <td>25</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i marknadens efterfrågan</td> <td>45</td> <td>29</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i företagets lönsamhet</td> <td>48</td> <td>26</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt</td> <td>54</td> <td>20</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>Begränsad tillgång på lån</td> <td>63</td> <td>11</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital</td> <td>57</td> <td>17</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft</td> <td>52</td> <td>22</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i företagets ledningskompetens</td> <td>68</td> <td>6</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)</td> <td>65</td> <td>9</td> <td>26</td> </tr> </tbody> </table>		Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Ej svar	Konkurrensen i branschen	49	28	23	Begränsningar i marknadens efterfrågan	49	28	23	Begränsningar i företagets lönsamhet	45	31	24	Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	51	26	23	Begränsad tillgång på lån	61	16	23	Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	53	19	28	Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	46	30	24	Begränsningar i företagets ledningskompetens	68	7	25	Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	66	10	24		Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Ej svar	Konkurrensen i branschen	48	27	25	Begränsningar i marknadens efterfrågan	45	29	26	Begränsningar i företagets lönsamhet	48	26	26	Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	54	20	26	Begränsad tillgång på lån	63	11	26	Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	57	17	26	Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	52	22	26	Begränsningar i företagets ledningskompetens	68	6	26	Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	65	9	26
	Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Ej svar																																																																															
Konkurrensen i branschen	49	28	23																																																																															
Begränsningar i marknadens efterfrågan	49	28	23																																																																															
Begränsningar i företagets lönsamhet	45	31	24																																																																															
Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	51	26	23																																																																															
Begränsad tillgång på lån	61	16	23																																																																															
Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	53	19	28																																																																															
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	46	30	24																																																																															
Begränsningar i företagets ledningskompetens	68	7	25																																																																															
Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	66	10	24																																																																															
	Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Ej svar																																																																															
Konkurrensen i branschen	48	27	25																																																																															
Begränsningar i marknadens efterfrågan	45	29	26																																																																															
Begränsningar i företagets lönsamhet	48	26	26																																																																															
Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	54	20	26																																																																															
Begränsad tillgång på lån	63	11	26																																																																															
Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	57	17	26																																																																															
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	52	22	26																																																																															
Begränsningar i företagets ledningskompetens	68	6	26																																																																															
Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	65	9	26																																																																															
<p>ITPS (2002b, s. 2, 52, 63)</p> <p>*****</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>		<p>Under 2001 startades 35 570 nya företag, vilket motsvarar en nedgång med 8 procent jämfört med 2000 då det etablerades 38 745 företag. Nyföretagandet har inte minskat sedan 1998. Samtidigt som antalet nystartade företag minskat har antalet nyregistreringar ökat med 1 procent mellan 2000 och 2001.</p> <p>Tabell 26 Nystartade företag i Östergötland 2001 (totalt 1136st).</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nystartade företag i Östergötland 2001</td> <td>18</td> <td>67</td> <td>15</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 17a Andel nystartade företag 2001 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>INDUSTRINÄRINGAR</td> <td>18</td> <td>64</td> <td>18</td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>21</td> <td>62</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>17</td> <td>66</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>TJÄNSTENÄRINGAR</td> <td>15</td> <td>69</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och</td> <td>21</td> <td>60</td> <td>19</td> </tr> </tbody> </table>		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Nystartade företag i Östergötland 2001	18	67	15		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	INDUSTRINÄRINGAR	18	64	18	Tillverkning och dylikt	21	62	17	Byggverksamhet	17	66	17	TJÄNSTENÄRINGAR	15	69	16	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och	21	60	19																																																
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																																															
Nystartade företag i Östergötland 2001	18	67	15																																																																															
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																																															
INDUSTRINÄRINGAR	18	64	18																																																																															
Tillverkning och dylikt	21	62	17																																																																															
Byggverksamhet	17	66	17																																																																															
TJÄNSTENÄRINGAR	15	69	16																																																																															
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och	21	60	19																																																																															

		<table border="1"> <tr> <td>hotellrörelse</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>17</td> <td>62</td> <td>21</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>11</td> <td>75</td> <td>14</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster</td> <td>17</td> <td>66</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>16</td> <td>68</td> <td>16</td> </tr> </table> <p>Tabell 17b Andel nystartade företag 2000 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>INDUSTRINÄRINGAR</td> <td>24</td> <td>68</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>26</td> <td>65</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>22</td> <td>71</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>TJÄNSTENÄRINGAR</td> <td>18</td> <td>75</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse</td> <td>23</td> <td>68</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>21</td> <td>72</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>14</td> <td>79</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster</td> <td>20</td> <td>73</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>19</td> <td>74</td> <td>7</td> </tr> </tbody> </table>	hotellrörelse				Transport och kommunikation	17	62	21	Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	11	75	14	Fastighetstjänster				Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	17	66	17	SAMTLIGA	16	68	16		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	INDUSTRINÄRINGAR	24	68	8	Tillverkning och dylikt	26	65	9	Byggverksamhet	22	71	7	TJÄNSTENÄRINGAR	18	75	7	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	23	68	9	Transport och kommunikation	21	72	7	Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	14	79	7	Fastighetstjänster				Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	20	73	7	SAMTLIGA	19	74	7
hotellrörelse																																																																						
Transport och kommunikation	17	62	21																																																																			
Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	11	75	14																																																																			
Fastighetstjänster																																																																						
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	17	66	17																																																																			
SAMTLIGA	16	68	16																																																																			
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																																			
INDUSTRINÄRINGAR	24	68	8																																																																			
Tillverkning och dylikt	26	65	9																																																																			
Byggverksamhet	22	71	7																																																																			
TJÄNSTENÄRINGAR	18	75	7																																																																			
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	23	68	9																																																																			
Transport och kommunikation	21	72	7																																																																			
Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	14	79	7																																																																			
Fastighetstjänster																																																																						
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	20	73	7																																																																			
SAMTLIGA	19	74	7																																																																			
ITPS (2003a, s. 2, 8, 31, 55, 57) ⁸⁵ ***** Bidrag under 1998 Studie efter 3 år Postal enkät med fasta svarsalternativ	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>aa) överlevnadsgrad alla nystartade företag</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv</p> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län</p> <p>g) framtidsplaner</p>	<p>a) överlevnadsgraden för de företag som startade ny verksamhet år 1998 och som fortfarande är verksamma i någon form 2001. Företag via SSN: 52 procent Företag icke via SSN: 56 procent.</p> <p>aa) Andelen överlevande företag eller överlevnadsgraden bland de drygt 34 000 företag som startade år 1998 uppgick till 55 procent.</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv (alla företag), procent.</p> <table border="1"> <tr> <td>Arbetslös eller risk för arbetslöshet</td> <td>49</td> </tr> <tr> <td>Förverkliga mina idéer</td> <td>56</td> </tr> <tr> <td>Få arbeta självständigt</td> <td>62</td> </tr> <tr> <td>Produkt/tjänst behövs på marknaden</td> <td>56</td> </tr> <tr> <td>Tjäna pengar</td> <td>49</td> </tr> <tr> <td>Annat</td> <td>57</td> </tr> <tr> <td>Bortfall</td> <td>55</td> </tr> </table> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län (Tabell 3, 9) Andel verksamma 2001 (alla nystartade företag): 57 % (406 av 713) Andel verksamma 2001 (SeB-företag 2000/1997): 52 %</p> <p>g) Företag kan definieras som tillväxtföretag, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Ja</th> <th>Nej</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>42</td> <td>58</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>38</td> <td>62</td> </tr> </tbody> </table>	Arbetslös eller risk för arbetslöshet	49	Förverkliga mina idéer	56	Få arbeta självständigt	62	Produkt/tjänst behövs på marknaden	56	Tjäna pengar	49	Annat	57	Bortfall	55		Ja	Nej	Företag via SSN	42	58	Företag icke via SSN	38	62																																													
Arbetslös eller risk för arbetslöshet	49																																																																					
Förverkliga mina idéer	56																																																																					
Få arbeta självständigt	62																																																																					
Produkt/tjänst behövs på marknaden	56																																																																					
Tjäna pengar	49																																																																					
Annat	57																																																																					
Bortfall	55																																																																					
	Ja	Nej																																																																				
Företag via SSN	42	58																																																																				
Företag icke via SSN	38	62																																																																				
ITPS (2003b,		Under 2002 startades 37 430 nya företag, vilket motsvarar en uppgång med 5,4 procent jämfört med 2001 då det etablerades 35 517 företag.																																																																				

⁸⁵ Figur 26–29 (s. 33–37) behandlar viljan om att växa och Figur 38–31 (s. 38–41) behandlar hinder för tillväxt, men figurerna består inte av några värden eller skalsteg utan ger en okvantifierad tendens.

<p>s. 2, 52, 66)</p> <p>*****</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>		<p>Tabell 26a Nystartade företag i Östergötland 2002 (totalt 1124st).</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nystartade företag i Östergötland 2002</td> <td>21</td> <td>64</td> <td>15</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 17a Andel nystartade företag 2002 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>INDUSTRINÄRINGAR</td> <td>18</td> <td>64</td> <td>18</td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>21</td> <td>62</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>17</td> <td>66</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>TJÄNSTENÄRINGAR</td> <td>15</td> <td>69</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse</td> <td>21</td> <td>60</td> <td>19</td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>17</td> <td>62</td> <td>21</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>11</td> <td>75</td> <td>14</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster</td> <td>17</td> <td>66</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>16</td> <td>68</td> <td>16</td> </tr> </tbody> </table>		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Nystartade företag i Östergötland 2002	21	64	15		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	INDUSTRINÄRINGAR	18	64	18	Tillverkning och dylikt	21	62	17	Byggverksamhet	17	66	17	TJÄNSTENÄRINGAR	15	69	16	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	21	60	19	Transport och kommunikation	17	62	21	Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	11	75	14	Fastighetstjänster				Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	17	66	17	SAMTLIGA	16	68	16
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																			
Nystartade företag i Östergötland 2002	21	64	15																																																			
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																			
INDUSTRINÄRINGAR	18	64	18																																																			
Tillverkning och dylikt	21	62	17																																																			
Byggverksamhet	17	66	17																																																			
TJÄNSTENÄRINGAR	15	69	16																																																			
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	21	60	19																																																			
Transport och kommunikation	17	62	21																																																			
Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	11	75	14																																																			
Fastighetstjänster																																																						
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	17	66	17																																																			
SAMTLIGA	16	68	16																																																			
<p>ITPS (2004 s. 3, 69, 90)</p> <p>*****</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p>	<p>Under 2003 startades 36 771 nya företag, vilket motsvarar en minskning med 1,5 procent jämfört med 2002 då det etablerades 37 348 företag.</p> <p>Tabell 37a Nystartade företag i Östergötland 2003 (totalt 1371st).</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nystartade företag i Östergötland 2003</td> <td>18</td> <td>68</td> <td>14</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 23a Andel nystartade företag 2003 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>INDUSTRINÄRINGAR</td> <td>16</td> <td>67</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>18</td> <td>66</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>14</td> <td>68</td> <td>18</td> </tr> <tr> <td>TJÄNSTENÄRINGAR</td> <td>14</td> <td>69</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse</td> <td>17</td> <td>62</td> <td>21</td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>13</td> <td>64</td> <td>13</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>11</td> <td>74</td> <td>15</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster</td> <td>17</td> <td>69</td> <td>14</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>14</td> <td>69</td> <td>17</td> </tr> </tbody> </table>		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Nystartade företag i Östergötland 2003	18	68	14		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	INDUSTRINÄRINGAR	16	67	17	Tillverkning och dylikt	18	66	16	Byggverksamhet	14	68	18	TJÄNSTENÄRINGAR	14	69	17	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	17	62	21	Transport och kommunikation	13	64	13	Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	11	74	15	Fastighetstjänster				Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	17	69	14	SAMTLIGA	14	69	17
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																			
Nystartade företag i Östergötland 2003	18	68	14																																																			
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																			
INDUSTRINÄRINGAR	16	67	17																																																			
Tillverkning och dylikt	18	66	16																																																			
Byggverksamhet	14	68	18																																																			
TJÄNSTENÄRINGAR	14	69	17																																																			
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	17	62	21																																																			
Transport och kommunikation	13	64	13																																																			
Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	11	74	15																																																			
Fastighetstjänster																																																						
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	17	69	14																																																			
SAMTLIGA	14	69	17																																																			
<p>ITPS (2005, s. 3, 16, 25, 29,</p>		<p>a) överlevnadsgraden för de företag som startade ny verksamhet år 1999 och som fortfarande är verksamma i någon form 2002. Företag via SSN: 57 procent</p>																																																				

<p>30, 49, 51, 57, 58)</p> <p>*****</p> <p>Bidrag under 1999</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>	<p>aa) överlevnadsgrad alla nystartade företag</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv</p> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län</p> <p>g) framtidsplaner</p>	<p>Företag icke via SSN: 60 procent.</p> <p>aa) Andelen överlevande företag eller överlevnadsgraden bland de drygt 35 816 företag som startade år 1999 uppgick till 59 procent.</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv (alla företag), procent.</p> <table border="1" data-bbox="478 269 863 420"> <tr><td>Arbetslös eller risk för arbetslöshet</td><td>59</td></tr> <tr><td>Förverkliga mina idéer</td><td>58</td></tr> <tr><td>Få arbeta självständigt</td><td>65</td></tr> <tr><td>Produkt/tjänst behövs på marknaden</td><td>62</td></tr> <tr><td>Tjäna pengar</td><td>53</td></tr> <tr><td>Annat skäl</td><td>59</td></tr> <tr><td>Ej svar</td><td>48</td></tr> </table> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län (Tabell 8)</p> <p>Andel verksamma 2002 (alla nystartade företag): 57 % (661 av 1150)</p> <p>g)</p> <p>Företaget ger framtidsutsikter, procent:</p> <table border="1" data-bbox="478 538 1123 682"> <thead> <tr> <th></th> <th>Vuxit</th> <th>Kvar i samma omfattning</th> <th>Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej</th> <th>Ej svar</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>35</td> <td>27</td> <td>21</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>29</td> <td>30</td> <td>23</td> <td>18</td> </tr> </tbody> </table> <p>Företag kan definieras som tillväxtföretag, procent:</p> <table border="1" data-bbox="478 724 865 826"> <thead> <tr> <th></th> <th>Ja</th> <th>Nej</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>52</td> <td>48</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>43</td> <td>57</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 25. Andelen (alla nystartade) verksamma företag 2002 efter påstående om företagets vilja att växa, procent.</p> <table border="1" data-bbox="478 924 1107 1430"> <thead> <tr> <th></th> <th>Stämmer bra eller mycket bra</th> <th>Stämmer varken bra eller dåligt</th> <th>Stämmer dåligt eller mycket dåligt</th> <th>Ej svar</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Jag ökar gärna företagets län för att göra det möjligt för företaget att växa</td> <td>12</td> <td>17</td> <td>54</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa</td> <td>11</td> <td>15</td> <td>58</td> <td>17</td> </tr> <tr> <td>Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning</td> <td>30</td> <td>18</td> <td>35</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td>Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa</td> <td>34</td> <td>22</td> <td>28</td> <td>16</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 26. Verksamma företag 2002 som fått stöd till start av näringsverksamhet efter påstående om företagets vilja att växa, procent.</p> <p>Stöd</p> <table border="1" data-bbox="478 1508 1107 1648"> <thead> <tr> <th></th> <th>Stämmer bra eller mycket bra</th> <th>Stämmer varken bra eller dåligt</th> <th>Stämmer dåligt eller mycket dåligt</th> <th>Ej svar</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Jag ökar gärna företagets län för att göra det</td> <td>10</td> <td>15</td> <td>55</td> <td>20</td> </tr> </tbody> </table>	Arbetslös eller risk för arbetslöshet	59	Förverkliga mina idéer	58	Få arbeta självständigt	65	Produkt/tjänst behövs på marknaden	62	Tjäna pengar	53	Annat skäl	59	Ej svar	48		Vuxit	Kvar i samma omfattning	Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej	Ej svar	Företag via SSN	35	27	21	17	Företag icke via SSN	29	30	23	18		Ja	Nej	Företag via SSN	52	48	Företag icke via SSN	43	57		Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Ej svar	Jag ökar gärna företagets län för att göra det möjligt för företaget att växa	12	17	54	17	Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	11	15	58	17	Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	30	18	35	16	Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	34	22	28	16		Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Ej svar	Jag ökar gärna företagets län för att göra det	10	15	55	20
Arbetslös eller risk för arbetslöshet	59																																																																										
Förverkliga mina idéer	58																																																																										
Få arbeta självständigt	65																																																																										
Produkt/tjänst behövs på marknaden	62																																																																										
Tjäna pengar	53																																																																										
Annat skäl	59																																																																										
Ej svar	48																																																																										
	Vuxit	Kvar i samma omfattning	Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej	Ej svar																																																																							
Företag via SSN	35	27	21	17																																																																							
Företag icke via SSN	29	30	23	18																																																																							
	Ja	Nej																																																																									
Företag via SSN	52	48																																																																									
Företag icke via SSN	43	57																																																																									
	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Ej svar																																																																							
Jag ökar gärna företagets län för att göra det möjligt för företaget att växa	12	17	54	17																																																																							
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	11	15	58	17																																																																							
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	30	18	35	16																																																																							
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	34	22	28	16																																																																							
	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Ej svar																																																																							
Jag ökar gärna företagets län för att göra det	10	15	55	20																																																																							

möjligt för företaget att växa				
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	9	14	58	19
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	22	18	39	20
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	34	23	24	19

Tabell 33. Antal verksamma företag 2002 bland nystartade företag 1999 som erhållit stöd till start av näringsverksamhet efter **upplevt hinder för tillväxt** procent.

	Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Ej svar
Konkurrensen i branschen	49	32	19
Begränsningar i marknadens efterfrågan	47	34	19
Begränsningar i företags lönsamhet	48	32	20
Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	56	25	19
Begränsad tillgång på lån	65	15	20
Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	59	20	21
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	53	27	20
Begränsningar i företags ledningskompetens	73	7	20
Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	69	10	20

Tabell 32. Antal verksamma företag 2002 bland nystartade företag 1999 efter **upplevt hinder för tillväxt** procent.

	Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Ej svar
Konkurrensen i branschen	50	29	22
Begränsningar i marknadens efterfrågan	44	34	22
Begränsningar i företags lönsamhet	48	29	23
Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	52	26	22
Begränsad tillgång på lån	65	13	23
Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	58	18	24
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	54	23	23
Begränsningar i företags ledningskompetens	71	5	23
Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	69	5	23

ITPS (2006a, s. 2, 15, 23-26, 30, 32, 37, 59, 61)

a) överlevnadsgrad
aa) överlevnadsgrad alla nystartade före-

a) överlevnadsgraden för de företag som startade ny verksamhet år **2001** och som fortfarande är verksamma i någon form 2004.
Företag via SSN: 60 procent
Företag icke via SSN: 64 procent.

<p>*****</p> <p>Bidrag under 2001</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>	tag	aa) Andelen överlevande företag eller överlevnadsgraden bland de drygt 35 000 företag som startade år 2001 uppgick år 2004 uppgick till 62 procent.																								
	aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv	aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv (alla företag), procent.																								
	aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län	aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län (Tabell 16) Andel verksamma 2004 (alla nystartade företag): 62 % (690 av 1122)																								
	n) sysselsättning / försörjning	n) Företagets lönsamhet, procent:																								
	g) framtidsplaner																									
		<table border="1"> <tr> <td>Arbetslös eller risk för arbetslöshet</td> <td>54</td> </tr> <tr> <td>Förverkliga mina idéer</td> <td>63</td> </tr> <tr> <td>Få arbeta självständigt</td> <td>65</td> </tr> <tr> <td>Produkt/tjänst behövs på marknaden</td> <td>64</td> </tr> <tr> <td>Tjäna pengar</td> <td>63</td> </tr> <tr> <td>Annat</td> <td>63</td> </tr> <tr> <td>Partiellt bortfall</td> <td>53</td> </tr> </table>	Arbetslös eller risk för arbetslöshet	54	Förverkliga mina idéer	63	Få arbeta självständigt	65	Produkt/tjänst behövs på marknaden	64	Tjäna pengar	63	Annat	63	Partiellt bortfall	53										
	Arbetslös eller risk för arbetslöshet	54																								
	Förverkliga mina idéer	63																								
	Få arbeta självständigt	65																								
	Produkt/tjänst behövs på marknaden	64																								
	Tjäna pengar	63																								
	Annat	63																								
	Partiellt bortfall	53																								
		<table border="1"> <tr> <td></td> <td>God/mycket god</td> <td>Mindre god/Dålig</td> <td>Partiellt bortfall</td> </tr> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>39</td> <td>34</td> <td>27</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>49</td> <td>37</td> <td>24</td> </tr> </table>		God/mycket god	Mindre god/Dålig	Partiellt bortfall	Företag via SSN	39	34	27	Företag icke via SSN	49	37	24												
		God/mycket god	Mindre god/Dålig	Partiellt bortfall																						
Företag via SSN	39	34	27																							
Företag icke via SSN	49	37	24																							
	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>Ja god</td> <td>Ja nått och jämt</td> <td>Nej dåligt</td> <td>Nej inte försörja</td> <td>Partiellt bortfall</td> </tr> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>19</td> <td>28</td> <td>12</td> <td>14</td> <td>27</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>18</td> <td>20</td> <td>11</td> <td>26</td> <td>25</td> </tr> </table>		Ja god	Ja nått och jämt	Nej dåligt	Nej inte försörja	Partiellt bortfall	Företag via SSN	19	28	12	14	27	Företag icke via SSN	18	20	11	26	25							
	Ja god	Ja nått och jämt	Nej dåligt	Nej inte försörja	Partiellt bortfall																					
Företag via SSN	19	28	12	14	27																					
Företag icke via SSN	18	20	11	26	25																					
	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>Vuxit</td> <td>Kvar i samma omfattning</td> <td>Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej</td> <td>Ej svar</td> </tr> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>33</td> <td>24</td> <td>16</td> <td>27</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>31</td> <td>26</td> <td>18</td> <td>25</td> </tr> </table>		Vuxit	Kvar i samma omfattning	Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej	Ej svar	Företag via SSN	33	24	16	27	Företag icke via SSN	31	26	18	25										
	Vuxit	Kvar i samma omfattning	Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej	Ej svar																						
Företag via SSN	33	24	16	27																						
Företag icke via SSN	31	26	18	25																						
	g) Företaget ger framtidsutsikter, procent: Företag kan definieras som tillväxtföretag, procent:																									
	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>Ja</td> <td>Nej</td> </tr> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>48</td> <td>52</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>43</td> <td>57</td> </tr> </table>		Ja	Nej	Företag via SSN	48	52	Företag icke via SSN	43	57																
	Ja	Nej																								
Företag via SSN	48	52																								
Företag icke via SSN	43	57																								
	Diagram 16. Andelen (alla nystartade) verksamma företag 2004 efter påstående om företags vilja att växa, procent.																									
	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>Stämmer bra eller mycket bra</td> <td>Stämmer varken bra eller dåligt</td> <td>Stämmer dåligt eller mycket dåligt</td> <td>Partiellt bortfall</td> </tr> <tr> <td>Jag ökar gärna företagets lön för att göra det möjligt för företaget att växa</td> <td>8</td> <td>11</td> <td>50</td> <td>32</td> </tr> <tr> <td>Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa</td> <td>8</td> <td>12</td> <td>48</td> <td>32</td> </tr> <tr> <td>Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning</td> <td>19</td> <td>13</td> <td>37</td> <td>31</td> </tr> <tr> <td>Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa</td> <td>30</td> <td>19</td> <td>21</td> <td>30</td> </tr> </table>		Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Partiellt bortfall	Jag ökar gärna företagets lön för att göra det möjligt för företaget att växa	8	11	50	32	Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	8	12	48	32	Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	19	13	37	31	Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	30	19	21	30
	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Partiellt bortfall																						
Jag ökar gärna företagets lön för att göra det möjligt för företaget att växa	8	11	50	32																						
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	8	12	48	32																						
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	19	13	37	31																						
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	30	19	21	30																						

Diagram 21. Verksamma företag 2004 efter påstående om **företagets vilja att växa**, procent.

	Stöd			
	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Partiellt bortfall
Jag ökar gärna företagets lån för att göra det möjligt för företaget att växa	8	13	48	31
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	7	11	50	31
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	20	14	35	31
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	31	19	21	30

	Ej stöd			
	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Partiellt bortfall
Jag ökar gärna företagets lån för att göra det möjligt för företaget att växa	9	10	53	28
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	9	12	51	28
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	20	14	39	27
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	31	21	23	26

Diagram 28. Andelen verksamma företag 2004 efter bidragsgrupp och **upplevt hinder för tillväxt**.

	Stöd		
	Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Partiellt bortfall
Konkurrensen i branschen	42	27	31
Begränsningar i marknadens efterfrågan	41	24	31
Begränsningar i företagets lönsamhet	38	29	32
Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	43	26	31
Begränsad tillgång på lån	57	12	31
Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	52	16	32

		Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	46	22	32																																																											
		Begränsningar i företags ledningskompetens	63	5	32																																																											
		Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	62	6	32																																																											
		Ej stöd																																																														
			Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Partiellt bortfall																																																											
		Konkurrensen i branschen	48	26	27																																																											
		Begränsningar i marknadens efterfrågan	46	27	27																																																											
		Begränsningar i företags lönsamhet	47	26	27																																																											
		Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	47	26	27																																																											
		Begränsad tillgång på lån	62	11	27																																																											
		Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	56	16	28																																																											
		Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	49	24	27																																																											
		Begränsningar i företags ledningskompetens	66	6	28																																																											
		Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	67	6	28																																																											
ITPS (2006b, s. 2, 63-64, 86-87)	<p>Antalet nystartade företag 2005 uppgick till 44 585 stycken vilket innebär en ökning med knappt 7 procent jämfört med 2004 då antalet nya företag enligt reviderade uppgifter uppgick till 41 792. Flertalet nya företag startades inom tjänstebanscher. Under 2005 uppgick antalet nystartade företag till 36 416 stycken inom tjänstesektorn, en andel på 82 procent av alla nystartade företag. I jämförelse med 2004 innebar detta en ökning med 6 procent. Inom industrinäringen startades 8 169 företag år 2005, en ökning med 11 procent jämfört med föregående år.</p>																																																															
*****																																																																
Postal enkät med fasta svarsalternativ	<p>Tabell 34a Nystartade företag i Östergötland 2005 (totalt 1584st).</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nystartade företag i Östergötland 2005</td> <td>17</td> <td>73</td> <td>10</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 34b Nystartade företag i Östergötland 2004 (totalt 1363st).</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nystartade företag i Östergötland 2004</td> <td>21</td> <td>69</td> <td>10</td> </tr> </tbody> </table> <p>Tabell 21a Andel nystartade företag 2005 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>INDUSTRINÄRINGAR</td> <td>14</td> <td>72</td> <td>14</td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>15</td> <td>73</td> <td>12</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>13</td> <td>72</td> <td>15</td> </tr> <tr> <td>TJÄNSTENÄRINGAR</td> <td>15</td> <td>75</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse</td> <td>17</td> <td>72</td> <td>12</td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>10</td> <td>78</td> <td>§</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>14</td> <td>76</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster</td> <td>14</td> <td>77</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>15</td> <td>75</td> <td>11</td> </tr> </tbody> </table>					Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Nystartade företag i Östergötland 2005	17	73	10		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Nystartade företag i Östergötland 2004	21	69	10		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	INDUSTRINÄRINGAR	14	72	14	Tillverkning och dylikt	15	73	12	Byggverksamhet	13	72	15	TJÄNSTENÄRINGAR	15	75	10	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	17	72	12	Transport och kommunikation	10	78	§	Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	14	76	9	Fastighetstjänster				Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	14	77	9	SAMTLIGA	15	75	11
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																													
Nystartade företag i Östergötland 2005	17	73	10																																																													
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																													
Nystartade företag i Östergötland 2004	21	69	10																																																													
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																													
INDUSTRINÄRINGAR	14	72	14																																																													
Tillverkning och dylikt	15	73	12																																																													
Byggverksamhet	13	72	15																																																													
TJÄNSTENÄRINGAR	15	75	10																																																													
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	17	72	12																																																													
Transport och kommunikation	10	78	§																																																													
Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	14	76	9																																																													
Fastighetstjänster																																																																
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälls- och personliga tjänster	14	77	9																																																													
SAMTLIGA	15	75	11																																																													

		<p>Tabell 21b Andel nystartade företag 2004 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>INDUSTRINÄRINGAR</td> <td>18</td> <td>72</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>21</td> <td>72</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>16</td> <td>72</td> <td>12</td> </tr> <tr> <td>TJÄNSTENÄRINGAR</td> <td>16</td> <td>75</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse</td> <td>19</td> <td>69</td> <td>12</td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>13</td> <td>73</td> <td>14</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>14</td> <td>77</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster</td> <td>17</td> <td>76</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>17</td> <td>74</td> <td>9</td> </tr> </tbody> </table>		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	INDUSTRINÄRINGAR	18	72	10	Tillverkning och dylikt	21	72	7	Byggverksamhet	16	72	12	TJÄNSTENÄRINGAR	16	75	9	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	19	69	12	Transport och kommunikation	13	73	14	Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	14	77	9	Fastighetstjänster				Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster	17	76	7	SAMTLIGA	17	74	9																		
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																																													
INDUSTRINÄRINGAR	18	72	10																																																													
Tillverkning och dylikt	21	72	7																																																													
Byggverksamhet	16	72	12																																																													
TJÄNSTENÄRINGAR	16	75	9																																																													
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	19	69	12																																																													
Transport och kommunikation	13	73	14																																																													
Finansiell verksamhet och andra företags tjänster exkl. fastighetstjänster	14	77	9																																																													
Fastighetstjänster																																																																
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster	17	76	7																																																													
SAMTLIGA	17	74	9																																																													
<p>ITPS (2008a, s. 2, 16, 22-25, 30, 36, 42, 57, 60)</p> <p>*****</p> <p>Bidrag under 2003</p> <p>Studie efter 3 år</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>	<p>a) överlevnadsgrad</p> <p>aa) överlevnadsgrad alla nystartade företag</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv</p> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län</p> <p>n) sysselsättning / försörjning</p> <p>g) framtidsplaner</p>	<p>a) överlevnadsgraden för de företag som startade ny verksamhet år 2003 och som fortfarande är verksamma i någon form 2006. Företag via SSN: 68 procent Företag icke via SSN: 69 procent.</p> <p>aa) Andelen överlevande företag eller överlevnadsgraden bland de drygt 36 400 företag som startade år 2003 uppgick till 67 procent.</p> <p>aaa) överlevnadsgrad per etableringsmotiv (alla företag), procent.</p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>Arbetslös eller risk för arbetslöshet</td> <td>60</td> </tr> <tr> <td>Förverkliga mina idéer</td> <td>69</td> </tr> <tr> <td>Få arbeta självständigt</td> <td>73</td> </tr> <tr> <td>Produkt/tjänst behövs på marknaden</td> <td>72</td> </tr> <tr> <td>Tjäna pengar</td> <td>63</td> </tr> <tr> <td>Annat</td> <td>66</td> </tr> <tr> <td>Partiellt bortfall</td> <td>60</td> </tr> </tbody> </table> <p>aaaa) överlevnadsgrad i Östergötlands län (Tabell 12) Andel verksamma 2006 (alla nystartade företag): 66 % (882 av 1344)</p> <p>n) Företagets lönsamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>God/mycket god</th> <th>Mindre god/Dålig</th> <th>Partiellt bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>46</td> <td>31</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>44</td> <td>35</td> <td>21</td> </tr> </tbody> </table> <p>Företaget ger försörjningsmöjlighet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Ja god</th> <th>Ja nätt och jämt</th> <th>Nej ej försörja</th> <th>Partiellt bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>23</td> <td>31</td> <td>23</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>21</td> <td>18</td> <td>39</td> <td>22</td> </tr> </tbody> </table> <p>g) Företaget ger framtidsutsikter, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Vuxit</th> <th>Kvar i samma omfattning</th> <th>Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej</th> <th>Ej svar</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>37</td> <td>24</td> <td>15</td> <td>24</td> </tr> <tr> <td>Företag icke via SSN</td> <td>32</td> <td>26</td> <td>19</td> <td>22</td> </tr> </tbody> </table> <p>Företag kan definieras som tillväxtföretag, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Ja</th> <th>Nej</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företag via SSN</td> <td>55</td> <td>45</td> </tr> </tbody> </table>	Arbetslös eller risk för arbetslöshet	60	Förverkliga mina idéer	69	Få arbeta självständigt	73	Produkt/tjänst behövs på marknaden	72	Tjäna pengar	63	Annat	66	Partiellt bortfall	60		God/mycket god	Mindre god/Dålig	Partiellt bortfall	Företag via SSN	46	31	23	Företag icke via SSN	44	35	21		Ja god	Ja nätt och jämt	Nej ej försörja	Partiellt bortfall	Företag via SSN	23	31	23	23	Företag icke via SSN	21	18	39	22		Vuxit	Kvar i samma omfattning	Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej	Ej svar	Företag via SSN	37	24	15	24	Företag icke via SSN	32	26	19	22		Ja	Nej	Företag via SSN	55	45
Arbetslös eller risk för arbetslöshet	60																																																															
Förverkliga mina idéer	69																																																															
Få arbeta självständigt	73																																																															
Produkt/tjänst behövs på marknaden	72																																																															
Tjäna pengar	63																																																															
Annat	66																																																															
Partiellt bortfall	60																																																															
	God/mycket god	Mindre god/Dålig	Partiellt bortfall																																																													
Företag via SSN	46	31	23																																																													
Företag icke via SSN	44	35	21																																																													
	Ja god	Ja nätt och jämt	Nej ej försörja	Partiellt bortfall																																																												
Företag via SSN	23	31	23	23																																																												
Företag icke via SSN	21	18	39	22																																																												
	Vuxit	Kvar i samma omfattning	Krympt/överlätit, nedlagt eller vet ej	Ej svar																																																												
Företag via SSN	37	24	15	24																																																												
Företag icke via SSN	32	26	19	22																																																												
	Ja	Nej																																																														
Företag via SSN	55	45																																																														

		Företag icke via SSN	42	58
--	--	----------------------	----	----

Figur 12. Andelen (alla nystartade) verksamma företag 2004 efter påstående om företagets vilja att växa, procent.⁸⁶

	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Partiellt bortfall
Jag ökar gärna företagets lån för att göra det möjligt för företaget att växa	10	11	51	28
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	10	12	50	28
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	21	15	36	28
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	30	21	22	27

Figur 16. Andelen verksamma företag 2006 efter påstående om företagets vilja att växa, procent.⁸⁷
Erhållit stöd till start av näringsverksamhet eller ej, det är frågan!

	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Partiellt bortfall
Jag ökar gärna företagets lån för att göra det möjligt för företaget att växa	10	14	49	26
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	10	12	51	27
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	25	16	33	26
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	27	24	23	25

Figur 17. Andelen verksamma företag 2006 efter påstående om företagets vilja att växa, procent.
Erhållit stöd till start av näringsverksamhet eller ej, det är frågan!

	Stämmer bra eller mycket bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer dåligt eller mycket dåligt	Partiellt bortfall
Jag ökar gärna				

⁸⁶ I figurtexten till Figur 12 på sidan 32 anger ITPS år 2004 vilket är en felskrivning då statistiken avser år 2006.

⁸⁷ I figurtexten tillskriver till Figur 16 och 17 på sidan 36 anger ITPS rätt år 2006, men felskrivning handlar om kategoriseringen om man erhållit eller ej erhållit stöd till start av näringsverksamhet. Tabell 16 och 17 är en kopia av varandra, samma rubriker och samma siffror förekommer i båda tabellerna!

företagets lån för att göra det möjligt för företaget att växa	10	14	49	26
Jag tar gärna in nya delägare för att göra det möjligt för företaget att växa	10	12	51	27
Jag tar gärna ansvar för fler anställda om jag ser en möjlighet att öka företagets försäljning	25	16	33	26
Jag låter gärna företaget förbli litet, även om det skulle finnas möjlighet att växa	27	24	23	25

Figur 23. Andelen verksamma företag 2006 efter påstående om upplevt hinder för tillväxt, procent.

Erhållet stöd till start av näringsverksamhet

	Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Partiellt bortfall
Konkurrensen i branschen	49	26	25
Begränsningar i marknadens efterfrågan	50	24	26
Begränsningar i företags lönsamhet	46	27	26
Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	51	24	26
Begränsad tillgång på lån	61	13	26
Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	56	17	27
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	46	28	26
Begränsningar i företags ledningskompetens	67	6	26
Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	69	4	27

Ej erhållet stöd till start av näringsverksamhet

	Inget hinder alls eller litet hinder	Ganska stort eller mycket stort hinder	Partiellt bortfall
Konkurrensen i branschen	51	24	25
Begränsningar i marknadens efterfrågan	52	23	25
Begränsningar i företags lönsamhet	51	24	25
Myndighetsregler, tillståndskrav och dylikt	53	22	25
Begränsad tillgång på lån	64	10	25
Begränsad tillgång på nytt, externt ägarkapital	60	14	26
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	50	25	25
Begränsningar i företags ledningskompetens	69	6	26
Begränsningar i IT-strukturen (bredband mm)	70	4	26

Tabell 19. Överlevnadsgrad bland nystartade företag 2003, tre år efter start, efter näringsgren och bidragsgrupp.

	Antal fortfarande verk-	Totalt antal nystartade	Överlev-

			samma före- tag 2006	företag 2003	nadsg- rad, procent
		Industrinäringar (SNI C-F)			
		Stöd till start av näringsverk- samhet	705	921	76
		Ej stöd till start av näringsverk- samhet	2439	3451	71
		Partiellt bortfall	1147	1623	71
		Tjänstenäringar (SNI G-O)			
		Stöd till start av näringsverk- samhet	2772	4227	66
		Ej stöd till start av näringsverk- samhet	12341	18118	68
		Partiellt bortfall	5091	8073	63
		Samtliga näringsgrenar (SNI C-O)			
		Stöd till start av näringsverk- samhet	3477	5148	68
		Ej stöd till start av näringsverk- samhet	14779	21569	64
		Partiellt bortfall	6238	9696	67
ITPS (2008b, s. 3, 53-54, 74-75)		Statistiken över nystartade företag 2007 har förändrats i flera avseenden jämfört med tidigare statistik över nystartade företag. Två nya branschgrupper har tillkommit; täckningen gällande företagsformer och åldersgrupper har utökats och kortlivade företag som avvecklats under året ingår nu i statistiken. De förändringar som presenteras i denna rapport inom olika grupper måste således tolkas med försiktighet. Antalet nystartade företag 2007 uppgick till 58 526 stycken. Frånräknat de nya branschgrupperna <i>Jordbruk, skogsbruk och fiske</i> samt <i>Fastighetstjänster</i> uppgick antalet nystartade företag till 54 362, en ökning med 22 procent jämfört med 2006.			
*****					
Postal enkät med fasta svarsalternativ		Tabell 27a Nystartade företag i Östergötland 2007 (totalt 2072st).			
			Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall
		Nystartade företag i Östergötland 2006	5	91	4
		Tabell 27b Nystartade företag i Östergötland 2006 (totalt 1556st).			
			Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall
		Nystartade företag i Östergötland 2006	15	80	5
		Tabell 15a Andel nystartade företag 2007 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:			
			Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall
		Jordbruk, skogsbruk och fiske	5	88	7
		Tillverkning och dylikt	11	86	3
		Byggverksamhet	6	90	5
		Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	8	90	2
		Transport och kommunikation	4	94	2
		Finansiell verksamhet och andra företagstjänster exkl. fastighetstjänster	6	92	1
		Fastighetstjänster	3	93	5
		Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhälleliga och personliga tjänster	9	88	3
		SAMTLIGA	7	90	3

		<p>Tabell 15b Andel nystartade företag 2006 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Jordbruk, skogsbruk och fiske</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>18</td> <td>75</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>12</td> <td>80</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse</td> <td>20</td> <td>73</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>10</td> <td>83</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företagstjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>13</td> <td>83</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster</td> <td>16</td> <td>80</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>15</td> <td>79</td> <td>5</td> </tr> </tbody> </table>		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Jordbruk, skogsbruk och fiske				Tillverkning och dylikt	18	75	7	Byggverksamhet	12	80	8	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	20	73	7	Transport och kommunikation	10	83	7	Finansiell verksamhet och andra företagstjänster exkl. fastighetstjänster	13	83	4	Fastighetstjänster				Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster	16	80	5	SAMTLIGA	15	79	5
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																							
Jordbruk, skogsbruk och fiske																																										
Tillverkning och dylikt	18	75	7																																							
Byggverksamhet	12	80	8																																							
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	20	73	7																																							
Transport och kommunikation	10	83	7																																							
Finansiell verksamhet och andra företagstjänster exkl. fastighetstjänster	13	83	4																																							
Fastighetstjänster																																										
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster	16	80	5																																							
SAMTLIGA	15	79	5																																							
<p>Tillväxtanalys (2009, s. 2, 36)</p> <p>*****</p> <p>Postal enkät med fasta svarsalternativ</p>		<p>Antalet nystartade företag 2008 uppgick till 57 801 stycken vilket innebär en minskning med en procent jämfört med 2007. Nystartade företag via SSN uppgick till fyra procent (2465 styck).</p> <p>Dygt en tredjedel av de nya företagen startades inom branschgruppen <i>Finansiell verksamhet och andra företagstjänster</i>, t.ex. administrativ och teknisk konsultverksamhet, och en knapp fjärdedel inom <i>Utbildning, hälso- och sjukvård samt andra samhällsliga och personliga tjänster</i> som media/kultur-, rekreations- och vårdföretag.</p> <p>Tabell 15. Andel nystartade företag 2008 efter branschgrupp och stöd till start av näringsverksamhet, procent:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Företag via SSN</th> <th>Företag icke via SSN</th> <th>Bortfall</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Jordbruk, skogsbruk och fiske</td> <td>6</td> <td>90</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>Tillverkning och dylikt</td> <td>6</td> <td>91</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>Byggverksamhet</td> <td>3</td> <td>92</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse</td> <td>5</td> <td>84</td> <td>11</td> </tr> <tr> <td>Transport och kommunikation</td> <td>5</td> <td>91</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>Finansiell verksamhet och andra företagstjänster exkl. fastighetstjänster</td> <td>3</td> <td>95</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>Fastighetstjänster</td> <td>2</td> <td>94</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster</td> <td>6</td> <td>92</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>SAMTLIGA</td> <td>4</td> <td>92</td> <td>4</td> </tr> </tbody> </table>		Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall	Jordbruk, skogsbruk och fiske	6	90	5	Tillverkning och dylikt	6	91	3	Byggverksamhet	3	92	5	Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	5	84	11	Transport och kommunikation	5	91	4	Finansiell verksamhet och andra företagstjänster exkl. fastighetstjänster	3	95	2	Fastighetstjänster	2	94	4	Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster	6	92	2	SAMTLIGA	4	92	4
	Företag via SSN	Företag icke via SSN	Bortfall																																							
Jordbruk, skogsbruk och fiske	6	90	5																																							
Tillverkning och dylikt	6	91	3																																							
Byggverksamhet	3	92	5																																							
Varuhandel, reparationer samt restaurang- och hotellrörelse	5	84	11																																							
Transport och kommunikation	5	91	4																																							
Finansiell verksamhet och andra företagstjänster exkl. fastighetstjänster	3	95	2																																							
Fastighetstjänster	2	94	4																																							
Utbildning, hälso- och sjukvård, andra samhällsliga och personliga tjänster	6	92	2																																							
SAMTLIGA	4	92	4																																							

Tabell B2. Internationella rapporter kring studier av stöd vid egenföretagande (SELF-EMPLOYMENT: grants, subsidies, assistance, and START-UP: grants, subsidies, assistance).

Studie	Land	Metod	Resultat / Effekt / Överlevnadsgrad
Breen & Halpin (1988)	Irland 1986, 87	Kvantitativ Enkät- & Intervjudata	Överlevnadsgrad: 88 % efter 1 år Överlevnadsgrad: 60 % efter 2 år
Wilson & Adams (1994)	Australien 1990 Danmark 1991 Frankrike 1986 Netherlands 85 UK 1991 USA Washington 1990 Massachussets 1990-92	Kvantitativ Registerdata & Enkätdata Experiment	Överlevnadsgrad: 54 % efter 1 år (50 % har anställda) Överlevnadsgrad: 40 % efter 1 år Överlevnadsgrad: 51 % efter 4,5 år Överlevnadsgrad: 52 % efter 3 år (45 % har anställda) Överlevnadsgrad: 71 % efter 0,6 år Överlevnadsgrad: 63 % efter 1,25 år Överlevnadsgrad: 77 % efter 1,1 år
Graves & Gauthier (1995)	Kanada 1992	Kvantitativ Registerdata Enkät- & intervjudata	Överlevnadsgrad: 83 % efter 1,5 år.
Bryson & White (1996)	UK 1989	Kvantitativ Registerdata Effektanalys	De analyserar bestämningsfaktorer och framgången för egenföretagande bland tidigare arbetslösa med hjälp av diskreta hazard rate modeller. Man finner att tidigare arbetserfarenheter och högre utbildning bland arbetslösa gynnar övergången till egenföretagande. Arbetslöshetens längd visar sig vara obetydlig. Ekonomiska tillgångar och de som tidigare varit egenföretagare är underlättande faktorer för att bli egenföretagare. Man finner att egenföretagare är mer stabila än anställda i form av återigen bli arbetslösa.
Meager (1996)	Tyskland Danmark Frankrike UK	Kvantitativ Registerdata & Enkätdata	Överlevnadsgrad: 92 % efter 0,75 år. Överlevnadsgrad: 74 % efter 2 år. Överlevnadsgrad: 55 % efter 3,5 år. Överlevnadsgrad: 75 % efter 2 år. Överlevnadsgrad: 53 % efter 5 år. Överlevnadsgrad: 87 % efter 1 år. Överlevnadsgrad: 71 % efter 1,5 år. Överlevnadsgrad: 59 % efter 2 år. Överlevnadsgrad: 50 % efter 3 år. Överlevnadsgrad: 44 % efter 4 år. Överlevnadsgrad: 40 % efter 5 år.
Chapman <i>et al</i> (1998)	Australien 1992-1993	Kvantitativ Enkät- & Intervjudata	Överlevnadsgrad: 64 % efter 0,25 år. Överlevnadsgrad: 54 % efter 1 år.
Wießner (1998)	Tyskland 1994-1995	Kvantitativ Enkät- & Intervjudata	Överlevnadsgrad: 70,4 % efter 3 år.
Hinz & Jungbauer-Gans (1999)	Tyskland 1995	Kvantitativ Enkätdata	Överlevnadsgrad: 88 % efter 3 år. BA-subventionerade företag. Överlevnadsgrad: 87 % efter 3 år. Icke-subventionerade företag.
Lohman <i>et al</i> (1999)	Frankrike UK Tyskland 1984-1995	Kvantitativ Registerdata Effektanalys	Syftet med studien är att identifiera mönster för manliga egenföretagare i Frankrike, Tyskland och Storbritannien. Resultatet visar att ålder och utbildning är viktiga faktorer för sannolikheten att bli egenföretagare, men minskar i betydelse efter etableringen.
O'Leary (1999)	Ungern Polen 1993-1994	Kvantitativ Intervjudata Effektanalys	SEA i Ungern ökar sannolikheten att ha arbete med 14% enheter jämfört med icke-deltagare. SEA i Polen ökar sannolikheten att ha arbete med 29% enheter jämfört med icke-deltagare.

Nätti <i>et al</i> (2000)	Finland 1992-95	Kvantitativ Registerdata Effektanalys	Starta eget-bidraget företagande gav fler stadigvarande arbetstillfällen jämfört med andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder.
Pfeiffer & Reize (2000)	Västra och östra Tyskland 1993-95	Kvantitativ Registerdata	Västra Tyskland Överlevnadsgrad: 90,3 % efter 1 år. BA-subventionerade företag. Överlevnadsgrad: 89,5 % efter 1 år. Icke-subventionerade företag. Östra Tyskland Överlevnadsgrad: 93,8 % efter 1 år. BA-subventionerade företag. Överlevnadsgrad: 91,8 % efter 1 år. Icke-subventionerade företag.
Reize (2000)	Tyskland 1983-1996	Kvantitativ Registerdata Effektanalys	Sannolikheten för att ha arbete efter 4 år är 30 % enheter högre för deltagare i egenföretagandeprogram (BA) jämfört med icke-deltagare, dvs. personer som valde anställning. Detta visar att egenföretagande kan vara rätt väg ut ur arbetslöshet. Det är viktigt att notera att detta resultat endast avser analys av de faktiska deltagarna och därför inte gör det möjligt att dra slutsatser om urval av övriga arbetslösa. Egenföretagare från arbetslöshet har en högre utbildning än genomsnittet arbetslösa.
del Monte & Scalera (2001)	Italien 1988	Kvantitativ Registerdata	Överlevnadsgrad: 67 % efter 9,8 år
Kelly <i>et al</i> (2001)	Australien Kelly <i>et al</i> 1998-2000 DEET (1988) AGB:McNair Report (1990) Brummelaar & Gatenby (1992) Johnstone (1993) Snowden (1995)	Registerdata Enkätdata Telefoninter- vjudata Intervjudata Telefoninter- vjudata Registerdata	Överlevnadsgrad: 65,9 % efter 0,25år (genomsnitt) Överlevnadsgrad: 69 % efter 0,25år Överlevnadsgrad: 82 % efter 1år Överlevnadsgrad: 71 % efter 2 år Överlevnadsgrad: 42 % efter 1år Överlevnadsgrad: 29 % efter 2 år Överlevnadsgrad: 64 % efter 0,25år Överlevnadsgrad: 54 % efter 1år Överlevnadsgrad: 73 % efter 0,25år
Kosanovich & Fleck (2001)	USA 2000	Kvantitativ telefon- intervjudata Effektanalys	Överlevnadsgrad: New York – 58 % efter 3 år Överlevnadsgrad: New Jersey – 60 % efter 3 år Överlevnadsgrad: Maine – 40 % efter 3år Studien visade att SEA deltagarna var fyra gånger större sannolikhet än icke-deltagarna att få anställning av något slag (antingen lönesättning / lön eller egenföretagare).
Crepon & Duguet (2003)	Frankrike 1994	Kvantitativ Registerdata	a) Överlevnadsgrad: ca 64 % efter 3 år, långtidsarbetslösa b) Överlevnadsgrad: ca 72 % efter 3 år, korttidsarbetslösa c) Överlevnadsgrad: ca 79 % efter 3 år, direkt från anställning Grupp c) hade högre utbildning.
Falkenhall <i>et al</i> (2003)	Finland (region Helsingfors) 1993-1999 Nederländerna 1998	Kvantitativ Registerdata	Överlevnadsgrad: ca 40 % efter 5 år Överlevnadsgrad: 68 % efter 3,5 år
Meager <i>et al</i> (2003)	England 2000-2001	Kvantitativ Enkät och intervjudata	PYBT programmet ger inga påtagliga effekter vad gäller ökade intäkter och återanställning potential jämfört med icke-deltagande grupp.

			Överlevnadsgrad: 88 % efter 2år Överlevnadsgrad: 68 % efter 3år
Reize (2004)	Tyskland 1983-1996	Kvantitativ Registerdata Effektanalys	Deltagarna i programmet har en högre sannolikhet att åter registrera sig hos den offentliga arbetsförmedlingen jämfört med gruppen arbetslösa som tog en anställning. Man inte dra slutsatsen att egenföretagande är en idealisk väg ut ur arbetslöshet. Egenföretagare från arbetslöshet har en högre utbildning än genomsnittet arbetslösa.
Benus & Rodriguez-Planas (2006)	Rumänien 1999 Studie 0,5 & 1 år efter start	Kvantitativ Registerdata	Överlevnadsgrad: 79 % efter 0,5 år Överlevnadsgrad: 60 % efter 1 år
Cueto & Mato (2006)	Spanien 1996-2000 Studie 2 och 5 år efter start	Kvantitativ Register- & Intervjudata (telefonintervjuer med datorstöd)	Överlevnadsgrad: 93 % efter 2år Överlevnadsgrad: 76 % efter 5år
Perry (2006)	Nya Zeeland 1993-95 Studie 2 år efter start	Kvantitativ Register Effektanalys	Effekten av deltagande i halvåret starta eget-programmet. Efter 2år. analyseras skillnader i sannolikheten att åter registrera sig hos offentlig arbetsförmedling. Den viktigaste slutsatsen av författaren är att deltagarna i programmet var mindre sannolikt att åter registrera sig hos den offentliga arbetsförmedlingen.
Tokila (2006)	Finland 1988-2001 Studie 1-14 år efter start	Kvantitativ Registerdata	Av Tokilas (2006) resultat framgår att överlevnaden som egenföretagare påverkas av olika typer av faktorer. Faktorer som medgav mindre risk för att lämna egenföretagande hade att göra med om man: var gift, hade egenföretagare i sin familjebakgrund, hade bred utbildning inom samma område som företagets bransch, hade arbetslivserfarenhet inom samma bransch, hade ledningserfarenhet och om man var anställd före egenföretagandet. Faktorer som medgav större risk för att lämna egenföretagande hade att göra med om man: var kvinna, mycket ung eller mycket gammal, hade barn, hade smal eller specifik utbildning inom samma område som företagets bransch, om man var återfallsföretagare som haft flera företag tidigare. Överlevnadsgrad: 79 % efter 1 år Överlevnadsgrad: 66 % efter 2 år Överlevnadsgrad: 56 % efter 3 år Överlevnadsgrad: 50 % efter 4 år Överlevnadsgrad: 45 % efter 5 år Överlevnadsgrad: 41 % efter 6 år Överlevnadsgrad: 38 % efter 7 år Överlevnadsgrad: 34 % efter 8 år Överlevnadsgrad: 32 % efter 9 år Överlevnadsgrad: 30 % efter 10 år Överlevnadsgrad: 29 % efter 11 år Överlevnadsgrad: 28 % efter 12 år Överlevnadsgrad: 25 % efter 13 år Överlevnadsgrad: 21 % efter 14 år
Caliendo & Kritikos (2007)	Tyskland 2003 Studie efter 2,5 år	Kvantitativ Register- & Intervjudata (telefonintervjuer med datorstöd)	Överlevnadsgrad: 70 % efter 2,5år
Caliendo & Steiner (2007)	Tyskland 2003	Kvantitativ Register- & intervjudata	BA överlevnadsgrad: 78,1 % efter 1,3 år SUS överlevnadsgrad: 70,1 % efter 1,3 år BA överlevnadsgrad: 75,1 % efter 2,3 år

	Studie efter 1,3 och 2,3 år	Effektanalys	SUS överlevnadsgrad: 69,2 % efter 2,3 år BA ökar sannolikheten att ha arbete mellan 18-24 % enheter jämfört med icke-deltagare. SUS ökar sannolikheten att ha arbete mellan 20-25 % enheter jämfört med icke-deltagare.
Rodriguez-Planas (2007)	Rumänien 1999 Studie efter 2 år.	Kvantitativ Register- & enkätdata Effektanalys	Rekryteringsstöd är överlag mer effektivt än bidrags-företagande SBA. Rekryteringsstöd tenderar att vara mer effektiva för arbetstagare utan högre utbildning. Bidrags-företagande fungerar bättre för en mer utbildad arbetskraft. På landsbygden är rekryteringsstöd mer effektivt för arbetstagare med begränsat kontaktnät. SBA är effektivt för mindre kvalificerade arbetstagare och de som bor på landsbygden.
Baumgartner & Caliendo (2008)	Västra delen av Tyskland 1994 – 2004 Studie efter 2-3 år	Kvantitativ Register- & enkätdata Effektanalys	BA ökar sannolikheten att ha arbete med 17 % enheter jämfört med icke-deltagare. SUS ökar sannolikheten att ha arbete med 29 % enheter för män och 18 % enheter för kvinnor jämfört med icke-deltagare
Caliendo (2008)	Östra delen av Tyskland 1994 – 2004 Studie efter 1,8 år	Kvantitativ Register- & enkätdata Effektanalys	BA ökar sannolikheten att ha arbete med 25 % enheter jämfört med icke-deltagare. SUS ökar sannolikheten att ha arbete med 34 % enheter för män och 44 % enheter för kvinnor jämfört med icke-deltagare
Wolff & Nivorozhkin (2008)	Tyskland 2005 Studie efter 2 år.	Kvantitativ Registerdata Effektanalys	BA ökar sannolikheten att ha arbete med 20 % enheter jämfört med icke-deltagare. 78 % män 22 % kvinnor. I åldern 25-45 år 28 % invandrare Kvinnor lyckas sämre än män.

Tabell B3. Internationella bidragsformer för stöd till start av näringsverksamhet.

UK	BSUS	(Business Start-Up Scheme) efter 1991. Stödet varierar mellan £20-£90 per vecka. Stödperiod mellan 26-66 veckor (Bryson & White 1996).
	EAS	(Enterprise Allowance Scheme) 1980-1991. Personer mellan 16-65 år som varit arbetslösa i minst åtta veckor. Ett startkapital på £1000 krävs av den sökande. Stödet uppgår till £40 i veckan under ett halvår, men kan förlängas upp till ett år (Bryson & White 1996).
	PYBT	(Princes youth business trust) 18-30 åringar, erbjuds ett stöd på £1500 - £3500 (Meager <i>et al</i> 2003)
Tyskland	BA	(Überbrückungsgeld or Bridging Allowance) motsvarar ungefär det svenska stödet till start av näringsverksamhet. 70 % av arbetslöshetsersättningen betalas ut under sex månader (Caliendo 2008).
	SUS	(Existenzgründungszuschuss or Start-Up-Subsidy) utgår under företagets tre första år. En fast summa betalas ut månadsvis och minskar efter hand (År 1: €600/månad, År 2: €360/månad, År 3: €240/månad). Åtgärden med SUS infördes 2003 (Caliendo 2008).
	GSUS	(Gründungszuschuss or General subsidy for start-up) infördes 2006 och ersätter BA och SUS. Sökande måste vid ansökan om bidrag ha en ersättningsperiod på minst 90-dagar och en godkänd affärsidé-plan. Under de första nio månaderna motsvarar stödet arbetslöshetsersättningen och en månadsvis summa på €300 för socialförsäkringsavgifter. GSUS kan förlängas ytterligare en sexmånadersperiod. Ersättningen minskar och uppgår till på €300 per månad (Caliendo & Steiner 2007). *Stödet skiljer sig mellan länderna och stödformerna/erna förändras över tid (ex. <i>Table 1: Changes in Legal Regulations of Bridging Allowances from 1986 to 1999</i> . Reize 2000, sid. 29)*
Nederländerna	BBZ	(Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen) ett finansielltstöd till start av egen näringsverksamhet. Stöd är tillgängligt för mottagare av arbetslöshetsersättning liksom för anställda vilkas arbete är direkt hotat. Investeringskapital erbjuds i form av ett lån med ränta på maximalt cirka 29 000 Euro. Under det första året efter företagsstart kan det Stöd för konsultkostnader om maximalt cirka 1 400 Euro erbjuds även. Om tillväxten avstannat eller inte är livskraftig efter 18 månader upphör stödet, maximalt 36 månader (Falkenhall <i>et al</i> 2003).
Finland		Stödet uppgår minst till den normala arbetslöshetsersättningen och får ej överstiga den med mer än 80 %. Tunder en tidsperiod av max 10 månader (Falkenhall <i>et al</i> 2003).
Frankrike	ACCRE	(Aide aux Chômeurs Créateurs ou Repreneurs d'Entreprises). Stödet till tidigare arbetslösa ett startbidrag på 4878 euro och en dämpning av arbete skatt under det första året. Effekten av denna åtgärd är därför att minska både de fasta kostnaderna för företag skapas och dess rörliga kostnader. Max ett år (Crepon & Duguet 2003).
Rumänien	SBA	Programmet omfattar bedömning av lämplighet och kompetens hos arbetslösa personer att starta företag. Utveckla affärsplaner, rättsliga råd, redovisning, finansiering, marknadsföring och försäljning tjänster frågor. Stöd i dialogen med lokala myndigheter, företagarkulturkurser och utbildning. Kortsiktiga rörelsekapitallån upp till \$ 25,000 US-dollar till deltagare i programmet Rodriguez-Planas (2007).
Irland	EP	(Enterprise Programme) Liknar EAS. Registrerad i 13 veckor innan EP kan sökas. Stödperioden är 52 veckor och betalas ut veckovis. Stödet varierar beroende på civilstånd; single £30, gift £50. och man har rätt till socialförsäkring. Initial hjälp skapa affärsplan som även bedöms (Breen & Halpin 1988).
New Zealand	EA	(Enterprise Assistance) Programmet omfattar bedömning av lämplighet och kompetens hos arbetslösa personer att starta företag. Registrerad i 26 veckor innan EA kan sökas. Kurs: skapa affärsplan-bedömas, erhålla rättsliga råd, redovisning, finansiering, marknadsföring resulterar i ett stöd på \$600. Stödperioden omfattas av 26 veckor, men kan förlängas (Perry 2006).
Australien	NEIS	(New Enterprise Incentive Scheme) Programmet omfattar utbildning i företagande, redovisning, marknadsföring hjälp med affärsplan-utveckling. Granskning av affärsplan. Affärsrådgivning och mentorskap det första året. Ekonomiskt stöd i form av arbetslöshetsersättning under det första året. (Chapman <i>et al</i> 1998)
Italien	Law 44	Tre typer av stödåtgärder samtidigt: a) ekonomiskt stöd upp till 60 % av den totala investeringskostnaden. b) Banklån med låg ränta (en tredjedel av marknadsräntan) de tre första åren. c) extra stöd för vissa utgifter i samband med etableringen (del Monte & Scalera 2001).
Ungern	SEA	Månadsvis utbetalning av arbetslöshetsersättning under 6 månader, max ett år. (O'Leary 1999)
Polen	SEA	En engångssumma betalas ut, men ska ses som ett lån vilket ska betalas tillbaka. Om företaget är aktivt efter två år reducerad återbetalningen med 50 %. (O'Leary 1999)
Kanada	SEA	Ungefär som NEIS stödet i Australien (Graves & Gauthier 1995)

Bilaga 3. Presentationsbrev (provintervjuer)

INSTITUTIONEN FÖR TEMA
Avdelningen för Sociologi

Förfrågan om ett framtida samtal

Hej!

Jag heter Christer Johansson och skriver en doktorsavhandling vid Linköpings universitet. Mitt intresseområde handlar om hur människor hanterar förändringar i yrkeslivet. Det handlar om människors förhållningssätt till arbete, hur människors vardagsliv påverkas och vad man har för uppfattningar om detta.

Jag är därför intresserad av att komma i kontakt med människor som startat företag. Orsaken till att jag kontaktar just dig har att göra med de namnförteckningar vilka jag erhållit, av [namn] vid Länsarbetsnämnden i Linköping, över människor som startat företag via arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Östergötland.

Doktorsavhandlingen är min egen studie och sker oberoende av någon slags myndighet. Den enskildes konfidentialitet garanteras. Resultaten av samtalen med dem som medverkar i studien kommer inte att kunna härledas till vilka som ingår och deras utsagor. Inte ens kontaktpersonen vid Länsarbetsnämnden eller min handledare kommer att få veta vilka personer som jag samtalat med. Min handledare vid universitetet i avhandlingsarbetet är Tommy Svensson.

Härmed undrar jag om du har tid att träffa mig och samtala om dina uppfattningar och erfarenheter av att starta ett företag. Jag respekterar naturligtvis om du avböjer att medverka i min studie, men det vore mycket värdefullt om du ville ställa upp och sätta till tid för att medverka i den. Jag kommer inom kort att höra av mig telefonledes och fråga om vi kan komma överens om lämpligt datum för att mötas. Då kommer jag även att svara på eventuella funderingar du kan ha kring detta brev.

Med förhoppning om framtida samtal

Bilaga 5. Presentationsbrev (aktiva SeB-företagare)

Institutionen för pedagogik och psykologi
Avdelningen för Sociologi

Förfrågan om framtida samtal

Hej!

Jag heter Christer Johansson och skriver en doktorsavhandling vid Linköpings universitet. Mitt intresseområde handlar om hur människor hanterar förändringar i vardags- och arbetsliv. Jag vill komma i kontakt med människor som varit arbetslösa och sedan startat företag.

Orsaken till att jag kontaktar just dig har att göra med de namnförteckningar vilka jag erhållit, av [namn] vid Länsarbetsnämnden i Linköping, över människor som startat företag via arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Östergötland. Doktorsavhandlingen är min egen studie och sker oberoende av någon slags myndighet. Den enskildes konfidentialitet garanteras. Resultaten av samtalen med dem som medverkar i studien kommer inte att kunna härledas till vilka som ingår och deras utsagor. Inte ens kontaktpersonen vid Länsarbetsnämnden eller min handledare kommer att få veta vilka personer som jag samtalat med. Min handledare vid universitetet i avhandlingsarbetet är Tommy Svensson.

Därmed undrar jag om vi kunde träffas och samtala vid två tillfällen. Det första tillfället skulle huvudsakligen ägnas åt de händelser och förändringar som du anser ha varit betydande under ditt liv. Vid det andra tillfället ägnas samtalet mer åt dina upplevelser och erfarenheter i samband med att starta och driva företag.

Jag respekterar naturligtvis om du avböjer att medverka i min studie, men det vore mycket värdefullt om du ville ställa upp och sätta till tid för att medverka i den. Jag kommer inom kort att höra av mig telefonledes och fråga om vi kan komma överens om lämpligt datum för att mötas. Då kommer jag även att svara på eventuella funderingar du kan ha kring detta brev.

Med förhoppning om framtida samtal

Bilaga 6. Frågeområden – intervju (aktiva SeB- företagare)

1. Berättelse om livslopp

Varje persons liv kan skrivas ned som en bok. Jag skulle vilja att du nu tänker på ditt liv som att du skrev en bok. Tänk på att en bok innehåller olika kapitel (Stödmodell vid berättelse om livslopp presenteras). Skriv ned årtalen på raderna till vänster – från det du föddes. När avslutades denna period? Fortsätt till nästa tidsperiod i ditt liv tills dagsläget. Tänk nu på en titel för respektive kapitel och skriv detta i den högra kolumnen.

När föddes du, föräldrarnas bakgrund och sysselsättning

Berätta om ditt liv

Berätta om en betydelsefull händelse/ person från respektive tidsperiod

2. Fördjupningsdel

Varför startade du företag

Hur upplever du det att vara företagare

Hur upplevde du det att vara anställd

Hur upplevde du det att vara arbetslös

Vad betyder arbete för dig

Hur ser du på arbete gentemot fritid

Vad gjorde Arbetsförmedlingen för dig i samband med företagsstarten

Är starta eget-bidrag något du skulle rekommendera till någon annan i samma situation

Valet av anställning/ företag

Hur skulle du vilja beskriva dig

Hur påverkas familjen när man blir företagare

Vad krävs det av familjen när man är företagare

Om du skulle bli erbjuden en anställning hur skulle du agera

Kan man som företagare säga nej till ytterligare arbete även om arbetsbelastning är hög

Vad är det som driver dig att fortsätta som företagare

Bilaga 7. Presentationsbrev (f.d. SeB-företagare)

Institutionen för beteendevetenskap
Avdelningen för Sociologi

Förfrågan om framtida samtal

Hej!

Jag heter Christer Johansson och skriver en doktorsavhandling vid Linköpings universitet. Du har tidigare deltagit i en enkätundersökning som jag bedrivit. Mitt intresseområde handlar om hur människor hanterar förändringar i vardags- och arbetsliv.

Nu ska jag gå vidare med ett antal fördjupningssamtal och vill då komma i kontakt med människor som varit arbetslösa, startat företag och därefter slutat att försörja sig som företagare.

Därmed undrar jag om vi kunde träffas och samtala utifrån två delar. Den första delen skulle huvudsakligen ägnas åt de händelser och förändringar som du anser ha varit betydelsefulla under ditt liv. Vid den andra delen ägnas samtalet mer åt dina upplevelser och erfarenheter i samband med att starta och driva företag och den nuvarande situationen.

Doktorsavhandlingen är min egen studie och sker oberoende av någon slags myndighet. Den enskildes konfidentialitet garanteras. Resultaten av samtalen med de som medverkar i studien kommer inte att kunna härledas till vilka som ingår och deras utsagor. Inte ens min handledare kommer att få veta vilka personer som jag samtalat med. Min handledare vid universitetet i avhandlingsarbetet är Tommy Svensson.

Jag respekterar naturligtvis om du avböjer att medverka i min studie, men det vore mycket värdefullt om du ville ställa upp och sätta till tid för att medverka i den. Jag kommer inom kort att höra av mig telefonledes och fråga om vi kan komma överens om lämpligt datum för att mötas. Då kommer jag även att svara på eventuella funderingar du kan ha kring mitt projekt och deltagandet.

Med förhoppning om framtida samtal

Bilaga 8. Frågeområden – intervju (f.d. SeB-företagare)

1. Berättelse om livslopp

Varje persons liv kan skrivas ned som en bok. Jag skulle vilja att du nu tänker på ditt liv som att du skrev en bok. Tänk på att en bok innehåller olika kapitel (Stödmall vid berättelse om livslopp presenteras). Skriv ned årtalen på raderna till vänster – från det du föddes. När avslutades denna period? Fortsätt till nästa tidsperiod i ditt liv tills dagsläget. Tänk nu på en titel för respektive kapitel och skriv detta i den högra kolumnen.

När föddes du, föräldrarnas bakgrund och sysselsättning

Berätta om ditt liv

Berätta om en betydelsefull händelse/ person från respektive tidsperiod

2. Fördjupningsdel

Varför startade du företag

Vad betyder arbete för dig

Hur upplevde du det att vara företagare

Hur upplevde du det att vara anställd

Hur upplevde du det att vara arbetslös

Varför valde du att inte fortsätta som egen företagare

Hur länge var du verksam som egen företagare

Planerar du starta eget företag igen

Hur ser du på arbete gentemot fritid

Vad är det som driver en person när man är egen företagare

Kan man som egen företagare säga nej till ytterligare arbete även om arbetsbelastning är hög

Vad skulle underlätta din situation som företagare

Hur skulle du vilja beskriva dig själv

Hur upplevde du det att vara arbetslös

Hur påverkas familjen när man blir egen företagare

Vad krävs det av familjen när man är egen företagare

Vad gjorde Arbetsförmedlingen för dig i samband med företagsstarten

Deltog du i någon kursverksamhet

Är starta eget-bidrag något du skulle rekommendera till någon annan i samma situation

Gå tillbaka till valsituationen innan du blev företagare via starta eget-bidrag. Hur skulle du agera idag.

Bilaga 9. Enkät (nuvarande och tidigare SeB-företagare)

Institutionen för pedagogik och psykologi
Sociologi

Hej!

Jag heter Christer Johansson och skriver en doktorsavhandling vid Linköpings universitet, vilken handlar om hur människor hanterar förändringar i vardags- och arbetsliv. Enligt Länsarbetsnämndens uppgifter är du en av de som berördes av den arbetsmarknadspolitiska åtgärden *starta eget-bidrag* under 1995 i Östergötland.

Min studie omfattar de människor som startade eget företag via starta-eget bidrag. Inom ramen för studien används olika former för insamling av data, dels via enkät och dels via intervju. Några av er har jag kontaktat med förfrågan om deltagande i en intervju. En del avböjde medverkan, vilket jag naturligtvis respekterar. Jag skulle emellertid vara mycket tacksam om ni kunde tänka er att besvara en kort enkät (tidsåtgången för detta är ungefär en kvart). Det är av stor betydelse för min studie att så många som möjligt (helst alla) av dem som fick starta eget-bidrag deltar i studien.

Doktorsavhandlingen är min egen studie och sker oberoende av någon slags myndighet. Den enskildes konfidentialitet garanteras, dvs. resultaten kommer inte att kunna härledas till de som ingår i studien. Inte ens Länsarbetsnämnden eller min handledare har tillgång till detta. Min handledare vid universitetet i avhandlingsarbetet är Tommy Svensson. Jag respekterar naturligtvis om du avböjer att medverka i min studie, men din medverkan är mycket värdefull för mig i avhandlingsarbetet. Du kan medverka genom att besvara och returnera enkäten med bifogat svarskuvert. Kuvertet är märkt med min adress och en siffra. Denna siffra registreras och enkäten avskiljs därmed från det markerade kuvertet. Vid utebliven enkätreturnering möjliggör siffran för ytterligare påminnelser.

Än en gång: din medverkan är mycket värdefull för mig för att jag ska kunna få ett fullständigt material och en rättvisande bild av de som startat företag på detta sätt som du har gjort.

Mvh

1) Ange det viktigaste motivet till varför du startade företag via starta-eget bidrag?

.....
.....

[Antal svar (totalt 261 pers.: kvinna=83; man=178); Internt bortfall (antal: kvinna=1; man=1; Tot.andel=1 %)]

2) Hur många månader har detta företag bedrivits som aktiv näringsverksamhet?

..... månader

[Antal svar (totalt 104 pers.: kvinna=44; man=61); Internt bortfall (antal: kvinna=2; man=1; Tot.andel=3 %)]

3) Vilken/a är din/a nuvarande sysselsättning/ar?

[Markera ett eller flera alternativ]

företagare

tillsvidare anställd (fast anställning)

vikarie

arbetslös

deltagare i arbetsmarknadspolitisk åtgärd

studerande (studielån)

annat, nämligen:.....

[Antal svar (totalt 263 pers.: kvinna=84; man=179); Internt bortfall (antal: kvinna=0; man=0; Tot.andel=0 %)]

Om du är företagare på hel- eller deltid: Gå till fråga 6

4) Vilket är det viktigaste motivet till att du inte fortsatte med företaget?

.....
.....

[Antal svar (totalt 104 pers.: kvinna=43; man=61); Internt bortfall (antal: kvinna=2; man=1; Tot.andel=3 %)]

5) Planerar du att bli företagare igen?

nej

ja

[Antal svar (totalt 106 pers.: kvinna=44; man=62); Internt bortfall (antal: kvinna=1; man=0; Tot.andel=1 %)]

6) Vilken är/var den största nackdelen för dig med att vara företagare?

.....
.....

[Antal svar (totalt 252 pers.: kvinna=81; man=179); Internt bortfall (antal: kvinna=3; man=8; Tot.andel=4 %)]

7) Vilken är/var den största fördelen för dig med att vara företagare?

.....
.....
.....

[Antal svar (totalt 251 pers.: kvinna=80; man=171); Internt bortfall (antal: kvinna=4; man=8; Tot.andel=5 %)]

8) Vilken upplever du vara den största fördelen med att vara anställd?

.....
.....
.....

[Antal svar (totalt 237 pers.: kvinna=77; man=160); Internt bortfall (antal: kvinna=7; man=9; Tot.andel=10 %)]

9) Vilken upplever du vara den största nackdelen med att vara anställd?

.....
.....
.....

[Antal svar (totalt 233 pers.: kvinna=77; man=156); Internt bortfall (antal: kvinna=7; man=23; Tot.andel=11 %)]

10) Vad betyder arbete för dig?

.....
.....
.....

[Antal svar (totalt 244 pers.: kvinna=77; man=167); Internt bortfall (antal: kvinna=7; man=12; Tot.andel=7 %)]

11) Är det bra att starta företag via starta-egget bidrag?

- ja
 nej

[Antal svar (totalt 253 pers.: kvinna=81; man=172); Internt bortfall (antal: kvinna=3; man=7; Tot.andel=4 %)]

Motivera varför: .....

.....
.....

[Antal svar (totalt 246 pers.: kvinna=79; man=167); Internt bortfall (antal: kvinna=5; man=12; Tot.andel=6 %)]

12) Hur har ditt liv påverkats av att du startade företag via starta-egget bidrag?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

[Antal svar (totalt 253 pers.: kvinna=81; man=172); Internt bortfall (antal: kvinna=3; man=7; Tot.andel=4 %)]

